

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Pomocné vědy historické

Marek Ď u r č a n s k ý

Městská správa a kanceláře ve středním Polabí za třicetileté války

**Municipal administration and offices in the Middle Elbe region
during the Thirty Years' War**

Disertační práce

vedoucí práce PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

2007

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonal samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

OBSAH

I. Úvod	s. 1
II. Dějiny českých měst a jejich správy v raném novověku – přehled dosavadního výzkumu	
II.1 Urbánní historiografie v českých zemích, zejména po r. 1989	s. 7
II.2 Dějiny správy a městských kanceláří v raném novověku	s. 17
III. Česká města a jejich správa za třicetileté války	
III.1 Česká města před Bílou horou	s. 35
III.2 Počet královských měst a jeho změny po Bílé hoře	s. 43
III.3 Konfiskace, císařští rychtáři, rekatolizace, konfirmace privilegií 1628	s. 49
III.4 Praxe obnovování městských rad královských měst 1624-1636	s. 62
III.5 Problémy městské správy pod bezprostředním tlakem válečných událostí.	
Podkomožská registra ze čtyřicátých let 17. století	s. 80
III.6 Exkurs – Narativní prameny městské provenience, jejich autoři a vztah k pramenům diplomatickým ve středních Čechách za třicetileté války	s. 89
IV. Nymburk	
IV.1 Prameny a literatura k dějinám Nymburka za třicetileté války	s. 100
IV.2 Přehled dějin města 1618-1648	s. 109
IV.3 Městská správa	s. 123
IV.4 Městská kancelář a písaři	s. 147
V. Brandýs nad Labem	
V.1 Prameny a literatura k dějinám Brandýsa nad Labem za třicetileté války	s. 158
V.2 Přehled dějin města 1618-1648	s. 161
V.3 Městská správa	s. 168
V.4 Městská kancelář a písaři	s. 182
VI. Čelákovice	
VI.1 Prameny a literatura k dějinám Čelákovic 1618-1648	s. 194
VI.2 Přehled dějin města 1618-1648	s. 196
VI.3 Městská správa a kancelář	s. 202
VII. Závěr	s. 211
VIII. Přílohy	
1. Složení městských rad v královských městech 1624-1636	s. 215
2. Soupis zápisů o zasedání nymburské městské rady 1635-1636	s. 265

3. Soupis zápisů v brandýských radních manuálech 1618-1642	s. 268
4. Složení městské rady v Brandýse 1618-1640	s. 289
5. Soupis zápisů o zasedání čelákovické městské rady 1639-1642	s. 293
Soupis nejdůležitějších použitých pramenů a literatury	s. 297
Obrazové přílohy	s. 312

I. ÚVOD

*„Kdybych měl odpovědět, který ze všech českých krajů je nejvíc opomíjený a nejméně známý, odpověděl bych, že všechny, ale že možná střední Čechy zastíněné Prahou jsou na tom nejhůř.“*¹ K tomuto bonmotu Václava Cílka se nemohu než přihlásit. Jeho platnost navíc není omezena jen na současnost, našli bychom ji – ač si to autor sám nemusel uvědomovat – v různých podobách i při detailnějším pohledu do minulosti a nevyhýbá se ani středočeským městům. Současný Středočeský kraj je administrativní jednotkou bez přirozeného centra (Praha coby zároveň hlavní město většinu běžných funkcí regionálního centra plnit nemůže, což vyniká zvláště při srovnání s některými krajskými městy) a vědomí jisté regionální přináležitosti dnešních „Středočechů“ je oproti jiným současným krajům mnohem slabší. Jistě se i dnes cítí být v prvé řadě třeba obyvateli Nymburka, Brandýsa nad Labem a Čelákovic než Středočechy. Historické administrativní rozdělení tohoto území se zdá být v tomto ohledu přece jen spravedlivější.

Pohlédneme-li na regionální historiografii posledních let, kdy prošla zřetelným, i když oblast od oblasti nestejně intenzivním vývojem, je situace co se týče středních Čech podobná – roztříštěnost výzkumu zabývajícího se minulostí středočeských měst je oproti výsledkům pro jižní, severní či východní Čechy, disponující přirozenými regionálními badatelskými centry (o Moravě nemluvě), přece jen příliš zřetelná. I tak ale není zcela bez výsledků. Snad se může můj přístup ve vztahu k tomu, co bylo již na poli zpracování městské správy učiněno, jevit jako příliš optimistický (srov. kapitolu II). Osobně mi ale připadá spíše realistický – je totiž třeba vzít potaz minimální institucionální zajištění výzkumu této problematiky a značné osobní nasazení řady badatelů, kteří se dějinám měst věnují, a to často jen in margine svých běžných pracovních povinností.

Otázkou, již je třeba zmínit hned v úvodu, je vztah urbánní historiografie, přistupující k předmětu svého výzkumu komparativními metodami, a regionální historiografie, ponořené do detailů týkajících se jedné konkrétní lokality, v lepším případě i jejího různě širokého okolí. Jsem toho názoru, že se bez sebe vzájemně neobejdou, má-li jedna i druhá přinášet smysluplné výsledky (Millerova níže citovaná nová monografie je toho v širokém rámci celkem dobrým příkladem). Bohužel, z objektivních důvodů je možné patřičné výsledky očekávat a s plnou vahou požadovat právě toliko od první z nich, protože je takřka bez výjimky doménou profesionálních historiků. Druhá z nich naopak přitahuje nesourodý okruh

---

¹ Václav CÍLEK, Makom. Kniha míst, Praha 2004, s. 36.

nadšenců, v němž odborně školení autoři představují pouze jistou, ne vždy právě profilující část. Na vývoj tohoto fenoménu je samozřejmě možné působit populárně laděnými případovými studiemi, které by inspirovaly i amatérské zájemce a odvrátily je od nejhrubějších prohřešků proti zásadám historikovy práce. Ale i při sebevětší snaze bude dopad takového působení jistě omezený. Pouze část prací s regionální tematikou tak je (a bude) možné důvěryhodně použít jako omezené východisko ke komparativně zaměřenému výzkumu.

Rád bych věnoval v této souvislosti krátce pozornost také otázce, která mi při psaní této práce nemohla trvale netanout na mysli, a sice vzájemnému vztahu syntetických, teoretických a analytických prací v souvislosti tímto jinak celkem úzce vymezeným tématem, potažmo prací komparativních, které podle svého charakteru mohou spadat do té či oné skupiny. Proč mě právě tato otázka trápila, bude jasné – alespoň doufám – z následujících kapitol. Nekladu pochopitelně rovnítko mezi dva často související termíny analytický a pozitivistický, přičemž druhý z nich byl, dle mého soudu obvykle neprávem, používán v posledním více než půlstoletí převážně s pejorativním zabarvením. Trvale mě zarážejí odsudky „pozitivistů“ v článcích a studiích Dušana Třeštíka z posledních let. Snad je v tom jisté nepochopení medievisty, zabývajících se nejstarším obdobím českých dějin, který má takřka všechny dostupné prameny k dispozici v edicích a může je libovolně reinterpretovat. Jakkoli je mi sympatické pochopení pro roli příběhu ve finální fázi historikovy práce, pro raný novověk mi takový přístup připadá jako značně zavádějící. Ať už máme na mysli klasické pozitivistické historiky a jejich amatérské souputníky 19. a počátku 20. století nebo některé méně šťastné současné práce, i tady může být pouhá pozitivistická reprodukce obsahu dosud neznámého či málo známého pramene přínosem. Abych použil příklad z oblasti blízké tematice následujících stránek: těžko může někdo v tuto chvíli napsat opravdu přesvědčivou syntézu např. o českých královských městech za třicetileté války, jinak skupině v rámci městské sítě nepočtené a zcela jasně vymezené, jestliže řada z nich postrádá moderní zpracování svých dějin obsahující alespoň základní údaje, nutné pro smysluplnou komparaci. Přitom to zdaleka není jen otázka chybějících pramenů – u řady měst prameny k dispozici jsou, jen čekají na badatele. A co potom teprve stovky poddanských měst...

Obecně je pro mě problém o to nepochopitelnější tím, že oba směry – syntetický a analytický – si vzájemně v zásadě nekonkurují (alespoň pokud jde o práce samy, méně již o konkrétní badatele). Naopak, oba si za příznivé konstelace mohou být jen a jen prospěšné, první coby rezervoár tematických a metodologických východisek pro další výzkum, druhý jako pevný fundament, na němž musí být věrohodná syntéza opřena. (Otázka regionálních

badatelů a rozdílné kvality jejich prací s tím samozřejmě souvisí, ale pro tuto chvíli od ní odhlížím a mám na mysli pouze opravdu kvalitní, vědecké analytické práce.) Jistě je možné vzít v potaz obavu „syntetiků“, že jejich závěry budou na základě analytických prací zpochybněny, a na druhé straně jistý komplex méněcennosti „analytiků“ (zdařilá syntéza je vesměs ceněna výše než zdařilá analýza). Problém samozřejmě zcela odpadá u těch badatelů, kteří se soustavně pohybují v obou oblastech a podstatnou část analytických studií pro své syntetické práce si připravují sami.

Vztah metodologie – heuristika ovšem považuji dvojsečný. Sebepodrobnější heuristika bez jasné metody zpracování ztrácí mnoho ze svého smyslu, ale málokdy se bere ohled na to, že sám průběh heuristiky si někdy vynucuje změnu původně zvolené metodologie. V takové situaci se ocitá badatel, když zjistí, že obsah existujících pramenů mu těžko může dát odpověď na původní otázky, ale že mu naopak může velmi dobře či alespoň uspokojivě odpovědět na otázky jiné, resp. jinak postavené. A opět mohu říci: pro raněnovověké prameny to platí dvojnásob, protože mezi nimi se oproti pramenům středověkým už vyskytují rukopisy a akta, které dosud nikdo (anebo téměř nikdo) neměl v ruce.

Vrátíme-li se k úvodnímu citátu, nelze než s neuspokojením konstatovat, že právě tři města, která jsou na dalších stránkách předmětem bližšího zájmu, nemají k dispozici ani moderní syntetická zpracování svých dějin, ani nedlouhého sledovaného časového výseku z nich. Tato práce si klade za cíl přispět k lepšímu poznání městské správy v jednom ze středočeských regionů. Pro období třicetileté války je tato klíčová oblast městského života pro sledovaný prostor zpracována jen zcela torzovitě, o komparativním přístupu nemohla být dosud vůbec řeč. Předkládaná práce je svou převážnou částí spíše analytická a syntetické ambice jsou na tomto místě zcela minimální. Od syntetizujících pasáží ale nebylo možno zcela upustit. Jednak lze pro sledované lokality určitá období posuzovat kvůli nedostatku pramenů spíše per analogiam, jednak bylo třeba pokusit se naznačit místo jednotlivých měst v rámci systému. Budiž hned v úvodu řečeno, že se to týká především Nymburka coby součásti již zmíněné nevelké a vcelku jasně definované skupiny královských měst. Sledovat obdobným způsobem města komorní, mezi něž patřil Brandýs nad Labem a Čelákovice, by bylo z mnoha důvodů podstatně složitější, o jejich místě v rámci celé sítě poddanských měst nemluvě. Bude-li tedy tato práce moci sloužit alespoň jako souhrn jistého množství ověřených a zpracovaných údajů z dané problematiky pro budoucí syntetické počiny, bude její smysl bohatě naplněn.

Ke členění jednotlivých kapitol je třeba uvést především následující: práce de facto sestává ze tří hlavních částí. První z nich má za cíl jednak podat základní přehled o současném

stavu výzkumu v oblasti raně novověké urbánní historiografie a především o situaci na poli výzkumu dějin správy a městské diplomatiky, jednak jistý ucelenější pohled na proměny, které pro správu českých měst znamenala třicetiletá válka. Bylo již naznačeno, že v zorném úhlu se tu nacházejí zejména města královská. Za stěžejní považuji oddíl III.4, který na základě rozboru protokolů podkomořského úřadu o obnovování rad v královských městech umožňuje zahrnout do srovnání všechny sledované lokality stejnou měrou.

Druhá část je zaměřena na tři typy měst ve středním Polabí – Nymburk jako královské město, Brandýs nad Labem jako speciální typ města vrchnostenského (komorní město a zároveň centrum panství i do jisté míry město rezidenční) a Čelákovice jako vrchnostenské (také komorní) městečko. Cílem nebylo podat vyčerpávající dějiny jejich městské správy a kanceláře v letech 1618-1648 – na to bylo pramenů i při torzovitém dochování příliš mnoho a času na jejich zpracování příliš málo – ale podat určitý základní přehled, který by umožnil srovnat srovnatelné. Hlavní pozornost je tak věnována těm orgánům městské správy, které měly pro všechna města stejně klíčový charakter a povaha jejich úřadu byla z větší části dána platným městským právem (městská rada, obecní starší, radní písař apod.), praxe se ale v jednotlivých případech někdy více, někdy méně lišila. Měl jsem přitom často na mysli výzvu Josefa Polišenského, publikovanou v jedné z jeho pozdních studií, podle níž není stávající obraz České války let 1618-1620 „zdaleka definitivní: naše znalost struktury české společnosti je pouze naznačována, chybí nám obraz «revoluce» roku 1618 či 1619 na Moravě, jak probíhala v jednotlivých městech i krajích“.² Nepochybuji o tom, že to platí i pro celé období třicetileté války. Tam, kde to prameny dovolují, jsem použil pro sledovaná města formu podrobnějších sond, jejichž prostřednictvím je možné detailněji sledovat mechanismy výkonu městské správy (role městské rady při rekatolizaci v Brandýse nad Labem, každodennost městské správy v Nymburce v l. 1629-1634).

Třetí část sestává z příloh, koncipovaných jako podklad k onomu srovnání srovnatelného. Jsou trojího typu. V první řadě se jedná o přehledy osob angažovaných v uvedených orgánech městské správy, a to jednak na základě podkomořských protokolů o obnovování rad pro královská města v letech 1624-1636, jednak pro Brandýs nad Labem v období poněkud širším. Nymburk je zahrnut ve výše uvedeném přehledu pro královská města – rekonstrukce personálního složení městské rady pro celé období let 1618-1648 si ještě vyžádá důkladnou heuristiku a s maximální pravděpodobností nikdy nebude úplná. To samé v ještě větší míře platí pro Čelákovice. Druhým typem příloh jsou přehledy zasedání

---

² Josef POLIŠENSKÝ, Přehledy bádání od stavovského povstání k české revoluci 1618, ČČH 89, 1991, s. 87.

městských rad v Nymburce, Brandýse a Čelákovících pro určitá období, kdy jsou díky existenci radních manuálů sledovatelná. Díky těmto pramenům lze prostřednictvím příloh nahlédnout na to, co můžeme právem nazvat rytmem úředního roku. Obrazové přílohy jako třetí typ mají v první řadě ilustrovat rukopis těch písařů, o nichž je řeč v souvislosti se třemi polabskými městy.

Je dáno povahou sledované doby, že se ze studie z dějin městské správy a diplomatiky stal do jisté míry také text o utrpení, jež jsou si lidé schopni vzájemně působit.

* * *

Alespoň poděkováním – tím nejmenším, co mohu jako projev vděčnosti učinit – jsem povinen mnoha lidem, kteří se na vzniku této práce přímo i nepřímo podíleli.

Předně jsou to pracovníci archivů a muzeí, v nichž jsou uloženy ty nejpodstatnější fondy: Státního okresního archivu v Praze-východ se sídlem v Přemyšlení, Státního okresního archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, Národního archivu v Praze, Polabského muzea – Vlastivědného muzea Nymburk, Archivu Národního muzea a Knihovny Národního muzea. Všude jsem se setkal s maximální vstřícností a ochotou, která mi výzkum nesmírně usnadnila a ušetřila spoustu času.

Jsem zavázán řadě kolegyní a kolegů z institucí, kde jsem byl v průběhu let 1999-2005 zaměstnán: Archivu Akademie věd České republiky, Výzkumného centra pro dějiny vědy a Státního okresního archivu v Praze východ se sídlem v Přemyšlení. Jmenovitě musím ovšem poděkovat těm, kdo měli a mají na starosti knihovny – PaedDr. Vladimíru Kaifrovi, Evě Kalendové, Bc. Evě Krouželové, Mgr. Magdaleně Šalanské. Mé prosby jim zabraly dost času a jistě i energie. Nejvíce jsem ovšem zavázán kolegyním a kolegům z Ústavu dějin Univerzity Karlovy – Archivu Univerzity Karlovy, kteří museli v posledních měsících snášet plnou tíhu mého výletu do 17. století; pro PhDr. Marii Štemberkovou a PhDr. Jiřinu Urbanovou to pochopitelně platí dvojnásob.

Mnoho lidí mi bylo nápomocno tím, že léta trpělivě naslouchali a byli ochotni se mnou o disertační práci a jejích různých úskalích hovořit. Nepodaří se mi uvést všechny, ale alespoň některé z nich zmínit musím. Moc a moc děkuji Mgr. Haně Barvíkové, Dr. Piotru Bilińskému, Janu Boháčkovi, Mgr. Radku Diestlerovi, Mgr. Ewě Dziurzyńské, PhDr. Martinu Francovi, Ph.D., Mgr. Tomáši Lachmanovi, Mgr. Jiřímu Peštovi, PhDr. Magdaleně Pokorné, CSc., PhDr. Zdeňku Poustovi, Mgr. Janě Ratajové, Mgr. Tomáši Ratajovi, Dr. Tomaszi Skrzyńskému.

Za opravdu nadstandardní pomoc, spojenou s technickými otázkami i odbornými problémy, včetně čtení některých částí vznikajícího textu, děkuji doc. PhDr. Ivaně Čornejové,

CSc., Mgr. Pavlu Koderovi, Mgr. Romanu Kolkovi a Mgr. Igoru Votoupalovi, v první řadě ale PhDr. Zdeňku Hojdovi, CSc.

Největší dík patří mé rozvětvené rodině. Že v tomto ohledu stojí na prvním místě má žena Veronika, obrněná trpělivostí vpravdě svatou, a Tadeáš s Kateřinou, které jsem připravil o spoustu společně stráveného času, je naprostou samozřejmostí.

II. DĚJINY ČESKÝCH MĚST A JEJICH SPRÁVY V RANÉM NOVOVĚKU – PŘEHLED DOSAVADNÍHO VÝZKUMU

II.1 Dějiny raně novověkých měst v českých zemích – přehled výzkumu posledních let

Zaměření stručného přehledu dosavadního výzkumu na poli dějin raně novověkých českých měst především na výsledky posledního půldruhého desetiletí je vedeno v první řadě změnou postavení regionální historiografie, kam velká část odborné literatury zvláště pro jednotlivá města spadá. Regionální historiografie se po r. 1989 z velké části vymanila z postavení přehlížené oblasti bádání, sloužící často jako vlídné útočiště pro politicky nepohodlné.³ V řadě prací je možné sledovat výsledky vlivu novějších trendů západoevropské a polské historiografie (již před počátkem 90. let dějiny každodennosti a dějiny hmotné kultury, později zejména mikrohistorie a kulturní antropologie).⁴ Neokázalá práce některých historiků pohybujících se v oblasti regionální historiografie už před r. 1989 – ať už z jisté nouze či dobrovolně – umožnila po r. 1989 brzký vznik několika kvalitních syntéz: to se týká především jednotlivých lokalit, zprostředkovaně ale také studií komparativního charakteru. Nezanedbatelné jsou dnes již také badatelské výsledky některých historiků generace, která začala publikovat až v 90. letech – u ní je inspirace novějšími proudy světového dějepisectví díky rozšířené paletě možností přístupu k aktuální zahraniční literatuře a studijním pobytům v zahraničních vědeckých centrech (ale také díky novým možnostem, které do praxe historika přinesly elektronické zdroje informací) patrně nejzřetelnější.

V nedávné době byla publikována velmi pěkná přehledová stat' o vývoji a současném stavu urbánního dějepisectví středovýchodní Evropy,⁵ tedy prostoru, do něhož náležejí také české země. Je v ní vedle České republiky sledována situace na Slovensku, v Polsku a

³ Jaroslav PÁNEK, Regionální historiografie v českých zemích v první polovině sedmdesátých let. (Organizační základy, ohrožení a kontinuita badatelského směru na počátku „normalizačního“ období), in: Antonín KOSTLÁN (ed.), Věda v Československu v období normalizace (1970-1975). Sborník z konference (Praha, 21.-22. listopadu 2001), Praha 2002, s. 321n.

⁴ Polskou historiografii zmiňuji zvláště, protože její vliv co se týče jednotlivých států v rámci někdejšího Východního bloku byl v tomto ohledu největší. Tomuto vlivu přálo několik příznivých okolností, počínaje jazykovou blízkostí, společnou a snáze prostupnou hranicí, přes společná témata z minulosti, umožňující v některých případech v rámci možností i společný komparativní přístup, až po značnou nezávislost polské historiografie na sovětských vzorech a rozsáhlou recepci západoevropských podnětů, jež se odrazila i v poměrně slušném množství překladů významných děl i v kvalitní domácí produkci. (Například jedna z nevlivnějších knih evropské historiografie, Braudelovo Středozemní moře v epoše Filipa II., je v polském překladu dostupné již tři desetiletí.) Je-li řeč o dějinách hmotné kultury a každodennosti, nelze nezmínit, že v Polsku bylo v tomto ohledu poměrně záhy k dispozici samostatné odborné periodikum v podobě Kwartalniku Historii Kultury Materialnej a samostatná řada monografií, věnovaných dějinám každodennosti, kterou vydával varšavský Państwowy Instytut Wydawniczy, nemluvě o monografiích k dějinám jednotlivých měst.

⁵ Jaroslav MILLER – Petr ČERNIKOVSKÝ, Urbánní historiografie (raného novověku) ve středovýchodní Evropě: Stručná úvaha o minulosti, současném stavu a perspektivách oboru, ČČH 103, 2005, s. 861-884.

v Maďarsku – autoři proto použili termín „středovýchodní“, aby zdůraznili toto regionální vymezení oproti tradičně pojaté Střední Evropě, zahrnující v zásadě také většinu německojazyčného prostoru. Výhled je to značně neveselý a potvrzuje několik, už dříve na jiných místech konstatovaných⁶ slabin urbánní historiografie v českých zemích. Předně je to takřka nulové protínání západoevropského a amerického odborného diskursu s českým v této oblasti vzhledem k jazykovým bariérám a minimální publikační aktivitě domácích historiků ve světových jazycích. Snad ještě výraznějším problémem je absence jakékoli zastřešující instituce pro výzkum měst, ať už jakožto samostatného vědeckého ústavu nebo odborného sdružení, které by mohlo alespoň poskytnout prostor pro trvalé diskusní fórum, pořádat více či méně pravidelná setkání badatelů a postarat se o publikování výstupů z nich. Souvisí to pochopitelně i s celkovou orientací současné historické vědy – s boomem, který u nás zažívá od počátku 90. let 20. století výzkum šlechty a především aristokracie coby její nejvyšší vrstvy, se dění v oblasti urbánní historiografie může těžko srovnávat. Názorně to ve svých různých modifikacích ukazuje rovněž zatím nejnovější přehledová stať mapující raněnovověké výzkumy v české, maďarské, rakouské a slovenské historiografii v posledním deceniu.⁷

Zase tak zoufalá, jak by se mohlo z předchozích řádek zdát, ale situace samozřejmě také není, přestože urbánní historiografii podle všeho institucionální podmínky dvakrát nepřejí. Českou historiografii v oblasti dějin měst nediskvalifikuje dle mého soudu ani tak malý počet publikací, jako spíše už zmíněná nekoordinovanost a především z ní plynoucí obrovská metodologická a kvalitativní nevyrovnanost, která od počátku limituje možnosti jakékoli komparace. Vzhledem k už zmíněným institucionálním podmínkám a převládající orientaci historiků raného novověku je to ovšem situace zcela pochopitelná. Budiž rovnou řečeno, že středověká města jsou na tom – jistě také v souvislosti s podstatně menším

---

⁶ Sami autoři citovaného textu uvádějí poměrně přesvědčivý příklad „nelogičnosti orientace bádání podle hranic dnešních státních útvarů“ v podobě paralelně se vyskytujících a do rámce marxistického dějepiscetví víceméně spadajících prací o vnitřních konfliktech v rámci městské správy vymezeného prostoru v první polovině 16. století. J. MILLER – P. ČERNÍKOVSKÝ, *Urbánní historiografie*, s. 871n.

⁷ Václav BŮŽEK – Katrin KELLER – Eva KOWALSKÁ – Géza PÁLFFY, *Společnost zemí habsburské monarchie 1526-1740 v české, maďarské, rakouské a slovenské historické vědě posledního desetiletí*, ČCH 104, 2006, s. 485-526, k dějinám měst s. 509-517. Tato stať je zhuštěnou formou čtyř samostatných přehledů, publikovaných vedle sebe ve sborníku z V. mezinárodního krumlovského symposia. Srov. Václav BŮŽEK, *Der Weg zur Synthese. Die Gesellschaft der böhmischen Ländern 1526-1740 in der Historiographie des letzten Jahrhunderts*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740)*, Opera historica 11, České Budějovice 2006, s. 5-36; Katrin KELLER, *Die Gesellschaft der österreichischen Länder 1526-1740 in der Historiographie des letzten Jahrzehnts. Theorie, Methodologie, Quellen*, in: tamtéž, s. 37-59; Géza PÁLFFY, *Die Gesellschaft der ungarischen Länder 1526-1740 in der Historiographie des letzten Jahrzehnts*, in: tamtéž, s. 61-92; Eva KOWALSKÁ, *Spoločnosť Horného Uhorska v rokoch 1526-1740 v slovenskej historiografii posledného desaťročia. Teória, metodológia, pramene*, in: tamtéž, s. 93-102. V rámci každého z národních přehledů je věnován dějinám měst samostatný pododдіl.

množstvím pramenů a dlouholetým trvalým zájmem předních českých medievistů – podstatně lépe. V posledních dvou desetiletích byly českým městům ve středověku věnovány dvě všeobecně uznávané a vzájemně se doplňující syntetické práce;⁸ pro období přechodu od středověku vyšla v téže době dokonce ve dvojím posthumním vydání monografie Josefa Macka coby součást jeho Jagellonského věku.⁹

O co se můžeme opřít ve vztahu k raně novověkým městům? Pokusů o syntetické pojetí je málo. Ještě při počátcích práce na tomto textu bylo možné konstatovat, že komparativní práce zaměřenou na raně novověká (středo)evropská města není v rámci české historiografie k dispozici, mezitím se ale objevila výtečná monografie Jaroslava Millera, sledující vývoj ve výše uvedeném kontextu středovýchodní Evropy.¹⁰

Také monografie Petra Vorla si všímá i celkového českého a evropského (nebo přinejmenším středoevropského kontextu), je ovšem primárně zaměřena na specifický typ vrchnostenských rezidenčních měst, která sice ve vymezeném období představovala velmi dynamickou, nikoli ale zejména z politického hlediska tu nejdůležitější skupinu mezi českými městy.¹¹ Opravdu syntetickým pohledem na česká města doby „urbanizace před urbanizací“ je esej Eduarda Maura, zakomponovaná do ojedinělého pokusu o propojení historického a sociologického pohledu na vývoj měst v českých zemích od počátků až po současnost.¹² Stejně ojedinělá jsou syntetická zpracování některých specifických stránek života raněnovověkých měst, mezi nimiž je třeba vyzdvihnout zvláště monografii Jiřího Peška o předbělohorské měšťanské vzdělanosti a kultuře¹³ a ikonograficky velmi dobře vybavené příslušné pasáže čtyřsvazkové monografie Josefa Petráně a jeho spolupracovníků, směřujících k postižení hmotné kultury českých zemí.¹⁴

Co se týče klasických prací, nepominutelné jsou pochopitelně při všech výhradách knihy a statě Zikmunda Wintra, ať už se to týká monumentálního „Kulturního obrazu měst

---

⁸ František HOFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992; Jiří KEJŘ, *Vznik městského zřízení v českých zemích*, Praha 1998. V této souvislosti je třeba také zmínit také objemný soubor převážně starších studií Jindřicha TOMASE, *Od raně středověké aglomerace k právnímu městu a městskému stavu*, Litoměřice 1999, jehož těžiště leží rovněž ve středověku.

⁹ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)* 3. Města, Praha 1998.

¹⁰ Jaroslav MILLER, *Uzavřená společnost a její nepřátelé. Město středovýchodní Evropy (1500-1700)*, Praha 2006.

¹¹ Petr VOREL, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.-17. století*, Pardubice 2001.

¹² Pavla HORSKÁ – Eduard MAUR – Jiří MUSIL, *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha – Litomyšl 2002, zde zvl. s. 80-120. Ještě podrobněji na to samé téma Eduard MAUR, *Urbanizace Čech v raném novověku*, *Historická demografie* 25, Praha 2001, s. 5-63.

¹³ Jiří PEŠEK, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620*. (Všední dny kulturního života), Praha 1993.

¹⁴ Josef PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II.2*, Praha 1997, zvl. s. 481-592.

českých¹⁵ a popularizačního „Zlatého věku českých měst“,¹⁶ tak dílčích syntéz¹⁷ a jednotlivých studií.¹⁸ Těžiště Wintrova rozsáhlého díla je ovšem v době předbělohorské a do období třicetileté války explicitně zasahuje spíše výjimečně¹⁹.

Užitečnou, byť zdaleka ne vyčerpávající pomůckou je celkem nedávno vzniklá bibliografie k dějinám českých měst;²⁰ jako komplementární bibliografický přehled lze použít příslušné pasáže soupisu literatury a pramenů k dějinám hrdelního soudnictví²¹ a tištěných svazků Bibliografie české historie. Možnost neustálého doplňování, aktuálnost, snadná dostupnost, rychlost a obrovské možnosti co do vyhledávání ovšem stále více umocňují důležitost její elektronické verze.²²

Dále je třeba zmínit dva velké projekty – Historický atlas českých měst,²³ vydávaný ve spolupráci Historického ústavu AV ČR s jednotlivými místními institucemi, a olbřímí encyklopedický přehled Karla Kuči, blížící se svému zdárnému ukončení.²⁴ Zatímco u kolektivně zpracovávaného Historického atlasu je těžiště v topografických a ikonografických pramenech a jejich kvalitní reprodukci, Kučova encyklopedie klade hlavní důraz na architektonický a urbanistický vývoj jednotlivých lokalit. V prvním případě je velkým přínosem poměrně podrobná bibliografie.

V období po r. 1989 se také objevila řada sborníků, zaměřených na různé specifické problémy života (nejen vždy pouze raně novověkých) českých měst, případně na určitá období jejich vývoje. Hned na samém prahu 90. let se konala konference v Pardubicích a vědecký seminář v Českých Budějovicích – sborníky z obou z nich celkem přesvědčivě ukazují nejpodstatnější tematická a metodologická směřování historiků a historiček českých měst v 80. letech. Nejen co do objemu a chronologického rozpětí, ale především co do snahy

¹⁵ Zikmund WINTER, Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku I-II, Praha 1890-1892.

¹⁶ TÝŽ, Zlatá doba měst českých, Praha 1991².

¹⁷ Zejména TÝŽ, Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století I-II, Praha 1895-1896; TÝŽ, Děje vysokých škol pražských od secese cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409-1622), Praha 1897; TÝŽ, O životě na vysokých školách pražských knihy dvojce. Kulturní obraz XV. a XVI. století, Praha 1899; TÝŽ, Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století, Praha 1901; TÝŽ, Řemeslnictvo a živnost XVI. věku v Čechách (1526-1620), Praha 1909; TÝŽ, Český průmysl a obchod v XVI. věku, Praha 1913.

¹⁸ Většina z nich je soustředěna ve výběrech z jeho prací a v příslušných svazcích sebraných spisů.

¹⁹ TÝŽ, Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté, ČČM 60, 1886 – ČČM 63, 1889.

²⁰ Jaromír KUBÍČEK et. al., Bibliografie k dějinám měst České republiky, Brno 1997.

²¹ Jindřich FRANCEK – Tomáš ŠIMEK (red.), Hrdelní soudnictví v českých zemích. (Soupis pramenů a literatury), Pardubice 1995, s. 143-178.

²² biblio.hiu.cas.cz.

²³ Zatím byly vydány následující svazky: 1. Litoměřice (1996); 2. Pardubice (1995); 3. České Budějovice (1996); 4. Děčín (1998); 5. Hradec Králové (1998); 6. Slaný (1999); 7. Tábor (1999); 8. Jihlava (2000); 9. Třebíč (2001); 10. Telč (2001); 11. Český Krumlov (2003); 12. Trutnov (2004); 13. Chrudim (2003); 14. Libeň (2006); 15. Tišnov (2005).

²⁴ Karel KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1-6, Praha 1996-2004.

o pokud možno co nejcelistvější pohled na život českých raněnovověkých měst, je třeba vyzdvihnout sborník z pardubické konference.²⁵ Příspěvky většiny autorů jsou vedeny snahou o přinejmenším částečné shrnutí témat, kterým se v předcházejícím období věnovali vesměs v analytických studiích, ať už se jedná o hrdelní soudnictví (B. Roedl, J. Francek), měšťanskou kulturu (J. Pešek, J. Hojda, V. Bůžek, J. Pokorný), vrchnostenská města, jejich typologii a místo v rámci soudobé stavovské společnosti (V. Ledvinka, P. Vorel, M. Macková), náboženské převraty a náboženský život v českých raně novověkých městech (J. Hanzal, N. Rejchertová) a další, méně profilující témata. Zastřešující studie organizátora konference a redaktora sborníku J. Pánka o městech v politickém systému českého stavovského státu má svůj pendant i v českobudějovickém sborníku, který je jinak věnován specifickému tématu každodennosti předbělohorských českých a moravských měst.²⁶ Vedle obecněji zaměřených statí již tehdy renomovaných specialistů v oblasti měšťanské kultury v něm můžeme nalézt i juvenilie badatelů, jejichž hlavní publikační aktivita spadá až do posledního desetiletí (M. Neudertová). Jako celek je sborník nepochybně důkazem o přitažlivosti konceptu dějin každodennosti a dějin hmotné kultury zejména v 80. letech, zároveň ale svědčí také o nábězích k přesunu zájmu některých badatelů od prostředí městského směrem k prostředí šlechtickému.

Jisté tematické pokračování mají oba bezprostředně výše uvedené svazky ve dvou sbornících z následujících let, obou redigovaných J. Franckem. Pro témata rekatolizace²⁷ a hrdelního soudnictví²⁸ v nich byla nalezena řada styčných bodů, přičemž je pro tento přehled podstatné, že k protnutí došlo v některých případech i na poli urbánní historiografie.

²⁵ Jaroslav PÁNEK (red.), Česká města v 16.-18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 16. listopadu 1990, Praha 1991.

²⁶ Václav BŮŽEK (red.), Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době. Opera historica 1, České Budějovice 1991.

²⁷ Jindřich FRANCEK (red.), Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993. Sborník obsahuje šest příspěvků s jednoznačně urbánní tematikou: Karel KRÁL, K rekatolizaci v Ústí nad Labem, s. 101-110; Bohumír ROEDL, Huertova mise v Lounech, s. 111-118; Michaela KOKOJANOVÁ, Karel z Lichtenštejna a Prostějov, s. 119-124; Václav STARÝ, Rekatolizace Prachatic v letech 1622-1626; Jaroslav DOUŠA, Podíl Plzně a Horšovského Týna na přípravách rekatolizace Čech, s. 145-154; Miloslav BĚLOHLÁVEK, Plzeňský nový svátek a jeho oslava v kázáních XVII. a XVIII. století, s. 155-162.

²⁸ Jindřich FRANCEK (red.), Hrdelní soudnictví v českých zemích v 16.-18. století. Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 21.-22. 9. 1995, Pardubice 1996. Zde je pozornost věnovaná městskému prostředí ještě patrnější, včetně obsáhlého syntetizujícího zamyšlení Petra KREUZE, K charakteristice procesního projednávání trestních případů v českých městech doby předbělohorské, s. 63-100; z dalších příspěvků Bohumír ROEDL, Cestou milosti – hrdelní reversy v praxi českých městských soudů raného novověku, s. 41-62; Bohdan KAŇÁK, Zvláštnosti průběhu soudního jednání u olomouckého městského práva v hrdelních případech podle procesního řádu z roku 1550, s. 101-106; Jaroslav MILLER, Delikty proti životu a zdraví ve světle půhoných knih města Olomouce; Jaroslava HONCOVÁ, Vývoj kriminality a hrdelního soudnictví ve světle říčanských smolných knih z let 1605-1757; Michaela NEUDERTOVIČOVÁ – Lenka KUTHANOVÁ, Ke komunikaci apelačního soudu a městských hrdelních soudů v době pobělohorské, s. 119-132; Michaela KOKOJANOVÁ, Trestní případy v nejstarší knize prostějovských rychtářů, s. 165-180.

Co do soustavnosti stojí ovšem na prvním místě dnes již tradiční řada konferenčních sborníků, vydávaná v poslední době ve spolupráci Archivu hlavního města Prahy a Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy pod názvem *Documenta Pragensia*. Ačkoli je v jejich zorném úhlu Praha vždy na prvním místě, takřka v každém z nich je možné nalézt také příspěvky týkající se jednotlivých českých venkovských měst, případně zahraničních střeoevropských měst nebo statě teoretického a komparativního rázu. (Ve vztahu k městské správě srov. podrobněji dále.)

Do popředí badatelského zájmu se v posledních letech dostává i dosud nepříliš zmapované období závěru třicetileté války, na něž se koncentrovaly příspěvky sborníků ze dvou moravských konferencí, brněnské²⁹ a olomoucké³⁰ (postupujeme-li chronologicky), sledujících mj. také problémy urbánní historiografie. Na vztah jednotlivých vyšších vrstev společnosti ve specifickém typu vrchnostenských měst, jaký představovala města rezidenční, byl zaměřen sborník z konference v Prostějově;³¹ na vrchnostenská města je zaměřen také sborník věnovaný jejich místu v patrimoniální správě.³² Také další moravský sborník z konference v Příboře přináší několik relevantních příspěvků, zájem většiny referujících ale patřil období středověkému a novověkému.³³

Podskupině svobodných královských měst, východočeským věnným městům, je zasvěcen zcela nedávno vydaný konferenční sborník, chronologicky orientovaný přímo na

---

²⁹ Jan SKUTIL (red.), *Morava a Brno na sklonku třicetileté války*, Praha 1995.

³⁰ Martin ELBEL – Milan TOGNER (red.), *Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století. Historická Olomouc XIII*, Olomouc 2002. Z relevantních příspěvků pro téma této práce: Jan KUMPERA, „Urputní zrádci Plzáci...“. Dobyť Plzně Mansfeldem na podzim 1618 v dobovém zrcadle, s. 37-51; Martin ELBEL, Dva světy? Konfesijní hranice za švédské okupace Olomouce 1642-1650, s. 99-105; Marek ĎURČANSKÝ, Česká královská města v letech 1640-1648 ve světle register podkomořího královských měst, s. 351-358; Miroslav ČERMÁK, Renesance cechovní řemeslné výroby v Olomouci po švédské okupaci města, s. 379-384; Michaela KOKOJANOVÁ, Důsledky třicetileté války pro městečko Kralice, s. 385-402; Jan PODDANÁ, Poválečná obnova komorního města Pardubice ve světle městské knihy trhové a možnosti jejího využití jako historického pramene, s. 403-407; Jan SCHWALLER, Pardubice a pardubické panství v polovině 17. století – cesta k obnově, s. 409-418. Ve sborníku byla otištěna i jedna z přípravných studií Jaroslava MILLERA, Urbanizační trendy a flexibilita urbánních funkcí ve světle třicetileté války: Několik úvah o tendencích vývoje městských sídel středovýchodní Evropy, s. 339-349, jejíž obsah se v upravené podobě objevil v jeho citované monografii.

³¹ Michaela KOKOJANOVÁ (red.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku*. Sborník příspěvků z konference uspořádané v Prostějově ve dnech 25.-27. dubna 1995 Muzeem Prostějovska v Prostějově a Rakouským ústavem pro východní a jihovýchodní Evropu, odbočka Brno, Prostějov 1997.

³² *Poddanská města v systému patrimoniální správy*. (Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995, Ústí nad Orlicí 1996.

³³ Jiří JUROK (red.), *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci*. Sborník příspěvků z mezinárodního symposia uspořádaného ve dnech 5.-6. října 2001 v Příboře, Příbor 2001. Uvádím alespoň tyto studie: Ludmila SULITKOVÁ, Měšťané, jejich společenství a elity v Brně v předbělohorském období, s. 115-123; Michaela HRUBÁ, Měšťanské elity v královských městech severozápadních Čech v předbělohorské době, s. 125-143; Jiří JUROK, Hospodářská a politická aktivita české šlechty a měst v protoindustrialním období do roku 1620, s. 145-157.

třicetiletou válku.³⁴ Obsahuje i ojedinělá zamyšlení nad situací českých měst v tomto období (V. Ledvinka),³⁵ postavením věnných měst v době předbělohorské (P. Vorel)³⁶ a institucí měst coby pozemkové vrchnosti (P. Černíkovský)³⁷; na druhé straně je disparátnost příspěvků, věnovaných jednotlivým věnným městům, indikátorem naprosto nekompatibilního současného stavu zpracovanosti této problematiky a výhledů do nejbližších let. Zdaleka nejlepší jsou v tomto ohledu vyhlídky Mělníka, jímž se zabývá redaktor příspěvku J. Kilián, zároveň také autor jediné monografie, které se dostalo některému z bezprostředně pobělohorských podkomořích, v tomto případě Filipu Fabriciovi.³⁸ Její součástí je i přehledný souhrnný pohled na věnná města za třicetileté války³⁹ – snad poněkud neústrojně vložený do životopisné knihy, ale rozhodně nikoli bez významu pro urbánní historiografii.

Jeden z výsledků pozornosti, která raně novověké městské problematice věnována v posledních dvou desetiletích v Ústí nad Labem a jež je spojena v prvé řadě se jmény Lenky Bobkové⁴⁰ a Michaela Hrubé (Neudertové), představuje ojedinělý sborník z největší části studentských prací.⁴¹ Kromě toho, že dává čtenáři velmi slušnou představu o tématech, jimiž se absolventi tamější katedry historie zabývají a jakým způsobem je městskou problematiku možné využít z pedagogického hlediska, přináší několik analytických studií pokrývajících velkou část městské sítě severozápadních Čech, alespoň co se významnějších měst týče. Oblast městské správy a diplomatiky je mezi nimi zastoupena hojnou měrou, proto ponechávám podrobnější zmínky do následující kapitoly. Výrazné je ovšem zejména ovlivnění dějinami hmotné kultury, zvláště jejich studia prostřednictvím měšťanských testamentů a inventářů.

Co se týče monografií a speciálních studií pro jednotlivá města, situace je naprosto rozrůzněná. Nejjednodušší a nepřehlednější proto bude postupovat podle jednotlivých vrstev, na jejichž vrcholu pochopitelně stojí Staré a Nové Město pražské, od jistého momentu také Malá Strana a po nich – alespoň pohybujeme-li se na poli tzv. privilegovaných měst – České

---

³⁴ Jan KILIÁN (red.), Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.-5. května 2004, Mělník 2004.

³⁵ Václav LEDVINKA, Česká města v době třicetileté války a problematika jejich vývoje v epoše baroka, tamtéž, s. 22-31.

³⁶ Petr VOREL, Královská věnná města v systému českých měst v 16. století, tamtéž, s. 16-21.

³⁷ Petr ČERNÍKOVSKÝ, Věnná města severovýchodních Čech a jejich poddaní po třicetileté válce, tamtéž, s. 37-47.

³⁸ Jan KILIÁN, Filip Fabricius z Rosenfeldu a Hohenfallu. Život a dílo defenestrovaného sekretáře, České Budějovice 2005.

³⁹ Tamtéž, s. 113-146.

⁴⁰ Ta je mj. spoluautorkou závažné studie, mapující charakter městské sítě v severních Čechách na prahu raného novověku. Srov. Lenka BOBKOVÁ – Iveta SVOBODOVÁ, Struktura městské sítě v severních Čechách v druhé polovině 15. a na počátku 16. století, in: Sborník Severočeského muzea, Historia 10, Liberec 1991, s. 5-25.

⁴¹ Michaela NEUDERTOVÁ (red.), Města severozápadních Čech v raném novověku, Ústí nad Labem 2000.

Budějovice, Plzeň a Kutná Hora. Dále jsou tu královská města v užším slova smyslu a královská věnná města. A po nevelké „mezikategorii“ měst, kterým se nepodařilo zcela se vyvázat z poddanství, ale svého času směřovala mezi města královská, je možné se věnovat poddanským městům a městečkům. To vše je ale učiněno pouze výběrově, protože regionální historiografie je na tomto poli co do syntetických prací velmi rozrůzněná. V úvahu tedy na tomto místě беру alespoň trochu obecněji pojaté práce, vesměs snahy o celkové uchopení dějin města nebo alespoň toho období, které souvisí s chronologickým výměrem této práce a případně v jeho rámci některého aspektu, který nelze zahrnout pod dějiny správy a městskou diplomatiku.

Na monografii Josefa Janáčka a kol.⁴² navázaly v posledních letech dvě souhrnná zpracování – jednak kniha Václava Ledvinky a Jiřího Peška z níže podrobněji zmíněné ediční řady Nakladatelství Lidové noviny,⁴³ jednak dvousvazkové Dějiny Prahy kolektivu autorů.⁴⁴ Vedle těchto syntéz zahrnujících celé dějiny Prahy byla nedávno historiky umění Jaroslavou Hausenblasovou a Michalem Šroňkem věnována samostatná výpravná monografie jejímu vývoji za třicetileté války.⁴⁵ Oč střídmější je její text, o to bohatší je vybavení reprodukcí ikonografických pramenů. Období třicetileté války a doba na ni navazující je také předmětem zájmu monumentálního sborníku, věnovaného Praze barokní.⁴⁶

České Budějovice se sice zatím nedočkaly moderní syntézy, k dispozici je ale velmi podrobná encyklopedie k jejich dějinám⁴⁷. Podobně Plzeň, kde starší monografii Miloslava Bělohávků a kol.⁴⁸ pouze doplňuje, ale nenahrazuje podrobný chronologický přehled Ivana Martinovského a kol.⁴⁹ Kolektivní syntéza dějin Kutné Hory zahájila záslužnou řadu monografií, vydávaných Nakladatelstvím Lidové noviny.⁵⁰

Ideálem městské monografie je pro mě podle vlastních zkušeností, ohlasů v rámci historické obce a nakonec i recenzí úctyhodná co do rozsahu, zpracování i grafického

---

⁴² Dějiny Prahy, Praha 1964.

⁴³ Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK, Praha 2000.

⁴⁴ Pavel BĚLINA a kol., Dějiny Prahy I-II, Praha-Litomyšl 1997-1998.

⁴⁵ Jaroslava HAUSENBLASOVÁ – Michal ŠROŇEK, Gloria et miseria 1618-1648. Praha v době třicetileté války, Praha 1998. Také v německé a anglické mutaci: TÍŽ, Gloria et miseria 1618-1648. Prag und der Dreißigjährige Krieg, Praha 1998 a TÍŽ, Gloria et miseria 1618-1648. Prague during the Thirty Years War, Praha 1998.

⁴⁶ Olga FEJTOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK – Vít VLNAS (red.), Barokní Praha – barokní Čechie. Sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách. Praha, 24.-27. září 2001, Praha 2004.

⁴⁷ Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 1998.

⁴⁸ Miloslav BĚLOHLÁVEK – J. KOVÁŘ – Miloslav ŠVÁB – Adolf ZEMAN, Dějiny Plzně 1. Od počátků do roku 1788, Plzeň 1966.

⁴⁹ Ivan MARTINOVSKÝ et. al., Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost, Plzeň 2004.

⁵⁰ Helena ŠTROBLOVÁ – Blanka ALTOVÁ – Jarmila VALENTOVÁ – Jana VANĚČKOVÁ – Zdeněk LIPSKÝ – Marie BISINGEROVÁ – Pavel NOVÁK – Karel ŠTROBL – Aleš POSPÍŠIL, Kutná Hora, Praha 2000.

provedení syntéza dějin města Litoměřice.⁵¹ U těch několika málo opravdu větších českých raněnovověkých měst lze dnes stěží počítat se zpracováním z pera jednoho autora. Naopak – autoři jednotlivých chronologicky a tematicky přesně vymezených kapitol by měli mít v ideálním případě za sebou řadu přípravných studií, které by jim připravily cestu k obecnějšímu pohledu, co do stylistiky pokud možno stravitelnému i pro laické zájemce, neslevujícímu ovšem nic z faktografického základu. A to za adekvátního rozložení pozornosti v rámci celého chronologického i tematického spektra, pokud možno za spolupráce ze strany archeologů a přírodovědců. Vedle prací k dějinám Prahy právě Dějiny města Litoměřic takovéto požadavky jako jediné naplňují takřka beze zbytku.

I tak vedle Dějin Litoměřic samozřejmě existuje řada důležitých prací. Pro Ústí nad Labem, jemuž bylo věnováno podobně kvalitní kolektivní dílo,⁵² je už patrná mnohem větší nerovnováha ve zpracování jednotlivých dějinných úseků – a právě třicetiletá válka patří k těm spíše opomenutým.

Víceméně jednotnou grafickou úpravu, o něco méně už vnitřní strukturu, si zachovává zmíněná záslužná ediční řada městských monografií vydávaná v Nakladatelství Lidové noviny za redakce I. Ebelové.⁵³ Při množství autorů, kteří se na přípravě jednotlivých svazků podílejí, je to ovšem pochopitelné. Vedle již uvedené knihy věnované Kutné Hoře jsou v rámci této řady k dispozici dvě monografie zachycující dějiny někdejších královských měst. V obou případech je třeba se obrátit do západních Čech, neboť se jedná o Žatec⁵⁴ a Louny⁵⁵.

Zmíníme-li ještě svérázné zpracování dějin Rokycan z pera Petra Cironise,⁵⁶ můžeme řadu nejnovějších syntetických zpracování dějin královských měst uzavřít. V dalších případech je proto třeba se obrátit ke starším zpracováním, z nichž některá jsou dnes již nedostačující. Některá jsou ale naopak dnes již klasická a co do heuristiky snad i nepřekonatelná. Platí to v první řadě o monumentálních Dějinách Pelhřimova Josefa Dobiáše⁵⁷, podobně také o Vančurových Dějinách Klatov⁵⁸ a Sedláčkových Dějinách Písku⁵⁹.

⁵¹ Oldřich KOTYZA – Jan SMETANA – Jindřich TOMAS a kol., Dějiny města Litoměřic, Litoměřice 1997.

⁵² Kristina KAISEROVÁ – Vladimír KAISER a kol., Dějiny města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1995.

⁵³ Souhrnně k dosavadním výsledkům této ediční řady Ivan HLAVÁČEK, Z literatury k městským dějinám, Časopis Národního muzea, řada historická, CLXXV, č. 1-2, s. 89-90.

⁵⁴ Ivana EBELOVÁ – Petr HOLODŇÁK (ed.), Žatec, Praha 2004.

⁵⁵ Bohumír ROEDL (ed.), Louny, Praha 2005.

⁵⁶ Petros CIRONIS, Historie města Rokycan. Díl 1. Rokycany od 10. století do třicetileté války, Rokycany 1993.

⁵⁷ Josef DOBIÁŠ, Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí I-V.1, Pelhřimov-Praha 1927-1970 (v šesti svazcích; dále jen Dějiny Pelhřimova). Dobiášova rozsáhlá a dosud neuspořádaná písemná pozůstalost v Archivu Akademie věd ČR názorně svědčí o tom, jak mnoho času a pílě svému musel svému životnímu dílu, vznikajícímu souběžně s jeho zásadními pracemi ze starověkých dějin, věnovat. Zvláště složitou a dlouhodobou záležitostí pak bylo vydání svazku V.1, zachycujícího právě třicetiletou válku.

⁵⁸ Jindřich VANČURA, Dějiny někdejšího královského města Klatov, Díl I-II, Klatovy 1927-1936 (dále jen Dějiny Klatov).

Budiž v této souvislosti zvláště co se týče díla Josefa Dobiáše zdůrazněno, že se nejedná o konvenční konstatování, ale o autorovo plné přesvědčení, mnohokrát potvrzené zvláště při přípravě podkapitoly o městských radách v letech 1624-1636, a také kapitoly o Nymburce, svázaném s předbělohorským a bělohorským Pelhřimovem mnoha nepominutelnými vazbami. Z dalších letitějších monografických zpracování je třeba uvést alespoň v dalších kapitolách častěji použité práce Josefa Vávry (Kolín),⁶⁰ Františka Levého (Rakovník)⁶¹ či Václava Fialy (Slaný).⁶²

Specifickou skupinou královských měst byla města věnná, proto jim věnuji pozornost samostatně. Tady stojí na prvním místě – nejen co do důležitosti samotného města – Hradec Králové a jeho čtyřsvazkové dějiny z pera Jaromíra Mikulky⁶³ vydané za nelehkých podmínek počátkem 90. let. Je jen škoda, že již nevyšel předpokládaný pátý díl s bibliografií a rejstříky, což poněkud znesnadňuje práci s touto monografií. Velmi pěkně vypravenou a širšímu okruhu čtenářů vstříc vycházející knihu o Novém Bydžově vydal nedávno Jaroslav Prokop.⁶⁴

Z poddanských měst je třeba vedle dějin Náchoda z již zmíněné ediční řady NLN alespoň dvě zdařilé monografie polabských měst, jež jako součást komorních panství skýtají mnoho komparativních údajů pro účely této práce. Jedná se o „Poděbrady v proměnách staletí“ Evy Šmilauerové⁶⁵ a „Dějiny města Přelouče“ Petra Vorla.⁶⁶ Ten je také autorem kapitol o předbělohorském období v prvním a dosud jediném dílu „Dějin Pardubic“, dovedeném zatím bohužel jen na práh r. 1618.

Význam obou velkých edičních podniků – Lívova⁶⁷ i Polišínského a spol.⁶⁸ – není třeba dále vyzvedávat – musí být zřejmý komukoli, kdo se průběhem třicetiletou válkou v českých zemích byl jen trochu zabýval. Snad je možné pouze podotknout (ale to je většině badatelů vzhledem k charakteru těchto děl také na první pohled jasné), že Lívova edice je pro česká města a problémy jejich místní administrativy podstatně sdělnější než na otázky mezinárodně-politické otázky mnohem více zaměřená „Documenta“.

---

⁵⁹ August SEDLÁČEK, Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou I-III, Písek 1911-1913 (dále jen Dějiny Písku).

⁶⁰ Josef VÁVRA, Dějiny královského města Kolína 1-2, Kolín 1888.

⁶¹ František LEVÝ, Dějiny královského města Rakovníka, Rakovník 1896.

⁶² Václav FIALA, Slaný v letech 1618-1632. České město za 30leté války. Rozpravy KČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, nová řada (VIII), č. 1, Praha 1925

⁶³ Jaromír MIKULKA, Dějiny Hradce Králové I.1-2 – II.1-2, Hradec Králové 1994-1997.

⁶⁴ Jaroslav PROKOP, Nový Bydžov v proměnách staletí, Nový Bydžov 2005.

⁶⁵ Eva ŠMILAUEROVÁ, Poděbrady v proměnách staletí 1, Praha 2001.

⁶⁶ Petr VOREL, Dějiny města Přelouče 1 (1086-1618) – 2 (1618-1848), Přelouč 1999-2002.

⁶⁷ Václav LÍVA (ed.), Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare. Díl 3-8, Praha 1951-1957.

⁶⁸ Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia 1-7, Praha 1971-1981.

II.2 Dějiny městské správy a kanceláří českých měst v raném novověku – bibliografický přehled

Za zakladatele vědeckého výzkumu správního zřízení raně novověkých českých měst v rámci českojazyčné historiografie lze bezesporu považovat v první řadě Jaromíra Čelakovského, Zikmunda Wintra a Václava Vojtíška. Přestože těžiště jejich zájmu spočívalo – kromě Wintra (k němu blíže v předchozím oddílu) – v období středověkém, v řadě svých prací věnovali pozornost také období pozdějšímu. U Čelakovského je v této souvislosti třeba uvést především dosud nepřekonanou stat' o podkomořském úřadu,⁶⁹ u Vojtíška průkopnický rozbor radních manuálů Starého Města pražského, představující de facto dějiny soudobé městské kanceláře a sledující také osudy městských písařů,⁷⁰ a některé jeho pozdější stati zaměřené na právní dějiny českých měst v širším časovém horizontu.⁷¹ Také pozornost jejich německých současníků (Wenzel Hieke, Adalbert Horcicka aj.) byla upřena především ke starším dějinám českých měst a přípravě jejich listinářů, případně edic nejstarších městských knih.⁷² Na Moravě tíhl k městským dějinám zejména neúnavný editor Christian Friedrich d'Elvert, jehož počiny zahrnují ve velké míře také období třicetileté války.⁷³

V meziválečném období a ještě několik let po r. 1945 byly nejvýznamnější výsledky na poli výzkumu městské správy a městské diplomatiky spojeny s působením Archivní školy a jejích absolventů. O městské správě zde přednášel nejprve Václav Vojtíšek, po něm (od poloviny 20. let) Bedřich Jenšovský a po Jenšovského smrti a skončení války Antonín Haas.⁷⁴ I tak ale stály otázky městské správy a diplomatiky v této době celkem pochopitelně ve stínu zájmu o praxi nejvyšších úřadů českých zemí a habsburského soustátí v raném novověku. K této problematice byly zejména na stránkách Časopisu Archivní školy⁷⁵ a Sborníku Archivu

⁶⁹ Jaromír ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořský v Čechách, ČČM 51, 1877, s. 3-31, 239-271, 437-458, 557-580; ČČM 52, 1878, s. 14-43.

⁷⁰ Václav VOJTÍŠEK, Manuály radní nového Nového Města pražského z let 1548-1553 a jejich písaři. (Příspěvek k vývoji městských knih pražských.), in: Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 11-51 (původně vydáno v ČSPSČ 18, 1910 a 19, 1911, kde jsou publikovány také obrazové přílohy).

⁷¹ Václav VOJTÍŠEK, Soud a rada v královských městech českých, in: Výbor rozprav a studií, s. 240-272; TÝŽ, Z právních dějin československých měst, in: Výbor rozprav a studií, s. 426-457.

⁷² Souhrnně František KUTNAR – Jaroslav MAREK, Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, Praha 1997, s. 454.

⁷³ Tamtéž, s. 262.

⁷⁴ Josef KOLLMANN, Státní archivní škola v Praze. (Příspěvek k dějinám archivního školství), SAP 32, 1982, s. 225-307. Podle zde otištěného přehledu absolventů byla témata z prostředí raně novověkých měst zastoupena v rámci závěrečných prací zhruba 15 %.

⁷⁵ K charakteru ČAS srov. Jiří PEŠEK, Časopis archivní školy, in: Miloslav Polívka – Michal Svatoš (red.), Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., Praha 1992, s. 389-400.

ministerstva vnitra mezi válkami vydány základní práce,⁷⁶ vesměs důležité také pro kontext studia problémů raně novověké městské správy. Jejich přínos tkví také v tematizaci řady základních problémů novověké diplomatiky a ustálení valné části odpovídající české terminologie. Hranice roku 1618 však byla v rámci zájmu této generace badatelů překročena spíše výjimečně. Totéž platí také pro německou historiografii v meziválečném Československu, jejíž těžiště zájmu leželo pro městské prostředí ve středověkém období a tímto směrem byl orientován také převládající zájem editorů. Vedle některých právněhistorických prací (Otto Peterka, Wilhelm Weizsäcker) se němečtí historici meziválečného období v českých zemích dotkli raně novověké urbánní historie zejména v regionálním kontextu.

Období po r. 1945 (a zvláště po r. 1948) je z tohoto hlediska vlastně obdobím paradoxů – na smutném pozadí 50. let a poté v poněkud příznivějších 60. letech bylo vykonáno na poli zpřístupňování a poznání bohatství městských archivů ohromné množství práce. V rámci budování jednotné celozemské archivní sítě byla publikována řada průvodců po jednotlivých okresních a jiných archivech, v jejichž rámci byly popsány (a předtím alespoň základním způsobem zpracovány, resp. evidovány) starší dochované archiválie. Městských knih se to týká v první řadě. Přehledné úvody k popisům fondů jednotlivých měst obsahují také stručné nástinu dějin a základní údaje k městské správě a kancelářím.

V dalším vývoji zájmu českých historiček a historiků o raně novověké úřední prameny byly většinou v podstatnějších výsledcích propojeny dějiny novověké diplomatiky a správy se zájmy kulturně-historickými, právně-historickými a v poslední době historicko-antropologickými, jak se snaží ukázat výčet jednotlivých oblastí výzkumu níže a jak o tom již byla řeč v předchozím oddílu.

* * *

Monografii, jež by souhrnně zpracovávala problematiku městské správy raně novověkých českých měst na úrovni nejnovějších poznatků nemáme k dispozici; nenabízí ji

---

⁷⁶ S ohledem na dějiny městské správy a městskou diplomatiku uvádím alespoň: Karel STLOUKAL, Česká kancelář dvorská 1599-1608. Pokus z moderní diplomatiky, Praha 1931; Zdeněk KRISTEN, Listy poselací a jejich registra v královské kanceláři české až do Bílé hory. (Příspěvek k novější české diplomatice), ČAS 5, 1927, s. 1-109; TÝŽ, K otázce register a registrování listů poselacích v české kanceláři dvorské na počátku XVII. století, ČAS 9-10, 1933, s. 218-234; Václav LETOŠNÍK, Registra otevřených listů české kanceláře, ČAS 3, 1926, s. 36-63; Václav PEŠÁK, Protokoly české dvorské kanceláře od polovice XVI. století do Bílé hory, SAMV 2, 1929, s. 91-113; TÝŽ, Dějiny královské české komory od roku 1527. Část I. Začátky organizace české komory za Ferdinanda I., SAMV 3, Praha 1930; TÝŽ, Studie k dějinám české komory, SAMV 6, 1935, s. 65-178; TÝŽ, Jednací protokol české královské rady z let 1605-1609, in: Václav Vojtíšek (red.), Sborník prací věnovaných prof. dr. Gustavu Friedrichovi k šedesátým narozeninám 1871-1931, Praha 1931, s. 310-330; Jaroslav PROKEŠ, Protokol vyšlé korespondence kancelář českých direktorů z let 1618-1619, SAMV 7, Praha 1934. Do tohoto kontextu spadá také pozdější práce Františka ROUBÍKA, Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749, SAP 17, 1967, s. 539-603.

v rámci soudobých možností ovšem ani starší literatura. Základní poučení poskytuje příslušná kapitola standardní příručky k dějinám správy, v nedávném novém vydání obohacena o bibliografické údaje, dovedené až na konec r. 2005.⁷⁷ V této souvislosti je třeba také uvést základní příručku k české diplomatice, jež obsahuje vedle samostatného zpracování středověké (Rostislav Nový) a raně novověké (Jindřich Růžička) městské diplomatiky⁷⁸ také obecnější úvod do otázek novější diplomatiky z pera Zdeňka Fialy.⁷⁹ Speciálně problematice městské správy a diplomatiky v širokém časovém horizontu od středověku až téměř do současnosti byl zasvěcen sborník z konference pořádané Katedrou PVH a AS FF UK v r. 1990⁸⁰ a jeden ze svazků sborníku Documenta Pragensia, obsahující příspěvky konference pořádané k osmisetletému výročí pražské správy.⁸¹ I na poli městské správy patří k zásadním přednostem této ediční řady, což je třeba i na tomto místě zdůraznit, pravidelná prezentace výsledků výzkumu zahraničních badatelů, stejně jako početné zastoupení badatelů zabývajících se městy v jednotlivých regionech. Pro další výklad je v zásadě nezbytně nutné postupovat podle charakteru dosavadních zpracování, ať již obecněji zaměřených či zcela analytického rázu.

Městská správa jako celek – obecně zaměřené práce a práce o městech za třicetileté války reflektující i správu. Vývoji městské správy v komplexnějším pohledu, většinou zároveň s městskou kanceláří, bylo vesměs pro jednotlivá větší města věnováno několik studií, vydaných jednak s větší následnou odezvou ve Sborníku archivních prací, jednak v příslušných regionálních sbornících. Tyto práce často vznikly v souvislosti se zpracováním archivů těchto měst a obvykle jsou opřeny o důvěrnou znalost dochovaného místního materiálu. Odhlédneme-li od studií, jejichž zaměření má čistě medievalistický charakter, patřil i tak větší díl pozornosti předbělohorskému období – porážka stavovského povstání, případně některé další blízké datum, představuje logický časový předěl také v rámci místní správy. Vývoj bezprostředně pobělohorský je až na výjimky zpracován v rámci širšího časového vymezení. Syntetické zpracování správy pražských měst není vedle staršího Vojtíšкова

---

⁷⁷ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989; Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích od počátků po současnost, Praha 2005.

⁷⁸ Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ (red.), Česká diplomatika do r. 1848, Praha 1971², s. 156-176 a 292-305.

⁷⁹ Tamtéž, s. 292-203. Mohl tak navázat na svou klasickou studii, v níž se již dříve zabýval otázkami novověké diplomatiky v teoretické rovině, srov. Zdeněk FIALA, Diplomatika jedna nebo dvě?, AČ 10, 1960, s. 1-18.

⁸⁰ Ivan HLAVÁČEK (red.), Městská diplomatika a správa v českých zemích do druhé světové války. AUC – Philosophica et historica 1-1992, Z pomocných věd historických X, Praha 1992.

⁸¹ Olga FEJTOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK, Osm set let pražské samosprávy. Sborník příspěvků z 18. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy (4.-6. 7. 2000). Documenta Pragensia 21, Praha 2002.

nástinu⁸² k dispozici – vzhledem k obrovskému rozsahu materie není ani divu. Důkladněji jsou zatím zpracovány jsou některé časové úseky⁸³ a některé dílčí aspekty (podrobněji níže). Co se týče královských měst, závažné a často citované studie tohoto typu byly otištěny na stránkách SAP z pera Petra Mužíka (Domažlice)⁸⁴ a Miloše Dvořáka (Český Brod),⁸⁵ nověji pak Jiřího Bocka (Trutnov).⁸⁶ Z dalších královských měst neunikla soustavnější pozornosti badatelů Plzeň,⁸⁷ Kutná Hora,⁸⁸ Tábor,⁸⁹ Slaný,⁹⁰ Beroun,⁹¹ Litoměřice⁹² a Prachatice⁹³. Mimořádně cenná je nedávno vydaná příručka Bohumíra Roedla pro městskou správu v Lounech,⁹⁴ která přináší i velké množství zobecňujících postřehů a materiálu pro potenciální komparaci (srov. níže oddíl III.4). Ke královským městům můžeme vzhledem k jejich specifickému postavení, vyznačujícímu se značnou mírou svobody, přiřadit Velvary, pro něž je k dispozici rozsáhlá průkopnická práce Antonína Haase,⁹⁵ jež na stránkách Středočeského sborníku historického bohužel poněkud zapadla. Z moravských královských měst je díky dlouholetému soustavnému zájmu Hany Jordánkové a Ludmily Sulitkové zdaleka nejlépe zpracována správa a kancelář předbělohorského Brna.⁹⁶ Pro poddanská města je třeba zmínit

---

⁸² Václav VOJTÍŠEK, *O vývoji samosprávy pražských měst*, Praha 1927. Srov. také katalog k výstavě *Osm století pražské samosprávy*, Praha 2000.

⁸³ Jaroslava MENDELOVÁ, *Správa Nového Města pražského v letech 1348-1784*, in: *Nové Město pražské ve 14.-20. století*, Praha 1998, s. 43-59.

⁸⁴ Petr MUŽÍK, *Městská kancelář, správa a hospodářské poměry v Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, SAP 27, 1977, s. 53-109.

⁸⁵ Miloš DVOŘÁK, *Městská správa v Českém Brodě a její písemnosti do roku 1623*, SAP 32, 1982, s. 170-224.

⁸⁶ Jiří BOCK, *Historický a hospodářsko-správní vývoj Trutnova do roku 1620*, SAP 55, 2005, s. 314-378.

⁸⁷ Fridolin MACHÁČEK, *Městská rada a městská kancelář v Plzni v XVI. století*, in: Bedřich Jenšovský – Bedřich Mendl (red.), *K dějinám československým v období humanismu. Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k 60. narozeninám 1872-1932*, Praha 1932, s. 233-261.

⁸⁸ Marie KAPAVÍKOVÁ, *Kutnohorské radní knihy z let 1462-1527 a městská správa v tomto období*, SAP 23, 1973, s. 106-165; TÁŽ, *Příspěvek k organizaci městské správy v Kutné Hoře v 16. století*, SSH 16, 1981, s. 57-82; Marie BISINGEROVÁ – Lubomír VANĚK, *Agenda kutnohorské městské správy v 16. století ve světle radních manuálů*, *Práce z okresního archivu v Kutné Hoře*, Kutná Hora 1984; Marie BISINGEROVÁ, *Správa města Kutné Hory v 15. a 16. století a instituce městských písařů. (Shrnutí dosavadních poznatků)*, in: I. Hlaváček (red.), *Městská diplomatika a správa*, s. 47-51.

⁸⁹ Libuše MÁCOVÁ, *Městská správa v Táboře na počátku 17. století*, in: *Sborník k 550. výročí vzniku města, Tábor 1970*, s. 50-74.

⁹⁰ Karel KŘESADLO, *Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století*, SSH 10, 1975, s. 173-183.

⁹¹ Marie TOŠNEROVÁ, *Městská správa a hospodářství v Berouně v polovině 16. století*, *Minulostí Berounska 1*, 1998, s. 9-20.

⁹² Quido KASTNER, *Městská správa v Litoměřicích*, in: Petr Vorel (red.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.-30. 9. 1997*, Pardubice-Praha 1999, s. 135-144.

⁹³ Václav STARÝ, *Přehled vývoje městské správy v Prachaticích v 16. století*, in: *Vlastivědný sborník muzea Šumavy 4*, 2001, s. 50-59. Studie bezprostředně navazuje na zpracování staršího období: TÝŽ, *Přehled vývoje městské správy v Prachaticích ve 14. a 15. století*, in: *tamtéž*, s. 34-49.

⁹⁴ Bohumír ROEDL, *Vademecum městské správy v Lounech v letech 1573-1727*, Louny 2004.

⁹⁵ Antonín HAAS, *Městské zřízení ve Velvarech před třicetiletou válkou*, SSH 3, 1959, s. 5-41; SSH 4, 69, s. 1-49.

⁹⁶ Z jejich početných studií k různým aspektům brněnské městské správy zejména souhrnně Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář v předbělohorském období. (Prosopografická a diplomatická studie)*, SAP 45, 1995, s. 291-510; Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila

se z nejnovějších prací především o studii Antonína Maříka (Karlovy Vary),⁹⁷ ze starších výběrem alespoň o níže uvedených.⁹⁸ I v tomto výčtu je dosavadní orientace na předbělohorské období mimořádně zřetelná. Prací, zaměřených na zpracování celkového charakteru městské správy v jednotlivých městech konkrétně v období třicetileté války je zcela poskrovnu. Vedle další ze série studií Petra Mužíka o městské správě v Domažlicích⁹⁹ a práce Jaroslavy Mendelové o situaci na Novém Městě pražském¹⁰⁰ se jedná spíše o příležitostné drobnosti¹⁰¹ nebo články zaměřené na některý konkrétní aspekt dobové městské správy či diplomatiky, citované případně níže. Obecně lze odkázat na monografie jednotlivých měst, v jejichž rámci jsou v některých případech zpracovány odpovídajícím způsobem i otázky městské správy, a na tištěné průvodce po archivech, případně nepublikované úvody k archivním fondům jednotlivých měst. Celkově je myslím dostatečně zřejmé, že většina prací je výsledkem – když už ne systematického, pak rozhodně trvalého – zájmu jednotlivých badatelů o některé z měst. Pracovní a v neposlední řadě také regionálně-patriotická vázanost je tu nade vší pochybnost.

Vztah k centrálním zemským úřadům (podkomoří, česká komora, apelační soud). Vyplývá z povahy věci, že většina výše zmíněných prací z oblasti městské správy se musela zabývat také vztahem představitelů města k úřadům, které jim byly nadřazeny – v případě měst královských se jedná o úřad podkomořího, českou dvorskou kancelář, apelační soud a českou komoru; v případě měst vrchnostenských zejména o dva posledně jmenované úřady. Většinou je tento problém řešen nebo alespoň naznačen ve výše uvedených studiích; speciální studie mu až na drobné výjimku věnovány nebyly. Po starších monografiích bylo několik samostatných příspěvků v posledních letech věnováno apelačnímu soudu jako takovému,¹⁰²

SULITKOVÁ, Kompetence brněnských radních v předbělohorské době. Porovnání se situací v dalších moravských královských městech, in: O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek, Osm století pražské samosprávy, s. 39-54.

⁹⁷ Antonín MAŘÍK, Správa města, písaři a archiv Karlových Varů, SAP 48, 1998, s. 105-187.

⁹⁸ Karol BÍLEK, Sobotecká samospráva do zřízení regulovaného magistrátu a počátky městského archivu, in: Karol Bílek – Vladimír Rada – Karel Samšiňák, Sobotka 1968. Vlastivědný sborník vydaný Osvětovou besedou v Sobotce, Sobotka 1968, s. 23-31; TÝŽ, Správa města Sobotky v 16. a 17. století a poměr ke kostecké vrchnosti, in: Poddanská města v systému patrimoniální správy, s. 78-84; Miloslav KOŠTÁL, Město Děčín a jeho správa do 16. století, in: Z minulosti Děčína 1, 1965, s. 77-105.

⁹⁹ Petr MUŽÍK, Hospodářství a městská správa města Domažlic za třicetileté války, Minulostí Západočeského kraje 16, 1980, s. 199-217.

¹⁰⁰ Jaroslava MENDELOVÁ, Třicetiletá válka a Nové město pražské (1620-1650), PSH 31, 2000, s. 149-185.

¹⁰¹ Jan KROC, Městská správa v Radnicích za třicetileté války, Minulostí Rokycanska 5, 1969, s. 11-14. Samostatný nevelký oddíl o správě Loun za stavovského povstání obsahuje práce Karla ŠTĚPÁNKA, Město Louny a české stavovské povstání roku 1618-1620. Příspěvek k problematice dějin českého měšťanstva v době Bílé hory, in: Sborník Severočeského musea – Historia 4, 1964, s. 151-244.

¹⁰² Karolína ADAMOVÁ, Apelační soud v českém království v letech 1548-1651, in: Pocta akademiku Václavu Vaněčkovu k 70. narozeninám, Praha 1975, s. 101-112; Marie RYANTOVÁ, Ladislav II. Popel z Lobkovic jako první prezident apelačního soudu, in: Petr Vorel (ed.), Stavovský odboj roku 1547, s. 185-204; Jaroslava

méně už komunikaci s jednotlivými městskými soudy v praxi¹⁰³ (o této problematice ale pojednávají některá zpracování hrdelního soudnictví jednotlivých měst, srov. níže). Také podkomořský úřad se vedle Čelakovského zmíněného zpracování a edice Antonína Schulze¹⁰⁴ stal předmětem několika studií,¹⁰⁵ zvláště je třeba zmínit souhrnný pohled Zdeňka Martínka¹⁰⁶ na charakter výkonu správy tohoto úřadu v době pobělohorské. Zvláštní pozornost například budila otázka platů a darů podkomořimu.¹⁰⁷

Městské rady, jejich sociální složení a pravomoci a výzkum elit. S problematikou městské správy v širším slova smyslu souvisí také výzkum personálního složení městských rad, založený vesměs na prosopografických metodách. Díky němu je možné dospět k celistvějším závěrům o sociální struktuře městských rad, o problematice kontinuity a diskontinuity v personálním obsazení rady, o jejím vztahu k nižším městským úřadům apod. Tato mravenčí práce je natolik náročná na heuristiku, že reprezentativnější výsledky jsou zatím k dispozici pouze pro nevelké množství měst, pro jiná je navíc vzhledem k nedostatečnému dochování pramenů výzkum tohoto druhu předem vyloučen. S tímto starším směrem výzkumu úzce souvisí současný zájem o městské elitní vrstvy městské společnosti, které ovšem vedle elit politických zahrnují také s nimi spíše více než méně provázané elity majetkové a intelektuální. Stávající možnosti a východiska naznačila pražská konference v r. 2002.¹⁰⁸ Nakolik jsou oba směry – první zakotvený spíše v dějinách správy a druhý v sociální a kulturní historii – spolu provázány tematicky i autorsky, ukazuje zřetelně následující bibliografický výčet. Vedle již zmíněné Roedlovy příručky, která obsahuje pozoruhodně celistvé údaje o složení lounských městských rad a menších úřadů a jejich

---

HAUSENBLASOVÁ, Počátky apelačního soudu v Čechách a jeho personální obsazení 1548-1627, *Paginae historiae* 13, 2005, s. 5-31.

¹⁰³ Michaela NEUDERTOVÁ – Lenka KUTHANOVÁ, Ke komunikaci apelačního soudu a městských hrdelních soudů v době pobělohorské, in: J. Francek (ed.), *Hrdelní soudnictví v českých zemích*, s. 119-132.

¹⁰⁴ Antonína SCHULZ (ed.), *Jich Milostí královen Českých urození páni podkomoří a hofrychtěři*, Dvůr Králové nad Labem 1910. Jedná se o chronologicky řazenou sbírku podkomořských listů se vztahem ke Dvoru Králové.

¹⁰⁵ Marek ĎURČANSKÝ, Obnovování rad v českých královských městech v letech 1624-1636, in: O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek (red.), *Osm set let pražské samosprávy*, s. 93-101; TÝŽ, Česká královská města v letech 1640-1648 ve světle register podkomořního královských měst, in: Martin Elbel – Milan Togner (red.), *Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století*, Historická Olomouc XIII, Olomouc 2002, s. 351-358; TÝŽ, Úřední knihy vedené v rámci podkomořského úřadu jako pramen k výzkumu šlechtických dvorů v období třicetileté války, *SAP* 52, 2002, s. 243-256; TÝŽ, Agenda podkomořního věnných měst a podkomořního královských měst ve vzájemném porovnání. Několik poznámek k praxi za třicetileté války, in: J. KILIÁN (red.), *Věnná města*, s. 32-36.

¹⁰⁶ Zdeněk MARTÍNEK, Hospodářství a správa královských měst podkomořských v Čechách v letech 1620-1784, in: I. Hlaváček (red.), *Městská diplomatika*, s. 101-106.

¹⁰⁷ Jan MAREŠ, Vydání při obnovování městské rady v Lounech na přelomu 16. a 17. století, in: *Sborník Okresního archivu v Lounech* 7, 1995, s. 37-42. Vratislav RYŠAVÝ, Present Sušických panu podkomořimu v roce 1637, in: *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy* 5, 2001, s. 119-121.

¹⁰⁸ Olga FEJTOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK, Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil. Sborník příspěvků z 21. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy (1.-2. 10. 2002), Praha 2004.

obnovách v letech 1573-1727,¹⁰⁹ se jedná zejména průkopnické práce Jaroslava Douši pro městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském.¹¹⁰ Raně novověké rady pražských měst jsou soustavně zpracovávány Jaroslavou Mendelovou,¹¹¹ Věrou Smolovou¹¹² a Petrou Biškovou,¹¹³ další samostatné studie mají také České Budějovice.¹¹⁴ Drobnější práce existují také pro méně významná poddanská města.¹¹⁵ Případovou studii pro táboorské předbělohorské elity vydal Zdeněk Vybíral.¹¹⁶

Jednotlivci jako představitelé městské správy. K představitelům místních elit patřili také ti měšťané, jimž byla věnována pozornost v samostatných studiích. V prvé řadě se jedná o dva direktory za městský stav z let 1618-1619. O kutnohorském Janu Šultysovi z Felsdorfu psal již ve 20. letech minulého století Jan Fiala,¹¹⁷ o žateckém Maxmiliánu Hošťálkovi v nedávné době Bohumír Roedl.¹¹⁸ Obě studie naprosto vyvracejí čítankový obraz mučedníků, cele oddaných věci povstání a platících za tuto oddanost životem. Z pražských měšťanů, angažovaných ve věci stavovského povstání, se samostatného biografického zpracování dočkal ještě staroměstský servus Mikuláš Diviš z Doubravína.¹¹⁹ I další životopisy představitelů místních politických a jiných elit pocházejí z pera autorů, kteří se dějinami příslušného města systematicky zabývají: vedle portrétů táboorského primátora z bělohorského

¹⁰⁹ B. ROEDL, Vademecum, s. 46-122.

¹¹⁰ Jaroslav DOUŠA, Seznamy staroměstských konšelů z let 1547-1650, PSH 14, 1981, s. 56-119; TÝŽ, Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském v letech 1550-1650, SAP 32, 1982, s. 321-418; TÝŽ, Seznam staroměstských purkmistrů z let 1618-1622, PSH 17, 1984, s. 105-110; TÝŽ, Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571-1602 a 1630-1650, Documenta Pragensia 15, 1997, s. 43-74.

¹¹¹ Jaroslava MENDELOVÁ, Rada Nového Města pražského v letech 1600-1650, PSH 29, 1996, s. 59-106; TÁŽ, Staroměstské a novoměstské rady v první polovině 17. století, in: O. Fejtová – J. Ledvinka – J. Pešek (red.), Osm set let pražské samosprávy, s. 81-91; TÁŽ, Rady Nového a Starého Města pražského v letech 1547-1602, in: O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek, Pražské městské elity, s. 97-105.

¹¹² Věra SMOLOVÁ, Rada Starého Města pražského v letech 1650-1715, PSH 24, 1991, s. 5-37; TÁŽ, Slavnostní obnovy městských rad na Starém Městě pražském ve druhé polovině 17. a začátkem 18. století, in: Documenta Pragensia 12, 1995, s. 145-148.

¹¹³ Petra BIŠKOVÁ, Městská rada na Malé Straně v letech 1547-1650, in: O. Fejtová – J. Ledvinka – J. Pešek (red.), Osm set let pražské samosprávy, s. 67-79; TÁŽ, Malostranské radní elity na přelomu 16. a 17. století, in: O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek, Pražské městské elity, s. 107-116.

¹¹⁴ Jaroslav KUBÁK, Městská rada Českých Budějovic během XVI. a počátkem XVII. století, JSH 27, 1958, s. 81-89, 109-121; Tomáš STERNECK, Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války, JSH 74, 2005, s. 104-150.

¹¹⁵ Jitka JAROŠOVÁ, Podbořanská městská rada v letech 1553-1618, in: Michaela Hrubá (ed.), Města severozápadních Čech, s. 223-237.

¹¹⁶ Zdeněk VYBÍRAL, Mocenské elity v táboorské obci doby předbělohorské, Táboorský archiv 9, 1999, s. 151-184.

¹¹⁷ Jan FIALA, Jan starší Šultys z Felsdorfu, in: Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, II. řada, 1. sešit, Kutná Hora 1923, s. 17-27.

¹¹⁸ Bohumír ROEDL, Žatecká rodina Hošťálků z Javořice, Žatec 1997. Doplnky a opravy publikoval TÝŽ, Dodatky k Hošťálkům z Javořice a rodině Pavla Skály ze Zhoře, in: Sborník Okresního archivu v Lounech 10, 2001, s. 101-122.

¹¹⁹ Vojtěch SOKOL, Mikuláš Diviš z Doubravína, Věstník KČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, 1931 (také jako zvláštní otisk).

období od Zdeňka Vybírala¹²⁰ a pražského radního a knihkupce v jedné osobě Kašpara Zachariáše Vusína z pera Věry Smolové¹²¹ je to především řada studií M. Tošnerové, pojednávajících o předních berounských měšťanech¹²² a studie Michaely Hrubé o erbovní rodině Mrázů z Milešovky, tradičně obsazující litoměřický úřad perkmistra hor viničných.¹²³

Jednotlivé městské úřady. Agenda jednotlivých nižších městských úřadů, podřízených městské radě, označovaných vesměs např. jako „menší úřady“ a plnících v zásadě funkce odborných komisí, byla zatím zpracována především pro větší města, v jejichž rámci měly tyto samosprávné orgány dostatek možností rozvinout svou faktickou úřední činnost do důsledků. Již mezi válkami tak byly pro Staré Město pražské Jindřichem Šebánkem zpracovány kompletní dějiny desetipanského úřadu;¹²⁴ pro starší období (do r. 1547) se v téže době zabývala úřadem pražského perkmistra hor viničných Marie Válková-Frýzová¹²⁵ a šestipanským úřadem na Novém i Starém Městě Miloš V. Kratochvíl¹²⁶ (za vznikem všech těchto prací tušíme jméno Václava Vojtíška).

Královští rychtáři. Zásadní syntetickou práci na téma královských, resp. císařských rychtářů v českých královských městech zůstává dosud (a zřejmě ještě dlouho zůstane) objemný a dobře dokumentovaný text Františka Roubíka z konce 30. let.¹²⁷ Je dost nepravděpodobné, že by hlavní Roubíkovy teze i základní faktografické údaje po tak široké heuristice doznaly zásadních změn, spíše snad dílčích úprav a upřesnění pro situaci v jednotlivých městech – i ta je ale potřebná, protože v povaze instituce královských (císařských) rychtářů došlo zvláště v bezprostředně pobělohorském období patrně k nejradikálnějším změnám v jeho dlouholeté existenci. Nepříliš četné stati, mapující

---

¹²⁰ Zdeněk VYBÍRAL, Představitel městské elity – tvůrce dějin svého města. Život královského města Tábora na počátku 17. století v zrcadle osudů primasa Jana Chvátala, in: O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek (red.), *Pražské městské elity*, s. 251-260.

¹²¹ Věra SMOLOVÁ, Pražský radní, mědirytec a knihkupec Kašpar Zachariáš Vusín, *Documenta Pragensia* X/2, 1990, s. 291-298. Studie navazuje starší článek Josefa VOLFA, Zápas mědirytců Vusína s pražskými knihkupci, *ČČM* 103, 1929, s. 173-196 o otci Kašpara Zachariáše Vusína Danielu Vusínovi.

¹²² Marie TOŠNEROVÁ, Jindřich Čížek z Jenštejna, *Minulostí Berounska* 5, 2002, s. 301-311; TÁŽ, Jan Václav Salát Kron z Weissenberka, *Minulostí Berounska* 7, 2004, s. 261-270; TÁŽ, Matyáš Machonis, *Minulostí Berounska* 8, 2005, s. 245-254.

¹²³ Michaela HRUBÁ, Erbovní měšťané – „urozená“ vrstva předbělohorských českých měst? (Životní styl erbovních rodin na příkladu Mrázů z Milešovky v Litoměřicích), in: Kateřina Jíšová et al. (red.), *V komnatách paláců – v ulicích měst. Sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám*, Praha 2007, s. 245-257.

¹²⁴ Jindřich ŠEBÁNEK, Desetipanský úřad Starého města pražského a jeho knihy. Z dějin městské správy a diplomatiky městských knih, in: *Sborník prací k dějinám hlavního města Prahy* V.2, 1932, s. 767-929.

¹²⁵ Marie VÁLKOVÁ-FRÝZOVÁ, Úřad perkmistra pražských viničných hor, in: *Sborník k dějinám hlavního města Prahy* 6, 1930, s. 1-148.

¹²⁶ Miloš KRATOCHVÍL, Šestipanské úřady v Starém a Novém Městě pražském do r. 1547 a jejich knihy, in: *Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy* 6, 1930, s. 149-264.

¹²⁷ František ROUBÍK, Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783, in: *Sborník prací k dějinám hlavního města Prahy* 6, 1930, s. 265-355.

konkrétní fungování této instituce, byly v přínosnějších případech zaměřeny na analýzu působení jednotlivých osobností na tomto postu,¹²⁸ jinak se spíše omezily v lepším případě na faktografické přehledy pro příslušnou lokalitu.¹²⁹ Pro pobělohorské období podnítily mimořádné počiny (pochopitelně v negativním slova smyslu) některých královských rychtářů samostatné zpracování, jako tomu je v případě výstupků rychtářů královských věnných měst na sklonku třicetileté války, královéhradeckého Jana Dyringera¹³⁰ a novobydžovského Jana Dentulina¹³¹ (oba byli sesazeni až na počátku 50. let).

Města v systému státních financí. Městské hospodářství. Hospodářské dějiny předbělohorských českých měst jsou spojeny především se jménem Josefa Janáčka, který své zásadní studie k této problematice vydal v 50. a 60. letech 20. století.¹³² Hospodářské dějiny českých měst za třicetileté války jsou pak do velké míry dějinami válečných výdajů a dluhů. Této otázce se již v meziválečném období věnovali Fridolin Macháček¹³³ a Václav Pešák,¹³⁴ jehož studie musely výrazněji brát v potaz i správní aspekt této povýtce finanční problematiky. Místo královského města ve stavovském berním systému v době tureckých válek zpracoval v poslední době na příkladu Brna Tomáš Sterneck; v jeho monografii lze nalézt také zevrubný přehled literatury a vyčerpávající bibliografii k tématu v nejširším kontextu.¹³⁵

Městská diplomatika a speciální otázky městské správy. Klíčovou otázkou, zvláště v souvislosti se zmíněnými rozsáhlými pořadacími pracemi, se ukázala být problematika konsensu v typologii a názvosloví městských knih. Na starší práci Václava Vojtíška¹³⁶ tak

¹²⁸ Vladimír BYSTRICKÝ, Osoba prvního královského rychtáře ve Stříbře po roce 1547, in: P. Vorel (red.), Stavovský odboj roku 1547, s. 125-134.

¹²⁹ Heinrich ANKERT, Die königlichen Richter der Stadt Leitmeritz, MVGDB 44, 1906, s. 495-503.

¹³⁰ Jaroslav MIKAN, Jan Dyringer, JMC rychtář a Hradečtí, ČSPSČ 51-53, 1943-1945. Srov. také J. MIKULKA, Dějiny Hradce Králové II.1, s. 30-39.

¹³¹ Jan HONZA, Jan Dentulín Tábořský. Obrázek z minulosti Nového Bydžova, Časopis pro dějiny venkova 16, 1929, s. 104-115; srov. také J. PROKOP, Nový Bydžov, s. 53n a 235.

¹³² Výběrem alespoň Josef JANÁČEK, Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, Praha 1955; TÝŽ, Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století, Praha 1959; TÝŽ, Řemeslná výroba v českých městech v 16. století, Praha 1961.

¹³³ Fridolin MACHÁČEK, K hospodářskému stavu českých měst venkovských po válce třicetileté, in: Otakar Odložilík – Jaroslav Prokeš – Rudolf Urbánek (red.), Českou minulostí, práce věnované profesoru Karlově university Václavu Novotnému jeho žáky k šedesátým narozeninám, Praha 1929.

¹³⁴ Václav PEŠÁK, Obecní dluhy královských, věnných a horních měst v Čechách, zvláště Starého Města pražského, po třicetileté válce, in: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 7, 1933, s. 311-466. Pešák je také autorem ojedinělé studie o kontribucích v období bezprostředně pobělohorském, srov. TÝŽ, Vojenské vlivy na správu kontribucí v Čechách v letech 1621-1623, in: Vojensko-historický sborník 5, 1936, s. 33-99.

¹³⁵ Tomáš STERNECK, Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s Vysokou Portou (1593-1606), Praha 2006.

¹³⁶ Václav VOJTÍŠEK, O studiu městských knih českých, in: Václav Vojtíšek, Výbor rozprav a studií, s. 52-85 (původně otištěno ve Věstníku ČAVU XXIV, 1915).

v 50. a 60. letech navázal nejprve Jiří Čarek v tištěném inventáři pražských městských knih,¹³⁷ později pak Vojtěškovi žáci v soupisu českých středověkých a pozdně středověkých městských knih.¹³⁸ Jiří Čarek se k názvosloví městských knih ještě jednou vrátil ve spolupráci s Bořivojem Lůžkem, tentokrát pro oblast severozápadních Čech.¹³⁹ Problematice testamentů, která patří vedle hrdelního soudnictví k nejsledovanější oblasti raněnovověké městské správy, byla nedávno věnována bilancující konference – ve sborníku vydaném takřka v rekordním čase lze nalézt souhrnné pohledy, obsahující odkazy na dosavadní zpracování.¹⁴⁰ Z větších prací k této tematice nelze opomenout zejména monografii Michaely Hrubé, v jejímž zorném úhlu stojí severočeská královská města,¹⁴¹ a s ní související řadu přípravných a doplňujících studií.¹⁴² Z dalších prací pak alespoň studie Petra Raka pro Kadaň ukazující široké možnosti jejich statistického zpracování,¹⁴³ Jany Ratajové o pražských testamentech jako pramenech k poznání rodinných struktur.¹⁴⁴ Potenciál testamentů a především knih inventářů pro dějiny duchovní a hmotné kultury českých měst lze sledovat pro jihočeská města ve studiích Václava Bůžka¹⁴⁵ a jeho spolupracovníků a především pro pražská města v četných pracích Jiřího Peška.¹⁴⁶

Městské právo. Hrdelní soudnictví. Mimořádná pozornost byla českou historiografií věnována otázkám městského práva a v posledních třiceti letech zvláště oblasti hrdelního soudnictví. Základní právní normu, jíž se česká města na prahu třicetileté války a v jejím

¹³⁷ Jiří ČAREK, Městské a jiné úřední knihy Archivu hlavního města Prahy. Přehled, Praha 1956.

¹³⁸ Rostislav NOVÝ (red.), Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526, AUC – Philosophica et historica 4, Praha 1963.

¹³⁹ Jiří ČAREK – Bořivoj LŮŽEK, Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách, SAP 18, 1968, s. 452-477.

¹⁴⁰ Kateřina JÍŠOVÁ – Eva DOLEŽALOVÁ (red.), Pozdně středověké testamenty v českých městech. Prameny, metodologie a formy využití. Sborník příspěvků z konference uspořádané 30. listopadu 2005 Archivem hlavního města Prahy a Historickým ústavem Akademie věd České republiky, Praha 2006.

¹⁴¹ Michaela HRUBÁ, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst v severozápadních Čechách v předbřlohorské době, Ústí nad Labem 2003.

¹⁴² Zejména M. HRUBÁ, Možnosti studia předbřlohorských testamentů a inventářů pozůstalostí v královských městech severozápadních Čech, in: M. Hrubá (red.), Města severozápadních Čech, s. 7-34; TÁŽ, Pozůstalostní agenda královských měst severozápadních Čech jako pramen k poznání renesančního sochařství a malířství, in: Michaela HRUBÁ – Petr HRUBÝ (red.), Renesanční sochařství a malířství v severozápadních Čechách, Ústí nad Labem 2001, s. 53-87.

¹⁴³ Petr RAK, Kadaňské knihy trhů a testamentů z let 1465-1603 a testamentární praxe od poloviny 15. do počátku 17. století, SAP 48, 1998, s. 3-106.

¹⁴⁴ Jana RATAJOVÁ, Pražské testamenty (1600-1620) jako pramen k dějinám rodinných struktur, PSH 30, 1998, s. 90-125.

¹⁴⁵ Souhrnně Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ – Jana STEJSKALOVÁ, Měšťanské domácnosti v předbřlohorských jižních Čechách. (Prameny, metody, stratifikace), JSH 59, 1990, s. 65-80; TÍŽ, Interiéry domů v jihočeských předbřlohorských městech. (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu, tamtéž, s. 113-127.

¹⁴⁶ Podrobnou bibliografii obsahuje jeho syntéza J. PEŠEK, Měšťanská vzdělanost a kultura, s. 145-147.

průběhu řídily, Koldínův zákoník, máme k dispozici díky letité edici Josefa Jirečka.¹⁴⁷ Jeho bratr Hermenegild je mj. editorem Obnoveného zřízení zemského.¹⁴⁸ Koldínovo výročí bylo podnětem k uspořádání konference, která na prahu osmdesátých let shrnula dosavadní poznání raně novověkého českého městského práva a některých souvisejících témat.¹⁴⁹ Na Moravě systematicky zpracovával jednotlivé oblasti městských práv Ivan Štarha.¹⁵⁰ Výzkum hrdelního soudnictví patřil v 70. a 80. letech zpočátku mezi regionálně historická tuskula, o nichž byla řeč v předcházející kapitole. Jeho rozvoj v této době je pozoruhodný. Je spojen především se jmény Jaroslava Pánka,¹⁵¹ Evy Procházkové,¹⁵² Bohumíra Roedla,¹⁵³ a dalších. Po řadě dílčích studií a edičních počinů mohl J. Pánek přistoupit k otištění programové stati;¹⁵⁴ hned ve dvou vydáních vyšla zhruba v též době syntéza z pera Karla Malého, která

¹⁴⁷ Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich summou* od M. Pavla Krystyana z Koldína, Praha 1876. Společně s bratrem vydali také starší právní normu Brikcího z Licka. Hermenegild JIREČEK – Josef JIREČEK (edd.), *M. Brikcího z Licka Práva městská*, Praha 1880.

¹⁴⁸ Hermenegild JIREČEK (ed.), *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého – Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627*, Praha 1888.

¹⁴⁹ Karel MALÝ (red.), *Městské právo v 16.-18. století v Evropě*, Praha 1982. Zde je na s. 347-349 bibliografický přehled starší literatury. Zmiňme z ní alespoň populární práci Jiřího KLABOUCHA, *Staré české soudnictví. (Jak se dříve soudívalo)*, Praha 1967, obsahující samostatnou kapitolu o řízení před městskými soudy (s. 217-235) a komentovaný bibliografický přehled všímající si také ikonografických pramenů (s. 391-399).

¹⁵⁰ Ivan ŠTARHA, *Okruh brněnského městského práva v době předbělohorské*, in: *Brno v minulosti a dnes* 8, 1966, s. 172-188; TÝŽ, *Městská práva na jihovýchodní Moravě, Slovácko* 8-9, 1966-1967, s. 125-132; TÝŽ, *Jihomoravské městské soudy v době předbělohorské, Jižní Morava. Ročenka Okresního archivu pro okres Břeclav v Mikulově*, 1967, s. 25-31; TÝŽ, *Okruh znojemského městského práva, Jižní Morava*, 1969, s. 84-89.

¹⁵¹ Jaroslav PÁNEK, *Smolná kniha městečka Divišova z let 1617-1751*, SSH 8, 1973, s. 71-128; TÝŽ (ed.), *Smolná kniha městečka Divišova z let 1617-1751*, Praha 1977; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví městečka Čechtic v 17. a 18. století. (Příspěvek k poznání pozdněfeudálního hrdelního soudnictví a k charakteristice smolných spisů)*, SSH 12, 1977, s. 129-181; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví města Příbramě v 17. a 18. století. (Příspěvek k poznání pozdněfeudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k metodice studia jeho dějin)*, SSH 13, 1978, s. 87-195; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví městečka Neveklova v 18. století. (Příspěvek k poznání pozdněfeudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice patrimoniálních trestněprávních pramenů)*, SSH 14, 1979, s. 71-109; TÝŽ, *Křivosoudovské kriminální reversy ze 16. a 17. století. (Příspěvek k poznání pozdněfeudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice kriminálních reversů)*, SSH 15, 1980, s. 163-182; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví na Vlašimsku v 16.-18. století. (Příspěvek k poznání pozdněfeudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice jeho sociálně ekonomického zázemí)*, SVPP 23, 1982, s. 163-197; Jaroslav PÁNEK – Eva PROCHÁZKOVÁ, *Hrdelní soudnictví města Sedlčan v 15.-18. století. (Příspěvek k poznání pozdněfeudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice soudní praxe na lobbkovickém dominiu)*, *Vlastivědný sborník Podbrdská* 16, 1979, s. 23-87.

¹⁵² Eva PROCHÁZKOVÁ, *Hrdelní soudnictví města Benešova v 16.-18. století*, SVPP 21, 1980, s. 211-254; TÁŽ, *Hrdelní soudnictví města Votic v 16.-18. století. (Příspěvek k poznání pozdněfeudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k využití městských pamětních knih jako trestněprávního pramene)*, SVPP 22, 1981, s. 203-244; TÁŽ, *Hrdelní soudnictví městeček Prčice a Sedlce v 16.-18. století*, SVPP 24, 1983, s. 239-258; TÁŽ, *Hrdelní soudnictví města Miličína v 15.-18. století. (Příspěvek k poznání pozdněfeudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice soudní praxe na rožmberském dominiu)*, SVPP 26, 1985, s. 249-270; TÁŽ, *Hrdelní soudnictví města Berouna v předbělohorské době*, *Vlastivědný sborník Podbrdská* 32-33, 1987, s. 93-167.

¹⁵³ Bohumír ROEDL, *Knihy svědomí Žatce a Loun jako pramen k dějinám městského soudnictví před Bílou horou*, FHB 7, 1984, s. 251-270.

¹⁵⁴ Jaroslav PÁNEK, *Městské hrdelní soudnictví v pozdněfeudálních Čechách. (Výsledky, problémy a perspektivy studia)*, ČsČH 32, 1984, s. 693-728; TÝŽ, *Die Halsgerichtsbarkeit der böhmischen Städte und Märkte vom 16. bis zum 18. Jahrhundert*, MIÖG 96, 1988, s. 95-131.

zasazovala městské trestní právo do celozemského kontextu.¹⁵⁵ Tento směr výzkumu dosáhl svého vrcholu v první polovině 90. let, kdy bylo vydáno několik kolektivních (sborník z pardubické konference z r. 1995¹⁵⁶ a soupis pramenů k hrdelnímu soudnictví¹⁵⁷) a syntetizujících prací,¹⁵⁸ dílčích studií¹⁵⁹ a edic.¹⁶⁰ Od konce 90. let je oblast raně novověké kriminality s těžištěm v 17. a 18. století především v zorném úhlu jednak autorů, inspirovaných koncepty historické antropologie (Daniela Tinková, Pavel Himl),¹⁶¹ jednak badatelů zabývajících se marginálními vrstvami městské společnosti.

Vztahy mezi jednotlivými městy a vzájemná komunikace mezi nimi. Otázky vztahů mezi jednotlivými městy a urbánních komunikačních sítí v regionálním rozměru jsou patřičným způsobem studovány teprve v posledních letech. Pomineme-li některé průkopnické studie, zaměřené spíše na hospodářské vztahy některých významnějších měst mezi sebou,¹⁶² je předmětem zájmu především do kontextu zasazená výměna korespondence mezi nimi, rekonstruovaná na základě knih městské korespondence (register a kopií).¹⁶³ K nim lze připojit edice, resp. série edic diplomatického materiálu tohoto typu dokladující vzájemné vztahy jednotlivých lokalit. Mimořádně aktivní jsou na tomto poli jihočeští a jihomoravští archiváři – největší soubory otištěných listů se týkají vztahů Tábora a Českých Budějovic, a

¹⁵⁵ Karel MALÝ, *Trestní právo v Čechách v 15. a 16. století*, Praha 1989.

¹⁵⁶ J. FRANCEK (red.), *Hrdelní soudnictví českých zemí*.

¹⁵⁷ J. FRANCEK – T. ŠIMEK (red.), *Hrdelní soudnictví českých zemí*.

¹⁵⁸ Jindřich FRANCEK, *Mistři ostrého meče*, Pardubice 1995; TÝŽ, *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 1999; TÝŽ, *Zločin a sex v českých dějinách. Manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*, Praha 2000; TÝŽ, *Dějiny loupežnictva. Zloději, loupežníci, pytláci a žháři v českých dějinách*, Praha 2002.

¹⁵⁹ Eva PROCHÁZKOVÁ, *Hrdelní soudnictví města Berouna v letech 1621-1680*, SSH18, 1992, s. 5-49; Bohumír ROEDL, *Náklady na činnost hrdelního soudu v Lounech v letech 1571-1632*, FHB 16, 1993, s. 97-112; Petr KREUZ, *Hrdelní soudnictví města Nymburka v době předbělohorské a jeho výkon*, *Právněhistorické studie* 33, 1993, s. 53-88.

¹⁶⁰ Bohumír ROEDL (ed.), *Smolné knihy města Loun*, in: *Sborník Okresního archivu v Lounech* 6, 1993, s. 3-108; TÝŽ (ed.), *Svědectví z morového času. Kniha svědeckých výpovědí u městského soudu v Žatci z let 1580-1587*, Praha 2003.

¹⁶¹ Zejména Daniela TINKOVÁ, *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, Praha 2004. Zajímavé srovnání historicko-antropologických a právně-historických přístupů poskytl kulatý stůl na téma „Odlišné chování a jeho postih ve světle pramenů represe“, 19. prosince 2000, Praha. Srov. Pavel HIML, „Odlišné chování“ v raném novověku – plaidoyer za odklon od státně-centristické a „elitní“ perspektivy a za historicko-antropologický přístup, *Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny* 3, 2001, č. 2, s. 53-60; Daniela TINKOVÁ, *Úvahy nad problematikou „trestního práva“ a „hrdelního soudnictví“ v historii a historiografii*, tamtéž, s. 60-67; Petr KREUZ, *Aktéři bez hřiště a bez pravidel?*, tamtéž, s. 68-76.

¹⁶² Jindřich TOMAS, *Vztahy měst Litoměřic a Ústí nad Labem v době předbělohorské*, in: Týž, *Od raně středověké aglomerace*, s. 213-224.

¹⁶³ Vedle série statí J. Krumpholcové (srov. oddíl IV.1) jsou to zejména následující: Ladislav HLADKÝ, *Kontakty Nového Města nad Metují a jeho měšťanů s blízkými i vzdálenějšími městy ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*, *Východočeské listy historické*, 17-18, 2001, s. 369-377; Bohdan ZILYNSKIJ, *Soubor listů rakovnické městské rady z května až července 1620 (Nad zápisy jednoho svazku rakovnických městských register)*, *Rakovnický historický sborník* 3, 2002, s. 5-20; TÝŽ, *Rakovník v korespondenci se Slaným a Louny roku 1620*, *Rakovnický historický sborník* 4, 2003, s. 26-38.

to jednak vzájemně¹⁶⁴, jednak Tábora s Jihlavou¹⁶⁵ a Českých Budějovic se Soběslavi¹⁶⁶ a Brnem¹⁶⁷. Komunikaci mezi poddanskými městy na Moravě se pokusil uchopit na příkladech Velkého Meziříčí a Velké Bíteše Martin Štindl.¹⁶⁸ Vedle širšího rozměru městské komunikace jsou v rámci vzájemných vztahů v regionálním měřítku zpracovány některé spory mezi městy, týkající se především hospodářského soupeření.¹⁶⁹

Cechy. Místo cechů v rámci organismu raně novověkých českých měst bylo zatím hledáno spíše v rámci jejich hospodářské a společenské funkce, mnohem méně už z hlediska jejich místa v rámci městské správy jako takové. Ze souhrnnějších zpracování je třeba uvést studii Jaroslava Čechury, analyzující na základě dochovaných cechovních privilegií situaci na rozlehlém jihočeském rožmberském dominiu v období před Bílou horou.¹⁷⁰ V posledních letech je odborný zájem o cechy víceméně odkázán na počiny jednotlivých badatelů, vesměs orientovaných spíše na exkluzivnější řemesla, jak o tom svědčí biografický slovník pražských malířů první poloviny 17. století zpracovaný Michalem Šroňkem¹⁷¹ nebo řada studií Ivany Ebelové věnovaná stavebním řemeslům,¹⁷² případně pak profilujícím cechům pro určitou regionální oblast (práce Ladislava Hladkého o textilních a oděvních řemeslech ve

---

¹⁶⁴ Vlastimil KOLDA (ed.), Listy purkmistra a rady města Hradiště hory Tábor do Českých Budějovic. Část 1. – 1505 až 1538, in: Tábořský archiv 8, 1997-1998, s. 37-45; TÝŽ (ed.), Listy purkmistra a rady města Hradiště hory Tábor do Českých Budějovic. Část 1. – 1505 až 1538, dodatek, in: Tábořský archiv 9, 1999, s. 121-129; TÝŽ (ed.), Listy purkmistra a rady města Hradiště hory Tábor do Českých Budějovic. Část 2. – 1538 až 1550, in: Tábořský archiv 10, 2000-2001, s. 291-319.

¹⁶⁵ Vlastimil SVĚRÁK (ed.), Korespondence mezi Táborem a Jihlavou v předbělohorské době. České listy dochované v jihlavské městské registratuře, in: Tábořský archiv 9, 1999, s. 131-149; TÝŽ (ed.), Listy zaslané městskou radou do Tábora v letech 1574-1576, in: Tábořský archiv 10, 2000-2001, s. 321-326; TÝŽ (ed.), Listy zaslané jihlavskou městskou radou do Tábora v letech 1579-1584, in: Tábořský archiv 11, 2002, s. 155-185; TÝŽ (ed.), Listy zaslané jihlavskou městskou radou do Tábora v letech 1584-1588, in: Tábořský archiv 12, 2004, s. 197-212.

¹⁶⁶ Miroslava CTIBOROVÁ (ed.), Korespondence mezi purkmistrem a radou města Českých Budějovic s purkmistrem a radou města Soběslavi, in: Tábořský archiv 11, 2002, s. 147-153. I tady se jedná o předbělohorské období (1539-1550).

¹⁶⁷ Tomáš STERNECK (ed.), Z korespondence mezi Českými Budějovicemi a Brnem v polovině 16. století, in: Brno v minulosti a dnes 18, 2005, s. 557-587.

¹⁶⁸ Martin ŠTINDL, Velké Meziříčí a Velká Bíteš ve svazku sousedství. (Každodenní komunikace poddanských měst v 17. století), Západní Morava 1, 1997, s. 3-19.

¹⁶⁹ Václav STARÝ, Spor města Prachatic s Kašperskými Horami, Klatovy a Sušicí v druhé polovině 16. století, in: Vlastivědný sborník Muzea Šumavy 4, 2001, s. 59-91 (v tomto případě se jednalo o dovoz a sklad soli).

¹⁷⁰ Jaroslav ČECHURA, Cechy rožmberských měst na rožmberských měst a městeček do poloviny 16. století, JSH 58, 1989, s. 113-124; TÝŽ, Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550: textilní řemesla, tamtéž, s. 177-185; TÝŽ, Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550: potravinářská a kožedělná řemesla, JSH 59, 1990, s. 1-11.

¹⁷¹ Michal ŠRONĚK, Pražští malíři 1600-1656. Mistři, tovaryši, učedníci a štolíři v Knize Staroměstského městského cechu. Biografický slovník, Praha 1997.

¹⁷² Ivana EBELOVÁ, Mistrovské kusy stavebních řemeslníků v cechovních artikulech 16.-18. století, in: Miloslav Polívka – Michal Svatoš (red.), Historia docet. Sborník prací k počtům šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CS., Praha 1992, s. 59-72; TÁŽ, Novoměstské cechy stavebních řemesel v 16. až 18. století, in: Nové Město pražské ve 14.-20. století, Praha 1998, s. 185-190; TÁŽ, Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka, Praha 2001; TÁŽ, Řemesla a živnosti v Čechách. Truhláři v královském věnném městě Poličce, České lid 90, 2003, s. 79-95.

východočeských městech).¹⁷³ Mnohem menší pozornost je bohužel věnována takřka všudypřítomným kožedělným a v první řadě potravinářským cechům (řezníci, pekaři a nákladníci vaření piva!).¹⁷⁴ Příležitostný zájem vzbuzuje alespoň (pro vztah městské správy a cechů nikoli nezajímavá) otázka cechovní heraldiky¹⁷⁵ a sfragistiky.¹⁷⁶

Městské kanceláře a písaři. Nejrozsáhlejším moderním zpracováním v rámci jedné lokality a pro dlouhé časové rozmezí od sledovatelných počátků úřadu městského písaře až na práh moderní doby disponuje díky Vladimíru Spáčilovi Olomouc.¹⁷⁷ Vedle přehledně strukturované úvodní studie, v níž je ve formě bibliografického soupisu shrnuta také velká část dosavadní literatury k tématu, tvoří nejrozsáhlejší část knihy biografická hesla, věnovaná jednotlivým zjištěným městským písařům. Budiž řečeno, že autor zaměřil svou pozornost na všechny typy písařů, kteří v Olomouci působili, tedy i jako písaři menších úřadů, nižší kancelářský personál atp. V souvislosti se svým dlouholetým zájmem o kutnohorskou městskou správu věnovali samostatnou monografii místním městským písařům také Marie Bisingerová a Lubomír Vaněk.¹⁷⁸ Finančním zajištěním městských písařů na příkladě Domažlic, Loun a Žatce se zabývala Ivana Ebelová,¹⁷⁹ zatímco jejich místo v rámci soudobé literární činnosti nastínil jeden z autorů Rukověti humanistického básnictví Josef Hejnic.¹⁸⁰ Vedle toho je možné upozornit na některé drobnější regionálně historické práce.¹⁸¹

Městská správa, vzdělanost a kultura (školský systém, literátská bratrstva, kolektivní kulturní investice). Základní biografickou příručku pro raně novověkou městskou vzdělanost

¹⁷³ Ladislav HLADKÝ, Statuta soukenických cechů v Dobrušce a Novém Městě nad Metují v kontextu východočeského soukenictví, in: Jaroslav Šůla, Sborník příspěvků k šedesátinám, Hradec Králové 1998, s. 87-104; TÝŽ, K statutům cechů textilních a oděvních řemesel (soukeníků, tkalců a krejčích) v některých východočeských městech v 16. století, in: Orlické hory a Podorlicko 7, 1994, s. 45-51; TÝŽ, Soukenický cech v Novém Městě nad Metují (1513-1859), in: Orlické hory a Podorlicko 8, 1996, s. 86-93.

¹⁷⁴ V poslední době v rámci jednoho královského města alespoň Martin MYŠÍČKA, Statuta potravinářských cechů královského města Mostu v 16.-18. století, in: Michaela Hrubá (red.), Města severozápadních Čech, s. 133-148.

¹⁷⁵ Jakub HRDLÍČKA, Pražská heraldika. Znaky pražských měst, cechů a měšťanů, Praha 1993.

¹⁷⁶ Např. pro Slezsko soustavněji Karel MÜLLER, Pečeti krnovských cechů v roce 1630, in: Sborník bruntálského muzea 2000, s. 51-58; TÝŽ, Tři cechovní pečetní typáře ze Zlatých Hor ve sbírce Slezského zemského muzea v Opavě, Ročenka Vlastivědné muzejní společnosti v Jeseníku, 1998, s. 40-43.

¹⁷⁷ Vladimír SPÁČIL, Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786, Olomouc 2001.

¹⁷⁸ Marie KAPAVÍKOVÁ – Lubomír VANĚK, Kutnohorští městští písaři 15. a 16. století, Kutná Hora 1984; srov. také Marie BISINGEROVÁ, Správa města Kutné Hory.

¹⁷⁹ Ivana EBELOVÁ, Finanční zajištění městských písařů na příkladech kancelářů v Lounech, Žatci a Domažlicích v 16. a na počátku 17. století, AUC – Philosophica et historica 5, Z pomocných věd historických XIV, s. 47-52.

¹⁸⁰ Josef HEJNIC, Městští písaři a jejich literární a kulturní činnost v českých středověkých a raně novověkých městech, in: I. Hlaváček, Městská diplomatika a správa, s. 31-41.

¹⁸¹ K. LÁBLER, Písaři při obci chrudimské od r. 1439 až do r. 1664, ČČM 71, 1897, s. 544-547; Josef VOJÁČEK, Radní písař v Lysé, Bolešlavan 3, 1928-1929, s. 234-237.

představuje pětidílná Rukověť humanistického básnictví.¹⁸² Především na jejím základě bylo zpracováno několik cenných studií, mapujících různé aspekty dějin předbellohorské vzdělanosti a školství, ať již z pera autorů příručky či dalších badatelů.¹⁸³ Práci s Rukověti poněkud ztěžuje neexistence rejstříků (měly by vyjít zároveň s doplňky) a relativně velký počet torzovitých hesel, která autoři nemohli na základě dosavadní literatury podrobněji zpracovat (pro konkrétní příklady podrobněji dále). Literátský bratrstvům věnoval průkopnický článek Antonín Rybička,¹⁸⁴ v posledních letech se jimi zabývali např. Dagmar Vanišová a Bohumír Roedl pro Louny¹⁸⁵ a zejména pro Český Brod Miloš Dvořák, který rovněž uvádí obsáhlý přehled starší literatury. V této studii je také ukázána provázanost členstva literátských bratrstev s městskými radami a snesen zajímavý komparativní materiál pro ostatní města.¹⁸⁶ Kulturnímu mecenátu městských rad a jejich jednotlivých členů byla dříve věnována pozornost především s kulturními investicemi do literatury a stavebnictví, teprve v poslední době se k nim přiřadila i každodennost v podobě např. náboženských a světských festivaltů. Na problematiku kulturních investic u nás zatím nahlédl komplexně pouze Zdeněk Hojda na příkladě Starého Města pražského.¹⁸⁷

* * *

Chceme-li se alespoň stručně zmínit o relevantních zahraničních inspiracích, pak z anglosaské historie nelze opomenout dnes již klasickou monografii Christophera R. Friedrichse o

---

¹⁸² Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA – Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě 1-5, Praha 1966-1982 (dále jen Rukověť a příslušný svazek).

¹⁸³ J. HEJNIC, Městští písaři a jejich literární a kulturní činnost; František ŠMAHEL, Existenční vyhlídky a kariéry českých humanistů, in: František Šmahel, Mezi středověkem a renesancí, Praha 2002, s. 354-363. V této studii jsou shrnuty také výsledky Šmahelových starších prací (k jejich genezi tamtéž, s. 412). Srov. TÝŽ; Existenční vyhlídky a kariéry českých humanistů, ČMM 113, 1994, s. 49-58; TÝŽ, L'Université de Prague de 1433 à 1622: recrutement géographique, carrières et mobilité sociale des étudiants gradués, in: Dominique Julia – Jacques Revel – Roger Chartier (edd.), Les universités européennes du XVIe au XVIIIe siècle. Histoire sociale des populations étudiantes, Paris 1986, s. 65-88; TÝŽ, Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433-1622, Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 3-28. Dále Petr SVOBODNÝ, Sociální a regionální struktura literárně činných absolventů pražské univerzity v letech 1500-1620, AUC-HUCP XXVI, 1986, fasc. 1, s. 7-36; Jiří PEŠEK, Univerzitní správa městských latinských škol v Čechách a na Moravě na přelomu 16. a 17. století, AUC-HUCP 30, 1990, fasc. 2, s. 41-58; TÝŽ, Pražská univerzita, městské latinské školy a měšťanské elity předbellohorských Čech, ČČH 89, 1991, s. 336-355. Nejnověji Lucie STORCHOVÁ, Humanistická komunikace a její sociální rozměr. Příspěvek k interpretaci českého renesančního humanismu, ČMM 122, 2003, s. 61-97. V uvedených pracích je možné nalézt také podrobné odkazy na starší literaturu.

¹⁸⁴ Antonín RYBIČKA, O bývalých společnostech čili kůrech literátských, PAM 9, 1876, s. 719-734.

¹⁸⁵ Dagmar VANIŠOVÁ, Literáti latinského kůru v Lounech před rokem 1620, Sborník Okresního archivu v Lounech 1, 1985, s. 43-48; Dagmar VANIŠOVÁ – Bohumír ROEDL, Kruchta a hudebniny bratrstva českých literátů v Lounech, Hudební věda 24, 1987, s. 168-171.

¹⁸⁶ Miloš DVOŘÁK, Literátské bratrstvo a městská rada v Českém Brodě v předbellohorské době, in: V. Ledvinka – J. Pešek, Od středověkých bratrstev k moderním spolkům, s. 77-139 (bibliografie v pozn. 2).

¹⁸⁷ Zdeněk HOJDA, Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů v letech 1627-1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy 1, PSH 26, 1993, s. 30-102; TÝŽ, Kulturní investice staroměstských měšťanů v letech 1627-1740, Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy 2, PSH 27, 1994, s. 47-107.

společnosti raněnovověkého Nördlingen.¹⁸⁸ Výzkumy, zaměřené na anglická a francouzská města, jsou pro téma této práce přece jen poněkud odtažitá.¹⁸⁹

Výčet výsledků a tematického směřování německé a rakouské historiografie, pro českou zvláště podstatných, by byl naopak otázkou pro samostatnou monografii. Proto považuji za účelnější odkázat především na výše zmíněné přehledové stati z předchozí kapitoly a některé dílčí tematické přehledy, např. pro studium testamentů a inventářů na monografii Michaely Hrubé,¹⁹⁰ pro hospodářskou správu a bernictví na monografii Tomáš Sternecka¹⁹¹ nebo pro v posledních letech dynamicky se rozvíjející nové trendy ve vojenském dějepisectví na studii Jaroslava Šulce¹⁹². Snad je účelné uvést alespoň několik prací z posledního období, zaměřených přímo na období třicetileté války, jejichž výsledky u nás nebyly pro případnou komparaci ještě zcela recipovány. Příkladný přístup zvolil pro Augsburg Bernd Roeck,¹⁹³ jenž svou minuciózní dvousvazkovou monografií posléze doprovodil ještě hojně užívaným populárním zpracováním.¹⁹⁴ Z nejnovější produkce je třeba uvést obsáhlou tištěnou verzi disertační práce Christiana Platha o Hildesheimu,¹⁹⁵ hlásící se k proudu tzv. „Erfahrungsgeschichte“. Monografie, v níž je třicetiletá válka pojímána v souvislosti s předcházejícími i následujícími konflikty, ukazuje dilemata v rozhodování představitelů městské správy v kontextu sebezáchovných mechanismů, jež vytvářela realita každodenního soužití s vojáky. V neposlední řadě studie obsahuje aktuální přehled relevantních proudů v západoevropském dějepisectví a objemnou bibliografii, na něž je možné odkázat.¹⁹⁶ Za zvláštní zmínku stojí okruh nizozemských a německých badatelů, zabývajících v posledních letech sensu stricto městskými kanceláři a jejich kulturními vlivy.¹⁹⁷

Samostatnou zmínku bych ještě jednou rád věnoval polské historiografii, jež je s česko spíše souměřitelná než německá, respektive tomu jejímu směru, který se ve druhé polovině

¹⁸⁸ Christopher R. FRIEDRICHS, *Urban Society in an Age of War: Nördlingen, 1580-1720*, Princeton (New Jersey), 1979.

¹⁸⁹ Srov. alespoň bibliografickou poznámku v nedávno přeloženém kompendiu o jednotlivých charakteristických typech obyvatelstva v barokní Evropě. James S. AMELANG, *Měšťan*, in: Rosario VILLARI (red.), *Barokní člověk a jeho svět*, Praha 2004, s. 317-320.

¹⁹⁰ M. HRUBÁ, „Nedávej statku žádnému...“, s. 24-29.

¹⁹¹ T. STERNECK, *Město a daně*, s. 9-17.

¹⁹² Jaroslav ŠULC, *Třicetiletá válka a všední den venkovské společnosti v Čechách (se zřetelem k situaci na komorních panstvích a ve středním Polabí)*, ČNM 175, 2006, řada historická, č. 1-2, s. 42-47.

¹⁹³ Bernd ROECK, *Eine Stadt im Krieg und Frieden. Studien zur Geschichte der Reichsstadt Augsburg zwischen Kalenderstreit und Parität I-II*, Göttingen 1989.

¹⁹⁴ TÝŽ, *Als wollt die Welt schier brechen. Eine Stadt im Zeitalter des Dreißigjährigen Krieges*, München 1991.

¹⁹⁵ Christian PLATH, *Konfessionskampf und fremde Besatzung. Stadt und Hochstift Hildesheim im Zeitalter der Gegenreformation und des Dreißigjährigen Krieges (ca. 1580-1660)*, Münster 2005.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 14-21 a 617-700.

¹⁹⁷ Rudolf SUNTRUP – Jan R. VEENSTRA (red.), *Stadt Kanzlei und Kultur im Übergang zur Frühen Neuzeit / City Culture and Urban Chanceries in an Era of Change*, Frankfurt am Main 2004.

50. a v 60. letech systematicky zaobíral městskou správou a kanceláři a nenalezl větší odezvu mezi českými badateli. Popud přišel v Polsku (lze hledat jasnou paralelu se soudobou situací u nás) z archivního prostředí a v první fázi měl i význam zcela praktický – problematiku pořádání rozsáhlých městských archivů, umocněnou navíc revindikací části archivního materiálu měst východní části Polska (např. Lublin) ze Sovětského svazu. Odtud byl jen krůček k důkladnějšímu poznání městské správy, jež na jedné straně archivní práce usnadnilo, na druhé straně bylo jejích důsledkem. Za první impuls lze označit studii krakovského archiváře Mariana Friedberga, jež se nejprve soustředil na zpracování kanceláře někdejšího hlavního města Rzeczypospolité,¹⁹⁸ aby na ni o několik let později navázal zpracováním kanceláře další součásti dnešního souměstí – Kazimierze.¹⁹⁹ Záhy po otištění první Friedbergovy studie publikovala Helena Piskorska svůj souhrnný přehled dějin správy a kanceláře v jednom z největších měst Královských Prus, Toruni.²⁰⁰ V následujícím desetiletí vydaly monografie tohoto typu také pro Maria Stankowa východopolský Lublin²⁰¹ a pro středověkou a raně novověkou velkopolskou Poznaň Irena Radtke,²⁰² která tento počín doprovodila rovněž biografickou studií o stěžejní postavě poznaňské kanceláře této doby, městskému písaři a kronikáři Błażeji Winklerovi.²⁰³ Všechny zmíněné práce, vznikající do značné míry ve vzájemné součinnosti, charakterizuje podobná struktura, metodická provázanost a v rámci možností kompatibilita pro potenciální komparaci. Charakteristika činnosti středověké a raně novověké kanceláře v jednotlivých městech je v nich většinou úzce provázána se základními informacemi o strukturách městské správy, z něho vyplývajícím vedení městských knih a jejich dochování. Vedle toho, že městské správě a kancelářím je většinou věnována patřičná pozornost i v četných monografických zpracováních dějin měst z posledních desetiletí, lze uvést i náběhy ke zpracování některých speciálních aspektů jejich činnosti.²⁰⁴

Polská historiografie má navíc již dvacet let coby výchozí bod k dispozici úctyhodné monografické shrnutí z pera M. Bogucké a H. Samsonowicze s přehlednou kapitolou o správě

---

¹⁹⁸ Marian FRIEDBERG, Kancelaria miasta Krakowa do połowy XVIII wieku, *Archeion* 24, 1955, s. 277-304.

¹⁹⁹ TÝŽ, Kancelaria miasta Kazimierza pod Krakowem 1335-1802, *Archeion* 36, 1962, s. 137-170.

²⁰⁰ Helena PISKORSKA, Organizacja władz i kancelarii miasta Torunia do 1793 r., Toruń 1956.

²⁰¹ Maria STANKOWA, Kancelaria miasta Lublina XIV-XVIII w., Warszawa 1968.

²⁰² Irena RADTKE, Kancelaria miasta Poznania do roku 1570, Warszawa 1967.

²⁰³ Błażej Winkler, pisarz i kronikarz miasta Poznania w XVI w. (1535-1569), *Archeion* 38, 1962, s. 151-172.

²⁰⁴ Waław KORTA, Rola kulturalna średniowiecznej kancelarii, in: *Studia z dziejów kultury i ideologii ofiarowane Ewie Maleczyńskiej w 50 rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1968, s. 63-78; Witold SZCZUCZKO, Łacina w kancelarii rady miasta Gdańska, in: Jerzy Axer (red.), *Łacina jako język elit*, Warszawa 2004, s. 131-137.

raně novověkých polských měst a jejich společenské struktury²⁰⁵. Ačkoli je dnes již poněkud antikvována bibliografie tohoto díla, rozhodně se nejedná o práci překonanou co do pojetí – nová syntéza k dispozici není a nejsou zatím náznaky, že by její přípravou někdo jednotliví badatelé či některé z pracovišť zabývali.

---

²⁰⁵ Maria BOGUČKA – Henryk SAMSONOWICZ, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1986, s. 454-488.

III. ČESKÁ MĚSTA A JEJICH SPRÁVA ZA TŘICETILETÉ VÁLKY

III.1 Česká města před Bílou horou

Ústupu českých královských měst z politických a hospodářských pozic, které si vydobyla v průběhu 14. a zejména 15. století, byla v české historiografii už dříve věnována značná pozornost. Naprostá většina badatelů se také bezesporu shoduje v oceňování klíčového významu porážky stavovského odboje v r. 1547 pro podlomení jejich politické moci,²⁰⁶ v některých důsledcích snad ještě fatálnějšímu, než byla důkladná politická marginalizace kodifikovaná Obnoveným zřízením zemským v r. 1627. Mnohem lépe se česká města se svou porážkou vyrovnala na poli ekonomickém a kulturním.

Podíl na politické moci byl ovšem záležitostí nepočetné skupiny svobodných královských měst, příslušejících ke třetímu zemskému stavu a představujících ve značně urbanizovaném prostoru Čech pouhou špičku ledovce (jistě pod 10 % městského obyvatelstva). Podle novějších odhadů žila v českých městech přibližně třetina obyvatelstva země, tedy o něco více než 400.000 osob.²⁰⁷ Rok 1547 znamenal také přelom v oblasti správy svobodných královských měst. Ve finančních otázkách od té doby podléhala královské komoře za prostřednictvím královských rychtářů jmenovaných komorou, v právních otázkách apelačnímu soudu.²⁰⁸ Komora převzala v hospodářské oblasti i většinu pravomocí podkomořího, omezených od té doby především na obnovy městských rad.²⁰⁹ Na jejich složení si ale města zachovala vliv – podle Koldínových *Městských práv* měl podkomoří novou radu obsadit z měšťanů, jež mu navrhovali odstupující konšelé (každý 2-3 osoby).²¹⁰

Období třicetileté války je pro česká královská města spojeno se jmény šesti podkomořího. První z nich, **Purkart Točník z Křimic**, byl především dlouholetým podkomořím předbělohorským. Patřil k relativně umírněným katolíkům, byl ovšem rozhodným nepřítelem kalvinistů a českých bratří, které začal počínaje r. 1603 na popud dvora vytěšňovat z městských rad. Tato tendence vzbudila ve městech pochopitelně odpor a

---

²⁰⁶ Jaroslav PÁNEK, Politický systém předbělohorského českého státu, FHB 11, 1987, s. 48; Petr VOREL (red.), Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie, Pardubice – Praha 1999, např. v příspěvcích J. Petráně (s. 8) a J. Pánka (s. 20). Nakolik podobná konstatování platí nejen pro česká, ale i pro hornolužická města, ukázala Lenka BOBKOVÁ, Pönfall neboli Šestiměstí v protihabsburském odboji roku 1547, in: tamtéž, s. 41-64.

²⁰⁷ J. PÁNEK, Města v politickém systému, s. 18; J. MILLER, Uzavřená společnost, s. 22n.

²⁰⁸ Přehledně Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, Dějiny správy, s. 216n.

²⁰⁹ J. ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořský, s. 268n.

²¹⁰ Ustanovení oddílu A XXV. Srov. Josef JIREČEK (ed.), Práva městská Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína, Praha 1876, s. 13.

stala se jednou ze zásadních otázek zemského sněmu v l. 1609-10 a 1611. Městský stav ale neměl podporu obou vyšších stavů. Situace se tak pouze dále vyhrocovala a zákroky podkomořího Točníka v r. 1617 proti účastníkům sněmu (sesazení novoměstského písaře a radního Valentina Kochana z Prachové a žateckého primátora Maxmiliána Hošťálka), přísný postup vůči Litoměřickým a zejména omezení autonomie pražských měst doprovázené porušením náboženského smíru patřily mezi kroky směřující už přímo ke květnové defenestraci r. 1618.²¹¹ Na březnovém sněmu 1619 byl zařazen mezi „zpronevěřilé syny vlasti“, kteří měli být vypovězeni z království. Snaha zástupců rytířského stavu v čele s Vilémem starším z Lobkovic, aby byl z tohoto seznamu vyřazen, byla marná. K rozhořčenému odporu zástupců městského stavu se přiklonil dokonce i panský stav.²¹²

V dubnu a květnu 1618 proběhla Točnickovým jménem poslední obnova městských rad v královských městech v týdnech a dnech bezprostředně předcházejících defenestraci. Provedl ji hofrychtýř Mates Prekl z Preklsdorfu. Atmosféra byla dusná; podle mistra Jiřího Kezelia, jmenovaného tehdy do funkce mladoboleslavského primátora, se tak stalo „*právě nevčas před tím neštěstím ohavné rebelie české*“.²¹³

Role představitelů měst, vyjma pouze měst pražských, v samotných událostech 23. května 1618 byla v zásadě zanedbatelná. Koresponduje s tím i Pavlem Skálou zachycená promluva Jáchyma Ondřeje Šlika, stoupence dobrých vztahů s nižšími stavy, k vyslancům města Slaného na Pražském hradě hned zrána tohoto dne. Budiž zároveň řečeno, že účast zástupců třetího stavu na tomto stavovském sjezdu byla velmi malá. Představitelé samosprávy v královských městech byli předem zastrašováni a podle toho také výsledná účast vypadala,

---

²¹¹ J. ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořský, s. 438-448; Josef JANÁČEK, Královská města česká na zemském sněmu r. 1609-1610, Sborník historický 4, 1956, s. 226-251. Zásadní příspěvek pro změny postavení českých měst v letech 1618-1620, vývoj jejich politicko-správního postavení a částečně i rovněž pro základní přehled tendencí v náladách obyvatelstva městských obcí představuje studie Jiřího DVORSKÉHO, Praha v českém stavovském povstání (1618-1620), PSH X, 1977, s. 51-120. Zvláštní pozornost je v ní pochopitelně věnována pražským městům, zejména jejich vůdčí roli v rámci radikalizujících se aktivit královských měst jako zemského stavu. Studii je třeba vyzdvihnout i co do heuristiky, využívající řadu do té doby neznámých nebo jen slabě interpretovaných pramenů z prostředí venkovských královských měst (Kutná Hora, Slaný). Tento přístup je o to cennější vzhledem k tomu, že po Bílé hoře došlo ve městech k masivní likvidaci či „úpravám“ potenciálně kompromitujících písemností. Výchozí možnosti pro pramenný výzkum skutečné politické aktivity českých měst za povstání, zastřené často nadsazenými pobělohorskými obviněními obcí i jednotlivců a jejich obvykle neméně zkresleným vyvracením, tak byly značně zredukovány.

²¹² J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, s. 124, 128.

²¹³ Tak obnovoval městskou radu hofrychtýř Mates Prekl z Preklsdorfu 1. 5. 1618 v Rakovníce (F. LEVÝ, Dějiny královského města Rakovníka, s. 113), 2. 5. 1618 v Lounech (B. ROEDL, Vademecum, s. 73), 3. 5. 1618 ve Slaném (V. FIALA, Slaný v letech 1618-1632, s. 11), 7. 5. 1618 v Mladé Boleslavi (Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 111), 11. 5. 1618 v Kolíně (J. VÁVRA, Dějiny královského města Kolína 2, s. 6n), 14. 5. 1618 v Pelhřimově (J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova II, s. 785). V některých městech byla rada zřejmě potvrzena až dodatečně jako v Litoměřicích 5. 12. 1619 novým královským podkomořím Prokopem Dvořeckým z Olbramovic (J. KOTYZA – J. SMETANA – J. TOMAS (red.), Dějiny města Litoměřic, s. 198).

takže své zástupce na sjezd 21. května vedle Slánských vyslali pouze z Kutné Hory, Kouřimi, Chrudimi, Berouna a Mladé Boleslavi.²¹⁴

Šlik tehdy nečetné měšťanské zástupce údajně přesvědčoval, že stavové se chtějí zasadit o zachování Majestátu, což povede k jistým krajním řešením, připomněl jim ponížení měšťského stavu za Ferdinanda I. a jménem vyšších stavů připovídal, že vyšší stavy je neopustí. Nějakou vlastní aktivitu na straně měst ale zjevně nepředpokládal: „*Stav pak měšťský jen ať Pána Boha za pomoc žádá a v tom se jeho ochraně poroučí.*“²¹⁵ Slánští, kteří neměli právě dobré zkušenosti s Jaroslavem Bořitou z Martinic coby majitelem sousedního smečenského panství,²¹⁶ měli Šlikova slova sdělit spolehlivým lidem svého stavu, ale jinak je zachovat v tajnosti. Argumentace náboženskou situací ve městech v podobě poukazu na to, že Slavata a Martinic nutí poddané ve svých poddanských městech Jindřichově Hradci a Tuchlovicích k přestupu na katolickou víru, eventuálně k vystěhování, byla ostatně součástí obvinění vzneseného vzápětí poté v české kanceláři.²¹⁷

Zastoupení měšťského stavu v rámci třicetičlenného direktoria bylo poměrné, tedy po deseti členech z každého stavu. Dominance Prahy je i tady zřejmá: čtyři měšťané staroměstští, tři novoměstští a po jednom z Malé Strany, Kutné Hory a Žatce. U novoměstského Valentina Kochana a žateckého Maxmiliána Hošťálka Skála výslovně poznamenal, že „*byli pojati do počtu direktorů, aby stala se jim náhrada tou poctivostí za předešlou potupu, s kterouž potkali se při volení Ferdinanda za krále, když pro přímluvy své, mnohým nelibé, povinností svých byli zbaveni*“.²¹⁸ Představa o snaze obou vyšších stavů pokud možno eliminovat z rozhodování stav měšťský, zato ale uchovat jeho platební možnosti coby plnohodnotného daňového poplatníka, není v žádném případě výmyslem marxismem ovlivněné historiografie

²¹⁴ Podrobně Josef DOBIÁŠ, Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí II. Doba reformační, část I., Pelhřimov 1936, s. 786n.

²¹⁵ Josef JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře. Praha 1984, s. 30n. Co se týče komunikace mezi měšťským a vyšším stavem, není bez zajímavosti Šlikův důvod, proč si vybral právě Slánské: „*poněvadž s vámi začasté a s našimi Boleslavskými rozmlouvám*“. Slánští byli ale také zároveň neprávě spokojenými sousedy první oběti defenestrace, Jaroslava Bořity z Martinic.

²¹⁶ Animosita byla dlouholetá a vzájemná. Podrobněji Václav FIALA, Slaný v letech 1618-1632. České město za 30leté války. Rozpravy KČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, nová řada (VIII), č. 1, Praha 1925, s. 42n. Slánští při obnově rady, kterou prováděl 3. května 1618 hofrychtýř Mates Prekl z Preklsdorfu (u Fialy uváděn mylně jako podkomoří), odmítli složit slib, že se nebudou účastnit Matyášem zakázaného stavovského sjezdu. Ten také 21. května skutečně obeslali tříčlennou deputací a zpráva o Martinicově defenestraci byla ve městě přijata s uspokojením. Slaný se jako jedno z mála měst přihlásil hned na počátku otevřeně k povstání. Tamtéž, s. 11n.

²¹⁷ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála, Historie česká, s. 31 a 381.

²¹⁸ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála, Historie česká, s. 46n. Hošťálek byl zvolen v nepřítomnosti a direktori mu tento fakt teprve dodatečně dávali na vědomí. Jaroslav PROKEŠ (ed.), Protokol vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z let 1618 a 1619, SAMVRČS VII, Praha 1934, s. 27, č. 28. P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ (red.), Žatec, s. 221.

50. a 60. let 20. století, jak by se někdy mohlo na první pohled zdát.²¹⁹ Naopak, tuto tendenci celkem otevřeně popisují nebo alespoň naznačují už současníci – s městským prostředím těsně spojení Pavel Skála ze Zhoře a Pavel Stránský a v novějších studiích je velmi dobře dokumentována.²²⁰ Role zástupců městského stavu v direktoriu byla spíše podružná a nejednou byla v rozporu s přirozenými zájmy měst.²²¹

Za svého druhu lakmusový papírek co se týče přístupu českých měst k počátku povstání mohl být považován vyhyčivý postoj měst pražských, charakterizovaný v první řadě jejich neúčastí na demonstrativní schůzi na Pražském hradě 23. května. Místo toho se uskutečnila jednání na radnicích za účasti císařských rychtářů. Na nich došlo k porážce nevelké skupiny radikálních opozičních měšťanů podobojí. Staroměstští ve své odpovědi stavům setrvali v plné loajalitě císaři a odpověď Novoměstských, potvrzená rozhodnutím velké obce, byla svou neutrální formou jen o málo vstřícnější. Zdrženlivost politických špiček hlavního města vůči oběma šlechtickým stavům byla i nadále živena nedůvěrou, pramenící z nepřilíh dobrých zkušeností předchozích desetiletí. Další spád událostí byl ale příliš rychlý. Na schůzkách a dílčích jednáních v dalších dvou dnech radní rekapitulovali své postoje. K příklonu ve prospěch stavů působily první útoky katolických exponentů (staroměstský císařský rychtář Jan Albrecht z Trmice a radní Severin Loštický) a zejména bezradnost místodržících, nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka a nejvyššího hofmistra Adama mladšího z Valdštejna, k nimž se Staroměstští obrátili o radu. Již 25. května 1618 odevzdali zástupci Starého a Nového Města a Malé Strany písemné omluvy stavům, jimiž se pražská města definitivně přidávala na stranu povstání. Výhrada loajality k panovníkovi však zůstávala nadále živou, a to nejen v případě pražských měst.²²²

Vlažný postoj ostatních královských měst se až na výjimky od přístupu „hlavy království“ o mnoho neodlišoval. Lze se ztotožnit s trefným zobecněním B. Roedla, podle něhož platilo v této fázi *„pro Louny, stejně tak jako pro naprostou většinu ostatních*

²¹⁹ František KAVKA, Bílá hora a české dějiny, Praha 1962¹, s. 101. Krystalickým případem je v tomto ohledu zamyšlení Josefa JANÁČKA, České stavovské povstání 1618-1620, FHB 8, 1985, zvláště s. 26-28. Ačkoli je tu mnohokrát řeč o třídních konfliktech v české společnosti za povstání, je velice pravděpodobné, že jisté části jinak zcela věcné úvahy jsou prošpikovány odkazy na místní klasiky (Z. Nejedlý, V. Husa) proto, aby úvodní stať poskytla pokud možno ideologické zaštitění jinak zcela věcnému a plně odbornému sborníku. Právě podkapitola, nazvaná „Třídní konflikty v české společnosti za povstání“, pojednává z velké míry o kontroverzích mezi městským stavem a oběma vyššími stavy. Je vcelku samozřejmé, že u dobového čtenáře mohla být předpokládána poměrně jasná představa o rozlišení mezi povinnou úlitbou a věcnými pasážemi příspěvku. Podobně postupoval již dříve např. ve svém klasickém díle Josef POLIŠENSKÝ, Třicetiletá válka a český národ, Praha 1960 (úvodní poznámka na s. 5-7).

²²⁰ Zejména J. DVORSKÝ, Praha v českém stavovském povstání, *passim*.

²²¹ J. JANÁČEK, České stavovské povstání, s. 17.

²²² Podrobně J. DVORSKÝ, Praha v českém stavovském povstání, s. 61-69. Formulaci o zachování věrnosti císaři obsahoval např. i omluvný list Královéhradeckých, jímž se přihlašovali k povstání. J. MIKULKA, Dějiny Hradce Králové I.2, s. 213.

*královských měst, [...] že se ocitly ve vleku událostí, aniž je dokázaly jakkoli ovlivnit.*²²³ Charakteristický byl i pasivní postoj obou mimopražských direktorů za městský stav, Maxmiliána Hošťálka z Javořice a Jana Šultyse z Felsdorfu, jehož smrt na staroměstském popravišti v červnu 1621 je novější historiografií v protikladu ke starším výkladům považována spíše za „*smutný omyl osudu*“.²²⁴ Proti povstání se hned od počátku otevřeně postavila pouze Plzeň, a – po krátkém zaváhání, kdy byli přívrženci vzbouřených stavů z řad městské rady zatlačeni do kouta postojem obce – také České Budějovice.²²⁵ K jistému oživení ambicí městského stavu ale přesto došlo. V čele těchto, většinou spíše umírněných než radikálních snah stála bezesporu pražská města. Svůj výraz našly především v rámci šesti sněmů, které se v období stavovského povstání konaly.

Ještě v květnu 1618 vyslali direktori „*psaní do všech měst královských (s patentem), v němž se jim o nařízené defensí oznamuje, též aby jisté osoby s listem mocným mezi Jich Milosti vyslali, item aby se berně časně odvozovaly a v hotovosti staly*“.²²⁶ Hned s počátkem zbrojení dopadl na města, zatím ovšem jen v zárodečných formách, základní problém, jenž byl v různých obměnách jejich nerozlučným průvodcem po celou dobu války, ať už se právě bojiště posunula kamkoli – finance, „*nervus rerum*“. Právě finanční otázky tvořily základní součást sporu mezi městy a vyššími stavy na zemských sněmech v době povstání. Květnový a červnový sněm z r. 1618 s jistým navýšením potvrdil daně povolené již v r. 1615, přičemž v srpnu 1618 došlo k prvnímu svolání zemské hotovosti. Tyto požadavky zrušil březnový sněm z r. 1619, který pro jednotlivé stavy nově formuloval berní povinnosti. V těch samých intencích vyzněl také výsledek červencového a srpnového sněmu z téhož roku, jenž navíc vyostřil způsob vymáhání nedoplatků, prodloužil další ustanovení o svolání zemské hotovosti a určil zvláštní jednorázovou daň pro třicet šest městských povolání. Zatímco listopadový sněm z r. 1619 přinesl pro města nově jen mimořádnou korunovační daň, poslední předbělohorský sněm z jara 1620 se znovu vrátil k berním principům z roku 1615, rozmnoženým o dvě zvláštní jednorázové daně, daň z prodeje ryb, dobytka, vína a luxusního zboží a nově také o posudné.²²⁷

Prubířským kamenem stavovské soudržnosti, ale také umění kompromisu, se stal sněm z léta r. 1619. Městský stav předložil své požadavky s nebyvalým důrazem, neméně ostrá byla

²²³ B. ROEDL (red.), Louny, s. 133.

²²⁴ H. ŠTROBLOVÁ a kol., Kutná Hora, s. 141; podobně již Jan FIALA, Jan starší Šultys z Felsdorfu, s. 27. Dále srov. I. EBELOVÁ – P. HOLODŇÁK, Žatec, s. 221.

²²⁵ Miloslav WOLF, Pokus budějovického patriciátu připojit se k českému povstání r. 1618, ČSPSČ 69, 1961, s. 151-160.

²²⁶ J. PROKEŠ (ed.), Protokol vyšlé korespondence, č. 16, s. 26.

²²⁷ Přehledně J. DVORSKÝ, Praha v českém stavovském povstání, s. 107-109.

ale také reakce rytířského stavu. Nejaktivněji naopak města podpořil příslušník panského stavu, Jáchym Ondřej hrabě Šlik. Celkově na větší odpor nenarazil požadavek na obsazování míst některých zemských úředníků pouze z řad nekatolíků (mezi nimi obou podkomořích, hofrychtěřů a nejvyššího mincmistra) a totéž ustanovení pro městské rady v těch městech, kde mají podobojí většinu. Horší to bylo s požadavky zasahujícími do pravomocí panovníka a politických, ale především hospodářských výsad obou vyšších stavů. Výsledný kompromis byl pro města spíše nepříznivý. Zásadní význam měla ve výsledku pouze dvě ustanovení. Města měla být nadále považována za svobodný zemský stav a nikoli za královskou komoru; zrušeny byly také úřady královských hejtmanů a rychtářů.²²⁸

Byl-li na červencovém sněmu postulován a schválen požadavek na obsazení městských rad nekatolickými měšťany, šlo vlastně do velké míry o potvrzení skutečného stavu ex post. Aktivita v tomto směru vycházela již rok od samotných direktorů. Zřejmě byla do jisté míry součástí dalších obranných a logistických opatření – ani v týlu nebylo žádoucí, aby práci městských rad zaměstnaných starostmi o ubytování a výživu vojáků a krajských hotovostí, opevňovacími pracemi a dalšími souvisejícími úkony mohli potenciální neloajální radní sabotovat z vnitřku.²²⁹ Ve většině měst byl tento postup jistě zároveň vnímán jako oprávněná a zasloužená odpověď na dřívější ústrky ze strany podkomořího Purkarta Točníka, jenž od svého nástupu do úřadu dosadil do městských rad proti vůli konšelů řadu katolických exponentů.²³⁰ Zatímco v Čechách byli katoličtí a s povstáním neloajální konšelé odstraňováni z městských rad postupně, na Moravě byla direktory příslušná nařízení pro královská města

---

²²⁸ Vedle těchto zásadních otázek se sněm zabýval i podružnějšími záležitostmi, jako byl požadavek Kutné Hory na místo před Plzeňskými v rámci městského stavu. Srov. Jaromír ČELAKOVSKÝ, Postavení vyslaných královských měst na sněmích českých a spor měst Hory Kutné, Plzně a Českých Budějovic o přednost' místa a hlasu na sněmě, ČCM 43, 1869, s. 132nn. Nejobsáhleji pojednal o otázce městských požadavků a sněmu J. DVORSKÝ, Praha v českém povstání, s. 91-104; nověji také Karolina ADAMOVÁ, K politickému programu městského stavu v českém státě v roce 1619, Právněhistorické studie 31, 1990, s. 169-175. Dále srov. J. ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořský, s. 451-456; Josef POLÍŠENSKÝ, Třicetiletá válka a český národ, Praha 1960, s. 97n; F. KAVKA, Bílá hora, s. 157n; Jan P. KUČERA, 8. 11. 1620. Bílá hora. O potracení starobylé slávy české, Praha 2003, s. 110n. Z narativních pramenů je nejpodrobnější svědectví Skálovo: J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, s. 161-174, 180-203 a komentář na s. 355-360. Mistr Jiří Kezelius se o rozporech mezi městou a šlechtou ve svém stručném líčení sněmu vůbec nezmiňuje, Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 121-124.

²²⁹ Srov. J. PROKEŠ (ed.), Protokol vyhlášené korespondence. Již v červnu 1618 vydali direktori „*resolucí neb reces Litoměřickým z strany Matyáše Šišky, aby v radě více trpín nebyl a žádný aby se ním v ničímž nespravoval*“ (č. 85, s. 30), jen o několik dní později „*dekret Malostranským, aby osobě pod jednou ouřad purkmistrovský odevzdán nebyl*“ (č. 98, s. 31), v červenci „*dekret Novoměstským, aby ouřad purkmistrský osobám pod jednou, ani Zikmundovi Honsovi nesvěřovali*“ (č. 194, s. 37), v listopadu psali v tom samém smyslu opět Litoměřickým (č. 795, s. 71), v lednu 1619 do Brandýsa nad Labem (č. 968, s. 82) a v červnu znovu do Brandýsa s výslovným uvedením jmen dvou konšelů (č. 1627, s. 119).

²³⁰ J. ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořský, s. 438-448.

vydána hromadně 6. května, třetí den po převratu v Brně a připojení moravských stavů k povstání.²³¹

Poté, co byl Fridrich Falcký jako český král korunován, jmenoval 6. listopadu 1619 nejvyšší zemské úředníky. Je jistě příznačné, že nový podkomoří královských měst **Prokop Dvořecký z Olbramovic**²³² patřil na výše zmíněném sněmu mezi zastávce rozšiřování hospodářských výsad šlechty (vyslovoval se pro možnost vyšších stavů vlastnit pivovary, vařit a prodávat pivo v Plzni a Českých Budějovicích).²³³

Dvořecký se jediné série obnov rad v královských městech, které proběhly za jeho úřadu, osobně neúčastnil. Byly provedeny v zastoupení hofrychtýřem Martinem Fruweinem z Podolí v únoru a březnu 1620. S ceremoniálem obnov bylo spojeno složení přísahy novému králi.²³⁴ V případě Mladé Boleslavi Jiří Kezelius výslovně poznamenal, že byla za obnovu vyplacena pouze částka vyměřená privilegiem Rudolfa II. (město o ni dříve vedlo spor s podkomořím, který požadoval více než čtyřnásobek). Vedle ní ale „*místo ostružného presentováno honorarium stříbrný pozlacený koflík as za 20 kop, na němž oba [tj. podkomoří i hofrychtýř] spokojeni byli*“.²³⁵ Na severočeská a západočeská města – ta byla navíc v bezprostředním dosahu válečného dění – už podle všeho nedošlo.²³⁶

Už k listopadu 1618 mohl Pavel Skála ze Zhoře poznamenat, že „*pod tím potýkáním papírovým, které se sem i tam mezi císařem a direktory den po dni skůro dalo, lid vojenský jedné i druhé strany také nezahálet*“.²³⁷ Vedle Plzně, obléhané Mansfeldem a kapitulovavší 23. listopadu 1618, to byla především jihočeská města, jež pocítila bezprostřední tíhu války na

²³¹ Libuše URBÁNKOVÁ (ed.), Povstání na Moravě v roce 1619. Z korespondence moravských direktorů, Praha 1979, č. 2-5, 7-10, s. 38-42, 44-46.

²³² Prokop Dvořecký z Olbramovic byl jedním ze čtyř synů Jana Kunše z Olbramovic, sídlícího na tvrzi Dvořec v jižních Čechách. Prokop získal Dvořec r. 1591 i s okolními vesnicemi. Oženil se poprvé r. 1589 s Annou, dcerou Jáchyma Vachtla z Pantenova, a po její smrti podruhé s Annou, dcerou Viléma Ostrovce z Kralovic na Vlašimi. Provedl řadu prodejů a směn nemovitostí – Dvořec prodal již r. 1594. V r. 1590 získal od svého tchána Kounice nedaleko Českého Brodu, které v r. 1599 směnil s Janem Rudolfem Trčkou z Lípy za Želiv. Na počátku 17. století se těžiště jeho nemovitého majetku přesunulo do severozápadních Čech: v l. 1603-1612 držel Mašťov na Lovosicku, 1615-1618 Bukov na Ústecku a od r. 1615 Vršovice u Loun, které mu byly vedle jiného majetku po porážce povstání konfiskovány. Srov. A. SEDLÁČEK, Hrady 4, s. 95-6 (Dvořec); TÝŽ, Hrady 12, s. 253 (Želiv); TÝŽ, Hrady 14, s. 327 (Bukov), 381 (Mašťov), 431 (Vršovice); TÝŽ, Hrady 15, s. 178 (Kounice); T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. 90-92.

²³³ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, s. 170; J. DVORSKÝ, Praha v českém povstání, s. 100n.

²³⁴ Data pro některá města sebral J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova II, s. 967. Tak došlo k obnově rady 7. 2. 1620 v Mladé Boleslavi, 8. 2. 1620 v Nymburce, snad 11. 2. 1620 v Kouřimi, 13. 2. 1620 v Kolíně a 11. 3. 1620 v Prachaticích.

²³⁵ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 129.

²³⁶ Žádnou obnovu z této doby neeviduje ani pro Louny B. ROEDL, Vademecum, ani J. VANČURA, Dějiny Klatov 1.

²³⁷ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, s. 94.

vlastní kůži již v průběhu stavovského povstání.²³⁸ Obzvláště tragický byl osud Písku dobytého nejprve císařskými pod Buquoyem 23. srpna 1618, poté Mansfeldem 5. prosince téhož roku a znovu Buquoyem 30. září 1620.²³⁹ Tehdy bylo město vydrancováno a povražděna větší část mužského obyvatelstva; podobně se vedlo Prachaticím. Osud obou měst se tak stal symbolem, který pronikl i do úředních písemností.²⁴⁰

Jakkoli se válečné operace severnější části Čech v průběhu stavovského povstání ve větší míře vyhnuly (případy ozbrojeného odporu, jako bylo zmasakrování oddílu venkovanů a lounských podruhů valdštejnskými rejtary byly spíše výjimkou)²⁴¹, některá města nebyla ušetřena drancování. Týkalo se to hlavně menších středočeských lokalit, které se nemohly uzavřít v pevných hradbách. V této činnosti se zvláště vyznamenaly oddíly lehké polské jízdy plukovníka Strojnowského, jejichž výstřelky se často neobešly bez krve. Jak napsal jejich kronikář, františkán Wojciech Dembolecki, lisovčici tehdy „čtyři neděle u Prahy šavle z krve kacířské stírali a hrdla po prachu bělohorském splakovali“.²⁴² Hned den po bitvě na Bílé hoře vydrancovali Velvary, kde mj. zabili purkmistra a oloupili anglického diplomata směřujícího za Fridrichem Falckým.²⁴³ Následujícího dne zahynul jejich rukou primas, radní písař a další měšťané v horním městě Jílovém²⁴⁴ a 11. listopadu byla vypálena Mečeříž.²⁴⁵ V Poděbradech

---

²³⁸ K průběhu války v letech 1618-1622 na jihočeských bojištích souhrnně František KAVKA, Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století, České Budějovice 1966, s. 177-209 a bibliografická poznámka na s. 211; Zdeněk KALISTA, Století andělů a ďáblů. Jihočeský barok, Praha 1994, s. 52-68 a užitečná bibliografie pobělohorským k jižním Čechám na s. 309-314 a 334-336.

²³⁹ A. SEDLÁČEK, Dějiny Písku 1, s. 106-117.

²⁴⁰ Osudem obyvatel Písku a Prachatic vyhrožoval Nymburským v případě, že nesloží slib věrnosti císaři, nejvyšší Jan Jakub z Brunkhorstu 18. listopadu 1620 z Brandýsa nad Labem. Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, Archiv města Nymburka, Spisy předmagistrátního období, kat. č. 93. Podobně vyzýval 6. prosince 1620 z Jihlavy Marradas Pelhřimovské. J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova V.1, s. 6. Srov. také B. RYBA (ed.), Pavel Stránský, O státě českém, s. 39 a 42; A. REZEK (ed.), Jan Beckovský, Poselkyně 2, s. 284n.

²⁴¹ B. ROEDL (red.), Louny, s. 135n.

²⁴² Českou parafrázi původního znění podal Antonín KOTÍK (ed.), Kněze Vojtěcha Demboleckého z řádu františkánů Paměti o výpravách lisovčků proti odbojným Čechům a jejich spojencům v letech 1619-1622, Praha 1906, s. 29. V originále: „Po zbiciu rebelizantów na Białogórze 4 niedziele tamże okolo Pragi Elearowie szable ze krwi kacerskiej ocierali, i gardła z kurzawy Białogórskiej optukiwali.” Henryk WISNER, Lisowczycy, Warszawa 1976, s. 177. Obecně o lisovčících srov. také Jana ŠAMALOVÁ, Kozáci a české země v raném novověku. Obraz kozáka a jeho proměna ve světle pramenů a literatury, in: Dominik Hrodek (red.), Česká a polská historická tradice a její vztah k současnosti. Pardubická konference (18.-20. dubna 2002), Praha 2003, s. 91-96.

²⁴³ Otakar ŠPECINGER, Historie a současnost města Velvar, 1482-1982, s. 1., s. d. [Velvary 1982] s. 16; k vyplundrování Velvar (bez uvedení konkrétního vojenského oddílu) také V. LÍVA (ed.), Prameny III, s. 112.

²⁴⁴ HANZAL Josef, Těžké časy (1620-1848). In: Jílové u Prahy, Jílové u Prahy 1987, s. 65.

²⁴⁵ KALISTA Zdeněk, 1000 let v dějinách našeho kraje, in: Emanuel Strnad (ed.): Boleslavsko. Čtení z kraje středního a dolního Pojizeří, Mladá Boleslav 1947, s. 99. Kalista cituje netypický pramen, totiž nápis z mezeřížského kostela: „Léta od narození božího 1620 měsíce v počtu jedenáctého listopadu dne sedmnáctého Poláci Mečeříž vypálili, ji zabravše v popel položili, kostel shořel a zvonové se slili, hodiny s věžmi v nic obrátily. Též mnohé sousedy pomordovali, dívky, ženy násilím snížili. Ta buď k pomstě Bohu poručena křivda chudým lidem učiněná.“

lisovčici vydrancovali přinejmenším kostel.²⁴⁶ Když pak 18. listopadu nebyli vpuštěni do opevněného Kolína, přičemž se spokojili s nevysokou částkou 5 kop míš.,²⁴⁷ důkladně alespoň vyjedli nedalekou Přelouč.²⁴⁸

III.2 Počet královských měst a jeho změny po Bílé hoře

Zásadní vliv na osud jednotlivých poddanských měst za třicetileté války měl postoj jejich majitelů k povstalým stavům, respektive císaři. Většiny královských měst se pobělohorské konfiskace dotkly pouze jako pozemkové vrchnosti, část poddanských měst v důsledku konfiskací získala nové majitele. Staré i nové pozemkové vrchnosti se často z pragmatických důvodů snažily v rámci možností zmírnit dopad nejen válečných událostí, ale například i rekatolizačních tlaků na svá města, jež představovala trvalý zdroj příjmů. Nejvýraznějším takovým příkladem jsou bezesporu državy Albrechta z Valdštejna, kterému pro zajištění co největší nezávislosti mělo pomoci ustavení nového biskupství v Jičíně.²⁴⁹ Jiné vrchnosti jako např. Vilém Slavata volily ale opačný postup²⁵⁰. Poddanská města navíc nereprezentovala poražený zemský stav. Za nejvíce tristní lze považovat osud těch výše zmíněných královských měst, která ztratila svůj statut a dostala se do zástavy či trvalého držení některého z představitelů vítězného tábora. Jejich měšťané mohli vedle frustrující ztráty prestiže i části možností rozhodování o sobě samých obvykle pocítit i nepříteliš vlídné zacházení ze strany nové vrchnosti.

Represivní opatření následující v prvních pobělohorských letech se tedy obrátila v první řadě proti neprivilegovaným královským městům. Jejich bezprostřední podřízení pravomoci císaře a zemských úřadů k tomu vytvářelo ideální podmínky. Královská, případně královská věnná města, vzhledem k tomu představují v nesourodém souboru českých měst a městeček víceméně ideální uzavřenou skupinu pro zatím alespoň rámcové srovnání. To je díky dochování některých úředních knih vedených v rámci podkomořského úřadu možné začít „shora“. Cesta prostřednictvím archivů jednotlivých měst si oproti tomu ještě vyžádá mnohaletou heuristiku a může být podniknuta pouze za předpokladu vzniku dílčích studií a

²⁴⁶ ŠMILAUEROVÁ Eva, Poděbrady v proměnách staletí I, s. 66.

²⁴⁷ J. VÁVRA, Dějiny královského města Kolína 2, s. 33.

²⁴⁸ P. VOREL, Dějiny Přelouče 2, s. 11.

²⁴⁹ Eliška ČÁŇOVÁ, Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620-1671), SAP 35, 1985, s. 520; Pavel R. POKORNÝ, Jičínské biskupství, in: J. FRANCEK (ed.) Rekatolizace v českých zemích, s. 73-84.

²⁵⁰ V. LEDVINKA, Česká města v době třicetileté války, s. 24.

monografií, jejichž příprava je nad síly jednotlivce. Kamenem úrazu je navíc značná různorodost ve stavu dochování městských archivů, přičemž některé z bohatších dodnes nejsou uspořádány.²⁵¹

Úřední knihy vedené v rámci podkomořského úřadu tak představují prvořadý pramen k výzkumu správy českých královských měst v pobělohorských letech. Podrobněji jim bude věnována pozornost v dalších kapitolách, je o nich ale třeba učinit stručnou zmínku již na tomto místě, protože zachycují řadu ne vždy zcela známých aspektů proměn počtu českých svobodných měst po Bílé hoře. V některých z nich (protokoly obnovování městských rad) je vzhledem k jejich charakteru dokonce věnována pozornost všem královským městům rovnoměrně. Ale i tam, kde tomu tak není – jak bude ještě blíže doloženo – vypovídá malý zájem o některá z nich ledacos o jejich faktickém postavení i hodnotě přinejmenším v očích podkomořího. V rámci podkomořského úřadu byly vedeny minimálně dva typy knih – protokoly o obnovování městských rad a registra korespondence. I když je zřejmé, že v některých vypjatých obdobích byla kontinuita vedení příslušné agendy zcela přerušena (platí to zejména pro bezprostřední pobělohorské měsíce a roky), není i tak celá jejich řada ani pro třicetiletou válku dochována kompletně. Ve fondu Úřad zemského podkomořího²⁵² v Národním archivu v Praze tak můžeme nalézt: protokoly obnovování rad královských měst z let 1624-1636²⁵³, protokoly obnovování rad královských věnných měst z let 1638-1658.²⁵⁴ a dva svazky register listů podkomořího z let 1640-1645 a 1647-1648.²⁵⁵ Dostupné mi bohužel nebyly dva chronologicky předcházející svazky register druhého z pobělohorských podkomořího, Přibíka Jeníška z Újezda, uložené v Archivu Národního muzea.²⁵⁶

Nejprve je tedy třeba zodpovědět otázku, která města náležela do pravomoci podkomořího před Bílou horou a po ní. Počet českých královských měst procházel už dříve řadou změn. K r. 1502 uvádí Josef Macek 32 královských měst, včetně Starého a Nového

---

²⁵¹ Příkladem může být Vysoké Mýto. Srov. Věra SEKOTOVÁ, Archivní fond města Vysokého Mýta. Jeho obsah a osud, in: Věnná města za třicetileté války, zvl. s. 136.

²⁵² Budiž již nyní uvedeno, že v jednom fondu jsou vlastně o sloučeny registratury dvou podkomořských úřadů (pro královská a pro královská věnná města), které ve sledované době existovaly paralelně vedle sebe.

²⁵³ Národní archiv v Praze (dále jen NA), fond Podkomořský úřad (dále jen PKÚ), i. č. 3, rkp. 2850a (dále jen Protokoly obnovování městských rad 1624-1638).

²⁵⁴ Tamtéž, i. č. 38, rkp. 2854 (dále jen Protokoly obnovování městských rad v královských věnných městech 1638-1658).

²⁵⁵ Tamtéž, i. č. 7 a 8, rkp. 2823 a 2824 (dále jen Registra listů podkomořího 1640-1645 a Registra listů podkomořího 1647-1648).

²⁵⁶ Archiv Národního muzea, sbírka rukopisů, rukopis č. 304 (kopiář Přibíka Jeníška z Újezda, podkomořího Království českého, 1624-1640, 159 folií) a č. 1472 (kopiář Přibíka Jeníška z Újezda 1549-1653, 209 folií). Ve větší míře z nich čerpal např. J. Vančura pro Dějiny Klatov, J. Dobiáš pro Dějiny Pelhřimova i F. Kulháněk pro Dějiny Nymburka.

Města pražského a Kutné Hory, jejichž faktické postavení bylo značně specifické.²⁵⁷ Eduard Maur uvádí pro polovinu 16. století už 41 královských a věnných měst²⁵⁸ (včetně Moravy, kde se jich nacházelo šest: Brno, Jihlava, Olomouc, Znojmo, Uherské Hradiště a Uničov, přičemž oproti ostatním o poznání menší dvě posledně jmenovaná patřila královské komoře²⁵⁹). Petr Vorel použil pro svůj přehled stavu městské sítě v Čechách v 16. století hned několika do té doby v tomto ohledu příliš nevyužitých pramenů: Klaudiánovy mapy Čech (1518), Tituláře českých stavů Brikcího z Licka (1534) a – Hájkovy Kroniky (1541). Zatímco u Klaudiána napočítal celkem 91 měst (29 královských kališnických, 7 královských katolických, 26 vrchnostenských kališnických a 29 vrchnostenských katolických), Hájek uváděl celkem 99 měst (38 královských včetně horních, z toho 8 věnných a 61 vrchnostenských) a dále 310 vrchnostenských městeček.²⁶⁰

K charakteristickým rysům některých poddanských měst předbělohorského období patřila velmi často úporná a opakovaná snaha o vymanění se z vlivu vrchnosti a zařazení po bok královských měst, přičemž zdaleka nešlo právě o nejvýznamnější, nejlidnatější a hospodářsky nejvýznamnější poddanská města.²⁶¹ Úspěšná v tomto snažení byla pouze ta z nich, která měla zejména jiné předpoklady – tento jev se totiž týkal pouze těch měst, která byla na panovníkovi v přímé závislosti (města komorní, získaná koupí, výplatou ze zástavy, odúmrtí nebo konfiskací) nebo sama sebe vykoupila ze zástavy či z poddanské závislosti na zadlužené dědičné vrchnosti.²⁶² I nadále platilo, že přitom existoval jistý mezistupeň, kdy města směřující mezi královská ještě nedosáhla plných práv třetího stavu, jejich správa vykazovala určité přechodné specifické rysy jako např. obnovování rad královským

²⁵⁷ Josef MACEK, *Jagellonský věk* 3, s. 21, v tomto pořadí: Staré Město pražské, Nové Město pražské, Kutná Hora, Hradec Králové, Žatec, Plzeň, Litoměřice, Kouřim, Budějovice, Louny, Klatovy, Chrudim, Tábor, Čáslav, Nymburk, Stříbro, Domažlice, Sušice, Vysoké Mýto, Most, Kadaň, Ústí nad Labem, Jaroměř, Dvůr Králové, Písek, Vodňany, Český Brod, Kolín, Mělník, Slaný, Beroun, Polička. Jiná města ve svém postavení kolísala a zejména z důvodu nevyplacení ze zástavy nakonec mizela z řad královských měst (Tachov, Příbram) nebo požívala jejich výsad pouze z jisté části (Rakovník podléhající přímo královské komoře, Velvary a Vyšehrad podřízené přímo nejvyššímu purkrabí pražskému). Tamtéž, s. 22. Příznačný je soud Pavla Stránského, spadající sice už do období pobělohorských změn, přesto však v zásadních rysech vycházející z předbělohorských poměrů: „*Hlavní město království Praha, totiž Staré a Nové Město, beze sporu předchází před ostatními městy, kdysi šlo dokonce i před rytíři. V důstojnosti je po ní nejbližší Kutná Hora, potom Hradec Králové, Plzeň, Žatec, Budějovice a po nich ostatních 33 měst [...]. Avšak i ta, jak se zdá, někdy mezi sebou soupeří o přednost pořadí, poněvadž jedna jsou proti druhým buď starobylejší, výstavnější nebo lidnatější.*“ Bohumil RYBA (ed.), Pavel STRÁNSKÝ, *O státě českém*, Praha 1946³, s. 238.

²⁵⁸ E. MAUR, *Urbanizace*, s. 86.

²⁵⁹ Josef VÁLKA, *Morava reformace, renesance a baroka*, *Vlastivěda moravská* 2, Brno 1996, s. 42. Ke královským moravským městům zejména Jaroslav MAREK, *Společenská struktura moravských královských měst v 15. a 16. století*, Praha 1965.

²⁶⁰ P. VOREL, *Rezidenční vrchnostenská města*, s. 15-18.

²⁶¹ Eduard MAUR, *Nová královská města ve druhé polovině 16. století*, in: *Městské právo v 16.-18. století v Evropě*, Praha 1982, s. 19-25; J. ČELAKOVSKÝ, *Úřad podkomořský v Čechách*, s. 437n.

²⁶² Nový Bydžov (1569), Rokycany (1584), Rakovník (1588), Pelhřimov (1596), Hradčany (1598), Locket (1598) Mladá Boleslav (1600), Týn nad Vltavou (1608), Prachovice (1609). Tamtéž.

prokurátorem a někdy opět upadala mezi města poddanská.²⁶³

Pro některá poddanská města nespokojená s katolickou vrchností představovalo zvláštní impuls ke zintenzivnění emancipačních snah stavovské povstání, jak tomu bylo např. v případě lobkovických Sedlčan a Roudnice. V Roudnici tehdy došlo k ostré radikalizaci obyvatel podobojí, podpořené pobídkami panských úředníků a okolní šlechty téhož vyznání. Emancipační snahy Roudnických vyvrcholily počátkem r. 1620, kdy si nechali v sousedních Velvarech pořídit hodnověrné opisy svých dosavadních privilegií, opatřili dostatečné množství peněz a oboje složili v české kanceláři. Z poddanství byli vyvázáni listinou Fridricha Falckého ze 4. července 1620.²⁶⁴ Obdobně jednali Sedlčanští, kteří odeslali dvě petice ve stejné záležitosti králi již v listopadu 1619. S. Polák zmiňuje inspiraci Roudnickými, jež mohla být vzhledem k uvedeným datům i vzájemná. Tento postoj Sedlčanským po porážce povstání v očích vrchnosti pochopitelně velmi přitížil – nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic si obě uvedené petice záhy nechal vyhledat.²⁶⁵ O vykoupení z poddanství v r. 1619 zřejmě vážně uvažovali i Jindřichohradečtí, jejich záměr jim ale hned v počátku rozmlouval Michal Slavata, jeden z direktorů a strýc Viléma Slavaty. Argumentoval přitom, že Hradec nenáleží ze země vypovězenému Vilémovi, nýbrž jeho manželce Lucii Otýlii Slavatové z Hradce.²⁶⁶

Docházelo ale i k případům opačného druhu, kdy se poddanská města svými omezenými prostředky bránila proti nové vrchnosti, což se týkalo především konfiskovaných a za finanční nouze povstalých stavů odprodávaných církevních majetků. Tak představitelé městečka Čistá u Rakovníka, náležející na počátku stavovského povstání pražské metropolitní kapitule při chrámu sv. Víta, vyvíjeli snahy k dosažení zachování podřízenosti své vzdálené vrchnosti. Kapitula se pro ně jevila jako snesitelnější vrchnost než sousední šlechtic Jan Adam Nostic z Nostic a na Kounově.²⁶⁷

Nejradikálnější změny v počtu královských měst nastaly po potlačení stavovského povstání. Českobudějovičtí a Plzeňští se díky věrnosti prokázané císaři mohli počítat k vítězné straně. Jejich snaha o vyvázání se z pravomoci podkomořího a přechod do přímé podřízenosti císaře tak mohla být korunována úspěchem.²⁶⁸ Většině měst naopak hrozilo vynětí

²⁶³ E. MAUR, *Nová královská města*, s. 22.

²⁶⁴ Petr KOPIČKA (ed.), *Deníky roudnického hejtmána Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 a 1625*, Praha 2003, s. LIII-LV.

²⁶⁵ Stanislav POLÁK, *Lobkovická kapitula z dějin Sedlčan*, SSH 10, 1975, s. 183, 185, 192, 194.

²⁶⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady* 4, s. 54.

²⁶⁷ Spor Čistevských s Nosticem nedávno zpracoval a nejzávažnější prameny otiskl Bohdan ZILYNSKIJ, *Mezi dvěma vrchnostmi. Městečko Čistá u Rakovníka v době vlády Fridricha Falckého (1619-1620)*, *Rakovnický historický sborník* 6, 2005, s. 63-97.

²⁶⁸ Tomáš STERNECK, *Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války*, JSH 74, 2005, s. 105n.

z pravomoci podkomořího spojené s posunem v rámci společenského žebříčku opačným směrem – ať už z důvodu exemplárních trestů, nebo ještě častěji z důvodů finančních (pohledávky císařových věřitelů, zvláště zejména z řad generality). Dokonce i představitelé českých katolických stavů a české komory (Slavata, Martinic, Michna a Fabricius) ale s poukazem na dlouhodobou nevýhodnost takového postupu pro císařovy finance rázně odmítli možnost prodeje královských měst a skepticky se stavěli také k většímu rozsahu zástav. Jejich argumentaci částečně uznala i dvorská komora.²⁶⁹ Zastavení se tedy nakonec podle M. Wolfa týkalo těchto měst:²⁷⁰ Borek (Jirkov), Kynšperk, Ostrov, Písek,²⁷¹ Prachatice,²⁷² Rakovník,²⁷³ Rudolfov,²⁷⁴ Slaný,²⁷⁵ Stříbro,²⁷⁶ Tachov,²⁷⁷ Týn nad Vltavou a Vodňany²⁷⁸. To ovšem v zásadě odporuje pohledu velmi dobře informovaného a vzdělaného současníka z řad soudobé měšťanské inteligence, mistra Pavla Stránského ze Zapské Stránky, protože ve Wolfově výčtu došlo ke smíšení královských svobodných měst v užším slova smyslu, podléhajících pravomoci podkomořího, a měst podléhajících bezprostředně české komoře. V kapitole „O krajích, městech a význačnějších místech Čech“ jeho známého encyklopedického díla „Respublica Bojema“ (1633), která reflektuje v první řadě situaci předbělohorskou (ovšem s příslušnými poznámkami o pobělohorských změnách), uvádí podle jednotlivých krajů následující královská města:²⁷⁹ 1. *Pražský* (3 královská města): Staré a Nové Město Pražské, Malá Strana (Hradčany zmiňuje pouze v souvislosti s Pražským hradem); 2. *Kouřimský* (3): Kouřim, Kolín, Český Brod; 3. *Hradecký* (5): Hradec Králové,

²⁶⁹ Miloslav WOLF, Dvorská komora a české finance před Bílou horou a po ní (1610-1640), SAP XXX, 1980, s. 73n. Martinicovi takový postoj ovšem nebránil v tom, aby se obratem sám přihlásil o zástavu Slaného.

²⁷⁰ M. WOLF, Obnovení nejvyšších zemských úřadů, s. 31.

²⁷¹ Písek byl v létě 1623 zastaven donu Martinu de Hoeff Huertovi a Filipovi d'Areizaga za 110.000 zl., z nichž 50.000 představoval dluh za Marradasův pluk; zbývajících 60.000 zl. bylo splaceno ve znehodnocené „dlouhé“ minci. D'Areizaga postoupil Huertovi svůj podíl 25. listopadu 1625. A. SEDLÁČEK, Dějiny Písku I. s. 126n; TÝŽ, Děje Prácheňského kraje, s. 106.

²⁷² Prachatice, které se vykoupily z poddanství teprve v r. 1609, daroval Ferdinand II. v r. 1628 Janu Oldřichovi z Eggenberka; mezi královská města se už nevrátily. A. SEDLÁČEK, Děje Prácheňského kraje, s. 107.

²⁷³ Žádné snahy tohoto druhu nezmiňuje ve svém vylíčení situace města v letech 1620-1628 František LEVÝ, Dějiny královského města Rakovníka, Rakovník 1896, s. 263-268.

²⁷⁴ Toto horní město získali za svou věrnost Budějovičtí. Miloslav WOLF, Pokus budějovického patriciátu připojit se k českému povstání r. 1618, ČSPSČ 69, 1961, č. 3, s. 153.

²⁷⁵ Zástavní pán Slaného od r. 1622 Martinic se podle M. Wolfa „nedovedl v možnostech kořistění chovat aspoň tak decentně, jako např. Polyxena z Lobkovic“. Již koncem r. 1622 požádal o prodej města za 200.000 kop grošů míšeňských a po doplatku 53.726 kop získal město 18. ledna 1625 do trvalého držení svého rodu. Miloslav WOLF, Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře, SAP 27, 1977, s. 42. Podrobně o okolnostech zástavy a prodeje města V. FIALA, Slaný v letech 1618-1632, s. 42-56 a s. 139-143, kde jsou otištěny některé úřední prameny, včetně žádosti Slánských Ferdinandu II. o zrušení zástavy z ledna 1627.

²⁷⁶ Zastaveno Kristiánu Illovovi. B. RYBA (ed.), Pavel Stránský, O státě českém, s. 47.

²⁷⁷ Zastaven Janu Filipu Husmannovi. Joseph STOCKLÖW, Geschichte der Stadt Tachau mit teilweiser Berücksichtigung der Herrschaft Tachau. I. Band: Pragmatische Geschichte, Tachau 1878, 145n.

²⁷⁸ Vodňany byly v r. 1623 zastaveny Baltazarovi de Marradas a byly připojeny k panství Hluboká nad Vltavou. Ze zástavy se vykoupily v r. 1710. A. SEDLÁČEK, Děje Prácheňského kraje, s. 106.

²⁷⁹ B. RYBA (ed.), Pavel Stránský, O státě českém, s. 17-72.

Jaroměř, Nový Bydžov, Trutnov, Dvůr Králové nad Labem; 4. *Chrudimský* (3): Chrudim, Vysoké Mýto, Polička; 5. *Čáslavský* (2): Kutná Hora, Čáslav; 6. *Bechyňský* (4): České Budějovice, Tábor, Pelhřimov, Týn nad Vltavou; 7. *Vltavský* (0); 8. *Podbrdský* (1): Beroun; 9. *Prácheňský* (4): Písek, Sušice, Vodňany, Prachatice; 10. *Plzeňský* (5): Plzeň, Klatovy, Stříbro, Domažlice, Rokycany; 11. *Žatecký* (4): Žatec, Most, Louny, Kadaň; 12. *Rakovnický* (1): Rakovník; 13. *Slánský* (1)²⁸⁰: Slaný; 13. *Litoměřický* (3): Litoměřice, Ústí nad Labem, Mělník; 14. *Boleslavský* (2): Nymburk, Mladá Boleslav. Tento věrohodný výčet tedy zahrnuje 41 měst, z nichž před r. 1618 patřilo pět mezi privilegovaná a devět mezi věnná města. Ze zbývajících sedmadvaceti (nezahrnují Stránským opomenuté Hradčany) bylo po Bílé hoře šest zastaveno.

Na sklonku roku 1624 podléhalo pravomoci podkomořího 22 měst – vycházím zde z níže analyzovaných Protokolů obnov městských rad českých královských měst z let 1624-1636 a uvádím města v pořadí, v jakém probíhaly první v rukopise zachycené obnovy na přelomu let 1624/25: Rokycany, Beroun, Rakovník, Žatec, Louny, Malá Strana, Hradčany, Český Brod, Kouřim, Čáslav, Kolín, Nymburk, Mladá Boleslav, Litoměřice, Ústí nad Labem, Most, Kadaň, Pelhřimov, Tábor, Sušice, Klatovy, Domažlice. Malá Strana byla ovšem už 15. května 1628 privilegiem Ferdinanda II. vyňata „z *jurisdikcí a komendy i ze všeho práva podkomořího a hofrychtěře království Českého*“.²⁸¹ Dále se v průběhu třicetileté války počet královských měst už jen zvyšoval. Nejprve se mezi královská města vrátilo Stříbro, jemuž to umožnila v první řadě smrt jeho zástavního pána Kristiána Illova po Valdštejnově boku v Chebu a následující konfiskace. Ve Střibře podkomoří poprvé znovu obnovil radu 7. listopadu 1635. Poté byl privilegiem Ferdinanda III. z 1. prosince 1637 povýšen na královské město Německý Brod. (Jan Beckovský dokonce celý dlouhý dokument přepsal do své Poselkyně starých příběhův českých.)²⁸² Nejnověji se mezi královská města znovu zařadil Písek. Předcházela tomu ovšem zdlouhavá jednání po smrti zástavního pána Martina Huerty

---

²⁸⁰ Zajímavá je Stránské charakteristika Velvar dokládající, že ani pro měšťanského intelektuála z prostředí královských měst nebyl právní statut jediným hlediskem při posuzování faktické situace jednotlivých měst a jejich významu: „*Není sice počítáno mezi královská města, jest však pod ochranou nejvyššího purkrabí a rozsáhlostí svých svobod se vyrovná většině královských měst, ba v něčem je i předčí; poněvadž totiž jeho statky z velké části jsou svobodného práva a proto nepřetržitým dědičným nájmem, může jakákoli jeho řádná smlouva býti vložena v desky zemské bez zprostředkovatelů králova souhlasu, což se jinak pokládá za výsadu šlechty.*“ Tamtéž, s. 57.

²⁸¹ J. ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořího, s. 563.

²⁸² Jan BECKOVSKÝ, Poselkyně starých příběhův českých. Díl II. Sv. 3 (1625-1715). K vydání upravil Antonín Rezek, Praha 1880, s. 250-254; Antonín REZEK, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války, Praha 1890, s. 21.

v r. 1637, zakončená až 23. července 1641, kdy císař vydal Písku příslušné privilegium.²⁸³ Poté se až do konce sledovaného období počet královských měst ustálil na dvaceti čtyřech.²⁸⁴

O ceremonii přijímání mezi královská města máme v tomto případě bezprostřední svědectví v podkomořských registrech. Podkomoří Chanovský psal do Písku v polovině října 1641, že přijede společně s nejvyšším komorníkem Jindřichem Libštejnským z Kolovrat ve večerních hodinách v neděli 3. listopadu, a hned následující den město slavnostně přijme pod svou jurisdikci, obnoví radu a vyřídí další věci, které uzná za potřebné.²⁸⁵ Zaznamenáníhodná je však skutečnost, že Písek byl nadále pojímán jako nejmladší královské město. V tomto duchu se také Píseckým podkomoří ještě o čtyři roky později vysmíval, a když u něho hledali právní naučení ve sporu mezi novým a odstoupivším primátorem, dodával: „... *nic se vám nedivím, že ještě jsouce teprva nedávno od J. M. C. k[rále] a p[ána] n[ás] v[šech] nej[milostivějšího] pod iurisdictioni mou uvedeni, s jinými královskými městy srovnání, co by jste v té příčině činiti měli, nerozumíte.*“²⁸⁶

III.3 Konfiskace, císařští rychtáři, rekatolizace, confirmace privilegií

Události pobělohorských desetiletí uvedly do pohybu obrovské změny v majetkových poměrech českých měst a především v migraci městského obyvatelstva. Záměrně jsem nepoužil slovo represe, protože v jistých momentech je z širšího pohledu velmi těžké rozlišit, které změny – zvláště se to týká migrace – byly vyvolány cílenými represemi a které „pouhým“ pobytem vojsk či bezprostředním tlakem přímých válečných událostí nebo kde docházelo k prolínání obou aspektů. Zatímco rozhodující rekatolizační akce z poloviny 20. let byla zcela záměrně a s podporou špiček civilní a církevní správy podpořena kvartýrováním Breunerových a dalších oddílů v jednotlivých městech²⁸⁷ a v jejich rámci v postupně se ztenčujícím počtu domů odolávajících měšťanů, jiné pobyty vojsk neměly s rekatolizační praxí nic společného a měly čistě vojenský charakter, doprovázený často projevy čiré svévole ze strany velitelů, kteří překračovali své kompetence a jednoznačné zákazy představitelů centrální i regionální moci. V necelých třech desetiletích, jež uplynula od Bílé hory do

²⁸³ Tamtéž. Dále srov. Jan MATZNER, K dějinám města Písku a Královského Hvozdu po smrti Huertově, Sborník historický 1, 1883, s. 160-175; podrobně také A. SEDLÁČEK, Dějiny Písku I, s. 159-170.

²⁸⁴ Souhrnný přehled stavu českých měst po třicetileté válce, zejména co se právního postavení týče, lze nalézt u V. VOJTÍŠKA, Z právních dějin, s. 453-455.

²⁸⁵ Podkomoří Píseckým, 18. 10. 1641, Praha. Registra listů podkomořského 1640-1645, č. 77, fol. 32v-33r.

²⁸⁶ Podkomoří Píseckým, 18. 10. 1644, Praha. Registra listů podkomořského 1640-1645, č. 279b, fol. 133v-134r.

²⁸⁷ V kontextu např. Hanuš OPOČENSKÝ, Protireformace v Čechách, Praha 1921², s. 17

uzavření vestfálského míru, je třeba jednotlivé fáze těchto pohybů a především jejich důsledky odlišit, což není vždy jednoduché, ať už pro nedostatek (a nedostatky) dosavadních zpracování, nebo z důvodu chybějících pramenů. Neméně závažným aspektem je vyřizování vzájemných účtů a animozit mezi jednotlivci a zájmovými skupinami v mikrokosmu jednotlivých městských organismů.²⁸⁸ Tady už jsme ale zcela odkázáni na některé dosud známé případy, respektive v pramenech postižitelné, leč dosud nepopsané případy.²⁸⁹ Z velké části se ovšem o dopadech těchto vnitřních pnutí můžeme pouze domýšlet.

Tyto jevy se pochopitelně nemohly neodrazit také v městské správě, a to hned v prvních pobělohorských dnech a týdnech. Název tohoto oddílu obsahuje čtyři, dle mého soudu nejdůležitější jevy zatěžující správu pobělohorských českých měst, jejichž počáteční fáze probíhaly právě v uvedeném pořadí, jejich celkový průběh se ale v mnoha ohledech prolínal a doplňoval.

Konfiskace²⁹⁰ statků skutečných i domnělých účastníků povstání, v tom i některých městských statků, postupovala zčásti fakticky ruku v ruce již s obsazováním českého území v rámci vítězné ofenzivy vojsk císaře a Katolické ligy na podzim roku 1620. Její právní základy ale byly položeny už na počátku téhož roku. Např. Buquoy a Marradas se tak vlastně v některých případech rovnou ujímali přislíbeného majetku v Bechyňském, Prácheňském a Plzeňském kraji.²⁹¹ Podobně se vedlo i těm městům, jejichž další osud byl nadále nejasný. Po masakrech v jihočeském Písku a Prachaticích se naprostá většina z nich vzdala bez boje (dlouhý odpor Tábora byl výjimkou) a neváhala přísahat obratem věrnost Ferdinandovi II. Kapitulace byla ze strany císařských někdy provázena slibem zachování privilegií, statků a náboženství,²⁹² jež ovšem nemělo dlouhého trvání. Konfiskace se hned v první fázi týkala coby celých obcí poddanských měst v majetku aktivních účastníků povstání. Dále pak nepřiliš

²⁸⁸ Na tento aspekt velmi trefně upozornil Jiří MIKULEC, *Rekatolizace šlechty v Čechách*, s. 47n.

²⁸⁹ Řadu konkrétních příkladů je možné nalézt v pracích věnovaných jednotlivým městům, stejně jako v dobových narativních pramenech z městského prostředí.

²⁹⁰ Faktografický základ monumentálního díla T. V. BÍLKA, *Dějiny konfiskací*, nebyl v souhrnu dosud překonán, práce věnované dílčím problémům ale už poukázaly na některé nepřesnosti, jichž se autor při sebrání tak ohromného množství materiálu zřejmě ani nemohl nedopustit. Nejnověji se konfiskacemi zabýval ze širšího hlediska beroucího v potaz celé habsburské soustátí Tomáš KNOZ. Z jeho studií na toto téma srov. zejména Tomáš KNOZ, „Hostýn je hora a les.“ K průběhu pobělohorských konfiskací na panstvích Dřevohostice a Bystřice pod Hostýnem, ČMM 118, 1999, s. 149-169; TÝŽ, *Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře. Osoby, příběhy, struktury*, Brno 2001; TÝŽ, *Finanční aspekty pobělohorských konfiskací*, ČCH 100, 2002, s. 774-814. Svůj výzkum nedávno přinejmenším dočasně završil rozsáhlou monografií, zpracovávající komplexně především situaci na Moravě: Tomáš KNOZ, *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty*, Brno 2006. Vedle řady obecněji zaměřených oddílů obsahuje také stručnou kapitulu věnovanou speciálně postihům měst a měšťanů (s. 703-710). Moderní zpracování tohoto velkého tématu pro Čechy podle všeho není v dohlednu. Některých závažných a částečně méně známých aspektů se dotkl ve své materiálové studii M. VOLF, *Obnovení nejvyšších zemských úřadů*.

²⁹¹ T. V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací*, s. XVIII.

²⁹² J. DOBIÁŠ, *Dějiny Pelhřimova V.1*, s. 6.

četných jednotlivců z řad měšťanů rovněž se aktivně podílejících na průběhu povstání a většinou rovnou uprchnuvších. Emigrace z měst ale nebyla v této chvíli nijak masivní a zůstala celkově omezena na několik desítek jednotlivců. V neposlední řadě se posléze jednalo o domovní majetek provinilých šlechticů v rámci jednotlivých měst, jehož objem – jak na to upozornil T. KNOZ –, nebyl v žádném případě zanedbatelný.²⁹³ Teprve poté přišel na řadu majetek obecní.

Jestliže nedošlo k větším personálním změnám ve složení městských rad, musíme to v první řadě přičítat mimořádné situaci, za níž bylo v zájmu bělohorských vítězů zachovat funkčnost základů městské správy. Jednalo se o přechodné období, kdy se z milosti vítězů držely u moci staré elity, ale reálný dosah jejich moci byl už podlomen. To se týkalo zejména některých venkovských královských měst,²⁹⁴ zatímco např. na Novém Městě pražském byly změny v obsazení rad již na sklonku r. 1620 rozsáhlejší.²⁹⁵ Obnovy městských rad v královských městech prováděli až do jmenování Přibíka Jeníška z Újezda podkomořím (1624) císařští komisaři, vesměs z řad loajální šlechty. Výjimku představovala ta privilegovaná města, kde tato forma obnov zůstala za odměnu trvale zachována a kde se později obnov účastnili v roli komisařů také osoby duchovního stavu.²⁹⁶

Druhá mimořádná série obnov městských rad v královských městech prostřednictvím komisařů proběhla na přelomu let 1622 a 1623 a vyznačovala se mnohem větší razancí. Spadala už do období po publikování generálního pardonu uděleného Ferdinandem II. patentem z 3. února 1622, jímž byly prominuty další pokuty na hrdle a cti, ale za svou účast na povstání měli provinilci podle svých vlastních přiznání a rozhodnutí k tomu speciálně zřízené komise zaplatit majetkem.²⁹⁷ S výjimkou Plzně a Českých Budějovic se to týkalo všech ostatních městských obcí jako celku i jednotlivých měšťanů, kteří měli podat svá

---

²⁹³ T. KNOZ, *Pobělohorské konfiskace*, s. 707n.

²⁹⁴ O. KOTYZA – J. SMETANA – J. TOMAS (red.), *Dějiny Litoměřic*, s. 199; B. ROEDL, *Vademecum*, s. 73n (v Lounech byla rada z r. 1618 a 1620 dokonce zcela identická, o to větší změny ale přinesla následující obnova z r. 1622); F. LEVÝ, *Dějiny Rakovníka*, s. 263; Z. KAMPER (ed.), *Kronika mladoboleslavská*, s. 136 (i v Boleslavi byli ponecháni v úřadu všichni předbělohorskí radní).

²⁹⁵ J. MENDELOVÁ, *Rada Nového Města pražského*, s. 79.

²⁹⁶ Pro České Budějovice přehledně T. STERNECK, *Obnovování*, 110-115. V tomto případě se jednalo o význačného preláta, opata kláštera ve Vyšším Brodě Ondřeje Pachmanna (Patzmanna), který obnovoval radu v Budějovicích v l. 1627 a 1630.

²⁹⁷ Květa KULÍŘOVÁ – Rudolf SANDER, *Patenty. Katalog sbírky patentů Státního ústředního archivu v Praze*, Praha 1956, s. 31. Znění patentu je otištěno u T. V. BÍLKA, *Dějiny konfiskací*, s. LXII-LXIV a u J. VÁVRY, *Dějiny královského města Kolína 2*, s. 49-51.

přiznání písemně císařským rychtářům.²⁹⁸ Patent byl pro zpoždění, zaviněné Lichtenštejnovou těžkou chorobou, publikován v královských městech až v průběhu května 1622.²⁹⁹

O průběhu druhé série obnov si můžeme učinit konkrétnější představu na příkladu Mladé Boleslavi. Podrobná zpráva v kronice Jiřího Kezelia (o něm podrobněji v oddílu III.7) uvádí, že v Mladé Boleslavi došlo k obnově úřadu císařskými komisaři 25. ledna 1623, a to k obnově „*neobyčejné a prve nikdy nebyvalé, extraordinární*“. Dřívější městský (a pozdější císařský) rychtář Jakub Hubáček se stal primasem a „*celý rok i sám purkmistrem zůstával*“. V radě došlo k vystřídání osmi konšelů. Mimořádná byla o pět dní později také obnova dalších městských úřadů: „*... jak pořádně úřad konšelský ... obnoven byl, tak pořádně konšelé starší obecní ne od podkomořího neb hofrychtýře, ale od nové rady původem jednoho chytrého člověka [primasa Hubáčka] noví voleni. Podobně volenci anebo třetí úřad na místě vši obce, kteříž mají býti jako patres conscripti a jádro nejpřednějších lidí z obce, podle vůle a libosti primasa Hubáčka ... tolikéž i rychtářové městští a jiní ku povinnostem městským nařízení a dosazení byli.*“³⁰⁰

Zabrání obecního majetku naprosté většiny královských měst k ruce císaře³⁰¹ a zrušení privilegií v době, kdy se ve městech střídal jeden vojenský oddíl za druhým, bylo počátkem podlomení obecního hospodářství a rozhodujícím krokem k neustále se prohlubujícímu zadlužování měst.³⁰² Vedle výdajů na vojáky – oficiálních i vzešlých čistě ze zvůle jednotlivých velitelů – musela navíc záhy po Bílé hoře řada měst poskytnout císaři vysoké půjčky pro válečné účely.³⁰³ Finanční hledisko nakonec hrálo svou roli i v rekatolizačních záležitostech. Brzy poté vstoupil na několik let do oblasti městského hospodářství staronový činitel, ovšem s dosud nebyvalou silou: císařští rychtáři. Ve většině měst byli znovu uvedeni do funkce záhy po Bílé hoře a s jistým zpožděním byl tento úřad zaveden i v královských svobodných a věnných městech, která se vykoupila z poddanství teprve po roce 1547 a tuto instituci tím pádem neznala – Mladá Boleslav,³⁰⁴ Pelhřimov,³⁰⁵ Rakovník,³⁰⁶ Rokycany,

²⁹⁸ T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. LXII.

²⁹⁹ J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova V.1, s. 34; J. VANČURA, Dějiny Klatov II.1, s. 5. Známá jsou data publikování patentu v Kolíně (8. května – J. VÁVRA, Dějiny královského města Kolína, s. 49) a v Písku (12. května – A. SEDLÁČEK, Dějiny Písku 1, s. 122n). Kezelius, který psal svou Kroniku mladoboleslavskou s časovým odstupem patrně omylem vztáhl tuto událost až k 8. květnu následujícího roku: „*Item co kdo proti J. M. C. v pominulou rebelii provinil, přečinil aneb o kterém jiném z sousedů, že se toho dočinil, ví, to aby do téhodne na spisu u císařského rychtáře složil.*“ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 155.

³⁰⁰ Z. KAMPER, Kronika mladoboleslavská, s. 150n.

³⁰¹ Srov. např. podrobný výčet klatovského obecního majetku u J. VANČURY, Dějiny Klatov II.1, s. 5n.

³⁰² V. PEŠÁK, Obecní dluhy, s. 311n.

³⁰³ J. MIKULKA, Dějiny Hradce Králové II/1, s. 9n; J. VÁVRA, Dějiny královského města Kolína 2, s. 38 a 40n (v lednu a znovu v květnu 1621); Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 136; P. HOLODŇÁK – I. EBELOVÁ (red.), Žatec, s. 224. Pro Žatec a Hradec Králové také V. LÍVA (ed.), Prameny III, s. 110n.

³⁰⁴ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 151 (v lednu 1623).

Trutnov nebo Nový Bydžov. Stejně bylo potrestáno Ústí nad Labem, jež císař dříve za loajalitu prokázanou v r. 1547 tohoto úřadu ušetřil.³⁰⁷ Dosud ne zcela jasné jsou osudy pokusu zavést v královských městech někdy na přelomu let 1622 a 1623 instituci hejtmanů podobně, jak byla již dříve ustavena pro Staré a Nové Město pražské. Z některých měst jsou každopádně o tomto úřadě kusé zprávy; objevuje se také označení „gubernátor“.³⁰⁸ Jiří Kezelius do své kroniky zařadil výtah z tištěných instrukcí vydaných 3. listopadu 1622 Karlem z Lichtenštejna císařským hejtmanům, císařským rychtářům, městským radám a písařům.³⁰⁹ Z nich vyplývá, že pravomoci hejtmanů musely v nepříliš dlouhé době přejít na císařské rychtáře.³¹⁰

Rozdíly mezi působením předbělohorských císařských rychtářů, pocházejících vesměs z řad dlouholetých konšelů a víceméně respektujících zájmy měst,³¹¹ a jejich nástupců z prvního pobělohorského desetiletí lze shrnout do dvou hlavních bodů. Jednak to bylo mimořádné posílení pravomocí a kumulace moci v jejich rukou, zvláště v hospodářské oblasti. Na základě císařova nařízení z 26. července 1621 byli pověřeni správou veškerého obecního majetku pokutovaných měst.³¹² Za druhé šlo o původ císařských rychtářů, na jejichž výběr ztratila městská rada v této době veškerý vliv.³¹³ Do města často přišli z vnějšku, úřad jim byl svěřen za dřívější loajalitu či služby císaři a neostýchali se z něj těžit ve svůj vlastní prospěch. Negativním jevům v tomto duchu napomáhala v některých případech rovněž vysoká fluktuace osob, jež se v tomto úřadě vystřídaly.³¹⁴ Pravomoci hospodářského

---

³⁰⁵ J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova V.1, s. 36nn (na konci roku 1622).

³⁰⁶ F. LEVÝ, Dějiny Rakovníka, s. 264 (v listopadu 1622).

³⁰⁷ K. KAISEROVÁ – V. KAISER (red.), Dějiny města Ústí nad Labem, s. 36-39, 49 (v r. 1622).

³⁰⁸ Většinou se jednalo o příslušníka rytířského stavu z řad okolní šlechty, srov. B. ROEDL (red.), Louny, s. 142 (Hynek Žďárský ze Žďáru); J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova, s. 36 (Jan Byšický z Byšic); A. SEDLÁČEK, Dějiny Písku I, zejména s. 118 a 126 (zástavní pán Martin de Hoeff-Huerta jako gubernátor a Jan Častolar z Dlouhé Vsi jako hejtman); F. ROUBÍK, Královští rychtáři, s. 347 (Mělník: Jakub Žamberský z Lichtenštejna – nejprve gubernátor ve městě, poté královský rychtář); F. LEVÝ, Dějiny Rakovníka, s. 264 (Tobiáš Bechyně z Lažan); Z. KAMPER, Kronika mladoboleslavská, s. 151 (Václav starší Bechyně z Lažan a na Hluboši).

³⁰⁹ Z. KAMPER, Kronika mladoboleslavská, s. 152-154.

³¹⁰ Shodně J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, Dějiny správy, s. 219.

³¹¹ V tomto duchu např. Vladimír BYSTRICKÝ, Osoba prvního královského rychtáře ve Stříbře po roce 1547, in: P. Vorel (red.), Stavovský odboj roku 1547, s. 125-134; B. ROEDL, Vademecum, s. 29n; M. TOŠNEROVÁ, Městská správa a hospodářství v Berouně, s. 18n.

³¹² F. ROUBÍK, Královští rychtáři, s. 273.

³¹³ B. ROEDL, Vademecum, s. 29.

³¹⁴ Podle seznamů u F. ROUBÍKA, Královští rychtáři, se nejvíce osob v úřadě královského rychtáře ve 20. letech vystřídalo v Mladé Boleslavi (3), Čáslavi (5), Domažlicích (3), Kutné Hoře (3), Litoměřicích (3), Lounech (4), Vysokém Mýtě (3) a Nymburce (7!). Co se týče původu, uvádí z tohoto období Roubík například bývalého fendrycha pluku Montecuccoli Jakuba Zástupa z Křížkovic v Českém Brodě, měšťana Starého Města pražského Filipa Greczlingera v Čáslavi, výběřčího pivného a vinného tácu a fořtmistra hor a lesů trutnovských Mikuláše Julíše ze Schönbachu ve Dvoře Králové, bývalého císařského střelce Filipa Ringa v Ústí nad Labem. První pelhřimovský rychtář Jan Chrysostom Dráčovský byl před vypuknutím stavovského povstání Vilémem Slavatou prosazen jako městský písař (a katolický exponent) v Jindřichově Hradci, později byl hospodářským správcem u Michala Slavaty a městským písařem v Kardašově Řečici. Své aktivity ve prospěch císařské strany

charakteru byly císařským rychtářům ve 20. letech rozšířeny ještě o další oblasti. Zvláště citelný byl dohled nad jednáním městských rad a výkonem jejich rozhodnutí. Svou roli odehráli císařští rychtáři také v dalším klíčovém jevu – rekatolizaci královských měst.³¹⁵

Při užití termínů protireformace – rekatolizace – konfesionalizace jsem se řídil následujícími úvahami. Termín „protireformace“ chápu jako označení pro víceméně násilné formy tlaku na nedobrovolný přestup nekatolického obyvatelstva ke katolické víře, což představuje užší vymezení, než jaké bylo prezentováno stěžejními díly starší historiografie (T. V. Bílek). Ve sledovaném období charakterizují tyto metody v plošném provedení především 20. léta, v lokálním měřítku se ale běžně objevují již před r. 1618, a později v celém průběhu třicetileté války. „Rekatolizace“ představuje v tomto pojetí širší pojem, zahrnující veškeré kroky směřující k obnově hegemonie katolické víry – tedy i zcela dobrovolné konverze, nenásilnou misionářskou činnost, snahy o ekonomické posílení katolické církve (např. restituace majetku klášterů) a cokoli dalšího, co je vedeno touto snahou. Termín „konfesionalizace“ je poté ještě širší a zahrnuje v podstatě celý proces vzniku nekatolických

---

za povstání málem zaplatil životem. Srov. J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova, s. 38-40. K původu a negativnímu působení lounských pobělohorských rychtářů B. ROEDL (ed.), Louny, s. 142. Kezelius o postavě prvního mladoboleslavského císařského rychtáře Jana Cviglavie z Cviglau uvádí, že „*hladovitý a nehrubě šatný se tu dostav, byv předešle na hradě pražském aulicus familiaris (jakž se tak podepisoval), tovaryšem vartýřův v branách zámeckých, brzo se ošatil, ve dne i v noci pil, žral, hodoval, sousedy prve od soldatův dosti zbědované podle své libosti řídil.*“ O nic lepší mínění neměl o jeho nástupci Šimonu Maxmiliánu Gryblerovi z Altendorfu („*dobrý též hovádko byl*“). Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 152, 164. Při důkladnější prosopografii by se jistě osob, jež do měst přišly na post císařského rychtáře zvnějšku, našlo podstatně více. Srov. také oddíl IV.3.

³¹⁵ Ze starších prací na téma pobělohorské rekatolizace a s ní související emigrace je třeba uvést zejména: František KRÁSL, Arnošt hrabě Harrach, kardinál svatě říše římské a kníže arcibiskup pražský, Praha 1888; Tomáš V. BÍLEK, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské, Praha 1892; Anton GINDELY, Geschichte der Gegenreformation in Böhmen, Leipzig 1894; Josef VOLF, Čeští exulanti ve Freiberce, Věstník KČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná 1911, Praha 1912 142 s.; H. OPOČENSKÝ, Protireformace v Čechách; Otakar ODLOŽILÍK, Česká emigrace, in: Jaroslav Prokeš (ed.), Doba bělohorská a Albrecht z Valdštejna. Sborník osmi statí, Praha 1934, s. 85-117; Václav LÍVA, Studie o Praze pobělohorské II. Rekatolisace, in: SPDHMP 7, 1933, s. 1-120. V posledních desetiletích se rekatolizací soustavně zabývali zejména Eliška Čáňová, Ivana Čornejová a Jiří Mikulec, pobělohorským exilem Lenka Bobková. Z novějších prací výběrem: Eliška ČÁŇOVÁ, Vývoj pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620-1671), SAP 35, 1985, s. 486-557; TÁŽ, Počátky rekatolizace ve středočeském kraji, SSH 7, 1972, s. 61-75; TÁŽ, Rekatolizace severních Čech, in: Marie Vojtíšková (red.), Sborník příspěvků k době poddanského povstání r. 1680 v severních Čechách, Praha 1980, s. 9-41; Josef HANZAL, Rekatolizace v Čechách – její historický smysl a význam, Sborník historický 37, 1990, s. 37-91; J. FRANCEK (red.), Rekatolizace v českých zemích; Ivana ČORNEJOVÁ, Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách, Praha 1995; TÁŽ (red.), Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.-5. 6. 2003, Praha 2003; Jiří MIKULEC, Pobělohorská rekatolizace v českých zemích, Praha 1992; TÝŽ, 31. 7. 1627; Michaela HRUBÁ (red.), Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku. Sborník z konference konané v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 5.-6. listopadu 1998, Ústí nad Labem 2001; Lenka BOBKOVÁ, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639. Documenta Pragensia monographia, volumen 8, Praha 1999; nejnověji Marie-Elisabeth DUCREUX, Několik úvah o barokní zbožnosti a o rekatolizaci Čech, in: FHB 22, Praha 2006, s. 143-177 (o situaci ve městech s. 152n). Velkým edičním počinem je Soupis poddaných podle víry z r. 1651. Edice je členěna podle soudobých krajů a jednotlivé svazky připravené pracovníky Národního archivu vycházejí od r. 1993.

vyznání v raném novověku i celý následný proces vývoje jejich vztahů a vzájemného vymezování se staré i nových církví vůči sobě.³¹⁶

První rozsáhlejší rekatolizační kroky byly v královských městech podniknuty bezprostředně po obnovení rad na přelomu let 1622 a 1623. Městské obyvatelstvo tak bylo na řadě hned po nekatolických kněžích.³¹⁷ Odpovídá to i tezi E. Čáňové, že první dva roky po Bílé hoře do smrti pražského arcibiskupa Jana Lohelia (2. listopadu 1622) byly dobou příprav na rozsáhlou rekatolizační akci. Během nich došlo k vyřešení jejích právních základů – zrušení Majestátu, vypovězení kněží, zastavení činnosti Dolní konsistoře a nakonec zákazu přijímání pod obojí způsobou.³¹⁸ V té době také přišli do většiny královských měst první katoličtí kněží.

O váze, jakou rekatolizační praxe dopadla na městské obyvatelstvo, nepřímě svědčí rovněž mimořádná pozornost, které se jí dostalo ze strany autorů narativních pramenů. I tady lze užít citát z Kezeliovy kroniky se vztahem k výše uvedenému události v Mladé Boleslavi na počátku r. 1623: „*Po obnově rady nazejtří dali se do náboženství.*“ Tato opatření se zatím soustředila na některé zranitelnější skupiny obyvatelstva, jako byli příslušníci českobratrské konfese, jimž byl uzavřen chrám a škola, zakázány „postranní schůzky“ a poručeno odevzdat kacírské knihy.³¹⁹ Sledujeme-li dále Kezeliovo svědectví, byl v Boleslavi postup v letech 1623-1624 následující: v polovině dubna 1623 byl v hlavním městském kostele poprvé instalován Boží hrob, v květnu byla obec svolána na radnici a napomenuta, aby se pilně účastnila bohoslužeb. Brzy nato o křížových dnech uspořádal děkan s žáky menší procesí, jež vyvolalo údiv měšťanů, a po něm se 15. června poprvé konala okázalá slavnost Božího těla. V polovině října byl v Boleslavi publikován Lichtenštejnův mandát proti predikantům a po 12. dubnu 1624 jeho další, tentokrát zcela klíčový mandát, jímž se nekatolickým měšťanům odnímalo městské právo. Jeho obsah byl v šestnácti bodech podrobně rozveden v dalším Lichtenštejnově nařízení z 9. srpna 1624, oznámeném Mladoboleslavským prostřednictvím krajských hejtmanů. Zatímco byl z hlavního městského kostela Nanebevstoupení Panny Marie odstraněn kalich (15. 5.), v někdejší bratrském sboru se mezitím sloužila první katolická mše (16. 5.), načež byl 10. srpna oficiálně vysvěcen a uveden pod patrocinium svatého Václava.³²⁰ Porovnáme-li Kezeliovo líčení s jinými městy, nalezneme řadu podobností. I

³¹⁶ K problematice užívání těchto termínů Ivana ČORNEJOVÁ, Pobělohorská rekatolizace českých zemí. Pokus o zasazení fenoménu do středoevropských souvislostí, in: táž, Úloha církevních řádů, s. 14-24.

³¹⁷ Patent o vypovězení podněcovatelů českého povstání a zejména českých kazatelů vydal Karel z Lichtenštejna 13. prosince 1621. K. KULÍŘOVÁ – R. SANDER, Patenty, s. 31.

³¹⁸ E. ČÁŇOVÁ, Vývoj správy pražské arcidiecéze, s. 515; T. V. BÍLEK, Reformace katolická, s. 16-20.

³¹⁹ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 151n.

³²⁰ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 154-164.

v Lounech spadá do let 1622-1624 příchod prvního katolického kněze, první procesí Božího Těla a instalace Božího hrobu v kostele, odstranění vnějších atributů utrakvismu (kalichy) a mimořádné zásahy do struktury a složení orgánů městské správy.³²¹ První, v prostředcích dosud mírnější fáze rekatolizace se před koncem roku 1624 uzavřela.

Druhá, drastičtější fáze nastala na přelomu let 1624 a 1625 a její počátek byl souběžný s prvními obnovami rad královských měst provedenými novým podkomořím (o nich podrobněji v následujícím oddílu). Příkladem měli jít jako první měšťané v čele s těmi radními, kteří dosud nekonvertovali, teprve po nich mělo dojít na obyvatele a podruhy, ženy, děti a čeleď. Potřebu příkladu shrnul Karel z Lichtenštejna lapidárně: „*Neb kráva, když k novým vratům přijde, vidouc, že nové jsou, nechce se jí do toho dvoru jíti, ježto [neví, že tam] lepší opatření míti může. Proto vy jděte nejprv, a potom i jiní všichni za vámi půjdou.*“³²² Obrátíme-li se ještě jednou pro příklad do Mladé Boleslavi, pak od první poloviny roku 1625 již byla shromáždění obce spojená s napomínáním ke konverzi velmi častá (21. 3., 27. 4., 25. 7., 5. 9. – předposlední z nich „*nestalo se obyčejným způsobem po desátnících, nežli patentem obzvláštním na veřejích rathausních přibitém. Nařizuje se a poroučí etc.*“³²³). Do města byli povoláni dva kapucíni, z toho jeden Němec, protože boleslavští Němci nejprve prohlásili, že „*česky dobře nerozumějí a tak náboženství římskému se učití nemohou a od koho nemají*“.³²⁴ Odstraněné vnější atributy protestantů byly nahrazeny katolickými (obraz Panny Marie na štítu kostela, boží muka), pokračovaly katolické církevní slavnosti doprovázené procesími. V rekatolizačním úsilí připadlo nejvýraznější místo primasu Hubáčkovi a císařskému rychtáři. Celý rok 1626 byl v Boleslavi vyplněn rekatolizačním tlakem, sestávajícím jednak z trvalého napomínání, pohrůzek a odepírání některých materiálních výhod a duchovních potřeb (Kezelius do konce listopadu napočítal za tento rok dvacet dva shromáždění obce), jednak z arestování nejzatvrzelejších sousedů. Zdá se ale, že v Boleslavi nebylo oproti jiným městům v tak velké míře užito vojska a rekatolizace probíhala do značné míry „*vlastními silami*“.³²⁵

³²¹ B. ROEDL, Huertova mise v Lounech, s. 112n.

³²² Lichtenštejnův výrok se týkal Prostějova, jež mu přímo patřil, a pochází ze stejné doby. M. KOKOJANOVÁ, Karel z Lichtenštejna a Prostějov, s. 121.

³²³ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 167.

³²⁴ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 165.

³²⁵ Kezelius zmiňuje ložďování tří praporců vojáků Breunerova pluku do domů nekatolických sousedů na čtyři dny v prosinci 1625 a brzy nato dalších padesáti vojáků, s nimiž „*divně handlovali, na sousedy nekatolické je navozovali, aby je bili, hubili a jak mohou, k náboženství nutili. Mnozí soldati v té příčině lítostivější byli než někteří sousedi, však když jim dosti jísti a píti dáno, i penězi pohroženo bylo*“. Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 170.

Podstatně horší zkušenosti měli podle všeho například Litoměřičtí, u nichž Breunerovi vojáci³²⁶ leželi v lednu 1626 a císařský rychtář Šimon Petr Aulík je kvartýroval po 10-20 do domů „nejprv radním a potom i obecným“. Pro mnoho Litoměřických se stali bezprostřední pobídkou k odchodu z města. Litoměřický měšťan a exulant Václav Nosidlo z Geblic vystihl výsledek kvartýrování vojáků, vnitřní rozpory rekatolizace, vnější formy konverzí různého druhu, osobní dilemata konvertitů i problémy, které přinášely pro soužití v obci, v hutné zkratce: „... v tom prostředku byli soldáti mnohem učenější nežli ti papežensští knězi, nebo čeho knězi by byli aniž svejm lživým a báchorným i vrchnost slibným učením aniž svou lstí nedovedli, toho tito svým nešlechetným a tyranským životem více za jeden tejden nežli oni v koliku léty dovedli skrze jejich zajisté náboženství (totiž soldatské) vyučování mladší i staří 60 léty lidé, kteří prve od dětinství svého svému dobrému náboženství sotva se vyučiti až do šedin mohli, tu tomuto papeženskému od soldátův některý za tejden, jiný za tři, jiný za jeden, ano, což podivnějšího, mnohý v hodině, ba i ve čtvrt hodině tak se vynaučil, že do smrti od náboženství toho odstoupiti nechtěl. Jiný na své rodiče naříkal, že ho bludně v mládí vyučovali, jiný toho litoval, že k náboženství tomu dříve nepřistoupil, jiný tak urputný proti těm, s nimiž prve Bohu sloužil, byl a mnohem horší nežli rozený papeženci. Jiný pravil, že ačkoli zevnitřně k tomu náboženství se přihlašuje a jemu obcuje, však srdcem že při předešlém náboženství stále trvá. Jiný máje srozumění s knězem neb zvoníkem cedulky přeplácel penězi, které jim dávány bývaly pokaždé, kolikrátkoli k té domnělé svátosti přistupovali tak, aby žádný toho jejich modlářství ujíti nemohl.“³²⁷

Podobnou roli jako Breunerovi vojáci v severní a východní části země odehráli Huertovi lidé na jihozápadě českého území, jmenovitě v Domažlicích, Klatovech, Lounech,

³²⁶ Pět praporců (kompanií) pluku Jana Filipa Friedricha Breunera v počtu tisíc mužů bylo do Čech povoláno z Uher v souvislosti s povstáním poddaných na panstvích Oty Jindřicha z Vartemberka a dalšími nepokoji v listopadu 1625. Místodržící v této souvislosti nařizovali vložení po jednom praporci do Hradce Králové, Kutné Hory, Litoměřic, Chomutova a Nymburka. Podkomořímu Příbíkovi Jeníškovi 29. listopadu 1625 ukládali, aby městské rady v královských městech, jmenovitě v Žatci, Sušici, Klatovech, Litoměřicích a Nymburce osadil spolehlivými měšťany a obrátil na katolickou víru, v čemž mu mají být nápomocni císařští rychtáři a hejtmani Breunerova vojska. V. LÍVA (ed.), *Prameny* 3, s. 811n. O pohybech Breunerových jednotek a jejich pobytech v jednotlivých městech mj. J. DOBIÁŠ, *Dějiny Pelhřimova* V.1, s. 119n; J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové* II/1, s. 59; J. VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína* 2, s. 91-94; O. KOTYZA – J. SMETANA – J. TOMAS, *Dějiny města Litoměřic*, s. 201; J. KILIÁN, *Mělnická rekatolizace a náboženská emigrace*, in: TÝŽ (red.), *Věnná města*, s. 73. O povstání poddaných a násilné smrti Oty Jindřicha z Vartemberka nejpodrobněji a v kontextu Josef KOLLMANN, *Povstání poddaných statku Markvartice proti Otovi Jindřichovi z Vartemberka 1625. Zánik vartemberského rodu*, in: *Z minulosti Děčína* 2, 1974, s. 65-107, včetně nevděčné úlohy Ústí nad Labem v následujícím vyšetřování. O dragonádách obecně J. MIKULEC, 31. 7. 1627, s. 53-57.

³²⁷ Použil jsem novodobý opis pamětí Václava Nosidla z Geblic patrně z konce 19. století uložený v Archivu AV ČR v Praze, fond Historický spolek. Citát je na fol. 3-4. K osobě autora srov. O. KOTYZA – J. SMETANA – J. TOMAS, *Dějiny města Litoměřic*, s. 409; *Rukověť* 4, s. 46; Jan MARTÍNEK, *Svědectví nově objeveného rukopisu o povaze a rozsahu Nosidlových pamětí*, in: *Strahovská knihovna* 9, 1974, s. 99-113.

Rakovníce, Sušici a Domažlicích.³²⁸ Huertova osobní přítomnost na mnoha místech a angažovanost v krocích vůči jednotlivým městům je natolik výrazným rysem, že se až vnucuje otázka, jak to při tehdejších omezených dopravních možnostech všechno mohl stihnout. Rozhodně by si zasloužila důkladnější zpracování (a Huerta pro l. 1624-1626 itinerář). V Klatovech si zase konverzi zbylých nekatolíků v prosinci 1625 na místě osobně „pohlídal“ podkomoří Přibík Jeníšek.³²⁹ Průběh rekatolizace asi v této chvíli začínali pozorněji sledovat i někteří protestantští příslušníci vyšších stavů s vědomím, že u měšťanů se tento proces jistě nezastaví. Může o tom nepřímě svědčit i prostor, který ve svých pamětech věnoval událostem v Lounech, Klatovech, Sušici a Domažlicích mladší bratr popraveného Kryštofa Haranta Jan Jiří, usazený v západních Čechách.³³⁰ Nejintenzivnější fáze rekatolizace v královských městech doznívala ještě v letech 1627-1628, kdy je opouštěli někteří dosud nerozhodní měšťané a obyvatelé. Tehdy byli alespoň teoreticky přivedeni ke katolické víře také příslušníci nižších vrstev obyvatelstva.³³¹ Je ale třeba zdůraznit, že ukončení rekatolizačního procesu bylo ve výsledku pouze teoretické. Velký počet nekatolíků v soupisech obyvatelstva podle víry z r. 1651 lze jistě přičítat povrchnosti masového přestupu. Zároveň je zřejmé, že podstatnou roli hrálo také přenesení bezprostředních válečných událostí na české území ve 30. a 40. letech, spojené s přítomností nejen vojsk protestantských protivníků habsburského tábora, ale i řady exulantů světského i duchovního stavu. Válka také omezovala výkon církevní i světské administrativy na všech stupních a ve všech podobách.

Průběh rekatolizace v poddanských městech byl oproti městům královským mnohem více rozrůzněný a závisel do značné míry na příslušné vrchnosti. Zásadní role vykonavatelů příkazů centrálních úřadů i vrchnosti v něm připadla hejtmanům jednotlivých panství. Obecně lze říci, že vyjma panství výrazně horlivých katolických vrchností byl oproti královským městům o několik kroků opožděn. Jednotný nebyl dokonce ani postup na komorních panstvích – zatímco v Poděbradech a Pardubicích, snad také v souvislosti se sídlem správy příslušných panství, byla hlavní fáze rekatolizace zhruba souběžná s postupem v královských městech (1625-1626), v menší Přelouči v té době ještě působil starokališnický kněz Karel

---

³²⁸ B. ROEDL, Huertova mise v Lounech; TÝŽ (ed.), Louny, s. 144n; A. SEDLÁČEK, Dějiny Písku, s. 137; I. EBELOVÁ – P. HOLODŇÁK (red.), Žatec, s. 225nn; F. LEVÝ, Dějiny královského města Rakovníka, s. 267.

³²⁹ J. VANČURA, Dějiny Klatov 2, s. 17.

³³⁰ Ferdinand MENČÍK (ed.), Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a z Bezdržic od roku 1624 do roku 1648, Historický archiv ČAVU č. 10, Praha 1897, s. 20n.

³³¹ Váhání některých litoměřických měšťanů, dočasné návraty ze saské Pirny, snahy o vypořádání majetku a další postup místních i centrálních úřadů podrobně líčí Václav Nosidlo v citovaném opisu pamětí, s. 16-33. Podobně podrobně také u Kezelia, jenž sám opustil Mladou Boleslav v r. 1627.

Rubecula a hlavní kroky byly podniknuty až v r. 1627.³³² Ještě o rok později bylo započato s rekatolizací na východočeských trčkovských panstvích za ostentativního tichého nesouhlasu nekatolické vrchnosti. Tlak podnítil povstání poddaných, k němuž se ale městské obyvatelstvo ve své naprosté většině nepřidalo.³³³

V květnu 1627 podepsal Ferdinand II. Obnovené zřízení zemské a 29. června 1629 potvrdil pro Království české ta privilegia, která by s Obnoveným zřízením nebyla v rozporu a v listopadu téhož roku byl svolán první pobělohorský zemský sněm.³³⁴ Zatímco plošná rekatolizace šlechtických stavů v této chvíli teprve začínala, pro města se začínaly otevírat dveře k navrácení obecního majetku a místních privilegií. Skutečně k němu začalo hromadným způsobem,³³⁵ ale nikoli zcela současně docházet v následujícím roce. Soustavná pozornost tomuto jevu zatím věnována nebyla, mj. především jistě z toho důvodu, že souborná edice privilegií českých měst, Codex iuris municipalis, sahá pouze do r. 1526. Detailnější srovnání okolností a průběhu vydání pro jednotlivá města by si jistě takovou pozornost zasloužilo. Důležité záchytné body ale představují soupisy Antonína Haase pro následující období, jež se mu podařilo pro některé kraje ze sebraného materiálu vydat.³³⁶ I tak se jistě nejedná o kompletní přehled privilegií potvrzených Ferdinandem II. v r. 1628, protože řada z nich vzala za své ještě ve válečných letech a jejich znění nebylo vloženo ani formou insertu, ani zmínkou do privilegií pozdějších.

Pro města středních Čech tak můžeme na základě Haasova soupisu počítat minimálně se 14 potvrzeními privilegií z r. 1628, na něž navazují tři z let 1629-1631. Ač to není ve stručných regestech vždy zmíněno, lze předpokládat, že se jejich platnost obecně vztahovala pouze na katolíky; někdy jsou také doplněna o další milost (výroční trh). Převažují přitom města královská a komorní, jen v ojedinělých případech si vyžádala potvrzení od císaře pro své město šlechtická vrchnost. Podle data vydání jsou rozložena do průběhu celého roku 1628 a dále, zvláště nápadná jsou ale stejná data vydání pro některé sousední lokality (Nové

³³² E. ŠMILAUEROVÁ, Poděbrady v proměnách staletí 1, s. 88n; J. VOREL, Dějiny města Přelouče 2, s. 14-20; J. SAKAŘ, Dějiny Pardubic 1, s. 99-102.

³³³ L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (red.), Náchod, s. 91-93; Eliška ČÁŇOVÁ, K problematice povstání r. 1628 na trčkovských panstvích v Podorlicku, in: Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 6, 1974, s. 95-112; Václav MATOUŠ, Úloha města Dobrušky v selském povstání roku 1628, in: Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 1, 1968, s. 102-125.

³³⁴ J. MIKULEC, 31. 7. 1627, s. 58n. Celé znění tohoto dokumentu pojal do své kroniky Jiří Kezelius. Srov. Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 186n.

³³⁵ O předcházející hromadné rekonfirmaci privilegií českých měst v r. 1547 a úřední praxi potvrzování privilegií Václav ŠOLLE, Konfirmace privilegií českých královských měst za prvních Habsburků ve světle ústředních archivních fondů, in: K. Malý (red.), Městské právo, s. 143-156.

³³⁶ Antonín HAAS (ed.), Soupis privilegií měst a městeček ve Středočeském kraji od roku 1526, SSH 6, 1971, s. 125-161; Antonín HAAS et al. (edd.), Soupis privilegií měst a městeček Jihočeského kraje od roku 1526, in: Archivum Trebonense '73, s. 89-216.

Benátky/Čelákovice, Kolín/Poděbrady).³³⁷ Porovnáme-li na základě stejného soupisu situaci ve středních Čechách s jižními Čechami, je v první řadě zřetelný výrazně menší počet privilegií vydaných císařem, resp. jeho synem Ferdinandem (7), a to s jedinou výjimkou dne 20. prosince 1628.³³⁸ Pro jejich obsah platí výše uvedené. Větší počet privilegií pro středočeská města je snadno vysvětlitelný velkou koncentrací komorních statků ve středních Čechách. V opačném poměru je navíc pro tyto dva kraje počet potvrzení privilegií ze strany světských šlechtických vrchností (ve 20. letech pro jižní Čechy 18, pro střední Čechy 2, nepočítáme-li samostatné udělení některých dalších výsad). Ojedinělý případ plošného potvrzování celkem dvanácti městských privilegií v rámci jednoho dominia představují jihočeské državy Marie Magdaleny Buquoyové v únoru a březnu 1623.³³⁹ Naopak teprve po císaři následovala potvrzení privilegií ze strany církevních vrchností.³⁴⁰

Některým vrchnostem poskytla pobělohorská léta vítanou záminku, jak prostřednictvím nepotvrzení privilegií okleštit hospodářská práva města, zejména právo várečné, šenk vína a obchod se solí. Podobné tendence lze sledovat na východočeských panstvích Lanškroun a Lanšperk, která přešla z majetku Hrzánů z Harasova do rukou Karla z Lichtenštejna,³⁴¹ nebo Opočno, kde původní majitel Jan Rudolf Trčka z Lípy porušoval privilegia, jež o několik let dříve městu Dobrušce sám vydal.³⁴²

Doba navrácení privilegií a statků královským městům, která s nimi znovu mohla sama disponovat, byla zároveň dobou soumraku největší moci císařských rychtářů. Česká komora vydala 11. května 1628 královským městům instrukce pro správu městského majetku a její kontrolu. Císařským rychtářům zůstala pouze pravomoc kontrolní a bezprostřední správa majetku po emigrantech, ostatní pravomoci zůstaly v rozsahu starší instrukce z r. 1582.

³³⁷ Chronologicky: Benátky nad Jizerou (20. 1. 1628), Čelákovice (20. 1. 1628), Jílové u Prahy (4. 2. 1628), Mělník (10. 2. 1628), Kolín (27. 3. 1628), Poděbrady (27. 3. 1628), Brandýs nad Labem (13. 4. 1628), Rakovník (2. 5. 1628), Unhošť (5. 6. 1628), Kostelec nad Labem (18. 8. 1628), Příbram (25. 8. 1628), Hořovice (4. 9. 1628, na žádost Jiřího Adama Bořity z Martinic), Nymburk (5. 10. 1628), Kutná Hora (22. 12. 1628), Mladá Boleslav (1. 2. 1629), Nové Strašecí (16. 6. 1629), Velvary (12. 3. 1631).

³³⁸ Chronologicky: Pelhřimov (2. 5. 1628), Ledenice (20. 12. 1628), Lomnice nad Lužnicí (20. 12. 1628), Mezimostí (20. 12. 1628), Soběslav (20. 12. 1628), Třeboň (20. 12. 1628), Veselí nad Lužnicí (20. 12. 1628).

³³⁹ Chronologicky: Cetviny (6. 2. 1623), Dolní Dvořiště (6. 2. 1623), Horní Dvořiště (6. 2. 1623), Trhové Sviny (7. 2. 1623), Velešín (7. 2. 1623), Horní Stropnice (20. 2. 1623), Frymburk (25. 2. 1623), Benešov nad Černou (27. 2. 1623), Kaplice (27. 2. 1623), Nové Hradce (15. 3. 1623), Rožmberk (24. 3. 1623), Rožmitál na Šumavě (24. 3. 1623). Tento ojedinělý případ je zajímavý mimořádným počtem městských privilegií vydaných jednou vrchnostenskou kanceláří v tak krátkém čase. Z celé doby existence dvorské kanceláře Albrechta z Valdštejna je známo celkem třináct privilegií pro města. Josef SVÁTEK, Dvorská kancelář Valdštejnova frýdlantského vévodství, in: Studie Muzea Kroměřížska '83, Kroměříž 1985, s. 71-73.

³⁴⁰ Strakonice (velkopřevor řádu maltézských rytířů, 24. 6. 1629), Červená Řečice (arcibiskup Arnošt z Harrachu, 3. 12. 1629).

³⁴¹ Štěpán GILAR, Úsilí měst na panství Lanškroun a Lanšperk o zachování městských privilegií v době pobělohorské, in: Vlastivědný sborník Ústí nad Orlicí 10, 1999, s. 22-36.

³⁴² Jan ŠŮLA, Dobrušská privilegia právovárečná a Jan Rudolf Trčka z Lípy, in: Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 1, 1968, s. 97-101.

Veškeré další pokusy o posílení jejich moci (návrh staroměstského císařského rychtáře Linhart Korky Cholovského z Korkyně) skončily neúspěchem.³⁴³

V letech 1635-1637 došlo ke sporu o kompetence při jmenování císařských rychtářů mezi českou komorou a místodržícími, z jehož výsledku vyšla vítězně česká komora uhájivší své pravomoci. S tímto sporem snad souvisí i fakt, že v r. 1635 byla v protokolech podkomořího o obnovách městských rad ke složení úřadů v jednotlivých městech připojena také jména císařských rychtářů. Předběhneme-li poněkud (podrobněji o tomto prameni a jeho obsahu v následujícím oddílu), můžeme se zběžně podívat také na kariérní profil císařských rychtářů k tomuto datu podle toho, zda byli v období po r. 1624 členy městských rad. Za pomoci soupisu císařských rychtářů Františka Roubíka a při vynechání Hradčan (neuvedeno ani v protokolech, ani u Roubíka) a Stříbra (vrátilo se mezi královská města teprve nedlouho předtím), je výsledný obraz následující:³⁴⁴ z uvedených devatenácti měst s výjimkou tří měli všichni císařští rychtáři zkušenosti s působením v městské radě, často na postu primátora a někdy přímo dlouholeté. Ačkoli ani mezi nimi nechyběli pobělohorští arivisté, jako byl litoměřický Jiří Vilém Herolt ze Stodu,³⁴⁵ domnívám se, že v tomto jevu můžeme spatřovat stabilizaci poměrů a částečně i návrat k praxi poměrů předbělohorských.

---

³⁴³ F. ROUBÍK, *Královští rychtáři*, s. 274n a 326n, kde je otištěna zmíněná instrukce ve znění pro pražská města – obecní důchody podle ní mají spravovat úředníci šestipanského úřadu, zatímco v instrukcích pro venkovská královská města je řeč pouze o úřednících (rozuměj úřednících důchodních); srov. např. dochovaný opis instrukce ve Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Archiv města Nymburka, Spisy předmagistrátního období, kat. č. 147.

³⁴⁴ Přehled je řazen abecedně podle měst, P = primátor, R = radní, SO = starší obecní. *Beroun* – Vavřinec Řehořovic (P 1627-1628, R 1624-1626); *Čáslav* – MedDr. Jan Clidera (R 1625-1626); *Český Brod* – Jakub Fiala Tatounovský (P 1624-1627 R 1628-1629); *Domažlice* – Matouš Pavlovec z Lumenštejna (P 1626-1628 R 1625); *Kadaň* (údaj k r. 1634) – Jakub Chyterka (R 1626-1628); *Klatovy* – Pavel Záhrobský z Těšínu (R 1629-1630 SO 1627); *Kolín* – Jakub Jaclinus z Vrabiny (P 1625-1627, 1629-1634, R 1628); *Kouřim* – Florián Lounský (P 1630 R 1625, 1628-1629); *Litoměřice* – Jiří Vilém Herolt z Stodu (P 1629-1630); *Louny* – Vilém Hynek Bolenda (R 1624-1630, 1634); *Mladá Boleslav* – Fridrich Richter z Playštejna (R 1625, 1628-1634); *Most* – Jan Muk z Mukentalu (P 1626-1634 R 1625); *Pelhřimov* – Jan Řečický (P 1626, 1628-1630, R 1625, 1627); *Rakovník* – Jan Kavan z Čejkov (P 1631-1634 R 1624-1626, 1628-1630); *Rokycany* – Tomáš Kavka Netolický (R 1624-1627 SO 1629-1630); *Sušice* – Matouš Voprcha z Uračova (v protokolech uváděn jako „z Feldenštejna“) (P 1626-1631 R 1625); *Ústí nad Labem* – Šalomoun Freudenberger z Havelsberku a na Předlicích (R 1625-1626). V radě v uvedené době nikdy nezasedli císařští rychtáři v *Táboře* – Martin Zbudovský (ve funkci 1623-1652!), v *Nymburce* – Pavel Chotounský z Chotouně (ve funkci v l. 1629-1636) a v *Žatci* – Hendrych Berg z Rainfeldu (ve funkci od r. 1621, sesazen 1637).

³⁴⁵ O. KOTYZA – J. SMETANA – J. TOMAS, *Dějiny města Litoměřic*, s. 202.

III.4 Městské rady v královských městech 1624-1636

V květnu 1623 byl po několika letech opět jmenován královský podkomoří. Stal se jím **Kryštof Vratislav z Mitrovic**, úřad však zastával pouze krátkou dobu, do února 1624, kdy byl jmenován nejvyšším písařem.³⁴⁶

Vratislavův nástupce **Přibík Jeníšek z Újezda, na Svrčovci, Štěpánovicích a Březnici** je dnes v obecném povědomí mnohem lépe znám jako královský prokurátor, mnohem déle ale působil jako podkomoří královských měst. Byl jedním z pěti synů Buriana Jeníška, který ve svých rukou nakonec soustředil rodové statky na Klatovsku. V Klatovech samotných vlastnil už před Bílou horou dům. V letech 1613-1616 byl radou soudu nejvyššího purkrabí pražského, poté písařem menších desk zemských.³⁴⁷ Na počátku stavovského povstání náležel coby známý protagonista katolické strany mezi „*zpronevěřilé syny vlasti*“, kteří byli březnovým sněmem r. 1619 vypovězeni ze země.³⁴⁸ V zemi se ale zdržoval ještě v době obležení Plzně, po jejímž pádu byl zajat, odvezen do Prahy a vězněn v Bílé věži.³⁴⁹ To se jistě nemohlo neodrazit na jeho pobělohorských postojích. Od 15. března 1621 působil vedle královského prokurátora Adama Rýzmborského z Janovic zprvu jako zvláštní „*procurator et accousator regius*“ ustanovený při exekuční komisi jako veřejný trestní žalobce. Necelý půl rok nato (8. července 1621) se stal královským prokurátorem a z pozice člena konfiskační komise vedl žaloby proti osobám, jimž hrozila pro domnělá i skutečná provinění vůči císaři konfiskace majetku.³⁵⁰ Podkomořský úřad začal vykonávat v r. 1624 po Kryštofu Vratislavovi z Mitrovic, který byl podkomořím pouze necelý rok od května 1623 do února 1624, kdy byl jmenován nejvyšším písařem.³⁵¹ Vedle toho mu byla svěřována řada dalších, někdy příležitostných, ale vždy důležitých funkcí, jako byl například post komisaře rekatolizační (v dobové terminologii reformační) komise Bechyňského, Prácheňského a Plzeňského kraje v letech 1627 a 1628.³⁵² Královským prokurátorem byl Přibík Jeníšek do

³⁴⁶ J. ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořský, s. 458; F. ROUBÍK, Místodržitelství, s. 586.

³⁴⁷ J. VANČURA, Dějiny Klatov I, s. 478 (zde opravuje některé Sedláčkovy starší údaje ke genealogii Jeníšků a o Přibíkově původu) a III, s. 4. V Národní knihovně je uložen jeho památník z let 1604-1605, Karel BERÁNEK, Soupis archivních rukopisů a jiných archiválií v Universitní a v Strahovské knihovně v Praze, SAP 21, 1971, s. 198. Miloslav WOLF, Prameny k dějinám českého stavovského povstání 1618-1620, SAP 21, 1971, s. 239n uvádí spisy ze Staré manipulace signatur U 3 a B 132, týkající se mj. Jeníškova ujetí se panství Březnice a zmiňuje jeho podíl v rámci střediska české katolické emigrace v Pasově (s. 251).

³⁴⁸ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, s. 128.

³⁴⁹ J. VANČURA, Dějiny Klatov I, s. 484 a 498.

³⁵⁰ Jaroslav DŘÍMAL, Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745, SAP 19, 1969, s. 367n.

³⁵¹ František ROUBÍK, Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749, SAP 17, 1967, s. 586; Jaromír ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořský v Čechách, ČČM 51, 1877, s. 458.

³⁵² E. ČÁŇOVÁ, Vývoj správy pražské arcidiecéze, s. 531; Vincenc OEHM (ed.), Protokol reformační komise, konané r. 1628 v krajích Bechyňském, Prácheňském a Plzeňském, Věstník KČSN XXVIII, 1897, Praha 1898.

června 1623, kdy jej v této funkci vystřídal Václav Viduna Obytecký z Obytec.³⁵³ V r. 1623 získal Přibík Jeníšek také panství Březnice; v Březnici založil v r. 1650 jezuitskou kolej.³⁵⁴ Stejně jako jeho předchůdce Kryštof Vratislav povýšil Přibík Jeníšek z podkomořského úřadu na nejvyššího písaře a v této funkci setrval od června 1640 až do své smrti 25. března 1651. Přibíkovým zástupcem a soupeřem byl hofrychtýř českých královských měst, Jan Kryštof Prekl z Preklsdorfu.

Věnujme nyní důkladnější pozornost protokolům o obnovování městských rad.³⁵⁵ Původní název rukopisu, který byl veden hned od Přibíkova nástupu do úřadu, zní: „*Registra podkomořská království českého, v nichž pořádně rozepsáno, kdy, kterého času a léta po témž království v městech J. M. C. od J. M. pana podkomořího království českého aneb pana hofrychtýře ouřadové konšelští obnoveni bývají. Založena léta 1624.*“ Rukopis nemá foliaci ani paginaci, orientace v něm je však velice jednoduchá, neboť je veden přísně chronologicky. (Z toho důvodu také není možné citovat jednotlivé strany, údaje je ale snadno možné vyhledat podle data.) Jeho konkrétní obsah lze rozdělit do tří částí. Tou zdaleka nejrozsáhlejší jsou zápisy o obnovení rady v jednotlivých městech, v nichž je uvedeno kdo a kdy obnovu provedl, dále jsou uvedeni volenci, noví konšelé, obecní starší, případně městský rychtář. Pokud ve složení rady proběhly později nějaké změny, jsou poměrně pečlivě podchyceny – nejčastěji je to úmrtí vyznačené křížkem u příslušné osoby,³⁵⁶ méně často odstoupení či odvolání některého z radních a dosazení jeho nástupce.³⁵⁷ Nestandardní průběh některých

³⁵³ M. WOLF, Obnovení nejvyšších zemských úřadů, s. 39; J. DŘÍMAL, c. d., s. 368.

³⁵⁴ A. SEDLÁČEK, Děje Prácheňského kraje, s. 112n.

³⁵⁵ Jedná se o rukopis o rozměru 33 x 20 cm v původní vazbě z bílé kůže. Na přední části jeho desek je vytlačeno „REGISTRA PODKOMORSKA KRALOWSTWI CZIESKEHO ZALOZIENA [císařský habsburský znak] LETHA 1624“, na zadní straně vytlačen znak českého království. Sestává ze 144 nečíslovaných folií. Základní údaje o něm a částečný rozbor jsem podal v článku M. ĐURČANSKÝ, Obnovování městských rad v českých královských městech v letech 1624-1636, in: O. FEJTOVÁ – V. LEDVINKA – J. PEŠEK (red.), Osm set let pražské samosprávy. Documenta Pragensia 21, Praha 2002, s. 93-101. Tato kapitola je jeho přepracovanou a rozšířenou verzí.

³⁵⁶ Pouze u zápisů o obnovení rad z let 1624-1625 je zřejmé, že záznamy o úmrtí některých osob do nich byly zaneseny až s několikaletým odstupem, protože titíž radní se objevují ještě v následujících letech. Křížky u pozdějších zápisů jsou ale zcela jistě aktuální, jak vyplývá z porovnání s jinými prameny.

³⁵⁷ Tak v případě Malé strany, 20. 3. 1625: „*Primas [Jiří Cikota] jest z primátorství na snažnou žádost a vzácné přímlyvy zaň učiněné (ano i pro veliké nedostatky zdraví) propuštěn a na místo jeho Jan Rattych za primasa dosazen, však v konšelství přece druhým po primasovi zůstává.*“ V Kadani byla po obnově 29. 4. 1631 a úmrtí jednoho z radních zaznamenána následující změna: „*Jan Lec na místo jeho [tj. Jana Štěrby] dosazen, že jest prostředkem smrti z toho světa sešel.*“ Podobně v případě Žatce (obnova z 25. 11. 1632): „*1633 v pondělí po sv. Jiljí [5. 9. 1633] pan hofrychtýř skrze psaní dosadil na místě Bohuslava Striala, primasa, poněvadž jest prostředkem smrti časné z tohoto světa vykročil, za správce ouřadu primaského, a to Jana Příbramského, z konšelův jednoho.*“ Poslední případ dosazení nových radních záhy po úmrtí jejich předchůdců, tedy ještě před další obnovou, eviduje zápis z Loun (obnova 7. 4. 1636): „*Jeho^{ot} pan podkomoří skrze psaní své Lounským učiněné pod datum 28. Decembris A^o 1636 ráčil dosaditi na místo z světa sešlých M. Jana Trochopæusa a Andresa Kuny Jakuba Slánského a Václava Kořínka do ouřadu konšelského.*“ V jednom případě je takto zaznamenána i dobrovolná migrace konšela (Louny, týká se obnovy z 24. 11. 1632): „*1633 v pátek po Hromnicích 4. Februarii Martin Jahoda jest z povinnosti propuštěn, že jest se v Žatci přiženil a tam bytem*

obnov lze sledovat z poznámek po stranách nebo na spodním okraji stránek. Dvěma dalšími částmi jsou jednak plná znění přísah volenců, konšelů, obecních starších a městského rychtáře, zapsaná na začátku a znovu zhruba v polovině rukopisu, jednak výčet částek, které za obnovení rady platila jednotlivá města a jejichž výše se značně lišila (srov. dále).

V protokolech je zachyceno celkem jedenáct sérií obnovování městských rad, respektive jedenáct a jedna neúplná (z let 1632-1633). Celkem se jedná o 247 zápisů o obnově, které souhrnně zachycuje následující tabulka.

První série obnov začala 3. prosince 1624 v Rokycanech, jako poslední, dvaadvacátá byla obnovena rada 18. července v Domažlicích. Ve srovnání se všemi ostatními sériemi je výjimkou, že se všech obnovování účastnili oba úředníci, podkomoří totiž v následujících letech přenechával větší část této činnosti pouze hofrychtýři. Vedly k tomu s největší pravděpodobností především dva důvody – jednak se jednalo o první obnovování po Jeníškově nástupu do úřadu a především o první obnovování po vydání patentu proti nekatolíkům z 29. března 1624, publikovaného 9. dubna téhož roku.³⁵⁸ Pro královská města bylo toto nařízení upřesněno ještě dalšími dvěma normami – od 12. dubna téhož roku do nich nesměli být přijímáni noví nekatoličtí měšťané a od 6. května bylo stávajícím nekatolíkům zakázáno vykonávat živnosti a bylo jim odebráno městské právo. Záhy poté byly jmenovány rekatolizační komise, které v srpnu 1624 zahájily svou práci.³⁵⁹ Zjevné nekatolíky ale nalezneme ještě mezi radními z přelomu let 1624 a 1625, půl a více roku po publikování zmíněného patentu.³⁶⁰

Legenda k tabulce 1 na následující straně

Obnovu provedl podkomoří: *

Obnovu provedl hofrychtěř: X

Obnovu provedli oba: +

---

zůstává. Toho léta v středu po neděli Judica 16. Martii jest na místě toho Martina Jahody Řehoř Šafářovic od pana hofrychtýře dosazen.“ Podrobněji o uvedených radních v příloze.

³⁵⁸ Tomáš V. BÍLEK, *Reformace katolická*, s. 43; Jiří MIKULEC, *Rekatolizace šlechty v Čechách. Čí je země, toho je náboženství*, Praha 2005, s. 48.

³⁵⁹ Eliška ČÁŇOVÁ, *Vývoj správy pražské arcidiecéze*, s. 517n; T. V. BÍLEK, *Reformace katolická*, s. 50.

³⁶⁰ V Litoměřicích např. nalezneme mezi radními mistra Pavla Stránského, v Lounech Pavla Vraštila, který zanedlouho umřel a byl pohřben bez obřadů na lounském hřbitově „v dolíku pod ořechem“. B. ROEDL, *Huertova mise v Lounech*, s. 114. V Žatci pak hned tři přední konšely včetně primátora – Bohuslava Striala, Samuela Klatovského a Matyáše Litomyšlského. I. EBELOVÁ – P. HOLODNÁK (red.), *Žatec*, s. 226. V Kolíně byla podle údajů Josefa Vávry první Jeníškem obnovená rada až na primátora Jaklina zcela nekatolická. J. VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína 2*, s. 71.

Tabulka č. 1 – Série obnov městských rad z let 1624-1636 zachycené v protokolech

	3.12.1624- 18.7.1625	26.3.-23.5. 1626	4.3.-27.8. 1627	17.4.-24.8. 1628	29.3.-30.5. 1629	11.3.- 11.5.1630
Beroun	5. 12. +	12. 5. +	28. 4. X	7. 6. X	17. 5. +	11. 5. X
Čáslav	30. 4. +	2. 5. X	17. 4. X	26. 5. X	5. 5. X	30. 4. X
Český Brod	28. 4. +	29. 4. X	14. 4. X	24. 8. +	2. 5. X	26. 4. X
Domažlice	18. 7. +	8. 5. X	24. 4. X	3. 6. X	12. 5. X	7. 5. X
Hradčany	20. 3. +	26. 3. +	4. 3. *	17. 4. +	29. 3. +	11. 3. +
Kadaň	10. 5. +	19. 5. +	30. 4. X	12. 5. X	26. 5. *	13. 4. X
Klatovy	16. 7. +	9. 5. *	26. 4. +	5. 6. +	14. 5. +	8. 5. X
Kolín	1. 5. +	1. 5. X	16. 4. X	25. 5. X	4. 5. X	29. 4. X
Kouřim	29. 4. +	30. 4. X	15. 4. X	24. 5. X	3. 5. X	27. 4. X
Litoměřice	5. 5. +	15. 5. +	8. 5. X	8. 5. X	21. 5. *	8. 4. X
Louny	11. 12. +	22. 5. +	28. 7. X	15. 5. X	29. 5. *	16. 4. X
Malá Strana	20. 3. +	26. 3. +	4. 3. *	17. 4. *	-	-
Ml. Boleslav	3. 5. +	27. 4. X	12. 4. X	22. 5. X	30. 4. X	24. 4. X
Most	9. 5. +	18. 5. +	29. 4. X	11. 5. X	25. 5. *	11. 4. X
Nymburk	2. 5. +	28. 4. X	13. 4. X	23. 5. X	1. 5. X	25. 4. X
Pelhřimov	10. 7. +	4. 5. X	19. 4. X	29. 5. X	7. 5. X	2. 5. X
Rakovník	7. 12. +	23. 5. +	1. 5. X	16. 5. X	30. 5. *	17. 4. X
Rokycany	3. 12. +	11. 5. X	27. 4. X	6. 6. X	16. 5. +	10. 5. X
Sušice	14. 7. +	7. 5. X	22. 4. X	1. 6. +	10. 5. X	6. 5. X
Tábor	12. 7. +	5. 5. X	20. 4. X	30. 5. X	8. 5. X	3. 5. X
Ústí n. L.	6. 5. +	16. 5. +	10. 5. X	9. 5. X	22. 5. *	9. 4. X
Žatec	9. 12. +	12. 5. +	26. 7. X	13. 5. X	28. 5. *	15. 4. X
	1.4.-21.5. 1631	11.11.1632- 14.3.1633	28.11.1633 - 6.9.1634		5.7.-12.11. 1635	7.4.-4.8. 1636
Beroun	21. 5. X	13. 11. *	-	2. 6. X	12. 11. *	25. 4. X
Čáslav	10. 5. X	13. 12. X	8. 12. X	19. 6. X	12. 7. X	5. 5. X
Český Brod	7. 5. X	9. 12. X	5. 12. X	14. 6. X	9. 7. X	30. 4. X
Domažlice	17. 5. X	18. 2. *	17. 2. *	11. 8. X	24. 9. *	19. 6. *
Hradčany	1. 4. *	22. 11. +	28. 11. X	-	8. 10. *	4. 8. *
Kadaň	29. 4. X	14. 3. X	-	26. 5. X	-	16. 4. X
Klatovy	19. 5. X	14. 2. *	13. 2. *	6. 9. +	20. 9. *	16. 6. *
Kolín	9. 5. X	11. 12. X	7. 12. X	17. 6. X	11. 7. X	3. 5. X
Kouřim	8. 5. X	10. 12. X	6. 12. X	16. 6. X	10. 7. X	2. 5. X
Litoměřice	24. 4. X	10. 3. X	-	19. 5. X	30. 7. X	9. 4. X
Louny	1. 5. X	24. 11. X	-	27. 5. X	4. 8. +	7. 4. X
Ml. Boleslav	5. 5. X	7. 12. X	1. 12. X	12. 6. X	5. 7. X	28. 4. X
Most	28. 4. X	13. 3. X	-	22. 5. X	26. 7. X	14. 4. X
Nymburk	6. 5. X	8. 12. X	3. 12. X	13. 6. X	7. 7. X	29. 4. X
Pelhřimov	12. 5. X	15. 12. X	12. 12. X	21. 6. X	16. 7. X	8. 5. X
Rakovník	2. 5. X	26. 11. X	-	29. 5. X	24. 7. X	21. 4. X
Rokycany	20. 5. X	11. 11. *	-	31. 5. X	9. 11. *	23. 4. X
Stříbro	-	-	-	-	7. 11. *	20. 6. *
Sušice	15. 5. X	16. 2. *	15. 2. *	5. 8. X	22. 9. *	17. 6. *
Tábor	13. 5. X	16. 12. X	13. 12. X	22. 6. X	17. 7. X	9. 5. X
Ústí n. L.	25. 4. X	11. 3. X	-	20. 5. X	1. 8. X	11. 4. X
Žatec	30. 4. X	25. 11. X	-	24. 5. X	3. 8. +	18. 4. X

Při obnovování rad v prosinci 1624 a na jaře 1625 bylo ve všech královských městech čteno císařské nařízení, aby byla podána písemná zpráva o stavu obecních, zádušních a špitálních důchodů, a dále byli měšťané nabádáni, „aby všickni katoličtí byli, tomu se povlovně vynaučiti dali a z dobré vůle k S-é víře katolické (nežli potomně to z mušení učinili) přistoupili a jest jim k tomu, aby se rozmyslili, do 4 neděl lhůta dána“, protože – jak bylo uvedeno v jiném případě, „pokudž toho neučiní, co je potom potká, že sami sobě v tom vinu dāti musejí“.³⁶¹ Ve městech, kde probíhaly obnovy na přelomu dubna a května 1625, byla lhůta ke konverzi stanovena do sv. Trojice, tedy do 14. června. V některých městech, jako v Českém Brodě, Sušici, Klatovech a Domažlicích byli zvláště upomínáni o vysvětlení osudu majetku kostela a o uvedení osob, které měly v průběhu povstání především zásluhu na jeho odvezení do Měst pražských.³⁶² V poznámce u Malé strany: „Zapomněli J. M. vítati, jen žádali, aby z povinnosti propuštění byli“, snad už můžeme vytušit snahu Malostranských uniknout z podřízenosti podkomořského úřadu. V případě Malé Strany a Českého Brodu je výslovně uvedeno, že „J. M. C. poručení“ bylo čteno česky i německy. Lze předpokládat, že tomu tak bylo také u dalších měst, pro něž je v zápisech použit jen zmíněný zkrácený záznam („Tím titulem po přečtení milostivého J. M. C. poručení bylo jim napomenutí učiněno.“). Z Kolína známe díky vyličení Josefa Vávry rámcový průběh ceremoniálu obnovy: Příbík Jeníšek přijel v doprovodu hofrychtýře a čtyřadvaceti vojáků 30. dubna 1625 od Čáslavi, měšťané mu vyšli v černých pláštích na půl míle vstříc a uvítali ho řečí radního písaře. Poté se průvod vydal do města, kde byly při této příležitosti pečlivě zamety ulice. K obnově rady došlo nazítří a po vyslechnutí stížností Kolínských odjel podkomoří do Nymburka.³⁶³

Průběh obnovy v Domažlicích se zřejmě natolik lišil od jiných měst, že pohnul podkomořského písaře k podrobnějšímu vyličení: „Těž po přečtení milostivého J. M. C.

³⁶¹ Poznámka v protokolu o obnově městské rady v Rokycanech 3. prosince 1624, druhý citát se týká obnovy na Malé Straně 20. března 1625. U ostatních měst tomu bylo stejně, jak o tom svědčí poznámky u příslušných protokolů: „Těž takové napomenutí učiněno.“ Nebo: „Tím titulem čteno a napomenutí učiněno.“

³⁶² Tak u Českého Brodu (28. 4. 1625): „...jest také ouřadu poručeno, aby sobě prokurátora neb plnomocníka zřídili a které osoby sou věci kostelní rozptýlily, aneb kde se jim vidělo obrátily, aby je co nejdříve obvinili, a pokudž se na ně co ukáže, z toho aby právy byly.“ V ostatních jmenovaných městech byli označeni konkrétní údajní viníci. V Sušici (14. 7. 1625), když „o kostelní věci jsouc na ně dotázka učiněna, na Adama Čecha, že jest ta stříbra do Prahy vozil, sčítali. Proti čemuž se ohlásil, že dá na to psanou odpověď“. V Klatovech (16. 7. 1625) se na tuto výzvu podkomoří dozvěděl, že „Jan Turnovský již umřel a Viktorin Bártovic jest živ, ty že sou ta stříbra kostelní dali v Městech Pražských v minci šmalcovati.“ (Pro zámožného sladovníka Viktorina Bártovíc to ale zdaleka neznamenal konec kariéry – od r. 1627 se objevuje nejprve ve funkci volence, později obecního staršího a r. 1634 dokonce primátora Klatov. Srov. také J. VANČURA, Dějiny Klatov III, passim, zvl. s. 140.) Podobně Domažlicích „o kostelní stříbra byla zmínka, rozvundali sou je kdo aneb kam. J. M. C. rychtář má se na to s bedlivostí ptáti. Někteří sčítali na Adama Voprchu, který pryč ujel, však mají se toho povinnosti spraviti, jsou-li tím vinni, neb nejsou. Pokudž se to na ně ukáže a co jim právo najde, z toho budou povinni odpovídati.“

³⁶³ J. VÁVRA, Dějiny královského města Kolína, s. 70n.

poručení od J. M. pana přísně byli napomenuti, aby všickni katoličtí byli a chtějí-li tak učiniti neb ne, aby se ohlásili. Ozval se jeden starý člověk Matyáš Cibulovský, že podle starých Compactat žádají zůstavení býti a že jich žádný král předešle k tomu nenutil a sněmy, zřízení zemská, privilegia a svobody, že to s sebou přinášejí, aby ty dvě víry pod jednou a pod obojí na své předešlé váze zůstávaly.“ Takové líčení zatvzrzelosti obyvatel chodského centra v podstatě odpovídá líčení křižovníka Jana Beckovského, který ve své Poselkyni rovněž věnoval rekatolizaci v Domažlicích zvláštní pozornost (jde o rok 1625 a opírá se o líčení Historie o těžkých protivenstvích církve české): „*Královské město Domažlice ... chtěl tehdejší podkomoří dle císařského poučení k víře katolické přivést, o čež at' se všemožně staral i co nejpilněji pracoval, darebná všechna práce jeho.*“ Když si potom v Praze stěžoval donu Martinu Huertovi, ten se s ním prý vsadil o 500 dukátů, že problém rychle vyřeší, což se mu skutečně podařilo brzy poté, co do města nakvartýroval své vojáky. Přibík Jeníšek ovšem o své peníze nepřišel, protože je brzy vymohl na Domažlických zpátky.³⁶⁴ Zvláštní poznámku přičinil písař i u téměř katolického Pelhřimova, kde byli měšťané vyzváni, aby předložili své výhrady ke královskému rychtáři Janu Chrysostomovi Dráčovskému, který si na ně stěžoval. Mezi ním a obcí panovaly krajně napjaté vztahy, několik měsíců nato ovšem byly „vyřešeny“ zcela neočekávaným způsobem – Dráčovský totiž pozbyl místa královského rychtáře poté, co 30. srpna 1625 na jindřichohradeckém náměstí úkladně zavraždil svého dávného nepřítele Buriana Bramhouzského.³⁶⁵

Prvnímu obnovování ve sledovaném období byla věnována tak obsáhlá pozornost nejen proto, že je pramen v této fázi mnohem sdělnější, ale především pro potvrzení důležitosti uvedeného ceremoniálu³⁶⁶, a také proto, že byla první série obnov vykonaná Přibíkem Jeníškem zjevnou součástí rekatolizačního procesu. Rady instalované r. 1626 už měly být plně katolické. Ukazuje na to mj. poznámka u dvou berounských volenců z tohoto

³⁶⁴ Jan BECKOVSKÝ, Poselkyně starých příběhů českých. Díl II. Sv. 3 (1625-1715). K vydání upravil Antonín Rezek. Praha 1880, s. 9. Beckovský vycházel z líčení Historie o těžkých protivenstvích církve české.

³⁶⁵ „Byla dotázka od J. M. pana [podkomořího] učiněna na obec, mají-li sobě do radních osob aneb radní do nich, též do J. M. C. rychtáře co stěžovati, aby se ohlásili, jako i on sám se ozval. Ublížil-li je co komu, aby se ohlásil, že chce každému ze všeho práv býti, však žádný se neozval. A ačkoliv sou takměř všickni katoličtí, však přece byly jim milostivá poručení J. M. C. čtena, dle kterýchžto aby se tak a nejináč zachovali, jest jim od J. M. pana dostatečné napomenutí učiněno.“ Protokoly, obnova rady v Pelhřimově 10. 7. 1625. Srov. Josef DOBIÁŠ, Dějiny královského města Pelhřimova okolí V.1, Praha 1970, zvl. s. 44-48 (obvinění Dráčovského vůči Pelhřimovským z listopadu 1623) a 108-113 (vražda Buriana Bramhouzského). O Burianu Bramhouzském, který byl v prvních letech 17. století jindřichohradeckým radním písařem a poté advokátem a s místními radními velmi špatně vycházel také Z. WINTER, Kulturní obraz 1, s. 744n.

³⁶⁶ O rituálech charakterizujících průběh ceremoniálu obnov městské rady v Českých Budějovicích za třicetileté války podrobně T. STERNECK, Obnovování českobudějovické městské rady. Přestože privilegované České Budějovice, v nichž radu obnovovali ad hoc určené královské komisaře převážně z řad místní šlechty a duchovenstva, byly specifickým případem, jisté podobnosti lze očekávat. Pro věnná města o rituálu obnovy obecně J. KILIÁN, Filip Fabricius, s. 118-123.

roku, Pavla Čížka a Jana Sušila: „*nejsa Catoličtí, musili vystoupiti*“. Výjimečnost první série obnov potvrzuje také mimořádně velký počet radních, kteří při následující obnově museli uvolnit místo jiným osobám. Průměrný počet 5,3 je zdaleka nejvyšší v celém pobělohorském období (srov. přehled v tabulce č. 2). V některých případech se vystřídaly plné anebo takřka plné tři čtvrtiny sboru konšelů (Beroun, Čáslav, Kouřim), což se znovu opakovalo pouze v r. 1628, a to znovu u těch samých měst. V případě Čáslavě a Kouřimi se vnucuje myšlenka, že tato skutečnost mohla mít souvislost s postihy po tzv. povstání Matouše Ulického.³⁶⁷

Tabulka č. 2 – Počty nových konšelů při obnovování městských rad v letech 1626-1636 – 1. část

	1624-1625	1626	1627	1628	1629	1630
Beroun	?	8	4	7	3	2
Čáslav	?	9	3	9	2	4
Český Brod	?	7	4	5	5	5
Domažlice	?	7	5	3	3	2
Hradčany	?	3	2	4	2	2
Kadaň	?	3	4	1	3	1
Klatovy	?	3	5	3	3	0
Kolín	?	3	2	3	3	2
Kouřim	?	9	3	8	5	4
Litoměřice	?	7	4	4	4	3
Louny	?	5	1	2	3	1
Malá Strana	?	4	6	4	-	-
Ml. Boleslav	?	7	2	5	2	2
Most	?	4	1	5	2	2
Nymburk	?	6	2	3	2	4
Pelhřimov	?	2	1	3	1	1
Rakovník	?	7	2	6	3	1
Rokycany	?	5	3	2	5	2
Sušice	?	6	5	4	3	2
Tábor	?	2	3	4	3	1
Ústí n. L.	?	3	4	1	1	0
Žatec	?	5	3	2	2	2
celkem	-	117	69	88	60	43
průměr	-	5,3	3,1	4	2,86	2

³⁶⁷ O vyšetřování čáslavských měšťanů a jejich chování v průběhu exekuce Ulického Josef PETRÁŇ, Matouš Ulický a poddanské povstání na Kouřimsku a Čáslavsku roku 1627. (Příspěvek k dějinám třídních bojů v Čechách), AUC – Philologica et historica 7, 1954, s. 61n.

Tabulka č. 2 – Počty nových konšelů při obnovování městských rad v letech 1626-1636 – 2. část

	1631	1632-1633	1633 – 1634		1635	1636
Beroun	1	2	-	3	2	2
Čáslav	1	4	2	4	1	2
Český Brod	1	3	4	4	5	3
Domažlice	4	1	2	3	3	3
Hradčany	3	1	2	-	3	0
Kadaň	3	4	-	5	-	1
Klatovy	2	4	2	0	2	0
Kolín	1	2	1	1	3	2
Kouřim	2	3	1	2	3	5
Litoměřice	3	5	-	2	4	3
Louny	4	4	-	5	5	1
Ml. Boleslav	2	3	2	1	3	0
Most	2	4	-	2	2	1
Nymburk	3	3	4	2	5	0
Pelhřimov	1	2	2	2	2	1
Rakovník	4	2	-	1	2	1
Rokycany	2	3	-	5	4	2
Stříbro	-	-	-	-	?	2
Sušice	3	6	3	2	4	2
Tábor	3	2	1	2	1	2
Ústí n. L.	2	3	-	2	1	1
Žatec	0	4	-	4	2	0
celkem	47	65	24	53	57	34
průměr	2,3	3,1	2	2,65	2,85	1,55

Zápisy z následujících let až do saského vpádu svědčí o jisté stabilizaci poměrů a rostoucí rutině.³⁶⁸ Všech šest dalších obnov z tohoto období je zaznamenáno bez významnějších komentářů. Probíhaly vždy v jarních, resp. letních měsících (26. 3. – 23. 5. 1626, 4. 3. – 28. 7. 1627, 17. 4. – 24. 8. 1628, 29. 3. – 30. 5. 1629, 11. 3. – 11. 5. 1630, 1. 4. – 21. 5. 1631). Jak je vidět z porovnání jednotlivých roků, podkomoří přenechával stále větší část agendy hofrychtěři. Sám, případně společně s hofrychtýřem obnovoval radu nejčastěji na Malé Straně a Hradčanech, což nebylo spojeno s náročným cestováním, a také na severozápadě a především jihozápadě země – v Klatovech, Sušici a Domažlicích. Jak již bylo řečeno, Přibík Jeníška vázal k západním Čechám původ, vlastnictví statků a v letech 1627-1628 i zmiňovaná funkce reformačního komisaře. V Prácheňském kraji získal z konfiskací panství Březnice a zboží Tochovice s několika vesnicemi. Eminentní zájem o Klatovy souvisel také s tím, že klatovským jezuitům prodal rodné statky Svrčoves a Štěpánovice,

³⁶⁸ Podle B. ROEDLA, Vademecum, s. 17, který sledoval v dlouhém časovém úseku situaci v Lounech, zasahovali podkomoří po eliminaci nekatolíků do složení rad jen výjimečně a většinou schvalovali návrhy odstupujících rad.

jejichž kostel si vybral za místo posledního odpočinku.³⁶⁹ Podíl hofrychtěře Prekla tak výrazně stoupl, v letech 1630 a 1631 dokonce s výjimkou Hradčan obnovoval rady ve všech ostatních městech sám.³⁷⁰

Zaběhnutý systém obnovování městských rad narušil saský vpád v r. 1631, v rukopisu se poté mění také ruka písaře. Osmá série obnov proběhla až na přelomu let 1632 a 1633 (od 11. 11. do 14. 3.). Zajišťoval ji opět v první řadě hofrychtěř a počínaje tímto obdobím začaly být nařizovány pokuty konšelům pro neplnění povinností. Nejprve byli napomenuti radní na Hradčanech, v Lounech, Žatci, Mladé Boleslavi a Klatovech: *„Napomenutí se stalo, aby povinností svých pilni byli, do rady se scházeli tak, aby lidé v spravedlnostech svých nehynuli a kdož by se tak poslušně nezachoval, povinnosti dosti neučinil, na vzkázání purgkmistra najít se nedal, tehdy pokuty on povinen byl ihned 2 ss míš. složiti, leč by za pilnou potřebu se nemohl postaviti a se omluvil. Týž pak pokuty aby pilně schovávané byly, při budoucí pak obnově vyměřeno bude, kde buďto pro obecní dobré neb Chrámu Páně obrácení býti mají.“*

Devátá série obnov se protáhla od 28. 11. 1633 do 2. 6. 1634, takže na ni zároveň navázaly nové obnovy v jedenácti městech, provedené do 6. září. Mezi královská města mezitím přibýlo Stříbro. V osmi městech byly opět nařízeny pokuty pro „nepilnost povinností“; všechny rady kromě tří západočeských obnovil opět hofrychtěř. Podobně tomu bylo i v následujícím roce, stejně jako s pokutami. V některých městech byly navíc stanoveny lhůty pro složení počtů. Obnovy proběhly od 5. 7. do 12. 11. 1635. Za zmínku stojí organizační poznámka pro Hradčany, týkající se jednacího jazyka: *„Aby všechno řízeno bylo jazykem českým, počtové aby činění byli při vzdání ouřadu a aby byli spisováni od písaře jich radního.“* Skutečnost, že u jednotlivých zápisů jsou navíc uváděni císařští rychtáři, nejspíše souvisí s reorganizací tohoto úřadu, která proběhla v r. 1635. Rychtáři měli být nadále jmenováni a dosazováni nikoli českou komorou, ale českou kanceláří, která jim měla také vydávat instrukce.³⁷¹

Poslední série obnov zachycená v protokolech proběhla od 7. 4. do 4. 8. 1636 a vykazuje výrazné rysy stabilizace. Kromě západočeských měst (Klatovy, Sušice, Domažlice, Stříbro) a Hradčan provedl všechny obnovy hofrychtěř. Pokuty za nedocházení do rady byly

³⁶⁹ Vedle výše uvedených prací Sedláčkových a Vančurových dále srov. Ottův slovník naučný XIII, Praha 1898, s. 229; A. SEDLÁČEK, Hradý, zámky a tvrze Království českého IX, Praha 1996, s. 50 a TÝŽ, Hradý, zámky a tvrze Království českého XI, Praha 1997, s. 224n. Jeníškův podkomořský itinerář co se týče obnovování rad jsem v přehledné formě otiskl v článku M. ĐURČANSKÝ, Úřední knihy vedené v rámci podkomořského úřadu jako pramen k výzkumu šlechtických dvorů v období třicetileté války, SAP 52, 2002, s. 252n.

³⁷⁰ Tento trend – přenechání vyřizování běžných povinností za běžných podmínek hofrychtěři – je podle údajů pro některá města (Louny, Tábor) zřetelný i v delším časovém měřítku. Srov. B. ROEDL, Vademecum, s. 20, 133; Z. VYBÍRAL, Mocenské elity, s. 171-181 (přehled obnov městské rady v Táboře v l. 1552-1618).

³⁷¹ F. ROUBÍK, Královští rychtáři, s. 276n.

tentokrát nařízeny ve všech městech.

Za obnovení konšelského úřadu pobíral podkomoří i hofrychtěř důchod, jehož výše je vyčíslena na konci rukopisu. Pro podkomořího se pohyboval ve značném rozmezí od 8 do 72 kop míšeňských, kromě toho pobíral z patnácti měst také tzv. „lotovní“. U hofrychtěře se částky za obnovu pohybovaly mezi 6 a 25 kopami grošů, nejčastější sumou bylo 15 grošů. Při porovnání s údaji z relevantní literatury se tento soupis jeví jako spolehlivý. K jistému navýšení patrně došlo u platů hofrychtěře, snad v souvislosti s jeho praktickým vytížením v rámci obnov.³⁷² V případě Mladé Boleslavi je uvedena výše platu, o níž vedli již v l. 1599-1600 měšťané s podkomořím úspěšný spor (podkomoří požadoval 70 kop grošů míšeňských, ale privilegium Rudolfa II. pro Mladoboleslavské ze 3. července 1600 stanovovalo pouhých 10 kop grošů českých).³⁷³ V seznamu jsou s poznámkou N[ota] B[ene] a příslušnou taxou uvedena i další města – ať již privilegovaná (České Budějovice, Plzeň, Malá Strana) či někdejší královská (Slaný, Týn nad Vltavou, Prachovice, Vodňany).

---

³⁷² B. ROEDL, *Vademecum*, s. 19 a M. TOŠNEROVÁ, *Městská správa a hospodářství v Berouně*, s. 11, uvádějí shodně s údaji v protokolech pro Beroun a Louny plat podkomořího ve výši 30 kop míšeňských, plat hofrychtěře ovšem pouhé 2 kopy.

³⁷³ Z. KAMPER (ed.), *Kronika mladoboleslavská*, s. 52n.

Tabulka č. 3 – Důchody podkomořího a hofrychtěře při obnovách rad³⁷⁴
(v kopách grošů míšeňských, není-li uvedeno jinak)

	Důchod při obnově - podkomoří	Lotovní - podkomoří	Důchod při obnově – hofrychtěř
Litoměřice	58 kop	26 kop	15 kop
Ústí nad Labem	40 kop	13 kop 30 grošů	20 kop
Most	60 kop	20 kop	15 kop
Kadaň	50 kop	14 kop	20 kop
Žatec	60 kop	20 kop	20 kop
Rakovník	8 kop	-	6 kop
Louny	60 kop	18 kop 40 grošů	15 kop
Slaný	58 kop	20 kop	-
Mladá Boleslav	70 kop	-	15 kop
Nymburk	60 kop	16 kop	12 kop
Český Brod	29 kop	3 kopy	12 kop
Kouřim	56 kop	21 kop 20 grošů	15 kop
Kolín	20 kop	-	15 kop
Čáslav	72 kop	-	15 kop
Pelhřimov	50 kop	-	25 kop
Tábor	10 kop	8 kop širokých	10 kop 20 grošů (?)
Týn nad Vltavou	50 kop	-	-
České Budějovice	48 kop	26 kop 40 grošů	-
Prachatice	75 kop	-	-
Vodňany	30 kop	4 kopy	-
Písek	60 kop	23 kop 20 grošů	15 kop
Sušice	30 kop	-	15 kop
Klatovy	68 kop	13 kop 20 grošů	15 kop
Domažlice	50 kop	-	15 kop
Stříbro	60 kop	-	6 kop
Plzeň	20 kop širokých	-	-
Rokycany	15 kop	-	6 kop
Beroun	30 kop	-	12 kop
Malá Strana	20 kop širokých	-	-
Hradčany	20 kop	-	-

³⁷⁴ Seznam důchodů je uveden na třetí dvoustraně od konce protokolů o obnovování rad. Plné nadpisy pro jednotlivé rubriky znějí:

„Důchod J. M. pana podkomořího Království českého, co se z měst při obnovení ouřadu konšelského každoročně schází na [kopy] a g[roše] míš[eňské] počítajíc.“

„Důchod J. M. pana podkomořího Království českého, co se z měst při obnovení ouřadu konšelského každoročně schází na [kopy] a g[roše] míš[eňské] počítajíc.“

„Důchod pana hofrychtěře měst v Kr[álovství] č[eském], co se z týchž měst při obnovení ouřadu konšelského schází.“

Poslední dosud nezmíněnou součástí obsahu protokolů jsou znění přísah volenců, konšelů, starších obecních a městských rychtářů. V rukopisu jsou zapsána dvakrát – nejprve na jeho počátku a potom znovu mezi zápisy v r. 1634, ovšem bez výraznějších změn. Všichni městští hodnostáři se zavazovali přísahou Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii a Ferdinandovi II., později Ferdinandovi III. Volenci přísahali, že budou odpovídat na dotazy o kterémkoli z kandidátů na městský úřad, konšelé, že budou hledět obecního dobrého a nalézat spravedlivé výroky, starší obecní, že budou konšelům věrně radit a pomáhat. Všichni byli vázáni mlčenlivostí o jednáních rady („*tejnost rady nepronášet*“). Městský rychtář pak přísahal, že bude jednat nestranně a spravedlivě.

V českých královských městech se různil počet obecních starších a volenců. Ve všech městech zachycených v protokolech podkomořího bylo tradičně 12 konšelů, podle skladby dalších vrcholných orgánů městské správy ovšem můžeme královská města rozdělit v zásadě do čtyř skupin. První a nejpočetnější zahrnuje města západočeská, severočeská a některá středočeská (Rokycany, Beroun, Rakovník, Žatec, Louny, Sušice, Klatovy, Domažlice, Stříbro, Ústí nad Labem a Most). V nich sestával sbor starších obecních z 12 osob s výjimkou Žatce, kde měl jejich počet od r. 1631 dosahovat čtyřiaadvaceti. Už v následujících letech však bylo voleno pouze osmnáct obecních starších, což písař doprovodil poznámkou: „*Ačkoliv jest předešle z starších obecních čtyryadvaceti voleno a dosazeno bývalo, ale však nyní, poněvadž malý počet sousedův se nachází, takže na ten čas více se jich voliti a dosaditi nemohlo, až bohdá zase při budoucí obnově předešlým způsobem voleni a dosazení budou.*“ Volenci byli v uvedených městech čtyři s výjimkou Stříbra a Ústí nad Labem, kde jich bylo šest, taktéž od r. 1628 v Rakovníku a od r. 1635 v Lounech. Městský rychtář je pravidelně uváděn pouze u Sušice, Domažlic a Stříbra. Zmínka o něm je ještě v Rokycanech, kde bylo v r. 1630 za obecní starší „*proto 13 osob voleno, že z nich jednoho mohou sobě za rychtáře městského voliti*“.

Druhou skupinou jsou čtyři středočeská města – Český Brod, Kouřim, Čáslav a Kolín. V nich byl počet volenců i obecních starších stejný, a to čtyři osoby. Všechna měla také stále obsazenu funkci městského rychtáře s výjimkou Čáslavi, kde není uveden v l. 1630-1632. Situaci vysvětluje poznámka k roku 1633: „*Ačkoliv vedle předešlé žádosti jich bylo při tom zanecháno, aby rychtáře městského sami sobě voliti mohli, ale že pak někteří nezpůsobové nyní jsou se dáli jest, zase z rukou jim to vyňato a rychtář městský zase obnoven a dosazen.*“ Tato poznámka by také vysvětlovala, proč u některých měst není rychtář uveden – jedná se o ta z nich, kde si radní mohli rychtáře zvolit sami, v ostatních ho vybíral podkomoří sám.

Podobná byla skladba ve třetí skupině měst, kterou tvoří Mladá Boleslav, Nymburk,

Pelhřimov, Tábor a Litoměřice – s tím rozdílem, že starších obecních se v nich volilo šest (pouze v Litoměřicích byli místo toho označováni jako „šestisoudci“³⁷⁵). V Táboře byl na šest od roku 1626 rozšířen i počet volenců. Také úřad městského rychtáře v nich byl s výjimkou Mladé Boleslavi pravidelně obnovován podkomořím.

Poslední skupinu tvoří dvě pražská města – Malá Strana a Hradčany, kde je bez výjimky uváděno pouze 12 konšelů a čtyři volenci.

Obecní starší jsou u většiny měst uváděni teprve od konce 20. let. Vyplývá to patrně ještě z mimořádných poměrů v letech bezprostředně pobělohorských, kdy byla míra autonomie městské správy nejen v královských městech okleštěna na minimum. Nasvědčovaly by tomu i poznámky z let 1627 a 1628 týkající se Klatov a Kadaně o dodatečné písemné confirmaci starších obecních, k níž došlo teprve po žádosti ze strany města.³⁷⁶

Proměnlivý počet starších obecních v českých královských městech můžeme porovnat se skupinou měst, která jim byla svým postavením de facto rovna - totiž s východočeskými královskými věnnými městy.³⁷⁷ Pro ně jsou zachovány protokoly o obnovování městských rad od r. 1638. Budeme-li postupovat od nejmenšího počtu, čtyři starší obecní byli voleni v Mělníce a Trutnově, pět v Jaroměři, šest ve Dvoře Králové, Poličce a Novém Bydžově, osm v Chrudimi a Vysokém Mýtě a dvanáct v Hradci Králové. Postavení Hradce ovšem bylo jednoznačně prioritní a bylo dáno jeho velikostí a významem. Sem byli také svoláváni zástupci věnných měst k jednání a podkomoři královských věnných měst Jindřich Kustoš ze Zubřího a Lipky ve 40. letech v Hradci Králové snad dokonce pravidelně sídlil a úřadoval.³⁷⁸ Obecně se zatím domnívám, že různý počet volenců a obecních starších byl dán na jedné straně velikostí a významem toho kterého města, na druhé straně tradicí, to bude ovšem nutné prověřit porovnáním s předbělohorskou situací.

Pro porovnání se můžeme v krátkosti podívat, jak vypadala struktura městské správy v německých svobodných říšských městech, a to na příkladu Nördlingen, velikostí zhruba odpovídajícího největším českým královským městům (na přelomu 16. a 17. století kolem

³⁷⁵ J. Tomas uvádí, že v Litoměřicích byl na počátku 17. století obsazován většinou 25-členný sbor obecních starších. O. KOTYZA – J. SMETANA – J. TOMAS, *Dějiny Litoměřic*, s. 175. Co bylo příčinou tak radikálního snížení počtu starších obecních, ani případnou souvislost s proměnami šestičlenného kmetského soudu, jehož činnost v 16. století popsal Q. Kastner, se mi zatím z dostupné literatury nepodařilo zjistit. Srov. Quido KASTNER, *Kmetský soud v Litoměřicích v druhé polovině 16. století*, SAP 19, 1969, s. 495-517 (zvl. s. 502, kde je zmínka o šestipanském úřadu).

³⁷⁶ Klatovy (26. 4. 1627): „*Teprva jim (dle žádosti jich) poslána Confirmati na též starší obecní i s přípisem povinnosti, jíž jest dat[um] v Praze 3. Mai 1627.*“ Kadaň (12. 5. 1628): „*Poslána jim Confirmati na tyto starší obecní dle snažné žádosti a psaní od nich J. M. panu podkomořimu Království českého učiněného, jíž jest datum v S. M. P. v domě J. M. páně 21. Julii léta 1628.*“

³⁷⁷ Podle protokolů obnovování městských rad v královských věnných městech 1638-1658. Srov. výše v podkapitole III.2.

³⁷⁸ J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové II.1*, s. 86.

8.000 obyvatel).³⁷⁹ Nařízením císaře Karla V. z r. 1552 byla tamní městská rada zredukována z dvaceti čtyř na patnáct členů. V odpovědnosti za výkon jejich funkce byl po této změně zdůrazněn individuální aspekt oproti korporativnímu (zastoupení cechů). Rada byla obnovována vždy na začátku roku prostřednictvím sedmi volenců („Ratswähler“). Z nich čtyři nebo pět se v této funkci objevovalo na základě svého členství v tajné radě, nejužším špičkovém orgánu městské samosprávy (jakémusi výboru patnáctičlenné městské rady), pátý byl někdy nejstarším členem městské rady. Šestého a sedmého vybíral ze svého středu desetičlenný městský soud a pětadvacetičlenná „velká rada“, co do omezených pravomocí zřejmě přirovnatelná ke sborům obecních starších v českých městech. Zatímco příslušnost mezi městské soudce byla považována za předstupeň k pozdější volbě do městské rady, s členstvím ve „velké radě“ takové očekávání spojeno nebylo. Značnou moc městské rady omezovaly podle Friedrichse tři faktory: jednak podřízenost císaři a říšským úřadům, chápáná nejen jako faktický, ale i potenciální korektiv, dále neexistence úzké uzavřené vrstvy skutečného patriciátu, jaký bylo možné najít třeba v soudobém Norimberku, a v neposlední řadě působení církevních a hospodářských organizací (cechy), které mohly představovat jakési nárazníkové území při možných střetech rady a městské obce.³⁸⁰

V českých městech mohly tuto funkci v rámci urbánní společnosti částečně plnit také sbory obecních starších, zvaných někdy také obecní konšelé, které měly k jejím řadovým členům nutně bližší vztah než radní. Už jen z toho důvodu, že členství ve sboru starších obecních nejčastěji představovalo předstupeň k pozdějšímu vstupu do městské rady (B. Roedl hovoří v této souvislosti s nadsázkou o „obecních mladších“³⁸¹). V protokolech je dokonce zachyceno několik na první pohled absurdně působících případů, kdy ze dvou mužů téhož jména, patrně otce a syna, je ten s přídomkem „starší“ zachycen mezi radními a druhý, s přídomkem „mladší“, mezi obecními staršími.³⁸² V předbělohorském a – jak je vidět z tabulek v příloze I – také bělohorském období bylo ještě běžným jevem, že se obvykle na přední místa mezi obecními staršími někdy i opakovaně „propadali“ členové městské rady. Tato prostupnost obou orgánů městské správy se ovšem v druhé polovině 17. století minimalizovala.³⁸³ V hrubých rysech lze konstatovat, že sbory obecních starších

---

³⁷⁹ Christopher R. FRIEDRICHS, *Urban Society in an Age of War: Nördlingen, 1580-1720*, Princeton (New Jersey), 1979, s. 3. Toto číslo zhruba odpovídá počtu obyvatel Hradce Králové a Kutné Hory počátkem 17. století. J. MILLER, *Uzavřená společnost*, s. 38.

³⁸⁰ C. R. FRIEDRICHS, *Urban Society*, s. 11-16.

³⁸¹ B. ROEDL, *Vademecum*, s. 27.

³⁸² Tak v Žatci Václav starší a Václav mladší Klatovští (1630) a Jan starší a Jan mladší Čížkové (1631), podobně v Ústí nad Labem Adam starší a mladší Manlicherové (1629).

³⁸³ Z. MARTÍNEK, *Hospodářství a správa*, s. 104.

představovaly především kontrolní orgán městské rady, a to zejména v oblasti hospodářské (kontrola účtů purkmistra po skončení jeho funkčního období).³⁸⁴

Význam funkce volenců byl soustředěn do období bezprostředně předcházejícího obnovu rady a podle všeho se omezoval na předkládání návrhů na obsazení nové rady.³⁸⁵ Jak je vidět z pečlivých poznamenání v protokolech u všech obnov v r. 1635, složení tohoto vesměs čtyřčlenného kolegia mělo reprezentovat, resp. spíše symbolizovat zastoupení celé obce i jejích čelných orgánů v aktu dosazení nové rady.³⁸⁶ V r. 1635 se volenci bez výjimky rekrutovali ze dvou radních, jednoho obecního staršího a jednoho zástupce obce (v případě šestičlenných kolegií volenců bylo zastoupení paralelní, tedy po dvou osobách). I to může svědčit o stabilizaci poměrů, protože praxe dvacátých let se tohoto paritního zastoupení zdaleka nedržela. Poměrně častým byl jev, že se mezi volenci objevovaly osoby vstupující zároveň toho roku do sboru obecních starších, případně postupující z řad obecních starších mezi konšely (srov. přílohu I). Z poloviny 20. let máme k dispozici Kezeliovy záznamy, které svědčí o značném zlehčení tohoto úřadu. Pokud se mu praxe nezdála již v r. 1623, byly o dva roky později jeho výhrady přinejmenším stejně vážné: „*Potom dále 5. Maii téhož léta, když volence na místě vši obce a jiné úřady městské, úřad konšelský s císařským rychtářem obnovovali, tu mnoho nepovědomých a nezpůsobných k tomu nasázeli a těch, kteří před tím obci platně sloužili a lépe se hoditi mohli, pominuli, do chatrných a k smíchu podobných povinností je strkali, tudy se snad nad některými schlazovali.*“³⁸⁷

---

³⁸⁴ Z. WINTER, Kulturní obraz I, s. 674; B. ROEDL, Vademecum, s. 26; Z. MARTÍNEK, Hospodářství a správa královských měst, s. 102.

³⁸⁵ B. ROEDL, Vademecum, s. 18. O volencích v první polovině 16. století Z. WINTER, Kulturní obraz I, s. 656n.

³⁸⁶ Svědčí o tom i výše uvedená Kezeliova slova s odkazem na římský senát – „*patres conscripti a jádro nejpřednějších lidí z obce*“.

³⁸⁷ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 167.

Tabulka č. 4 – Celkové počty osob zachycených v protokolech o obnovování rad 1624-1636

	Celkem osob	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní, resp. šestipáni³⁸⁸ (běžný počet)	Volenci (jiný počet než čtyři)
Beroun	68	6	37	-	37 (12) ³⁸⁹	25
Čáslav	47	3	36	6 ³⁹⁰	18 (4) ³⁹¹	22
Český Brod	50	4	37	8	14 (4) ³⁹²	26
Domažlice	60	5	35	4 ³⁹³	37 (12) ³⁹⁴	18
Hradčany	35	3	32	-	-	18
Kadaň	54	4	32	-	33 (12) ³⁹⁵	20
Klatovy	55	4	27	-	42 (12) ³⁹⁶	26
Kolín	42	3	27	5	20 (4) ³⁹⁷	19
Kouřim	53	6	39	9	18 (4) ³⁹⁸	22
Litoměřice	56	5	40	3 ³⁹⁹	22 (6) ⁴⁰⁰	23
Louny	53	4	32	-	31 (12) ⁴⁰¹	22 ⁴⁰²
Malá Strana ⁴⁰³	29	3	24	-	-	14
Ml. Boleslav	55	3	33	-	27 (6) ⁴⁰⁴	18
Most	49	3	27	-	34 (12) ⁴⁰⁵	18
Nymburk	61	5	36	6	24 (6) ⁴⁰⁶	27
Pelhřimov	44	5	25	8	22 (6) ⁴⁰⁷	22
Rakovník	47	4	31	1 ⁴⁰⁸	28 (12) ⁴⁰⁹	21 (6) ⁴¹⁰
Rokycany	48	4	34	1 ⁴¹¹	30 (12) ⁴¹²	22
Stříbro ⁴¹³	33	1	13	2	17 (12)	11 (6)
Sušice	70	5	34	10	55 (12) ⁴¹⁴	20

³⁸⁸ Šestipáni pouze v Litoměřicích.

³⁸⁹ Od r. 1628.

³⁹⁰ Neuvedeno nebo neobsazeno 1630-1632; v r. 1629 starší a mladší městský rychtář.

³⁹¹ Od r. 1628.

³⁹² Od r. 1630.

³⁹³ Úřad obsazen pouze v l. 1625-1630.

³⁹⁴ Od r. 1627.

³⁹⁵ Od r. 1628, přičemž toho roku obsazeno pouze deset míst starších obecních, od r. 1629 dvanáct.

³⁹⁶ Od r. 1627, přičemž toho roku obsazeno pouze deset míst starších obecních, od r. 1628 dvanáct.

³⁹⁷ Od r. 1625.

³⁹⁸ Od r. 1628, neuvedeno nebo neobsazeno 1630.

³⁹⁹ Funkce obsazena pouze v l. 1625-1627.

⁴⁰⁰ Obsazeno v r. 1625, poté znovu až od r. 1631.

⁴⁰¹ Od r. 1627.

⁴⁰² V l. 1635-1636 jejich počet zvýšen ze čtyř na šest.

⁴⁰³ Pouze roky 1625-1628.

⁴⁰⁴ Od r. 1625.

⁴⁰⁵ Od r. 1629.

⁴⁰⁶ Od r. 1627.

⁴⁰⁷ Od r. 1627.

⁴⁰⁸ Uveden jen v r. 1626.

⁴⁰⁹ Od r. 1628.

⁴¹⁰ V l. 1626 a 1627 volenci pouze čtyři, jinak vždy šest.

⁴¹¹ Uveden jen v r. 1626.

⁴¹² Od r. 1629; v r. 1629 výjimečně uvedeno 13 starších obecních.

⁴¹³ Jen pro léta 1635-1636!

⁴¹⁴ Od r. 1625.

Tábor	48	3	25	11	29 (6) ⁴¹⁵	28 (6) ⁴¹⁶
Ústí n. L.	58	3	29	-	40 (12) ⁴¹⁷	37 (6) ⁴¹⁸
Žatec	70	3	29	-	48 (24) ⁴¹⁹	25 (6) ⁴²⁰
	1185	89	712		626	504

Souhrnné číslo 1185 je počtem všech osob, jež se v jakýchkoli funkcích evidovaných pro léta 1624-1636 v protokolech podkomořského úřadu objevily. Pro Malou Stranu a Stříbro jde přitom pouze o menší část z tohoto období. S jistou nadsázkou tedy můžeme říci, že se jedná přibližně o počet měšťanů činných v uvedeném období ve vyšších funkcích lokální městské správy. Číslo nám také dává jistou představu o početním rozsahu městských elit v českých královských městech po Bílé hoře (můžeme počítat zhruba s tisícovkou lidí, kteří se vystřídali v městské radě a úřadech obecních starších v průběhu dekády). Je třeba mít na mysli, že především v prvních letech byla rotace v úřadech zřetelně vyšší, čímž se celkové číslo oproti běžnému mírovému období poněkud zvyšuje (podrobněji níže). Na druhou stranu nebyli až do konce dvacátých let většinou uváděni obecní starší, a tím se nepoměr poněkud vyrovnává.

V dvanáctičlenných radách – tady je číslo přesné – se v letech 1624-1636 vystřídalo 712 osob. Odečteme-li Malou Stranu a Stříbro, jedná se o 675 mužů ve zbývajících jednadvaceti královských městech. V průměru se tedy jedná o 32 osob, které prošly městskou radou v průběhu dvanácti let v jednom městě. I tak je to číslo dost vysoké, vezmeme-li v potaz, že například v Lounech se v mírových obdobích v průběhu padesáti let vystřídal v konšelských úřadech pouze dvojnásobný počet osob.⁴²¹ Jak je vidět z tabulky, výrazně nejvyšší byla fluktuace radních v Litoměřicích (40), Kouřimi (39), Berouně, Českém Brodě (po 37), Čáslavi, Nymburce (po 36) a Domažlicích (35), tedy vesměs středočeských městech. Jedná se bezpochyby v první řadě o důsledek rekatolizace a emigrace, v menší míře také o ztráty na životech v důsledku válečných událostí let 1631 a 1634. Nejstabilnější bylo z tohoto pohledu naopak obsazení městských rad v Táboře a Pelhřimově (po 25) a dále Klatovech, Kolíně a Mostu (po 27). U jihočeských měst můžeme předpokládat, že k největším změnám

⁴¹⁵ Od r. 1625.

⁴¹⁶ V r. 1625 byli volenci pouze čtyři.

⁴¹⁷ Od r. 1625.

⁴¹⁸ V r. 1625 byli volenci pouze čtyři.

⁴¹⁹ Starší obecní uvádění od r. 1628; běžný plný počet byl dvacet čtyři, tak byl ale úřad obsazen pouze v r. 1631. V l. 1629 a 1630 bylo starších obecních pouze dvanáct, v l. 1632-1636 pouze osmnáct (je výslovně uvedeno, že tomu tak je kvůli malému počtu sousedů, ale v příznivou dobu má být obsazen opět plný počet).

⁴²⁰ Plný počet obsazen v l. 1629 a 1634-1636, v ostatních letech pouze čtyři volenci.

⁴²¹ V rozmezí let 1573-1620 to bylo 62 osob a 1649-1696 55 osob. B. ROEDL, Vademecum, s. 133.

došlo již před r. 1624, navíc byla – oproti období stavovského povstání – až do švédských vpádů bezprostředního válečného dění ušetřena.

Vysoký je také počet osob, které se působily v rozmezí let 1624-1636 na postech primátorů. Odečteme-li opět Malou Stranu a Stříbro, jedná se o 85 mužů, tedy v průměru asi čtyři na jedno město (což znamená průměrné setrvání v úřadu po dobu tří let). Vezmeme-li opět pro porovnání v potaz údaje B. Roedla pro Louny, je ovšem toto číslo vysoké pouze v porovnání s druhou polovinou 17. století, kdy primátor průměrně zůstal ve funkci více než sedm a půl roku. V předbělohorském období je to jen o něco více než tři roky.⁴²²

Na závěr této kapitoly je třeba ještě zmínit několik zajímavých jevů, které jsou zřetelné při důkladnějším seznámení se s podkomořskými protokoly. Předně lze vyslovit tezi o českojazyčnosti písařů podkomořího. Vedle toho, že jsou veškeré zápisy psány česky, tomu nasvědčuje i mimořádná nesoustavnost v psaných podobách německých jmen konšelů (zvláště patrné je to u Hradčan a Kadaně). Zajímavé je také, že na přelomu 20. a 30. let najednou začínají být hromadně uváděny nejen predikáty, ale také druhá křestní jména. Extrémním případem je v jednom i druhém případě Ústí nad Labem⁴²³, týká se to ale i ostatních měst.⁴²⁴ U některých jmen kolísá zapisování v české a polatinštěné podobě; zvláště výrazným případem je Čáslav.⁴²⁵

---

⁴²² V letech 1573-1620 se v Lounech vystříдалo třináct primátorů, v letech 1649-1696 šest. B. ROEDL, *Vademecum*, s. 134.

⁴²³ (Florián Jobst/Florián Šebestián Jobst; Vilím Hendrych/Vilím Hendrych Frank; Vít Albrecht/Vít Kristián Albrecht; Petr Gebel/Petr Albrecht Gebel; Antonín Czeitler/Antonín Kryštof Czeitler; Pavel Wagner/ Pavel Ferdinand Wagner; Pavel Dilinger/Pavel Dilinger z Stradaně; Jan Muk/Jan Muk z Mukenthalu; Jan Štecher/Jan Melichar Štecher z Sebenic; Vilím Hendrych Frank/Vilím Hendrych Frank z Frankenthalu

⁴²⁴ Např. Berouna (Václav Salátek/Jan Václav Salát/Jan Václav Salát z Kronperka; Petr Zbirovský/Petr Václav Zbirovský).

⁴²⁵ (Homolka/Homelius, Knoflíček/Knoflicius, Plaňanský/Plaňanus, Trmal/Trmalius, Zachův/Zachaeus).

III.5 Problémy městské správy pod bezprostředním tlakem válečných událostí. Podkomořská registra ze čtyřicátých let 17. století

Bylo-li první pobělohorské desetiletí plně ve znamení represivního postupu a likvidace zbývajících politického a hospodářského potenciálu svobodných českých měst, lze ve třicátých letech sledovat čím dál tím častější snahu městům trochu pomoci, alespoň aby bylo možné udržet jejich platebních schopnosti. Ačkoli rok 1639 nepřinesl do správy měst v zásadě žádnou reálně uplatněnou významnější organizační změnu provedenou shora, přesto je možné považovat jej v rámci jejich dějin v době třicetileté války za určitý mezník. I některé lokality, které se již na počátku 30. let setkaly s válečným děním z bezprostřední blízkosti, s ním byly teprve v této chvíli konfrontovány v celé jeho nahotě. Banérův vpád do českých zemí poznamenal podle všeho také – přinejmenším částečný – zlom v mentalitě jejich obyvatel (nezapomeňme, že mezitím dospěla první pobělohorská generace⁴²⁶), alespoň co se týče recepce povahy konfliktu, jehož následky museli většinou teprve nyní nést do všech důsledků. Antonín Rezek, autor zatím nejpodrobnější českojazyčné monografie věnované druhé polovině třicetileté války v českých zemích, píše výslovně, že *„právě toto tažení, jakoby navzdory původnímu zámyslu, zanechalo co do ukrutností a neblahých následků stopy nejtrvalejší“*, protože opět *„válka musila živiti válku“*. Není tu přitom řeč pouze o obyvatelstvu, jež zemi neopustilo, ale také o navrátilcích se českých náboženských exulantech a jejich zklamaných nadějích.⁴²⁷

Banérovi lidé vnesli do poměru vojska k civilnímu obyvatelstvu některé nové, do té doby nevídané nebo alespoň ne tak masově rozšířené jevy, na něž si bylo těžké zvyknout. V dosud nebývalé míře docházelo k záměrné devastaci komunikačních a strategicky důležitých objektů (mosty aj.) a celé materiální základny domácího obyvatelstva – Švédové se snažili oslabit protivníka na jeho vlastním území všemi prostředky. Městského obyvatelstva se vedle bezprostředních válečných operací dotkla zejména nebývale vysoká frekvence

⁴²⁶ Ke generační výměně v tomto období srov. Antonín KOSTLÁN, Vliv třicetileté války na vznik a utváření barokní mentality v českých zemích, in: Vilém Herold – Jaroslav Pánek (red.), Baroko v Itálii – Baroko v Čechách. Setkávání osobností, idejí a uměleckých forem, Praha 2003, s. 120n.

⁴²⁷ Antonín REZEK, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637-1638), Praha 1890, s. 204. Rezkova práce je o to cennější, že hodnotí velkou část pramenů a do té doby publikované literatury (např. údaje Theatra Europaea), přičemž uvádí na pravou míru, případně zpochybňuje, některá dříve nekriticky přijímaná data a události. Zvláště výrazně tu vynikají rozpory mezi dobovými narativními a úředními prameny, resp. soukromou korespondencí. Novější zpracování do takových detailů – dle mého soudu celkově ke škodě věci – nezabíhají, i když máme co do činění s mnoha velmi málo objasněnými skutečnostmi. Měst se to týká v první řadě; pro přesnější údaje je třeba se obrátit k novým zpracováním – ovšem pouze tam, kde jsou k dispozici. O zničující intenzitě švédského vpádu v r. 1639 ve výstižné populární zkratce také Peter ENGLUND, Nepokojná léta. Historie třicetileté války, Praha 2000, s. 183-190.

vymáhání nezvykle vysokého výpalného, a to velmi nevybíravým způsobem. Praxe působení v místní správě se pro městské úředníky rozšířila o novou, velmi nepříjemnou oblast – při vymáhání peněz používali Švédové jako rukojmí především císařské rychtáře, primátory a radní.⁴²⁸ Pokud se jim podařilo včas uprchnout, mohlo je zase čekat nepříjemné vyšetřování ze strany domácích úřadů.⁴²⁹

Švédové také byli opravdovou pohromou pro městské archivy a registratury. Ani dvě předchozí válečná desetiletí nedokázala zřejmě dohromady přinést takové ztráty na starších písemnostech i aktuálním písemném materiálu městské provenience, jaké jsou u řady měst zaznamenány pro poslední dekádu dlouhé války.⁴³⁰ Městské rady se po zkušenostech snažily těm nejhorším ztrátám zabránit. Používané způsoby byly v principu dva. Prvním z nich byla úschova ve větším, lépe opevněném městě nebo naopak na odlehlém místě, kde by se uložení nečekalo. Ani to samozřejmě nebylo vždy úspěšné – i dobře opevněné místo mohlo být dobyto a písemnosti zničeny; i soukromník na zapadlém místě mohl mít s jejich uchováním problémy (srov. starosti Nymburských popisované níže). Druhým způsobem bylo zazdění

---

⁴²⁸⁴²⁸ Řadu příkladů na základě regionální literatury podává A. REZEK, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. Tak byli v červnu 1639 odvečeni na dva roky do Slezska purkmistr a primas z Vysokého Mýta (s. 211), v červenci téhož roku kolínský císařský rychtář Jakub Jaklín (s. 210), v srpnu osm předních měšťanů ze slezské Středy (s. 218) a purkmistr s jedním měšťanem ze Slaného (s. 229), v září purkmistr, rychtář a jeden radní z Litomyšle (s. 216), v listopadu několik předních měšťanů z Chrudimi (s. 234), v březnu 1640 primas, jeden radní a několik kněží z Litoměřic (s. 246), v květnu 1640 dva přední měšťané z Děčína (s. 249). Srov. také J. VÁVRA, Dějiny královského města Kolína 2, s. 148. Příklady z doby obléhání švédské posádky v Jihlavě v r. 1647 uvádí J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova V.1, s. 293nn (zajetí důchodního písaře řečického panství Pavla Pravlovského aj.); B. ROEDL (red.), Louny, s. 148 (odvečeni obecního staršího Jana Hoška v r. 1643 do Lipska, kde ve vězení zemřel). Kezelius oproti tomu ovšem uvádí, že po útěku větší části radních z Mladé Boleslavi v r. 1643, když Švédové „*předních osob dostati nemohli, nižším na poníženou jejich prosbu odpustili a lítostivěji nežli císařští s nimi nakládali*“. Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 239. Pro stejnou praxi na území říše srov. S. PLATH, Konfessionskampf und fremde BESATZUNG, s. 464-469. Je zajímavé, že když se Hildesheimští snažili o propuštění několika svých radních a písaře, kteří byli odvečeni jako rukojmí, argumentovali také tím, že bez nich nemohou vykonávat správu města.

⁴²⁹ Jeden z konkrétních případů uvádí J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova V.1, s. 290. Pelhřimovskému císařskému rychtáři Václavu Širůčkovi bylo při vyplenění jeho domu Švédy v r. 1645 ukradeno také 90 zl. patřících do císařského důchodu. Jejich osud musel české komoře dlouho vysvětlovat.

⁴³⁰ Tak např. v r. 1678 svědčili při potvrzování privilegií Bělé pod Bezdězem dva letití pamětníci Václav Polívka a Petr Karpíšek o rabování Švédů: „*Pamatuji, že ten sklep od Švédů byl vyplundrován, v kterém tehdy ty privilegia byly, v němžto všecko rozházeli a vzali tehdy kalich, byl jsem již tehdy v radě.*“ „*Byl jsem při tom, již tomu budou 42 léta v první neděli postní, přišla švédská parthej, postavila se asi před 4 domy na podloubí, protože přšelo, potom až je vyrazili, vynesli odtud kalich stříbrný, zaobalili ho do šátku a schovali, od té doby jsme více té pečeti při majestátu neviděli.*“ J. SVÁTEK, Dvorská kancelář Valdštejnova frýdlantského vévodství, s. 72. Kutnohorskou radnici a s ní i městský archiv vyplenili Švédové 12. června 1643. Lubomír VANĚK – Marie KAPAVÍKOVÁ, Okresní archiv v Kutné Hoře. Průvodce po fondech a sbírkách, Kutná Hora 1969, s. 19. V Kouřimě utrpěl naopak městský archiv – listiny i knihy – při řádění císařských vojáků (28. 12. 1639). Karel BEDNÁŘÍK et al., Okresní archiv Kolín. Průvodce po fondech a sbírkách, Kolín 1961, s. 89. Také v soběslavském archivu „*hospodařili*“ v r. 1645 císařští. Kronikář Řehoř Smrčka s úlevou konstatoval, že „*na velikou pečeť, která na to štěstí před tím pod almarou zastrčena byla, netrefili*“. Jan LINTNER – František SALÁK, Okresní archiv v Soběslavi. Průvodce po fondech a sbírkách, Soběslav 1958, s. 6.

nebo zakopání písemností ve městě samém. Tady hrozilo nebezpečí, že písemnosti po dobu uschování degradují přirozenou cestou.⁴³¹

* * *

Na správu královských měst ve 40. letech a praxi výkonu úřadu podkomořího můžeme souhrnněji nahlédnout prostřednictvím již zmíněných dvou dochovaných svazků podkomořských register. Obsahují opisy korespondence především s radami českých královských měst, s jednotlivými představiteli jejich správy a významnými měšťany, v menší míře pak s osobami urozeného původu včetně členů sboru místodržících, ovšem v záležitostech nějak se dotýkajících královských měst.

Každý z rukopisů je spojen se jménem jiného podkomořího. Bezprostředním nástupcem Přibíka Jeníška z Újezda se stal 11. srpna 1640 mnohem méně známý **Jan Jindřich Chanovský z Dlouhé Vsi**, v letech 1638-1640 purkrabí Hradeckého kraje. Svými statky byl ovšem vázán na Klatovsko. Od smrti svého strýce Kryštofa Chanovského v r. 1628 držel Rábí.⁴³² Podkomořím zůstal až do své smrti v dubnu 1647.⁴³³ Příslušný rukopis zachycuje listy z období mezi 13. zářím 1640 a 28. prosincem 1645. Dále byla vedena buď jiná, nedochovaná kniha, nebo se kvůli nemoci podkomořího zredukovala jeho aktivita na naprosté minimum. Skutečnost, že jde o opisy, vysvětluje různé chronologické nesrovnalosti v řazení zápisů. Zejména na začátku rukopisu je situace přímo chaotická, s postupující rutinou jako by se stávala přehlednější.

Po Janu Jindřichovi Chanovském byl 22. května 1647 jmenován podkomořím mnohem agilnější **Oldřich Sezima Karel Skuhrovský ze Skuhrova, na Louňovicích a Zvěstově**, který stejně jako jeho předchůdce bezprostředně předtím vykonával funkci purkrabího Hradeckého kraje. Skuhrovský byl po porážce stavovského povstání shledán

---

⁴³¹ To se stalo v případě Poděbradských, kteří svá privilegia a část městských knih zakopali v místním kostele. Zatímco knihy shnily, privilegia dobu úschovy přečkala. E. ŠMILAUEROVÁ, Poděbrady v proměnách staletí I, s. 94. Mnohokrát změnilы úkryt důležité písemnosti města Poličky. Nejprve od podzimu 1639 ukrývány v radniční věži, poté zakopány v dubové truhlici a půda nad ní oseta ječmenem. Za dalších vpádů byly odvezeny do Moravské Třebové a následně do nově postavené piaristické koleje v Litoměřicích. Dlouhým ukrýváním v zemi privilegia utrpěla. Jindřich RŮŽIČKA – Josef KRUŠINA, Dějiny města Poličky. Díl I. Šest století feudálního řádu, Hradec Králové 1968, s. 58; Jindřich RŮŽIČKA et al., Okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. Průvodce po fondech a sbírkách, Hradec Králové 1973, s. 138, 140. Jičínští jistě vděčí za velmi dobrý stav dochování svých privilegií jejich úschově v Hradci Králové po celou dobu třicetileté války. Srov. Jindřich FRANCEK, Privilegia města Jičína v 16. a 17. století, in? Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Žilyská (red.), Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, Praha 1992, s. 211-215.

⁴³² V r. 1642 vznesli protest všichni žijící potomci Adama Chanovského, děda Jana Jindřicha. Po smrti podkomořího mezi ně Rábí bylo rozděleno. Srov. OSN XII, Praha 1897, s. 48n.

⁴³³ F. ROUBÍK, Místodržitelství, s. 586.

vinným a odsouzen k manství.⁴³⁴ Povstání se patrně aktivně neúčastnil, ale jeho rodina jako řada dalších platila berně, ač patrně ne právě s nadšením.⁴³⁵ V dalším dění mohlo Skuhrovskému výrazně pomoci spříznění s pány z Talmberka. A to zejména s Bedřichem z Talmberka, který po Bílé hoře postupoval ve sboru nejvyšších zemských úředníků až k funkci nejvyššího hofmistra.⁴³⁶ Od r. 1630 Skuhrovský místo zaneprázdněného a v Praze trvale pobývajícího Talmberka spravoval jeho vlašimský statek.⁴³⁷ Nebyl-li Skuhrovský katolíkem již před Bílou horou, konvertoval velmi brzy. Ještě ve 20. letech se uplatnil jako výkonný úředník, mj. na postech reformačního komisaře a hejtmana Kouřimského kraje a proviantmistra v Táboře.⁴³⁸ Osvědčil se ale především jako nejvyšší proviantmistr, takže byl v srpnu 1635 po složení 6.000 kop míšeňských z manství propuštěn. Jeho působení ve funkci proviantmistra bylo velmi široké a intenzivní. Stačí se jen podívat do rejstříků posledních čtyř dílů velké Lívovy edice Pramenů k dějinám třicetileté války – Skuhrovský se objevuje téměř na každé druhé straně. Jaromír Čelakovský považoval za upřímnou jeho snahu vyhovět ve funkci podkomořího císařovu přání, aby „*nikomu měst více potlačovati nedával*“,⁴³⁹ podobně jeho činnost hodnotil i Antonín Rezek.⁴⁴⁰ Domnívám se, že osobnosti Skuhrovského nebyla zatím věnována soustavnější pozornost pouze kvůli obzvláštní náročnosti, kterou by si vzhledem k roztříštěnosti relevantních pramenů příprava jeho biografie vyžádala.

S vedením dalšího svazku register bylo započato hned po nástupu Skuhrovského do podkomořského úřadu⁴⁴¹ a v dobové terminologii byl charakterizován takto: „*Kopiář, v němž se zapisují všelijaké Concepty, které do měst královských bud' od samé osoby J. M. pána, aneb společně se panem hofrychtýřem projdou a poslané budou. Založený 18. Junii 1647.*“ Skuhrovského registra však byla vedena podstatně pečlivěji než registra jeho předchůdce.

⁴³⁴ T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. 516. O Skuhrovském obecně srov. OSN XXIII, Praha 1905, s. 319; A. SEDLÁČEK, Hradý XV, s. 193.

⁴³⁵ Srov. výzvu direktorů z Oldřichu Skuhrovskému prosince 1618, J. PROKEŠ (ed.), Protokol vyšlé korespondence, č. 916, s. 78.

⁴³⁶ Pro jednotlivé stupně jeho postupu F. ROUBÍK, Místodržitelství. Skuhrovský byl podle všeho jeho bratrancem z druhého kolene, srov. František Augustin SLAVÍK, Dějiny města Vlašimě a jeho statku, Vlašim 1889 (reprint 1994), s. 181.

⁴³⁷ F. A. SLAVÍK, Dějiny města Vlašimě, s. 183.

⁴³⁸ V. LÍVA (ed.), Prameny IV, s. 421.

⁴³⁹ J. ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořský, s. 567.

⁴⁴⁰ A. REZEK, Děje Čecha Moravy za Ferdinanda III., s. 21.

⁴⁴¹ V samotných podkomořských registrech 1647-1648 je před prvním číslovaným foliem učiněna následující poznámka o uvedení Skuhrovského do úřadu: „*Téhož léta [1647] Ferdinand Třetí, volený římský císař, uherský a český král, ráčil jest nejmilostivějším psaním svým pod datum v městě Vídni 22. Mai Jich Milostem pánům, pánům místodržícím svým královským učiněným ouřad svůj podkomořský J. M. urozenému a statečnému rytíři, panu Voldřichovi Sezimovi Karlovi Skuhrovskému z Skuhrova, na Louňovicích a Zvěstově, J. M. C. radě, královskému místodržícímu a již nyní podkomořícímu v Království českém, dáti a svěriti, dotčené pak psaní na kanceláři J. M. C. české v městech pražských teprva 18. Julii publicirováno a vyhlášeno bylo.*“

Na základě rámcového rozboru obou register podle adresátů a podle obsahu listů (podrobný rozbor by si vyžádal samostatnou studii) je možné získat základní představu o kompetencích podkomořího a jejich praktickém naplňování. V obou případech tvořila města naprostou většinu adresátů, a to ve valné většině jako celé obce. Započítáme-li také zhruba po čtyřech desítkách listů adresovaných jednotlivým měšťanům (ať už v pozici císařského rychtáře, primátora, konšela, či „řadového“ měšťana), pohybuje se objem takové korespondence kolem 90 %. Ve zbývajících případech (přibližně po třiceti listech) byl adresátem panovník, představitelé zemských a krajských úřadů, duchovní, vojenští velitelé a jednotlivé osoby ze šlechtického stavu.

Podíváme-li se podrobněji na ta města, která jsou v registrech jako adresát zastoupena nejvíce, pak se v případě prvního rukopisu jedná o Sušici (27), Louny (24), Klatovy (23), Žatec (22) a Litoměřice (22). Ve Skuhrovského registrech jsou to Žatec (20), Louny (18), Litoměřice a Kolín (po 15), Klatovy a Písek (po 13). Nejmenší pozornost, a to zcela minimální, naopak oba podkomoří shodně věnovali Čáslavi a Stříbru; zvláštním případem jsou Hradčany, kam směřoval ve sledovaných osmi letech jediný list a kde podkomoří vzhledem ke snadné dostupnosti nejspíše zasahoval osobně. Z výše uvedeného vyplývá, že Žatec, Louny, Litoměřice a Klatovy byly u podkomořího obecně v centru zájmu (částečně to bylo způsobeno i válečnými událostmi).

Nesmíme však zapomenout na skutečnost, že četnost styků města a podkomořského úřadu byla v některých případech silně ovlivněna blízkostí statků podkomořího a jeho lokálními zájmy. O Přibíku Jeníškovi a Klatovech už v této souvislosti byla řeč. Ještě výraznějším případem je Sušice, ležící v bezprostřední blízkosti statku Rábí Jana Jindřicha Chanovského. Disproporce je natolik jednoznačná, že oproti 27 listům Chanovského do Sušice stojí pouhé dva listy jeho nástupce, v případě Klatov je poměr 23:13. U Skuhrovského není podobná tendence už tolik výrazná. Ale i tak za něho vzrostl počet listů do Kolína a Českého Brodu, v nichž lze zachytit zřetelné osobní vazby. (Skuhrovský vlastnil relativně blízký statek Louňovice.) K jeho osobě lze v této souvislosti dodat ještě jednu věc. Skuhrovský musel mít z doby svého působení ve funkci nejvyššího proviantmistra velmi dobré kontakty směrem nahoru i dolů ve společenském žebříčku.⁴⁴² Řadu členů rad a císařských rychtářů znal dobře už z dřívějšího, což v některých listech doslovně uvádí, a oproti Chanovskému se mnohem častěji (zhruba dvakrát tolik) obracel na konkrétní osoby, zejména z řad primátorů.

---

⁴⁴² Například v listě Tábořským ze 13. července 1647 své předchozí styky s nimi v rámci úřadu nejvyššího proviantmistra přímo připomíná. Registra podkomořího 1647-1648, č. 21, fol. 19v-20r.

Pokusíme-li se podobným způsobem kvantifikovat zápisy v registrech obou podkomořích po obsahové stránce, zjistíme, že nejfrekventovanějším tématem korespondence byly **obecné otázky městské správy**, vyjma záležitostí hospodářských a finančních (37,5 % : 41,6 % - první údaj se vztahuje k Chanovskému, druhý ke Skuhrovskému). Konkrétně se jednalo především o vymáhání deputátu a ostružného, obnovy rad, záležitosti spojené s osobami císařských rychtářů, spory uvnitř rady nebo mezi radou a obcí a otázky židovských obcí v Mladé Boleslavi a v Kolíně.⁴⁴³ Velmi často se podkomoří angažovali také v **záležitostech jednotlivých příslušníků městských obcí** (18,1:25,8), nejčastěji v majetkoprávních sporech, méně již v otázkách sirotků apod. Ač byly **městské finance a hospodářství** především doménou české komory, i do této oblasti podkomoří poměrně hojně vstupoval (16,3:13,1), především jako prostředník ve věci obecních dluhů, s čímž zřejmě do značné míry souvisí i předkládání počtů z jednotlivých měst. Zhruba stejné je i zastoupení **vojenských záležitostí** (12,9:15,4), představujících v první řadě snahu o ulehčení obcím v tíživých otázkách kvartýrování vojenských oddílů a splácení kontribucí, případně protekci pro jednotlivce v téže oblasti, dále pak prostředkování v komunikaci s krajskými hejtmany. Zdá se také, že zvláště Skuhrovský se snažil vybudovati si prostřednictvím svého úřadu v této souvislosti určitou informační síť, protože ve svých listech často nabádal, aby mu z měst posílali „*noviny*“. Pouze zcela mimořádně se podkomoří angažoval v **restněprávních záležitostech** (1,7:0,3). Ostatní zápisy (13,5:3,7) se týkají jiné problematiky (např. jde o korespondenci v rámci podkomořského úřadu, mezi podkomořím a hofrychtýřem apod.) nebo se jejich obsah vzhledem k nejasné formulaci či torzovitosti nepodařilo do žádné z výše uvedených skupin zařadit.

Ačkoli se ceremoniálu obnovy městské rady zachovává i ve 40. letech 17. století své ústřední místo v agendě podkomořího, můžeme v přístupu podkomořích přece jen sledovat zřetelnou tendenci ke zjednodušení jeho praktického provádění. Už Přibík Jeníšek přenechával velkou část této agendy hofrychtýři, ani jednou do roku 1636 se však nestalo, že by k obnově rady nedošlo za přítomnosti alespoň jednoho z obou úředníků přímo ve městě. V případě Chanovského už se častěji setkáváme s tím, že s poukazem na nebezpečí na cestách, svou neduhou sníženou mobilitu a finanční úspory pro města byli volenci z jednotlivých měst sezváni k němu do jeho pražského domu, kde došlo ke schválení nových

---

⁴⁴³ Boleslavica z obojích register podkomořího vydal Josef Vítězslav ŠIMÁK, Podkomořské listy do Mladé Boleslavi z let 1641-1648, Boleslavan 6, 1931-1932, s. 34-37.

rad a pak už bylo ve městě jejich složení jen veřejně vyhlášeno.⁴⁴⁴ Obdobně tomu bylo i za Skuhrovského, který si dokonce v agónii válečného běsnění na podzim roku 1648 už pouze nechal příležitostně poslat seznamy navrhovaného složení rad a potvrzené je dal doručit zpět.⁴⁴⁵ Nejednalo se o jev osamocený – obdobně byly rady věnných měst v r. 1643 hromadně obnoveny hofrychtýřem Janem Začalem z Biletína v Hradci Králové a podobný postup byl zřejmě pro věnná města zvolen i v letech 1642, 1645 a 1646.⁴⁴⁶

S obnovováním městských rad úzce souvisí placení deputátů s ním spojeného. Při obecně velmi špatné či přímo katastrofální hospodářské situaci pobělohorských měst však byly důchody často zadržovány a vymáhány i zpětně za několik let. Po Kouřimských byl například v letech 1642-1645 každý rok vymáhán deputát za dva, později dokonce za tři roky, podobně od Lounských a Nymburských.⁴⁴⁷ Skuhrovský jako ostřílený úředník byl při vymáhání deputátů mnohem razantnější, jeho listy jsou plné sarkasmů místy přecházejících v otevřenou hrozbu. Mnohem častěji se u něho také setkáváme s vymáháním tzv. ostružného a pevně stanovených naturálních dávek ve formě dříví, sena či slámy.⁴⁴⁸ V případě, že město právě nemohlo zaplatit, snažil se někdy podkomoří získat kompenzaci třeba ve formě příslušného množství vína nebo sukna.⁴⁴⁹ V Mladé Boleslavi a Kolíně k tomu ještě přistupoval deputát, který podkomořímu při obnově rady odváděli místní Židé.

Ustavené rady bývaly napomínány, aby jejich členové pravidelně docházeli na zasedání, přičemž za neplnění konšelských povinností byly stanoveny pokuty, dále aby poctivě skládali počty ze svého hospodaření, ale třeba také aby se tolik nevěnovali alkoholu. V této souvislosti vyměřil Skuhrovský pokuty Kolínským a obvinil je: „*vy raději v hospodě ležíte a konvičky vysušujete*“.⁴⁵⁰ V destabilizovaných městských komunitách vznikaly časté spory také uvnitř rady nebo mezi obcí a radou. Podkomoří neváhal při jejich řešení sáhnout i

⁴⁴⁴ K tomuto typu obnov došlo někdy počátkem září 1643 a znovu počátkem září 1645. Registra podkomořího 1640-1647, č. 169, fol. 76r-77r; č. 170, fol. 77r-v; č. 171, fol. 77v-78r; č. 177, fol. 80r-v; č. 179, fol. 81v-82r; č. 312, fol. 153v-155r; č. 317, fol. 157r; č. 324, fol. 159v-160v; č. 327, fol. 161v.

⁴⁴⁵ Registra podkomořího 1647-1648, č. 245, fol. 202r-v; č. 246, fol. 203r-v.

⁴⁴⁶ NA, PKÚ, Protokoly obnovování městských rad v královských věnných městech 1638-1658, passim (rukopis nemá foliaci).

⁴⁴⁷ Registra podkomořího 1640-1645, č. 107, fol. 45r; č. 203, fol. 92v; č. 208, fol. 95v-96r; č. 347, fol. 172v-173v; č. 191, fol. 87r-v; č. 207, 94v-95v. V r. 1642 mu nesolventní Kouřimští zároveň s žádostí o posečkání poslali alespoň bobra jako dar.

⁴⁴⁸ Pěknou představu o formě vymáhání je možné si udělat ze dvou zápisů ze 28. dubna 1648, kde je zachyceno hned pro deset měst zároveň. Registra podkomořího 1647-1648, č. 202 a 203, fol. 169r-v. Seno a slámu Skuhrovský vymáhal nejčastěji od Berounských, dříví zase od Píseckých. Tamtéž, č. 23, fol. 20v; č. 100, fol. 72v; č. 23, fol. 20v; č. 101, fol. 72v-73r.

⁴⁴⁹ Registra podkomořího 1647-1648, č. 116, fol. 83v-84v (sukno vymáhané od Pelhřimovských) a č. 125, fol. 93v-94r (2 a půl sudu vína od Lounských).

⁴⁵⁰ Registra podkomořího 1647-1648, č. 169, fol. 130v-131r.

k drastičtějším prostředkům, jakým bylo uvěznění vzpurného souseda. (Jen v registrech Skuhrovského zachycuje takové případy 14 zápisů.)

Neuralgickým bodem městské správy byly i v některých městech i nadále vztahy mezi měšťany a císařskými rychtáři. Ve 40. letech už byli sice poněkud svázáni instrukcemi, jejich jmenování navrhoval podkomoří a schvalovala česká komora, i tak si ale uchovali postavení první osoby ve městě.⁴⁵¹ Sporů s nimi je v registrech zachycena celá řada, vymyká se jim ale pohnutý případ klatovského sedláře Jana Štrancingera z druhé poloviny roku 1648, který přerostl v kompetenční spor mezi místodržícími a českou komorou. Svou roli v něm odehrál i podkomoří. V říjnu toho roku byl Skuhrovský v obležené Praze, a tedy bez možnosti kontaktu s venkovskými městy. V Klatovech v té době zemřel císařský rychtář Jiří Plechšmíd. Aby v kritické době nebyl tak důležitý post neobsazen, navrhl hejtman Plzeňského kraje, hrabě Karel Heřman Koc z Dobrše, aby byl císařským rychtářem per interim jmenován klatovský soused Jan Štrancinger, který byl také do úřadu místodržícími potvrzen. V tu samou dobu ovšem jmenovala česká komora císařským rychtářem dosavadního primátora Kašpara Phitopea Vodňanského. Spor vzbudil pochopitelnou odezvu i v samotném městě, kde měl Štrancinger své příznivce především v řadách kněžstva, vytýkajícího Phitopaeovi vlažnost ve víře. Jmenování Štrancingera si jako obcházení svých pravomocí nevyložila jen česká komora, ale i podkomoří. Skuhrovský měl navíc vážné výhrady k vybrané osobě (psal, že je to „*člověk pyšný, nerozvážlivý, té obci hrubě škodlivý*“). Prostřednictvím hejtmána bechyňského kraje Jana Špulíře z Jiter se obrátil na nejvyššího proviantmistra Jindřicha Kustoše ze Zubřího a dokonce na polního maršála Jindřicha hraběte Šlika, kteří právě dleli v Českých Budějovicích. Nakonec Skuhrovského uchlácholili, že šlo pouze o přechodné nouzové opatření a že bude klatovský císařský rychtář vybrán z osob, které doporučí. Ustoupili také místodržící – 25. listopadu zrušili své rozhodnutí a další jmenování klatovského rychtáře ponechali v rukou české komory. Zůstal jím Pithopaeus.⁴⁵² Svě ale ještě dostal Štrancinger. Pokusil se v několika obsírných textech před podkomořím obhájit, samozřejmě zcela marně. Skuhrovský mu ve své sarkastické odmítavé odpovědi uvedl i důvody, proč ho úřadu zbavil: „*1. Předně od J. M. C. sobě tu moc danou mám. 2. Vidouc vás k tomu úřadu nezpůsobilého. 3. Při vás spatřujíc vysoce hloupou a mnoho a skoro všecko na svém zmotaném mozku zavírajícího. 4. Nechtíce vám v řemesle vašem sedlářském překážeti,*

⁴⁵¹ František ROUBÍK: *Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783*. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy VI. Praha 1930, s. 265-356.

⁴⁵² Případ je zachycen v registrech 1647-1648, zápisy č. 243, fol. 200r-201v; č. 247, fol. 203v-204r; č. 248, fol. 204r-v; č. 249, fol. 205r; č. 250, fol. 205r-v; nečíslované opisy na fol. 208r-209v; č. 261, fol. 216v-218v; č. 262, fol. 218v-219r. F. ROUBÍK, *Královští rychtáři*, s. 277.

kterémužto řemeslu vy lépeji nežli právům rozumíte. 5. Jaké neřády se za vás staly.“⁴⁵³ Hned v následujícím listu ovšem vyzval také nového císařského rychtáře, aby dal Štrancingerovi pokoj. Zachování klidu v klatovské obci v neklidné době bylo jistě žádoucí, přece jen ale samotná osoba císařského rychtáře zjevně nebyla tak důležitá jako precedentní posun v kompetencích ústředních úřadů.

Se jménem Skuhrovského je spojen také vznik instrukce pro městské rady z počátku, jež dala městské správě královských a královských věnných měst další společný rámec. Vznikla v r. 1650 a místodržící nařídili její doručení obcím 2. března 1651.⁴⁵⁴ Měli s ní být po slavnostním vyznání víry seznámeni členové všech městských rad v těchto městech. Ceremoniál byl nejprve vykonán na Starém a Novém Městě pražském, poté za prostřednictvím Skuhrovského v královských městech, načež byla instrukce odeslána podkomořímu věnných měst Jindřichu Kustošovi ze Zubřího a Lipky. V průvodním listu mj. čteme: „*I poněvadž in publicis et politicis Její Milosti Císařové jakožto Králové České povinnost jest rovným právem a řádem jako jiná královská města se řídit i spravovati, protož vám, jak předně oznámeno, Instructi, taky vedle ní i formu neb způsob vyznání pravé Katolické víry spolu s notulí přísahy konšelské, jakž oboje dotčení Pražané vykonali, odsíláme.*“⁴⁵⁵ Obsahem instrukce bylo 38 bodů. Prvních osm z nich upravovalo náboženské poměry ve městech (od účasti na bohoslužbách přes vyhledání nekatolických osoba až po hospodaření se zbožnými fundacemi), další stanovily pravidla zasedání městské rady a městského soudu a některé další otázky městské správy (např. majetku sirotek a jejich poručnictví, dohlížení na kvalitu a ceny viktualií, hygieny ve městě, nočního klidu, branné povinnosti měšťanů apod.). O závažnosti, kterou ústřední úřady instrukci přisuzovaly, svědčí poslední bod, podle něhož si měl každý konšel opatřit hodnověrný opis této instrukce a ta měla být navíc každý čtvrtrok spolu s příslušnými pasážemi Městského práva čtena v radě.⁴⁵⁶

⁴⁵³ Tamtéž, č. 261, fol. 216v-218v.

⁴⁵⁴ Antonín REZEK, Dějiny Čech a Moravy nové doby 1. Od míru Westfálského až do smrti císaře Ferdinanda III. (1648-1657), Praha 1897, s. 128 (Rezek podává údaje také o jejím četném rukopisném dochování a tištěných vydáních); J. ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomořský, s. 570.

⁴⁵⁵ NA, PKÚ, Protokoly obnovování městských rad v královských věnných městech 1638-1658.

⁴⁵⁶ Tamtéž. Podrobný obsah také u A. REZKA, Dějiny Čech a Moravy nové doby 1, s. 129-139.

III.6 Exkurs – Narativní prameny městské provenience, jejich autoři a vztah k pramenům diplomatickým ve středních Čechách za třicetileté války

Badatel v oblasti raně novověké městskou správy a diplomatiky nemůže čas od času nenarazit na relevantní narativní prameny. Jejich spojitost s městskou radou a městskými písaři je často velmi úzká. Jakkoli se pod pojmem „narativní prameny městské provenience“ v první řadě skrývají městské nebo měšťanské kroniky – respektive podle soudobého označení „*paměti*“ – jedná se při bližším pohledu o dost různorodý soubor textů.⁴⁵⁷ Dosavadní snahy o jeho typologické uchopení (řeč je tu samozřejmě o českých podmínkách) byly spíše opatrné. Opatrnost je v tomto ohledu nakonec na místě, nahlíží-li se na situaci pohledem edičního zpřístupnění. Jeho forma a kvalita je snad ještě více různorodá než samotné relevantní prameny. Neexistuje jediná ediční řada, která by byla přímo věnována raně novověkým pramenům z městského prostředí; stejně tak se problematika měst obecně v současnosti netěší zdaleka takové oblibě jako výzkum vyšších urozených vrstev společnosti. Stejně tak nemáme k dispozici souhrnnou komentovanou bibliografickou pomůcku (zaměřující se ovšem na autory všech společenských vrstev), jakou pro německo-jazyčné prostředí ve sledovaném období představuje kniha Benigny von Krusenstjern,⁴⁵⁸ ačkoli dílčí soupisy vyprávěcích pramenů pro některé jednotlivé lokality a regiony existují (příkladné je zpracování z pera Jana Smetany pro Litoměřický kraj)⁴⁵⁹. V posledních letech se objevilo několik kvalitních edic relevantních pramenů – lze zmínit alespoň *Paměti města Žatce* vydané Marií Tošnerovou,⁴⁶⁰

⁴⁵⁷ Zatím nejsouhrnnější, ač nikoli kompletní přehled českých a moravských pramenů tohoto typu pro období třicetileté války podal Polišínského žák František X. HALAS, *Čeští měšťanští dějepisci třicetileté války*, ČMM 98, 1979, s. 137-162, jenž u jednotlivých pramenů uvádí také k r. 1979 aktuální formy zpřístupnění, případně uložení rukopisu. Studie navazovala na jeho diplomovou práci: TÝŽ, *Čeští měšťanští historikové třicetileté války*, diplomová práce na FF UK Praha 1960. I on pojímá tento typ textů v klasickém vymezení především jako „vyprávěcí prameny“ (s. 137) a jeho interpretace je ovlivněna hledisky literárněhistorickými.

⁴⁵⁸ Benigna von KRUSENSTJERN, *Selbstzeugnisse der Zeit des Dreißigjährigen Krieges. Beschreibendes Verzeichnis*, Berlin 1997. Příručka obsahuje stejně strukturovaná hesla k 232 autorům a pramenům (včetně jejich variant), jež spadají do autorčina výměru „Selbstzeugnisse“, přičemž autory jsou především osoby z nižších a středních vrstev společenského žebříčku. Zahnuty jsou ku prospěchu věci také prameny dostupné dnes už jen ve starších edicích, jejichž originály byly zničeny vesměs za 2. světové války. Z uvedených 232 autorů bylo 24 členy městských rad, tedy více než 10 % - část nikoli rozhodující, ale také ne zanedbatelná. Bereme-li v potaz jejich vyznání, jednalo se o 10 luteránů, 7 katolíků, 5 reformovaných a jednoho konvertitu z vyznání katolického k luteránskému (v jednom případě se autorce nepodařilo zjistit vyznání vůbec). K náboženskému složení českých kronikářů F. X. HALAS, *Čeští měšťanští dějepisci*, s. 157.

⁴⁵⁹ Jan SMETANA, *Vyprávěcí prameny vzniklé v Litoměřickém kraji do roku 1835*, SAP 22, 1972, 221-295; TÝŽ, *Soupis vyprávěcích pramenů dějepisných vzniklých v Litoměřickém kraji do r. 1835*, SAP 23, 1973, s. 215-285. Brněnské kroniky zpracoval Jaroslav DŘÍMAL, *Kroniky a pamětní knihy městských písařů v době předbělohorské* (Dokončení), in: Brno v minulosti a dnes 3, 1961, s. 93-108.

⁴⁶⁰ Srov. Marie TOŠNEROVÁ (ed.), *Paměti města Žatce*, Žatec 1996. K pramenům tohoto typu pro předbělohorské prostředí, možnostem jejich využití pro výzkum některých aspektů života raně novověkého města a problémům s jejich kategorizací TÁŽ, *Měšťanské paměti raného novověku – pramen poznávání každodennosti*, in: Kateřina Handlová (ed.), *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy*

edice Josefa Hrdličky⁴⁶¹ nebo z moravského prostředí Martinem Štindlem příkladně připravená edice velkomeziříčské kroniky Františka Ignáce Konteka a podobně kvalitní vydání uherskobrodské Bartoškovy kroniky editované Petrem Zemkem.⁴⁶² V naprosté většině dalších, zvláště méně obsáhlých narativních pramenů městské provenience, jsou historici i nadále – v lepším případě – odkázáni na letité edice ukryté na stránkách regionálních vlastivědných periodik nebo výročních zpráv středních škol. Představa o míře využitelnosti rukopisného bohatství archivů a knihoven českých zemí pro tyto účely získává ostřejší kontury rovněž teprve v posledních letech, zvláště díky dvěma velkorysým počínům – totiž *Průvodci po rukopisných fondech v České republice*⁴⁶³ a *Repertoriu rukopisů 17. a 18. století z muzejních sbírek v Čechách*.⁴⁶⁴

Prameny, jimiž se tento příspěvek zabývá, lze vymezit těmito tradičními pojmy – narativní, vyprávěcí, stojící v protikladu oproti pramenům úřední povahy – pramenům diplomatickým.⁴⁶⁵ Ne tak jednoznačně lze rozhodnout, které z narativních pramenů mají nesporně povahu pramenů osobní, soukromé povahy. Spíše se lze domnívat, že představují

---

a Slezska, Sborník z odborné konference, Olomouc, 17.-18. října 2001, Brno 2001, s. 83-91. Z nejnovější české literatury je třeba zmínit rozbor Veroniky VOSÁLOVÉ, Českolipský kronikář Hans Kriesche a jeho kronika, *Bezděz* 9, 2000, s. 387-415.

⁴⁶¹ Zejména Josef HRDLÍČKA (ed.), *Konflikt jindřichohradeckých měšťanů s Vilémem Slavatou v pamětech Jiříka ze Kře*, Jihočeský sborník historický 69-70, 2000-2001, s. 188-208. Dále srov. TÝŽ, *Deníkové záznamy jindřichohradeckého měšťana Jiříka Pavlovského z počátku 17. století*, Jihočeský sborník historický 72, 2003, s. 137-174, s. inspirativním úvodem o povaze pramenů osobní povahy v městském prostředí. Editované deníkové záznamy však už do kategorie pramenů narativní povahy v užším slova smyslu nespádají.

⁴⁶² Martin ŠTINDL (ed.), *Velká Mezeříč Františka Ignáce Konteka. Městská kronika barokní Moravy*, Tišnov 2004; Petr ZEMEK (ed.), *Bartoškovy kroniky, Uherské Hradiště* 2004.

⁴⁶³ Antonín KOSTLÁN – Stanislav PETR – Marie TOŠNEROVÁ, *Průvodce po rukopisných fondech v České republice I. Rukopisné fondy zámeckých, hradních a palácových knihoven*, Praha 1995; Pavel BRODSKÝ – Marta HRADÍLOVÁ – Stanislav PETR – Marie TOŠNEROVÁ, *Průvodce po rukopisných fondech v České republice II. Rukopisné fondy archivů v České republice*, Praha 1998; TÝŽ, *Průvodce po rukopisných fondech v České republice III. Rukopisné fondy muzeí a galerií v České republice*, Praha 2001.

⁴⁶⁴ Jaromír LINDA a kol., *Repertorium rukopisů 17. a 18. století z muzejních sbírek v Čechách I/1(A-F), I/2 (H-J)*, Praha 2003.

⁴⁶⁵ Srov. například v českém prostředí klasická kompendia: Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 1994², s. 153 („diplomatika je věda, zabývající se studiem písemností úřední provenience“) a Jan HAVRÁNEK – Milan MYŠKA – Jiří PACLÍK, *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1967, s. 107-114, kde jsou písemné prameny členěny do tří velkých (a jistě částečně prostupných) skupin – prameny úřední provenience, soukromé povahy a vyprávěcí. Prameny, zahrnované nyní v německém a rakouském prostředí pod pojem „Selbstzeugnisse“, nejsou totožné pouze s druhou výše uvedenou skupinou – prameny soukromé povahy, naopak jsou dle mého soudu chápány šíře. Eckart Henning k tomu uvádí: „Das gemeinsame Merkmal aller Selbstzeugnisse besteht darin, «dass sie sowohl nach ihrem Erfahrungsgehalt, wie auch nach der zeitlichen und stofflichen Begrenzung niemals die Beziehung zum Autor aus dem Auge verlieren» (Wilhelm Bauer). Dadurch unterschieden sich die Selbstzeugnisse als Gruppe subjektiver Quellen von der um objektive Darstellung bemühten Geschichtsschreibung, von der Literatur aber wenigstens durch die Absicht, Tatsachen wahrheitsgetreu wiederzugeben.“ Friedrich BECK – Eckart HENNING (edd.), *Die archivalischen Quellen*, Köln-Weimar-Wien 2003³, s. 119. Klasické užší vymezení „Selbstzeugnisse“ (Autobiographie – Memoiren – Tagebuch) rozšiřuje Harald TERSCH, *Vielfalt der Formen. Selbstzeugnisse der Frühen Neuzeit als historische Quellen*, in: Thomas Winkelbauer (ed.), *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik*, Horn-Waidhofen/Thaya 2000, s. 69-98. Za upozornění na tento text vděčím PhDr. Josefu Hrdličkovi, PhD.

prameny osobní povahy do jisté, individuálně rozdílné míry podle toho, jak velkou pozornost věnoval autor své vlastní osobě, resp. nakolik jeho vlastní osoba – třeba nezáměrně – z textu vystupuje. Odhlédne-li se od motivace vzniku pramene, záleží tu jistě do značné míry na historikovi, nakolik v něm chce sám sledovat právě individualitu jeho autora či původce. Co se týče vztahu pramenů narativních k pramenům diplomatické povahy, je možné v mnoha případech hovořit o vzájemném prolínání. Zvláště výrazné je to u obsáhlejších kronik, které obsahují četné zmínky o zásadních diplomatických pramenech (například císařských patentech a mandátech, privilegiích) a jejich obsahu; nezřídka byla taková písemnost autorem do textu zahrnuta in extenso.⁴⁶⁶ Na druhé straně stojí městské knihy, tedy prameny výsostně diplomatického charakteru, s některými narativními pasážemi, zápisy v podstatě „*pro memoria*“, které vystupují z jinak úředního obsahu rukopisu. Takové pamětní zápisy se svým charakterem blíží drobnějším měšťanským kronikám – Josef Polišenský koneckonců už před více než půl stoletím použil pasáže z *Pamětní knihy města Prostějova*⁴⁶⁷ ve své průkopnické antologii *Kniha o bolesti a smutku*.⁴⁶⁸

Pro pohled na zvláštnosti narativních pramenů městské provenience z větší blízkosti bylo v následující sondě zvoleno časové a geografické omezení – oblast středních Čech (zhruba současný Středočeský kraj) v první polovině 17. století. Sonda se zaměřuje přitom na vztah k diplomatickým pramenům, míru osobního charakteru v textu a způsob dosavadního edičního zpřístupnění. Předem lze upozornit na skutečnost, že jsou tu mnohem více zastoupena větší městská centra na okrajích vymezené oblasti než menší lokality v jejím středu, ležící jakoby ve stínu hlavního města. Právě ze dvou v tomto duchu míněných okrajových center pocházejí dva bezesporu nejzávažnější prameny, které odpovídají vymezeným podmínkám. Jedná se o *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, jeden z nejpopulárnějších českých raně novověkých pramenů vůbec, a *Kroniku mladoboleslavskou* Mistra Jiřího Kezelia Bydžovského.⁴⁶⁹ O atraktivitě Dačického *Pamětí* svědčí i to, že byly čtyři desítky let po vzniku spolehlivé kritické edice⁴⁷⁰ vydány už v několikáté edici výběrové.⁴⁷¹

⁴⁶⁶ Značnou míru práce měšťanských kronikářů třicetileté války s dokumenty různého typu naznačil již F. X. HALAS, *Čeští měšťanští dějepisci*, s. 155, 161 a schéma na s. 156.

⁴⁶⁷ Jako „Paměti prostějovské“ byl tento text později vydán v popularizačním výboru Zdeňky TICHÉ (ed.), *Kroniky válečných dob*, Praha 1975.

⁴⁶⁸ Josef POLIŠENSKÝ (ed.), *Kniha o bolesti a smutku*. Výbor z moravských kronik XVII. století, Praha 1948.

⁴⁶⁹ Jejich vysoké hodnocení v kontextu dobových pramenů tohoto typu je i u F. X. HALASE, *Čeští měšťanští dějepisci*, s. 157.

⁴⁷⁰ Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA (edd. Eduard PETRŮ – Emil PRAŽÁK), *Prostopravda. Paměti*, Praha 1955.

⁴⁷¹ Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA (ed. Jiří MIKULEC), *Paměti*, Praha 1996. Závažným přínosem této edice je zpřístupnění textu Josefa JANÁČKA, *Mikuláš Dačický z Heslova a paměti kutnohorských rodin Prácheňských a Dačických* (s. 11-57), připraveného původně jako úvod pro zamýšlené vydání Dačického

Důvodů Dačického popularity lze nalézt mnoho – od skutečnosti, že Kutná Hora byla jedním z nejpřednějších měst království, přes nesporné literární kvality Dačického díla až po nádech pikanterie určitých pasáží. Kezelius je oproti tomu dnes pro veřejnost zcela neznámé jméno a pro odbornou veřejnost jméno mírně zasuté. To lze vysvětlit především velmi obtížnou dostupností jeho textu. Kezeliova kronika vyšla v roce 1935 při příležitosti oslav 600. výročí povýšení Mladé Boleslavi na město.⁴⁷² Edice profesora mladoboleslavského gymnázia Zdeňka Kampera byla na svou dobu vzorná, jak se však dnes ukazuje, do mnoha veřejných knihoven se nedostala. U tří předních českých historiků, kteří jsou zároveň spojeni s gymnáziem v Mladé Boleslavi na konci 19. a začátku 20. století, je odkazů na Kezelia celá řada – u Josefa Pekaře, Josefa Vítězslava Šimáka⁴⁷³ a Zdeňka Kalisty. Pekař o něm dokonce napsal jednu ze svých vůbec prvních prací⁴⁷⁴ a odvolává se na jeho údaje a úsudky i v *Knize o Kosti*.⁴⁷⁵

Kezeliova kronika představuje výrazným způsobem možnosti úzkého sepětí mezi pramenem narativním a prameny diplomatické povahy, proto se bude věnovat pozornost nejprve jí. Co se osudů Kezelia samotného týká, lze uvést ve stručnosti alespoň následující. Narodil se v roce 1576 v Novém Bydžově, po studiích na pražské univerzitě vyučoval na různých školách v Praze, odkud po získání titulu mistra odešel v roce 1604 do Mladé Boleslavi. Krátce zde vedl školu, ale už v následujícím roce přijal místo radního písaře, když se předtím – jak to bylo pro mnoho začínajících radních písařů typické – oženil se zámožnou vdovou. Ve své funkci setrval až do roku 1618, kdy stanul v předvečer stavovského povstání jako primátor v čele městské správy. Na tomto místě zažil i první roky pobělohorského trápení se sháněním peněz na stále nové vojenské posádky až do jara 1625, kdy podkomoří Přibík Jeníšek z Újezda uvedl do funkce první, alespoň nominálně katolické rady. Kezelius zůstal evangelíkem i v následujících letech a jako takový se musel v roce 1627 z Boleslavi

---

Pamětí v řadě českých kronik vydávaných nakladatelstvím Svoboda. Tamtéž na s. 58-61 je také shrnuta literatura k Dačickému.

⁴⁷² Zdeněk KAMPER (ed.), *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná*, Mladá Boleslav 1935 (dále jen *Kronika mladoboleslavská*). O Kezeliovi vedle podrobného Kamperova úvodu naposledy, s důrazem na jeho studia a literární činnost *Rukověť* 3, s. 29.

⁴⁷³ J. V. Šimák je vedle předbělohorských kronikářských zápisů Vodňanských z Uračova také editorem pamětí faráře Jana Jiřího Mathiada Račenského, které vydal pod pseudonymem v *Časopise Společnosti přátel starožitností českých*, jehož byl v té době redaktorem. Tato skutečnost je málo známa. Srov. Ota J. ČERNÝ (ed.), *Paměti Jana Jiřího Mathiada Račenského, faráře turnovského 1618-1620*, ČSPSČ 1897, s. 14-17; Marie L. ČERNÁ, *Bibliografie prací a vědeckých statí profesora dra J. V. Šimáka*, in: *Přatelé čsl. starožitností svému učiteli*. K šedesátinám univ. prof. J. V. Šimáka. Příloha ČSPSČ, 38, 1930, č. 2-3, s. 239.

⁴⁷⁴ Josef PEKAŘ, M. Jiřík Kezelius Bydžovský, *Památky archeologické a místopisné* 14, 1887-1889, s. 401-404, 452-456, 500-504, 635-640.

⁴⁷⁵ Josef PEKAŘ, *Knihy o Kosti*, Praha 1970⁴, s. 86. Výrazné místo patří Kezeliovi také v Kalistově syntetickém pohledu na dějiny Boleslavska: Zdeněk KALISTA, *Tisíc let v dějinách našeho kraje*, in: Emanuel STRNAD, *Boleslavsko. Čtení z kraje středního a dolního Pojizeří*, Mladá Boleslav 1947, s. 61-129.

vystěhovat. Odešel do Pirny, kde žil až do vyplenění tohoto města Švédy v roce 1639. Potom se stejně jako mnozí jiní čeští exulanti vrátil do vlasti, usadil se znovu v Mladé Boleslavi a zůstal tu až do své smrti roku 1654. To jej v očích nacionálně orientované historiografie 19. století zřejmě připravilo o jednoznačnou gloriolu pobělohorského mučedníka.⁴⁷⁶

Svou kroniku začal sepisovat právě po návratu do Boleslavi coby bezdětný vdovec po smrti druhé ženy. Asi lze vcelku přijmout jako hlavní důvody motivace ty, které sám uvádí v *Předmluvě k dobrotivému a upřímnému čtenáři boleslavskému*, datované 17. července 1645 – jednak svou lásku k městu, v němž strávil velkou část života a kde se dočkal největších poct i ponížení (sám píše, že ho Bůh jistě „*přítomným i budoucím primasům a správcům obce mladoboleslavské za divadlo a zrcadlo předložil*“), jednak aby po sobě zanechal památku, kterou by „*od upřímný[ch] upřímně připomínán býti mohl*“.⁴⁷⁷ Na tomto místě je do předmluvy začleněno také jakési autorovo stručné curriculum vitae s odkazy na podrobnější pasáže v dalším textu. Čtenář se tak může připravit na to, že dílo je mnohem osobněji laděnou výpovědí, než by se podle jeho názvu dalo soudit.

Charakter kroniky si ovšem text o rozsahu více než půl čtvrtého sta stran udržuje už svým přísně chronologickým členěním. Po stručném vyličení založení a nejstarších dějin města, pro něž byla Kezeliovi hlavním pramenem Hájkova kronika, tvoří kostru textu až do počátku 16. století jednotlivá městská privilegia – počínaje nejstarším, latinským, z roku 1334. Do textu jsou pojata buď v celku, nebo je alespoň reprodukován jejich obsah. Podle některých Kezeliových komentářů na místech, kde se mu pramenů nedostávalo, lze usuzovat na míru závažnosti, kterou připisoval písemnému podchycení správních aktů, zejména když se týkaly majetkoprávních záležitostí.⁴⁷⁸ Pokud se přihlédne k hodnocení jeho předbělohorského i pobělohorského vývoje, je možné pro základ jeho politického přesvědčení užít tu samou charakteristiku, kterou formuloval Josef Janáček pro otce Mikuláše Dačického Ondřeje Křivoláčka i jeho děda Mikuláše z Prácheň pro období jejich aktivní účasti na kutnohorské městské správě: „měl[i] politicky nejbliže k umírněným konzervativcům, věřícím ve spasitelnou moc městských výsad.“⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ K té jej směřoval už Komenský zařazením do devadesáté čtvrté kapitoly své práce *Historie o těžkých protivenstvích církve české*. Srov. Zdeněk BEDNÁŘ (ed.), *Dílo Jana Amose Komenského – Johannis Amos Comenii Opera Omnia IX*, č. 1, Praha 1989.

⁴⁷⁷ *Kronika mladoboleslavská*, s. I-II.

⁴⁷⁸ Například tamtéž, s. 28: „Ty byly milostivé vrchnosti tehdejší toho města Boleslava Mladého, kteříž mimo tyto milosti i jiné mnohé té obci činili, kterýchž paměti poznamenaných nemají; zvláště co se statku obecního dotýče, jakým způsobem obec toho dostala, ze sta sousedův jeden neví, a mnozí o to, aby to věděli, nedbají domnívajíce se, že mají dosti na pokojném let vydržení, ježto by sice na to pro mnohé proměny lepší pozor dáti měli.“

⁴⁷⁹ J. JANÁČEK, *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 18, podobně s. 15.

Podobný postoj k městským svobodám je patrný i v pasážích zachycujících dění v 16. století po Kezeliův příchod do města, v nichž vycházel z městských knih. Tam se pravidelnou a v důsledku obsáhlou součástí textu stávají zápisy o obnovách městské rady i s vyjmenováním jejích členů a změn v úřadu radního písaře. Jen záznamů čistě tohoto typu je v jeho kronice 89, což celkem představuje kolem 10 % textu!⁴⁸⁰ Čím více se blíží datum, kdy se radním písařem stal sám Kezelius, tím zasvěcenější a obsáhlejší je líčení politických dějin města a v zásadnějších momentech i celého státu. Dokládá to autorovu důkladnou obeznámenost se správní agendou i aktivní účast v politických zápasech soudobé stavovské společnosti. Mimořádně zasvěcené jsou například pasáže o jednáních českých stavů s arciknížetem Matyášem v roce 1608, o okolnostech vydání *Rudolfova majestátu* nebo o opatřeních vlády direktorů po defenestraci, opět i s výpisy příslušných písemností. Obzvláště často se odvolává na písemnosti pojaté do příloh *Apologie českých stavů*. Zde by při komparativním přístupu bylo možné do velké míry hledat klíč k důkladnějšímu poznání mentality politicky uvažujících špiček bělohorské městské společnosti. Pasáže z Kezelia i Dačického by pro takové porovnání byly relevantní. K dispozici jsou dále edice děl Pavla Skály ze Zhoře, Pavla Stránského i Ondřeje Habervešla z Habernfeldu. Kromě starších Polišínského studií⁴⁸¹ však neexistuje práce, která by se jim věnovala ve vzájemných souvislostech. Podobný přístup se nabízí i v souvislosti s rekatolizační praxí. Tady dali Kezelius i Dačický, poznamenání osobní zkušeností a pozorně sledující dění i v širším horizontu, svým emocím nejplnější průchod. U Kezelia se zde navíc objevuje nejvíce pasáží výslovně osobního charakteru.⁴⁸²

Méně osobní jsou kupodivu záznamy z let 1627-1639, tedy z období Kezeliova exilu. Značný prostor autor věnuje životu českých exulantů v Sasku a dobře je patrné, nakolik se struktura kroniky přece jen podřizuje jeho osudům. Ani tak ovšem nerezignoval na vylíčení vnitřních událostí v Boleslavi této doby. Sám informuje čtenáře o tom, že „*při navracení svém z exilium v létu 1639 shromáždíc tyto spisy*“ [písemnosti městské registratury] „*jich ad censuram et complementum věcí domácích povědomějším písařům městským téhož města, panu Danielovi Miconiusovi a panu Danielovi Kaylovi z Šternburka podal, aby podle potřeby nedostatky doplnili a zbytečné věci napravili žádal [...]* Ale když oni toho málo všímali a nedbali, k žádosti některých poctivých a vlast svou milovných lidí podle možnosti přece

⁴⁸⁰ Dačického naopak tento v rámci městské správy významný akt vůbec nezajímá.

⁴⁸¹ Josef POLIŠENSKÝ, Měšťanští historikové českého stavovského povstání, Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci. Historie III, Praha 1956, s. 95-122. K inspiračním zdrojům pobělohorského (především měšťanského) dějepisectví TÝŽ, České dějepisectví předbělohorského období a pražská akademie, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis IV, 1963, č. 2, s. 115-137.

⁴⁸² F. X. HALAS, Čeští měšťanští dějepisci, s. 145, považuje tyto pasáže Kezeliova díla za nejlepší a nejceněnější.

*komplement kratičkový, k soudu a opravě jiných prozřetelnějších toho zanecháváje, od léta 1628 učinil [...].*⁴⁸³ Vycházel přitom opět zejména z císařských a místodržitelských mandátů a patentů; zároveň pokračoval v zápisech o obnovení a složení mladoboleslavské městské rady. K nim musel mít po ruce dobré podklady, protože se při porovnání s údaji z protokolů o obnovování městských rad vedených při podkomořském úřadu až na pár drobností shodují.⁴⁸⁴ Zápisy z posledního období, tedy po Kezeliově návratu do Mladé Boleslavi, působí nejméně utříděným dojmem; také míra autobiografičnosti a užití pramenů diplomatické povahy je v nich menší. V zásadě lze říci, že právě v této fázi je Kezelius co do formy nejbližší Dačickému. Jako by se tu odrážel vysoký stupeň chaosu, který je podle mých dosavadních zkušeností typický i pro čím dál tím méně důsledné vedení pramenů diplomatické povahy ve středních Čechách ve čtyřicátých letech 17. století. Tuto nepřízeň doby můžeme vztáhnout i k narativním pramenům z městského prostředí.⁴⁸⁵

U Kezelia je užití pramenů diplomatické povahy, jež tvořily součást soudobého mladoboleslavského městského archivu, velice obsáhlé. Nemohlo by tomu tak pochopitelně být, kdyby autor dlouhou dobu nezastával rozhodující funkce v rámci místní samosprávy a také kdyby se nedožil tak vysokého věku. Jeho kroniku je možné číst zároveň jako mimořádný pramen k dějinám městské správy i osobní apologii autorova působení v jejím rámci. Zatímco jeho přístup je v této souvislosti možné považovat za pohled z vnitřku, Dačického text je výsledkem pohledu z vnějšku – pohledem dobře informovaného, výše postaveného příslušníka městské komunity, který se o mechanismus výkonu městské správy živě a kriticky zajímal, ale sám na něm neměl žádnou účast. Mezi autory rodinných kronikářských zápisů byl ovšem v takovém postavení jedinou výjimkou. Snad přitom byl ovlivněn i názory a špatnými zkušenostmi svého otce Ondřeje Křivoláčka. Ten měl možnost kutnohorskou městskou správu nejprve ovlivňovat z předních míst, ale posléze ji pouze s jistou zatrpklostí pozoroval z pozice finančně dobře zajištěného a politicky málo se exponujícího soukromníka.⁴⁸⁶ Dačický tak neměl přístup k městské registratuře a své informace získával jiným způsobem než Kezelius. Taky si oproti němu činil své zápisky průběžně a pouze malá část z nich vznikala ex post. Mnohem více sledoval a využíval tištěné prameny, alespoň ve formě aktuálních „novin“ a letákové literatury. Pokud se u něj lze setkat s prameny diplomatické povahy, jsou to vesměs dokumenty základního významu, jež

⁴⁸³ Kronika mladoboleslavská, s. 208.

⁴⁸⁴ Národní archiv Praha, Podkomořský úřad, RKP 2 850a. Blíže srov. Marek ĎURČANSKÝ, Obnovování městských rad v českých královských městech v letech 1624-1636, Documenta Pragensia 21, 2002, s. 93-101.

⁴⁸⁵ F. X. HALAS, Čeští měšťanští dějepisci, s. 158n.

⁴⁸⁶ J. JANÁČEK, Mikuláš Dačický z Heslova, s. 18-20.

ovlivňovaly zásadním způsobem život Kutné Hory, případně celé soudobé české společnosti. V plném rozsahu do svého textu zahrnul například dopis arciknížete Matyáše Čáslavským z počátku jeho tažení do Čech v roce 1608⁴⁸⁷ nebo celý text *Rudolfova majestátu*.⁴⁸⁸ Dačický oproti Kezeliovi též přísně rozlišil události, které se týkaly bezprostředně Kutné Hory, od událostí všeobecného rázu a oddělil je do samostatných oddílů. Při porovnání, jak velký díl pozornosti věnovali oba autoři městské správě, lze konstatovat, že pro Dačického paměti by se spíše hodilo označení „měšťanská kronika“, zatímco pro Kezeliovo dílo „městská kronika“.

Zatímco Kezeliova kronika a Dačického *Paměti* patří mezi narativními prameny městské provenience pro české raně novověké prostředí k nesporným vrcholům, další středočeské prameny tohoto typu z první poloviny 17. století by spíše patřily do pomyslných nižších pater. Nejblíže k nim snad ještě mají zápisky slánského měšťana Daniele Vepřka.⁴⁸⁹ Vyšly zatím jen jedenkrát – před 120 lety je vydal profesor královéhradeckého gymnázia Jan Bohuslav Miltner, který jejich opis zdědil po svém otci.⁴⁹⁰ Zároveň se zasloužil o to, že Vepřka pojal do své *Historie české literatury* Josef Jungmann. Otec i syn Miltnerové měli vůbec o narativní prameny z městského prostředí zájem, jak svědčí i nedokončená edice *Pamětí volyňských* Bartoloměje Prokopa.⁴⁹¹ V této souvislosti není bez zajímavosti, že Prokop byl podle jejich údajů od roku 1620 až do konce třicetileté války radním, posléze také primátorem ve Volyni. Podobné údaje se uvádí i u Daniela Vepřka, jenž se narodil v roce 1600. Ten v rámci pobělohorské rekatolizace sice stejně jako Kezelius nejprve odešel do emigrace, vrátil se ale ještě před koncem dvacátých let a z různých drobnějších míst v rámci městské správy postupoval k radnímu písařství v roce 1643, poté primátorství a nakonec hejtmanství slánského panství. Až sem ovšem jeho nerozsáhlé a torzovitě dochované zápisky nesahají. S několika málo výjimkami zahrnují hlavně dvacátá a třicátá léta. Autor je uspořádal do formy historického kalendáře, tedy podle dnů v roce bez ohledu na letopočet. Rovinu

⁴⁸⁷ M. DAČICKÝ, *Paměti*, s. 302-304.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 313-321. Kezelius z něj do své kroniky pojal pouze extrakt a v marginální otázce odkázal na všeobecnou dostupnost písemnosti: „Originál na mnoha exemplářích tištěný, též v Apologii české N° 25.“ Srov. *Kronika mladoboleslavská*, s. 97-99.

⁴⁸⁹ Vepřkovy zápisky stejně jako níže uvedené „*Paměti rakovnické*“ je třeba doplnit do přehledu, který podává F. X. HALAS, *Čeští měšťanští dějepisci*.

⁴⁹⁰ Jan Bohuslav MILTNER (ed.), *Kalendář historický Daniele Vepřka, měštěnína slánského, Výroční zpráva císař. vyššího gymnasia v Hradci Králové na konci školního roku 1883, Hradec Králové 1883*, s. 1-19. Na Miltnerovu edici záhy reagoval článkem upřesňujícím Vepřkovy životopisné údaje Josef LACINA, *O Danieli Vepřkovi, kronikáři Slanském a jeho rodině*, *Sborník historický* 2, 1884, s. 50-55. Srov. též. Antonín RYBIČKA, *Dodatky a opravy k biografickým starším spisovatelů českých*, *Časopis českého musea* 70, 1896, s. 587-588. Pro své zpracování slánských dějin v první polovině třicetileté války užil Vepřkovy záznamy Václav FIALA, *Slaný v letech 1618-1632. České město za třicetileté války*, Praha 1925 (= *Rozpravy Královské české společnosti nauk, Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná*, Nová řada VIII/ 1).

⁴⁹¹ Jan Bohuslav MILTNER, *Paměti Volyňské (1617-1647) Bartoloměje Prokopa, Památky archeologické a místopisné* 13, 1885-1886, s. 49-64, 163-170, 255-262, 315-320. Edice je bohužel dovedena pouze do počátku roku 1637.

osobní v nich představují pasáže o Vepřkově rodině, zejména o narození dětí, ve většině zápisků se však věnuje válečným událostem v přísně regionálním kontextu. Přímé souvislosti s vazbami na městskou správu z textu žádné neplynou – navzdory Vepřkovým pozdějším funkcím i rodinné tradici v této oblasti.

Další pramen, tzv. *Paměti rakovnické* z let 1435-1639, je spojen s funkcí městských rychtářů, jejichž seznam v chronologickém sledu tvoří osu knihy. Konkrétní případy z oblasti hrdelního soudnictví, s nimiž měli rychtáři co do činění, představují nejčastější typ zápisů. Doplnují je záznamy o jiných obecních věcech (například o majetku) a nepříliš četné zápisy o soukromých záležitostech autorů. Jak ale uvádí Josef Emler, který *Paměti* ze dvou různých rukopisů za spolupráce Zikmunda Wintra vydal ve Věstníku Královské české společnosti nauk: „Kdo spisovateli našich „Pamětí“ byli, není známo, tolik však možno říci, že to byly osoby zasedající buď mezi rakovnickými konšely, anebo tamní písaři městští, krátce osoby, které měly přístup k úředním spisům a o jednáních úředních měly vědomosti, a to vědomosti podrobné.“⁴⁹² Lze ještě dodat, že v některých pasážích jsou přímé odkazy na městská privilegia, případně na konkrétní zápisy v městských knihách.

Patrně z počátku čtyřicátých let 17. století pochází spis dlouholetého nymburského radního písaře Jana Šuda ze Semanína, nazvaný *Paměť žalostivé dvojí zkázy města Nymburka na Labi 1631 a 1634 léta. Item 1640 přitažením armádie švédské Bannyrovské*.⁴⁹³ Název v zásadě vystihuje i obsah textu – popis těch válečných událostí, které se Nymburka nejvíce dotkly – obléhání a vypálení města saským vojskem v listopadu 1631 a jeho dobytí Sasy v srpnu 1634. Tehdy bylo pobito přes 200 civilních osob, jejichž seznam spis uvádí. Samotné vyličení jednotlivých událostí je jen mírnou modifikací způsobů, jimiž Nymburští líčili své pohromy v úředních suplikacích a žádostech o pomoc. Spis vydal syn Josefa Emlera Jan Emler v Památkách archaeologických a místopisných v roce 1898 za použití zápisků svého děda – nymburského lékaře a historika Jana Dlabače – podle nichž doplnil poškozený originál. Je to vedle Kampera a Miltnera další případ, kdy byl editor k vydání pramene přiveden jistým – byť velmi osvíceným – druhem regionálního patriotismu. V názvu je příznačný způsob dobového užití slova „paměť“ v singuláru, který ilustruje významový posun oproti dnešku. Nevztahuje se tolik k minulosti jako spíše k budoucnosti, nejde o paměti „na

⁴⁹² Josef EMLER (ed.), *Paměti Rakovnické z let 1425-1639*, Praha 1894 (= Zvláštní otisk z Věstníku Královské české společnosti nauk), s. 5.

⁴⁹³ Jan EMLER (ed.), *Jana Šuda z Semanína Paměť o žalostivé dvojí zkáze města Nymburka*, Památky archeologické a místopisné 18, 1898-1899, s. 111-114. K prameni a k Šudově osobnosti blíže Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629-1634 ve světle městských register a jiných pramenů II* (Městská kancelář a obsahový rozbor register), *Středočeský sborník historický* 26-27, 2000-2001, s. 15-43 a podkapitoly IV. 1 a IV.4 této práce.

něco“ minulého, ale o uchování těchto jevů pro budoucí paměť.⁴⁹⁴ Lze zde připomenout také Kezeliovu poznámku o obdarování Boleslavských od vrchností, „*jichž paměti poznamenané nemají*“. Text Jana Šuda už má také blíže než k městské kronice k pamětním zápisům narativního charakteru z městských knih s malou mírou osobního zabarvení, o nichž je zmínka na začátku tohoto příspěvku. Jako k pramenům osobní povahy k nim ale lze přistupovat, klade-li se důraz na jejich autora a existují-li o něm údaje z jiných pramenů. Zde je ještě nutná heuristika, než bude možné zápisy tohoto typu v širším měřítku systematicky zpracovat a edičně zpřístupnit. Co lze čekat, naznačuje například edice zápisu z roku 1637 „*k budoucí věčné památce*“ dlouholetého čelákovického primátora a písaře Pavla Ježdíka z místní pamětní knihy, kterou vydal Jaroslav Kašpar v rámci své studie o držbě nemovitostí v Čelákovících na sklonku třicetileté války.⁴⁹⁵ Podobné zápisy treboňského radního písaře Ondřeje Fučíka z období bezprostředně pobělohorského, zaznamenané v pamětní knize, vydal Theodor Antl.⁴⁹⁶ I v nich je slovo „paměť“ užito ve výše naznačeném smyslu. Formální a obsahové podobnosti se spisem Jana Šuda naznačují, že komparativní přístup k textům tohoto typu by mohl přinést nové poznatky k mentalitě, zvláště myšlenkovým stereotypům obyvatel pobělohorských měst.

Při pohledu alespoň na výše uvedené středočeské prameny narativní povahy z vymezeného období lze konstatovat, že špatné ediční zpřístupnění je celkem pochopitelné hlavně v případě méně významných, ale početnějších, a tím pádem také typičtějších projevů písemnictví městského prostředí. Hledání kolektivních mentalit obyvatelstva raně novověkých měst prostřednictvím těchto textů se rozhodně neobejde bez současného přihlédnutí k úředním pramenům. Značná vázanost „pamětí“ na městskou správu nebyla nakonec ani dříve bagatelizována.⁴⁹⁷ Také F. X. Halas na základě většiny známých narativních pramenů městské

⁴⁹⁴ V tomto smyslu interpretuje smysl záznamů tohoto typu z pera středověkých kronikářů „pro paměť a výstrahu příštím generacím“ také Marie BLÁHOVÁ, *Městští písaři k událostem ve středověkých městech v českých zemích*, in: *Městská diplomatika a správa v českých zemích do druhé světové války*, AUC – Philosophica et historica 1-1992, Z pomocných věd historických X, Praha 1992, s. 57.

⁴⁹⁵ Jaroslav KAŠPAR, *Lidé a domy v Čelákovících v polovině 17. století (1642-1654)*, Studie Okresního muzea Praha-východ 13, 1998, s. 9-40. K osobnosti Pavla Ježdíka, k jeho působení v rámci čelákovické městské správy i ke specifikům úředních pramenů, na jejichž vzniku se podílel, srov. Emanuel VLASÁK, *Čelákovický Ježdíkův manuál*, *Středočeský sborník historický* 6, 1971, s. 55-67. Rovněž Emanuel VLASÁK – Jaroslav KAŠPAR – Jaroslav ŠPAČEK, *Polabské město Čelákovice. Stručné dějiny*, Čelákovice 1990. Velmi podobné typy zápisů v pamětní knize horního města Jílové využil Josef HANZAL, *Těžké časy (1620-1848)*, in: Jílové, Praha 1987, s. 65 (zápis o vpádu Lisovčků do města 10. listopadu 1618 a o požáru města 29. července 1636, při němž shořely také městské knihy; reprodukce části tohoto zápisu je otištěna na s. 67).

⁴⁹⁶ Theodor ANTAL (ed.), *Zprávy o městě Třeboni z let 1620-1623*, *Věstník KČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná*, 1901 (také jako zvláštní otisk), zvl. s. 3-6, 12. Zmíněným rukopisem je „*Liber memorabilium unaque matricularium Trebonensium*“.

⁴⁹⁷ „*Pokud byl [autor „pamětí“] členem městské rady či pohyboval-li se v její blízkosti, častěji a daleko podrobněji zaznamenával události významné pro město. Neméně důležitá pro obsah pamětí byla autorova možnost přístupu k pramenům a informacím.*“ M. TOŠNEROVÁ, *Měšťanské paměti*, s. 87.

provenience z období třicetileté války konstatuje, že jejich autoři patřili mezi špičky městské inteligence a naprosto nejhojněji mezi nimi byli zastoupeni městští písaři⁴⁹⁸ (resp. abychom byli přesní – osobnosti, jež přinejmenším měly zkušenosti z vykonávání úřadu radního písaře). V případě uváděných textů se u tří z nich dá hovořit o přímém vztahu k městské správě u dalších dvou (Dačického a Vepřka) o vztahu nepřímém. Z toho vyplývá jeden důležitý aspekt v poměru k pramenům diplomatické povahy – vzhledem k velmi časté příslušnosti autorů narativních pramenů městské provenience ke strukturám příslušné místní správy – může být vysvětlení geneze takového textu a jeho včlenění do širšího dobového kontextu provedeno právě teprve po důkladném studiu odpovídajících pramenů diplomatické povahy. Už zmíněná nedávná Štindlova edice velkomeziříčské kroniky je toho jednoznačným dokladem. A bylo by nadmíru užitečné, kdyby šel výzkum v tomto směru i nadále ruku v ruce s ediční prací.

---

⁴⁹⁸ F. X. HALAS, *Čeští měšťanští dějepisci*, s. 153n.

IV. NYMBURK

IV.1 Prameny a literatura k dějinám Nymburka za třicetileté války

Základní pramennou základnou pro dějiny Nymburka je dochované torzo soudobé městské registratury, v první řadě městské knihy. Písemnosti jsou uloženy ve Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. Fond Archiv města Nymburk není inventarizován, proto je třeba v odkazech důsledně uvádět názvy jednotlivých archiválií. Okresní archiv v Nymburce byl jedním z těch, jimž se dostalo po vzniku moderní soustavy českého archivnictví samostatně vydaného průvodce, v tomto případě především díky péči dlouholetého nymburského archiváře Františka Forsta.⁴⁹⁹ Největší ztráty utrpěl archiv právě za třicetileté války (srov. níže). Můžeme se jen dohadovat, zda některé relevantní raně novověké písemnosti padly za obětí skartaci městského registrátora Leopolda Glücksmanna v r. 1862; z té doby pochází zápis v podacím protokolu „*Archivní spisy nepotřebné vymíseny a prodány*.“⁵⁰⁰

Torzo raně novověkého aktového materiálu bylo zpracováno Františkem Forstem a opatřeno strojopisným Katalogem spisů předmagistrátního období.⁵⁰¹ Pro zkoumané téma je relevantních o něco málo více než dvě stě katalogizačních čísel.⁵⁰² Základní význam pro poznání nymburské městské správy a chodu kanceláře v letech 1618-1648 mají dochované městské knihy. Forstův soupis v Průvodci⁵⁰³ až na samostatné vyčlenění kopií respektuje Vojtíškovu schéma dělení městských knih.⁵⁰⁴ Použijeme-li poněkud modifikovanou formu Vojtíškovy schématu, jak ji uvádí Rostislav Nový v České diplomacie,⁵⁰⁵ zasahují do vymezeného období alespoň částečně následující rukopisy v tomto členění:

1. Knihy pamětní:

a) „Memorabilia o městu Nymburku.“ – V zásadě pamětní kniha, obsahující opisy českých překladů nejstarších městských privilegií a další zápisy do r. 1769.

⁴⁹⁹ František FORST – Václav TUMPACH – Adolf NĚMEČEK, Okresní archiv v Nymburce. Městské archivy v Lysé nad Labem a v Salské. Průvodce po fondech a sbírkách, Praha 1958. Srov. také Miloslav WOLF, Popis městských archivů v Čechách, Praha 1947 (zvláštní otisk ze Zpráv českého zemského archivu XI.), s. 200-202.

⁵⁰⁰ F. FORST et al., Okresní archiv v Nymburce, s. 58.

⁵⁰¹ František FORST – Jarmila CHARVÁTOVÁ – Vlasta LIŠKOVÁ, Archiv města Nymburka. Katalog spisů předmagistrátního období (1262) 1499-1789, Nymburk 1980. Obsahuje ovšem některé nesrovnalosti (špatná datace apod.), takže je s ním třeba pracovat kriticky.

⁵⁰² Nelze napsat písemností, protože pod jedním katalogizačním číslem jsou někdy zařazeny související spisy, případně několik různých variant (opisy, koncept) téhož aktu a v jednom případě dokonce torzo městské knihy.

⁵⁰³ F. FORST et al., Okresní archiv v Nymburce, s. 64-67.

⁵⁰⁴ Václav VOJTÍŠEK, O studiu městských knih českých, in: Václav Vojtíšek, Výbor rozprav a studií, Praha 1953, s. 81.

⁵⁰⁵ Rostislav NOVÝ, Městská diplomatie v Čechách a na Moravě do poč. 16. stol., in: Jindřich Šebánek – Zdeněk Fiala – Zdenka Hledíková, Česká diplomatie do r. 1848, Praha 1971², s. 170-172.

b) „Vejpisy všech i všelikých milostí a majestátů, privilegií, obdarování, vejsad, chvalitebných dobrých zvyklostí a práv etc.“ – Soubor opisů nymburských privilegií sahající do r. 1695, ověřený 29. ledna 1732 purkmistrem a radou města Mladé Boleslavi.

2 a. Knihy městské správy – knihy finanční:

a) „Registra důchodu městského, kniha na příjem a vydání peněz při obci král. města Nymburka na Labi na rok 1617 a 1618.“

b) „Kniha příjmů a vydání peněz z důchodu obecního 1630-1631.“

2 b. Knihy městské správy v užším slova smyslu – kancelářské knihy:

a) Radní protokoly 1635-1636.

b) Registra („kniha konceptní“) 1629-1634.

c) Zlomek register z roku 1637.⁵⁰⁶

3 a. Knihy městského soudnictví sporného:

a) „Kniha smolná, černá“ 1565-1667.

b) „Kniha obeslání před městskou radu 1617-1619“.

c) „Kniha obeslání před městskou radu 1620-1623“ (Liber condictionum).

d) „Manuál, registra, v nichž se plnomocenství, rukojemství, vyrukování z vězení a smlouvy, též některá za pamětné poznamenání při ouřadě purkmistrovském města Nymburka na Labi vykonané nacházejí“ 1614-1620.

3 b. Knihy městského soudnictví nesporného:

a) „Liber testamentorum“ 1617-1708.

b) „Kniha pamětí, smluv a jiných zápisů“ 1573-1618.

c) „Kniha zápisní zelená“ (Liber contractuum) 1588-1614 s doplňky do roku 1652.

d) „Kniha zápisní nová kroupená královského města Nymburka na Labi do léta 1614-1652“.

e) „Liber obligationum 1549-1619“.

Pro rekonstrukci městské správy mají zásadní význam knihy městské správy v užším slova smyslu, protože rámcově postihují celou šíři agendy; šťastnou shodou okolností se dochovaly z přibližně uceleného období let 1629-1637, které je zachyceno také ve srovnatelných pramenech brandýských. Obsahu těchto městských knih je proto dále věnována prvořadá pozornost. Fond Archiv města Nymburk dosud není definitivně uspořádán, proto se jevílo jako nejpřehlednější použít i v citacích názvy knih podle Forstova soupisu, což nejsnáze umožní zpětné dohledání příslušné pasáže.

---

⁵⁰⁶ Není uložen samostatně, nýbrž ve Spisech předmagistrátního období pod kat. č. 254.

Kromě samotného archivu města Nymburka přicházejí jako komplementární prameny v první řadě fondy centrálních institucí, uložené v Národním archivu. Soustavně byly prozatím excerповány pouze fondy Podkomořský úřad (srov. výše) a Stará manipulace. Tam je uložena především tematicky roztříděná korespondence s českou komorou – originály listů Nymburských a koncepty písemností vycházejících z komory. Zvláště důležitý je materiál týkající se pobělohorských konfiskací a emigrace (sign. C 215 N 6); jeho obsah se navíc v podobě zpracování Tomáše V. Bílka dostal do širšího povědomí badatelů (srov. níže). Stranou musely být z časových důvodů prozatím ponechány fondy Česká kancelář, Apelační soud a Archiv pražského arcibiskupství, stejně jako archivy většiny okolních měst, kde lze materiál se vztahem k Nymburku očekávat.

Ve sbírce F („topografické sbírce“) Archivu Národního muzea lze nalézt několik zajímavých jednotlivin se vztahem k Nymburku. Stejně jako u jiných měst (srov. Brandýs n. L.) se mj. jedná o rozptýlené zbytky kouřimské městské registratury.⁵⁰⁷ Tady je také uložen originál textu Jana Šuda ze Semanína („*Paměť žalostivé dvojí zkázy...*“, srov. dále).

* * *

Vedle pramenů diplomatické povahy má Nymburk to štěstí, že disponuje sice nevelkým, zato sdělným narativním pramenem sepsaným přímo jedním z aktérů dramatických událostí 30. let 17. století. Jedná se o již zmíněnou a rámcově popsanou „*Paměť žalostivé dvojí zkázy města Nymburka na Labi etc.*“ městského písaře **Jana Šuda ze Semanína**.⁵⁰⁸ Pramen je to tím důležitější, že byl použit pro většinu novodobých zpracování. Popisy nebo alespoň zmínky o obojím obléhání města, jež bylo se zájmem (a často i hrůzou) sledováno již současníky, se staly součástí nejen obecněji zaměřených děl jako je *Theatrum Europaeum*,⁵⁰⁹ *Topographia Bohemiae Mathäuse Meriana*⁵¹⁰ nebo z českého prostředí spis **M. Pavla**

⁵⁰⁷ Archiv Národního muzea (ANM), fond Sbírka F (topografická sbírka), kart. 110. Srov. Jaroslav ČECHURA (red.), *Průvodce po fondech a sbírkách Archivu Národního muzea*, Praha 1998, s. 20n.

⁵⁰⁸ Jak již bylo uvedeno v kapitole III.7, byl vydán Janem Emlerem. Jeho zájem o dějiny Nymburka podporovala možnost užít výpisky Josefa Emlera k nymburským dějinám, z nich také pořídil související edici, „*seznam domův, z kterých sousedé pro náboženství odešli*“. Srov. Jan EMLER (ed.), *Emigrace česká z Nymburka nad Labem v třicetileté válce*, ČSPSČ 6, 1898, s. 144. Představu o zájmech Josefa Emlera o dějiny rodiště jeho manželky Kateřiny, dcery Med. Dr. Jana Dlabáče, poskytují jeho dochované výpisky, uložené v Archivu Akademie věd ČR, osobní fond Josefa Emlera, kart. č. 5, i. č. 77 a 79 a kart. č. 8, i. č. 120. K Emlerovým vazbám na Nymburk srov. zejména Flora KLEINSCHNITZOVÁ, *Vlasti, Vědě a Tobě...*, in: Václav VOJTÍŠEK (red.), *Památník Josefa Emlera k stému výročí narození*, Praha 1936, s. 17-62. Nověji také Ivan HLAVÁČEK (red.), *Josef Emler (1836-1899). Příspěvky k jeho učitelské, vědecké a organizátorské činnosti*, Praha 1989.

⁵⁰⁹ Johann Philipp ABELINUS – Matthaeus MERIAN (der Ältere), *Theatrum Europaeum II (1629-1632)*, Frankfurt/Main 1634, s. 498; Johann Philipp ABELINUS – Mattheus MERIAN (der Ältere) – Heinrich ORAEUS, *Theatrum Europaeum III*, Frankfurt/Main 1670, s. 330.

⁵¹⁰ Matthaeus MERIAN, *Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae, das ist Beschreibung und eigentliche Abbildung der Vornehmsten und bekandtesten Städte und Plätze in dem Königreich Boheim und einverleibten Landern, Mähren und Schlesien*, Frankfurt/Main 1650.

Stránského ze Zapské Stránky O státě českém⁵¹¹ či Poselkyně starých příběhův českých křižovníka **Jana Beckovského**,⁵¹² ale i regionálně zaměřených kronik (Kronika mladoboleslavská **M. Jiřího Kezelia Novobydžovského**)⁵¹³ a dokonce i celkem nedávno zpřístupněného pramene navýsost privátní povahy z prostředí šlechtického (deníky **Adama ml. z Valdštejna**)⁵¹⁴.

Z pozdějšího období, snad z druhé poloviny 17. století, pochází báseň, údajně z pera nymburského měšťana **Ondřeje Kramolína**,⁵¹⁵ dochovaná v rukopise uloženém v Knihovně Národního muzea. Její text otiskl jako součást své pochvalné zprávy o knize Františka Kulhánka (srov. níže) Čeněk Zíbrt.⁵¹⁶ Co do faktografie je zatížena mnoha zkresleními a literárními kliše (např. že město chráněné r. 1634 toliko samotnými měšťany, bylo dobyto zradou), zůstává ale jedinečným svědectvím o tradici, která v Nymburce v souvislosti s událostmi let 1631 a 1634 přetrvávala. V některých pozdějších zpracováních byla v souvislosti s opevněním města také citována její úvodní partie, popisující poměrně podrobně vnější vzhled Nymburka. Zasluhovala by si podrobnější rozbor, ten by ovšem již vykračoval mimo rámec této práce.

Dvě nejstarší syntetická zpracování dějin Nymburka bohužel existují dosud pouze v rukopisech. Vznik staršího z nich z pera lékaře a nymburského purkmistra **Josefa Merkla** (1761-1833) sahá k počátku 19. století. Merkl zřejmě zpracoval více variant svého díla, z dochovaných je ovšem vedle různých torz relevantní především foliant uložený v rukopisném oddělení Knihovny Národního muzea, nazvaný „Geschichte der k[öniglichen] Stadt Nimburg im Auszüge herausgegeben von Joseph Merkl, *Medicinæ Doctor*, von Nimburg gebürtig“, datovaný 20. říjnem 1819.⁵¹⁷ Podle údajů v úvodu Merkl tento výtah sepsal na popud vlasteneckého kněze Josefa Vojtěcha Sedláčka, premonstráta a profesora matematiky na filozofickém ústavu v Plzni. Samo zpracování období třicetileté války by bylo zajímavé spíše jen jako doklad o autorových (a snad i obecně dobových) představách o této

⁵¹¹ Z několika vydání např. Bohumil RYBA (ed.), Pavel Stránský, O státě českém. Praha 1946³, s. 64n.

⁵¹² Antonín REZEK (ed.), Jan Beckovský, Poselkyně starých příběhův českých, díl II, sv. 3, Praha 1880, s. 163, 222n.

⁵¹³ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 219.

⁵¹⁴ Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633, Praha 1997, s. 321-323. Valdštejnův deník obsahuje také zajímavé záznamy, týkající se jeho pobytů v předběllohorském Nymburce.

⁵¹⁵ O vztahu Nymburku a známé rodiny Kramolínů naposledy kriticky Igor VOTOUPAL, K původu malířů Josefa (1730-1802) a Václava (1733-1799) Kramolínů, Umění 52, 2004, č. 5, s. 452-454.

⁵¹⁶ Čeněk ZÍBRT, Kulturní obrázky z dějin král. města Nymburka, Český lid 22, 1913, s. 257-284. Snad za to může nešťastný název Zíbrtovy svérázné edice, každopádně zůstalo otištění tohoto textu zcela mimo zorné pole většiny historiků, kteří se příslušnou problematikou zabývali. Srov. F. X. HALAS, Čeští měšťanští dějepisci, s. 150.

⁵¹⁷ Joseph MERKL, Geschichte der k. Stadt Nimburg [...], Nymburk 1819. Knihovna Národního muzea v Praze, sign. KNM VII C 21.

epoše a jejím významu pro Nymburk, kdyby nebylo několika zajímavých zmínek a citací z dnes zřejmě nedostupných nebo přinejmenším odjinud neznámých pramenů. Z toho je nejzávažnější opis latinské básně Ondřeje Thobaea, někdejšího nymburského primátora a básníka, z července 1635, věnované primátoru Janu Kadeřávkovi a městskému písaři Janu Šudovi ze Semanína. Thobeus (o něm podrobněji níže) v ní reagoval na tragédii Nymburka ze srpna 1634.⁵¹⁸

Merklovým nástupcem a pokračovatelem v tom nejlepším slova smyslu byl **Jan Dlabač** (1809-1873), rovněž lékař, absolvent pražské univerzity a nymburský rodák. Ani jeho „Memorabilien-Buch der k[öniglichen] Stadt Nimburg begründet im J[ahre] 1846“ nebyl dosud vydán. Rukopis tohoto objemného díla je uložen v Polabském muzeu – Vlastivědném muzeu Nymburk. Dlabačovo zpracování příslušných pasáží týkajících se dějin Nymburka za třicetileté války bylo oproti Merklovi podstatně podrobnější a věrohodnější. Dlabač ostatně na rukopisu pracoval až do konce života a řadu věcí postupně doplňoval a upřesňoval. Jeho rukopis byl východiskem pro článek **Karla Vladislava Zapa** „Nymburk, královské město nad Labem“, takto první tištěný syntetický přehled nymburských dějin.⁵¹⁹ Zap shledal třicetiletou válku jako zásadní přelom negativní povahy v dějinách Nymburka. Podle něho „*historie města pozbývá od třicetileté války vší zajímavosti, a nemá než o přihodilých událostech, ovšem více smutné než veselé povahy, vyprávěti*“.⁵²⁰ Na Zapa navázal ve své knížce literárně nesmírně plodný popularizátor historie, nymburský učitel **František Hrnčíř**.⁵²¹ Převzal od něho řadu údajů včetně formulací a doplnil je pasážemi z mezitím vydaných Bílkových Dějin konfiskací. Nic zásadně nového k Zapově zpracování třicetileté války a Nymburka ovšem nepřinesl.

Dodnes nejrozsáhlejší a dosud v mnoha ohledech nenahrazené dějiny Nymburka zpracoval v první dekádě 20. století středoškolský profesor **František Kulháněk** pro jeden ze svazků souborného díla „Poděbradsko“.⁵²² Záhy byl vydán také jako samostatný objemný

---

⁵¹⁸ Merkl, fol. 34v-35r.

⁵¹⁹ Karel Vladislav ZAP, Nymburk, královské město nad Labem, in: PAM 3, 1859, s. 340-360.

⁵²⁰ Tamtéž, s. 348.

⁵²¹ František HRNČÍŘ, Královské město Nymburk nad Labem. Obraz minulosti i přítomnosti, Nymburk 1894.

⁵²² Otázka „druhého života“ Nymburka období třicetileté války by si vzhledem k významu, který byl událostem let 1631 a 1634 v různých kontextech přičítán, zasloužila samostatnou pozornost. Vznik „Poděbradska“, ambiciózního projektu připravovaného místním učitelstvem, s touto otázkou úzce souvisí. Jak nasvědčují některé příležitostně zachycené prameny, vznik díla provázely podobné osobní hořkosti jako řadu podstatně závažnějších projektů. Pochopitelně, nejen koryfeje, ale i pěšáci mají v rámci své „váhové kategorie“ své ambice. Srov. dopisy jednoho z místních badatelů Jana Hojsáka Josefu Pekařovi, Archiv Národního muzea, osobní fond Josefa Pekaře, kart. 10 (zvl. velmi ostře vyhozený list vůči hlavnímu redaktorovi „Poděbradska“ z 31. 1. 1912).

svazek⁵²³ a hned o rok později v upravené verzi jako „Dějiny královského města Nymburka“. ⁵²⁴ Kulhánek nebyl školeným historikem, a proto ani řada podrobných údajů není často spolehlivá. Značná redukce poznámkového aparátu, v němž navíc u citovaných pramenů pravidelně scházejí odkazy na příslušná folia, nepřispívá k praktické použitelnosti díla. Přesto ale není zdaleka bez ceny. Kulhánek pro svůj výklad užil většiny dochovaných městských knih a pramenů z arcibiskupského, místodržitelského a muzejního archivu (včetně výše zmiňovaných register korespondence podkomořího Přibíka Jeníška). Období třicetileté války je zpracováno v samostatné kapitole, řadu informací, zvláště k jednotlivým významným nymburským osobám a budovám, lze nalézt i v kapitolách jiných. Dva pozdější nástiny dějin Nymburka z pera dlouholetého okresního archiváře **Františka Forsta**⁵²⁵ a historika umění **Jakuba Pavla**⁵²⁶ nepřinášejí pro sledované období už jen vzhledem ke své stručnosti prakticky nic nového. František Forst byl také spoluautorem a jistě rovněž iniciátorem bibliografie regionálně-historické literatury pro nymburský okres, v níž je podchycena řada dílčích, dnes už zapomenutých a špatně dostupných, ale často zajímavých příspěvků.⁵²⁷

Obrátíme-li pozornost k pracím zaměřeným sensu stricto na třicetiletou válku, zjistíme, že valná většina z nich byla iniciována kulatými výročími dramatických událostí let 1631 a 1634. Nejstarší z nich je spis nymburského magistrátního úředníka **Antona Johanna Zimmlera** „*Die Zerstörung Nimburgs und die grausame Ermordung der Einwohner*“ z roku 1833.⁵²⁸ Představuje dnes už mnohem spíše pramen k druhému životu Nymburka první poloviny 30. let 17. století než plnohodnotné zpracování. Romantické inspirace tohoto spisku naznačuje již podtitul „*Aus der Epoche Wallensteins*“. Od Šuda převzaté pasáže se v něm střídají s partiemi založenými čistě na autorově fantazii, jako je např. detailní popis smrti velitele císařské posádky, jehož tělo poseté ranami padá jako poslední na hromadu mrtvých těl obránců města.⁵²⁹ Obsahuje také seznam padlých ze 16. srpna 1634, který se v závěru

---

⁵²³ František KULHÁNEK – František MIKOLÁŠEK, Královské město Nymburk v minulosti a přítomnosti, Nymburk 1910 („zvláštní otisk z díla Poděbradsko“).

⁵²⁴ František KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, Nymburk 1911. Kulhánekovo dílo se dostalo nepříznivé recenze z pera Josefa Vítězslava Šimáka v ČČH 24, 1918, s. 286-300, jádro kritiky se ale vztahovalo ke středověkému období.

⁵²⁵ František FORST, Dějiny Nymburka, in: Okresní archiv v Nymburce. Průvodce po fondech a sbírkách, Praha 1958, s. 52-57.

⁵²⁶ Jakub PAVEL, Nymburk. Historický a stavební vývoj města, Nymburk 1970.

⁵²⁷ František FORST – Eva VELINSKÁ – Mirko VELINSKÝ, Bibliografie historicko-vlastivědné literatury okresu Nymburk, Praha 1961.

⁵²⁸ Anton Johann ZIMMLER, Die Zerstörung Nimburgs und grausame Ermordung der Einwohner. Aus der Epoche Wallensteins, Prag 1833.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 24n.

v jednotlivostech liší od Emlerovy edice Šudova textu,⁵³⁰ a soupis nymburských privilegií do r. 1655.

O sto let později vyšla nákladem Musejního spolku v Nymburce dvacetistránková publikace **Otakara Odložilíka** o zkáze Nymburka za třicetileté války.⁵³¹ Musejní spolek se tehdy sám obrátil na autora, jenž se příslušnou problematikou v širokých souvislostech již delší dobu zabýval. Jeho dílko, využívající zejména pramenů z tehdejšího Archivu Ministerstva vnitra, je fundovaným přehledem nejzávažnějších událostí, zasazených do širokého dobového kontextu. Brožura je dodnes přesvědčivým svědectvím o přednostech, které má svěření příležitostného díla tohoto typu odborně školenému specialistovi (zvláště ve srovnání s níže citovanou Kulhánkovou sérií článků k témuž výročí). Nedávno vydané Odložilíkovy deníky navíc svědčí o tom, jak zodpovědně k tématu přistupoval a jak pro něj psaní tohoto textu bylo především zátěží, odvádějící jej od důležitějších prací, než čímkoli jiným.⁵³²

V téže době vycházela na pokračování v místním týdeníku Nymburské listy obsáhlejší stat' **Františka Kulhána** „Zkáza Nymburka r. 1631 a 1634“.⁵³³ Její podtitul „Z druhé knihy o Nymburce památce padlých“ naznačoval, že Kulhánek se po dvou desetiletích chce vrátit k nymburským dějinám novou knihou, v níž by se věnoval otázkám v jeho Dějinách jen stručně pojatým nebo opomenutým a rozšířil dosud využitě spektrum pramenů.⁵³⁴ Svědčí o

⁵³⁰ Odlišnosti jsou z největší části zřetelně způsobeny špatným čtením, několik jmen v závěru, jež jsou zcela odlišná od údajů Emlerovy edice, navozuje otázku, zda neměl Zimmmler k dispozici ještě jiný pramen nebo přinejmenším jinou verzi (opis?) Šudova textu.

⁵³¹ Otakar ODLOŽILÍK, Zkáza Nymburka za třicetileté války. (K třístému výročí napsal O. O.), Nymburk 1934.

⁵³² Průběžně činěné záznamy o tom hovoří dosti jednoznačně: 17. VI. 1934: „Od dneška za čtyři neděle doufám už býti v Berlíně. [...] Mám ještě psáti tu brožuru o Nymburku. Kdyby se mi podařilo skončiti ji dříve, možná, že bych i dříve jel.“ 25. VI. 1934: „Kus brožury o Nymburku jsem už napsal, něco kolem třetiny – jak dokončím to ostatní, je mi ještě záhadou.“ 28. VI. 1934: „Teď ještě ten Nymburk nešťastný a budu míti stůl prázdný, alespoň pokud jde o další věci. Zbudou ještě korektury a budu moci odjeti.“ 2. VII. 1934: „Nymburk vážne, ačkoliv jsem chtěl býti brzo hotov. Potřeboval bych 3-4 dopoledne řádného soustředění a bylo by to z krku. Tento týden už to nedokážu.“ 13. VII. 1934: „Zítřka doufám dokončiti Nymburk [...].“ 15. VII. 1934: „Vrátil jsem se do archivu, poněvadž jsem chtěl dopsati ten Nymburk, abych v pondělí a v úterý už mohl jenom uklízet. Korektury první části už přišly. Zvolili zrcadlo příliš velké, takže v celku nebude více než 16-20 stránek. Nechtělo se mi natahovati to, když to stejně byla věc, která mi neležela.“ Milada SEKYRKOVÁ (ed.), Otakar Odložilík, Deníky z let 1924-1948. I. 1924-1939, Praha 2002, s. 587-591. Dle mého soudu se jedná o fascinující a zcela výjimečnou možnost sledovat průběh vzniku díla tohoto typu přímo z pohledu jeho autora (otázce autostylizace v této souvislosti není třeba jednak vzhledem k čistě privátnímu charakteru deníků, jednak vzhledem k nevelké důležitosti, kterou Odložilík této práci v kontextu vlastního díla přisuzoval, přičítat zásadní význam).

⁵³³ František KULHÁNEK, Zkáza Nymburka 1631 a 1634. (Z druhé knihy o Nymburce památce padlých), Nymburské listy 3, 1934, č. 19-35. Nakolik byla jistá shoda názvu s Odložilíkovou brožurou náhodou a nakolik záměrem, je otázkou.

⁵³⁴ Vše nasvědčuje tomu, že Kulhánek takový rukopis skutečně dokončil. Na sklonku r. 1944 se v Poděbradských novinách objevila zpráva o tom, že Sponitelně města Nymburka svěřil rukopisy prací „Druhá kniha o Nymburce“ (historie o vpádu saském), „Ve stínu ztracené slávy“ (historie radního domu) a komentářem opatřený překlad pamětní knihy Jana Dlabače. Mělo se jednat o „dílo převeliké; na stroji psaných archů lze počítati snad i desetitisíce, zvláště u hlavní práce, »Druhé knihy o Nymburce«, která jest přímým pokračováním knihy první, jež vyšla asi r. 1912, tehdy nákladem města“. Srov. zprávu Stěžejní dílo o dějinách města dokončeno

tom i skutečnost, že vycházel také z dosud nevyužitých register korespondence městské rady z let 1629-1634, ba dokonce na zápisech jejich poslední třetiny svou stat' doslova postavil.⁵³⁵ Kromě toho otiskl i částečný seznam padlých nymburských sousedů a listinu Ferdinanda III. ze 4. května 1635,⁵³⁶ již byla Nymburku potvrzena předchozí privilegia.

Na několik drobných článků, spojených vesměs s výročím v r. 1934, odkazuje uvedená Bibliografie,⁵³⁷ za zmínku ale stojí zvláště dva z nich. Pozdější dlouholetý nymburský archivář **František Forst** se – mimochodem takto explicitně jako jediný – zabýval otázkou, zda mohli být mezi Sasy, kteří dobyli v r. 1634 Nymburk, i nymburští emigranti,⁵³⁸ a přiklonil se k záporné odpovědi. V této souvislosti narazil i na problém skutečného rozsahu nymburské pobělohorské emigrace. Znovu otiskl seznam 31 osob⁵³⁹ a dílčí seznam osmnácti domů patřících osobám, které odešly z Nymburka. Také příspěvek **Emila Zimmlera**⁵⁴⁰ (podle všeho mj. také iniciátora vzniku Odložilíkovy brožury) se vztahuje k dobytí Nymburka v srpnu 1634. Autor v něm podává zprávu o novém prameni, jehož opis Musejnímu spolku opatřil v Drážďanech Bedřich Mendl, a reprodukuje obsah této písemnosti. Jedná se o zprávu velitele saských oddílů, které Nymburk tehdy dobyly.⁵⁴¹

Zvláštní pozornost je třeba věnovat práci, která si všímá Nymburka v uvedené době ze zcela jiného pohledu, totiž v souvislosti s dějinami Pelhřimova. V rámci již uvedené monumentální práce věnoval **Josef Dobiáš** prostor i otázce vztahů mezi oběma městy, úzce spojenými prostřednictvím tíživých majetkových záležitostí, které byly v průběhu třicetileté války předmětem dlouhodobých sporů.⁵⁴² Ve stejné době, kdy vyšla Dobiášova kniha, byl zpracován také stavebně-historický průzkum Nymburka, který poskytuje dobré vodítko k osudům jednotlivých nemovitostí.⁵⁴³

---

v Poděbradských novinách XXX, č. 50, 21. prosince 1944. Jaký byl další osud tohoto díla se nepodařilo zjistit, v současné době je nezvěstné. Za upozornění na tuto skutečnost a zasvěcené informace vděčím Mgr. Igoru Votoupalovi ze SOKA Nymburk.

⁵³⁵ „Obširné zápisy o těchto žalostných pohromách nacházejí se v radním kopiaři z r. 1629. Poslyšme, co tyto smutné zápisy žalují a uctěme památku těch, kdož v bezměrném zoufalství a hrůzách r. 1631 a 1634 za saských vpádů v Nymburce zahynuli.“ Tamtéž, č. 19, s. 1.

⁵³⁶ Srov. A. HAAS, Soupis privilegií, s. 149.

⁵³⁷ F. FORST – E. VELINSKÁ – M. VELINSKÝ, Bibliografie historicko-vlastivědné literatury okresu Nymburk, s. 66n.

⁵³⁸ František FORST, 16. srpen 1634 a nymburští emigranti. (Byli mezi Sasy, dobyvšími 16. srpna 1634 Nymburka, i nymburští emigranti?), Nymburské listy 3, 1934, č. 38-40.

⁵³⁹ Srov. J. EMLER (ed.), Emigrace česká.

⁵⁴⁰ Emil ZIMMLER, Původní zpráva velitele saského vojska, které dobylo Nymburk 16. srpna 1634, Nymburské listy 5, 1936, č. 45.

⁵⁴¹ Její strojopisný český překlad je dnes uložen ve Polabském muzeu – Vlastivědném muzeu Nymburk. Korespondence Zimmlera s Bedřichem Mendlem v této záležitosti se dochovala v Archivu Akademie věd ČR, osobní fond Bedřicha Mendla.

⁵⁴² J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova II, Pelhřimov 1935; TÝŽ, Dějiny Plhřimova V.1, Praha 1970.

⁵⁴³ J. MACHÁČKOVÁ, Nymburk – stavebně historický průzkum historické části města, Praha 1970 (strojopis, vzniklý ve Státním ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze).

V posledních letech vyšlo několik zajímavých dílčích studií, jejichž předmětem zájmu je předbělohorský Nymburk a v některých případech i jeho správa, proto je nutné učinit o nich na tomto místě krátkou zmínku. Předně se jedná o komentář k vnější tvářnosti města v raném novověku na jeho nejstarším vyobrazení, které pro souborné vydání vedut středoevropských měst zhotovených v rámci cesty falckraběte Ottheinricha v l. 1536-37 napsal **Igor Votoupal**.⁵⁴⁴ Ten je také autorem studie o zajímavém ikonografickém prameni z prostředí předbělohorského Nymburka, domnělém epitafním obrazu rodiny nymburské měšťky Anny Huňaté.⁵⁴⁵ Nymburskému hrdelnímu soudnictví v době předbělohorské se věnoval **Petr Kreuz** ve své diplomové práci, jejíž podstatná část vyšla rovněž tiskem.⁵⁴⁶ Praxi komunikačního trojúhelníku, jehož vrcholy představují vedle Nymburka dvě nejbližší ležící královská města, zpracovala pro toto období na základě knih městské korespondence v sérii studií **Jana Krumpholcová**.⁵⁴⁷ Zajímavý pramen privátní povahy, tzv. kopiář nymburského císařského rychtáře z přelomu 16. a 17. století, Václava Pergera z Altenperka, zpracovala z hlediska jeho funkce výběrčího posudného Hradeckého kraje **Vladislava Křížová**.⁵⁴⁸

Některými otázkami z dějin Nymburka a jeho správy v době třicetileté války se zabýval autor této stati, a to především ve své diplomové práci,⁵⁴⁹ později přepracované pro tištěnou verzi⁵⁵⁰ a věnované nejpodstatnějšímu místnímu dochovanému prameni z tohoto období, knize register městské korespondence z let 1629-1634. Samostatné studie pak

---

⁵⁴⁴ Angelika MARSCH – Josef H. BILLER – Frank-Dietrich JACOB (edd.), *Die Reisebilder Pfalzgraf Ottheinrichs aus den Jahren 1536/37 von seinem Ritt von Neuburg a. d. Donau über Prag nach Krakau und zurück über Breslau, Berlin, Wittenberg und Leipzig nach Neuburg. Kommentarband*, Weißenhorn 2001, s. 182-188 a bibliografie na s. 466.

⁵⁴⁵ TÝŽ, Domnělý epitafní obraz rodiny nymburské měšťanky Anny Huňaté, in: *Vlastivědný zpravodaj Polabí* 33, 1999, s. 44-59. Otištěno také v popularizační verzi: TÝŽ, *Historie starého obrazu*. Kaplanka, poučné čtení o královském městě Nymburce a jeho okolí, č. 34, Nymburk, s. d. [2002].

⁵⁴⁶ Petr KREUZ, *Hrdelní soudnictví města Nymburka v době předbělohorské a jeho výkon*, *Právněhistorické studie* 33, 1993, s. 53-88.

⁵⁴⁷ Jana KRUMPHOLCOVÁ, *Písemná komunikace královských měst v době předbělohorské. Korespondence z Nymburka do Českého Brodu*, in: Petr Čornej – Bohdan Zilynskij et al. (red.), *Celostátní studentská konference Historie 1998. Sborník prací*, Praha 2000, s. 73-109; TÝŽ, *Komunikace nymburské a kolínské městské rady v době předbělohorské ve světle úřední korespondence*, *Vlastivědný zpravodaj Polabí* 34, 2000, s. 42-62; TÝŽ, *Komunikace českých královských měst v době předbělohorské. (Úřední korespondence mezi Českým Brodem, Kolínem a Nymburkem)*, *Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny* 4, 2002, č. 1, s. 20-34.

⁵⁴⁸ Vladislava KŘÍŽOVÁ, *Vybírání posudného v kraji hradeckém podle kopiáře Václava Pergera z Altenperka z let 1594-1601*, in: *Východočeský sborník historický* 8, 1999, s. 65-85.

⁵⁴⁹ Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburská registra z let 1629-1634*, diplomová práce na katedře PVH a AS, FF UK Praha 1998.

⁵⁵⁰ TÝŽ, *Nymburk v letech 1629-1634 ve světle městských register a jiných pramenů 1 (Situace města po bitvě na Bílé hoře a stručný diplomatický rozbor rukopisu)*, *SSH* 25, 1999, s. 85-104; TÝŽ, *Nymburk v letech 1629-1634 ve světle městských register a jiných pramenů 2 (Městská kancelář a obsahový rozbor register)*, *SSH* 26-27, 2000-2001, s. 15-43.

vzhledem k dosaženým závěrům věnoval problematice nymburské pobělohorské emigrace,⁵⁵¹ vztahům mezi civilním obyvatelstvem a vojáky⁵⁵² a dosud různě interpretovaným okolnostem obléhání Nymburka saským vojskem v prosinci 1631.⁵⁵³

IV.2 Přehled dějin města v letech 1618-1648

Nikoli náhodou začíná popis Nymburka ve spise Pavla Stránského „*O státě českém*“ upozorněním na jeho polohu a opevnění: „*Nymburk je město na rozevřené rovině, na místě velice příhodném k odrážení nepřátelských nájezdů*“, a je proto řádně opevněno „*cihlovou zdí i hlubokým dvojnásobným příkopem sloužícím řece za koryto*“. Hradby byly dominantou, chloubou i hlavní zárukou ochrany města.⁵⁵⁴ Kromě toho Nymburk v očích soudobého pozorovatele vynikal „*hojností a dobrou šťavnatostí zeleniny všeho druhu a vařiva*“. A rovněž tak pijáky, kteří „*velmi často vybočí z mezí a rozbíjejí si hlavy poháry, jež předtím jedni druhým vyprázdnili do obličeje*“, z čehož vzniklo přísloví: „*Připímt' po nymbursku*.“⁵⁵⁵

Strategického významu Nymburka si byli vědomi i stavovští direktoři. U Pavla Skály ze Zhoře je zachyceno jejich jednání s vyslanými z královských měst 30. srpna 1618, kdy došlo na otázku lepšího zabezpečení proti nepřátelskému útoku. Tehdy „*obzvláště o městě Nymburku činila se zmínka hrubá a dlouho s vyslanými z královských měst o položení jeho od direktorů a od generálů rokovalo se, jakož i abrys jeho v tu chvíli do desk zemských přinést dali*.“⁵⁵⁶ Hned v srpnu také direktoři nařídili hejtmanovi poděbradského panství, aby z komorních lesů poskytl 150 kmenů na opevňovací práce v Nymburce.⁵⁵⁷ Už 21. května 1619 však Nymburští prosili direktory o ochranu a úlevy v kontribuci, poukazují na špatnou finanční situaci města a nemalé náklady, které si opravy hradeb vyžádají a které nemají z jakých prostředků hradit.⁵⁵⁸

⁵⁵¹ TÝŽ, Nymburská registra z let 1629-1634 jako pramen k dějinám pobělohorské emigrace, in: Michaela Hrubá (red.), *Víra nebo vlast? Exil v dějinách raného novověku*. Sborník z konference konané v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 5.-6. listopadu 1998, Ústí nad Labem 2001, s. 291-294.

⁵⁵² TÝŽ, Zkušenosti Nymburských s vojáky za třicetileté války. Sonda do problematiky obrazu vojáka v českém městském prostředí, *Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny* 1, 1999, č. 1, s. 22-38.

⁵⁵³ TÝŽ, Město bylo vypáleno a zkaženo, znamenité škody tam zdělány... Nymburk a Sasové v roce 1631, *Kaplanka. Poučné čtení o královském městě Nymburce a okolí*, č. 40, Nymburk, s. d. [2006].

⁵⁵⁴ O stavu dochování a původní podobě nymburských hradeb nejnověji Vladislav RAZÍM, Kolín, Čáslav, Nymburk – městská opevnění posledních Přemyslovců v Čechách, *Umění XXXVI*, 1988, s. 309-339.

⁵⁵⁵ B. RYBA (ed.), Pavel Stránský, *O státě českém*, s. 64n.

⁵⁵⁶ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká*, s. 84.

⁵⁵⁷ J. PROKEŠ (ed.), *Protokol vyšlé korespondence*, s. 47, č. 387.

⁵⁵⁸ *Spisy předmgt. období*, kat. č. 89 a 91 (koncept a opis téhož listu).

Lze-li v citovaném listu očekávat jistou míru nadsazení, způsobenou nepříliš velkou chutí k uvedeným výdajům, pak nelze upřít jistou váhu argumentu, že město nemá žádné statky. Z obecního majetku, který byl Nymburku konfiskován v r. 1547,⁵⁵⁹ byly poté vráceny pouze důchody z mlýnů, masných krámů, luk, rolí a cla z mostu.⁵⁶⁰ Nymburk měl očividně tu smůlu, že ležel uprostřed prostoru, z něhož Ferdinand I. plánovitě vytvářel ucelený komplex komorních panství. V berním rejstříku z r. 1620 je v nymburském obecním majetku evidováno 21 mlýnských kol a pouze 3 poddanské usedlosti.⁵⁶¹ Jak vyplývá z pozdějšího soupisu nymburských obecních statků (asi z r. 1635), patřily městu dva mlýny a čtyři dvory.⁵⁶² Jedná se o mlýn Komárna (zvaný také Dolejší), který měl společný jez s mlýnem Bašta na pravém břehu Labe, konfiskovaným 1547 a od té doby přičleněným k lyskému panství. Dále o městský mlýn, jež „*dle privilegium k špitálu přísluší, odtud kněz, žákovstvo, lidé špitální a ouřad purkmistrský své vychování mají*“. Dvory nesly názvy Bílý, Šlotava, Sequestra a Svatojiřský.⁵⁶³

Na udržování městských hradeb už před počátkem třicetileté války pamatovala bohatá nymburská měšťka Anna Huňatá, která ztratila v r. 1599 při morové ráně rodinu a odkázala obci r. 1604 sumu 3.000 kop míš. Tato částka měla zůstat v celku, ve prospěch obce však mělo být ročně obráceno minimálně 100 kop míš. z obou ročních splátek úroků dohromady, a to zejména na opravu hradeb, mostů a cest na předměstích. Celou částku si ovšem již v r. 1606 půjčil pro válečné účely císař Rudolf II. a postoupil za ni obci roční plat ve výši 180 kop míš. Tato částka měla být ve dvou splátkách ročně odváděna z komorního platu města Pelhřimova, konkrétně z jeho vesnic Starý Pelhřimov, Lipice, Stanovice, Bočovice a Krasíkovice, v něž se Nymburští mohli v případě nevčasného splácení uvázat.⁵⁶⁴

Na počátku 20. let 17. století byl Nymburk z větší části protestantský, včetně městské rady a císařského rychtáře Jana Jarošů. Co se týče povstání, přiřadil se Nymburk svou pasivní účastí k naprosté většině královských měst, jak o tom svědčí mj. přístup k opravě hradeb.

---

⁵⁵⁹ Byly to celé vsi Písty, Krchleby a Všechlapy, díl vsí Ratenice a Rašovice; dále řada kmetských dvorů a platů na lidech v dalších vesnicích, rybníky, ostrovy aj. Výčet podle desk zemských otiskl T. V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací*, s. 1163.

⁵⁶⁰ F. KULHÁNEK, *Dějiny*, s. 293.

⁵⁶¹ Je to nápadně málo ve srovnání s většinou ostatních měst. Např. blízký Kolín měl 14, Český Brod 64, Mladá Boleslav 60 a Pelhřimov dokonce 326 osedlých poddaných. Srov. Václav PEŠÁK (ed.), *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953, s. 54, 103 a 121.

⁵⁶² Spisy předmtg. období, kat. č. 214 a 246.

⁵⁶³ Tamtéž. Srov. též F. KULHÁNEK, *Dějiny*, s. 161, 172.

⁵⁶⁴ Císař si ještě vyhradil právo Nymburským plat odejmout, pokud by jim vrátil celou částku 3.000 kop míš., k čemuž pochopitelně nikdy nedošlo. Srov. zejména Spisy předmtg. období, kat. č. 74, kde je opis kšaftu Anny Huňaté z kvaternu trhového zlatého desk zemských a další výpisy z desk zemských, včetně postoupení komorního platu Rudolfem II. Dále srov. K. V. ZAP, *Nymburk*, s. 346; Jan HOJSÁK, *Nymburk a Pelhřimov*, *Věstník Poděbradska* 7, 1904, č. 12, s. 184; F. KULHÁNEK, *Dějiny*, s. 315n; J. DOBIÁŠ, *Dějiny Pelhřimova II*, s. 705-707.

Zbavení se podkomořího Purkarta Točníka, jehož zákroky vůči městské autonomii v r. 1617 dolehly i na Nymburské, jim jistě nebylo proti mysli.⁵⁶⁵ Jistě vzhledem k příhodné poloze byl direktory hned v srpnu 1618 k Nymburku nařízen mustruňk hotovosti Boleslavského, Kouřimského a Litoměřického kraje, jež se tu pak v průběhu září shromažďovala, aby mohla být poté odvelena k bojům u Německého Brodu.⁵⁶⁶ Ačkoli zátěž, kterou s sebou přinesla přítomnost krajské hotovosti, se nedá srovnávat s přítomností vojska složeného z profesionálních žoldnéřů, přesto bylo třeba proti některým výstupkům zasahovat (střílení zvěře v okolních lesích).⁵⁶⁷ Ohlas některých z nich pronikl i za městské hradby, takže Kutnohorští mohli v listopadu 1618 zrušit jarmark také s poukazem na nepřístojnosti, které se předtím přihodily na jarmarku v Nymburce.⁵⁶⁸ Až do konce stavovského povstání představoval Nymburk zázemí pro válečné přípravy, jichž se týkala také většina další korespondence Nymburských s direktory, ať již se jednalo o výrobu luntů v červnu 1619,⁵⁶⁹ nebo o finanční požadavky.⁵⁷⁰

Druhý den po bitvě na Bílé hoře projel městem Fridrich Falcký se svým doprovodem.⁵⁷¹ Nymburští se rázem ocitli mezi poraženými a listopad 1620 pro ně měl znamenat začátek patrně nejsmutnějšího období v dějinách města. Karel z Lichtenštejna je vyzval listem, datovaným 16. listopadu,⁵⁷² aby se zachovali po příkladu vyšších stavů a vyslali do Prahy zástupce s prohlášením, že jako českého krále uznávají Ferdinanda. V tomto duchu měli vyrozumět také osoby panského a rytířského stavu z okolí. Ke složení slibu císaři je o dva dny později vyzval i císařský plukovník Jan Jakub z Brunkhorstu, ležící s vojskem v Brandýse.⁵⁷³ Dne 22. listopadu pak přitáhl praporec mušketýrů pod Adamem Erhartem z Erwitau, první z dlouhé řady císařských oddílů, které byly ve městě ve 20. letech

---

⁵⁶⁵ Srov. také F. KULHÁNEK, *Dějiny*, s. 316-319; O. ODLOŽILÍK, *Zkáza*, s. 4.

⁵⁶⁶ F. KULHÁNEK, *Dějiny*, s. 317; J. PROKEŠ (ed.), *Protokol vyšlé korespondence*, s. 46, č. 368 a s. 49-51, č. 413, 418, 447, 448; V. LÍVA (ed.), *Prameny III (1618-1625)*, s. 33.

⁵⁶⁷ J. PROKEŠ (ed.), *Protokol vyšlé korespondence*, s. 50, č. 421.

⁵⁶⁸ Jan FIALA, *Kutná Hora v letech 1618-1620*, in: *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české II.3*, *Kutná Hora 1925*, s. 114.

⁵⁶⁹ J. PROKEŠ (ed.), *Protokol vyšlé korespondence*, s. 118, č. 1616.

⁵⁷⁰ J. PROKEŠ (ed.), *Protokol vyšlé korespondence*, s. 99, č. 1268 (o zaplacení měsíčního žoldu rytmistrům a hejtmanům boleslavského kraje ze zadrželého posudného v dubnu 1619) a s. 133, č. 1916 (o platu pro rytmistra Jana z Roupova).

⁵⁷¹ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká*, s. 310, 332; O. ODLOŽILÍK, *Zkáza*, s. 3; F. KULHÁNEK, *Dějiny*, s. 320. Podle zprávy britského vyslance Conwaye zde měl také vyslechnout zprávu komisařů ustavených nad uherskou jízdou o jejím řádění na jejím útěku z Prahy na jihovýchod. Srov. J. DOBIÁŠ, *Dějiny Pelhřimova II*, s. 998n.

⁵⁷² *Spisy předmt. období*, kat. č. 92.

⁵⁷³ *Tamtéž*, kat. č. 93.

kvartýrovány.⁵⁷⁴ Ještě téhož roku Nymburští shromáždili vynucenou půjčku pro císaře ve výši 1.200 kop míšeňských.⁵⁷⁵

Konfiskace majetku za účast v povstání se týkala hlavně devíti kop záhonů rolí a 20.000 zlatých, které byly dříve v hotovosti zapůjčeny císaři Matyášovi. Všechny obecní i špitální důchody a statky přešly, tak jako v jiných královských městech, do správy císařského rychtáře. V Nymburce se to týkalo celkem sedmi dvorů kmetských ve vsích Mladá, Straky, Jizbice, Bošín, Sovenice (v posledně jmenovaných v každé po dvou), dále platů z masných krámů ve městě, dvojího platu z mlýna, platů z dvorů a dalších pozemků ve městě a jeho okolí.⁵⁷⁶ Obce se dotkly rovněž konfiskace některých jejích věřitelů, zejména Daniela Škréty Šotnovského ze Závořic, jemuž dlužila 3.000 kop míš. Na zaplacení částky do rentmistrského úřadu bez výsledku naléhal Karel z Lichtenštejna již v červnu 1621.⁵⁷⁷ Jak vyplývá ze soupisu obecních dluhů z 8. října 1629, Nymburští z ní do té doby dokázali zaplatit 700 kop míš., zbytek byl městu prominut.⁵⁷⁸ V té době už byla obec přetížena výdaji na vojáky. V „*poznámenání quarnisonův*“ za léta 1620-1626 je uvedeno 18 vojenských oddílů⁵⁷⁹ a náklady na jejich udržování. Celková suma přesahuje 100.000 zl.⁵⁸⁰ Z účtu je patrné, že velké

⁵⁷⁴ Tamtéž, kat. č. 134 a 157; F. KULHÁNEK, Dějiny, s. 320.

⁵⁷⁵ Její převzetí potvrdili císařští komisaři v boleslavském a hradeckém kraji Ota Jindřich z Vartemberka, Jan Jiří Žďárský ze Žďáru, Jan starší Čábelický ze Soutic a měšťan Starého Města pražského Adam Švorc dne 30. prosince 1620. Spisy předmgt. období, kat. č. 95.

⁵⁷⁶ T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. 1163, na základě Desk zemských.

⁵⁷⁷ Spisy předmagistrátního období, kat. č. 96.

⁵⁷⁸ Spisy předmgt. období, kat. č. 171.

⁵⁷⁹ Podle tohoto soupisu se jedná o následující jednotky a velitele: 1. jeden praporec mušketýrů Adama Erharta z Erwitau (v Nymburce 22. 11. – 2. 12. 1620), 2. Jakub hrabě z Brunkhorstu – bylo mu zaplaceno do Brandýsa, 3. jeden praporec mušketýrů hraběte Parise z Ladronu (29. 12. 1620 – 30. 3. 1621), 4. vojáci bavorského plukovníka Jiřího Wolfa Pettlingera z Pettingu (18. 2. – 30. 4. 1621), 5. čtyři kompanie Julia Jindřicha, vévody sasko-lauenburského, které městem protáhly, 6. praporec mušketýrů kapitána Matouše Patzenauera, kteří měli v Nymburce sedmítýdenní muštrůk do 30. 9. 1621, 6. praporec knechtů Jiřího Khuna z Taubadel (17. – 24. 2. 1622), 7. dvě Valdštejnovy kompanie pod velením nejvyššího vachtmistra Octavia di Trappola (?) (5. 3. – 7. 6. 1622), 8. dvě kompanie některého z Vratislavů z Mitrovic a Bernarda Hýzrla z Chodů (8. 7. – 29. 8. 1622), 9. plukovník Ferdinand Rudolf Lažanský z Bukové s vojáky (29. 7. – 11. 8. 1622 ?), 10. tři kompanie rytmistů Idu (v jiných pramenech Heyden, snad Jan Jiří nebo Jan Jakub Hayden), Vratislava z Pernštejna a Aostalliho (8. 11. 1622 – 3. 4. 1623), 11. štáb plukovníka Jakuba Duvala hraběte z Dampierre (23. 4. – 18. 9. 1623), 12. vojáci plukovníka Filipa Cratze ze Scharfensteinu (30. 10. 1623 – 12. 2. 1624), 13. jízda rytmistra holštejnského regimentu Ewalda z Podewils (29. 2. 1624 – 1. 3. 1625), 14. 40 jezdců kompanie rytmistra della Borda pod velením Jana de Salazar (20. 5. – 4. 7. 1625), 15. regiment nejvyššího Rudolfa z Tiefenbachu (8.-10. 7. 1625), 16. jízda nejvyššího Daniela z Hebronu (27.-30. 8. 1625), 17. tři praporce Breinerovských mušketýrů (8. 12. 1625), 18. jeden praporec Breinerův praporec o 87 mužích (1626, 8 týdnů, blíže nespecifikováno). Spisy předmgt. období, kat. č. 134 a 157 (roztržený a omylem nadvakrát zaevidovaný spis); pro jednotlivé důstojníky srov. rejstřík u V. LÍVY (ed.), Prameny III, passim.

⁵⁸⁰ Jsou v nich započteny i částky, na něž byly odhadnuty ukradené věci (např. dvě velké měděné pánve z obecní lázně odhadnuté na 500 zl., které dal odvézt plukovník Jan Filip Cratz ze Scharfensteinu poté, co nechal lázeň rozbořit). Největší náklady byly učiněny jednak na posádky, jež zůstávaly ve městě delší dobu (nejdéle kompanie Ewalda z Podewils, jejíž roční pobyt stál Nymburské 20.800 zl.), jednak na oddíly, jež si peníze a potraviny nad stanovené kvóty samy vynutily. S celkovou částkou cca. 100.000 zl. se v podstatě shodují údaje u F. KULHÁNKY, Dějiny Nymburka, s. 320-323, kde jsou náklady do r. 1626 uváděny v kopách míšeňských. Dále srov. Václav PEŠÁK, Vojenské vlivy na správu kontribucí v Čechách v letech 1621-1623, in: Vojensko-

položky představovaly zejména výdaje na důstojnickou tabuli, kde se složení stravy značně lišilo od stravy mužstva. Ani „*pevná linie Albrechta z Valdštejna, omezující vytrvale zvůli žoldnéřského vojska a snažící se zajistiti jednotný, zato však obecný základ zdanění*“⁵⁸¹ v roce 1622 neznamenal pravděpodobně pro obec žádoucí ulehčení, ač i v Nymburce jsou doklady alespoň o snahách v tomto duchu.⁵⁸²

Obyvatelstvo, které se muselo na kvartýrované vojáky skládat v různých sbírkách, bylo navíc z jejich strany vystaveno dalším útrapám. Zejména se jednalo o krádeže peněz, koní a cennějších věcí, ale nezdá se, aby lidé vojáky přímo fyzicky napadali a týrali. Tak bylo např. vymáháno 1.500 kop míš. uloupených v červenci 1621 vdově Anně Slánské⁵⁸³ a na jaře 1622 vyšetřována vražda mladého pacholka, zastřeleného mušketýrem valdštejnského pluku Martinem Nejmonem.⁵⁸⁴ Jinde se dovídáme o příkoří učiněném rybáři Pavlu Herynkovi, jemuž byl vyloupen haltýř na Labi, a když se domáhal zaplacení, kapitán jej zbil holí a nadto vložil do jeho domu dalších pět vojáků.⁵⁸⁵ Podobné excesy musely nutně zhoršovat už tak dost napjatou situaci ve městě. Zátěž, kterou přinášela přítomnost vojska, se tak stala prvním důvodem rozsáhlé migrace obyvatelstva, která začala ještě před hlavní rekatolizační vlnou.

Žádné zprávy nejsou o politické emigraci z Nymburka bezprostředně po Bílé hoře. Jediným náznakem je zmínka o poslu Janu Svačinovi z Nymburka ve výpovědi Ondřeje Chebďovského z Poděbrad, jenž byl v r. 1622 v Hradci Králové vyslýchán a popraven jako nepřátelský zvěd a zároveň zběh z císařské armády. Podle něho měl Svačina nést list z obleženého Kladska králi Fridrichovi. Kromě toho měl sám Chebďovský u sebe list pro Lidmilu Plašickou z Nymburka.⁵⁸⁶ Albrecht z Valdštejna okamžitě žádal o prošetření zprávy o

---

historický sborník 5, 1936, s. 47. Pešák zde uvádí, že vojenské výdaje nymburské obce i měšťanů činily jen za první polovinu roku 1621 kolem 9.400 zl. Týž autor propočítal i průměrné měsíční náklady na vydržování pluků (pluk těžkého jezdeckého 20.000 zl., lehkého jezdeckého 18.000 zl. a pěší pluk o 1.000 mužích 9-10.000 zl.). Tamtéž, s. 42. Stejný náklad nymburské obce jako Pešák (pro první pololetí roku 1621 částku 9.389 zl. 52 kr.) uvádí i V. LÍVA (ed.), *Prameny III*, s. 173.

⁵⁸¹ V. PEŠÁK, *Vojenské vlivy*, s. 62.

⁵⁸² Valdštejn slíbil Nymburským (listem z 21. 4. 1622) zakročit v případech, kdy jsou překračovány taxy stanovené krajskými vojenskými komisaři. V tomto duchu skutečně došlo o dva týdny později k ujednání mezi Valdštejnovými zástupci a městem. *Spisy předmtg. období*, kat. č. 103 a 105.

⁵⁸³ V. LÍVA (ed.), *Prameny III*, s. 166.

⁵⁸⁴ *Spisy předmtg. období*, kat. č. 100, 101.

⁵⁸⁵ V. LÍVA (ed.), *Prameny IV*, s. 47.

⁵⁸⁶ V. LÍVA (ed.), *Prameny 3*, s. 260 a 270. O omylech nakupených kolem osoby Ondřeje Chebďovského, jemuž byl v meziválečném období v Poděbradech u havířského kostelíka odhalen pomník jako pobělohorskému exulantu, pojednal podrobněji Josef POLIŠENSKÝ, *Poděbrady a české stavovské povstání 1618-1620*, Polabí 1981, č. 5-6, s. 102-105. Naposledy E. ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí 1*, s. 88n.

poslu, který „Zvěřina sluje a byt svůj u J. M. C. rychtáře jmá, všelijaké listy a kundšafy ven k nepříteli a zase sem donáseti jměl“.⁵⁸⁷

Migrace a emigrace z Nymburka ve 20. letech z náboženských i materiálních důvodů byla ovšem silná. Postupující vyliďňování města lze sledovat v řadě pramenů. K r. 1607 vykazoval Nymburk 280 domů. Nejedná se jistě o číslo totožné s počtem sousedů, ale pro přibližnou představu stačí – Nymburk patřil mezi středně velká královská města.⁵⁸⁸ Z března 1623 je dochován soupis kvartýrů tří kompanií jízdy hraběte de Biglia. V něm jsou uvedena jak jména jednotlivých vojáků i s manželkami a čeledí, tak jména obyvatel, u nichž byli ubytováni. Těch je zde zapsáno 104.⁵⁸⁹ O tři roky mladší údaj (únor 1626) uvádí už pouhých 62 sousedů včetně vdov⁵⁹⁰ – to už byli ve městě kvartýrováni vojáci Breunerova regimentu. Odchod lidí z města pochopitelně zvyšoval zatížení těch, kteří zůstali.

Rekatolizace prováděná za asistence Breunerových vojáků probíhala v Nymburce na přelomu let 1625 a 1626. Tři praporce pěchoty ležely v Nymburce od 10. prosince 1625 do 22. února 1626⁵⁹¹ a jejich chování nejen vůči Nymburským, ale i vůči okolnímu obyvatelstvu a úředníkům sousedních královských panství postrádalo jakýkoli náznak ohleduplnosti.⁵⁹² Přibližně v tu samou dobu měli působit v Nymburce dva jezuité, Dokázal z Kutné Hory a po jeho odchodu Slavín z Prahy, přičemž první z nich údajně páčil kacířské knihy. Sousedů obrácených tehdy na katolickou víru mělo být kolem osmdesáti, což víceméně koresponduje s výše uvedenými údaji o počtu obyvatelstva.⁵⁹³ V červnu 1628 působil ve městě dominikán Jakub Šalomoun Keřský (Kerčský?), jež se po zdejších misijních úspěších přimluvil za obec u kardinála Harracha.⁵⁹⁴ V něm získali Nymburští mocného přímluvce u císaře, který je přijal na milost. Majestátem z 5. října 1628 vrátil městu konfiskovaný majetek, potvrdil předchozí

⁵⁸⁷ Snad se jedná o záměnu jmen (Svačina/Zvěřina) – nymburský soused Jan Zvěřina je v Nymburce doložen ještě ve 30. letech 17. stol. Spisy předmgt. období, kat. č. 102.

⁵⁸⁸ Otto PLACHT, Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.-18. století, Praha 1957, s. 160. Podle Plachtova soupisu i v porovnání s údaji z let 1567 a 1579 byl Nymburk z královských měst co do velikosti nejbližší Slaný. Údaje tohoto typu z předstatistického období je ovšem třeba brát s nutnou rezervou.

⁵⁸⁹ Spisy předmgt. období, kat. č. 111. Jedná se o výše zmíněné tři kompanie rytmistů Heydena, Vratislava z Pernštejna a Aostalliho.

⁵⁹⁰ V. LÍVA (ed.), Prameny 4, s. 51.

⁵⁹¹ V. LÍVA (ed.), Prameny 4, s. 142. Nymburští na ně oficiálně vynaložili 2906 zl. 37 kr. 3 d.

⁵⁹² Hejtmán brandýského a přerovského panství Jan Celler z Rosenthalu si 9. února 1626 stěžoval královské komoře, že Breunerovi vojáci ležící v Nymburce pobrali lidem ze vsi Velké Zboží na poděbradském panství koně a šatstvo. Když do Nymburka vyslal s žádostí o navrácení purkrabího přerovského panství, velitel mu odpověděl pohrůzkou zbití a shoení ze schodů. V. LÍVA (ed.), Prameny 4, s. 48.

⁵⁹³ Tak na základě Schmidlovy Historiae Societatis Jesu provinciae Bohemiae J. DLABAČ, Memorabilienbuch, fol. 266r-v. Údaj převzal K. V. ZAP, Nymburk, s. 347.

⁵⁹⁴ Opis přímluvy kardinála Harracha k císaři z 19. července 1628 s uvedením jména Keřského ve Spisech předmgt. období, kat. č. 154. Pozdější opis v Archivu AV ČR, osobní fond Josefa Emlera, i. č. 77. Dále srov. František KRÁSL, Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský. Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623-1667, Praha 1886, s. 230.

privilegia a zrušil dluhy z doby povstání. Dále stanovil, aby ve městě nebyl trpěn nikdo, kdo by se s ním nesrovnával ve víře, a aby domy v obci mohly kupovat a živnosti vést pouze osoby přijaté za spoluměšťany.⁵⁹⁵

Vrácení privilegií a konfiskovaných statků Nymburským bylo pochopitelně součástí širšího procesu, souvisejícího s formálním ukončením nejostřejší fáze rekatolizace a snahou pomoci městům vybřednout z nejhorsích dluhů. Zlepšením jejich hospodářského stavu se mělo docílit obnovení jejich platebních možností, za trvající války velmi žádoucího. Navrácení obecního majetku většině královských a věnných měst, nařízené císařskou rezolucí ze 13. dubna 1628, mělo krýt nejpálčivější dluhy a úroky z nich. Nymburk byl navíc jedním ze sedmi měst, jimž tzv. traktační komise, zřízená r. 1628, vymohla snížení dluhů o podstatnou částku – 3.500 kop míš., což bylo po Domažlicích a Chomutovu nejvíce.⁵⁹⁶ V případě zbylých dluhů se komisaři, podkomoři Přibík Jeníšek a Filip Fabricius, řídili v případě Nymburka po vzoru dřívějšího jednání s věřiteli Tábořských. Stav věcí a návrhy řešení shrnuli ve zprávě císaři z 8. října 1629.⁵⁹⁷

Zadlužení obce bylo obrovské. Většina dluhů pocházela z první poloviny dvacátých let a byla způsobena náklady na vojsko. Jen na dlouhé minci si nymburští vypůjčili od šestnácti různých věřitelů z řad okolní šlechty a měšťanů blízkých i vzdálenějších měst 23.449 kop 42 grošů 6 denárů míšeňských. Vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo právě o nekvalitní minci, byly tyto dluhy nyní sníženy o polovinu.⁵⁹⁸ Všechny uvedené dluhy měly být patřičně pojištěny a včetně pololetních úroků po vzoru ujednání Tábořských spláceny. To se týkalo i „domácích dluhů“ (tj. u nymburských sousedů), které nebyly do zprávy komisařů zahrnuty. Další soupis udává už po srážkách souhrnnou sumu obecních dluhů 16.610 kop 42 grošů 6 denárů míšeňských.⁵⁹⁹

Navrácení obecního majetku mohlo být chápáno jako určitý počátek obratu k lepšímu a motivace k aktivitě v poněkud příznivějších podmínkách. Nymburští se brzy soustředili na

⁵⁹⁵ Privilegium otištěno F. KULHÁNKEM, Dějiny, s. 324-327. Dále srov. A. HAAS, Soupis privilegií měst a městeček ve Středočeském kraji, s. 149; F. FORST et al., Průvodce, s. 63; Spisy předmgt. období, kat. č. 158.

⁵⁹⁶ V. PEŠÁK, Obecní dluhy, s. 314-316; T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. CI; F. MACHÁČEK, K hospodářskému stavu českých měst, s. 275.

⁵⁹⁷ Spisy předmgt. období, kat. č. 171. Kromě opisu této relace se soupisem obecních dluhů je tu i opis listu podkomořího nejvyššímu kancléři v téže věci, datovaný rovněž 8. října.

⁵⁹⁸ Dva předbělohorské dluhy ve výši 4.000 kop míš. u Matyáše z Glouchova a měšťana Matouše Ulrycha byly sníženy o pětinu. Dále byla obec povinna splatit ještě pět dalších menších dluhů, jež dohromady po srážkách nepřesáhly částku 2.000 kop míš. Splácení peněz povinných kouřimskému sousedovi Mikuláši Vodičkovi a Danielu Škrétovi Šotnovskému ze Závořic, jimž byl majetek za účast v povstání konfiskován, bylo obci prominuto docela.

⁵⁹⁹ Spisy předmgt. období, kat. č. 174. Soupis nese název „Poznamenání dluhů od obce nymburské pánům věřitelům povinných a od Jich Milostí pánův Commissarův v létu 1629 traktací uzavřených“. Byl psán až po roce 1634, neboť někteří věřitelé, kteří v tomto roce ještě žili, jsou už uváděni jako mrtví, případně i se svými dědici.

vymáhání zadržených úroků z Huňatovské nadace, které nebyly spláceny od svatohavelského termínu r. 1620; neúspěšné byly dva předcházející pokusy v této věci z let 1625 a 1627-1628.⁶⁰⁰ Na počátku roku 1629, kdy byl i Pelhřimovským vrácen jejich obecní majetek, se Nymburští opět ozvali se svými pohledávkami. Vymáhání peněz od stejně zadluženého Pelhřimova bylo ale předem odsouzeno k nezdaru a představa, že by Pelhřimovští mohli zaplatit úroky zpětně od r. 1620, zcela nereálná.⁶⁰¹

Počátek 30. let přinesl Nymburským první zkušenost s bezprostředními válečnými událostmi. Ačkoli se obrovský požár založený při obléhání města v prosinci 1631 zdál být z odstupu v porovnání s masakrem civilního obyvatelstva o dva a půl roku později pouhou epizodou, je zřejmé, že pro materiální stránku každodennosti Nymburských, kteří z valné většiny přišli o střechu nad hlavou, měl význam neméně zničující.

Když si Švédové a Sasové otevřeli cestu do srdce habsburského soustátí rozdrčením císařských vojsk v bitvě u Breitenfeldu 17. září 1631 a v průběhu listopadu saská vojska obsadila větší část severnější části Čech včetně Prahy,⁶⁰² přitáhl do Nymburka a jeho okolí ze Slezska císařský polní maršál Rudolf svobodný pán z Tiefenbachu a na Mayerhoffenu,⁶⁰³ aby tu shromáždil další rozptýlené jednotky.⁶⁰⁴ Hlavní část vojska přišla zřejmě 19. listopadu.⁶⁰⁵ Podle soudobých městských účtů primátor od té doby nepřijímal ani nevydával žádné peněžní částky, protože vše bylo v rukou vojáků a „...od nich se k jejich a ne k obecnímu užítku obracelo“. V následujících dnech vydali Nymburští jen na různá vybraná jídla pro císařské důstojníky přes 700 zlatých – částku, která podle stejného pramene představovala za příznivějších podmínek běžné obecní výdaje zhruba za čtvrtletí.⁶⁰⁶

Sám Tiefenbach měl u Sasů dost závažný vroubek. V polovině roku totiž násilně obsadil část Lužic a vojensky podporoval jejich rekatolizaci. K obsazení Nymburka jej vedla především zásadní strategická hodnota tohoto místa, jež se teprve v tomto momentě měla opravdu osvědčit v praxi. Vedle toho byl Tiefenbach ve svém přibližování se Praze trvale

⁶⁰⁰ Srov. podrobný popis J. DOBIÁŠE, Dějiny Pelhřimova V.1, s. 116n a 128nn. Dále srov. Spisy předmgt. období, kat. č. 130, 131, 137, 138, 140, 141, 143, 145, 149, 151-153, 155.

⁶⁰¹ J. DOBIÁŠ, Dějiny Pelhřimova V.1, s. 137-141; Spisy předmgt. období, kat. č. 160, 162-164, 166-168.

⁶⁰² K saskému vpádu obecně zejména Miroslav TOEGEL, Příčiny saského vpádu do Čech v roce 1631, ČsČH 21, 1973, s. 553-581. Ze starších prací zejména Jaromír ČELAKOVSKÝ, Návrat emigrace české v r. 1631, Osvěta 2, 1873, s. 702-716, 746-752, 805-822, 911-926; 3, 1874, s. 114-123, 172-183, 249-259; Antonín REZEK, Dějiny Saského vpádu do Čech a návrat emigrace, Praha 1889.

⁶⁰³ Přehledný biogram poskytuje Jörg-Peter Findeisen, Der Dreißigjährige Krieg. Eine Epoche in Lebensbildern, Graz-Wien-Köln 1998, s. 174n.

⁶⁰⁴ O. ODLOŽILÍK, Zkáza Nymburka, s. 8n. Ještě 10. listopadu oznamoval Tiefenbach místodržícím, že s ohledem na početný švédský sbor v Braniborsku stahuje z Čech zpátky jízdu Mikuláše des Fours. V. LÍVA (ed.), Prameny IV, s. 276.

⁶⁰⁵ Přesné datum podává Jan Šud ze Semanína. J. EMLER (ed.), Jana Šuda z Semanína Paměť, s. 111.

⁶⁰⁶ Kniha finančních příkazů, fol. 42r-v.

podněcován Valdštejnem, který nebyl právě jeho příznivcem a navíc pochopitelně neměl zájem na případné koncentraci jakýchkoli vojenských jednotek na svých panstvích. Bagatelizoval přitom obecné důsledky saského vpádu a snažil se Tiefenbacha s jeho vojáky posunout co nejvíce směrem k Praze, kde by je za stávajícího rozložení sil čekalo těžko něco jiného než naprostá zkáza. Valdštejn se snad cestou na známou kounickou schůzku 30. listopadu 1631 mohl i v Nymburce.⁶⁰⁷

Samotné obléhání Nymburka nepostrádá několik dosud ne zcela jasných momentů. Jisté je, že velitel saských vojsk, maršálek Johann Georg von Arnim-Boitzenburg, dříve důstojník ve švédských i Valdštejnových službách a nyní pravá ruka kurfiřta Jana Jiřího, měl ty nejlepší důvody, proč nenechat závažnou pevnost v rukou nepřítele. Sasům, ovládajícím od počátku prosince 1631 Prahu, se těžko mohlo líbit shromažďování císařských sil na přístupové cestě k Praze od severovýchodu. Arnim k Nymburku vytáhl od Prahy, zřejmě přes Brandýs nad Labem, a stanul před ním 5. prosince 1631.⁶⁰⁸ Snažil se tak zároveň překazit pokusy císařských vojevůdců Marradase a Götze, pokoušejících se Tiefenbachovi pomoci vytvořit prostřednictvím koncentrace zbývajících bojeschopných oddílů v Nymburce a jeho okolí opěrný bod v týlu saských vojsk.⁶⁰⁹ Také Tiefenbach už v té době věděl, že nemůže postupovat dále k Praze, kde proti němu oproti původním představám stál mnohem větší počet saských oddílů.

Vezmeme-li v úvahu především dobová svědectví, probíhal saský útok na Nymburk zhruba tímto způsobem: podle zpráv Theatra Europaea přitáhl Arnim v noci a bez bubnování ještě za tmy sešikoval své oddíly asi půl míle od Nymburka (podle Šudovy zprávy se tak stalo na levém břehu řeky, na Zálabí). Obránci o něm ale věděli a donutili saskou jízdu obratem k útěku (František Beckovský psal s odstupem několika desítek let o tom, že Sasové „...ustupovati museli, více na utíkání, nežli na potýkání myslíce“⁶¹⁰). Arnim prý osobním zásahem ústupu zabránil, když se mj. zavázal zastřelit kteréhokoli z ustupujících. Pak donutil císařské vojáky k ústupu do hradeb města, jež oblehl.⁶¹¹

⁶⁰⁷ J. ČELAKOVSKÝ, *Návrat emigrace české*, s. 250, 252n; Josef PEKAŘ, *Valdštejn 1630-1634 I. (Dějiny valdštejnského spiknutí)*, Praha 1933, s. 147-151. František ROUBÍK, *Itinerář Albrechta z Valdštejna z let 1625-1634*, in: *Přátelé čsl. starožitností svému učiteli. Sborník k šedesátinám univ. prof. Dra J. V. Šimáka*, Praha 1930, s. 129, přesná místa pobytu k tomuto datu nepodává.

⁶⁰⁸ J. ČELAKOVSKÝ, *Návrat emigrace české*, s. 252; O. ODLOŽILÍK, *Zkáza Nymburka*, s. 9; F. KULHÁNEK, *Dějiny královského města Nymburka*, s. 330n.

⁶⁰⁹ O akcích císařských před Arnimovým tažením k Nymburku V. LÍVA (ed.), *Prameny IV*, s. 278-283; Miroslav TOEGEL et al. (ed.), *Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia V*, s. 61n.

⁶¹⁰ A. REZEK (ed.), František Beckovský, *Poselkyně II.3*, s. 163.

⁶¹¹ J. P. ABELINUS – M. MERIAN, *Theatrum Europaeum II*, s. 498.

Co se týče následujících hodin, shodují se všechna dostupná svědectví na tom, že císařská posádka se urputně bránila a odmítala se vzdát.⁶¹² K ostřelování města bylo použito jakési účinné zápalné střelivo, a když bylo město v plamenech, začali se císařští místo hašení nepokrytě věnovat drancování. Obyvatelé vesměs utekli na hradby, odkud mohli všeobecné zkáze jen trpně přihlížet, v jiných případech byli vojáky na místě oloupeni.⁶¹³ V hutné zkratce vystihuje situaci Kezeliův zápis: „*Téhož léta [1631] 5. Decembris město Nymburk, v kterémž se císařští soldati zavřeli a vzdáti ho kurfiřtu nechtěli, od kurfiřtských soldatův vypáleno a zkaženo, znamenité škody tam zdělány, měšťané napořád vydrancováni, kostel, věže pěkná, rathaus, brány shořely, ani fara ani škola nezůstala.*“⁶¹⁴ Také Pavel Stránský, jenž dokončil rukopis svého stěžejního díla necelé dva roky po těchto událostech, se o prvním obléhání Nymburka neopomněl zmínit: „*Zcela nedávnému vpádu saského vojska do Čech postavilo toto město, jak se shledávalo, takřka hráz. Poněvadž ho Sasové nemohli dobýtí silou, celé je umělým ohněm, metaným ze strojů, i s mostem přes Labe obrátili v popel.*“⁶¹⁵

Škody na budovách byly velmi rozsáhlé. Přímý svědek Jan Šud jim věnoval podrobnou pozornost, přičemž jeho výčet má v zásadě tu samou podobu, jako úřední zprávy o obléhání města: „*Item dne 5. měsíce Decembris lid nepřátelský kurfiřta saského general z Arnheimu od Prahy jízdní i pěší k Nymburku po Zálabí přitáhl a k městu šturmoval a nemoha ho pro odporování jemu dostati, ohnivými kulemi na město střílel a házel a zapálivše tím ohněm na mnoha místech město, skrze něj chrám Páně s dvěma při něm nákladnými věžemi, s zvony, cimbálem, na který se hodiny bily, farou, školou, s špitálem, s rathouzem, s věží rathouzskou i s hodinami druhými, s věží vodárnou, s věží zálabskou, s mostem velkým přes Labe udělaným, s domem obecním kamenným při fortně, v němž rozličného obilí mnoho kop strychův shromážděno bylo, s krámy masnými a tři čtvrti města k dokonalé zkáze a do gruntu přivedeno jest. A týž lid nepřátelský nočního času zase od města zpátkem ku Praze se obrátil.*“⁶¹⁶

Zdá se, že díky tomuto svědectví také můžeme poměrně jednoznačně zodpovědět otázku, nakolik Sasové poničený Nymburk obsadili alespoň malou posádkou. V tomto duchu

---

⁶¹² Podle F. KULHÁNKY, Dějiny královského města Nymburka, s. 330, dostali tehdy poprvé od r. 1621 znovu do rukou zbraně také Nymburští. O jejich aktivním zásahu do bojů ale není nikde výslovná zmínka, naopak tomu spíše odporují líčení událostí po zapálení města. Nejspíše se jedná o mylné vztážení prokázané aktivní obrany Nymburských v r. 1634 k událostem r. 1631.

⁶¹³ Nad nízkou morálkou některých Tiefenbachových oddílů se o pět dní později pozastavoval i sám Marradas. V. LÍVA (ed.), Prameny IV, s. 284n.

⁶¹⁴ Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 219.

⁶¹⁵ B. RYBA (ed.), Pavel Stránský, O státě českém, s. 65.

⁶¹⁶ J. EMLER (ed.), Jana Šuda z Semanína Paměť, s. 111. Nymburští uváděli, že k požáru došlo mezi „24. a 2. hodinou na noc“. Registra 1629-1634, fol. 205v.

se totiž vyslovil ve své velmi dobře pramenně podložené studii Jaromír Čelakovský⁶¹⁷ a o něco později také Antonín Rezek.⁶¹⁸ Jak se ale zdá, nebylo už město v tu chvíli zásadně důležité ani pro jednu z válčících stran. Císařští se zřejmě stáhli směrem na Poděbrady a Kolín, přičemž spálili most přes Labe, aby je nemohli Sasové pronásledovat. Tak to alespoň líčí Abelinus v *Theatru Europaeu*, podle něhož se Sasům přesto podařilo nejednoho z císařských vojáků zajmout (totéž po něm opakuje Beckovský), obléhající ale měli značné ztráty, mj. i v řadách svého důstojnického sboru. I nejvyšší purkrabí Adam ml. z Valdštejna si tehdy do svého deníku poznamenal, že mu „*pan [Adam Erdmann] Trčka oznámil, jak jest se v Limburce vedlo, po spálení města že nepřítel zase odtáhl*“.⁶¹⁹ Tiefenbach se stáhl se svými vojáky do Chlumce, odkud po několika dnech psal Valdštejnovi, že zvítězil v bitvě u Nymburka, v níž padlo několik set Sasů, zatímco on sám ztratil jen devět mužů. Pravděpodobnost, že tomu Valdštejn věřil, je pochopitelně dost malá.⁶²⁰

Druhé obléhání Nymburka o dva a půl roku později bylo o poznání krvavější a jako takové se také zapsalo do širšího povědomí. Po neúspěšném pokusu o dobytí Prahy obsazovala saská a švédská vojska v srpnu 1634 města v Čechách. V Nymburce se soustředila posádka císařských v počtu asi dva tisíce mužů. Sasové sem přitáhli 14. srpna a začali město dobývat. Jejich první útoky byly odraženy, ale potom se jim podařilo rozstřílet první pás hradeb natolik, že mohli zaútočit přímo. Nymburku se včas nedostalo pomoci od císařských, ležících ve větším počtu u Brandýsa.⁶²¹ Sasové tak 16. srpna pronikli do města, kde pobili všechny, kteří se jim stavěli na odpor, a neušetřili ani starce, ženy a děti hledající záchranu v kostele. Pobita byla naprostá většina císařských vojáků, z obyvatel města a okolních vsí padlo přes dvě stě osob. Jmenovitý seznam, zařazený do Šudova pamětního spisu, uvádí mezi oběťmi pět osob rytířského stavu s jedním služebníkem, pět nymburských konšelů s radním písařem, pět starších obecních, městského rychtáře, padesát čtyři sousedů, dvacet jedna „*městských synů a mláďenců*“, dvacet dva obyvatel, jedenáct řemeslnických tovaryšů,

⁶¹⁷ J. ČELAKOVSKÝ, *Návrat emigrace*, s. 254n. Čelakovský užil vedle pražského městského archivu také archivy dalších českých měst.

⁶¹⁸ Josef KOŘÁN – Antonín REZEK – Josef SVÁTEK – Justin V. PRÁŠEK, *Dějiny Čech a Moravy nové doby III*, Praha 1941², s. 503.

⁶¹⁹ M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana*, s. 333. O přítomnosti Sasů ve městě jsem zatím nenalezl výslovnou zmínku ani v početných úředních písemnostech, v nichž Nymburští líčí události 5. prosince 1631. Uvádí-li Čelakovský na citovaném místě tvrzení Nymburských, že byli „*do nahoty a žebroty*“ uvedeni „*od lidu vojenského jak císařského, tak obzvláště od nepřátelského*“, mohli tím snad mít na mysli i sám fakt požáru města. Srov. např. Registra 1629-1634, fol. 203v-204v (suplika císaři z ledna 1632), fol. 205v-206r (deset bodů, přednesených císařským komisařům 13. ledna 1631), fol. 206v-207v (suplika císaři, s. d.). O bezprostředním odchodu Sasů na základě zprávy hejtmána arcibiskupského panství Červená Řečice Jiřího Milíčovského z 11. prosince 1631 také F. KULHÁNEK, *Dějiny královského města Nymburka*, s. 331.

⁶²⁰ J. ČELAKOVSKÝ, *Návrat emigrace*, s. 254.

⁶²¹ O. ODLOŽILÍK, *Zkáza Nymburka*, s. 14; Justin V. PRÁŠEK, *Brandejs nad Labem II*, Brandýs n. L. 1910, s. 6.

jedenáct mlynářů, třicet dva osob z řad podruhů z Nymburka i okolí, devatenáct žen a třináct neznámých venkovanů. Naživu podle jeho zprávy zůstalo dvacet dva sousedů. Tentokrát Sasové město důkladně vydrancovali – vedle vikuálií, peněz a všemožných věcí, které kde našli, odvezli také většinu vybavení kostela, včetně tří zvonů a slité zvonoviny.⁶²²

Vedle Šudova spisu je k dispozici také pohled z druhé strany – zpráva saského velitele o dobytí města. Z ní je zřejmé, že po boku císařských vojáků bojovali také nymburští sousedé: „...ale přec potřetí [saští vojáci] s plamennou odvahou znova se vrhli a vše násilně překročili, ač měšťané a sedláci házeli kamením“.⁶²³ S tím zcela souzní vyprávění v Theatru Europaeu.⁶²⁴ Vedle ztrát ve vlastních řadách to patrně byl i otevřený odpor obyvatel města, ovlivněných navíc přítomností odhodlané posádky a neblahými staršími zkušenostmi, který pomohl vydráždit saské vojáky k tak ukrutným činům. Nymburští zase neměli čas a možnost z města utéci. Oproti tomu např. Kolínští, kteří ve městě vojenskou posádku neměli, se po výhrůžkách saského rytmistra Herdera, mezi nimiž nechyběl ani odkaz na osud Nymburských, rozhodli 19. srpna hromadně opustit město.⁶²⁵

Přes bídny stav města v něm bylo hned následujícího roku znovu vybudováno skladiště proviantu.⁶²⁶ Na počátku r. 1635 byl do Nymburka kvartýrován přechodně Puchheimův pluk,⁶²⁷ v dubnu 1639 ležela v Nymburce kompanie pluku markýze Franceska Caretto de Grana. Nymburští si tehdy stěžovali, že jsou nuceni dávat porce i těm vojákům, kteří už byli kvartýrováni jinam, ale zanechali ve městě své ženy.⁶²⁸ Ještě týž měsíc se museli starat také o trén dalších pluků.⁶²⁹ Dva pluky švédské a pomořanské jízdy obsadily Nymburk 9. června 1639. Švédové tu zůstali 33 týdnů a v lednu 1640 sem dokonce Banér přenesl svůj hlavní stan.⁶³⁰ Ještě 22. ledna 1640 psal arcikníže Leopold Vilém Piccolominimu, že Švédové, ačkoli opustili některé obce v okolí Nymburka, se ve městě samotném ještě drží a opevňují jej. Dobytí města považoval za velmi důležité.⁶³¹ Piccolomini o dva dny později sděloval, že

⁶²² J. EMLER (ed.), Jana Šuda z Semanína Paměť, s. 112n. K Šudovu seznamu padlých obyvatel srov. také poněkud odlišný, převážně chybným čtením zatížený soupis otištěný u A. J. ZIMMLERA, Die Zerstörung Nimburs, s. 28-40.

⁶²³ Překlad zprávy pořizené Bedřichem Mendlem uložený ve Vlastivědném muzeu v Nymburce. Srov. E. ZIMMLER, Původní zpráva velitele saského vojska.

⁶²⁴ J. P. ABELINUS – M. MERIAN – H. ORAEUS, Theatrum Europaeum III, s. 330.

⁶²⁵ J. VÁVRA, Město Kolín v letech 1628-1635, Sborník historický 1, 1883, s. 371; TÝŽ, Dějiny královského města Kolína 2, s. 139n.

⁶²⁶ V. LÍVA (ed.), Prameny IV, s. 299.

⁶²⁷ V. LÍVA (ed.), Prameny IV, s. 356.

⁶²⁸ V. LÍVA (ed.), Prameny V, s. 260n.

⁶²⁹ V. LÍVA (ed.), Prameny V, s. 272.

⁶³⁰ A. REZEK, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III, s. 211; TÝŽ (ed.) František Beckovský, Poselkyně II.3, s. 269; O. ODLOŽILÍK, Zkáza Nymburka, s. 19. Jan Šud uvádí jako datum příchodu Švédů 19. červen 1639, délku jejich pobytu v Nymburce udává shodně – 33 týdnů. J. EMLER (ed.), Jana Šuda z Semanína Paměť, s. 114.

⁶³¹ B. BAÐURA et al. (ed.), Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia VI, č. 968.

je připraven k útoku na Nymburk a Brandýs.⁶³² Švédové ale Nymburk nakonec opustili sami, spálili most a vydali se směrem na Benátky nad Jizerou.⁶³³ Podle A. Rezka se tak stalo někdy kolem 26. ledna,⁶³⁴ podle Jana Šuda až 30. ledna. Nymburským se ve všeobecné zkáze podařilo alespoň vyplatit obecní mlýny,⁶³⁵ museli ale Banérovi veškerý dobytek, který ve městě pobral, navíc sami odehnat k Českému Brodu.⁶³⁶

Po odchodu Švédů z Nymburka se Piccolomini chystal k napadení Brandýsa, v okolí Nymburka se soustřeďovaly předsunuté jednotky. Stavba nového mostu přes Labe byla ale v té chvíli plánována na jiném místě – v Kostelci nad Labem.⁶³⁷ V téže době (březen 1640) dodávali Nymburští pracovní síly a materiál na stavbu mostu přes Labe v Poděbradech – obojí ale mělo být zapláceno.⁶³⁸

Jeden z předních skladů proviantu v této oblasti byl nadále vedle Brandýsa také v Nymburce.⁶³⁹ V dubnu 1641 si Nymburští stěžovali na přehnané nároky, které na ně kvůli vydržování Colloredova pluku v Boleslavském kraji uložili krajští hejtmani; neschopnost sehnat více než polovinu z 360 zl. jim písemně potvrdil dokonce i hrabě Colloredo.⁶⁴⁰ V dubnu 1642 byli v Nymburce kvartýrováni opěšalí rejtaři Gonzagova pluku.⁶⁴¹

Praxe výpalného, jímž Švédové ve 40. letech pravidelně častovali lokality nejen v Čechách, je doložena i v Nymburce. Dne 9. července 1642 uložil nechvalně známý švédský plukovník Jan Reichwald listem psaným až ve Dvoře Králové⁶⁴² zálohu na výpalné ve výši 3.000 říšských tolarů – sumu za stávajících podmínek zcela nereálnou. Nymburští se s touto záležitostí obrátili na místodržící, kteří jim nařídili zachovat věrnost císaři, nic neplatit a v případě nutnosti se obrátit o pomoc na posádku do Poděbrad.⁶⁴³ V polovině listopadu téhož

⁶³² B. BAŽURA et al. (ed.), *Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia* VI, č. 970.

⁶³³ B. BAŽURA et al. (ed.), *Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia* VI, č. 988.

⁶³⁴ A. REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.*, s. 242.

⁶³⁵ „Naposledy leta 1640, 30. dne Januarii přitáhši k městu celá armadia nepřátelská švédská a ti rozbořivše ostatní v městě domy a boudy sobě v ležení svém zdělavše, když o lidu JMC, že by u Kolína se vši armádou jeho arciknížecí Mt Leopold ležeti ráčila, týž lid nepřátelský uslyšel, [od] města zpátkem přeč táhl, mosty přes příkopy a sruby sdělané ohněm zkaziti dal, a věda, že již nic dokonce sousedé nemají, neměvše nad nimi žádných lítostí a že jsou o všechno všudy s manželkami a dítkami až do nahoty připraveni (chtěje i ty mlejny spáliti, kteréž s velikou těžkostí a plácem k vyplacení přišly), města pustého a prázdného po sobě zanechal.“ J. EMLER (ed.), *Jana Šuda z Semanína Paměť*, s. 114.

⁶³⁶ F. KULHÁNEK, *Dějiny královského města Nymburka*, s. 337. Údaj je pravděpodobně z výše zmíněného podkomořského kopiáře Přibíka Jeníška.

⁶³⁷ B. BAŽURA et al. (ed.), *Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia* VI, č. 1009, 1010.

⁶³⁸ V. LÍVA (ed.), *Prameny* VI, s. 45.

⁶³⁹ V. LÍVA (ed.), *Prameny* VI, s. 46, 62, 105, 111, 183; B. BAŽURA et al. (ed.), *Documenta bohemia Bellum tricennale illustrantia* VI, č. 954.

⁶⁴⁰ V. LÍVA (ed.), *Prameny* VI, s. 176.

⁶⁴¹ V. LÍVA (ed.), *Prameny* VI, s. 255, 269.

⁶⁴² K Reichwaldovu soudobému tažení oblastmi severních Čech a praxi s výpalným srov. Eva TOMKOVÁ, *Švédské vpády do Trutnova a Dvora Králové nad Labem*, in: J. Kilián, *Věnná města*, s. 49n.

⁶⁴³ V. LÍVA (ed.), *Prameny* VI, s. 325n.

roku byly k ochraně labské linie položeny mezi Nymburk a Brandýs oddíly generálvachtmistra Maxmiliána z Valdštejna a mezi Nymburk a Kolín kompanie nejvyššího Baltazara Schmidta.⁶⁴⁴

Na počátku roku 1643 ležel v Boleslavském kraji pěší pluk generálvachtmistra Buriana Ladislava z Valdštejna a jízdní pluk Jaroslava Julia Libštejnského z Kolovrat. Krajský hejtman a vrchní komisař Boleslavského kraje Jiří Jaroslav Štos z Kounic tehdy arciknížeti Leopoldu Vilémovi sděloval, že kromě míst, kam už bylo vloženo vojsko (vedle Nymburka Mladá Boleslav, Houska, Frýdlant a Grabštejn), není v celém kraji více než 300 osedlých, takže na jednoho připadá odvádět sedm porcí denně!⁶⁴⁵ Dne 7. dubna mělo při přesunu na jih v okolí Nymburka nocleh jádro císařské armády.⁶⁴⁶ V květnu 1643 měly přechodu Švédů přes Labe v oblasti Nymburka zabránit jednotky Jeana de la Cron.⁶⁴⁷

Ani po odchodu Švédů v létě 1643 nebylo v okolí Nymburka bezpečno, císařští vojáci i tehdy dokázali loupit podobně jako nepřítel.⁶⁴⁸ Snahy o vybudování modernějšího opevnění nebo alespoň zásadní opravení starého narážely na katastrofální nedostatek prostředků také v případě Nymburka a Brandýsa nad Labem. Když místodržící vybídli českou komoru k podání dobrého zdání v této věci, dostali v listopadu 1643 odpověď, že takové náklady v žádném případě nemohou jít na útraty zničených panství a měst – sama komora dlužila úřednictvu přes 200.000 zl. Doporučila využít pro tento účel nápojové daně a kontribucí, které příslušná místa odvádějí.⁶⁴⁹ V půli roku 1645 naléhal na opravu opevnění v městech na Labi – Hradci Králové, Pardubicích, Poděbradech, Nymburce a Brandýse nad Labem – osobně císař Ferdinand III.⁶⁵⁰

Na počátku března 1644 ležela v Nymburce polovina štábu a kompanie o 100 mužích regimentu plukovníka Alexandra Schiefera,⁶⁵¹ v březnu 1645 navrhoval generál Gallas ubytovat v Nymburce část Pálffyho regimentu a své chorvatské tělesné gardy.⁶⁵² U Nymburka

---

⁶⁴⁴ V. LÍVA (ed.), *Prameny VI*, s. 404.

⁶⁴⁵ V. LÍVA (ed.), *Prameny VII*, s. 25. Nejspíše jim těsně předcházel znovu Gonzagův pluk, Nymburští alespoň později uváděli, že na vojáky Gonzagova regimentu kvartýrovaného v Nymburce od 11. listopadu 1642 do 13. ledna 1643 vynaložili 105 zl. 52 kr. V. LÍVA (ed.), *Prameny VII*, s. 125.

⁶⁴⁶ V. LÍVA (ed.), *Prameny VII*, s. 59.

⁶⁴⁷ B. BAŽURA et al. (ed.), *Documenta bohemia Bellum tricennale illustrantia VI*, č. 1510.

⁶⁴⁸ Tak vymáhal v polovině července hejtman Boleslavského kraje Jan z Lisova hovězí dobytek uloupený na silnici u Nymburka. V. LÍVA (ed.), *Prameny VII*, s. 92.

⁶⁴⁹ V. LÍVA (ed.), *Prameny VII*, s. 110.

⁶⁵⁰ V. LÍVA (ed.), *Prameny VII*, s. 363.

⁶⁵¹ V. LÍVA (ed.), *Prameny VII*, s. 176. Kezelius k tomu uvádí: „21. Januarii [1644] nejvyššího šífera, Rakušana, půl štábu a 20 osob pěchoty do města Boleslava deputováno a do Nymburka druhá polovice, ale v Boleslavi více, 16 neděl a 4 dny v Boleslavi zůstávali.“ Z. KAMPER (ed.), *Kronika mladoboleslavská*, s. 241.

⁶⁵² V. LÍVA (ed.), *Prameny VII*, s. 319.

se tehdy měly setkat císařské pluky kvartýrované v Boleslavském, Hradeckém, Chrudimském a Čáslavském kraji.⁶⁵³

Počátkem června 1646 se v Nymbuce konal krajský sjezd, na němž krajští hejtmané přednesli císařskou rezoluci o kontribuci na jednotky kvartýrované v Boleslavském kraji – jednalo se o šest porcí na jednoho poddaného.⁶⁵⁴ Počátkem března 1647 se dokonce sami hejtmani Boleslavského kraje Albrecht Vajkhart Kapoun ze Svojkova a Václav Bzenský z Prorubě obraceli na místodržící s prosbou, aby mohly být některé jednotky z kraje kvartýrovány jinde. Města Mladou Boleslav a Nymburk označují za úplně zničená.⁶⁵⁵

Počátkem srpna 1647 do Nymburka dorazila ze strany Švédů, tentokrát od inspektora posádek na Frýdlantě a Grabštejně Jiřího Bartského, další výhrůžná výzva k odvedení peněz. Nymburští tehdy požádali prostřednictvím krajských hejtmanů a podkomořího Skuhrovského o povolení bránit se a dodání šedesáti mušket a munice. Žádost Ferdinandu III. doporučili obratem i místodržící.⁶⁵⁶ Česká komora, na níž byla záležitost převedena, sice dala rozkaz pražskému zbrojmistru Jiřímu Baumovi (Nymburští měli zbraně buď zaplatit nebo vrátit), ale na císaře zároveň vznášela, aby komoru příště ušetřil takovýchto objednávek, které nespadají do její kompetence. Baum navíc odpověděl, že muškety nemohou být dodány, nebudou-li předem zaplacený. Místodržící proto doporučili obsadit Nymburk, vzhledem k nutnosti jeho udržení, verbovanými vojáky.⁶⁵⁷

IV.3 Městská správa v Nymburce za třicetileté války

Na prahu stavovského povstání měla nymburská městská správa za sebou už téměř tři a půl století vývoje. Nymburk patřil mezi přední města řídící se magdeburským právem a představoval v této souvislosti odvolací instanci druhého řádu (odvolávali se sem z Mladé Boleslavi nebo Bělé pod Bezdězem). O pokročilém stupni výkonu správy již v prvním století

⁶⁵³ M. TOEGEL et al. (ed.), *Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia* VII, č. 517.

⁶⁵⁴ Josef PEKAŘ, *Kniha o Kosti. Kus české historie*, Praha 1970⁴, s. 83n; V. LÍVA (ed.), *Prameny VIII*, s. 83.

⁶⁵⁵ V Nymbuce tehdy leželo 47 opěšalých rejtářů Kapounova pluku a 146 (z toho 109 opěšalých) rejtářů kompanie rytmistra Öhlhofena, pro něž byli po okolních panstvích sháněni koně. V. LÍVA (ed.), *Prameny VIII*, s. 163n, 167n, 178.

⁶⁵⁶ V. LÍVA (ed.), *Prameny VIII*, s. 214. Líva ve své edici dokonce uvedl in extenso vyřizovací poznámku, která byla v české kanceláři připojena na doporučující list Skuhrovského: „*Jich Mti ráčí čes. komoře tuto vnitř přiloženou, jak p. nejv. lajmanta regimentu gallasovského, tak i úřadu města Nymburka žádost k skutečnému opatření rekomendýrovati, tak aby v čas nastalé potřeby netoliko ti gallasovští dragouni J. Mti službu vykonávati, ale i dotčení nymburští J. Mti císař. vrchnosti své nejmilostivější, povinnou věrnost odpíráním nepříteli dokázati mohli.*“ Společná žádost vojenského velitele a městské rady navozuje otázku, nakolik byla z její strany taková reakce dobrovolná. Lze si ale poměrně dobře představit, že po vlastních zkušenostech se Švédy dávali Nymburští císařským vojákům přece jen přednost.

⁶⁵⁷ V. LÍVA (ed.), *Prameny VIII*, s. 215n.

po založení města svědčí existence knihy městského soudu, z níž se dochovaly zlomky zachycující zápisy z 60. let 14. století.⁶⁵⁸

Jakkoli se po sankcích Ferdinanda I. následujících stavovský odboj roku 1547 městská správa z větší části vrátila do starých kolejí, panovníkovi zůstal zvýšený vliv na běh života ve městě. I v Nymburce dohlížel královský rychtář jako zástupce jeho zájmů na větší část agendy městské rady a vedení obecního hospodářství. Personální složení rad a jejich obnovy byly doménou úřadu podkomořího, záležitosti městského hospodářství podléhaly kontrole české komory a dohled nad soudními pravomocemi městského soudu, co do personálního složení totožného s radou, náležel apelačnímu soudu. Podřízenost městské správy v královských městech několika nadřízeným institucím byla zamotána do „*sítě patentů, dekretů, instrukcí a předpisů*“, takže jednání městských rad ztratilo dynamiku a konšelé raději předem vyžadovali v důležitějších věcech různá naučení, než podnikli sami nějaké kroky.⁶⁵⁹

Jak plyne ze srovnání z ostatními královskými městy (srov. oddíl III.4), městská správa v Nymburce nijak nevybočovala z obecných zvyklostí. Tak jako v jiných městech měla městská rada dvanáct členů, kteří byli podle soudobých zvyklostí označováni jako „konšelé“ nebo „radní“, případně „spoluradní“. Ti se střídali v úřadu purkmistra, který zasedáním rady předsedal. Formálně stál v čele rady primátor, v dobové terminologii stejně často „primas“. Ten nastupoval jako první do úřadu purkmistra a po vystřídání všech radních začínal nové kolo rotace trvající do té doby, dokud nedošlo k obnově rady. Radní se pravidelně střídali po čtyřech týdnech. Ještě ke konci stavovského povstání byl s postem purkmistra spojen slušný plat 2 kop míšeňských týdně.⁶⁶⁰

Srovnáme-li zápisy o obnovách městských rad z protokolů podkomořího s praxí rotace konšelů tak, jak byla rekonstruována na základě místních pramenů pro léta 1629-1634,⁶⁶¹ můžeme spolehlivě konstatovat, že pořadí radních stanovené podkomořským úřadem bylo v praxi s drobnými výjimkami dodržováno. Uplatňoval se také institut „poručeného úřadu“, kdy nepřítomného purkmistra zastupoval jiný z radních.⁶⁶² Jiným radním mohl být také zastoupen ve chvíli, kdy přejímal úřad.⁶⁶³ Výjimku tvoří delší období od dubna do počátku prosince 1632, kdy se všichni radní v úřadu vystřídali, ale v důsledku saského vpádu byl narušen pravidelný běh obnov (srov. tabulku v oddílu III.4). Druhé kolo rotace už neprobíhalo

⁶⁵⁸ Karel DOLISTA, Předhusitský Nymburk a jeho nejstarší kniha městského soudu, SAP 26, 1976, s. 139-202.

⁶⁵⁹ V. VOJTÍŠEK, Z právních dějin českých měst, s. 452n.

⁶⁶⁰ J. DLABAČ, Memorabilienbuch, fol. 263v.

⁶⁶¹ M. ĎURČANSKÝ, Nymburská registra, s. 119-121.

⁶⁶² Tak v polovině r. 1630 – „*Za poručeného úřadu Samuele Rathauzského*“. Registra 1629-1634, fol. 97v.

⁶⁶³ „*Eliáš Pecolt přijal ouřad purkmistrský na místě P. Jana Bohatého nepřítomného od P. Jana Hlaváče Novopražského*.“ Radní protokoly 1635-1636, fol. 42r.

striktně v rámci daného pořadí, v úvahu ale musíme brát i mimořádné podmínky v nedlouho předtím vypáleném a vydrancovaném městě.⁶⁶⁴

Jak dokazují zápisy v městských knihách, v nichž se data váží k uskutečnění příslušného právního ujednání, stejně jako zápisy v radních protokolech z let 1635-1636, rada běžně zasedala jednou až dvakrát týdně.⁶⁶⁵ Radními dny byly pátek a úterý, přičemž bylo preferováno spíše úterý. Konšelé se většinou nesešli v plném počtu, nýbrž průměrně zhruba v osmi.⁶⁶⁶ Při zasedáních se radní od ostatních sousedů odlišovali i vizuálně, totiž pláštěm, který měli nosit.⁶⁶⁷

Několikrát do roka bylo svoláno i shromáždění obce, v Nymburce označované jako „obec valní“, při němž primátor či úřadující purkmistr promlouval o závažnějších otázkách a nabádal obec k dodržování různých nařízení. Běžně to byla jistě v první řadě účast na bohoslužbách a – platební kázeň.⁶⁶⁸ Shromáždění po Novém roce měla výroční charakter, což bylo podtrženo zvláště v letech po druhém saském vpádu. Počátkem r. 1636 připomínal primátor předloňský „*hněv Boží a tu metlu jeho smutnou*“.⁶⁶⁹ Nezdá se ovšem, že by účast na shromážděních celé obce vzbuzovala u většiny sousedů obzvláštní nadšení.⁶⁷⁰

Praxe obnovování městské rady v Nymburce za podkomořství Přibíka Jeníška měla ustálený průběh. Prováděl ji v naprosté většině v jeho zastoupení hofrychtýř Jan Kašpar Prökl z Pröklsdorfu, podkomoří sám se obnovy účastnil pouze v letech 1625 a 1629. S výjimkou roku 1625, kdy jejich cesta vedla přes Kolín do Nymburka a dále do Mladé Boleslavi, byl v období let 1626-1636 itinerář hofrychtýře na cestě po královských městech v této části země shodný. Z Prahy se vydal do Mladé Boleslavi a nazítří poté obnovoval radu v Nymburce. Dále

⁶⁶⁴ M. ĎURČANSKÝ, Nymburská registra, soupis na s. 119.

⁶⁶⁵ Srov. přílohu II.

⁶⁶⁶ Tedy alespoň pokud můžeme sledovat situaci podle uvedených radních protokolů. Nebyla právě standardní – po srpnu 1634 zasedla v městských úřadech řada nových lidí, z nichž někteří za sebou neměli mnoho zkušeností. Kontinuita ale byla do značné míry zachována, neboť v radě v té době zasedalo šest ze sedmi konšelů, kteří dobyli Nymburka přežili. Sedmý se stal starším obecním.

⁶⁶⁷ „*Páni aby v jednom svazku zůstávali a lásku a upřímnost k sobě prokazovali, pláště sobě zase dávali spraviti a do rady se v nich scházeti nepominuli.*“ Radní protokoly 1635-1636, fol. 18r. Srov. Z. WINTER, Kulturní obraz 1, s. 688n; dále srov. např. vyobrazení městské rady v Roudnici nad Labem. O. KOTYZA – J. SMETANA – J. TOMAS (red.), Dějiny města Litoměřic, s. 175.

⁶⁶⁸ V registrech je k roku 1633 zaznamenána následující pasáž: „*.....majíce při začátku Nového léta dle starobylého předkův našich způsobu s povolením J. M. král. p. rychtáře valné obecní shromáždění, a to v příčině: 1. rozjímání Božských dobrodiní nám lidem činěných, 2. napomenutí se vespolek k vyhledávání cti a slávy Pána Boha všemohúcího, 3. k lásce, svornosti, spravedlnosti a opatrnosti a úředníkův nad důchodem obecním, starších nad pořádky a jiných dobrých starobylých obyčejův obnovení a ustanovení.*“ Registra 1629-1634, fol. 241r-242v. Dne 4. září 1635 primátor nabádal sousedy, aby navštěvovali pravidelně bohoslužby a upozorňoval, že účast bude sledována a zapisována; v květnu následujícího roku zase napomínal k placení nově vypsané sbírky. Radní protokoly 1635-1636, fol. 18v, 64r.

⁶⁶⁹ Radní protokoly 1635-1636, fol. 36r-37r.

⁶⁷⁰ Srov. zápis z 24. července 1635: „*Vobec celá vstoupila. Napomenutí předně obci, že se v malém počtu do obce shromažďují, aby hotověji a volněji se najíti dávali, učiněno.*“ Radní protokoly 1635-1636, fol. 12v.

jeho cesta vedla do Českého Brodu, Kouřimi a Kolína (přesně v uvedeném pořadí). Až do saského vpádu se tak dalo vždy v dubnu nebo květnu. Po dvou prosincových obnovách v první polovině třicátých let došlo k návratu k této praxi, resp. k mírnému posunutí na počátek léta (srov. oddíl III.4).

Radní protokoly zachycují, jak vypadala příprava na obnovu rady 6. července 1635 a 29. dubna 1636. Na zasedání rady v úterý 3. července bylo primátorem oznámeno, že „*J. M. pan podkomoří dne páteční[ho] k obnovení ouřadu sem přijeti ráčí*“, za kterýmžto účelem má být připravena „*tabule*“. K jejímu opatření byli určeni dva radní, Václav Karafilátek a Jan Hlaváč; třetí (Jan Čáda) byl pověřen, aby „*se proti J. M. panu podkomořímu dne pátečního vypravil*“. Rada zasedala i 6. července – podle obsahu snad ještě ráno před příjezdem hofrychtýře. Předmětem jednání byly čtyři body: 1) podkomoří měl být požádán o odpuštění deputátu, 2) radní, kteří mezi sebou měli spory, se měli vzájemně usmířit, 3) hofrychtýři měla být přednesena stížnost na císařského rychtáře „*co před sebe bere, obzvláštně na mase šacování*“, 4) plat děkana. Poté za sebe každý z odstupujících radních navrhl dvě další osoby a po dvou osobách bylo navrženo i za pět konšelů, kteří zahynuli 16. srpna 1634.⁶⁷¹ Při nejbližším následujícím zasedání rady v úterý 10. července se sešli všichni její členové, starší obecní a městský rychtář, aby vyslechli primátorovo „*napomenutí*“.⁶⁷²

Také v r. 1636 bylo po oznámení o příjezdu hofrychtýře nejprve na zasedání rady 22. dubna „*předneseno skrze pana primátora pánům, poněvadž J. M. pan hofrychtýř 29. Aprilis sem přijeti ráčí, jeho vychováním opatřiti*“.⁶⁷³ O tři dny později byli nejprve „*páni za nejhlavnější příčinou shromážděni. 1. Že J. M. P. podkomoří anebo p. hofrychtýř přicházejícího pondělního dne k obnovení ouřadu sem přijeti ráčí, proti němu dle starobylého způsobu vyjeti osoby mají. P. ouředníci Deputat na hotově mají*“. Po vyřízení dalších záležitostí byla povolána celá obec, již bylo oznámeno, „*poněvadž příjezd JM pana podkomořího před rukami jest, pokud kdo co proti komu jaké ublížení učinil, to přednésti má se, jednomu každému k nápravě přivésti, a[by] tím p. podkomoří zaneprazdňován nebyl*“. Potom za sebe opět navrhovali radní, starší obecní a rychtář po dvou osobách.⁶⁷⁴

⁶⁷¹ Radní protokoly 1635-1636, fol. 8v-9r.

⁶⁷² „*Po zasednutí od p. primátora dle starobylého způsobu napomenutí všem pánům učiněno: 1) Cti a chvály Pána Boha přede všemi věrně vyhledávati. 2) Co k povinnosti jeho přísluší, obzvláštně časné se v den radní po 2. zvonění scházeti tak, aby též z pokuty, od p. hofrychtýře nařízené, sjíti mohlo. 3) Na přímluvy [tj. vystoupení jednotlivých radních], které se poslušně vykonávati mají, pilný pozor dáti, jeden druhému v nejmenším v přímluvách nevkráčovati a k jiným věcem, oč by přímluvy nešly, z nich se nevytrhovati. 4) Dle starobylého způsobu při zasednutí rady, jak se jeden každý z konšelův chovati má, přeslechnouti a podle nich se řídit. 5) Jeden druhého nepomlouvati a při střelivosti zůstat.*“ Také starším obecním bylo při té příležitosti „*napomenutí [...] skrze pana primátora učiněno, jak se v povinnostech chovati mají*“. Radní protokoly 1635-1639, fol. 9r.

⁶⁷³ Radní protokoly 1635-1636, fol. 60r.

⁶⁷⁴ Radní protokoly 1635-1636, fol. 61r-62v.

Městská rada vykonávala ve sledovaném období – kromě období pobělohorských sankcí – jednak přímé městské pravomoci, tj. hospodářské záležitosti a správu vlastního jmění města, jednak přenesené pravomoci, tedy soudnictví a veřejnou správu.⁶⁷⁵ Konkrétní strukturu agendy městské rady v období po obnovení autonomie městské samosprávy lze v hrubém obrysu nastínit na základě 789 zápisů v registrech z let 1629-1634, pokud je rozdělíme do větších skupin podle obsahu.

První skupinu představují záznamy o **majetkových a hospodářských záležitostech obce jako celku**, dohromady 231 zápisů (27 %). Z toho se nejvíce záznamů týká obecních dluhů, berní, berních nedoplatků a jiných pohledávek, které někdo u obce měl (141 zápisů). Daleko méně pohledávek měla sama obec u někoho jiného (18). Dále sem byly započítány zápisy týkající se obecního hospodářství – obchodu se solí, posudného, vinného tácu, listy osvědčující na odúmrti apod. (33), zápisy, které se vztahují bezprostředně k živelním pohromám a odstraňování jejich následků (15) a s tím často souvisejícímu plavení dříví (6).

Celkem 39 zápisů (4,9 %) se týká **správních záležitostí obce**, potažmo městské rady. Z toho největší část tvoří spory uvnitř rady i navenek, např. spory s císařským rychtářem, vymáhání obecního kočáru a později valacha od Brandýských, vymáhání „*register na svaření piv*“ apod. (26). Méně je čistě správních záležitostí, jako je zastoupení na sněmu, výměna formulářů apod. s jinými městskými radami a obnova rady (10). Zařazeny sem byly také tři obsáhlé zprávy o emigrantech z řad nymburských sousedů a sirotcích, kteří po nich ve městě zbyli.

Majetkové záležitosti jednotlivců z řad nymburských sousedů tvoří nejobsáhlejší skupinu celkem 273 zápisů (34,6 %). Sem bylo začleněno vymáhání dlužných peněz, dědických spravedlností a různých předmětů jednak od nymburských sousedů (97), jednak ve prospěch nymburských sousedů (také 97). Dále pak spory o majetek včetně sporů o spravedlnost (kategorie vymáhání dluhů a sporů o dluh jsou si velmi blízké, někdy bylo nutno brát jako hlavní rozlišující kritérium, zda dlužník svému dluhu odpírá). Sem byla započtena i svědomí, pokud prokazatelně patřila k tomuto typu sporů (73), a také listy, v nichž se po uzavřeném prodeji jedná o přinucení jedné ze stran k zápisu do městských knih (6).

Záznamy o **migraci** do města a z města ven představují celkem 85 zápisů (10,8 %). Patří sem 24 žádostí o přijetí do města pro dvanáct poddaných, tři žádosti o vydání listu zachovacího pro souseda, který se chce usadit v Nymburce, pět žádostí o propuštění ženy k sňatku (tři poddané, dva městští sirotci) a sedm listů týkajících se cizích poddaných, kteří se

---

⁶⁷⁵ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK, Dějiny správy, s. 219.

zdržovali v Nymburce. Naproti tomu příslušníkům nymburské městské obce bylo vydáno 21 zachovacích listů, čtyři vysvědčení dobrého chování, šest žádostí o propuštění k sňatku (dva sirotci, čtyři poddané nymburského záduší) a v jejich prospěch byly jménem rady expedovány přímluvy týkající se dvou žádostí o propuštění k sňatku (dva sirotci, čtyři poddané nymburského záduší), dvou žádostí o propuštění do jiné obce a dvou (patrně dočasných) odchodů za prací. Dále bylo do register zapsáno devět různých listů fedrovních, jedna žádost o vydání výučního listu a jeden vidimus výhostu.

Zápisů **trestně právní povahy** je celkem 40 (5 %). Z toho se 16 týká výtržností a mravnostních deliktů, 13 kriminální činnosti, devět nářků na cti a dva nelegálního obchodu a užívání nelegálních cest.

Církevní záležitosti jsou obsahem celkem 16 zápisů (2 %). Z nich 10 se týká nymburských děkanů a jejich deputátů, jeden nymburských kostelních klenotů a pět aféry s vyplivnutou hostií.

Mezi **vojenské záležitosti** pojednávané v 78 zápisech (9,9 %) jsou zahrnuty zápisy týkající se pobytu vojska v Nymburce, výstřelků jednotlivých žoldnéřů, žádostí o vrácení předmětů uloupených vojáky apod.

U ostatních zápisů v registrech (41 zápisů, 5,2 %) je většinou obsahová stránka natolik zamlžena, že nebylo možné je zařadit do některé z předchozích skupin (např. vidimusy, u nichž nebyl zaznamenáván obsah zvidimované písemnosti, dále stručné listy doprovázející spisy některých žadatelů a zejména několik stručných záznamů ve formě regestu o pouhých několika slovech). Každopádně dominující místo majetkových a hospodářských záležitostí obce i jednotlivců v běžné agendě městské rady je nade vší pochybnost.

Počet menších městských úřadů v Nymburce v předbělohorském období byl poměrně velký. K datu obnovy rady z 8. února 1620 jsou uváděny následující úřady (v závorce počet úředníků): inspektoři nad školou (7), starší latinského literátského kůru (3), starší českého literátského kůru (4), úředníci „vedle odkazu paní Anny Huňaté nad stavením církevním, zdmi městskými, domem obecním i cestami“ (3), k dohlídání dělníků nad cestami na předměstí Zálabském (2), Svatojiřském (1), Velelibském (2) a Bobnickém (2), páni početní (6), úředníci důchodů městského, mlýnského, dvorů při městě Bílého a Šlotavy (4), úředníci nad důchodem solním (3), nad špitálem (2), záduší kostelního (2), nad dvorem Zálabským (2), nad cihelnou (2), k vybírání z vín, ladunkův a hořkého piva (1), k vybírání cla z valchy (1), nad váhou (1), nad lesem Komárnou (2), k dohlídání chlebům, mírám a váhám (5), nad ladunky (3), hejtmani čtvrtí Zálabské, Velelibské, Svatojiřské a Bobnické (po jednom), úředníci „nad klíči ku branám“ Zálabské, Svatojiřské, Velelibské, Bobnické a fortně (celkem

pět, po jednom ke každému klíči), úředníci nad pastuchou na předměstí Zálabském (2), Svatojiřském a Velelibském (2) a Bobnickém (3), úředníci nad tesaři (2), nad šenkýři (2) a nad služebnou čeledí (3). Ve městě byly tehdy následující cechy (v závorce počet starších): řeznický (4), pekařský (3), sladovnický (4), soukenický (3), krejčovský (3), ševcovský (4), tkalcovský (3), kožešnický (2), kovářský, kolářský a bednářský (3), zámečnický, uzdařský a truhlářský (3), koželužský (2), kloboučnický a hrnčířský (2), provaznický (2).⁶⁷⁶ Celkový počet osob podílejících se na správě města byl pochopitelně o dost menší, protože řada osob vykonávala více úřadů najednou. Uvedená struktura městských úřadů představuje pro sledované období jejich maximalistickou podobu, z níž bylo postupně už jen ukrajováno. Pro období po r. 1620 však bohužel není podobný soupis k dispozici.

* * *

Ač byla městská rada vrcholným orgánem městské samosprávy, její činnost byla víceméně svázána dohledem a pravomocemi královského rychtáře. Jak již bylo výše naznačeno (oddíl III.3), i pro Nymburk platí, že zejména v prvním pobělohorském desetiletí to bylo spíše více, než méně. Stejně tak již bylo zmíněno, jak mimořádná byla fluktuace osob v tomto úřadě v Nymburce ve 20. letech – oproti většině královských měst několikanásobná. K tomu je třeba se vrátit o něco podrobněji.

Pro Nymburk máme pouze jediný doklad o tom, že by zde byl na počátku 20. let dočasně zřízen úřad královského hejtmána tak, jako v jiných městech (srov. níže). Většina zodpovědnosti zastupování zájmů panovníka ležela na bedrech císařských rychtářů. Posledním, kdo v Nymburce zastával tento post v předbělohorském období, byl **Jan Jarošů**. Doba mezi vydáním instrukce z r. 1617, která obecně posilovala postavení a pravomoci císařských rychtářů, a počátkem stavovského povstání byla podle všeho příliš krátká na to, aby mezi ním a obcí došlo k vážnějšímu střetu.⁶⁷⁷ K jeho suspendaci došlo hned r. 1621.⁶⁷⁸ Byl nekatolíkem a vdova po něm Anna odešla ve 20. letech z města.⁶⁷⁹

Po Bílé hoře bylo místo obsazeno nymburským sousedem **Janem Kadeřávkem z Kuttendorfu**.⁶⁸⁰ Jako císařský rychtář je výslovně uváděn v létě 1622 a ještě 16. března 1623.⁶⁸¹ Stal se v té době věřitelem města, jež mu dlužilo značnou částku 900 kop

⁶⁷⁶ J. DLABAČ, Memorabilienbuch, fol. 261r-263r

⁶⁷⁷ F. KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, s. 317 uvádí, že na základě této instrukce byl nucen stíhat úředníky obecního důchodu a některé opatrovníky kšaftů.

⁶⁷⁸ F. ROUBÍK, Královští rychtáři, s. 348.

⁶⁷⁹ Tak uváděna v soupisu z 31. 1. 1627. NA, SM, sign. C 215, N 6.

⁶⁸⁰ Otec Jana Kadeřávka Václav přišel do Nymburka z Chotěboře. Jeho bratr Josef byl měšťanem Starého Města pražského. Srov. Spisy předmgt. období, kat. č. 77.

⁶⁸¹ Spisy předmgt. období, kat. č. 106, 111.

míšeňských.⁶⁸² Ač s největší pravděpodobností konvertoval záhy po Bílé hoře,⁶⁸³ i on – snad v důsledku mimořádných nároků na ubytování vojska – ve druhé polovině 20. let načas odešel z města, protože je počátkem r. 1627 uváděn na stejném soupisu jako Anna Jarošová.⁶⁸⁴ Jan Kadeřávek zasedal v městské radě už v r. 1618⁶⁸⁵ a potom trvale znovu od r. 1629, od r. 1634 byl primátorem.⁶⁸⁶

Po Kadeřávkovi byl císařským rychtářem jmenován **Matyáš Koutek Nečanský z Minic**,⁶⁸⁷ který přišel do města z vnějšku. Je dost pravděpodobné, že byl synem služebníka na dvoře Rudolfa II. Václava st. Koutka a mladším bratrem známějšího a úspěšnějšího Václava Koutka Nečanského z Minic. Koutkové byli vladyskou rodinou pocházející z Nečemic na Žatecku. Václav Koutek ml. odehrál významnou roli v udržení Českých Budějovic na straně císaře, což mu vyneslo ty nejlepší předpoklady pro další kariéru. Skončil ji v r. 1637 ve funkci generál proviantmistra.⁶⁸⁸ Matyáš Koutek byl stejně jako Václav⁶⁸⁹ studentem pražské jezuitské univerzity.⁶⁹⁰ Jeho další osud mi není znám, ale od Václavovy kariéry se asi dost lišil. K 8. březnu 1629 si nejvyšší purkrabí Adam z Valdštejna do deníku poznamenal: „*Dnes sem dal Koutka do Bílý věže, protože v kraji pobízel.*“⁶⁹¹ Za Koutka byl z města vypovězen nekatolický děkan Krocínský a duchovní službě uveden poděbradský farář, křižovník Jan Mates Kladenský.⁶⁹² Jak se zdá, s některými radními vycházel Koutek celkem v dobrém. Nasvědčuje tomu mimořádně zajímavý list, který mu 10. října 1623 posílali dva přední měšťané Jan Martinel a Samuel Rathauzský. Z něj také nepřímě plyne, že v Nymburce vedle královského rychtáře v tu dobu působil královský hejtman.⁶⁹³

---

⁶⁸² Dochované jistoty spadají do období jeho působení na postu císařského rychtáře. Spisy předmgt. období, kat. č. 109.

⁶⁸³ Jako konvertitu jej shodně uvádějí F. KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, s. 320 i O. ODLOŽILÍK, Zkáza Nymburka, s. 4.

⁶⁸⁴ Soupis domů osob, které odešly z města, z 31. 1. 1627. NA, SM, sign. C 215, N 6.

⁶⁸⁵ F. KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, s. 316.

⁶⁸⁶ Srov. přílohu I.

⁶⁸⁷ F. ROUBÍK, Královští rychtáři, s. 348.

⁶⁸⁸ M. WOLF, Pokus budějovického patriciátu, zvl. s. 155.

⁶⁸⁹ Zapsán k 21. 10. 1603. Miroslav TRUC (ed.), Album Academiae Pragensis Societatis Iesu 1573-1617 (1565-1624), Praha 1968, s. 76.

⁶⁹⁰ Jako student jezuitské akademie psal v r. 1608 přání několika přátelům k dosažení doktorské hodnosti. Rukověť 3, s. 76.

⁶⁹¹ Editoři zmiňovanou osobu identifikovali jako Matyáše Koutka Nečanského z Minic. M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.), Deník rudolfinského dvořana, s. 284, 286, 414.

⁶⁹² F. KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, s. 321.

⁶⁹³ Jedná se o jediný příklad dochované soukromé korespondence, jež je mi pro období třicetileté války znám. I proto si zaslouží obsáhlejší citaci: „*Nemohl sem pominouti a s tímto krátkým psaním V. M. navštívití a přezvědětí, kterak se ráčíte míti. Přál bych [si], abyste ráčili nás zase brzo navštívití. Nebo my se nemáme dobře pro příčinu tu, že sou nás veleli zmordovati a jako zelný hlávky stínati, a kdo byl toho původ, to všechno dá Pán Bůh při šťastném příjezdu V. M. se prokáže, jakž na díle o tom zvědětí ráčíte, nebo ten večer skrze psaní panu hejtmanovi jest to v známost uvedeno. Na ráno v neděli, když mezi nás přijel, vyslyšíc, co se stalo, k seznání do dne čtvrtěčního odloženo. Pan Jiřík Šedivý panu hejtmanovi pečeť městskou odevzdal a za ním zůstává. A pan*

V r. 1625 se po Koutkovi stal císařským rychtářem **Konstantin Hörl z Hörlsperka**, v pramenech a literatuře často uváděný také jako Konstantin Erle. I on přišel do města z vnějšku, ovšem vybaven již jistou adekvátní zkušeností – od počátku 20. let působil jako komisař k provázení vojska⁶⁹⁴ a krátce před příchodem do Nymburka byl císařským rychtářem v Lokti.⁶⁹⁵ Jako císařský rychtář v Nymburce je doložen nejpozději k 20. květnu 1625, kdy se přimlouval k místodržícím, aby ke zcela ochuzeným nymburským sousedům nebyli kvartýrováni Marradasovi rejtaři.⁶⁹⁶ Jako komisař k provázení vojska působil ve východních Čechách ještě v r. 1631.⁶⁹⁷

Ještě téhož roku (4. července 1625)⁶⁹⁸ byl jmenován císařským rychtářem **Jan Kašpar Sytt** (Sitt), posléze císařský rada s přídomkem z Arnova. V Nymburce působil přibližně dva roky a zdá se, že i on měl pro Nymburské jistou dávku pochopení. Stejně jako Konstantin Hörl je i on spolupodepsán pod několika žádostmi o ulevení v kvartýrování vojska.⁶⁹⁹ S Nymburkem byl jakýmsi způsobem spojen již v r. 1623, ale snad to byla pouze funkce komisaře – kromě Lívova údaje v rejstřících jeho velké edice není jinde zmínka o tom, že by již tehdy byl císařským rychtářem.⁷⁰⁰ Po odchodu z Nymburka čekala Jana Kašpara Sytta ještě dlouholetá kariéra v rámci vojenského úřednického aparátu. Působil mj. od r. 1639 jako inspektor sekvestrovaných statků vojenských velitelů Gratze a Huerty,⁷⁰¹ zhruba od r. 1643 jako vrchní správce proviantu⁷⁰² a v posledních válečných letech byl generálvachtmistrem.⁷⁰³

Než byl definitivně jmenován nový císařský rychtář, spravoval potom tento úřad delší dobu nymburský primátor **Jan Motovecius, jinak Moutvička**.⁷⁰⁴ Nejednalo se o jediný případ, kdy byla v královských městech tímto způsobem řešena přechodná situace; snad šlo i o jedno z předznamenání návratu k předbělohorské praxi, kdy do funkce královského rychtáře byly nejčastěji jmenovány osoby se zkušeností z primátorského postu. Jan Moutvička pocházel ze Žatce a bakalářem na pražské utrakvistické univerzitě se stal již 4. července 1589,

---

primas mnohé řeči o ten kočárek panu hejtmanovi přednášel i o tu stolicí, kterouž jste ráčili chtít zapůjčiti tomu Francouzovi. Mnohé věci by se měly V. M. psáti, než pro obšírnost V. M. zaneprazdňovati se nevidí. A V. M. žádám, že ode mne V. M. pana bratra a paní sestru i jiných přátel pozdraviti ráčíte.“ Spisy předmgt. období, kat. č. 113.

⁶⁹⁴ Srov. řadu dokladů u V. LÍVY (ed.), *Prameny III*, passim.

⁶⁹⁵ F. ROUBÍK, *Královští rychtáři*, s. 346.

⁶⁹⁶ V. LÍVA (ed.), *Prameny III*, s. 761.

⁶⁹⁷ V. LÍVA (ed.), *Prameny IV*, s. 330.

⁶⁹⁸ F. ROUBÍK, *Královští rychtáři*, s. 348.

⁶⁹⁹ V. LÍVA (ed.), *Prameny IV*, s. 51 (před 20. 2. 1626), s. 142 (18. 8. 1626).

⁷⁰⁰ V. LÍVA (ed.), *Prameny III*, s. 490 (13. 11. 1623), s. 847 (rejstřík).

⁷⁰¹ V. LÍVA (ed.), *Prameny V*, s. 277, 298; TÝŽ (ed.), *Prameny VI*, s. 143, 186, 408.

⁷⁰² V. LÍVA (ed.), *Prameny VII*, passim.

⁷⁰³ V. LÍVA (ed.), *Prameny VIII*, passim.

⁷⁰⁴ Starší literatura většinou obě jména neztotožňovala. Jak bude ještě dále ukázáno, je nepochybné, že se jedná o jednu osobu.

takže mu ve druhé polovině 20. let muselo být kolem šedesáti let. Do Nymburka přišel jako rektor školy, oženil se tu, získal měšťanské právo a nejpozději v r. 1611 byl také radním. Byl aktivním latinským básníkem; Rukověť⁷⁰⁵ eviduje třináct jeho příspěvků v různých sbornících. Snad byl dokonce autorem drobného dílka na počest Friedricha Falckého.⁷⁰⁵ Když v květnu 1628 kšaftoval svůj majetek, byl uváděn jako „J. M. C. rychtář a primátor města Nymburka na Labi“. V souvislosti se svými funkcemi nechal do kšaftu na svou obranu zaznamenat: „*A poněvadž o tom s dobrým svědomím vím, a o tom na smrtné posteli své protestuji, že nebyvši já v žádných tak velikých a vysokých JMC povinnostech až do tohoto času postavený, že žádných věcí JMC ani také obce této a sumou žádného člověka, buď domácího neb přesporního za sebou nemám a nezdržuji, tak že žádný u mě nic svého hledati a mých skrovných věcí vlastních brakovati slušně nemůže a nemá.*“⁷⁰⁶ Pravděpodobně byl vážně nemocen a zemřel někdy nedlouho po učinění kšaftu; již 23. 5. 1628 byl jako nový primátor při obnově rady dosazen **Mikuláš Rousek**.⁷⁰⁷ Také on spravoval po nějakou dobu oba úřady, jak to vyplývá ze zprávy jeho nástupce: „*Já sem se hned po panu Mikulášovi Rouskovi, místodržícím JMC rychtářství k opatrování jak letošní ourody, nájmu, domův, zahrad k pronajití ujal.*“⁷⁰⁸

Tím nástupcem nebyl nikdo jiný než **Pavel Chotounský z Choutouně**, který v této funkci působil sedm let a získal si opravdu neblahé jméno. Teprve s jeho příchodem můžeme (ovšem také díky dostatku pramenů) sledovat opravdové napětí mezi císařským rychtářem a radou. Pavel Chotounský byl nymburským rodákem a bratrem radního M. Adama Chotounského z Choutouně. Nejpozději od r. 1622, kdy získal měšťanské právo na Starém Městě pražském, však působil jako písař komorního soudu.⁷⁰⁹ Ve 20. letech plnil zároveň některé úkoly jako císařský komisař ve finančních záležitostech. V této funkci přijel spolu s rytířem Václavem Čábelickým ze Soutic 26. května 1621 do Kolína, aby na tamní obci vymohl pro císaře půjčku pro válečné účely.⁷¹⁰ Ještě ke 28. srpnu 1628 byl písařem a

⁷⁰⁵ Rukověť 3, s. 383. Údaj o oslavném dílku na počest Friedricha Falckého uvádějí autoři Rukověti na základě Zíbrtovy Bibliografie české historie, nebyl však zjištěn žádný dochovaný exemplář tohoto díla.

⁷⁰⁶ Liber testamentorum 1617-1708, fol. 42r-43v. Zajímavou pasáž věnoval v kšaftu v souvislosti s gramotností svým třem synům a nepřímo tak patrně i nymburské městské škole: „*Obzvláštně pak co se synův, Daniele, Jana a Bohuslava v těchto tak dávno již zbouraných letech nemálo než velice v literárním umění a jiném cvičení dobrém zameškaných dotýče, aby k čemu aby je Pán Bůh dobrému nakloňovati ráčil, toliko v lenosti a zahálce nezůstávající, buď k řemeslům poctivým s dobrým uvážením a radou poctivých lidí dávání byli, a tak v dobrém se cvičíce, s dobrými a poctivými na světě živi býti mohli.*“

⁷⁰⁷ Srov. přílohu I.

⁷⁰⁸ NA, SM, C 215 N 6, zpráva císařského rychtáře Pavla Chotounského české komoře z počátku r. 1631.

⁷⁰⁹ Václav LÍVA, Seznamy pražských novoměšťanů za léta 1618-1653, Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze VII-VIII, 1935-1936, s. 113.

⁷¹⁰ J. VÁVRA, Dějiny královského města Kolína 2, s. 40n.

taxátorem komorního soudu.⁷¹¹ Do funkce nymburského císařského rychtáře byl jmenován 29. října 1629.⁷¹² Patrně současně byla tato skutečnost z komory oznámena i Nymburským: „*prohlídající k hodnosti a zasloužilosti, též platným službám při rozličných Expedicích věrně, pilně na Hradě Pražském, vše od poctivého Pavla Chotounského z Chotouně vykonaných, jeho sme na poručení J. M. C. za rychtáře Jeho Mi[l]o[s]ti v městě Nymburce přijali*“. Zároveň byl propuštěn z měšťanství ve Starém Městě pražském a jako „*rodiči nymburskému*“ mu bylo uděleno měšťanství v Nymburce.⁷¹³

Takřka od počátku provázely jeho působení v Nymburce spory.⁷¹⁴ Kontroverze se vyostřily v květnu 1633, kdy rada odmítla schválit rychtářovy účty, které zřejmě opomíjely jeho vlastní nedoplatky daně z šenkování vína. Chotounský si stěžoval hofrychtýři, na jehož list poté odepisovali i Nymburští.⁷¹⁵ Zřejmě počátkem září propukl spor naplno. Nymburští obdrželi přípis z české komory a napsali na něj obsáhlou odpověď s řadou příloh, kterou později ještě doplnili o vysvětlující body.⁷¹⁶ V nich tvrdili, že rychtář šenkuje víno, aniž by byl ve městě přijat za souseda a platil příslušné poplatky; nutí sousedy k nadměrným platům pro vojáky, jejichž velitele přesvědčuje, aby nebrali vína od ostatních měšťanů; vyhrožuje rozkvartýrováním dalších vojáků, přestože mají Nymburští salvaguardii; neodvádí platy z emigrantských statků, které ani nedal řádně inventarizovat a nepronajal je apod. Radní dále doslova uvádějí: „*A nemůžeme se, jsa někteří z nás v té obci zrození i nežli on mnohem starší, pamatovati, ani tomu se, aby kdy prve v ní takový J. M. C. a královské rychtář, jako on nyní jest, býti jměl, vynadiviti, ježto předešlí J. M. C. rychtářové sousedům, řemeslníkům i konšelům a vyšší vrchnosti o všeckno pokoj dávati hleděli a tento sousedy mnohé při prodaji, když mu po vůli toho, co od nich kupuje, prodati nemohou, políčkuje, jiné, že mu toho díla za takové peníze, které jim od něho dává, udělati nemohou, vězením, jakž vejpis No. 13 ukazuje, stěžuje*.“ Jsou-li tu idealizováni předchozí císařští rychtáři, je charakteristika Pavla Chotounského zřejmě výstižná.

Při obléhání města v r. 1634 přišel Chotounský o část majetku, život si ale zachránil včasným útekem.⁷¹⁷ Jeho vztahy s městem se ale příliš nezlepšily, spíše naopak. Počátkem r. 1635 jej velmi ostrými slovy napomínal sám podkomoří: „*Ta přílišná autoritas na vás*

⁷¹¹ NA, SM, sign. N 17/13, kart. 1531.

⁷¹² F. ROUBÍK, Královští rychtáři, s. 348.

⁷¹³ NA, SM, sign. N 17/15, kart. 1531 (nedatovaný koncept).

⁷¹⁴ Srov. např. jeho relaci na komoru o špatném hospodaření nymburských úředníků, jimž byly jeho předchůdcem Janem Kašparem Syttem svěřeny k opatrování statky po emigrantech. NA, SM, sign. C 215, N 6.

⁷¹⁵ Registra 1629-1634, fol. 249v-250r.

⁷¹⁶ Registra 1629-1634, fol. 264v-268v a 269r-272r.

⁷¹⁷ Saští vojáci se prý po něm i po děkanovi vyptávali. O. ODLOŽILÍK, Zkáza Nymburka, s. 14n, uvádí obsáhlejší citaci z jeho zprávy.

nesvědčí, a od jiných J. M. král. rychtářův v městech svobodných královských se neužívá, zvláště, aby ouřední osoby tak potupnými a nevážnými slovy nazýváni a tím způsobem tractirováni býti měly, jakoby chlapci vaši byli, jakž se to od vás, když jim hojně zrádcův a klukův naspíláte, zjevně děje. Nemohouce já více a dále těch excessův vašich, jichž od tak dávního času doslejšám, přehlížeti – ouřad konšelský ode mne jménem J. M. C. a královské v témž městě dosazený jest – a tak potupně vámi dáti zlehčiti, neb vy tak dobře, jako oni vás, když sobě v stavu rovni a jednomu pánu přísahou zavázáni jste, respektovati máte. Pročež vás tímto psaním mým z upřímného s vámi mínění napomínám, abyste od své nezřízené příliš horlivé vzteklosti, kteráž větším dílem od zbytečného truňku pochází, upustili a tak přílišného dominování nad sobě rovnými, svobodného stavu čtvrtého užívajícími počestnými měšťany a k tomu ouředními osobami, jež já dle mé povinnosti zastávati povinen jsem, neosobovali, jich nehaněli a netupili anebo dokonce, když by mezi sebe z příčin slušných a náležitých obec povolati chtěli a vám to předtím v známost uvedli, v tom jim překážky i tudy roztržitosti domácí mezi nimi nečinili, kyjmi (neb ten dva konce má, a kdo ví, komu by se prve do rukou dostal) jim nehrozili. Dle svého povolání máte do shromáždění jich přijíti a toho, co jednáno bude, doslejšati, a teprve když byste poznali, že by se co scestného při tom dáti chtělo, to zastaviti a přetrhnouti moci budete.“⁷¹⁸ Jeníškův list, který na konci obsahuje i hrozbu případným sesazením, je v obecném měřítku mimořádně zajímavý hned ze dvou důvodů. Jednak explicitně vymezuje některá rychtářova práva a povinnosti ve vztahu k radě, jednak ukazuje, že císařský rychtář jako příslušník městského stavu nebyl co do společenského postavení z hlediska vyššího stavu chápán výše než „primus inter pares“. Bez zajímavosti není ani výtku týkající se alkoholismu, v soudobém kontextu velmi častá.

Ať už se Chotounský polepšil či ne, císařským rychtářem zůstal, a to pravděpodobně až do své smrti. Poslední pořízení učinil v r. 1637 (testátory byli radní Jan Bohatý a Jeroným Pátek). Veškerý majetek odkázal své vnučce Eleonoře Lafontanové, jejímiž poručníky ustanovil hejtmana kuncberského a dětenického panství Matěje Vineckého z Grinwaldu a nymburského primátora Martina Vlacha.⁷¹⁹ Ten se stal také nedlouho potom jeho nástupcem v úřadě.

Nymburský měšťan **Martin Vlach** byl původně soukeníkem; v r. 1636 zastával post cechmistra soukenického cechu.⁷²⁰ V nymburské městské radě působil od r. 1635, kdy nahradil některého z padlých konšelů. Císařským rychtářem byl jmenován před 13. říjnem

⁷¹⁸ List Přibíka Jeníška z 12. 1. 1635 obsažený v jeho registrech cituje obsáhle F. KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, s. 333n; srov. také F. FORST, Královští rychtáři, s. 305.

⁷¹⁹ Liber testamentorum 1617-1708, fol. 67r-v.

⁷²⁰ Radní protokoly 1635-1636, fol. 70r.

1637.⁷²¹ Ani on nežil s obcí v lepší shodě než jeho předchůdce. Po skončení švédské okupace v l. 1639-1640 obvinil zubožené Nymburské u podkomořího, že nepoctivě hospodaří s obecním důchodem „*užívající ho k svému particulárnímu zisku*“.⁷²² Podle F. Roubíka byl Martin Vlach z úřadu propuštěn 24. července 1641 a funkce císařského rychtáře pak měla být téměř půldruhého roku neobsazena. Tomu se nezdá nasvědčovat list zachycený v protokolech podkomořího Jana Jindřicha Chanovského, zařazený mezi jinou nedatovanou korespondenci, pravděpodobně z r. 1642. Podkomoří v něm reaguje na stížnost Martina Vlacha jako císařského rychtáře (!) a primátora Jiřího Čády. Jedná se o spor mezi nimi a dvěma nymburskými radními, Janem mladším Kadeřávkem a Zikmundem Penížkem, o náрек na cti. Podkomoří se v něm staví víceméně na stranu primátora a císařského rychtáře.⁷²³

Posledním nymburským císařským rychtářem období třicetileté války byl **Jan Bohatý**, nymburský měšťan pocházející z Chlumce nad Cidlinou. V městské radě zasedal s přestávkami od r. 1631,⁷²⁴ do funkce císařského rychtáře byl uveden před koncem r. 1642 a vykonával ji až do své smrti 1. března 1654.⁷²⁵ Podle F. Kulhánka žil s obcí ve shodě.⁷²⁶ Jako důležitý důkaz snad může svědčit list podkomořího z 15. prosince 1642, v němž urovnává spor Bohatého s nymburským měšťanem Šimonem Pormanem, týkající se zřejmě nemovitostí po emigrantech.⁷²⁷

* * *

Jak vypadala každodennost městské správy, jaké konkrétní situace museli purkmistr a radní řešit běžně a jaké mimořádně, se můžeme pokusit sledovat v detailnější sondě pro léta 1629-1634 – jednak to dovolují dochované prameny, zejména registra z tohoto období, jednak se jedná o příhodný časový úsek postihující ještě relativně klidné období do druhé poloviny r. 1631 i následující mimořádné podmínky ve městě plném rozvalin a vojáků.

Jedním z bolavých míst nymburského veřejného života za třicetileté války, který registra dokladují, byl spor Martina Karla Jemnitia, do přelomu let 1628-1629 nymburského děkana. On sám nebyl spokojen s vyplácením desátku, Nymburští zas s jeho morálním profilem – toulal se prý totiž se svou hospodyní po okolních vesnicích a krčmách. Z listu, adresovaného arcibiskupu Harrachovi a datovaného 2. května 1629 je patrná snaha záležitost brzy ukončit. K tomuto účelu byli vysláni dva komisaři – děkan hrabat z Valdštejna Jan

⁷²¹ F. ROUBÍK, Královští rychtáři, s. 348.

⁷²² Tak na základě register podkomořího Přibíka Jeníška F. KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, s. 337.

⁷²³ Registra podkomořího 1640-1645, fol. 53r-v.

⁷²⁴ Srov. přílohu I.

⁷²⁵ F. ROUBÍK, Královští rychtáři, s. 348.

⁷²⁶ F. KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, s. 334.

⁷²⁷ Registra podkomořího 1640-1645, fol. 94r-v.

z Pihavého a nový nymburský děkan, karmelitán Alexandr Kozlinský. Nymburští smířlivě uzavírali, „že tu ublížení, kteréž se jim od vejš psaného K. Martina Karla z mdloby lidské stalo, mimo sebe pouštějí, a když jen toliko na svých poctivostech pro zastavení útržky lidské ochrany dosáhnou, s ním jakožto s duchovním otcem spokojeni budou“.⁷²⁸ Ani jeho nástupci Kozlinskému, administrujícímu poděbradské děkanství, nebyl plat vyplácen včas. Nymburští argumentovali 6. července 1630 v dopise místodržícím právě jeho nepřítomností ve městě: „byli bychom toho vděčni, aby v obci naší, maje náležité opatření a chtěje deputat svůj zcela a zouplna odvozovaný jmíti, bytem zůstával a tu také práce církevní tím častěji vykonával“. Byl totiž dosazen nejprve do Nymburka, kde se přitom zdržoval pouze jeho kaplan, jehož chování považovali za „nepříkladné a pohoršlivé“.⁷²⁹ Ještě téhož měsíce však vystavili Nymburští Kozlinskému dlužní úpis, v němž přislíbili zaplatit ve třech blízkých termínech po 52 kopách míšeňských a odvést obilí za dva kvartály (po 14 strýších pšenice a 7 strýších žita pražské míry).⁷³⁰

Bylo již naznačeno, nakolik tísnivá byla finanční situace obce v r. 1629. Z dluhů bylo možné splácet jen mizivou část a k nim je třeba přičíst zvláště vysoké berní nedoplatky. Kromě toho je tížily i závazky jiného charakteru – např. hraběti Heřmanu Černínovi z Chudenic měli dodat dvě klisny, které mu byly kdysi slíbeny „na prokázání všelijaké vděčnosti a šetrnosti“, nedočkal se jich však ani po několika urgencích.⁷³¹

Mnoho starostí radním přinesla bohatá nymburská vdova Kateřina Krumlovská, která v r. 1628 převedla všechn svůj movitý i nemovitý majetek ve městě (tj. všechny domy s pivovary i bez pivovaru, krčmu, dvory s příslušenstvím, zahrady, osetá i neosetá pole, chmelnice, vinice, štěpnice aj.) na hraběte Rudolfa z Valdštejna,⁷³² údajně za ochranu prokázanou „v čas její největší ouzkosti a těžkosti před přísností lidu vojenského“. Transakce byla v červnu 1629 projednávána před podkomořím Přibíkem Jeníškem jakožto nařízeným komisařem, poté schválena a 10. července 1629 zapsána do městských knih.⁷³³ Hrabě se sice zavázal, že nebude vařit pivo, šenkovat pivo a víno a že bude odvádět kontribuce i platy

⁷²⁸ Registra 1629-1634, fol. 1r. Srov. také František J. ČEČETKA – František BRZÁK, Poděbradsko. Obraz minulosti a přítomnosti I.1, Nymburk 1906, s. 253.

⁷²⁹ Registra 1629-1634, fol. 106v-107r.

⁷³⁰ Registra 1629-1634, fol. 112v.

⁷³¹ Registra 1629-1623, fol. 1v, 21r-v, 90r-v, 104v-105r.

⁷³² Rudolf z Valdštejna, syn Adama ml. z Valdštejna, často pobýval na nedalekých Rožďalovicích a ve sledovaném období několikrát působil jako hejtmán boleslavského kraje. K jeho osudům naposledy T. KNOZ, Državy Karla staršího ze Žerotína.

⁷³³ Registra 1629-1634, fol. 13r-v, 14v; Kniha zápisní nová kroupená 1614-1654, fol. 135r-136r; Spisy předmgt. období, kat. č. 169. K osudům Kateřiny Krumlovské a jejích tří manželů, které všechny přežila, srov. František BRZÁK – František HRNČÍŘ, Václav Hlava z Kiršfeldu, primátor královského města Nymburka, Nymburk 1894. Dále srov. Rukověť 3, s. 93n (Jiří Krumlovský). Nejnověji I. VOTOUPAL, Domnělý epitafní obraz.

k záduší, špitálu a škole, v praxi však vypadala situace poněkud jinak. Donutit mocného souseda k dodržování takového závazku nebylo jednoduché. Např. v r. 1636 se snažil Valdštejnův úředník Tomáš Jelínek na Zálabí v krčmě „*slove Mařanovské*“ šenkovat pivo bez povolení rady,⁷³⁴ navíc se Nymburští museli snažit udržet si Valdštejnovu přízeň. Zvláště když se někdy na jaře 1629 našla v jednom z domů ve sklepě ukrytá pivovarská pánev, na níž si hrabě činil nárok. Nymburští nakonec nechali na své náklady přespolečnými řemeslníky odhadnout její cenu a Rudolfovi chtěli postupně na tři splátky jeho podíl na ní (jednalo se o dluh ve výši 105 kop míšeňských) zaplatit. Když se celou záležitost nedařilo smírně vyřešit, museli požádat o zprostředkování podkomořího.⁷³⁵ Pivovarská pánev zůstala v Nymburce, ale zaplacení se ještě nějaký čas protáhlo.⁷³⁶ Hrabě na obec zároveň vykonával nátlak prostřednictvím vymáhání četných dluhů od nymburských sousedů, které na něho rovněž přešly v rámci majetku Kateřiny Krumlovské.⁷³⁷

Mezitím vyvstal nový problém většího rázu, jehož řešení nesneslo odkladu – totiž velké poškození (strž) na obecním jezu někdy před 1. červnem 1629. To zcela znemožnilo dopravu po Labi a po opadnutí vody vyřadilo z provozu nymburské obecní mlýny. V Nymburce zůstávaly stát vory s plavci, kteří nemohli pokračovat v cestě. Z tohoto důvodu si na Nymburské zvlášť stěžoval Jan Rudolf Trčka z Lípy. Nymburští si museli vyžádat dobré zdání hejtmána kounického panství, přísežného mlynáře z poděbradského panství, rytíře Kašpara Khyna z Khynu „*i jiných rozumných lidí*“, aby dokázali, že před opravením jezu není možné obnovit transport dřeva po řece, neboť hrozí „*celých pásův dolů pod jezem sražení*“.⁷³⁸ To znamenalo nová vydání a pozastavení splácení některých dluhů. Záležitost musela být řešena i prostřednictvím místodržících a české kanceláře.⁷³⁹ Byli mobilizováni místní tesaři⁷⁴⁰ a bylo poskytnuto dříví z komorních lesů, na jehož odvozu se podíleli i poddaní okolní nižší šlechty.⁷⁴¹ Opravy se však do konce roku provést zdaleka nepodařilo. Zdá se, že to bylo hlavně omezení říční dopravy v rámci pásu komorních panství v Polabí a skutečně velký

⁷³⁴ Radní protokoly 1635-1636, fol. 54r.

⁷³⁵ Pánev byla nalezena „*v domě odběhlém jednoho z [...] bratří [Vitiněvských], kterýž byl ten dům ujal, avšak jiným z něho nic neplatil*“. Byla odhadnuta na 242 kop m., z toho 170 kop 20 grošů 4 denáry pokládali Nymburští za svůj podíl na ní – tedy větší než byl přiznán Rudolfovi z Valdštejna. Registra 1629-1634, fol. 8r-v, 18v, 35v, 36r-v.

⁷³⁶ Ještě 2. listopadu 1629 Nymburští Rudolfovi z Valdštejna navrhovali, aby peníze, které jim má zaplatit na kontribuce a k obecnímu důchodu, byly strženy ze zbytku dlužné částky za „*pánev pivovarskou bratří Vitiňovských*“. Registra 1629-1634, fol. 44v-45r.

⁷³⁷ Registra 1629-1634, fol. 8v-9r, 9r-v, 9v-10r.

⁷³⁸ Registra 1629-1634, fol. 8v-9r, 9r-9v, 9v-10r.

⁷³⁹ Registra 1629-1634, fol. 10r-v.

⁷⁴⁰ Registra 1629-1634, fol. 10v-11r. Nymburský tesař Jiřík Vorel byl dokonce odvolán z prací pro Hanse de Witte, jemuž se Nymburští omlouvali prostřednictvím hejtmána zásmuckého panství.

⁷⁴¹ Registra 1629-1634, fol. 11r.

rozsah škody, jež společně působily na konečné řešení situace.⁷⁴² Hejtman pardubického panství Jiljí Fuks z Reinburka se začal o věc zajímat – jistě zvláště s ohledem na „*plavbu ryb z panství J. M. C. pardubského až k zámku Brandejsu*“ –, osobně škodu na jezu shlédli a po prostředkování české komory vypomohl Nymburským částkou 100 kop míšeňských z důchodů pardubického panství.⁷⁴³

Výdaje na opravu strže omezily mimo jiné i splácení dluhu, kterým byli Nymburští povinni do důchodů poděbradského panství a který měl o své vlastní vůli udělat někdejší nymburský císařský rychtář Matyáš Koutek Nečanský z Minic v době, kdy měl „*pečeť městskou za sebou*“. Hejtman poděbradského panství Petr Štyrnský ze Štyrn proto 6. srpna 1629 nechal Nymburským z obecního dvora ve Šlotavě bez upozornění odehnat dobytek a odmítal ho vydat, dokud nebude zbylá částka ve výši 90 kop míšeňských vyplacena. Ani to však nebylo v silách Nymburských, kteří museli na opravu strže dokonce vypsát obecní týdenní sbírky. Po marných snahách o přímou dohodu se Štyrnským nakonec požádali 23. září o zprostředkování vrchního hejtmana císařských panství Jiřího Michnu z Vacínova. Prosili jej o rozdělení splátek na několik termínů a propuštění dobytka.⁷⁴⁴ Spor byl zřejmě vyřešen v říjnu.⁷⁴⁵ Špatné vztahy mezi Nymburskými a hejtmanem sousedního komorního panství, které královské město téměř obklopovalo, jistě nevylepšila ani skutečnost, že se v okolních vesnicích (Písty, Zvěřínec, Pečky aj.) v téže době obchodovalo se solí. Tím byl porušen svobodný sklad a prodej soli, zaručený Nymburku privilegiem. Nymburští na Štyrnském požadovali rozhodný zákrok, stejně jako o něco později na hejtmanu lyského, přerovského a benátského panství.⁷⁴⁶ S tím zřejmě souvisí i časově souběžná, opatrná prosba Nymburských Antoniu Binagovi o deset prostic gmundské soli, které by bylo možné „*ouředníkům [...] solním do zpeněžení vystaviti a svěřiti*“.⁷⁴⁷

Výše popsané záležitosti společně se stálým tlakem věřitelů, jejichž pohledávky nebyla obec naprosto schopna uspokojovat, donutily v té době i centrální úřady, aby se

⁷⁴² Nymburští psali 6. října 1629 hejtmanu pardubického panství Jiljímu Fuksovi z Reinburka: „*.....přítomným rokem nemalá škoda na jeze našem vrchním, obzvláště na splavě, se stala, kterýž až do prsův široce protržen jsouc, z příčiny nedostatku dříví, jiných potřeb a nákladův při obci naší mimo jímání a zhrazení vody a příhodnosti času k dokonalému opatření a napravení přijíti nemohl...*“. Na začátku srpna 1630 shlédli práce na jeho osobně hejtman všech císařských panství Vilém Michna z Vacínova. Registra 1629-1634, fol. 39v-40r a 115r-v.

⁷⁴³ Registra 1629-1634, fol. 101r, 105v, 110v, 111r a 114r.

⁷⁴⁴ Registra 1629-1634, fol. 22v-23r, 23v, 26v-27r, 28v-29r, 29v, 36v-37r. Teprve z listu podkomořímu plyne, že dobytek byl odehnán přímo 6. srpna. Městská rada na tento zásah reagovala ještě též den.

⁷⁴⁵ Naposledy Nymburští shrnují situaci v listu Štyrnskému z 29. září, další zmínky o sporu už nejsou. Registra 1629-1634, fol. 39r. Jak nevlídně Petr Štyrnský na Nymburské pohlížel, ukazuje také jeho dopis na českou komoru ze 7. května 1628 ohledně domu v Nymburce po Jiříku Vlašimském, dříve mlynáři při poděbradském zámku. NA, SM, sign. N 17/19.

⁷⁴⁶ Registra 1629-1634, fol. 20r, 32v.

⁷⁴⁷ Registra 1629-1634, fol. 22r-v, podobně i fol. 52r a 81r.

finanční situací Nymburských zabývaly. Dne 26. srpna 1629 píší radní podkomořímu: „*K uloženému dni osobu z prostředku našeho, kteráž by s před V. M. ohlásila a dalšího V. M. oznámení doslejšajíc předešlou tractati Jich [Mil]ostí pánův commisařův mezi pány věřiteli a námi dlužnými k laskavé paměti přivésti hleděla, do Měst pražských vyslati nepomineme.*“⁷⁴⁸ Nymburští potom své věřitele odkazovali na výše zmíněnou (srov. oddíl IV.2) „*commissi tractationis*“ s tím, že jejich dluhy projednává a oni sami do konečného rozhodnutí nemohou nic dělat.⁷⁴⁹ Mezitím pouze zaplatili část několika splátek.⁷⁵⁰ Při řešení bylo postupováno stejně jako o něco dříve v případě Tábořských. Dne 8. října 1629 poslali komisaři své stanovisko císaři ke schválení.⁷⁵¹ Nymburští potom čekali na „*ratificati*“.⁷⁵² O různých dlužích i jiných záležitostech jednali s podkomořím radní a obecní úředník Jiří Šedivý a starší obecní Jan Bitovec, vyslaní ke sněmu konanému v Praze 10. prosince 1629.⁷⁵³ Prvně jmenovaný si s sebou od Přibíka Jeníška odvezla „*allegata*“, jež se týkala spíše jednotlivých osob z řad nymburských sousedů.⁷⁵⁴ Ještě 26. března 1630 však Nymburští psali zoufalý list podkomořímu a žádali jej jako komisaře, aby jim byla vydána notule, „*co se přejišťování jistot dotýče*“, neboť na ně nastupují věřitelé se svými pohledávkami. Podkomořímu posílali darem „*beránka Zeleného čtvrtku*“.⁷⁵⁵ Podobný dopis z 6. července 1630 je adresován české komoře, návrh komise však byl už císařem schválen.⁷⁵⁶

To už bylo v plném proudu vymáhání „*restantů berničných*“ – berních nedoplatků, o něž jednali koncem ledna 1630 v Praze nymburští plnomocníci, primas Mikuláš Rousek a znovu také Jiří Šedivý.⁷⁵⁷ Jednání dopadlo zřejmě nad očekávání špatně, protože na Nymburk bylo vykázáno 2.000 zlatých k doplacení císařskému generálovi Janu Filipovi Breunerovi, z toho čtvrtina hned od první únorové soboty. Nymburští okamžitě vypsali sbírku mezi sousedy a provedli „*mírné rozvržení*“ také pro ty, kteří právě nepobývali v Nymburce, ale podrželi si tu sousedství.⁷⁵⁸ Do svatého Martina téhož roku mělo být splaceno z tohoto restu

⁷⁴⁸ Registra 1629-1634, fol. 30r.

⁷⁴⁹ Registra 1629-1634, fol. 31r-v.

⁷⁵⁰ Registra 1629-1634, fol. 33r, 37r.

⁷⁵¹ Spisy předmgt. období, kat. č. 171.

⁷⁵² To psali např. 12. listopadu 1629 na českou komoru a Janu Matyáši z Glouchova. Registra 1629-1634, fol. 46v-47r, 47v.

⁷⁵³ Registra 1629-1634, fol. 53v.

⁷⁵⁴ Registra 1629-1634, fol. 55v-56r.

⁷⁵⁵ Registra 1629-1634, fol. 81r. V létě byly oblíbeným darem melouny, jejichž pěstování mělo v Nymburce tradici. Např. tamtéž, fol. 25v-26r, 109r-v; Příjem a výdej z důchodu obecního 1630-1631, fol. 15v-17r, 36r, 37r. Dále srov. Svatopluk ŠEBEK, Nymburské melouny v 17.-19. století, Polabí 1979, č. 1-2, s. 20-23.

⁷⁵⁶ Registra 1629-1634, fol. 107v, 108r.

⁷⁵⁷ Registra 1629-1634, fol. 62v.

⁷⁵⁸ Registra 1629-1634, fol. 65v-66r, 66r.

1.000 zlatých a starost o sehnání peněz přidělávala sousedům vrásky celý rok, zvláště,⁷⁵⁹ když na ně dolehly ještě další finanční požadavky.⁷⁶⁰ Jestliže nymburští radní vysvětlovali přednímu písaři při berni Bartoloměji obtíže s vybíráním berně tím, že se ve městě „jedenkaždý nedostatkem a těžkostí časův zastírá“, byla v tom i jistá dávka alibismu.⁷⁶¹

V lednu museli radní řešit závažnou záležitost zcela jiného druhu. Nymburský kaplan Šebestián Tarcynejský přivedl do rady manželku tesaře Josefa Křikavého Dorotu, poddanou benáteckého panství ze vsi Strak. Konšelé poté popisovali její provinění takto: „...dotázána byla, zdali jest z nějaké lehkomyšlnosti svátost velebnou, kterouž jest na odpuštění hříchů svých přijala, do šátku obzvláštního vyplila, ji ututlati chtěla. Kteráž na kolena svá, maje na jedné noze pouto, padla a s pláčem, když jest jí spis téhož p. kaplana [...] čten byl, oznámila, že toho není, nežli z veliké těžkosti, jsouce těhotná, když se zakašlala, do šátku z úst vyplila, a potom že jest ji zase snísti chtěla. Však když se p. kaplan o túž velebnou svátost s ní trhal, že jest ji teprv jemu do rukou odvedla a dala a že jinačeji není, by měla na prach spálena býti, tím toho všeho dolíčila.“ Nymburští tedy požádali 25. ledna 1630 prostřednictvím české kanceláře o naučení (kaplan o věci mezitím psal arcibiskupovi).⁷⁶² Dorota byla vzata do vězení a konšelé týž den vyrozuměli ještě hejtmana benáteckého, lyského a přerovského panství Fridricha z Matta.⁷⁶³ Dne 19. února jej potom žádali, aby do Nymburka vyslal strackého rychtáře, tři starší konšely a tři víry hodné ženy. Ti měli na faře před komisí pod přísahou dosvědčit Dorotino dobré chování, „k tomu že nemoc padoucí S[vatéh]o Valentina mívá, a nadto vejš že nikdy v žádných čarách postižená není a covíce o ní dobrého a poctivého vědí a pamatují [...] (an se té chudé a potřebné ženy dotýče)“.⁷⁶⁴ Komise zasedla k jednání 21. února a svou rezoluci odeslala kardinálovi Harrachovi (v registrech není obsažena).⁷⁶⁵ O dalším průběhu tohoto případu nejsme zpraveni, zdá se však, že převažovala vůle k mírnému řešení.

---

⁷⁵⁹ Registra 1629-1634, např. fol. 70v-71r, 75v-76r, 76r-v, 78r, 112r-v, 137r-v. Z naposled uvedeného zápisu vyplývá, že na přelomu listopadu a prosince 1630 byly Nymburským dokonce „ujaty mlejny obecní k ruce JMC.“

⁷⁶⁰ Na začátku dubna 1630 měli Nymburští zaplatit 500 zlatých „k vysoce důležité JMC potřebě [...] na sražení budoucích následujících kontribucí a sbírek berničných“ podle rozvržení na obyvatele Boleslavského kraje. Slíbili zaplatit 100 zlatých. Dne 29. července se krajským hejtmánům zavázali zaplatit dalších 150 zl. Registra 1629-1634, fol. 83r-84r, 85v, 113r-v.

⁷⁶¹ Registra 1629-1634, fol. 80v.

⁷⁶² Registra 1629-1634, fol. 63v-64r. Srov. také F. KRÁSL, Arnošt hrabě Harrach, s. 575.

⁷⁶³ Registra 1629-1634, fol. 64r-v.

⁷⁶⁴ Registra 1629-1634, fol. 70r.

⁷⁶⁵ Registra 1629-1634, fol. 70v. List z 21. února 1630 je opět adresován Fridrichovi z Matta. Na fol. 111r je ještě stručný zápis o tom, že „Acti s rozsudkem od práva města Nymburka na Labi mezi JMC rychtářem p. Pavlem Chotounským z Chotouně na místě a k ruce JMC a Dorotou Křikavou ze vsi Strak“ byla odeslána 15. července 1630 místodržícím.

Z 22. března 1630 pochází zajímavý zápis, který se vztahuje k Albrechtovi z Valdštejna a stravování. Nymburští odpovídali jeho regentu Jindřichu Kustošovi ze Zubřího, že by mu rádi odeslali požadované ryby (mihule a mřený), tyto druhy ryb se ale v okolí Nymburka nevyskytují. Slibovali však, že se pokusí získat nějakého bobra, neboť „*časem ho rybáři v panství kovanském blíže Nymburka dostávají*“.⁷⁶⁶

Po poměrně klidném období roku 1629 a prvních měsíců následujícího roku přišli Nymburští v květnu 1630 opět do styku s větším množstvím vojáků. Když se 6. května připravovali k procesí, přijel na Bobnické předměstí císařský kapitán. Prokázal se patentem, vystaveným Albrechtem z Valdštejna, a požádal o volný průchod městem směrem na Semice a Sadskou a o dva posly. Když slíbil, že tu „*žádného stavuňku nedopustí*“, bylo mu obojí poskytnuto. Jakmile se dostal do města, vtrhl do hospody na rynku. Zatímco se přece jen konalo procesí, přitáhlo za ním 300 mušketýrů, kteří se nejprve rozsadili na rynku. Brzy je dal kapitán rozkvartýrovat po jednotlivých domech, obsadil svými hlídkami brány a Nymburským sdělil, že z města nevytáhne, dokud nedorazí dalších 200 knechtů nebo dokud nedostane rozkaz od Valdštejna. Vyhrožoval také, „*nebudou-li náležitě contentirováni, že sobě sami nač přijdou bráti budou*“. Konsternovaní Nymburští, kteří se zřejmě teprve druhý den dozvěděli, že se jedná o kapitána Joachima von Streithorst a jeden z pluků Adama Erdmanna Trčky,⁷⁶⁷ hledali pomoc u krajských hejtmanů a místodržících. Nakonec pomohl Rudolf z Valdštejna, který Streithorsta přesvědčil, „*že setu jemu žádné ordinancí nemajícímú zdržovati jest věc nebezpečná*“, takže ve čtvrtek 9. května odtáhl. Své náklady Nymburští vyčíslili na 463 zlatých 4 krejcare 2 peníze a žádali o stržení této částky z berních nedoplatků.⁷⁶⁸

O Streithorstově durchcuku a jeho následcích psali ještě v říjnu 1630 hejtmanovi boleslavského kraje Zdeňku Adamovi Mladotovi ze Solopysk, když se doslechli, že směrem na Nymburk má táhnout regiment vojáků ze Slezska. Žádali o přimluvu k místodržícím, aby „*jinou silnicí, kdež by profianty a obroky vopatření svého dosáhnouti mohl, obrácen byl*“.⁷⁶⁹ Dne 24. října přišlo do Nymburka nařízení místodržících, že má mít ve městě nocleh 3.000 pěších a 200 rejtářů. Nymburští reagovali dopisem plným odevzdaného zoufalství („*kteroužto vnově nastávající vojenskou nepřiležitostí zarmoucení lidé předěšeni jsouce*“) a žádali alespoň dodání od obyvatel okolního kraje „*pět mil zdýli a šíři*“. Pro nymburského souseda, který měl

⁷⁶⁶ Registra 1629-1634, fol. 79v.

⁷⁶⁷ Blíže M. TOEGEL et al. (ed.), Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia V, s. 450.

⁷⁶⁸ Registra 1629-1634, fol. 88r-v, 89r-v, 90r, 91r-v, 91v, 92r.

⁷⁶⁹ Registra 1629-1634, fol. 113r.

v této záležitosti jednat v okolních lokalitách, hned vystavili list věřící.⁷⁷⁰ Pokud vojsko opravdu přitáhlo, proběhl jeho nocleh zřejmě bez větších excesů, neboť k věci nejsou už žádné další zprávy.

Na podzim 1630 se Nymburští také snažili, aby byl do Nymburka povolán český kněz. Dne 7. září tu sloužil mši dominikán Jiljí Plzeňský, který si Nymburské zvláště získal kázáním v češtině a zřejmě i osobními vlastnostmi. Požádali tedy arcibiskupa Harracha a provinciála dominikánského řádu, aby byl do Nymburka dosazen. Argumentovali zvláště tím, že jeho češtině dobře rozumějí, zatímco polštině ne.⁷⁷¹ Dominikáni se mezitím začali zajímat o bývalý nymburských dominikánský klášter, pustý od roku 1424,⁷⁷² a dokonce podali v tomto duchu supliku císaři. Nymburští na provinciálův list odpověděli vyhýbavě – o klášteřu jim není nic známo a sami o něm nemohou rozhodovat. Znovu však žádali, aby Jiljí Plzeňský „*aneb jiný správce církevní z národu našeho*“ byl dosazen do Nymburka, „*poněvadž pánům paterům Polákům, kteříž našeho jazyku českého ani Písma svatého v češtině vydaného povědomí nejsou, a my, ani lid obecní, jim, co o slovu Božím mluví, pro rozdílnost polské řeči nic rozuměti nemůžem*“.⁷⁷³ Nakonec Jiljí Plzeňský do města dosazen nebyl a myšlenky na obnovení kláštera vlivem válečných událostí zapadla (byl obnoven až v sedmdesátých letech 17. stol.). Novým nymburským děkanem se stal v listopadu 1632 premonstrát Martin Ignatius Vodný (Vodní), zároveň farář v Lysé nad Labem a administrátor v Kostomlatech nad Labem.⁷⁷⁴

Nový rok 1631, jehož první polovina byla poměrně klidná, přinesl městu i jednu potěšující událost. Nymburská souseda Alžběta Jelínková, jinak Jičínská, postoupila obci 1.000 kop míšeňských, kterými jí byli povinni Kutnohorští.⁷⁷⁵ Brzy poté vzbudily rozruch ve městě výtržnosti, jichž se dopustil chlumecký pohodný se svým pacholkem o nymburském jarmarku. Nejprve nutil lidi, aby se před ním rozezstupovali a mrskal je žilou, což vyvolalo velké pobouření, když zjistili, že je vlastně „*osoba nevážná*“. Poté jeho pacholek na koni porazil děvečku a snažil se prodrat davem pryč. Nymburští požádali apelační soud o naučení, jak se mají zachovat, výsledek však z register nevyplývá.⁷⁷⁶

⁷⁷⁰ Registra 1629-1634, fol. 133r-134r a 134r-v.

⁷⁷¹ Registra 1629-1634, fol. 123r-v.

⁷⁷² Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, Encyklopedie českých klášterů, Praha 1997, s. 396n.

⁷⁷³ Registra 1629-1634, fol. 140r-141r. O působení polských kněží v této době srov. Jitka KENDÍKOVÁ, Bratrská výpomoc aneb působení polských a slezských kněží v Čechách v 16. a 17. století, in: Dominik Hrodek (ed.), Česká a polská historická tradice, s. 77-87.

⁷⁷⁴ Registra 1629-1634, fol. 235r-v. Dále srov. Zdeněk KALISTA, Zpráva o kraji boleslavském a jeho církevní organizaci z r. 1636, Boleslavan 4, 1929-1930, s. 231.

⁷⁷⁵ Registra 1629-1634, fol. 158r, 159r.

⁷⁷⁶ Registra 1629-1634, fol. 189r-190r, 190v-191r.

V létě 1631 se připravoval další průtah vojska. Nymburským dal nejprve v polovině července „*aviso*“ staroměstský měšťan, nymburský rodák Jan Phagelius z Nisdorfu.⁷⁷⁷ Upozorňoval je na pět kompanií, které jsou verbovány v Žatci a mají táhnout do Slezska.⁷⁷⁸ Oficiální zprávy a rozkazy museli Nymburští dostat až později – vojenským komisařům Adamovi ze Šternberka a Danielu Wolfovi na ně odpovídali 8. srpna. Z dopisu vyplývá, že se mělo jednat o regiment Kristiána Illova. Nymburští zdůrazňovali svou chudobu způsobenou vojáky.⁷⁷⁹ Od tohoto momentu, tj. zhruba od konce druhé třetiny register, se rapidně zvyšuje počet zápisů, které se týkají vojska a válečných událostí, na úkor záležitostí civilních, v předchozí části rukopisu naprosto převažujících.

V následujících měsících počet durchcuků ještě vzrostl – Nymburští psali nejprve o velmi častých a koncem října o každodenních průtazích vojska.⁷⁸⁰ Po prosincových událostech r. 1631 a několikátýdenní odmlce způsobené naprostým rozvratem poměrů ve městě se radní snažili začít s nápravou nejpalčivějších problémů. Vedle aktivit, o nichž již byla zmínka (srov. oddíl IV.2), žádali císaře o osvobození od kontribucí a berní a o dvacetileté (!) moratorium na obecní dluhy. Naprosto nereálná byla také žádost o navrácení vesnic, konfiskovaných městu v r. 1547 („*od panství V. C. a K. M. benátského ves Dvory veleliské, od lyského ves Písty, ves Zvěřínek, ves Hořátev, ves Chleby s Havranskem, ves Bobnice s příslušností*“).⁷⁸¹

Zhruba po půl roce se Nymburští obrátili na Albrechta z Valdštejna ve dvou listech s prosbou, aby jejich požadavky u císaře podpořil.⁷⁸² Kromě toho by byli rádi získali salvaguardii. V jednom z listů popisují své životní podmínky: „*Hladu zakušovati, v sklepích a jamách zemních byt míti, v nich ohně pro ohřívání se činiti, co dýmu a páry zemní [z nich] pocházející nalkati se a mnozí odtud vůbec v nemoci upadati musíme. A již z nás někteří z této smrtedlnosti i z těch sklepův a jam začasté od velkých přívalův a náhlých dešťův vodou spadající k vytopení a vyhnání přicházíme. Před lidem vojenským žádného pokoje užítí nemůžeme, nýbrž od něho, abychom jemu kvartýry vykazovali a jej s koňmi vychovávali, obtěžováni býváme.*“

⁷⁷⁷ Srov. V. LÍVA, Seznamy pražských novoměšťanů, s. 19.

⁷⁷⁸ Registra 1629-1634, fol. 190r.

⁷⁷⁹ Registra 1629-1634, fol. 193r-v.

⁷⁸⁰ Registra 1629-1634, fol. 199r-v a 202r.

⁷⁸¹ Supliky Nymburských zachycují registra 1629-1634, fol. 203v-204v, 205v-206r, 206v-207v, 208v-209r.

⁷⁸² Registra 1629-1634, fol. 218r-v, 220r-221r. V červnu Nymburští opět žádali, jak to vyjádřil ve stručném regestu na rubu listu některý z písařů české kanceláře, „*aby jim posudné, weintác, Contrib[uce] do jistého času passirované byly. It[em] o příročí, o dříví, o navrácení některých vesnic od panství benátského*“. Výsledek lakonicky shrnuje vyřizovací poznámka: „*Všechno odepřino, krom dříví*.“ Originály „slzavých suplikací“ Nymburských ze sledovaného období jsou uloženy v NA, SM, sign. N 17/4.

Střetání s vojáky bylo pro Nymburské od konce r. 1631 denním chlebem – město bylo téměř trvale obsazeno posádkou. Pro toto období je charakteristický trvalý pasivní odpor radních, který našel výraz především v řadě suplik a stížností rozesílaných na všechna možná vlivná místa. Při líčení své situace Nymburští nikdy neopomněli připomenout podíl císařských vojáků na jejím zavinění. Stěžovali si také na běžné nešvary vojáků, kteří se odmítali spokojit s dávkami jídla a pití, jež jim byly stanoveny, dokonce prodávali komisní maso a chléb, nutili sousedy platit na četné vojenské kurýry projíždějící městem, toulali se i v noci po městě a bili sousedy, kteří se odvážili vylézt ze svých úkrytů, jejich velitelé odváděli od díla čeládku, jež před nimi utíkala do města, pouštěli do města svévolně jiné oddíly apod.⁷⁸³ Prodávání potravin a obilí bylo zvláště do očí bijící, protože ve městě byl obojího nedostatek. Nymburští tak paradoxně kupovali žito a oves od vojáků, ve velkém konkrétně od Waltera Butlera,⁷⁸⁴ a neúnavně, ale dlouho vymáhali náhradu za obilí, které půjčili do vojenského proviantthauzu.⁷⁸⁵ Nebezpečí od vojáků číhalo také na předměstích a okolních cestách. Kromě listů, v nichž si Nymburští na tuto skutečnost přímo stěžují,⁷⁸⁶ o tom svědčí i řada zápisů týkajících se odcizených koní.⁷⁸⁷ Soldateska se dokonce ani nebála na cestě do Prahy obrát a poranit císařského kapitána, který se svým zraněním ležel řadu dní v Nymburce.⁷⁸⁸

Někteří příslušníci městské obce se v této době sami stávali vojáky. V registrech jsou zprávy o dvou – o Jiřím Dubovi, který „*jsouce JMC soldatem*“ ustanovil si plnomocníka, aby místo něho vedl spor,⁷⁸⁹ a o Janu Branském. Tento „*sirotek nymburský*“ prodal své nevelké dědictví, stal se vojákem, ale od své kompanie potom zběhl. Jeho velitelé si tedy alespoň zjišťovali, zdali po něm ve městě nezůstal nějaký majetek, který by bylo možné zabavit.⁷⁹⁰

Vojáci byli při pobytu ve městě velice zvýhodněni i tím, že podléhali jiné jurisdikci. Tento fakt poněkud zmírňuje absurditu zápisu z 27. března 1632.⁷⁹¹ Nymburští tehdy psali Jamesi Butlerovi o vojákově, který se opilý zranil o tanci a vzápětí přišel o svou zbraň. Protože za ni žádal náhradu, věc se vyšetřovala a Nymburští se dušovali, že k události nedošlo

⁷⁸³ Zejména suplika nymburskému kvartýrmistru Václavu Kaplíři ze Sulevic ze 14. února 1633 (Registra 1629-1634, fol. 243r-v) a „*gravamina Nymburských*“ ze 3. listopadu 1632 (Spisy předmgt. období, kat. č. 193). Dále srov. např. supliky generálvachtmistru Mikuláši Des Fours, plukovníku Jamesi Butlerovi, nejvyššímu kancléři Vilému Slavatovi aj. (Spisy předmgt. období, kat. č. 185, 188, 193, 194).

⁷⁸⁴ Registra 1629-1634, fol. 216v-217r, 234v-235r, 237r-v. K 10. dubnu 1632 bylo v Nymburce ubytováno 8 kompanií nejvyššího Waltera Butlera v počtu 630 mužů. V. LÍVA (ed.), *Prameny* 4, s. 289.

⁷⁸⁵ Registra 1629-1634, fol. 214r, 255r-v, 316r.

⁷⁸⁶ Registra 1629-1634, fol. 236r, 237v-238v.

⁷⁸⁷ Registra 1629-1634, fol. 215r, 217r-v, 260v, 261r-v, 307r.

⁷⁸⁸ Registra 1629-1634, fol. 237r-v.

⁷⁸⁹ Registra 1629-1634, fol. 254r-v.

⁷⁹⁰ Registra 1629-1634, fol. 257v-258r, 258v-259r a 259r-v.

⁷⁹¹ Registra 1629-1634, fol. 227r.

jejich zaviněním. Na závěr Butlera ujišťovali: „...na tom jsme každého času, aby se JMC *soldatům* v nejmenším ublížení nečinilo a jestli by se kdo toho dopustil, aby na něj skutečné trestání bez ušetření dokročilo“! Tragičtější je pozdější případ ze září 1633. Týká se rejtara, který se dvěma dalšími ujel od svého regimentu. Před nymburskou branou jednoho ze svých společníků zastřelil z ručnice, a když potom přijel do brány s pistolí, „*maje přiložený kohoutek na prachovnu [...] jednomu sousedu ji mezi votči vsazoval*“. Než byl chycen, stačil pak ještě s koněm porazit a zranit vartýře.⁷⁹² Nymburští o případu hned psali na českou kancelář, takže nemohli vyhovět přípisu rejtarova velitele, aby byl delikvent z nymburské šatlavy propuštěn (což by byli jistě rádi udělali, neboť takto jej museli živit).⁷⁹³ Voják pobýval v nymburském vězení ještě v první půli listopadu, kdy radní už naléhali, aby „*vyzdvižen byl a [...] o něj v pokoji zanechání býti mohli*“.⁷⁹⁴

Někdy v létě nebo začátkem podzimu 1633 obdržel Nymburk konečně salvaguardii – do města neměli být kvartýrováni vojáci a neměly na ně být placeny kontribuce.⁷⁹⁵ To bylo pro obyvatelstvo velice důležité, ale brzy se ukázalo, že s jejím dodržováním ze strany vojska to v praxi není tak jednoduché. Dne 24. prosince 1633 posílali Nymburští generálu Isolanimu a krajskému vojenskému komisaři Janu Cellerovi z Rozenhalu její „*hodnověrný přípis*“, aby zabránili ubytování dvou kompanií jízdy ve svém městě.⁷⁹⁶ Nebylo jim to zprvu nic platné, dvě kompanie Chorvatů pod velením plukovníka Nicolaa Milli de Drago byly do Nymburka přece jen odveleny. Nedostávaly ani dostatek komisních potravin a píce – větší část nákladů na jejich obživu nesli na svých bedrech Nymburští.⁷⁹⁷ Jedna z nich sice (patrně pro obecně nevyhovující podmínky) už 2. ledna 1634 odešla, Milli de Drago však obci hned alespoň uložil „*obzvláštní honorarium [...] za vděčnost*“ a vysokou týdenní kontribuci. Když ji Nymburští nemohli splácet, nechal jim zastavit obecní mlýny. Radní si zvláště stěžovali na nebyvalý fakt, že výšku kontribuce stanovuje pouze z vlastního rozhodnutí a na své vůli ponechává také rozpis kvartýrů.⁷⁹⁸ Chorvatská jízda nakonec po dalších peripetiích s placením kontribucí apod. odtáhla už v průběhu března,⁷⁹⁹ sousedé však museli nadále platit plukovníku Milli de Drago týdně 150 zl.⁸⁰⁰ Ve městě zůstalo šest Chorvatů jako salvaguardie, ale

⁷⁹² Registra 1629-1634, fol. 274r.

⁷⁹³ Registra 1629-1634, fol. 272v, 273r.

⁷⁹⁴ Registra 1629-1634, fol. 280r-v.

⁷⁹⁵ Stalo se tak určitě před 22. říjnem 1633, kdy Nymburští posílali Václavu Kaplíři ze Sulevic její výpis. Registra 1629-1634, fol. 276r.

⁷⁹⁶ Registra 1629-1634, fol. 289r, 289v.

⁷⁹⁷ Registra 1629-1634, fol. 290r-v.

⁷⁹⁸ Registra 1629-1634, fol. 290v-291r, 291r-292r.

⁷⁹⁹ Registra 1629-1634, fol. 295r-v, 296r, 299r, 300r.

⁸⁰⁰ Registra 1629-1634, fol. 302v.

Nymburští shledali i náklady na ně příliš vysokými a snažili se docílit jejich odchodu.⁸⁰¹ Náklady na vojsko za třináct týdnů, kdy už nebylo ve městě ubytováno, vypočetli v suplice z 6. června 1634 na 1950 zl. – jednalo se pouze o peníze vydané v hotovosti na kompanie chorvatské jízdy ubytované v Mladé Boleslavi.⁸⁰²

Že se vojáci, kteří vykonávali stráž jako salvaguardie, chováním těžko příliš lišili od ostatních vojáků, dokladuje zápis z 12. června 1634.⁸⁰³ Nymburští si stěžovali na dva vojáky vykonávající salvaguardii na blízkém ronovském panství. Ti způsobili v opilství výtržnost na nymburském rynku, radní však ani nežádali jejich potrestání, chtěli jen, aby se zamezilo opakování podobných scén. O reálných možnostech jejich potrestání ze strany adresáta, vrchnostenského úředníka, si jistě nedělali žádné iluze.

Ani přítomnost vojáků neutlumila některé rozpory v obci. Největší z nich se týkal obecní valchy. Konšelé v únoru 1633 obvinili soukenický cech a zvláště ty jeho příslušníky, kteří dříve zasedali v radě, že s ní hospodařili v neprospěch obce a zneužívali svých postavení v obecní správě, a žádali nápravu: „*A že jsou ji sobě předešlý primas Mikuláš Rousek a jeho spolucechovní jako téměř za dědiční zvosobili, od několika let ji (mnohdykrát na velikou škodu mlejnv, zvláště, když voda malá bývá, tažením a ujímáním toku vody, že mlejnové začasťe pro valchu státi museli a voda se do města hnáti nemohla) užívajíc, žádného platu z ní (leč někdy některej něco málo) neodvozovali. Za lepší a daleko užitečnější věc býti se uznalo, aby v tak příhodném místě mezi dvojí mlejnci a dobře usazeném srubu dvojstrůjní mlejn, kterýž by trojnásobní užitek nežli valcha dávati mohl, ustaven a udělán byl.*“⁸⁰⁴ Soukeníci se ale nechtěli nechat o valchu jen tak připravit a spor se táhl. Na podporu svých požadavků si dokonce vyžádali zprávu od soukenických cechů z Mladé Boleslavi, Nového Bydžova a Jičína. Ač znělo rozhodnutí české komory z 1. června 1633 ve prospěch soukeníků, na něž byl údajně radou protiprávně uvalen větší plat než 7 krejcarů z jednoho postavu sukna, rada odporovala ještě koncem téhož měsíce. Argumentovala tím, že valcha nepatří soukeníkům, ale městu, plat si prý soukeníci sami určili a město je jim ochotno poskytnout místo na postavení vlastní valchy, z níž by neodváděli nic. Zvláště ale radní zdůrazňovali, že valcha bere vodu obecním mlýnům, čímž vzniká škoda císařskému důchodu...⁸⁰⁵

⁸⁰¹ Registra 1629-1634, fol. 301r-v, 302r-v, 302v-303r.

⁸⁰² Registra 1629-1634, fol. 307v, 309r, 309v-311r.

⁸⁰³ Registra 1629-1634, fol. 311r.

⁸⁰⁴ Registra 1629-1634, fol. 241r-242v.

⁸⁰⁵ Registra 1629-1634, fol. 252v-254r, 258r-v. Obsáhlý aktový materiál ke sporu v NA, SM, sign. N 17/5.

S tímto sporem zřejmě souvisel ještě jiný, jehož oba aktéři – již zmíněný soukenický mistr Mikuláš Rousek a radní, mistr Adam Chotounský z Chotouně⁸⁰⁶ – byli nejen představiteli soudobé městské správy, ale také kulturního života předbělohorského Nymburka. Oběma věnoval báseň známý humanistický básník Jakub Jakobaeus v jedné ze svých prvních sbírek *Symbolon mentis gratae* z r. 1612. Prvnímu jako svému mecenáši, druhému jako svému učiteli z lounské školy. Mikuláši Rouskovi, tehdy rovněž nymburskému primátoru, také jako jedné ze tří osob svou knihu dedikoval.⁸⁰⁷ Oba muži se přeli „o nářek podvodnictví, šelmovství a zrácovství“, přičemž Mikuláš Rousek žaloval Adama Chotounského, který byl tehdy členem rady (zachovaly se autografy tří Chotounského praetensí a tří duplik).⁸⁰⁸ Spor začal na jaře 1633 a v srpnu téhož roku byl předán od nymburského k poděbradskému městskému soudu. Do září téhož roku však spor přerušila smrt Adama Chotounského.⁸⁰⁹ Mikuláš Rousek, který zahynul za druhého saského vpádu, jej přežil sotva o rok.

IV.4 Nymburská městská kancelář za třicetileté války

Ústřední osobou raněnovověké městské kanceláře byl radní písař, resp. písaři. V Nymburce působili na počátku 17. století dva radní písaři najednou. Oba posty byly obsazeny členy rozvětvené rodiny Píseckých z Nisdorfu – starším, resp. předním písařem radním byl až do své smrti Samuel Phagelus (Beránek) Písecký z Nisdorfu, mladším písařem radním jeho syn Matyáš Jeroným Písecký z Nisdorfu.⁸¹⁰

Nymburská městská kancelář byla doménou rodiny Píseckých po celé první čtvrtstoletí 17. století. Na prahu třicetileté války byl písařem radním **Josef Jeroným Písecký**, snad mladší syn Samuela Phagela Píseckého. Zajímavým momentem z jeho dosud málo známého života je výběr partnerky. V únoru 1622 žádal hejtmana poděbradského panství Jana Obyteckého z Obytec, aby mu byla propuštěna k manželství Dorota, sirotek po poděbradském měšťanu Ondřeji Chebďovském z Felzu.⁸¹¹ Dorota, která zůstávala v péči hejtmanovy manželky, byla sestrou soudobého poděbradského písaře M. Jana Chebďovského z Felzu,

⁸⁰⁶ K Chotounskému Rukověť 2, s. 397.

⁸⁰⁷ Srov. Jozef MINÁRIK – Mária VYVÍJALOVÁ (ed.), Jakub Jakobaeus. Výbor z diela, Bratislava 1963, s. 224n, 228n a 232n. Jakobeus byl někdy po r. 1607 žákem nymburské školy u M. Petra Fradelia. Srov. Rukověť 2, s. 409.

⁸⁰⁸ Spisy předmgt. období, kat. č. 197, 198, 200, 201.

⁸⁰⁹ Registra 1629-1634, fol. 260r a 269r-272r. A. Chotounský musel zemřít mezi 17. srpnem a 27. zářím 1633.

⁸¹⁰ Petr KREUZ, Hrdelní soudnictví města Nymburka v době předbělohorské, diplomová práce na Katedře PVH a AS FF UK, Praha 1989, s. 80-83; Marek ĎURČANSKÝ – Michal PLAVEC, Společenské, ekonomické a sociální styky královského města Nymburka v letech 1602-1605 ve světle jeho kopiáře, práce SOČ, s. I., s. d. [Nymburk-Poděbrady 1991], s. 14-16.

⁸¹¹ Jedná se o podepsaný autograf. ANM, fond sbírka F, kart. 110.

který o několik let později odešel do exilu.⁸¹² Ke sňatku skutečně došlo. Josef Jeroným Písecký zemřel někdy koncem 20. let. V listopadu 1630 a opakovaně v lednu 1631 žádali Nymburští poděbradskou městskou radu, aby Dorotě z Felzova, „širé vdově s sirotkem“, vydali dědickou spravedlnost.⁸¹³ V té době už byl mrtev také jeho předchůdce Matyáš Jeroným Písecký.⁸¹⁴

Fluktuace osob na postech radních písařů ve 20. letech je podobná jako rychlé změny v obsazení úřadu císařského rychtáře. Někdy v letech 1623-1625 v Nymburce působil **Adam Zikmund Písecký**, který se později odstěhoval do Kutné Hory. Městská rada mu 18. září 1629 vystavovala vysvědčení „*dobrého při službě písařské chování*“. V něm je výslovně uveden jako přední písař radní a Nymburští svědčí, „*že jest v službě a práci písařské, přistoupiť k ní pořádně v létu 1623, za půl druhého léta v obci naší nymburské zůstával, v tom čase věrně, poctivě a pokojně se choval a ničehož scestného mimo zachování po sobě dobrého jména mezi námi nepozůstavivše, řádně od dotčené služby a prací obecních odstoupil*“.⁸¹⁵

Snad pouze epizodické bylo nymburské působení písaře **Matouše Gregorina z Tulechova**,⁸¹⁶ který je v pramenech doložen jako radní písař v květnu 1625. Lze mít za to, že byl nástupcem Adama Zikmunda Píseckého (srov. výše). S největší pravděpodobností v Nymburce ani nebyl přijat do sousedství; vedle uvedeného autografu se mi jiné písemnosti se vztahem k němu ani zmínky v městských knihách zatím nepodařilo nalézt. Jistě byl příbuzným svého podstatně známějšího jmenovce, jihlavského českého písaře a později staroměstského kancléře Matouše Gregorina z Tulechova (†1589).⁸¹⁷

Nástupcem Josefa Jeronýma Píseckého byl **Jakub Dvorský (Dvořský) Brandejský**, zmiňovaný mnohokrát jako radní písař. S velkou pravděpodobností můžeme jeho post ztotožnit s funkcí staršího písaře radního. Z jeho pera totiž pocházejí všechny dochované koncepty z konce 20. a 30. let uložené ve Spisech předmagistrátního období, stejně jako nepočetné koncepty zapisované přímo do register z let 1629-1634. Musel to tedy být

---

⁸¹² O Janu Chebďovském, který po odchodu z Poděbrad žil v Pirně, Žitavě a Löbau, E. ŠMILAUEROVÁ, Poděbrady v proměnách staletí, s. 88n; J. POLIŠENSKÝ, Poděbrady a stavovské povstání; T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. 551 (mylně jako Chebdinovský; týká se jeho působení jako správce statků v severních Čechách, jichž se za švédských vpádů krátkodobě ujala Markéta Salomena Slavatová); Rukověť 2, s. 381-383; L. BOBKOVÁ, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech, s. 153.

⁸¹³ Registra 1629, fol. 135v a 156r.

⁸¹⁴ O dědictví po něm jednali v r. 1629 poručníci jeho dětí Markéty, Doroty, Daniela, Evy, provdané Chotounské, a Lidmily, provdané Bitovcové. Poručníky byli jednak jeho další syn, v té době již měšťan Starého Města pražského Jan Phagellius Písecký z Nisdorfu, dále pak nymburští sousedé Matouš Hauser a M. Adam Chotounský z Chotouně, snad manžel Evy. Registra 1629-1634, fol. 13(b)r, 35r, 41v-42r.

⁸¹⁵ Registra 1629-1634, fol. 34r-v.

⁸¹⁶ NA, SM, sign. C 215 N 6, zpráva o uvedení plnomocníků věřitele nymburské obce Bartoloměje de Pauli v držení některých nemovitostí v Nymburce z 25. května 1625 (podepsaný autograf).

⁸¹⁷ Rukověť 2, s. 228.

především on, kdo stylizoval městskou korespondenci a další písemnosti. Rovněž jako přísežný radní písař zapisoval svědecké výpovědi.⁸¹⁸ Když byl sám dožádán jako svědek, museli Nymburští povolat radního písaře ze Sadské.⁸¹⁹

Přídomek Brandejský získal Jakub Dvorský podle místa svého důvodu. Jistě také proto, že v Nymburce v té době žil další soused téhož jména – Jakub Dvorský, sladovník.⁸²⁰ Byl synem brandýského souseda Lorence Dvorského (zemřel nejpozději r. 1622) a jeho ženy Magdaleny. Ta se počátkem roku 1625 znovu provdala za významného brandýského měšťana Šalomouna Houžvičku staršího.⁸²¹ Jakubovi ostatní sourozenci, sestry Eva, Anna a Dorota zůstaly v Brandýse. První z nich se stala manželkou brandýského souseda, zahradníka (na brandýském zámku?) Michala Schleweyse,⁸²² druhá brandýského souseda Jana Peřiny,⁸²³ třetí (?) si vzala rovněž brandýského souseda, jircháře Mateše Bortela. Pro něj bylo v srpnu 1630 vystaveno v nymburské městské kanceláři plnomocenství, aby Jakubovi vyzvedl u jeho druhého švagra v Brandýse 15 kop míš., které mu připadly jako dědictví po Lorenci Dvorském na domě „řečeném Rosovský“.⁸²⁴

K r. 1605 je v Rukověti humanistického básnictví evidován jako autor latinských veršů. V té době byl patrně také žákem mělnické školy,⁸²⁵ je tedy nanejvýš pravděpodobné, že na počátku stavovského povstání byl přinejmenším třicátníkem. Takřka s jistotou lze tvrdit, že Jakub Dvorský byl konvertitou.⁸²⁶ Do Nymburka přišel před r. 1620, kdy je zachycen jako

⁸¹⁸ Registra 1629-1634, fol. 176v, 205r.

⁸¹⁹ Registra 1629-1634, fol. 262r, 282v-283r.

⁸²⁰ Jakub Dvorský Brandejský zapisoval v únoru 1630 v domě nemocného Jakuba Dvorského, sladovníka, jeho kšaft („*psán ode mne, Jakuba Dvorského Brandejského*“). K 9. únoru 1630 je Jakub Dvorský, sladovník, uváděn už jako mrtvý. Liber testamentorum 1617-1708, fol. 38r-39r.

⁸²¹ V rámci následujících majetkových porovnání se musel tehdy do Brandýsa vypravit i Jakub Dvorský a řešil jakési blíže nespecifikované potíže se svým švagrem Michalem Schleweysem. Vztah mezi Magdalenou a Šalomounem Houžvičkou patrně nebyl právě idylický, v r. 1629 musela jejich spory o majetek („*dobytek kravský a dříví vorové*“) urovnávat brandýská městská rada. SOKA Praha-východ, Archiv města Brandýsa, radní manuál 1624-1630, fol. 49v, zápis ze 3. 2. 1625; fol. 58r, zápis ze 17. 3. 1625; fol. 75v, zápis z 25. 8. 1625; fol. 255r, zápis z 11. 6. 1629; fol. 257r, zápis z 25. 6. 1629.

⁸²² Srov. SOKA Praha-východ, Archiv města Brandýsa, radní manuál 1609-1623, zápisy z 4. 4. 1622, 31. 10. 1622 a 30. 1. 1623. Zpočátku býval psán také jako Schneweis.

⁸²³ V létě 1627 došlo mezi Janem Peřinou a Šalomounem Houžvičkou ke majetkoprávnímu sporu, který se vedle Peřinovy ženy Anny týkal také ostatních dětí Magdaleny Dvorské. Jakub Dvorský „z města Nymburka“ tehdy posílal do Brandýsa své dvojí svědectví. Archiv města Brandýsa, radní manuál 1624-1630, fol. 169v-170r, zápis z 24. 8. 1627.

⁸²⁴ Registra 1629-1634, fol. 120r.

⁸²⁵ „*DVORSKÝ, JAKUB, rodem z Nymburka, později měšťan v Brandýse, napsal přání o 6 d. Pavlu Sabatenovi, Epithalamia (1605), č. 17.*“ Rukověť 2, s. 92. Jak vidno jsou Dvorského rodiště a pozdější působiště zaměněna. Pavel Sabatenus († nejpozději 1612) byl radním písařem a konšelem na Mělníce. Zmíněný sborník mu byl věnován k druhému sňatku. Rukověť 5, s. 12n.

⁸²⁶ Jeho matka Magdalena ještě v listopadu 1624 při předvolání na brandýskou radnici odmítala přijmout katolickou víru se slovy: „*Pod obojí mním zůstávati.*“ O den později žádala alespoň o delší lhůtu. Dva měsíce nato před komisí sice nejprve vůbec nepřišla, ale nakonec slíbila konvertovat. SOKA Praha-východ, Archiv města Brandýsa, radní manuál 1624-1630, fol. 33v, zápis ze 14. 11. 1624; fol. 34v, zápis z 15. 11. 1624; fol. 40v, zápis ze 14. 1. 1625; fol. 43v, zápis ze 16. 1. 1625.

starší českého literátského kůru,⁸²⁷ v němž působil i nadále.⁸²⁸ V letech 1629-1631 zasedal po dvě období v nymburské městské radě (srov. přílohu I). Povolání písaře do městské rady dříve nebylo právě obvyklé, ale v průběhu třicetileté války a v prvních desetiletích po jejím skončení docházelo k podobné kumulaci funkcí čím dál častěji. Důvodem bylo vylidňování měst a nedostatek schopných, dostatečně vzdělaných a ochotných osob.⁸²⁹ Snad tomu tak bylo i v případě Jakuba Dvorského. Často býval společně s dalšími radními vyslán do Prahy k různým jednáním v zájmu obce: v půli června 1629 ke komisi, která měla vyšetřit otázky kolem statku postoupeného Kateřinou Krumlovskou hraběti Rudolfovi z Valdštejna,⁸³⁰ v lednu 1630 „*k učinění náležitého oučtu*“ z obecního hospodaření a k jednání s věřiteli,⁸³¹ v říjnu 1630 rovněž k jednání s věřiteli a podpoření snah o zastavení nelegálního obchodu s obilím ve vesnicích v okolí Nymburka,⁸³² v listopadu 1633 k jednání o „berniční resty“ a dluh Bartoloměji de Pauli.⁸³³ Jakub Dvorský zahynul při dobytí města Sasy 16. srpna 1634. Jeho jméno bylo Janem Šudem na seznamu padlých uvedeno společně s konšely.⁸³⁴

Zároveň s Jakubem Dvorským působil v nymburské městské kanceláři **Ondřej Cihla Mejtský**. Mohl být přibližně stejného věku, či spíše o něco starší než Jakub Dvorský, neboť už v prvních letech 17. století působil na Křivoklátské coby sekretář hejtmána Jana Jindřicha Prolhofera z Purgersdorfu († 1604) a účastnil se sbírek vydávaných k jeho sňatku apod.⁸³⁵ Do Nymburka přišel nejpozději r. 1617, o rok později zde napsal přání manželovi Kateřiny Krumlovské Jiřímu.⁸³⁶ Nijak nejsme zpraveni o jeho vztahu k Janu Cihlovi Mejtskému, který ve zkoumané době působil jako purkrabí panství benátského a lyského.⁸³⁷ Do register 1629-1634 na rozdíl od Jakuba Dvorského pouze opisoval, žádný koncept psaný jeho rukou se mi nepodařilo nalézt. Ze služeb městské kanceláře odešel počátkem r. 1631, poslední zápisy jeho rukou jsou z února. Můžeme se jen dohadovat, zda se jednalo o zdravotní obtíže či jinou

⁸²⁷ J. DLABAČ, Memorabilienbuch, fol. 261r.

⁸²⁸ Registra 1629-1634, fol. 115v; Kniha zápisní nová kropená, fol. 177r.

⁸²⁹ V. SPÁČIL, Písaři a kanceláře města Olomouce, s. 44n. Dlouholetý mladoboleslavský radní písař Daniel Miconius se této pocty poprvé dočkal až na sklonku svého života v r. 1648 – jistě i z uvedených důvodů. Předtím zastával mnohokrát funkci volence. Srov. přílohu I; Z. KAMPER (ed.), Kronika mladoboleslavská, s. 248. O dalších případech ve sledovaných lokalitách podrobně v oddílech V. a VI.

⁸³⁰ Registra 1629-1634, fol. 13r-v.

⁸³¹ Registra 1629-1634, fol. 61r a 61v.

⁸³² Registra 1629-1634, fol. 128v-129r.

⁸³³ Registra 1629-1634, fol. 280v-281r.

⁸³⁴ J. EMLER (ed.), Jana Šuda z Semanína Paměť, s. 112.

⁸³⁵ Rukověť 4, s. 250n.

⁸³⁶ Rukověť 1, s. 360; Rukověť 3, s. 95n.

⁸³⁷ Jedna zajímavá příbuzenská vazba mezi Janem Cihlou, sousedem města Nových Benátek, a Nymburkem ovšem existuje – jeho manželka Johana byla sestrou Doroty, manželky Jana Kadeřávka. Liber testamentorum, fol. 45r-46v.

příčinu.⁸³⁸ Dne 26. září téhož roku mu městská rada vystavila vysvědčení „o jeho dobrém a poctivém při obci chování“. Z něj vyplývá, že Ondřej Cihla byl radním písařem v letech 1617-1623 a znovu od roku 1626 do 24. února 1631.⁸³⁹ Ani potom však neodešel z města a v srpnu 1634 sdílel osud se svým bývalým kolegou Jakubem Dvorským. Na seznamu padlých je uveden mezi obyvateli (nikoli mezi sousedy) jako „p. Ondřej Cihla, někdy písař radní“.⁸⁴⁰

Jeho nástupcem byl již vícekrát zmíněný autor *Paměti o žalostivé dvojí zkázy města Nymburka* **Jan Šud ze Semanína**, který se po smrti Jakuba Dvorského stal předním (a nadlouho jediným) nymburským písařem. Byl vnukem známého nymburského rodáka Eliáše Šuda ze Semanína (†1614), od r. 1609 administrátora konsistoře pod obojí a synem Václava Šuda ze Semanína.⁸⁴¹ Jméno zřejmě dostal po svém předčasně zemřelém strýci. Do funkce písaře Jan Šud nastoupil ve velmi mladém věku. V průběhu roku 1631 se oženil s Annou, dcerou po zemřelém nymburském sousedu Matouši Lišnarovi.⁸⁴² S ní měl přinejmenším tři děti – Alžbětu, ženu Jana Vorla, Markétu a patrně nejmladšího Augustina. Vyplývá to z jeho kšaftu z r. 1662, který je nevšední svou délkou i formou. Vedle majetkových poměrů (Šud vlastnil dům a dvě místa po spálených domech, z toho jedno na náměstí, a další nemovitosti) obsahuje i pasáže osvětlující jeho působení ve funkci radního písaře: „Jakož jsem mimo všecku svou nadálost, byvše mdlý a nedostatečný, v létu 1632 za mladšího písaře povolán, a když při nešťastném a žalostivém dobytí města 1634 přední písař radní pan Jakub Dvorský ukrutně a tyransky zamordován byl, a já, jsouce též přetěžce raněný a ubitý i do nahoty těla obnažený, zůstal po ta léta nešťastná vojenská v té povinnosti samotný, když všecka Depositi radní vytlučena a zruinována, knihy městské i jiné platné věci semotam rozptýlené a rozhozené s velikou prací a starostí jsem zase pospolu shromáždil a v pořádnost uvedl. A zase od lidu švédského Banýrovského v létu 1639, když se jich plný rathouz natloukl, znovu k ruině přišlo. Potom pak v těch přetěžkých válkách, byvše za rozličnými obecními i vojenskými

⁸³⁸ Několika posledním zápisům psaným jeho rukou z února 1631 předchází nedokončený zápis z konce ledna. Registra 1629-1634, fol. 156v.

⁸³⁹ „Jehož žádost slušnou a [...] potřebnou býti uznávše, o něm, Ondřejovi Cihlovi Mejském (kterak jsouc na onen čas v létu 1617 k ouřadu města Nymburka k povinnosti a práci písařské psaním k němu učiněným řádně povolán, opatřen a dosazen, v té povinnosti a práci jemu svěřené při předním písaři našem radním [podtrženo M. D.] až do léta 1623 zůstával a byvše v témž létu 1623 propuštěn, léta 1626 zase k té službě a povinnosti, jsouc v tom vyhledáván, přistoupiv, v ní až do toho přítomného 1631 léta 24. dne Februarii setrval a po ten všecken čas dobře, poctivě, pokojně se chovaje, práci sobě svěřenou s prospěchem věrně, poslušně a náležitě vykonával a ničehož scestného mimo zachování dobrého jména a hodné pochvaly po sobě nepozůstavil) vysvědčujeme.“ Registra 1629-1634, fol. 198r.

⁸⁴⁰ J. EMLER (ed.), Jana Šuda z Semanína Paměť, s. 113.

⁸⁴¹ Podle Rukověť 5, s. 312, měl Eliáš Šud syny Václava, Šimona (Simeona), Jana, Daniela, Eliáše a Mikuláše a dvě dcery. V porovnání „o statku po knězi Eliášovi Šudovi ze Semanína“, které bylo uzavřeno 5. října 1616, vystupují pouze Václav a Simeon Šud a tři dcery – Veronika, manželka Joachima Nejlinka, Anastázie, manželka Jana Porman a nezletilá Anna Marie. Srov. Spisy předmtg. období, kat. č. 86. Jan Šud zemřel v r. 1604, Daniel Šud 1607, Eliáš ml. 1608, Mikuláš Šud 1613. Rukověť 5, s. 311, 313, 314.

⁸⁴² Kniha zápisní nová kropená, fol. 176r.

příčinami (jsouce tehďáž ještě čerstvý) do Měst pražských denně i nočně vysílán, skrz mnohé nebezpečností, strach a příkré zimy tudy o zdraví jsem přišel a nikdy dokonale zdrávo býti nemohl. Vřak přece dle mé povinnosti vzácnému magistrátu i vši vzácné celé obci, jakž Relati toho ukazují, vřdycky věrně, upřímně vše jsem vykonával a řídil a nic takového, jenž by jménu mému dobrému a poctivosti mé škodilo, se nedopustil.“ Křaft umožňuje také letmý pohled do jeho knihovny – synovi odkázal „*Biblii, Cozmografii českou po dědovi, Posloupnost autora Paprockého, Herbař a Historii Politii s jinými knihami, jenž se vynajdou*“.⁸⁴³ Je dost pravděpodobné, že si při křaftování Jan Šud připomněl, v jaké situaci byl sám o třicet let dřívě při publikování posledního pořízení svého otce.⁸⁴⁴

* * *

Na otázku, jaké typy písemností byly nymburskou městskou kanceláří vydávány, nám opět mohou pomoci odpovědět registra z let 1629-1634, resp. rozbor zápisů z diplomatického hlediska. Bylo již uvedeno, že registra obsahují celkem 789 zápisů, počítáme-li jako jeden zápis jeden samostatný opis či koncept písemnosti, případně stručné oznámení o jejím vydání, s vlastní datací, u listů poselacích s vlastní adresou, u jiných typů písemností obvykle se záhlavím je charakterizujícím. Počet zápisů v registrech ovšem není shodný s počtem písemností skutečně vydaných. Jednak některé listy nebyly odeslány, jak o tom svědčí přeřkrtnutí nebo dodatečná poznámka (např. „*toto psaní není posláno*“).⁸⁴⁵ Častější je ale případ, že do jednoho zápisu bylo zahrnuto více vydaných písemností stejného obsahu, určených různým adresátům a příjemcům (např. oběma krajským hejtmanům, radám okolních měst apod.).⁸⁴⁶ Pro základní představu o vydávaných písemnostech by ale odchylka mezi počtem písemností zapsaných a vydaných neměla hrát vážnější roli.

Zdáleka nejvíce jsou mezi zápisy zastoupeny listy **poselací neboli misivy**, obsahující pouhé sdělení bez závazné moci. Takových zápisů je celkem 702 a tvoří tak plných 89 % register a zdůvodňuje tak někdy užívané označení tohoto typu knih jako knihy městské korespondence.

Písemnosti dalších diplomatických kategorií obsažené v registrech 1629-1634 jsou převážně listiny, v dobové terminologii však označované jako „list“ s příslušným přívlastkem. Nejpočetnější z nich jsou **listy zachovací**, jichž je tu opsáno dvacet (tj. 2,53 %), z toho jeden

⁸⁴³ Liber testamentorum, fol. 124v-127v. Značnou část otiskl F. KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, s. 95n.

⁸⁴⁴ Jan Šud byl jediným synem z prvního manželství Václava Šuda, který měl vedle něj ještě sedm dalších dětí, nesoucích také další jména jeho zemřelých sourozenců (Václav, Eliáš, Daniel, Anna Marie, Kateřina, Lidmila a Alena). Jan Šud proti otcovu křaftu (publikován 12. 2. 1632) vznesl odpor, záležitost byla v radě ale nakonec urovnána. Liber testamentorum, fol. 47r-48v.

⁸⁴⁵ Registra 1629-1636, fol. 190r.

⁸⁴⁶ Tato praxe byla běžná, stejné případy nalezneme i v registrech podkomořích.

byl přeškrtnut a později vydán témuž příjemci v poněkud odlišné podobě.⁸⁴⁷ Další dva byly vydány jako náhrada za už dříve existující zachovací listy, jež byly zničeny při požáru v prosinci 1631 („*vysvědčení o listu zachovacím*“).⁸⁴⁸

Po zachovacích listech jsou co do počtu nejvíce zastoupena **plnomocenství** (patnáct opisů, tj. 1,9 %). Formou jsou velmi blízká zachovacím listům. Převládají mezi nimi plnomocenství pro jednání ve věcech týkajících se celé obce (např. „listy plnomocné ke sněmu“) nad záležitostmi jednotlivců (10:5). Podobnost formy platí i pro **listy fedrovní**, kterých je v registrech zapsáno dvanáct (1,52 %). Lze je dále rozčlenit na listy fedrovní na cesty a k prošení almužny a „*listy fedrovní na plav dříví*“ (8:4). Jejich počet výrazně narostl zejména po obléhání a požáru města v prosinci 1631, kdy se někteří ožebračení obyvatelé snažili najít obživu v získání almužny mimo města a nastala situace zvedla poptávku po dříví na stavební účely. Nebyli to však vždy jen lidé z Nymburka, komu byly městskou radou vystavovány fedrovní listy. Dnem 21. března 1631 je datována česká verze fedrovního listu pro františkána Bonaventuru Vyšinského, putujícího ke svatému Jakubovi v Compostele. Po české verzi následuje latinský překlad, jehož bylo také užito v konečném vyhotovení.⁸⁴⁹

Listů osvědčujících a vidimusů je v registrech zachyceno po deseti (1,26 %). Mezi prvními z nich je sedm listů osvědčujících o odúmrti, jež připadla císaři a měla být spravována královským rychtářem. Tento typ písemnosti, formou velmi jednoduché a stručné, vydávala městská rada dvakrát do roka, vždy v červnu a v prosinci. Dále jsou to dva „*listy osvědčující na vyšenkované víno a zdělaných várek [!]*“, tedy na roční platy v rámci vinného tácu a posudného pro rok 1629 a 1630. Městská rada v nich vždy v lednu následujícího roku stvrzovala, jaká částka byla odvedena komisařům nad vinným tákem a posudným, „*pánům Vlachům*“ Antoniu Binagovi a Francescovi de Chiesa, a uváděla počet varů a množství vyšenkovaného vína.⁸⁵⁰ Poslední osvědčující list uvádí náklady na vojáky císařského plukovníka Jamese Butlera na podzim r. 1633.⁸⁵¹ Do vidimusů vydávaných jménem městské rady byl vtělen text starší listiny nebo jiného dokumentu, který měl být tímto způsobem ověřen. V registrech jsou však uváděny, pouze úvodní a závěrečné pasáže vidimusu, samotný text ověřované písemnosti do nich zapisován nebyl. Setkáváme se tu s ověřením výpisu z kšaftu,⁸⁵² výhostního listu,⁸⁵³ zachovacího listu⁸⁵⁴ a dalších, blíže nespecifikovaných

⁸⁴⁷ Registra 1629-1634, fol. 102r-v a 124v-125r.

⁸⁴⁸ Registra 1629-1634, fol. 256v-257v a 258v-286r.

⁸⁴⁹ Registra 1629-1634, fol. 172r.

⁸⁵⁰ Registra 1629-1634, fol. 58r-v a 149r-v.

⁸⁵¹ Registra 1629-1634, fol. 237r-v.

⁸⁵² Registra 1629-1634, fol. 15r, 142r.

⁸⁵³ Registra 1629-1634, fol. 286v, 307r.

písemností.⁸⁵⁵ Příjemci jsou jak domácí sousedé, tak přespšní. Výjimkou je vidimus článku K XXXIV. Obnoveného zřízení zemského, vydaný pro českobrodského souseda Adama Čáslavského. Tento článek o vejplatních listech je v plném znění v české i německé verzi přesán také v registrech.⁸⁵⁶

Další zastoupenou diplomatickou kategorií jsou **vysvědčení o dobrém chování**, která byla vydávána hlavně osobám vázaným k obci pracovním poměrem. V registrech jich lze nalézt pět (0,63 %).⁸⁵⁷

Svou formou mají k vidimusu velice blízko **ověřená svědomí** – svědecké výpovědi, které pro potřebu příjemce zapsal radní písař. Jsou celkem čtyři (0,5 %). Ani v těchto případech nebyly do register samotné svědecké výpovědi zapisovány, k tomu jistě sloužila nedochovaná kniha svědomí. Nalezneme tu pouze pasáže, které byly ke svědomí připojeny (zejména za jakým účelem si příjemce svědomí vyžádal), a jména osob, od nichž byla přijata.⁸⁵⁸

Kvitance, jeden z nejběžnějších typů raně novověkých písemností, jsou v registrech pouze tři (0,38 %). Dvakrát kvitují Nymburští z částky, kterou převzali,⁸⁵⁹ jednou jsou sami kvitováni.⁸⁶⁰ Jedná se o kvitanci na peníze odvedené z Nymburka na posudné a vinný ták, kterou komisaři vystavili pro radního Jiřího Šedivého, pověřeného výběrem této taxy. Byla vepsána hned za „*list osvědčující na vyšenkované víno a zdělaných várek na rok 1629*“ ze 12. ledna 1630, ač je sama datována o tři dny dříve.⁸⁶¹ Kvitancím jsou velmi blízka **pojištění** na peníze a na obilí, která jsou celkem čtyři (0,5 %). Dvě se týkají obilí, které obec nakoupila od důstojníka císařské armády Waltera Butlera v červenci 1632.⁸⁶² V dalším pojišťují Nymburští deputát děkanovi⁸⁶³ a v posledním půjčku od stárka Jana Hladkého v období, kdy bylo město sužováno vojenskou posádkou.⁸⁶⁴

Písemnosti jiných diplomatických kategorií jsou zastoupeny už je po jednom kusu (0,13 %). Jednak je to **list věřící**, s jehož pomocí měly být v okolních lokalitách

⁸⁵⁴ Registra 1629-1634, fol. 286r-v.

⁸⁵⁵ Registra 1629-1634, fol. 2v, 109v, 277v, 306v-307r.

⁸⁵⁶ Registra 1629-1634, fol. 13bis-v. Český překlad se ve svých výrazech značně liší od překladu otištěného v Jirečkově edici. Srov. H. JIREČEK (ed.), Obnovené právo a zřízení zemské, s. 352n.

⁸⁵⁷ Příjemcem dvou z nich byli radní písaři Adama Zikmund Písecký a Ondřej Cihla Mejtský (srov. výše). Zbývající vysvědčení byla vydána pro bednáře Jakuba Matějového (fol. 41r-v), nymburského kantora Jiřího Šapiuse (fol. 169r) a nymburského a poděbradského děkana, karmelitána Alexandra Kozlinského (fol. 182r). Právě listina pro nymburského děkana je další, jež je psána latinsky.

⁸⁵⁸ Registra 1629-1634, fol. 165r, 176v, 205r, 229v.

⁸⁵⁹ Registra 1629-1634, fol. 110v, 197v.

⁸⁶⁰ Registra 1629-1634, fol. 58v-59r.

⁸⁶¹ Jde tedy o písemnost, vniklou mimo nymburskou kancelář.

⁸⁶² Registra 1629-1634, fol. 216v-217r.

⁸⁶³ Registra 1629-1634, fol. fol. 112v.

⁸⁶⁴ Registra 1629-1634, fol. 292v-293r.

shromažďovány vikuálie pro vojsko táhnoucí k Nymburku.⁸⁶⁵ Dále **rukojemství**, jímž se dva nymburští sousedé zaručují za třetího, který hodlá vést soudní při se sousedem z Brandýsa, a slibují v případě jeho prohry hradit soudní výlohy.⁸⁶⁶ Třetí písemností je **obligace**, jejímž prostřednictvím se Nymburští zavázali řádně dále splácet berní nedoplatky a dluh Bartoloměji de Pauli.⁸⁶⁷ Také pro obligace existovala jistě samostatná, nedochovaná kniha. Poslední písemnost představuje **potvrzení pravosti**, připojené k nymburským berním seznamům a odeslané „*ku potřebě pánův města Boleslava Mladého nad Jizerou*“. Samotné berní seznamy však bohužel do register opsány nebyly.⁸⁶⁸ Zbývá ještě poukázat na opis zprávy císařského plukovníka Jamese Butlera,⁸⁶⁹ jenž je společně s výše uvedenou kvitancí jedinou písemností nepocházející z činnosti městské kanceláře a zároveň opsanou v registrech.

Jazykem zápisů je v drtivé většině čeština. Z dalších jazyků se ve dvou zmíněných případech vyskytuje latina a v pěti němčina – cizojazyčné zápisy tak nedosahují ani jednoho procenta z celkového počtu zápisů.⁸⁷⁰ Je zcela typické, že německé písemnosti směřují k rukám důstojníků či úředníků z řad nově do země příšlé šlechty a latinské do rukou duchovních.

* * *

Osoby zajišťující chod nymburské městské kanceláře za třicetileté války se musely zejména od počátku 30. let vyrovnávat se zcela novými podmínkami práce, pro něž nebyly vybaveny zkušenostmi vlastními, ani zkušenostmi předanými prostřednictvím starších generací. Než jich stačily nabýt, doznal nymburský archiv za požáru města při obléhání Sasy 5. prosince 1631 zásadních ztrát. Jaký byl jejich rozsah, můžeme částečně rekonstruovat.

Z register 1629-1634 víme o existenci *manuálu radního*, z něhož byl v únoru 1631 pořizován výpis vztahující se k roku 1627.⁸⁷¹ Z radních protokolů 1635-1636 jsme informováni o některých dalších městských knihách, které byly prokazatelně vedeny. Je v nich zmínka o dluhu zapsaném v *libri obligationum*,⁸⁷² a dále o *knihách smluv svatebních*,

---

⁸⁶⁵ Registra 1629-1634, fol. 134r-v.

⁸⁶⁶ Jedná se o spor Jana Kadeřávka s Viktorinem Škopkem z Elentperku o 50 kop míš v červnu 1631. Za Kadeřávka se zaručili Pavel Strom a Jiří Dlask. Registra 1629-1634, fol. 185v.

⁸⁶⁷ Registra 1629-1634, fol. 279r.

⁸⁶⁸ Registra 1629-1634, fol. 183v.

⁸⁶⁹ Registra 1629-1634, fol. 308r-v.

⁸⁷⁰ Registra 1629-1634, fol. 58v-59r, 81r, 100v, 259r-v, 308r-v (německé zápisy) a fol. 172r, 182r (latinské zápisy).

⁸⁷¹ „Což vše z vejpisu manualu našeho radního, jaké jest sobě vysvědčení takové o ně odbytí a spokojení ho od předešlého J. M. C. rychtáře a tehdejší rady konšelské ve čtvrtek po svatém Vavřinci 12. Augusti v létu pomínulém 1627 vyjednal, příležitostě přiloženého, gruntovněji to vynajíti ráčíte [...]“. Výpis, pořizovaný jako příloha listu místodržícím, se celkem příznačně týkal dluhů, o něž obec vedla spor s císařským rychtářem Pavlem Chotounským. Registra 1629-1634, fol. 160v-161v.

⁸⁷² Radní protokoly 1635-1636, fol. 15r.

kteřé shořely r. 1631. Brzy byly založeny nové, rovněž nedochované.⁸⁷³ Kromě toho v radních protokolech lze nalézt zmínku o *registrech ouřednických* úředníků městského důchodu,⁸⁷⁴ *registříku nebožtíka Jakuba Dvorského, písaře radního*,⁸⁷⁵ a *registrech, co se na pomoc chrámu Páně z měst fedruňku dosáhne*.⁸⁷⁶ Na katastrofální následky požáru r. 1631 pro městský archiv upozornil už Otakar Odložilík. Kromě *knih smluv svatebních* a *knih zadání manželských* uvádí i ztrátu *knih soudů zahájených* a dalšího písemného materiálu.⁸⁷⁷ Na radnici byly v době požáru uloženy i dokumenty jednotlivců, jak se o tom v červenci 1633 doslovně píše ve vysvědčení o zachovacím listu, jehož originál majitel „*Jakubovi Dvořskému, písaři městskému, v rathauze v velké světnici radní do rukou odevzdal a on jej v přítomnosti jeho do Depositů mezi takové listy vložil a zamekl [!], a tu že jest on s jinými věcmi shořel*“.⁸⁷⁸ S uložením písemností po požáru byly trvalé problémy. Obyvatelstvo samo žilo z velké části ve sklepích a ve sklepech pod radnicí byly také zbylé městské knihy. Ještě v lednu 1636 rokovali radní o jejich přemístění.⁸⁷⁹

Takřka trvalá přítomnost vojska a následky dobývání a požáru města v r. 1631 ochromil činnost celého aparátu městské samosprávy. Požár město postihl na začátku zimy a už jen zajistit místo pro jednání rady muselo být v takových podmínkách značným problémem. Sledujeme-li zápisy v registrech 1629-1634 po jednotlivých měsících, zjišťujeme, že v této době došlo k výraznému snížení jejich počtu. Od 19. listopadu 1631 téměř až do jara 1632 byly vyřizovány pouze nejnnutnější věci týkající se celé obce.

Za zvláštní zmínku stojí otázka městské pečeti, resp. postupování v situaci, kdy došlo k její ztrátě za dobytí města v r. 1634. Rada tehdy dočasně opatrovala vydávané písemnosti jedinou adekvátní náhradou, kterou měla k dispozici – pečetí městského rychtáře.⁸⁸⁰ Svolení k opatření nových pečeti získali Nymburští od podkomořího 16. listopadu 1634. Nově odlité pečeti, malou i velkou, poslal do Nymburka podkomoří Přibík Jeníšek 26. března 1635 s nařízením, aby je radní měli „v bedlivém opatrování a tak jich užívali, aby se z toho

⁸⁷³ Radní protokoly 1635-1636, fol. 83r.

⁸⁷⁴ „*Registra ouřednická aby v cedula téhodní obsazena byla a každého měsíce před pány početní se skládala a po učinění z nich počtu podepsána od nich byla.*“ Radní protokoly 1635-1636, fol. 37v.

⁸⁷⁵ Radní protokoly 1635-1636, fol. 58r.

⁸⁷⁶ Radní protokoly 1635-1636, fol. 54v.

⁸⁷⁷ O. ODLOŽILÍK, *Zkáza Nymburka*, s. 10.

⁸⁷⁸ *Registra 1629-1634*, fol. 257r.

⁸⁷⁹ „P. Zikmund Penízek v přímlově, poněvadž pod rathauzem pro nedostatek, nebezpečnoství a zkázy [!] klenoty nemohou seděti, a[by] jim jiné místo někde vykázáno bylo, doložil; podobně Jeroným Pátek.“ Radní protokoly 1635-1636, fol. 40r.

⁸⁸⁰ Ta je přitištěna na potvrzení pro rytíře Kašpara Khyna z Khynu ze 4. 11. 1634 i na listu Kouřimským z 20. 12. téhož roku. ANM, fond Sběrka F, kart. 110.

každého času J. M. královské odpovídati mohli“. ⁸⁸¹ Josef Merkl navíc uvádí, že na Zelený čtvrtek téhož roku (5. dubna) jim věnoval k jejich opatrování zelený váček. ⁸⁸²

---

⁸⁸¹ Na základě register podkomořího Přibíka Jeníška F. KULHÁNEK, Dějiny královského města Nymburka, s. 334.

⁸⁸² Josef MERKL, Geschichte der k. Stadt Nimbürg, fol. 15v.

V. BRANDÝS NAD LABEM

V.1 Prameny a literatura k dějinám Brandýsa nad Labem v letech 1618-1648

Ani brandýský městský archiv nebyl ušetřen řady ztrát, ať už ve válečných letech, nebo při pozdějších požárech. V případě Brandýsa ležícího na území okresu Praha-východ se bohužel nemůžeme opřít o adekvátního průvodce po Státním okresním archivu. Pro základní informace o dochovaných archiváliích je třeba použít přehled Miloslava Wolfa, který archiv navštívil ve druhé polovině 40. let, kdy byl uložen na děkanství.⁸⁸³ Nověji je k dispozici samostatné pojednání o brandýském městském archivu z pera Romana Kolka.⁸⁸⁴ Písemnosti jsou uloženy ve Státním okresním archivu Praha-východ se sídlem v Přemyšlení. Fond Archiv města Brandýs nad Labem není inventarizován, proto je třeba v odkazech důsledně uvádět názvy jednotlivých archiválií.

Stejně jako v případě Nymburka jsou pro tuto studii nejpodstatnější dochované městské knihy. Je jich o něco méně (v menším Brandýse byla struktura registratury poněkud úspornější), na druhou stranu je mezi nimi také souvislá řada dvou pamětních knih a zejména tří radních manuálů, pokrývajících větší část sledovaného období až do počátku 40. let, kdy Brandýs jeho obyvatelé na několik let opustili. Rozdělíme-li je podle výše uvedeného Vojtíškovy schématu, jedná se o následující rukopisy:

1. Knihy pamětní:

- a) Pamětní kniha z let 1582-1622 – obsahuje záznamy o každoročních obnovách rady, městských úřadů a pro některá léta také starších cechů, dále opisy privilegií a jiných důležitých písemností a zápisy o závažnějších právních úkonech brandýských sousedů i celé obce (zejména majetkoprávní záležitosti – převody nemovitostí, dědictví, svatební smlouvy; vedle nich porovnání v otázkách nactiutrhání).
- b) Pamětní kniha z let 1622-1782 – kniha stejného charakteru, bezprostředně navazující na předchozí.
- c) Kniha zachovacích listů („kniha listův dobrého zachování a též na svět splození“) 1588-1658 – obsahuje opisy zachovacích listů; kolorované kresby erbů z předbělohorského období z ní činí v rámci městského archivu opravdový klenot.

2 b. Knihy městské správy v užším slova smyslu – kancelářské knihy:

---

⁸⁸³ M. WOLF, Popis městských archivů, s. 25n.

⁸⁸⁴ Roman KOLEK, Písemné prameny k dějinám Brandýsa nad Labem – Staré Boleslavi, in: Studie a zprávy Okresního muzea Praha-východ 13, 1998, s. 41-47.

- a) Radní manuál 1609-1623.
- b) Radní manuál 1624-1630.
- c) Radní manuál 1630-1642.

3 b. Knihy městského soudnictví nesporného:

- a) Gruntovní kniha 1613-1718.

Z komplementárních pramenů je nejdůležitější signatura B 94 Staré manipulace v Národním archivu v Praze.⁸⁸⁵ Obsahuje především písemnosti hospodářské povahy související s činností české komory a často se vztahem k celému brandýskému panství i osobám jednotlivých úředníků od důchodních písařů až po hejtmana. Dochovány jsou i spisy týkající se majetku emigrantů, který byl předmětem dlouho trvajících sporů. Jiné fondy centrálních úřadů, stejně jako v případě Nymburka, nemohly být z časových důvodů excerpovány.

I pro Brandýs lze nalézt několik zajímavých jednotlivin ve sbírce F Archivu Národního muzea⁸⁸⁶ – i tady se jedná o písemnosti české komory a podle pertinenčního principu rozčleněné trosky registratury města Kouřimi. Zvláště zajímavá je zpráva komisařů Daniela Škréty a Václava Kolidia z r. 1615, která poskytuje základní přehled o struktuře a stavu brandýského a přerovského panství před začátkem stavovského povstání.

* * *

Brandýs, střežící přechod přes Labe a přístup k Praze ze severovýchodu, byl v průběhu třicetileté války stejně jako Nymburk několikrát dějištěm válečných událostí, jimž se dostalo podobné pozornosti v dobových pramenech. Theatrum Europaeum sledovalo Brandýs za saských vpádů v l. 1632 a 1634.⁸⁸⁷ Také Topographia Bohemiae **Mathäuse Meriana** si ve vztahu k Brandýsu mnohem více všímá nedávných válečných událostí oproti jeho starší historii;⁸⁸⁸ řadu zpráv zachycuje Poselkyně starých příběhův českých křižovníka **Jana Beckovského**.⁸⁸⁹ Události, které neunikly pozornosti Beckovského, vesměs zachytil ve

⁸⁸⁵ Národní archiv, fond Stará manipulace, sign. B 94.

⁸⁸⁶ Archiv Národního muzea, sbírka F (topografická sbírka), kart. 11.

⁸⁸⁷ Johann Philipp ABELINUS – Matthaeus MERIAN (der Ältere), Theatrum Europaeum II (1629-1632), Frankfurt/Main 1634, s. 629; Johann Philipp ABELINUS – Mattheus MERIAN (der Ältere) – Heinrich ORAEUS, Theatrum Europaeum III, Frankfurt/Main 1670, s. 349.

⁸⁸⁸ Matthaeus MERIAN, Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae, das ist Beschreibung und eigentliche Abbildung der Vornehmsten und bekandtesten Stätte und Plätze in dem Königreich Boheim und einverleibten Landern, Mähren und Schlesien, Frankfurt/Main 1650, s. 13.

⁸⁸⁹ Antonín REZEK (ed.), Jan Beckovský, Poselkyně starých příběhův českých, díl II, sv. 2, s. 263, 283 (cesty Fridricha Falckého do Brandýse v červnu a v září 1620), s. 299 (Brandýs jako shromaždiště rozprášených stavovských oddílů v listopadu 1620); díl II, sv. 3, Praha 1880, zejména s. 3 (selské povstání v okolí Brandýsa v r. 1625), 169 (porážka císařských oddílů u Brandýsa 8. února 1632), 267n (obsazení Brandýsa Švédy v květnu 1639).

stručnější podobě i **M. Jiří Kezelius Novobydžovský**⁸⁹⁰ – několik desítek kilometrů vzdálený Brandýs ještě stále představoval nepříteli vzdálené okolí, navíc přímo na cestě do Prahy. Mnoho zpráv – nejen u Kezelia – svědčí o tom, že Brandýs byl hojně využívaným místem k přenocování při cestách z Prahy nebo do Prahy. Také **Adam ml. z Valdštejna** v Brandýse vlastnil dům a často tu přechodně pobýval. Své zastávky na „služebních“ i privátních cestách, zachycené v denících, obvykle spojoval s účastí na bohoslužbách ve Staré Boleslavi.⁸⁹¹ Rány, jaké brandýskému panství zasadilo především poslední válečné desetiletí, lze sledovat ještě v berní rule – svazky týkající se Kouřimského kraje vydala **Marie Haasová**.⁸⁹²

Dosud nenahrazené dějiny svého rodného města a jeho širšího okolí vydal na počátku 20. století ve třech svazcích **Justin Václav Prášek**,⁸⁹³ čtvrtý svazek zůstal v rukopise a je uložen v jeho pozůstalosti v Archivu Národního muzea.⁸⁹⁴ Prášková monografie není přísně chronologická, věnuje se spíše vnitřním poměrům ve městě a její nejobsáhlejší části tvoří přehledy majitelů jednotlivých domů. V úvodu k prvnímu dílu podal přehled dochovaných pramenů, zejména městských knih. Je podstatné, že řadu knih dnes evidovaných a přístupných, Prášek neměl k dispozici – pro tři výše uvedené brandýské radní manuály to platí v první řadě. Jak vyplývá z Wolfova popisu, musely se do městského, resp. okresního archivu dostat teprve ve druhé polovině 20. století.⁸⁹⁵ O to více Prášek užil obě pamětní knihy. První díl Práškovy monografie vyvolal polemickou recenzi Josefa Pekaře,⁸⁹⁶ ta se však s výjimkou otázky urbáře z r. 1651 sledovaného období netýká a zabíhá spíše do otázek starších.⁸⁹⁷

⁸⁹⁰ Z. KAMPER (ed.), *Kronika mladoboleslavská*, zvl. s. 130 (cesta Fridricha Falckého v březnu 1620), 135 (Brandýs jako opěrný bod císařských při pobělohorské pacifikaci), s. 233 (ústup Švédů v únoru 1640 včetně spálení mostu v Brandýse), 239 (ležení císařských u Brandýsa v květnu 1643), 248 (obsazení Brandýsa Švédy v červenci 1648).

⁸⁹¹ Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633*, Praha 1997, *passim*.

⁸⁹² Marie HAASOVÁ (ed.), *Berní rula 18. Kraj kouřimský I*, Praha 1952 (město Brandýs na s. 61-65).

⁸⁹³ Justin V. PRÁŠEK, *Brandejs nad Labem. Město, panství i okres I-III, Brandýs nad Labem 1908-1910*, třetí díl s. d. [Čáslav 1916?].

⁸⁹⁴ O Práškově pozůstalosti srov. Jarmila PEŠKOVÁ, *Pozůstalost J. V. Práška v Archivu Národního muzea*, *Časopis Národního muzea* 163, 1994, řada historická, č. 1-2, s. 46-52. K jeho poněkud kontroverzní osobnosti, již bylo vyčítáno příliš lehké pero, srov. F. KUTNAR, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví*, s. 409 a 445. Nepříliš lichotivě na Práška jako na svého konkurenta vzpomínal J. VANČURA, *Dějiny Klatov I.1*, s. XX. Asi je příznačné konstatování, že Prášek ve své monografii o klatovském okrese „*uvázl právě tam, kde podniknouti měl tuhou práci průzkumu knih městských XVI. století*“. K Práškově dále srov. Karel KAZBUNDA, *Stolice dějin na pražské univerzitě 3*, Praha 1968, s. 246-248; Miroslav ŠNAIBERK, *Polaban – první pokus J. V. Práška o regionalistiku?*, in: *Studie Okresního muzea Praha-východ*, 12, 1996, s. 103-125; Karla TEMROVÁ, *Historik Justin Václav Prášek a Klatovy, Minulost Západočeského kraje* 37, 2002, s. 151-172; Marek ĎURČANSKÝ, *Justin Václav Prášek (7. 8. 1853 – 23. 12. 1924). 150. výročí narození*, *Akademický bulletin AV ČR* 2003, č. 7-8, s. 23.

⁸⁹⁵ Wolf píše pouze o dvou desítkách „*radních a úředních manuálních knih z let 1658-1695*“. M. WOLF, *Popis městských archivů*, s. 25.

⁸⁹⁶ ČČH 14, 1908, s. 343-347.

⁸⁹⁷ Prášek svou reakci zařadil hned na úvod druhého dílu monografie. J. V. PRÁŠEK, *Brandejs II*, s. V-VIII.

Prášek v zájmu o dějiny města samého zatím nenalezl pokračovatele. V posledních desetiletích byla ale věnována vícestranná pozornost komplexu polabských komorních panství. V plné šíři chronologické i geografické se otázce věnoval z pohledu hospodářských dějin **Eduard Maur** v 70. letech 20. století. Své výzkumy po řadě přípravných studií shrnul také monograficky.⁸⁹⁸ Vybaveni některými novými inspiracemi zvláště německého dějepisce se k otázkám brandýského panství v raném novověku v posledních letech vrátili Maurovi žáci **Vladimír Beránek** a **Jaroslav Šulc**. První z nich se ve své disertační práci věnoval hospodářsko-sociálním poměrům na brandýském, přerovském a lyském panství v letech 1547-1630.⁸⁹⁹ Zaměření Šulcových prací je více demografické a zřetelně orientované na nové proudy v západoevropském vojenském dějepise. Všímá si v první řadě venkovského obyvatelstva, přičemž se jeho zájem nevyhýbá ani obyvatelstvu venkovských městeček.⁹⁰⁰

V.2 Brandýs nad Labem v letech 1618-1648

Brandýs na počátku stavovského povstání byl městem, jež se díky své ideální dostupnosti z Prahy, významnému postavení v rámci komplexu polabských komorních panství a v neposlední řadě kvůli obzvláště ceněným okolním lesům⁹⁰¹ těšilo relativně častým návštěvám panovníků českých zemí a úměrně tomu i jejich přízni. Tomu odpovídalo i složení jeho obyvatelstva, jež bylo co do původu zjevně o něco heterogennější, než v méně významných okolních městech a nezanedbatelnou část v něm tvořily osoby více či méně svázané se službou císaři. I tak byli ale co do vyznání Brandýští většinou protestanti; ve městě, svázaném před konfiskacemi r. 1547 s oporou českobratrské církve Arnoštem Krajířem

---

⁸⁹⁸ Eduard MAUR, Český komorní velkostatek v 17. století, AUC-Phil. et hist., Monographia LIX, Praha 1976, zde na s. 12n uvedeny ostatní studie. Pro účel této práce zvláště uvádím E. MAUR, Vznik a územní proměny majetkového komplexu českých panovníků ve středních Čechách v 16. a 17. století, SSH 11, 1976, s. 53-63.

⁸⁹⁹ Z disertační práce vycházejí dílčí studie: Vladimír BERÁNEK, Proměny dvorového hospodářství na komorních panstvích do prvních let třicetileté války (panství Brandýs nad Labem, Přerov nad Labem a Lysá nad Labem, ČNM 174, 2005, řada historická, č. 1-2, s. 23-55; TÝŽ, Osedlé obyvatelstvo na komorních panstvích Brandýs nad Labem, Přerov nad Labem a Lysá nad Labem v předbělohorském období, in: Milan Svoboda (red.), Pax bello potior. Sborník doc. R. Andělovi, Liberec 2004, s. 115-125. V hutné zkratce představil předbělohorské brandýské panství zejména v článku: TÝŽ, Hospodářská proměna panství Brandýs nad Labem za Rudolfa II., Historický obzor 16, 2005, č. 9-10, s. 211-217.

⁹⁰⁰ Jaroslav ŠULC, Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura na panství Brandýs nad Labem v 16.-18. století, in: Confluens. Sborník vlastivědných prací z Mělnicka 1, 2005, s. 1-35; TÝŽ, Třicetiletá válka a všední den venkovské společnosti v Čechách (se zřetelem k situaci na komorních panstvích ve středním Polabí), ČNM 175, 2006, řada historická, č. 1-2, s. 41-78.

⁹⁰¹ J. ŠULC, Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura, s. 3n.

z Krajku, dokonce fungoval bratrský sbor. Pestrý konfesijně-sociální obraz obyvatel Brandýsa dotvářela relativně početná židovská obec.⁹⁰²

Na město byl Brandýs povýšen celkem nedávno předtím, do r. 1581 byl městečkem.⁹⁰³ Tehdy byla s Brandýsem také spojena původně samostatná osada Hrádek. Míra oblíbenosti Brandýsa Rudolfem II., která žije i dnes v obecném povědomí, našla svůj výraz v řadě privilegií a živém stavebním ruchu v rozrůstajícím se městě.⁹⁰⁴ Na prahu třicetileté války stálo v Brandýse přibližně 120-140 domů⁹⁰⁵ – oproti Nymburku byla jeho velikost tedy zhruba o něco více než poloviční. Relace Daniela Škréty Šotnovského ze Závořic a Václava Kolidia komoře z r. 1615 udává na celém panství 853 osedlých, a kromě toho „*dvorův poplužních, vejborných pšeničných, jimž na všech panstvích Jeho Milosti Císařské rovných není, osm, mlejny na řece Labi velký dva, vinic pět, pivovar dobrý jeden a jiné užitečné všelijak hospodářství*“. Vedle šestikolového mlýna v Kostelci nad Labem stál největší mlýn o deseti kolech v Brandýse, kde byl pod zámek umístěn i panský pivovar o výstavu 124 varů za rok. Komisaři ale poukazovali na to, že z panství neplynou žádné užitky, protože „*předně [...] k zvláštnímu zalíbení a k zvláštní zvuži J. M. C. na témž panství Brandejským tu tak v blízkosti Residencí a hradu Pražského tři hodiny cesty ležícím všelijaká nová stavení, jedna za druhými, tak že žádný rok nebyl, aby vždy něco z poručení J. M. C. v nově vyzdviženo býti nemělo, se stavěti, a na ně náklady z důchodův téhož panství jíti musili*“. Druhou příčinu nerentability viděli nákladech na „*foršt*“ a třetí v nehospodárnosti hejtmanů.⁹⁰⁶ Byla-li zpráva obou komisařů místy nadsazená, nebylo jí patrně možné upřít racionální jádro.

Ústřední postavou vrchnostenské správy na brandýském panství byl hejtman. V průběhu třicetileté války se v této funkci vystříдалo pět osob. Katolík Jan Celler z Rosenthalu⁹⁰⁷ byl na příkaz direktorů teprve v průběhu r. 1619 vystřídán radikálním stoupencem povstání Janem Ledeckým z Granova – ten byl hejtmanem brandýského panství už před Cellerem, dokonce právě v době, kdy vznikala Škrétova a Kolidiova relace. Po

⁹⁰² Přehledně J. ŠULC, Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura, s. 9n; podrobně J. V. PRÁŠEK, Brandýs nad Labem I, *passim*.

⁹⁰³ A. HAAS, Soupis privilegií měst a městeček ve Středočeském kraji, s. 131.

⁹⁰⁴ Do r. 1618 získali Brandýští právo na dva výroční trhy (třetí získali v r. 1629 od Ferdinanda II.), trh na vlnu a dobytek, právo na plavbu dříví a výsadní právo na sklad soli pro celé brandýské panství. V. BERÁNEK, Hospodářská proměna panství Brandýs nad Labem, s. 212; J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem, s. 213; A. HAAS, Soupis privilegií měst a městeček ve Středočeském kraji, s. 131.

⁹⁰⁵ O. PLACHT, Lidnatost a společenská skladba, s. 164, udává k r. 1654 na základě berní ruly 52 osazených a 73 pustých domů; J. ŠULC, Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura, s. 9, k r. 1651 na základě brandýského urbáře 143 domů.

⁹⁰⁶ ANM, sbírka F (topografická sbírka), kart. 11.

⁹⁰⁷ Direktori povolali Cellera do Prahy k rozmluvě hned v červenci 1618. J. PROKEŠ (ed.), Protokol vyšlé korespondence, č. 258, s. 40.

zhroucení odporu stavů Ledecký emigroval a veškerý majetek mu byl konfiskován.⁹⁰⁸ Počátkem března 1621 byl hejtmanem znovu ustanoven Celler.⁹⁰⁹ S jeho jménem především je spojen průběh rekatolizace ve městě i na celém panství. Na kratší dobu jej pak vystřídal pozdější hejtman pardubického panství Jiljí Fuks z Reinburka na Chvalech (1627-1629), jehož nahradil Jan Václav Grysl z Gryslav a na Konárovicích (1629-1635). Období nejhorších válečných útrap zažil jako hejtman brandýského panství Václav Dejm ze Stříteže (hejtmanem 1635-1651),⁹¹⁰ jenž byl nucen ve 40. letech pro obsazení brandýského zámku vojskem přenést svůj úřad do sousedního Přerova.⁹¹¹

Zatímco brandýský zámek byl už v předbělohorském období zajištěn vůči případnému obléhání, samotné město příliš opevněno nebylo. První zkušenosti s vojáky si osedlí na brandýského panství odbyli již za neklidných let 1608 a 1611. Do zmatků třicetileté války tak nevstupovali zcela bez zkušenosti.⁹¹² Za stavovského povstání sloužil Brandýs podobně jako Nymburk coby shromaždiště zemské hotovosti. I tady zjevně docházelo k některým výstřelkům.⁹¹³ Zámek byl opatřen dostatečným množstvím munice a obsazen pěchotou hejtmana Jana Arnošta z Miltic.⁹¹⁴ Na zámku byl také v srpnu 1618 „*mustruňk sousedův [...] od p. hejtmana držán*“.⁹¹⁵ Brandýské panství patrně zároveň sloužilo jako bezpečné zázemí pro některé potřeby majitelů jihočeských panství z řad povstalců, postižených válečnými událostmi, zdroj čerstvé zvěřiny, jíž mohly být obdarovány vojenské i civilní špičky povstaleckého tábora, a všemožných jiných viktualii.⁹¹⁶ V říjnu 1620 se stal Brandýs svědkem loučení Fridricha Falckého s jeho synem Jindřichem Fridrichem a mladším bratrem Ludvíkem Filipem, které český král posílal do bezpečí ke svému švagrovi, braniborskému kurfiřtu Jiřímu Vilémovi do Berlína.⁹¹⁷

⁹⁰⁸ T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. 324n.

⁹⁰⁹ J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 2, s. 143.

⁹¹⁰ Dejm patřil již bělohorské generaci. Jeho otec Jindřich nejst. Dejm ze Stříteže byl odsouzen ke konfiskaci poloviny jmění. T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. 72.

⁹¹¹ O hejtmanech přehledně J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 2, s. 230.

⁹¹² J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 1, s. 149nn; podrobně J. ŠULC, Třicetiletá válka a všední den venkovské společnosti, s. 47-60.

⁹¹³ J. PROKEŠ (ed.), Protokol vyšlé korespondence, č. 526, s. 56 (o odeslání 200 knechtů krajské hotovosti Boleslavského kraje na Brandýs); č. 750, s. 69 (opatření proti škodám, které činili vojáci krajské hotovosti na stavebním dříví). Dále srov. V. LÍVA (ed.), Prameny k dějinám třicetileté války 3, s. 33

⁹¹⁴ J. PROKEŠ (ed.), Protokol vyšlé korespondence, č. 617, s. 61; č. 829, s. 73; č. 918, s. 78.

⁹¹⁵ Radní manuál 1609-1623, zápis z 27. 8. 1618.

⁹¹⁶ Tak v červenci 1619 sem byli odehnáni koně některého ze Švamberků. J. PROKEŠ (ed.), Protokol vyšlé korespondence, č. 1765, s. 126. Dále srov. č. 1231, s. 97 („o fedruňk zvěřinou pro pány Slezáky“ v březnu 1619) a č. 1912, s. 133 (dva kusy zvěřiny sekretáři české kanceláře Janu Oršínovskému z Fürstenfeldu v srpnu 1619). Ryby a jiné viktualie byly z brandýského panství dodávány do Prahy ve větším množství zvláště před korunovaci Fridricha Falckého. V. LÍVA (ed.), Prameny k dějinám třicetileté války 3, s. 40.

⁹¹⁷ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, s. 291. Král tu pobýval již v červnu 1620 a také v září v Brandýse trávil čas na honu. A. REZEK (ed.), J. Beckovský, Poselkyně 2, s. 263, 283; V. LÍVA (ed.), Prameny k dějinám třicetileté války 3, s. 86.

Po bitvě na Bílé hoře byl Brandýs jedním z posledních míst, kde se shromažďovaly rozptýlené jednotky poraženého vojska. Rozklad stavovské armády byl v té době ovšem už v tak pokročilém stádiu, že nařízení jejích velitelů Anhalta a Thurna nemělo žádný praktický význam.⁹¹⁸ Oba dva doprovázeli ráno 9. listopadu přes Brandýs prchajícího Fridricha Falckého. V nevelkém sledu za nimi se objevili lisovčáci, kteří u Brandýsa rozprášili několik oddílů stavovské pěchoty a vypálili nedaleké Polerady.⁹¹⁹ O náladě ve městě ledacos vypovídá zápis, jímž radní písař Adam Chytraeus uvedl v pamětní knize rok 1620 a skryl do něj i příslušný chronogram: „*NynI, nynI jsaV Dnowe spasenI, JezVs KrystVs, spasytel náss weLMI bLIzko gest.*“⁹²⁰

Brandýs byl vzápětí obsazen císařským vojskem; z nymburských pramenů je patrné, že první z císařských důstojníků se tu usadil Jan Jakub z Brunkhorstu (srov. oddíl IV.2). Na jaře a v létě roku 1622 ležely v Brandýse oddíly Albrechta z Valdštejna.⁹²¹ Snad mezi ně náležela i kompanie v jiné souvislosti již zmíněného Joachima von Streithorst, jejíž vojáci s sebou z města odvedli některého ze sousedů a požadovali za něj výkupné ve výši 500 říšských tolarů.⁹²² Tak jako v jiných městech⁹²³ přilepšoval Valdštejn svému měšci tím, že měšťany nutil – dodejme, že za spolupráce hejtmana Celleru – šenkovat své víno.⁹²⁴ Obec se tehdy zadlužila u jednoho ze svých sousedů Víta Pepperleho z Löwenburku, někdejšího obročního písaře brandýského panství, původem z Leopoldschlagu v Horním Rakousku. Pepperle, který po obci později požadoval 718 kop míšeňských, se v druhé polovině 20. let stal měšťanem Starého Města pražského.⁹²⁵ Brandýští, jímž patrně oproti královským městům

⁹¹⁸ „A ač někteří nejvyšší a oficírové vojenští, kteříž zprchli z bitvy, poručili soldátům svým, aby sobě k městu Brandejsu pospíšili a tam se zase v hromadu srazili, avšak velmi naskrovně v témž místě se jich shledalo. Jimžto hejtmáné dali radu, chtějí-li s celou koží z rukou nepřátelských ujíti, aby jeden každý spravoval se rozumem svým a vandroval, kde svou příležitost i bezpečnost lepší vidí.“ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká*, s. 310. Podobně A. REZEK (ed.), J. Beckovský, *Poselkyně 2*, s. 299.

⁹¹⁹ J. V. PRÁŠEK, *Brandýs nad Labem 1*, s. 154.

⁹²⁰ S ohledem na chronogram byl zápis transliterován. Pamětní kniha 1582-1622, fol. 260r.

⁹²¹ V. LÍVA (ed.), *Prameny 3*, s. 328-330. Tři zápisy z července 1622 se týkají brandýských židů, které bral Valdštejn císařovým jménem v ochranu před svými vojáky.

⁹²² V. LÍVA (ed.), *Prameny 3*, s. 380.

⁹²³ Srov. B. ROEDL (ed.), *Louny*, s. 136n.

⁹²⁴ V polovině května bylo za tímto účelem svoláno shromáždění obce: „*Páni starší z obce dožádaje se, aby vobec pospolu byla, za příčinou vín od J[eho] [Milos]ti pana z Valdštejna k vydání daných, kdež jednomyslně se na tom snášejí a se k tomu přiznávají, aby takové vína k vobci vydána byla, však aby ti, kteří šenkují vína, nešenkovali svých vín do vydání těch pod pokutou propadení vína.*“ O necelé dva týdny později znovu „*páni starší spolu s pány sousedy byli obesláni za příčinou vín nejvyššího p. pana z Valdštejna k vyšenkování daných, Kdežto předneseno jest jim nařízení p. hejtmána, aby takové víno do neprvnějšího P. P. P. snešení po 200 fl. vzato a vyšenkováno bylo, kteříž na svém přesevzetí stojí. Pročež na rathauze [v arestu] zůstávati mají do dalšího nařízení.*“ Na konci září bylo „*přijato od pana Víta Peprle tuplšedesátníkův půlšesta sta zlatých za víno pana z Valdštejna.*“ Radní manuál 1609-1623, zápisy ze 14. 5., 26. 5. a 23. 9. 1622.

⁹²⁵ J. V. PRÁŠEK, *Brandejs nad Labem 2*, s. 3; V. LÍVA, *Pražští novoměšťané*, s. 17; TÝŽ, *Studie o Praze pobělohorské III. Změny v domovním majetku*, in: *SDHMP 9*, 1935, s. 22.

vůbec nebyly odebrány zbraně, zajišťovali tehdy vlastními silami strážní službu v městských branách.⁹²⁶

V listopadu r. 1623 byla do Brandýsa kvartýrována polovina praporce kapitána Jana Fridricha Berga, jejíž druhá polovina ležela na Mělníce.⁹²⁷ Odtáhla někdy počátkem nového roku⁹²⁸ a byla téměř vzápětí vystřídána holštýnskými rejtary pod Ewaldem z Podewils, kteří byli ubytováni také v Nymburce. Po nějaké době měli být s poukazem na to, že má císař v Brandýse svou nejlepší oboru, odveleni do Nových Benátek.⁹²⁹ Hejtman Celler se zřejmě chtěl zbavit přítomnosti vojáků v bezprostřední blízkosti Brandýsa úplně – argumentoval tím, že z Benátek by pro oboru znamenali vojáci snad ještě větší nebezpečí. Zdá se, že holštýnští rejtaři se nakonec v březnu 1624 soustředili v Nymburce a z Brandýsa za nimi byly posílány peníze a vikuálie ve značném objemu. Z brandýského panství zahrnovaly mj. 250 zl., 1.267 liber masa a 7,3 vědra vína týdně.⁹³⁰ David Houžvička ze Světice vyčíslil v r. 1627 své dluhy u obce, do nichž byly vedle gruntovních peněz počítány také náklady na holštýnské jezdce, na 1.200 zl.⁹³¹

Je dost pravděpodobné, že druhá polovina dvacátých let po zakončení nejintenzivnější fáze rekatolizace byla v Brandýse přece jen o něco klidnější než např. ve většině královských měst.⁹³² Nasvědčuje tomu nejen absence zásadnějších zpráv v Lívově edici, ale také poměrně stabilizovaný ráz místní správy, jak se jeví z dochovaných pramenů (srov. přílohu III). Dokonce ještě v této době mohli někteří brandýští měšťané pomýšlet na to, aby nechali opisy svých zachovacích listů doplnit odpovídajícím ikonografickými doplňky (srov. obrazovou přílohu).

Na podzim r. 1631 byl Brandýs obsazen bez boje hned v první fázi saského vpádu. Byli tu kvartýrováni vojáci českého emigranta Pavla Kaplíře ležící také v Českém Brodě. Brandýs se ovšem v listopadu a prosinci ocitl na samém okraji území ovládaného Sasy – nedaleký Nymburk sloužil jako hlavní shromaždiště císařských jednotek v severní části země.⁹³³ Po bitvě u Nymburka ale nebyl počet saských vojáků ponechaných v Brandýse velký.⁹³⁴ Dne 9. února 1632 došlo pod brandýským zámekem k větší srážce Sasů s císařskou

⁹²⁶ Počátkem r. 1623 byl na shromáždění obce přednášen „*artikel z nařízení pana hejtmána, poněvadž se sami vartovati máme, aby jeden každý hodnou zbraň v příbytku svém jměl*“. Radní manuál 1609-1623, zápis z 8. 2. 1623. Srov. také V. LÍVA (ed.), *Prameny* 3, s. 342n.

⁹²⁷ V. LÍVA (ed.), *Prameny* 3, s. 484, 500, 507.

⁹²⁸ V. LÍVA (ed.), *Prameny* 3, s. 546n.

⁹²⁹ V. LÍVA (ed.), *Prameny* 3, s. 583, 588, 597, 601, 604n, 612n.

⁹³⁰ V. LÍVA (ed.), *Prameny* 3, s. 614.

⁹³¹ J. V. PRÁŠEK, *Brandýs* 2, s. 3.

⁹³² Ani J. V. Prášek ve druhém díle svého díla nemá o letech 1625-1630 takřka žádné zprávy.

⁹³³ V. LÍVA (ed.), *Prameny* 4, s. 278n, 300; J. V. PRÁŠEK, *Brandejs nad Labem* 2, s. 4.

⁹³⁴ V. LÍVA (ed.), *Prameny* 4, s. 284.

chorvatskou jízdou. Saském plukovníkovi Vavřinci z Hofkirchen se podařilo na císařské nastrojit účinnou léčku, když je předstíráním ústupu vylákal do bezprostřední blízkosti zámecké zahrady, kde byla ukryta stovka jeho mušketýrů. Co do počtu silnější Chorvaté si ze srážky odnesli těžké ztráty.⁹³⁵ Hofkirchenova následná role v osudech Paládia Země české je dostatečně známa. Brandýs Sasové opustili až na konci května 1632. Po nějaké době byli vystřídáni císařskými dragouny plukovníka Jana Hendersona. Brandýští tak zřejmě pocítili tíhu trvalého pobytu domácí vojenské posádky v míře dosud nebývalé.⁹³⁶

Podruhé byli v Brandýse svědky válečných střetů v r. 1634. Císařští ustupující ve druhé polovině července na jih před přesilou Švédů a Sasů zanechali v brandýském zámku nevelkou chorvatskou posádku. Ta se nejprve pokusila klást odpor oddílům švédského generálmajora Stallhanse na pravém břehu Labe u Staré Boleslavi, při nepovedeném ústupu ale došlo po stržení mostu k zajetí asi stovky Chorvatů. Druhý den se zámecká posádka za čestných podmínek vzdala.⁹³⁷ Císařská armáda pod Colloredovým velením poté ležela kolem nedalekých Čelákovic a brandýský zámek znovu obsadila 12. září po vítězné bitvě u Nördlingen, jejíž echo v té době dolehlo i do českých zemí.⁹³⁸

Poměry ve městě se poté víceméně trvale zhoršovaly, nikoli ale natolik, aby se „*do knih městských v r. 1630 až 1636 vůbec nezapisovalo*“, jak tvrdí Prášek.⁹³⁹ Je otázkou, jak velký reálný dopad mělo osvobození od kvartýrování vojska, které Brandýsu stejně jako řadě jiných komorních měst udělil koncem března 1635 Ferdinand III.⁹⁴⁰ Jistě to souviselo s jeho pobytem v Čechách v létě 1635, kdy na přelomu června a července pobýval i na Brandýse.⁹⁴¹ Bez větších incidentů se snad obešlo tažení polských oddílů ve službách císaře přes Brandýs

---

⁹³⁵ J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 2, s. 4n; J. P. ABELINUS – M. MERIAN, Theatrum Europaeum II, s. 629; A. REZEK (ed.), Jan Beckovský, Poselkyně II.3, s. 169.

⁹³⁶ J. V. PRÁŠEK, Brandýs nad Labem 2, s. 5n. Hendersonova manželka byla evidentně z jiného těsta než choť Jana Banéra, proslulá svou dobrotivostí a známá jako „Banýrka“ i z Pekařovy Knihy o Kosti. Ještě v r. 1634 brandýský úřadující purkmistr Melichar Podhorský „*v plný radě ohlášení učiniti ráčil, kterak nejvyššího Johan Henderzona p. manželka pohrůžku mu skrze fendrycha učinila, jestli jí kontribucí za 2 téhodny zadržalé dnešního dne neodvede, že mu do jeho domu 40 mušketýrův ložírovati poručí. Pročez aby jistý prostředek k tomu obrán byl i aby taková kontribucí neprodleně odvedena býti mohla. Bylo proti tomu na obecní pivo poukázáno. Ale když pivo ještě ve spilce v celosti zůstává, byli k též p. nejvyššího z prostředku pánův radních i z obce jisté osoby vyslané, aby takové kontribucí dle jistého pojištění posečkala. Ale knižčemuž přistoupiti nechtěla.*“ Radní manuál 1630-1642, zápis z 28. 3. 1634; podobně také 5. 4., 13. 4. a 10. 5. 1634 a jinde. Role manželek vojenských velitelů patří k dalším, zatím jen letmo dotčeným raně novověkým tématům, jež by si také pro dějiny měst zasluhovala důkladnější zpracování.

⁹³⁷ J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 2, s. 6; J. P. ABELINUS – M. MERIAN – H. ORAEUS, Theatrum Europaeum III, s. 349; A. REZEK (ed.), Jan Beckovský, Poselkyně II.3, s. 222.

⁹³⁸ J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 2, s. 6n.

⁹³⁹ Prášek vycházel především z pamětních knih, jedná se tedy o další důkaz, že radní manuály se mu vůbec nedostaly do rukou. J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 2, s. 7.

⁹⁴⁰ V. LÍVA (ed.), Prameny 4, s. 364.

⁹⁴¹ A. REZEK, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III, s. 22n.

na jaře 1637.⁹⁴² Podle Olřicha Karla Sezimy Skuhrovského, tehdy nejvyššího proviantmistra, byla o rok později panství brandýské a poděbradské jedinými komorními statky, které odváděly obilní kontribuce.⁹⁴³ Obecní dluhy a úroky z nich tehdy narostly do takové výše, že se někdy v polovině r. 1638 Brandýští s prosbou o příročí obrátili přímo na císaře.⁹⁴⁴

V dubnu 1639 – ještě před švédským vpádem – označoval brandýský hejtman Dejm panství za zruinované. Krátce nato sem ale přijel Gallasův štáb. Podle zprávy Brandýských bylo jejich chování i v rámci jinak drsných poměrů mimořádné. Nedopatřením došlo také k požáru a město opustila většina sousedů.⁹⁴⁵ Švédové se k Brandýsu, obsazenému generály Montecuccolim a Hofkirchenem (nyní již v císařských službách), přiblížili 29. května přes brod u Kostelce nad Labem, který měl Banérovi ukázat jakýsi sedlák. Císařské vojsko bylo o den později poraženo u Lobkovic a oba generálové zajati. Zámek se opět vzdal a Banér začal v Brandýse a zejména Staré Boleslavi budovat svůj hlavní opěrný bod ve středních Čechách. Teprve tento moment pro Brandýs znamenal dokonalou zkázu – samo bíděně opevněné město nemělo oproti zámku pro Švédy žádný strategický význam, takže mohlo být masivním způsobem pustošeno. Švédové zámek opustili až po příchodu císařské armády pod velením arciknížete Leopolda Viléma 17. března 1640. Dřevěný most nechal Banér spálit a zámek zřejmě zachránilo jen vysoké výpalné.⁹⁴⁶ Císařští ale ve městě stihli zajistit část zásob.⁹⁴⁷ Zajímavá je míra pozornosti, kterou věnoval brandýským událostem let 1639-1640 M. Merian v Topografii, protože příslušné heslo sestává přibližně z 80 % z jejich popisu.⁹⁴⁸ Můžeme z toho usuzovat na míru důležitosti, jež byla brandýskému „pasu“ současníky v kontextu nejničivějšího švédského vpádu do českých zemí připisována.

⁹⁴² V. LÍVA (ed.), Prameny 5, s. 120n, 128.

⁹⁴³ V. LÍVA (ed.), Prameny 5, s. 160n.

⁹⁴⁴ Vyplyvá to z listu Melichara Podhorského ohledně jeho osobního dluhu: „Brandejští, JMC p. p. našemu nejmilostivějšímu mezi jinými o tu milost peculiární, abychom placení dluhův věřitelům do jistého JMC líbezného času osvobození býti mohli, žádost svou pokornou a poníženou podali, což až posavad na milostivé . J. M. C. Resoluti zůstává“. NA, SM, sign. B 94 32/I.

⁹⁴⁵ V. LÍVA (ed.), Prameny 5, s. 263, 274n.

⁹⁴⁶ J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 2, s. 8-12; A. REZEK (ed.), Jan Beckovský, Poselkyně II.3, s. 267n; A. REZEK, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III, s. 201, 208-210, 246; V. LÍVA (ed.), Prameny 6, s. 62 (o vyvezení prken a dveří z brandýských domů na zámecké valy Švédy).

⁹⁴⁷ V. LÍVA (ed.), Prameny 6, s. 46n.

⁹⁴⁸ Zatímco zprávy Theatra Europaea k létům 1631 a 1634, přístupné nyní in extenso také na webových stránkách augšpurské univerzitní knihovny, neunikly pozornosti Beckovského i Práška, jinak je tomu s Merianovou Topografií, proto uvádím obsáhlejší citát: „Anno 1639. den 19./29. Maii / hat der Schwedische Feld-Marschall Banner / als ihme ein Bauer einen Furt gewiesen / mit seiner Reuterey bey Brandeiß durch die Elb gesetzt / und sich dieses Orihs / und Passes / bemaechtiget. Als er hernach Anno 40. fluechtigen Fuß wider aus Boheim gesetzt / hat er allhie zu Brendeyß [!] die Muehlen in Brandt stecken / unnd die Bruecke verderben lassen. Das Schloß allda hat auch angesteckt werden sollen; ist aber erbetten / unnd erhalten worden / welches die Kaeyserischen alsbalden besetzt haben. Es wurden den abziehenden Schweden die Croaten nachgeschickt / welche 3. auß Brandeyß gezogene Stuecke / sampt zugehoeriger Munition, erdapt / und das Gelaydt darbey nidergemacht; wie in dem 4. Theil deß Europaeschen Schauplatzes / fol. 111. unnd 383. stehet.“ Matthaeus MERIAN, Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae, s. 13.

Zbylá léta třicetileté války byla pro Brandýs opravdovým živořením. Komora dokonce v r. 1642 vyhověla prosbám zbylých sousedů, aby mohli být na zámku kvartýrovaní vojáci zásobováni proviantem odjinud.⁹⁴⁹ Tehdy se již Brandýští běžně podepisovali jako sousedé „zbořeného města Brandejsa“.⁹⁵⁰ Jedním z nepřímých svědectví o mimořádně těžkých podmínkách života v Brandýse po r. 1639 je nebývalá míra přistěhovalectví do pražských měst, v první řadě Nového Města pražského, ve 40. letech. Zatímco dříve se podle seznamů Václav Lívy jednalo o 1-2 osoby za desetiletí, v r. 1644 byli přijati do měšťanství v Novém Městě hned tři brandýští sousedé, v r. 1647 pak po jednom ve Starém i Novém Městě.⁹⁵¹ Do Prahy se jistě uchýlilo větší množství Brandýských, jen nemnozí ale mohli přijmout měšťanské právo.

Od té doby až do konce války hrál Brandýs jako nejzazší přístupový bod směrem k Praze od severovýchodu trvale roli při švédských vpádech – na jakoukoli větší obnovu města tedy nemohlo být pomyšlení. Brandýs padl znovu do rukou Švédů nakrátko za Torstensonova tažení v červnu 1645⁹⁵² a poté ještě jednou na delší dobu v r. 1648. Opuštěn byl až následujícího roku.⁹⁵³

V.3 Městská správa v Brandýse nad Labem 1618-1648

Struktura orgánů městské správy v Brandýse v raném novověku se zásadním způsobem neodlišovala od jiných, srovnatelných českých měst. Tvořil ji dvanáctičlenný sbor konšelů v čele s primátorem, kteří po obnově podstupovali obvyklou rotaci na postu purkmistra. Doplněvalo je šest starších obecních a dva měšťtí rychtáři. Odstupující radní za sebe navrhovali po jednom kandidátovi na své místo, většina z nich ale zůstávala na svém

⁹⁴⁹ V. LÍVA (ed.), *Prameny* 6, s. 328.

⁹⁵⁰ J. V. PRÁŠEK, *Brandejs nad Labem* 2, s. 15. Tak i při obnově rady 11. 9. 1640 bylo zapsáno do radního manuálu, že hejtman Dejm „ráčil jest v městě Brandejse zbořeném nad Labem v nově právo vysaditi a nemaje dostatku v osobách, jako v předešlý čas, toliko čtyři osoby do povinností konšelský k řízení a spravování obce zbořené a v ní lidí dosti namále zůstávajících, zvoliti“. Radní manuál 1630-1642, zápis z 11. 9. 1642.

⁹⁵¹ V. LÍVA, *Seznamy pražských novoměšťanů*: NMP 1644 – Jan Koutský, řezník Bohuslav Pařízek, Tomáš Pokorný (s. 137); NMP 1647 – [řezník] Václav Nadlabský (s. 139); SMP 1644 – knihař Adam Achtman (v Brandýse uváděn jako Ochtman; s. 31); SMP 1647 – řezník Vilém Votava (s. 35).

⁹⁵² A. REZEK, *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III*, s. 360nn. Pohyby vojsk v této době vedle Lívovy edice souhrnným způsobem zachycuje zajímavý pramen z prostředí nedalekých Nových Benátek – „*Zpráva, kdy jací maršové a durchcukové lidu JMC vojenského i nepřátelského od l. 1639 až do r. 1645 přes panství JMC benátské a lysské šli, logirovali i kolikeré utíkání před nepřítelem bylo*“. Josef V. BAYER, *Z kroniky dlouhé vojny*, *Boleslavan* 4, 1929-1930, s. 309-313.

⁹⁵³ J. V. PRÁŠEK, *Brandejs nad Labem* 2, s. 18n;

postu i v dalším období – pokud ovšem do rozhodování o složení nové rady nevstoupily některé vnější okolnosti.

Brandýs byl jedním z měst, kde se politické a konfesijní rozpory stavovského povstání odrazily na personálním obsazení výkonných orgánů městské správy nejvíce. Vezmeme-li v potaz, že rozhodující vliv na složení městské rady měl v rukou prokatolicky orientovaný hejtman Jan Celler z Rosenthalu, který obnovoval radu ještě 5. března 1619,⁹⁵⁴ není nijak překvapivé, že právě do Brandýsa se direktori počátkem r. 1619 obraceli s příkazem ohledně nekatolických radních. V úřadu purkmistra se právě v lednu a únoru toho roku střídali katolíci, pekař Ondřej Procházka a řezník Jan Alexius Sylvestr z Těšínské Hory, jehož erbovní listina z r. 1608 obsahovala příznačnou větu, „...že *netoliko katolickou víru [...] přijal, ale také ji i podle možnosti chrání*“.⁹⁵⁵ Tlak na Procházkou i Sylvestra sice sílil; teprve v červnu 1619 ale defenzoři Brandýským znovu nařizovali, aby „*jim ouřad purkmistrský víceji nesvěřovali, ani jich do rady nepouštěli*“.⁹⁵⁶ Po další obnově rady v r. 1620 už se mezi konšely nikdo ze tří katolíků (vedle Sylvestra a Procházky to byl ještě Jan Menc) neobjevil.

Vztah k hejtmanovi jako představiteli nadřízené vrchnosti byl pro činnost brandýské městské rady klíčový, a to tím spíše, že sídlil přímo v místě a závažnější kroky rady mohl bezprostředně a včas ovlivňovat. Blízkost hejtmana také jistě povzbuzovala řadu osob nespokojených s některými rozhodnutími rady k tomu, aby se o své záležitosti postaraly jeho prostřednictvím (srov. v oddíle V.4 o Melicharu Podhorském). Manévrovací prostor rady v kolizních případech byl zúžen nejen nadřízeným postavením hejtmana, ale i jeho příslušností k vyššímu stavu.

Ke konfliktům vedoucím často až k urážkám radních docházelo poměrně často, ty byly ovšem přísně trestány. Příkladem může být případ z r. 1630, který obsahuje i odkaz na Koldínův zákoník s plným odůvodněním rozsudku: „*Pan Jan Karel Scintilla v plné radě vedl sobě stížnost do Martina Lichovského, že by jeho osobu nevyšetřující JMC ouřadu na sobě majícího [...] velice slovy nenáležitými dotýkati, i také do toho druhou osobu radní, jako pana Melichara Podhorského pojímati i neslušně beze všech všudy sobě daných příčin hanlivě dotýkati směl. Nalezeno z snešení společného radního. Poněvadž Právo městský K 40 patrně*

⁹⁵⁴ Pamětní kniha 1582-1622, fol. 257r.

⁹⁵⁵ Kniha zachovacích listů, č. 58.

⁹⁵⁶ Jaroslav PROKEŠ (ed.), Protokol vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z let 1618 a 1619, Sborník archivu Ministerstva vnitra VII, Praha 1934, č. 968, s. 82 a č. 1627, s. 119. První příkaz od defenzorů v tomto smyslu vyšel již 14. ledna 1619, po něm následovala na počátku března obnova rady, v níž zasedli znovu tři katolíci. Další, kategoričtější nařízení direktorů, následovalo 14. června 1619. Opis obou nařízení v pamětní knize 1582-1622, fol. 257r-v. Radní poté odmítli dát Janu Alexiovi Sylvestrovi výpis druhého příkazu s odůvodněním, že není učiněno z poručení městské rady, ale direktorů a pouze jejich kancelář mu může takový výpis vystavit. Radní manuál 1609-1623, zápis ze 17. 6. 1619.

to s sebou přináší, že měšťané a všickni jednoho každého města obyvatelé majíce opravdový ohled na to, jaké těžké práce a starosti vrchnosti náležité a zřízené o své spoluměšťany nésti musejí, k tomu zavázáni jsou, aby místo odměny ouřadu konšelskému jako vrchnosti zřízené všelijakou uctivost činiti povinni byli. Naproti čemuž on, Martin Lichovský, nevyšetřice nic povinnosti a ouřadu, toho se dopustiti a jeho, p. Jana Karla Scintillu nenáležitě slovy dotýkati směl, pročež týž Martin Lichovský do vězení šatlavního se postaviti a v něm dotud, dokudž 8 grošův českých pokuty nesloží, zůstávati má.“⁹⁵⁷ Za urážku radních osob byl tedy potrestán těžším typem vězení – v Brandýse stejně jako v jiných městech bylo rozlišováno lehčí a těžší vězení,⁹⁵⁸ v místní terminologii „rathauzní“ a „šatlavní“.⁹⁵⁹

Zarážející je konflikt již nekatolické rady s hejtmanem Ledeckým, o němž radní písař Adam Chytraeus dokonce pořídil samostatný pamětní zápis z 15. června 1620: „Z tohoto sedění právního sešlo za touto příčinou: K. Adam Nygrin v sobotu pominulou, též i v neděli, pokudž ještě mluvíti mohl, posílal p[ro] p. primasa, byv žádosti je[mu] oznámiti, z kterýchž by peněz na pohřeb jeho mělo nakládáno býti. Čímž když od kuchařky poobmeškáno bylo, tehdy v neděli teprv u večer ona peníze odevzdala na zlatě a plecháčích do 6 ½ sta. O tom když p. hejt[man] při navracení se z Prahy zvěděl, k hodině třetí na noc na primasa a na mne přitřhl [?], proč jsme se takových peněz ujali, divně sobě p[ro]ti ná[m] počínal, primasa strkal, na mě se s braní potřhal, pohrůžku učinil, že se mstíti bude i po 10 letech, na mně i na mých dětech. A ze cti nanejvyš nás zloupil, zhaněl a znaříkal. Nazejtří pak nemoha vyčkati, až by p[áni] radní z kostela přišli, na rathauze sobě tak vedl, že ho po vše[m] rynku bylo slyšeti a co v noci zameškal, to dovršil, mluvě, že nebo on [?] z vokna musí, aneb někdo letěti. Z zámku s sebou několik osob s muškety a ručnicemi vzal. Poto[m] dostav peněz, maje na zámek jeti, do takového hvízdání se všickni dali, až téměř hluché bylo. Pravili někteří, že to [...?] úřadu činil. Lidí přesporných mnoho i mnozí jiní dne toho jeho neslušného předsevzetí doslejšalo. Pán Bůh mimo naději bude za nevinné odplata.“⁹⁶⁰ Snad se mu Brandýští zdáli ve věci povstání příliš vlažní a členové rady příliš svázaní s poměry před počátkem povstání, možná hrály hlavní roli uvedené peníze.

Nejvýraznější potíže měli ovšem Brandýští podle všeho přece jen s hejtmanem Cellerem. Rekatolizačního tlaku využil mj. k tomu, aby levně získal řadu nemovitostí ve

⁹⁵⁷ Radní manuál 1623-1630, zápis z 17. 6. 1630, fol. 320r-v.

⁹⁵⁸ Karel KIBIC, Historické radnice, Praha 1988², s. 73n.

⁹⁵⁹ Tak v r. 1624 „Jiřík Zavocíl z městys Šelákovíc nad Labem při vstoupení žádal, aby jemu vězení rathauzní místo šatlavního povoleno bylo.“ Radní manuál 1623-1630, zápis ze 7. 10. 1624, fol. 26r.

⁹⁶⁰ Tento pamětní zápis rukou Adama Chytraea je mimořádně zběžně psán – snad psal v chvatu, snad bylo záhodno, aby zběžně psaný zápis zůstal co nejvíce nenápadný, snad text doplňoval do nepřítli velkého vynechaného prostoru. U hlavičky zápisu je dvojí velké „N[ota] B[ene]“.

městě a zajistil si různé výhody. Používal přitom metodu cukru a biče, takže když byla např. shromážděná obci 11. července 1622 „*žádost p. hejtmána přednesena, co se dotejče zahrady při domě Koníkovským, aby jemu pasírována jakýmkoliv způsobem byla*“, doprovázela ji zároveň „*přípověď a zakázání pana hejtmána [...], že chce toho dobrou příčinou bejti, aby privilegia potvrzena byla*“.⁹⁶¹ Svou snahou, napojit jeden ze svých domů na obecní systém rozvodu vody, v té samé době ohrožoval zásobování vodou ostatních.⁹⁶²

Obnovy rady prováděl hejtman osobně; pro léta 1618-1640 jich je zachyceno osmnáct.⁹⁶³ Pro situaci ve městě po švédském vpádu 1639-1640 je příznačné, že v r. 1640 mohl hejtman dosadit do funkce pouze čtyři konšely. Starší obecní byli někdy ustaveni hejtmanem zároveň s radními, většinou ale byla tato pravomoc ponechána radním a starší obecní jimi byli uvedeni do funkce zároveň s městskými úředníky při tzv. posudku.⁹⁶⁴

V případě Brandýsa můžeme poměrně dobře sledovat rytmus úředního roku, protože až na menší mezery (nejpodstatnější je celý chybějící r. 1621) máme k dispozici kompletní údaje pro léta 1618-1638, tedy celá dvě desetiletí.⁹⁶⁵ Uvedených dvacet let je třeba dále rozdělit na klidnější období do konce r. 1631 a období let 1632-1638, charakterizované bezprostředním vlivem válečných událostí. Do prosince r. 1631 město leželo stranou bezprostředního válečného dění, i když se v porovnání s předbělohorským obdobím zdaleka nejednalo o standardní podmínky. Léta 1632-1638 jsou již plně ve znamení válečného ohrožení; v r. 1639 přichází první dlouhodobé přerušení v zápisech, na něž už nebylo do konce války nikdy trvaleji navázáno.

---

⁹⁶¹ Radní manuál 1608-1623, zápis z 11. 7. 1622. K početným Cellerovým nemovitostem v Brandýse podrobně J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 2, s. 229n.

⁹⁶² „*Druhé, co se dotejče vody, aby mu z kašny do domu jeho ku potřebě puštěna byla, však PPP vědouce o tom, že by kal téměř suchej zůstal, žádali toho na panu hejtmanu, aby zase ta voda zpátečně do kalu vycházela.*“ Radní manuál 1608-1623, zápis z 21. 9. 1622.

⁹⁶³ Došlo k nim 9. 3. 1618, 5. 3. 1619, 16. 6. 1620, 28. 2. 1622, 3. 2. 1622, 11. 6. 1624, 9. 4. 1625, 25. 6. 1626, 16. 4. 1627, 28. 2. 1628, 19. 1. 1629, 2. 1. 1630, 4. 2. 1631, 30. 7. 1635, 14. 6. 1636, 17. 7. 1637, 2. 7. 1638 a 11. 9. 1640. Zápisy o nich byly do r. 1622 zapisovány do pamětních knih, později do radních manuálů. Roli hejtmána jako zástupce panovníka dokresluje případ z června 1618, kdy byl David Houžvička pro svévolné chování propuštěn z funkce staršího cechu nákladníků. Na dotaz, zda je propuštěn i z úřadu radního, dostal odpověď, že ho „*P. P. na něj sami nevzložili*“. Radní manuál 1608-1623, zápis z 12. 6. 1618.

⁹⁶⁴ Tak v letech 1618, 1619, 1620, 1622, 1625, 1628, 1629, 1632, 1633, 1635, 1637 a 1638.

⁹⁶⁵ Vedle toho nebylo do manuálu zapisováno v prosinci 1620; absence údajů z prosince 1623 a ledna 1624 je zase způsobena neúplnou návazností mezi dvěma svazky manuálů. Můžeme tedy předem počítat s tím, že celkové údaje pro měsíc prosinec jsou nejvíce zkreslené.

Tabulka 5a - Počty zápisů v radních manuálech v letech 1618-1631

	1618	1619	1620	1622	1623	1624	1625	1626	1627	1628	1629	1630	1631	Celkem (Ø)
leden	4	4	3	3	4	0	8	9	8	6	6	7	3	65 (5)
únor	3	3	4	2	6	2	3	3	3	6	5	7	6	53 (4,1)
březen	3	3	4	2	9	2	8	7	6	9	7	6	3	69 (5,3)
duben	2	4	2	3	3	9	6	3	6	4	3	4	2	51 (3,9)
květen	3	3	4	6	8	4	3	4	2	8	4	3	5	57 (4,4)
červen	3	3	2	2	4	5	7	4	8	3	4	3	2	50 (3,8)
červenec	2	2	2	3	2	4	0	2	5	6	3	1	2	34 (2,6)
srpen	1	2	1	4	1	1	2	4	1	3	2	3	2	27 (2,1)
září	1	5	2	8	5	5	8	3	8	4	8	7	2	68 (5,2)
říjen	1	3	4	6	4	3	7	6	6	11	10	3	5	69 (5,3)
listopad	4	3	2	4	3	8	5	6	3	5	3	3	2	51 (3,9)
prosinec	1	3	0	3	0	4	3	5	2	5	4	5	0	35 (2,7)
Za rok	28	38	29	46	49	47	60	56	58	70	59	52	34	629 (48,3)

Sledujeme-li celkový počet zápisů pro jednotlivá léta, pak je třeba hned na začátku upozornit na fakt, že v předbělohorském období byla do manuálů zapisována pouze pravidelná pondělní zasedání rady, tedy maximálně jedno týdně. Zápisy o soudních jednáních, skládání počtů a snad také o některých shromážděních obce musely být vedeny samostatně; totéž platí pro obnovy rady, které v té době zaznamenával písař pouze do pamětních knih. Tato agenda se od r. 1622, kdy na postu radního písaře vystřídal M. Adama Chytraea Melichar Podhorský, v manuálech běžně objevuje. Velký nárůst počtu zápisů v letech 1625-1628, oproti předbělohorskému období někdy až dvojnásobný, byl způsoben nejprve rekatolizací (záznamy o jednáních s jednotlivými osobami), a posléze se udržoval na této výši kvůli mimořádně častému vypisování finančních sbírek. Co se týče již zmíněného rytmu úředního roku, v lednu bývalo pravidelně odbýváno řízení záležitostí sirotků, pokud se s ním radní nevypořádali již v prosinci roku předcházejícího. Do prvních měsíců roku spadala také všemožná „řízení počtů“, od jednotlivých purkmistrů až po obecní úředníky. Probíhala obvykle v pátek a táhla se často přes celé jaro. V letních měsících musel úřední rok ustoupit neodkladným nárokům roku zemědělského. Jak nasvědčuje vysoký počet zápisů v září a v říjnu, byla řada méně akutních záležitostí odložena k vyřízení až po dokončení sklizně. K útlumu činnosti pak znovu docházelo s nastávajícími církevními svátky na konci roku.

Tabulka 5b – Počty zápisů v radních manuálech v letech 1632-1638

	1632	1633	1634	1635	1636	1637	1638	Celkem (Ø)
leden	1	1	0	0	4	3	4	13 (1,9)
únor	1	0	0	0	3	3	3	10 (1,4)
březen	2	2	3	1	2	4	9	23 (3,3)
duben	1	4	7	1	4	2	3	22 (3,1)
květen	2	3	4	1	2	5	5	22 (3,1)
červen	1	2	5	0	9	3	9	29 (4,1)
červenec	2	4	3	3	2	2	2	18 (2,6)
srpen	4	2	0	2	2	2	2	14 (2)
září	2	3	0	4	4	2	0	15 (2,1)
říjen	4	5	2	6	5	4	2	28 (4)
listopad	1	5	1	3	2	2	4	18 (2,6)
prosinec	0	2	1	3	6	2	3	17 (2,4)
	21	33	26	24	45	34	46	229 (32,7)

Výrazný úbytek počtu zápisů a jistě také samotných zasedání rady, který lze sledovat od r. 1631, byl přímým důsledkem válečných událostí a trval celé další čtyři roky. Z celkových počtů pro jednotlivá léta vidíme zcela přesvědčivě, jak po uzavření Pražského míru v r. 1635 agenda opět narůstá zhruba do intenzity prvních pobělohorských let.

Na základě souhrnných údajů tabulky v příloze IV lze srovnat personální obměnu městské rady, obecních starších a městských rychtářů v Brandýse s královskými městy, kde byla struktura těchto orgánů podobná, tedy s Litoměřicemi, Mladou Boleslaví, Pelhřimovem a Tábořem. V těchto městech byl sbor obecních starších rovněž šestičlenný. Odchylna, kterou by mohla představovat existence sboru volenců v královských městech, je do značné míry eliminována působením dvou městských rychtářů najednou v Brandýse. Mezi volenci navíc každoročně figurovala maximálně jedna osoba, jež by zároveň nezasedala také v radě nebo mezi obecními staršími. V královských městech jsou celkové počty osob pro dvanáctileté období 1624 (1625) – 1636 v uvedeném pořadí následující: 56 – 55 – 44 – 48. Počet osob v Brandýse je pro více než dvacet let (1618-1640), tedy období zhruba dvojnásobné, pouze o jedenáct až dvacet tři vyšší (celkem 67 osob). Lze tedy uvažovat o tezi, konstatující poněkud větší stabilitu městských elit v samosprávných orgánech komorních měst oproti městům královským v komplikovaném pobělohorském období. Je to do velké míry vysvětlitelné menší velikostí těchto lokalit a odpovídajícím způsobem omezenějším okruhem loajálních a schopných osob, jež pro výkon místní správy vůbec přicházely v úvahu, redukováným navíc

odlivem obyvatelstva v důsledku rekatolizace a válečných útrap. Zvláště ve 30. letech to byl problém navýsost aktuální.

Vezmeme-li v potaz roli Brandýsa jako zázemí pro chod brandýského zámku, zvláště v době císařových pobytů, kdy musela být zajištěna obživa a ubytování pro početný doprovod, není nikterak překvapivá naprostá dominance zástupců potravinářských řemesel v městské radě. Podle zjištěných údajů byli zhruba stejnou měrou zastoupeni řezníci (12 osob) a nákladníci piva vaření (11),⁹⁶⁶ s větším odstupem pak pekaři (6). Post primátora byl v průběhu třicetileté války bez výjimky obsazen některým ze zástupců těchto řemesel. Větší byl také počet krejčích (5) a ševců (4), ostatní řemesla byla podle zjistitelných údajů zastoupena po jedné osobě (mydlář, kožešník, rybář, sedlák, uzdař). Odpovídá tomu i struktura cechů v Brandýse. Ve své maximální podobě na počátku třicetileté války ji tvořily cechy nákladnický, pekařský, řeznický, kovářský, krejčovský, kožešnický a pořádky šenkýřů a obyvatel.⁹⁶⁷

Struktura menších úřadů nedoznala v průběhu třicetileté války významnějších změn. Tvořili je kostelníci (2-4 osoby), úředníci zádušní a špitální (2-3),⁹⁶⁸ desátníci (do r. 1633 devět osob, od r. 1634 čtyři), úředníci důchodů obecních (2-3), úředníci k pekařům, řezníkům a vězňům (2-4),⁹⁶⁹ nad dvorem a k soli (1; pouze v r. 1618), nad sladovnou (1-2), nad vahou, resp. „*vážnej*“ (1), celní (2), „*vejběrcí od dobytkův*“ (2), kominíci (4), nad měrami, resp. „*měřiči*“ (4), „*škodníci*“ (4) a nad tržným, kalem a kašnou (1).⁹⁷⁰ V r. 1636 byl také jednorázově ustaven úřad perkmistra k sázení vína (1) a v l. 1637-1638 úředník „*k přehlížení osob v chrámě Páně*“ (1). Významnější úřady, jako například dohled nad pekaři a řezníky, vykonávali bez výjimky členové rady.

* * *

Co se týče období rekatolizace v Brandýse, máme oproti Nymburku i řadě jiných měst k dispozici jedinečnou možnost sledovat podrobně její průběh díky dochovaným pamětním knihám, především ale díky radním manuálům. Představuje poněkud jiný model, než který lze v obecných rysech sledovat v královských městech. Do dějin brandýské městské správy plně patří – můžeme totiž rovnou říci, že ačkoli lze hejtmana Celleru označit za iniciátora a patrona většiny kroků, roli vykonavatele plnila z největší míry městská rada. Její složení po obnově 28. února 1622 se ještě zásadním způsobem nelišilo od dosavadního, pouze se v ní znovu

⁹⁶⁶ Těch bylo pravděpodobně ještě o něco více, jen se zatím nepodařilo údaj vždy plně verifikovat. Nákladnictví mohlo být spojeno i s jiným povoláním – to je také případ dvou radních písařů (srov. níže).

⁹⁶⁷ Pamětní kniha 1582-1622, fol. 257r, zápis z 13. 3. 1619.

⁹⁶⁸ V r. 1633 se objevují výjimečně také úředníci kostelní, personálně totožní s úředníky zádušními.

⁹⁶⁹ Výjimečně byl tento úřad rozdělen na tři samostatné (1638).

⁹⁷⁰ Sporadicky také rozděleno na jednotlivé samostatné úřady.

objevil za povstání vypuzený exponent katolické strany, pekař Ondřej Procházka.⁹⁷¹ Jeden podstatný rozdíl tu ovšem byl: tak jako v některých jiných městech byl dosazen purkmistr na celý rok, jemuž byl dán k ruce jeden z radních.⁹⁷² V Brandýse jimi byli Jakub Švestka a Vít Pepperle. Funkce primátora zůstala zachována, omezena ale podle všeho byla jakákoli faktická moc z ní vyplývající. Primátorem byl nadále též muž jako v období Bílé hory, Oldřich Košetický z Horek.

Generální pardon byl v Brandýse oproti královským městům publikován zhruba s měsíčním zpožděním. Na příkaz hejtmana byla 16. června 1622 svolána obec a hejtmanem osobně bylo Brandýským sděleno *„předně že J. M. C. ráčil 12 osob z stavu panského, rytířského doktory naříditi, aby ti, kteří se proti J. M. C. potřebovati dali, aby toho všeho uvažovali a jednomu každému proti zasloužení zapláceno bylo, podáno též bylo na ně. Před tím, zdaliž všecka obec tomu svolovala, čili některé osoby toliko, ušetřující toho p. hejtman, aby nevinný s vinným netrpěl, nebo toho času zvolení měli lepší rozum nežli obecní lid, proto aby nevinný s vinným netrpěl [!], při ouřadu kosteleckým svědkové, kteří zavedeni byli, která svědomí v plný obci čtena byla.“* Celkem se jednalo o svědectví šestnácti osob, v čele s novopečeným radním písařem Melicharem Podhorským, který sám sebe zřetelně považoval ze největší oběť protikatolických opatření v průběhu povstání a v této souvislosti podal hned osm spisů.⁹⁷³ Na dotaz, zda se chce obec zodpovídat kolektivně nebo po jednotlivých osobách se hejtmanovi dostalo jednoznačné odpovědi: *„Po přečtení takových svědomí povoleno obci k vystoupení a rozmyšlení, zdaliž chtějí všecka obec při těch, kteří na sebe svědomí dané mají, držeti. Odpověď dána, že ne, jeden každý za sebe má odpovídat, kterýmžto osobám k odvedení nevinny odklad do dvou neděl dán.“* O dalších postizích jednotlivců manuály ani jiné, zatím prozkoumané prameny nevypovídají, patrně nebyly nijak velké – rozhodně ne pro ty, kteří byli ochotni bez větších problémů konvertovat.

Od následujícího shromáždění obce 11. července 1622 se pravidelným úvodním bodem stalo napomínání sousedů k hojnější účasti na mších a postupem času i k dalším rituálním úkonům.⁹⁷⁴ Přes sliby ze strany obce v tomto směru nebyl hejtman dlouho spokojen.

⁹⁷¹ Radní manuál 1609-1623, zápis z 28. 2. 1622.

⁹⁷² Srov. případ Mladé Boleslavi uváděný v oddílu III.3.

⁹⁷³ Po Melicharu Podhorském následovali Ondřej Procházka, Jan Baše, Alexandr Raičl, David Kheller, jeho žena Anna, Podhorského žena Anna, Dorota Sylvestrová, Dorota Cikánka, Jakub Švestka, Pavel Průša, Jiří Velvarský, Jakub Volinský, Anna Lužecká, Ludmila Kočová a Jan Sautor. Radní manuál 1609-1623, zápis z 16. 6. 1622.

⁹⁷⁴ *„Předně napomenutí učiněné od P. P. P. strany Chrámu Páně, že se jich málo v témž Chrámě při službách B[ožích] nachází, aby na potomní časy pilnější byli.“* Radní manuál 1609-1623, zápis z 11. 7. 1622. Podobně 21. 9.: *„Co se dotejče Chrámu Páně, že se velice málo jich v něm nachází, nýbrž aby raději páni sousedé vyhledávali toho, co jim k spasení duší svých prospěšno jest.“* Odpověď ze strany obce byla vstřícná: *„Na artykule podané, jako předně co se dotejče služeb Božích, že spíšeji po hospodách a na páleným se nacházejí, nežli při službách Božích, v tom se všecka obec zakazuje.“*

Počátkem listopadu opět „*předně pan purkmistr vůli a nařízení pana hejtmána jsou obecním starším, tolikéž i vši obci oznámiti nepominuli, kterak mnozí jsou bezbožní, že do chrámu Páně choditi zanedbávají. Pokud by se jináč dalo, že by pan hejtman na jinou cestu trefiti a uhoditi musel*“.⁹⁷⁵ Tady už přišla ke slovu zatím ještě nekonkrétní, ale důrazná výhrůžka.⁹⁷⁵ Jak již bylo řečeno, hejtman málokdy figuroval na těchto shromážděních osobně, mnohem častěji napomínal obec jeho jménem purkmistr a při té příležitosti byly případně veřejně čteny hejtmanovy písemné pokyny. Na sklonku r. 1622 si většina sousedů v Brandýse podle všeho ještě nepřipouštěla reálnou možnost radikálních donucovacích postupů při změně víry.⁹⁷⁶

Počátkem nového roku byl dosazen na místo primátora Jiří Herynk. Došlo k tomu z prozaického důvodu – úmrtí jeho předchůdce.⁹⁷⁷ Oldřich Košetický z Horek zemřel někdy před 29. srpnem 1622.⁹⁷⁸ Následovala obnova rady, nyní ve svém složení už poněkud více proměněná v pátek 3. února 1623. Purkmistrem na celý rok se stal Pavel Průša, primátorem zůstal Jiří Herynk. Většina radních už v té chvíli zřejmě přijala katolickou víru nebo k tomu rychle směřovala – hejtman s velikou pravděpodobností konšely zpracovával sám, protože měli jít příkladem, a to se muselo odrazit i ve složení nové rady. Hejtmanův požadavek na konverzi i hrozba odnětím privilegií tak záhy zazněla opět prostřednictvím purkmistra.⁹⁷⁹ Jen několik dní nato byly do rady povolány brandýské vdovy, kde „*jim vůle J. M. C. oznámena, předně jim napomenutí dostatečné v příčině pobožnosti a dobrého a chvalitebného chování učiněno. Potom, aby jedna každá katolickou víru přijala. Pokud by pak toho která učiniti se zpěchovala, tehdá co jest jiným sousedům oznámeno, co by je potkati jmělo, toho že též ony nésti musí*“.⁹⁸⁰ Za celou obec podal spis v záležitostech víry 6. března Jan Vorel. Ze stručné

⁹⁷⁵ Radní manuál 1609-1623, zápis z 3. 11. 1622.

⁹⁷⁶ Tak na následujícím shromáždění obce: „*Předně pány [radními] obec jest napomenuta v příčině náboženství, že málo proti napomenutí činí a do chrámu páně málo se jich spatruje. Vedle toho čteno obci psaní od J[eho] [Milos]ti pana hejtmána v příčině katolického náboženství učiněného*“.⁹⁷⁶ Odpověď obce zněla: „*Co se prvního artikule v příčině pobožnosti a Chrámu Páně dotejče, pana hejtmána, poněvadž při postupování kolatury panu arcibiskupu jest připovědino, že kteří pod obojím pravého náboženství jsou, při něm že zanechání budou, té důvěrné naděje jsou*“.⁹⁷⁷ Radní manuál 1609-1623, zápis z 26. 11. 1622.

⁹⁷⁷ „*P. Jiří Herynk z nařízení pana hejtmána za primátora prohlášen u přítomnosti pánův starších z obce i některých spolusousedův*“.⁹⁷⁸ Radní manuál 1609-1623, zápis z 16. 1. 1623.

⁹⁷⁸ Tehdy žádal Adam Chytraeus jako starší nákladnického cechu, aby byl obnoven úřad cechmistrů, „*poněvadž druhý starší prostředkem smrti z tohoto světa pojat jest*“.⁹⁷⁹ Starším nákladnického cechu byl primátor Oldřich Košetický ustanoven 24. 1. 1622. Radní manuál 1608-1623, zápisy z 24. 1. a 29. 8. 1622.

⁹⁷⁹ Stalo se tak hned na prvním shromáždění obce po obnově rady: „*Předně a nejprve od Božských věcí počnouc napomenutí učiněno, aby předně Pána chválili, jemu se modlili, a jestliže by až posavad nedbanliví v službách Božích byli, aby povstali et: Druhá příčina, která se dotejče všech, že v dobré paměti mohou snášeti JM pana hejtmána jak oustní, tak i skrze psaní napomenutí, aby všickni svorní v víře, aby k víře katolický přistoupili. Vedle toho že jest se v tom ohlásil, pokud neb[ud]ou chtěti, že chce privilegia a nadání odnítí, v tom aby se rezervovali [?] a rozpomenuli*“.⁹⁸⁰ Radní manuál 1609-1623, zápis z 8. 2. 1623.

⁹⁸⁰ Radní manuál 1609-1623, zápis z 13. 2. 1623.

zmínky a paralel lze jen uvažovat na obsah, jímž jistě byla žádost o zachování statu quo.⁹⁸¹ Další žádosti byly ze strany brandýských měšťanů podobojí podána 24. dubna a znovu 30. května 1623 přímo císaři, získali ale jen prodloužení lhůty do sv. Trojice (11. 6.).⁹⁸²

Další sociální skupinou, na níž byl vyvinut ze strany hejtmána prostřednictvím rady tlak na změnu víry, byly cechy. A to v první řadě ty nejsilnější, potravinářské. Když 3. dubna 1623 žádali jako každý rok starší pekařského a řeznického cechu za propuštění z funkcí a zvolení nových cechmistrů, byli svých funkcí skutečně zproštěni, ale na jejich místa nebyly uvedeny nové osoby.⁹⁸³ Že byla důvodem takového postupu víra, bylo výslovně uvedeno o tři týdny později, kdy dostaly všechny cechy příkaz k odevzdání svých cechovních truhlic na radnici. Pekařům byla až do konverze zakázána činnost a v jednom případě byl významný člen cechu potrestán za nedodržení slibu k přijetí katolické víry vězením.⁹⁸⁴ Přes jisté snahy této potupě zabránit a přes jisté časové prodlení se cechovní truhlice nakonec ocitly v opatrování rady či snad přímo hejtmána⁹⁸⁵ a nebyly cechům vráceny ani poté, co se jejich členové otevřeně přihlásili ke katolictví.⁹⁸⁶ Se ztrátou cechovních truhlic přišli řemeslníci o možnost využití cechovních peněz na běžné výdaje nutné pro chod cechu, kolektivní festivity

---

⁹⁸¹ „Jan Orel na místě vsí obce při vstoupení podali žádost svou na spisu v příčině náboženství.“ Radní manuál 1609-1623, zápis z 6. 3. 1623.

⁹⁸² T. V. BÍLEK, *Reformace katolická*, s. 42n.

⁹⁸³ „Páni starší cechu pekařského u přítomnosti jiných pekařův žádali, aby propuštění byli. Z nařízení pana hejt[mana] jsou propuštění a jiní žádají na jich místa do jistý vůle páně nejsou zvoleni. Počty své pořádně aby odvedli v pondělí po neděli Jubilate. Páni cechmistři poctivého cechu řeznického i s pány řezníky dle vyžádaného vstoupení žádali, aby z povinnosti propuštění byli. Jsou propuštění, však jiní nejsou zvoleni, nýbrž aby se ku panu purkmistru utíkali. Počty své též aby pořádně vykonali v pondělí po neděli Jubilate.“ Radní manuál 1609-1623, zápis z 3. 4. 1623.

⁹⁸⁴ „Páni cechmistři [...] poctivých cechův obesláni do rady, aby truhlice cechovní na rathauz odevzdali. Pekaři obesláni do rady, aby pečení všelijakého zanechali, pokud víru katolickou nepřijmou. Matěj pak Long, že j[es]t připověděl katolickejmu bejti a neučinil toho, nýbrž P. P. podvedl, má vězením trestán bejti.“ Radní manuál 1609-1623, zápis z 24. 4. 1623.

⁹⁸⁵ „Starší šenkýři při vstoupení skrze spis žádali, aby pokladnice jejich na rathauze zůstávali mohla. Neužili toho, protože j[es]t jistě nařízení pana hejtmána prošlé, aby pokladníci složili. Starší obyvatelé i s jinými společníky svými při vstoupení též podobnou žádost svou podali, jako i starší šenkýři. Jsou podobnou odpovědí spraveni. Páni cechmistři poctivého řemesla pekařského při vstoupení složili pokladnici cechovní dle nařízení J[eho] [Milos]ti pana hejtmána.“ Radní manuál 1609-1623, zápis z 15. 5. 1623.

⁹⁸⁶ „Páni řezníci k katolickému náboženství se přiznávající vedle povoleného vstoupení žádali, aby jim truhlice cechovní pro učinění [?] dobrého řádu a cechu byla navrácena, tak abychom se mohli dobře řídit a spravovati a za starší mezi nimi jisté osoby aby byly nařízeny. K žádosti jich truhlice jest pod ochranu pana primátora a pana Matouše Mšenského propuštěna, a když čas tomu sloužití bude a rozmnožení v katolický víře jinší budou, že potom na jich žádost, když toho vyhledávají budou, mají odpověď dostati.“ Radní manuál 1608-1623, zápis ze 4. 9. 1623.

apod.⁹⁸⁷ K postupnému vracení truhlic spojenému s obnovou cechovních starších začalo docházet od jara následujícího roku.⁹⁸⁸

Ve dnech 24. a 25. května byli znovu napomínáni ke konverzi nejprve brandýští sousedé, a potom už i obyvatelé. Na dotaz, zda se měšťané dočkali příznivé odpovědi na své podání ohledně náboženství od „Jich milostí“, tedy zřejmě radů české komory či přímo místodržících, mohli odpovědět jen záporně.⁹⁸⁹ S rekatolizací jistě přímo souviselo i nahrazení čtyř členů městské rady jinými osobami 29. května;⁹⁹⁰ o měsíc později byli v radě ke konverzi individuálně vybízeni význačnější měšťané.⁹⁹¹ Víceméně souběžně začali být postihováni ti, kteří se proti katolíkům někde na veřejnosti vyslovili nahlas.⁹⁹²

Po žních 1623, tedy téměř rok před podobným císařovým nařízením z 6. května 1624 pro královská města, přistoupil hejtman k rozhodujícímu kroku – zapovězení provozování živností nekatolickým měšťanům. Opět se tak stalo prostřednictvím rady. Na shromáždění obce 24. srpna 1623 byli brandýští sousedé nejprve napomenuti, že *„obojí, jak katoličtí, tak pod obojí, jsou velice nedbanliví služeb Božích i jich manželky, pročez dle přikázání Božího a svou povinností křesťanskou jsou napomenuti, aby hleděli tu svou nedbanlivost napravit a Pána Boha s svejmi modlitbami hleděli v jeho hněvu velikým hněvu krotiti, nebo svět k ničemuž dobrému se schyluje.“* Potom jim bylo *„p. hejtmána psaní přečteno, aby obilí*

⁹⁸⁷ Starší šenkýřského cechu žádali téměř po roce, *„aby jim truhlice z práva byla propuštěna, poněvadž nyní tak dítky mezi nimi promírají, tudy aby mohli v té důležité potřebě své žádosti užítí a průvody křesťanské mrtvým tělům prokazovati. Proti této žádosti za odpověď dáno, když budou za obnovení svého pořádku žádati, mají místnější odpovědi o propuštění jich truhlice dosáhnouti.“* Radní manuál 1624-1630, zápis z 12. 2. 1624.

⁹⁸⁸ Tak 29. dubna 1624 pro spojený cech kovářů, kolářů, bednářů, zámečníků a sedlárů, 5. května 1624 pro cech pekařů, 13. 1. 1625 pro cech ševců. Radní manuál 1624-1630, zápis z 29. 4. 1624, fol. 8v-9r; zápis z 5. 5. 1624, fol. 11v; zápis z 13. 1. 1625, fol. 37v.

⁹⁸⁹ *„Z nařízení J[eho] [Milos]ti pana hejtmána obec do rady povolána v příčině náboženství, zdaliž co od Jichmití mají za odpověď dáno, aby přednesli. Nic se nenašlo. pročez aby žádný živnosti nevedl, jest jim přísně zabaveno.“* Radní manuál 1609-1623, zápis z 24. 5. 1623.

⁹⁹⁰ *„J[eho] [Milos]t pan hejt[man] skrze psaní k ouřadu učiněné propustil některý konšely, jakožto Václava Bukače, Matěje Kropáčka, Matěje Suchánka, Ludvíka Cyrýna, na místo jejich Davida Houžvičku, Matěje Víta starého, Matouše Mšenskýho a Jana Rotcibera nařizuje a dosazuje. Povinnost na zámku činiti mají.“* Radní manuál 1608-1623, zápis z 29. 5. 1632. Podle Pamětní knihy 1622-1782, fol. 8r, jich bylo dokonce pět (vyměněn byl rovněž Vít Pepperle, pátým nově nastoupivším radním byl Jan Pelikán). Nahrazen byl na postu staršího rychtáře Martinem Rakovnickým také Jan Vorel.

⁹⁹¹ *„Jisté osoby z nařízení J. M. pana hejtmána jsou do rady povolány a zdaliž by katoličtí chtěli bejti, předně Pepperle učinil své ohlášení, že j[es]t žádal, aby mu lhůta do So Havla dána byla. Adam Chytraeus že miní přistoupiti do konce. Samuel ibidem, Martin Lichovský, idem q[uod] alii, Martin Václavíček, vdovy též. K cechu řeznickému, kteří jsou z jich cechovníkův dlužní, takový dluhy do třetího dne složiti mají při úřadě. Jan Štětina své rozmyšlení o přijetí víry katolický oznámiti má dne pondělního nejprve předtího.“* Radní manuál 1608-1629, zápis z 30. 6. 1623.

⁹⁹² *„Jiříka Veseckýho manželka povolána do rady v příčině lehkovážného mluvení proti katolickým lidem. J[es]t jí nalezeno šatlavní vězení. Mečírka povolána do rady, že j[es]t též lehkovážně proti manželu svému v příčině náboženství katolického [mluvila], j[es]t jí nalezeno vězení.“* „Obyvatelé města tohoto povolání do rady též v příčině náboženství, aby (pokud by své obživení jmíti při této obci chtěli) k katolickému náboženství přistoupili. Kteří by pak nechtěli a o katolických něco mluvili, ti a takoví mají skutečně trestání býti.“ Radní manuál 1609-1623, zápisy z 2. 5. a 25. 5. 1623.

žádného a vzláště židé ven z obce neprodávali, pokudžby kdo v tom shledán byl, i toliko kdo by živnost nejša katolický jakou provozoval, že má ku příkladu jiným ztrestán býti, i o tom jim dostatečně poručeno, aby hleděli to zastaviti.“ Sousedé argumentovali tím, že bez provozování živnosti nebudou moci platit berně a jiné poplatky. Dostalo se jim ale pouze slibu, že pokud podají žádost písemně, bude hejtmanovi přednesena. Potom byli před radu předvoláni obyvatelé a napomenuti obdobným způsobem.⁹⁹³ Nařízení o živnostech byla potom opakována i jednotlivcům, když přestoupili před radu.⁹⁹⁴

Konverzí byly podmíněny i tak běžné majetkoprávní úkony jako vydání dědické spravedlnosti.⁹⁹⁵ V praxi se tak dělo ještě předtím, než hejtman nechal oficiálně vyhlásit, „že manželka po manželu, syn po otci, bratr po bratru, sestra po sestře, krevní přítel po příteli, dědictví, pokudž katolickým nebude, užiti nemají“.⁹⁹⁶

Souběžně začali být zatvrzelejší sousedé nuceni k prodání svého nemovitého majetku a vystěhování z města. Velké množství zpráv o trzích s nemovitostmi obsahují zápisy

⁹⁹³ „Naposledy sousedé pod obojí žádali pro milosrdenství Boží, aby mohla za ně přímluva k J[e]ho [Milos]ti panu hejtmanu tak, aby vždy nějakou živnost mohli provozovati a v zahálce neležeti, tudy aby mohli berně a jiné poplatky jak do důchodův JMC, tak i k obci odvozovati. Jest jim zakázání učiněno, aby svou žádost na spisu přednesli, že chtějí takovou žádost J[e]ho [Milos]ti panu hejtmanu skrze jisté osoby odeslati.“

„Obyvatelé jsouce povoláni, jest jim dostatečný napomenutí učiněno, aby předně království Božího vyhledávali, že jim všechny jiné věci předány budou, ale oni že málo na to pamatují, do Chrámu Páně jak ve dni nedělní, tak i sváteční v malém počtu chodí, protož aby hleděli napraviti a svou pilností v modlitbách pána Boha svého v hněvu velikém krotiti.“ Radní manuál 1608-1623, zápis z 29. 8. 1623. Srov. také T. V. BÍLEK, Reformace katolická, s. 42.

⁹⁹⁴ Konkrétně lze poukázat na případ Jana Chocholína, který byl na počátku června 1624 upozorněn, že „pokudž k náboženství katolickému nepřistoupí spolu i s manželkou svou, živnosti a prodaje všelijakého užiti nemají“. Záhy nato „Jan Chocholín při vstoupení žádal, aby je[mu] vysvědčení dáno bylo, jak jest se při této obci choval. Poněvadž jiní, kterým se zde nelíbilo zůstávati a jinam se odebírali, tehdy i on vedle nich podobným příkladem má své žádosti užiti.“ Ve městě ale setrval a nadále a svou živnost vedl pravděpodobně pokoutně. Ještě v říjnu téhož roku „při vstoupení žádal, aby jemu v trhové dny prodej propuštěn byl.“ Dostalo se mu odpovědi, že „z slušných příčin a je[mu] pve vědomých své žádosti užiti nemá, an i váha obecní se je[mu] zapovídá, poněvadž k ní práva nemá, jako i k jiné živnosti, [podle] představené vrchnosti prošloho nejednoho nařízení. Jestliže se toho dočinil a jiné váhy užíval, víc [?] mu to obrácené bude, aby sám sobě k vině a ne jinému přičítal.“ Teprve v listopadu 1624 Jan Chocholín „poznal a přistoupil k víře katolický“. Jeho konverze ale zřejmě byla mimořádně povrchní, protože již počátkem března byl trestán za své protikatolické projevy, včetně urážky rady: „Jan Chocholín nestoudně obojímu právu jak purkmistrskému, tak rychtářskému [mu] na odpor se stavějice odboj učinil a své[mu] pastorku do vězení šatlavního jíti zbraňoval, nadto vše lidi katolické nešlechtně a nedůvodně svým jazykem, že jsou jeho šelmy podvedli a k víře katolické přivedli, zlehčil a potupil; a jiných lehkovážných slov mluvit se dopustil, o čemž obšírněji [z] správ hodnověrných se to vynachází, pro kteréžto vejstupek [!] a takové řeči nevážné, potupné jak k Bohu, tak i vrchnosti k urážce [?] čelící vůle slušné [?] vedle práv psaných a nálezův vrchním právem přisouzených ku příkladu jiným lidem nevážným strestán býti, ale prohlídajíce k jeho šedivému věku sešlému i k nerozumu, pro vzdělání a zejskání jiných potupníkův jak Boha, vrchnosti, tak obojího práva vězením šatlavním za dvě neděle pořád zběhlé strestán býti a potom pokudž 50 ss míš. proti dostatečné přípoovědi jeho složití má a povinen bude, kteréžto peníze na vydláž[d]ení nové ulice k kostelu vynaložené býti mají.“ Radní manuál 1624-1630, zápis z 3. 6. 1624, fol. 15r; zápis z 10. 6. 1624, fol. 15v; zápis ze 14. 10. 1624, fol. 27v; zápis ze 14. 11. 1624, fol. 34r; zápis z 1. 3. 1625, fol. 53v.

⁹⁹⁵ „Joanna, manželka pekaře zámeckýho, z nařízení Jeho [Milos]ti p. hejtmana, pokudž k katolickému náboženství nepřistoupí, že toho dědictví ani bratří její užiti nemají, j[es]t jí oznámeno. Žádala za odklad té věci, že ona tak rozumná není, až s mužem a bratry o to promluví.“ Radní manuál 1624-1630, zápis z 29. 4. 1624, fol. 9v.

⁹⁹⁶ Radní manuál 1624-1630, zápis z 22. 5. 1624, fol. 14r.

v radním manuálu ze září 1623, zvláště z 11. 9. Několik sousedů bylo výslovně vybídnuto k opuštění města do tří dnů, případně byli tázáni, proč se nadále zdržují ve městě, když už prodali své domy.⁹⁹⁷ Ještě téhož měsíce byli nekatoličtí sousedé „zaznamenaní v rejstříku“.⁹⁹⁸ Tak jako v jiných městech docházelo po uplynutí různě dlouhé doby k návratu některých osob; usadit se znovu ve městě nebylo ale ani po konverzi vždy jednoduché.⁹⁹⁹ Při přijímání nových sousedů a obyvatel do města byla víra pod jednou samozřejmostí.¹⁰⁰⁰

Rada se musela zabývat také rituálními aspekty věci, jako bylo klekání: „*Modlení ráno, v poledne a u večer na klekání pro spokojení hněvu Božího bude se zvoniti, pročez aby hleděli na to pozor dáti a p. Boha za spokojení hněvu žádati, a kdyby je zvuk zvonův zastihl a kohokoliv máje bez všelijakého studu kleknouti.*“¹⁰⁰¹ Pravidelnou součástí života Brandýských se v té době také stala procesí do sousední Staré Boleslavi.¹⁰⁰² Napomínání k víře bylo na počátku roku 1624 již běžnou součástí a obvykle hned prvním bodem většiny shromáždění obce.¹⁰⁰³ Příkladem měli samozřejmě jít sami konšelé.¹⁰⁰⁴ Konvertitům hejtman vyčítal povrchnost, průvodní jev celého rekatolizačního úsilí 20. let.¹⁰⁰⁵

Na shromáždění obce 22. května 1624 byla „ubikvitářům“ stanovena znovu několikadenní lhůta k přijetí katolické víry nebo k vystěhování z obce.¹⁰⁰⁶ Ještě při obnově

⁹⁹⁷ Tak 11. září 1623: „Šimon Nosek s Matějem Vítovým do rady povolání, poněvadž k víře katolický přistoupení nechtějí, tehdá že domy jejich k šacunku, poněvadž se kupec nachází, přijdou, jest na ně podáno, zdaliž katoličtí chtějí bejtí. Šimon Nosek i Matěj se ohlásili, že toho učiniti nemohou, než poněvadž jest kupec, že chtějí prodati.“ Podobně byl k prodaní domu nucen Bartoloměj Orel a Magdalena Mostní; Janu Šoltovi a Fenikovi byla dána lhůta k vystěhování do tří dnů. O týden později radní napomínali k vystěhování Kašpara Sojku, Hanse Hofmana, Václava Jelínka a Matouše Lichovského, kteří již prodali své grunty. Radní manuál 1608-1623, zápis z 11. 9. a 18. 9. 1623.

⁹⁹⁸ Radní manuál 1608-1623, zápis z 25. 9. 1623.

⁹⁹⁹ Tak se na podzim vypovězený Bartoloměj Orel o několik měsíců později před radou několikrát zavazoval, že chce jít ke zpovědi a přijímat pod jednou, „a to v Městech pražských“. Bartoloměj Orel (Vorel) byl synem Jana Vorla, který jménem podobojích z obce podával o rok dříve žádost o zachování při víře. Radní manuál 1624-1630, zápis z 26. 2. 1624, fol. 2r; zápis z 15. 4. 1624, fol. 6v.

¹⁰⁰⁰ „Eliáš Neubbr žádal za obyvatele přijat býti, však s přípovědí tou, že chce k náboženství katolické[mu] přistoupení. Když to skutkem vyplní, má své žádosti užítí.“ Radní manuál 1624-1630, zápis z 26. 4. 1624, fol. 8v.

¹⁰⁰¹ Radní manuál 1608-1623, zápis z 6. 11. 1623.

¹⁰⁰² „Processí svatá v pátek prv přídšití do Staré Boleslavě vykonati se má pro zkrocení hněvu Božího a proseb vylévání za déšť k svažení země a obilíčka.“ Radní manuál 1624-1630, zápis z 22. 5. 1624, fol. 14r

¹⁰⁰³ Před velikonocemi byli Brandýští vybídnuti, „sousedí katoličtí aby hleděli na sobě skutek pobožnosti dokázati a jak k spovědi svaté, tak i k přijímání velebné svátosti zkroušeným srdcem přistoupení a mezi sebou smírnost, lásku křesťanskou zachovati.“ Radní manuál 1624-1630, zápis z 1. 4. 1624, fol. 5r.

¹⁰⁰⁴ „Co se služby Boží dotejče, aby sami osobně na sobě příklad dávali a jiné k tomu vedli a napomínali, konšelé, ale že málo na to z obce dbají.“ Radní manuál 1624-1630, zápis z obnovy rady hejtmanem 11. 6 1624, fol. 16v.

¹⁰⁰⁵ „Sousedí náboženství katolického aby povrchně svého náboženství katolického neprovozovali, nýbrž i skutkem aby hleděli to konati, tudy aby hněvu Božího ujítí mohli.“ Radní manuál 1624-1630, zápis z 22. 5. 1624, fol. 14r.

¹⁰⁰⁶ „...nařízení téhož p. hejtmana ubikvitářům oznámeno, aby na konec k víře katolické přistoupení, přídšitých svátkův svatodušních, a pokudž k tomu nepřistoupí, tehdy jeden každý svou cestou, kde se je[mu] dobře vidí, aby šel.“ Svatodušní svátky toho roku připadaly na neděli 26. května 1624. Radní manuál 1624-1630, zápis z 22. 5. 1624, fol. 14r.

radu o tři týdny později ale musel hejtman opakovat své nařízení osobně.¹⁰⁰⁷ Následujícího půl roku běželo rekatolizační úsilí patrně spíše pod povrchem vnějšího dění, kam bylo zatlačeno vysokými nároky na kontribuce, jejichž splácení městskou radu plně zaměstnávalo.

Poslední fáze rekatolizace ve městě nastala počátkem listopadu 1624 a vyznačovala se oproti předchozím krokům značnou systematickostí a individuálním postupem vůči všem zbývajícím nekatolíkům. Ve čtvrtek 14. listopadu bylo „z jistého nařízení jménem a na místě J. M. C. pana hejtmána jest všem pod obojí ještě zůstávajícím v známost uvedeno, aby k víře katolický přistoupili a již dále času k rozmyšlení sobě nebrali a své rozmyšlení ihned oznámili. Pakli nemíní, aby do třetího dne vezmouce svý, kde se jim dobře vidí, [se] obrátili.“ Hned vzápětí byli jednotliví sousedé, po nich vdovy a „řemeslníci, obchodníci“ radními individuálně tázáni. Celkem se jednalo o 41 osob. Odpovědi byly zaznamenány do radního manuálu a zněly vesměs záporně, maximálně se tázaní dožadovali delší lhůty k další odpovědi. Nařízení rady ovšem znělo, že „Po vyjití třetího dne p. rychtářové mají do jednoho každého do[mu] jíti, a pokudž k víře katolický nepřistoupí, tehdy vezma je za ruku, ven z do[mu] vyvésti je mají“.¹⁰⁰⁸ Z jedné z odpovědí také s velkou pravděpodobností vyplývá, že i v Brandýse byl jako donucovací prostředek již dříve použit zákaz pohřbívání zemřelých nekatolíků na hřbitově,¹⁰⁰⁹ zcela výjimečně se objevuje také poznámka o kvartýrování vojáků.¹⁰¹⁰

Od té doby docházelo k dalším hromadným předvoláním brandýských nekatolíků po jednotlivých společenských vrstvách před radu, kde byli po jednom dotazováni. Výsledky byly i nadále zaznamenávány do radního manuálu.¹⁰¹¹ Postižení si mezitím začali vytvářet různé obranné mechanismy, takže když bylo 14. ledna následujícího roku před radu a hejtmána předvoláno 154 osob z řad sousedů i obyvatel, včetně manželek a vdov, velká část z nich předtím odcestovala z Brandýsa do některého z okolních měst, zůstala doma s odvoláním na nemoc nebo se jednoduše bez udání důvodu nedostavila. Ti, kteří byli

¹⁰⁰⁷ „Naposledy jménem a na místě J. M. C. pána našeho nejmilostivějšího aby skutečně tvrdošijní, všelikého řádu a důstojenství postavení, k víře katolické přistoupili, pakli ne, tehdy všech statkův, dědictví zbavení býti mají. Což vše skrze patenty netoliko při domácích, ale při vyšším stavu to vše aby k katolické[mu] náboženství přistoupili, nařízeno bude.“ Radní manuál 1624-1630, zápis z 11. 6. 1624, fol. 16v.

¹⁰⁰⁸ Z jednotlivých odpovědí lze citovat např. Martina Lichovského („Nemíním bejtí katolickým, když jsem svůj grunt prodal a o všecko přišel.“), Jana Wencembergera („Nemohu, než co jsem z mladosti mé[mu] náboženství se učil, tak v něm setrvám, a tu se obrátím, kde jsou mně rovní.“), Anny Khellerové („Nemíním. Kdybych minila, prve nedala bych se tak dlouho tejrati.“) či Jana Hlásného („Jak jsem zrozen, přitom trvám, nemíním katolickým býti.“) Většina odpovědí se omezovala na lakonické: „Nemíním.“ Radní manuál 1624-1630, zápis ze 14. 11. 1624, fol. 32v-33r.

¹⁰⁰⁹ „Barbora Tumlerová: Na ten čas nemíním, já chci v tý víře umřítí a vzlástě, že můj manžel na tom místě jako jiný, že nebyl pochován.“ Tamtéž. Zákaz výslovně uvádí T. V. BÍLEK, *Reformace katolická*, s. 42.

¹⁰¹⁰ „Anně Jelínkové. Dva rejтары. Anně Truhlářce. Dva rejтары.“ Tamtéž.

¹⁰¹¹ Tak hned 15. listopadu (23 sousedů a vdov). Radní manuál 1624-1630, zápis z 15. 11. 1624, fol. 34r-35r.

zaměstnání v císařských službách, se zase odvolávali na svého nadřízeného, např. jágrmistra. U osob, jež se dostavily, zaznamenal písař příslib konverze u šesti sousedů a vdov, čtrnácti obyvatel a třinácti manželek sousedů (celkem 33 osob). Je příznačné, že konverzi odmítla i manželka purkmistra Pavla Průši Salomena. Purkmistr alespoň „*připověděl ji k tomu jmíti*“.¹⁰¹² O dva dny později po stejné proceduře přislíbilo přestoupit ke katolictví už 40 osob ze 73 a ještě do konce týdne dalších 9.¹⁰¹³ Ještě na počátku května 1625 bylo před městskou radu předvoláno 19 osob, z nichž konverzi připovědělo šest,¹⁰¹⁴ a sporadicky se nátlak na jednotlivce objevuje i v dalších týdnech.¹⁰¹⁵

Zatímco rada se na shromážděních obce nadále omezovala na obvyklá napomenutí k hojnější návštěvě bohoslužeb bez jakýchkoli praktických sankcí, tlak na praktické projevy víry začal být vyvíjen ze strany „duchovní vrchnosti“. V říjnu téhož roku byla obci „*stížnost p. děkana přednešena, jak velice služeb Božích a Církevních zanedbávají, a to buď katoličtí neb nekatoličtí, že žádné[mu] nepovolí zvoniti, ani na krchov nedá pochovati, pročez chtějí-li od Boha předně, potom od vrchnosti trestání ujíti, aby pilnější služeb Božích byli. Rychtářové pozor na to dáti mají*“.¹⁰¹⁶ Souběžně byl vyvíjen tlak na několik zbývajících jednotlivců, buď obzvláště zarputilých,¹⁰¹⁷ nebo výše postavených, kteří nebyli zahrnuti do dřívějších plošně prováděných donucovacích akcí.¹⁰¹⁸ Formální stránka rekatolizace, v níž si konvertité víceméně vystačili s otevřeným přihlášením se ke katolictví, tak byla ke konci roku 1625 v nejhrubších rysech ukončena.

V.4 Brandýská městská kancelář za třicetileté války

Hned na začátku r. 1618 byl do funkce mladšího, resp. druhého písaře (používána byla obě označení) přijat **Jiřík Konětopský, jinak Hyppodius**, ovšem pouze do sv. Havla téhož roku.¹⁰¹⁹ Nezdá se, že by se jinak v této službě zdržel delší dobu, nadále již není jako radní písař připomínán a nenasvědčují tomu ani sledování písařských rukou v městských knihách. V Brandýse ovšem zůstal a je tu doložen mezi obyvateli ještě na počátku r. 1625, kdy odmítal

¹⁰¹² Radní manuál 1624-1630, zápis ze 14. 1. 1625, fol. 39v-43r.

¹⁰¹³ Radní manuál 1624-1630, zápisy ze 16.-18. 1. 1625, fol. 43v-45r.

¹⁰¹⁴ Radní manuál 1624-1630, zápis z 10. 5. 1625, fol. 66r-v.

¹⁰¹⁵ Tak 25. 6. (dvě osoby, jedna připověděla) Radní manuál 1624-1630, fol. 73r.

¹⁰¹⁶ Radní manuál 1624-1630, zápis z 8. 10. 1625, fol. 83r.

¹⁰¹⁷ Radní manuál 1624-1630, zápisy z 13. a 18. 10. 1625, fol. 83r-v.

¹⁰¹⁸ „*Viktorin Škopek jsa z poručení obeslán, jest jemu vůle J. M. C. v známost uvedena, aby [na] katolickou víru přísahal*.“ Radní manuál 1624-1630, zápis z 13. 10. 1625, fol. 83v.

¹⁰¹⁹ Radní manuál 1608-1623, zápisy z 8. 1. a 15. 1. 1618.

konvertovat ke katolickému náboženství,¹⁰²⁰ stejně jako Anna Konětopská, snad jeho žena.¹⁰²¹ Záhy se asi byl nucen vystěhovat, protože z pramenů zcela mizí.

Ať už strávil Jiří Konětopský v písařské službě v době počátku stavovského povstání jakoukoli dobu, rozhodně to bylo po boku zkušeného kolegy, dlouholetého předního písaře **Adama Chytraea z Karlšperka**. Chytraeus pocházel z Třebechovic pod Orebem, studoval zřejmě na městské škole v Hradci Králové a bakalářský titul získal 28. srpna 1589 na pražské univerzitě z rukou M. Trojana Heřmanoměsteckého.¹⁰²² Působil poté jako správce školy v Praze, odkud přešel do Brandýsa. Tam se stal r. 1593 radním písařem.¹⁰²³ V r. 1618 mu tedy mohlo být mezi 50-60 lety. Díky Jiřímu Carolidovi získal prostřednictvím erbovního strýcovství predikát z Karlšperka.¹⁰²⁴ Jeho majetkové poměry nebyly jistě špatné – vedle místa radního písaře měl várečné právo a od r. 1619 do r. 1623, kdy byl podle nařízení hejtmána odvolán, působil jako jeden ze dvou starších nákladnického cechu.¹⁰²⁵ Od počátku 17. století byl majitelem dvou spojených domů na jižní straně brandýského rynku, které r. 1623 prodal Baltazaru Wernerovi.¹⁰²⁶ Jeho dcera Dorota, provdaná Hnátová, žila v Novém Městě pražském.¹⁰²⁷

Kariéra Adama Chytraea v rámci městské správy zřejmě vyvrcholila jmenováním do funkce radního 5. března 1619. I po svém jmenování na místo konšela nadále zapisoval do radních manuálů a dalších městských knih. Pouze v době, kdy na něj došla řada s výkonem purkmistrovského úřadu (do obnovení rady k tomu došlo dvakrát), zapisoval za něho mladší

¹⁰²⁰ Radní manuál 1624-1630, zápis ze 14. 1. 1625, fol. 41r.

¹⁰²¹ Radní manuál 1624-1630, zápis z 16. 1. 1625, fol. 44v.

¹⁰²² Téma jeho tezí znělo „*U. magistratum in puniendis delictis magis oporteat esse inclinatum ad clementiam quam severitatem?*“ a rozhodně tedy nebylo zcela odtažitě od budoucí praxe v městské správě. Rukověť 2, s. 408. U K. BERÁNKA, *Bakaláři a mistři*, s. 21, č. 45, uváděn jako „Adam Chitreus Trebochovinus“.

¹⁰²³ Rukověť 2, s. 408; J. V. PRÁŠEK, *Brandejs I*, s. 186. Chytraevým předchůdcem byl Tomáš Kantor.

¹⁰²⁴ Opis latinské listiny z r. 1610 v Knize zachovacích listů 1588-1658, fol. 19v-20r. Rukověť 2, s. 408, uvádí datum získání predikátu 19. 10. 1604, na jiném místě (Rukověť 1, s. 326) i s tím, že polepšení erbu Jiřímu Carolidovi v r. 1604 se vztahovalo i na jeho příbuzné. J. V. PRÁŠEK, *Brandejs I*, s. 221 uvádí r. 1598, což je zřejmě omyl (v r. 1596 získal predikát otec Jiřího Carolida). Podle Práška byl Adam Chytraeus „*přijat do erbu*“ společně se Samuelem Karlem, resp. Carolidem. To zní poměrně pravděpodobně – Samuel Karel (Carolides) byl brandýským mlynářem a jedním z bratrů Jiřího Carolida (Rukověť 1, s. 326). Ještě za stavovského povstání působil v Brandýse jako jeden z obecních úředníků, v r. 1620 mu bylo s jistou výminkou „*k vystěhování do Měst pražských do roka pořád zběhlého povoleno, však kdyby jaká potřeba byla a jemu vzkázáno bylo, aby se sem dal ochotně najíti, poplatky, berně a jiné poplatnosti časně hleděl odvozovati*“. Manuál 1608-1623, zápis z 5. a 12. 10. 1620.

¹⁰²⁵ Pamětní kniha 1582-1622, fol. 257r; radní manuál 1608-1623, zápisy z 24. 1. a 29. 8. 1622 (jmenován starším spolu s primátorem Oldřichem Košetickým z Horek a po jeho smrti znovu); zápis z 6. 3. 1623 (jmenován starším nákladnického cechu spolu s Jakubem Švestkou); zápis z 15. 5. 1623 („*Z nařízení Jeho [Milos]ti pana hejtmána Adama Chytraeus z povinnosti nákladnické propuštěn a na jeho místě pan Matyáš Borek nařízen.*“).

¹⁰²⁶ J. V. PRÁŠEK, *Brandejs I*, s. 19. Radní manuál 1608-1623, zápis ze 7. 7. 1623 („*Adam Chytraeus s Baltazarem Wernerem při vstoupení žádali, aby jim jak k trhu, tak i k zápisu na dům prodaný od Adama Chytraeusa Baltazarovi, písaři obilnímu, povoleno bylo. Vedle toho dekret Jti pana hejtmána přednešen. Jt. povoleno.*“).

¹⁰²⁷ J. V. PRÁŠEK, *Brandejs I*, s. 45.

písař.¹⁰²⁸ Po konfliktu s hejtmanem (srov. výše), o němž zanechal pamětní zápis, se už v následující radě v r. 1620 neobjevil.

Po r. 1620 sdílel Adam Chytraeus osud mnoha členů předbělohorských městských elit. Poté, co byl při obnově rady v r. 1622 jmenován radním písařem Melichar Podhorský, mizí Chytraeova ruka z městských knih. Potom byl postupně odsouván i z dalších postů (starší nákladnického cechu). V den, kdy městská rada povolila prodej jeho domu Baltazaru Wernerovi, ohlásil také svou připravenost složit účty ze svých dalších funkcí: „*Adam Chytraeus při vstoupení ohlášení své učinil, že jest s počtem svým školním, aneb literátským [?] hotov, kdykoli aneb koho by koli naříditi pan p[urkmistr a] p[áni] ráčí, že jej chce odvésti. Má se v pondělí při ouřadě ohlásiti aneb kterýkoli den.*“¹⁰²⁹ Podle Tomáše V. Bílka odešel pro náboženství ze země,¹⁰³⁰ s tím se ale zdá být v rozporu jeho slib ke konverzi z 30. června 1623, tedy již v první vlně nátlaku prováděného na hejtmanův rozkaz vůči jednotlivcům (srov. výše). Pro Chytraeův odchod ale hovoří prodej domu i to, že na dlouhou dobu mizí z dalších pramenů. Teprve k 10. listopadu 1625 nalézáme zprávu, že mu Baltazar Werner složil gruntovní peníze, na něž mu Adam Chytraeus vystavil řádnou kvitanci.¹⁰³¹ Na počátku r. 1627 přijal gruntovní peníze jeho jménem Pavel Průša.¹⁰³² Ke konci r. 1629 už máme pouze zprávu o dluhu, který postoupila Dorota Chytraeusová Janu Rotcimerovi.¹⁰³³ Jednalo se bezesporu o Adamovu ženu, jež byla v následujícím roce označována jako vdova.¹⁰³⁴ Dorota se počátkem r. 1633 znovu vdala za řezníka Václava Nadlabského, přistěhovavšího se do Brandýsa z Lysé nad Labem.¹⁰³⁵

Snad ještě nějakou dobu vedle Adama Chytraea působil po r. 1618 **Jan Sautor** – patrně převzal místo Jiříka Konětopského. Předtím byl dlouholetým radním služebníkem; na svědomí, které vydával v r. 1610 ve prospěch Magdaleny Dvorské, je podepsán jako „*Jan Sautor Brandýský, úřední služebník*“.¹⁰³⁶ Na tomto postu působil i v r. 1616, kdy se oženil s Dorotou, dcerou brandýského měšťana Martina Kunika.¹⁰³⁷ S maximální pravděpodobností jej můžeme ztotožnit s „Janem Santorem (Sartorem?)“, jehož uvádí Rukověť humanistického básnictví jako brandýského rodáka a k r. 1602 žáka nymburské městské školy.¹⁰³⁸ Od r. 1623

¹⁰²⁸ Radní manuál 1608-1623, zápisy z 1. a 8. 7. 1619, 23. 3., 30. 3. a 6. 4. 1620.

¹⁰²⁹ Radní manuál 1608-1623, zápis ze 7. 7. 1623.

¹⁰³⁰ T. V. BÍLEK, Reformace katolická, s. 142.

¹⁰³¹ Radní manuál 1624-1630, zápis z 10. 11. 1625, fol. 85v.

¹⁰³² Radní manuál 1624-1630, zápis z 27. 1. 1627, fol. 146r.

¹⁰³³ Radní manuál 1624-1630, zápis z 12. 11. 1629, fol. 283v.

¹⁰³⁴ Radní manuál 1630-1642, zápis z 9. 12. 1630.

¹⁰³⁵ Radní manuál 1630-1642, zápis z 8. 1. 1633.

¹⁰³⁶ NA, SM, sign. 94/32 II.

¹⁰³⁷ Pamětní kniha 1582-1622, fol. 234r.

¹⁰³⁸ Rukověť 5, s. 23.

zapisoval do radních manuálů takřka výhradně on; v případě, kdy se záznamy týkaly Melichara Podhorského, nalézáme Sautorem psané zápisy také v r. 1622.¹⁰³⁹ Jeho písmo je oproti jiným písařům nejzběžnější a nejhůře čitelné.

O jeho postojích za povstání nemáme zpráv, kromě toho, že při publikování generálního pardonu byl jedním ze sousedů svědčících proti obci.¹⁰⁴⁰ Na konci 20. let, po více než pěti letech v písařské službě, žádal v radě, „*aby p. páni ráčili jemu byt v rathauze do S^o Jiří příti ráčili, a pokudby pak co od téhož bytu dlužen byl, viděti [!] žádal, v tom se ohlásil. Pokudby se co dluhu z téhož bytu rathauzního našlo a povinen byl, aby mu to, co se manželce jeho za práci prodaje soli, pasírováno bylo.*“ Vedle toho mu tehdy byl se svolením hejtmana postoupen jeden dílec zádušních polností a radou vydán pečetí ověřený opis zachovacího listu a výpis z kšaftu jeho otce.¹⁰⁴¹ Snad je potřeboval kvůli při, kterou krátce nato vedl před městskou radou s Pavlem Průšou, Ondřejem Procházkou a patrně i jinými sousedy.¹⁰⁴² Procházku Jan Sautor obvinil z nářku na cti, ale „*P. Ondřej Procházka oustně se ohlásil, že j[es]t p. Jan Sautor sám příčinu dal, jemu pochopů nadal. Pokud na něj, že j[es]t pochopem, prokáže, že na něho též pankhartství prokázati chce.*“¹⁰⁴³ Osočení z nemanželského původu bylo patrně i popudem, proč o několik týdnů později Jan Sautor „*vyžádal sobě vstoupení spolu i s manželkou na místě syna svého nezletilého. Podle kteréhožto složili přiznání své na spisu k synu svému nezletilému, kteréhožto přiznání aby do pamětních kněh ingrossováno bylo pro budoucí paměť j[es]t povoleno.*“ Radní mu tehdy ale zároveň odepřeli blíže nespecifikované výpisy z pamětních knih.¹⁰⁴⁴ Spor s Ondřejem Procházkou nakonec skončil smírem.¹⁰⁴⁵ Tehdy již Janu Sautorovi nezbývalo mnoho času. Patrně vážně onemocněl, protože na jaře r. 1629 jeho ruka z radních manuálů mizí a zápis ze 14. května 1629 je uvozen latinským záznamem: „*Scriba Ciuitatis huius Joannes Sautor mortuus esse ante orientem solis.*“¹⁰⁴⁶ Jan Sautor tak představuje výjimečný případ, kdy u některého z radních písařů sledovaných měst známe přesné datum přirozené smrti.

Profilující osobností brandýské městské kanceláře po větší část třicetileté války (ovšem právě tu část, kdy byla její činnost značně utlumena) představuje **Melichar Podhorský**. Nutno ale také dodat, že ovlivňoval její chod již od r. 1622. Základní

¹⁰³⁹ Radní manuál 1618-1623, zápis z 31. 8. 1622; Pamětní kniha 1622-1782, fol. 2r-3r.

¹⁰⁴⁰ Radní manuál 1608-1623, zápis z 16. 6. 1623.

¹⁰⁴¹ Radní manuál 1624-1630, zápis z 25. 9. 1628.

¹⁰⁴² Radní manuál 1624-1630, zápisy z 23. 10. 1628 a 6. 11. 1628. Záznamy týkající se Jana Sautora jsou psány rukou Melichara Podhorského.

¹⁰⁴³ Radní manuál 1624-1630, zápisy z 27. 11. a 11. 12. 1628, 15. 1. a 29. 1. 1629.

¹⁰⁴⁴ Radní manuál 1624-1630, zápis z 22. 1. 1629.

¹⁰⁴⁵ Radní manuál 1624-1630, zápis z 5. 3. 1629.

¹⁰⁴⁶ Radní manuál 1624-1630, zápis ze 14. 5. 1629, fol. 251r.

prosopografická příručka pro dějiny předběllohorské a bělohorské vzdělanosti o něm má velmi skoupé informace.¹⁰⁴⁷ Jsou založeny v první řadě na jeho příspěvku do latinského sborníku z počátku r. 1608 a dále na jeho zápise v matrice pražské jezuitské univerzity, kde byl 26. února 1607 beámem a v následujícím roce studentem.¹⁰⁴⁸ Dále se dovídáme, že ze slezských Glivic pocházející student měl zřejmě ještě příbuzného Sebastiana, snad mladšího bratra, který se na jezuitskou akademii zapsal nedlouho po něm.¹⁰⁴⁹ I ten byl (v r. 1614) autorem latinské básně ve sborníku.¹⁰⁵⁰ Oba Podhorští nebyli coby rodáci z Glivic u pražských jezuitů osamoceni. V uvedené matrice je zapsáno ještě 13 jejich krajanů.¹⁰⁵¹ Jak je z níže uvedené poznámky vidět, přítomnost více členů jedné rodiny (nebo alespoň nositelů jednoho příjmení) nebyla výjimkou.

V případě Melichara Podhorského nelze v tuto chvíli říci zcela nic o tom, jaké byly jeho osudy v desetiletí po opuštění chodeb jezuitské akademie v Klementinu. V Brandýse se objevuje zčásti jasná až v průběhu stavovského povstání, tedy právě v době, která pro něj coby osobu jednoznačně katolického vyznání nebyla právě příznivá. Jak vyplývá ze zápisu v pamětní knize, byl sem dosazen na učitelské místo, radní mu ale nepovolili zaměstnání vykonávat. Totožnost se studentem, zachyceným v matrice jezuitské akademie, můžeme jednoznačně potvrdit na základě latinského zachovacího listu, vystaveného 15. října 1618 městskou radou v Glivicích a přepsaného do brandýské knihy zachovacích listů.¹⁰⁵² Plyne z něj, že byl synem glivického měšťana Jiřího Podhorského a jeho ženy Reginy. Se značnou dávkou pravděpodobnosti lze předpokládat, že se Melichar Podhorský pohyboval spíše nadále v Čechách a do Slezska se vrátil snad leda pro onen zachovací list. Jeho čeština v zápisech městských knih totiž nejeví jakékoli podstatnější známky výjimečnosti. Jistě se tedy po skončení studia v českých podmínkách dostatečně asimiloval.

Na počátku r. 1619 předstoupil Melichar Podhorský před brandýskou městskou radu, „*dal předně vinš učiniti a potom žádati za povolení k stavu manželskému Anny Rozumové, pokudž by ona i otec její k vůli PPPánův se poddali*“.¹⁰⁵³ Na odpověď rady měl vyčkat dvě neděle, což představovalo celkem běžnou lhůtu. Věc ale nebyla tak jednoduchá a už vůbec ne

¹⁰⁴⁷ Rukověť 4, s. 204.

¹⁰⁴⁸ Citace v Rukověti je založena na edici M. TRUCE (ed.), *Album Academiae Pragensis Societatis Iesu*, s. 77.

¹⁰⁴⁹ Tamtéž, s. 82. Sebastian Podhorský byl zapsán jako beám 2. 11. 1609.

¹⁰⁵⁰ Rukověť 4, s. 204.

¹⁰⁵¹ 1587: Matheus Kleczius (TRUC, c. d., s. 10n), 1586: Michael Klechius (s. 37), 1586: Laurentius Stephecius (s. 38), 1595: Georgius Meridies (s. 58), 1597: Wenceslaus Caulis (s. 66), 1600: Vincentius Meridies (s. 68), 1608: Fridericus Scholarides (s. 80), 1609: Georgius Stredonius, Joannes Platenius (s. 83), 1611: Joannes Benedicti (s. 85), 1614: Gregorius Textorides, Andreas Aloysius Stredonius (s. 89), 1616: Christophorus Theophilus Stephecius, Valentinus Gdulla (s. 91n).

¹⁰⁵² SOKA Praha-východ, kniha zachovacích listů, [zápis č. 88], fol. 57r.

¹⁰⁵³ SOKA Praha-východ, radní manuál 1609-1624, nefoliováno (zápis z uvedeného dne).

formální povahy, jako u většiny žádostí o povolení k sňatku. V rámci městské obce se právě vyostřovaly kontury její většinové nekatolické a menšinové katolické části. Melichar Podhorský se dočkal vyhyčivé odpovědi teprve po třech týdnech, kdy mu radní sdělili, že „*až posavad od Jich [Milos]tí naučení dosaženo není*“ – zřejmě se obraceli přímo na direktory – a nechali ho čekat na odpověď další týden, poněvadž „*k tomu Jan Štětina dal v plnosti obce příčinu*“.¹⁰⁵⁴ O týden později pak „*Anna Rozumová Melicharovi Podhorskýmu po ukázání od něho listu zachovacího v latinském jazyku z města Glivic v Slezště dle přiznání jejího dobrovolné[ho] a oustního (p[oněva]dž k tomu manželství otec její p[ro]ti předešlému svému ohlášení v plnosti obce přiznáním při ouřadu P. a P. Davidem starším Houžvičkou povoloval) za manželku povolena*“.¹⁰⁵⁵ Může to být náhoda, ale zdá se spíše jako záměr, že Melichar Podhorský zvolil pro vyřízení své žádosti dobu, kdy se na postu purkmistra právě střídali katolíci, pekař Ondřej Procházka a řezník Jan Alexius Sylvestr. Dne 10. června podal Melichar Podhorský s Annou Rozumovou další žádost, a když se o měsíc později při žádosti o přijetí do sousedství vyjádřil, že „*se bude chtíti s touto obcí v dobrém za jedno snášeti, povinností náležitě vykonávati a ve všem se P. P. pány řídit a spravovati*“, byl mu povolen zápis jeho manželské smlouvy.¹⁰⁵⁶ Ještě 21. října ale radní otázku jeho přijetí do sousedství řešili (přílišné podrobnosti v radním manuálu bohužel zachyceny nejsou), a poněvadž mu byla vyjádřena nedůvěra „*pro Jesuvitské Aquocati*“, odmítli jej radní proti vůli obce mezi sousedy přijmout. Dokonce mu byl v této věci přečten „*spis starších z obce ode vsí obce přiznáním stvrzený*“ a jeho žena měla na opakovanou žádost obce zanechat své živnosti, „*nechce-li se s nětčím nepřijemným potkati*“. Zároveň ale otázku jeho sousedství – jak se zdá – ponechávali na konečném rozhodnutí hejtmána brandýského panství.¹⁰⁵⁷ Podhorský tak byl 2. prosince 1619 bezmála po roce přijat za souseda poté, co složil v přítomnosti své ženy a „*mnohých osob z starších z obce*“ přísahu na „*Confoederati*“. Výše poplatku (tzv. příjemné) byla stanovena na 15 kop míšeňských a za jeho řádné chování po dobu tří let se zaručili Matouš Fedr a již zmíněný Jan Štětina.¹⁰⁵⁸ Strohé zápisy v radním manuálu nedávají příliš možností nahlédnout do podrobností celého komplikovaného procesu, který Podhorský před přijetím do obce prošel, s jistotou lze ale tvrdit, že jeho podstatou byly konfesijní rozpory.

Podhorský podle všeho své perzekuce za stavovského povstání dokonale využil po Bílé hoře. Bylo již řečeno, že při publikování generálního pardonu to byl právě on, kdo

¹⁰⁵⁴ Tamtéž, zápis z 28. února 1619.

¹⁰⁵⁵ Tamtéž, zápis ze 4. února 1619.

¹⁰⁵⁶ Tamtéž, zápisy z 10. 6. a 8. 7. 1619. Purkmistrem byl v druhém případě Podhorského předchůdce na postu radního písaře mistr Adam Chytraeus z Karlšperka. Srov. Rukověť 2, s. 408.

¹⁰⁵⁷ Radní manuál 1609-1623, zápis z 21. 10. 1619.

¹⁰⁵⁸ Radní manuál 1609-1623, zápis z 2. 12. 1619.

nejobsáhleji svědčil proti obci. V té době již byl radním písařem – při obnově rady 28. února 1622 jej na tento post dosadil hejtman Jan Celler z Rosenthalu.¹⁰⁵⁹ Je dost nemyslitelné, že by si jej za stávajících okolností vybrali sami Brandýšští. Po obci totiž požadoval jako náhradu za potupu a finanční ztráty obrovskou sumu 600 kop míšeňských a své nároky soustavně podával hejtmanu Cellerovi. Na jeho popud nakonec došlo 31. srpna 1622 k vyrovnání. Melicharu Podhorskému mělo být z obecních peněz vyplaceno 80 kop míšeňských a on měl mít spor za uzavřený.¹⁰⁶⁰ K vyplacení nedošlo hned, jak také dosvědčuje Podhorského vlastnoruční přípisek z jara následujícího roku pod zápisem v pamětní knize.¹⁰⁶¹ Ještě 20. listopadu 1623 byli podle záznamu v radním manuálu „rukou dáním p. purkmistr s Melicharem Podhorským [...] spokojeni [...] nedorozumění nitčímž zlým nespomínati a jeden druhému vším dobrým spomínati připověděli“.¹⁰⁶² To se ovšem může vztahovat i k nějakému dalšímu sporu.

Zdá se, že v následujících letech již vztahy Melichara Podhorského s většinou ostatních sousedů v Brandýse nebyly tak napjaté, i když mu do označení notorického sudiče i pro raně novověké poměry asi mnoho nescházelo. Staré animozity ale nutně zatlačovala do

¹⁰⁵⁹ Radní manuál 1609-1623, zápis z 28. 2. 1622.

¹⁰⁶⁰ „Porovnání pana purkmistra a konšelův, starších z obce i na místě vši obce města Brandejsa nad Labem s Melicharem Podhorským. Jakož jest na urozeného a statečného rytíře, pana Jana Cellera z Rosenthalu, J. M. C. radu a hejtmana panství J. M. brandejského, benátského, lysského a přerovského, Melichar Podhorský proti panu purkmistru, konšelům, starším i vši obci města Brandejsa nad Labem vznášel, že by v létu 1618 od správy školní mimo čas nenáležitě a s potupou vybyl [byl], a když jest sobě v létu 1619 Annu, pozůstalou vdovu po dobré paměti Janovi Rozumovi, někdy též obce brandýské měšťěninu, s povolením ouřadu k témuž létu 1619 nařízeného za manželku pojal, při čemž náboženství katolického od týchž purkmistra, konšelův, starších i vši obce, když ho za souseda přijíti nechtěli, živnost zabavenou jmiti a k nemalým škodám (do 600 ss míš. jich sobě položice) přiveden býti měl. A ty aby jemu od obce vynahrazeny byly, toho jest nejednou při nadepsaném panu hejtmanu vyhledával. Kteréž věci aby spomoženo a dalším zaneprázdněním, odtud pojití mohoucím, v cestu vkročeno býti mohlo, ráčil jest z počátku jmenovaný pan hejtman, aby ouřad se vši obci jeho, Melichara Podhorského, náležitě spokojiti, naříditi. K čemuž obravše den (totiž středu po památce stětí S^o Jana, 31. Augusti v létu tomto 1622, tak mnoho jsou pan purkmistr, páni, s staršími z obce jménem a na místě všech sousedův s Melicharem Podhorským jednati ráčili, že jest na předkládání a žádost jich od předsevezetí svého proti nim i vši obci, též i nedorozumění proti jednomu každému z sousedův obzvláště upustil, se všemi společně i s jedním každým obzvláště v lásce a srozumění sousedském (pokudž by mu příčiny k nedorozumění podáváno nebylo) zůstávati, a za ty všechny škody, meškání a outraty na 80 ss míš. přestati, dobrovolně ústy svými připověděl. Což když jsou pan purkmistr, páni, spolu s pány staršími z obce jiným sousedům v známost uvésti ráčili, nadepsané uvolení a prohlášení Melichara Podhorského přeslechnuvše, všickni společně i jedenkaždý obzvláště za to, aby těch 80 ss míš. co nejdříve bude moci bejti častokrát psanému Melicharovi Podhorskému zapraveno bylo, pomohli, i také k němu se sousedsky proti jeho prohlášení chovati, ano i kdyby co slušného v věcech možných od pana purkmistra, pánův i vši obce žádal, toho jemu užiti dáti se zakázali. Žádajíce všickni společně, aby to jeho, Melichara, prohlášení pro budoucí paměť v spis uvedeno a do kněh památných ingrossováno bylo. K čemuž pan purkmistr, páni, na tak slušnou žádost obce povolití ráčili. Act. v místě radním při přítomnosti pana purkmistra Víta Pepprle a jiných pánův radních v středu po památce stětí S^o Jana 31. Augusti léta 1622.“ Pamětní kniha 1622-1782, fol. 2r-3r.

Srov. také zápis z radního manuálu 1608-1623, 31. 8. 1622: „Pan purkmistr, páni, s staršími obecními i na místě vši obce z nařízení Jeho [Milos]ti pana hejtmana tak jsou o to usilovali, aby s P. Melicharem Podhorským v mír, pokoj a svornost uvedení býti mohli. Což jest se tak stalo, že za ty všechny škody a outraty, který jest on pocítiti musel, jemu od obce 80 ss míš. co nejdříveji má dáno (nahrazeno) býti. A on připověděl rukou dáním p. purkmistru, že od této chvíle se všemi z obce chce v dobrém porozumění a sousedství zůstávati.“

¹⁰⁶¹ „Já, Melichar Podhorský, vedle nadepsané smlouvy od PPP i na místě obce, jsem zcela a zouplna contentirován. Act. F. 6 p[os]t. D[omi]n[i]cam Oculi 1623.“ Pamětní kniha 1622-1782, fol. 3r.

¹⁰⁶² Radní manuál 1608-1623, zápis z 20. 11. 1623.

pozadí válečná každodennost a jiné události. Nakonec – proti víru perzekuce, který byl uveden do pohybu rekatolizačním úsilím, se mohly Podhorského kroky vůči obci z počátku 20. let jevit jako nevinný výstřelek.

Ve funkci radního písaře byl Melichar Podhorský aktivní – alespoň podle zápisů v městských knihách – především v letech 1622-1623, potom byla patrně takřka veškerá tíha úřadu přesunuta na bedra Jana Sautora. Ani v prvních letech po jeho smrti se Podhorský k plnému výkonu funkce radního písaře nevrátil. V zápisech let 1629-1633, jejichž snižující se četnost ovlivňovaly válečné události, se střídá několik těžko identifikovatelných rukou, včetně Podhorského. Lze asi těžko předpokládat, že by všechny patřily radním písařům – tak mimořádná fluktuace během krátkého období je těžko myslitelná. Soustavně se Podhorského ruka objevuje znovu od října 1634¹⁰⁶³ a od té doby až do konce třicetileté války je na stranách městských knih až na kratší časové úseky trvale přítomna.

Melichar Podhorský měl před polovinou 20. let podle všeho ještě jeden dobrý důvod, aby písařskou službu opustil. Zdědil tehdy spolu s manželkou dům a další majetek po svém tchánovi Janu Štětínovi¹⁰⁶⁴ a tím se pravděpodobně zvýšily i jeho možnosti v rámci cechu nákladníků, kam byl jistě přijat brzy po Bílé hoře.¹⁰⁶⁵ Dne 26. srpna 1624 byl Melichar Podhorský vedle Davida st. Houžvičky poprvé dosazen na místo staršího nákladnického cechu.¹⁰⁶⁶ To se opakovalo i v následujícím roce,¹⁰⁶⁷ přestože mezi ním a Davidem Houžvičkou došlo ke sporům, který musela řešit městská rada a který skončil v Podhorského neprospěch.¹⁰⁶⁸ David Houžvička se patrně stal Podhorského osobním nepřitelem; spor o nárek na cti vedl Melichar Podhorský i s jeho ženou Magdalenou.¹⁰⁶⁹ Tato kontroverze skončila smírem. Po boku Jiřího Herynka byl Melichar Podhorský starším nákladnického cechu i v následujících letech, a to snad až do r. 1630.¹⁰⁷⁰

¹⁰⁶³ Radní manuál 1630-1642, zápis z 16. 10. 1634

¹⁰⁶⁴ „P. Melichar Podhorský s Annou, manželkou, aby grunt po N. Janovi Štětínovi, manželce jeho nápadem právním příšlý a dědickým zápisem knihami městskými postoupený a stvrzený byl. Jest povoleno k zápisu a památnýho mu dáti do pátku 10 tolarův říšských.“ Radní manuál 1623-1630, zápis ze 4. 8. 1625, fol. 74v; gruntovní kniha 1613-1718, fol. 192r.

¹⁰⁶⁵ Tak v květnu 1623 „Melichar Podhorský při vstoupení žádal, poněvadž v tyto drahotě hrubý náklad na bílou várku i co k ní náleží vésti musel, aby pivu bylo přisazeno. K jeho žádosti po 9 ss m. [...] povoleno a žejdl. po 5 d. aby dáváno bylo.“ Radní manuál 1609-1623, zápis z 8. 5. 1623. Výčepu piva se ale týkal už spor Melichara Podhorského s Janem Rotcimerem v r. 1620. Radní manuál 1609-1623, zápisy z 23. 3., 6. 4., 27. 4., 11. 5., 25. 5. a 22. 6. 1620.

¹⁰⁶⁶ Radní manuál 1623-1630, zápis z 26. 8. 1624, fol. 22r.

¹⁰⁶⁷ Radní manuál 1623-1630, zápis z 15. 9., fol. 77v.

¹⁰⁶⁸ Podle usnesení rady měl Houžvičkovi zaplatit spornou částku 4 kopy míšeňské. Radní manuál 1623-1630, zápisy z 2. 6., 16. 6., 25. 8. a 15. 9., fol. 70r, 71v, 75v, 79r.

¹⁰⁶⁹ Radní manuál 1623-1630, zápisy z 31. 8., 14. 9., 5. 10., 19. 10. a 7. 12. 1626, fol. 126r, 127v, 128v, 130v, 131v-132r, 133r, 140r.

¹⁰⁷⁰ Radní manuál 1623-1630, zápis z 27. 9. 1627, fol. 174v; zápis ze 17. 6. 1630, fol. 319v.

Velice zajímavou epizodu představuje Podhorského ohrazení se poté, co byl kým – bohužel, z poškozeného a nepřilíš jasného zápisu nelze zjistit kým a za jakých okolností – zpochybněn jeho bakalářský titul: „*Pan Melichar Podhorský při vstoupení své ohlášení učinil, nestoudně [...] že j[es]t jeho dotýkal, jakoby titulu jeho nepořádného bakalářského užil, jiný zlehčoval i na poctivosti, přitom žádaje svědomí od p. purkmistra, pánův, že se toho při něm takového titulu nenachází a tudy že jeho artykule [?] bakalářský zlehčil, taky-li j[es]t s naším povolením to mluvil, chtěje do[...] pokutu vyměřenou říšského odevzdati. NB. Toho že se při nás nyní nespátřuje a nenachází. Má na spisu svou žádost obnoviti, však aby p. Melichar od svého předsevzetí upustil, napomenut. Přijal jej k sobě.*“¹⁰⁷¹

Koncem r. 1630 stihla Podhorského patrně nějaká osobní pohroma – těžko říci, zda se jednalo o zdravotní, finanční nebo jiné problémy. Požadoval tehdy v radě čtení svého zachovacího listu a dalších písemností a vydání vysvědčení o dobrém chování při obci.¹⁰⁷² Hned následujícího roku měl kontroverzi se spoluradním Janem Pelikánem, která byla urovnána smírem. Za pravdu dali ale radní ve sporu Pelikánovi.¹⁰⁷³ Záležitost snad souvisela s krámcem, který nechal Podhorský bez povolení rady postavit a který mu rada – i přes opakované dodatečné prosby – přikázala zbourat.¹⁰⁷⁴ Svou roli v této věci možná sehrála i Podhorského žena Anna, která zajišťovala část rodinného příjmu prodejem omastku. Při této činnosti byla radou společně s jinými ženami za nadsazené ceny několikrát napomínána,¹⁰⁷⁵ sama se naopak snažila vylepšit svou pozici v této oblasti dosažením zákazu prodeje pro židovské obchodníky, a to i prostřednictvím svého manžela.¹⁰⁷⁶ Snad obchodovala i s jinými věcmi – v r. 1638 byl Podhorský dlužen „*Dobrušce Židovce a sirotkům jejím, v Mladé*

¹⁰⁷¹ Radní manuál 1623-1630, zápis z 23. 3. 1626, fol. 108r-v.

¹⁰⁷² „*Pan Melichar Podhorský při vstoupení žádal, aby listové jeho jak zachovací, i jinší vysvědčení čteny byly, dokládajíc, žeby se nětco na něj valiti chtělo. Dána odpověď, že jej za dobrého poctivého vždycky PPPáni míti ráčí, na ten čas že potřeba jich, poněvadž prve o nich vědí, není dáti čísti, pokudž by měl co k tomu, že může o to hleděti. Druhé žádal, aby PPPáni jemu po ta léta, co v obci s manželkou svou zůstával, vysvědčení o téměř chování dáti ráčili, j[es]t mu odklad do dvou neděl k odpovědi dání učiněn.*“ Radní manuál 1630-1642, zápis z 2. 10. 1630.

¹⁰⁷³ „*Poněvadž v se pan Melichar Podhorský takového nezpůsobu v místě radní[m] dopustiti směl, protož za 3 dni v rathauze zůstávati a krámeč ten bez povolení právního vystavený složití má.*“ Radní manuál 1630-1642, zápis z 13. 10. 1631.

¹⁰⁷⁴ Radní manuál 1630-1642, zápisy z 6. 10., 13. 10., 15. 10. a 21. 10. 1631.

¹⁰⁷⁵ Počátkem r. 1624 byly kárány pro „*nemírný prodáv*“. Radní manuál 1623-1630, zápis z 11. 3. 1624, fol. 3v.

¹⁰⁷⁶ „*Anna Podhorská, Markéta Suchánková, Voršila Koníková, Zuzana Rederová, Káča Kovářka skrze spis svůj žádaly, aby handl v prodaji neobyčejným vomastku zastaven a přetržen byl. K žádosti jich místo dáno a při těch židech takový neobyčejný handl zastaven býti jmá, však přitom dostatečným napomenutím[m], aby hleděli mírnost v prodaji vomastku zachovati, chtějí-li nějaké nepřiležitosti ujíti.*“ Radní manuál 1624-1630, zápis ze 17. 2. 1625, fol. 52r.

„*P. Melichar Podhorský při vstoupení žádal, aby čeři [!] Izáka Černýho prodaje vomastku na rynku zbráněno i na místě všech jiných handlův, kteří v téměř vomastku obchod svůj vedou, bylo. K této žádosti p. Melichara povoleno a týž prodáv vomastku na rynku dotčené osobě má zastavený býti, aby doma prodávala, však pokudž křesťané v mírnosti prodávati nebudou, kdo jim bude moci, budou-li mírněji prodávati židé, k nim do[mů] jíti brániti.*“ Radní manuál 1623-1630, 8. 3. 1627, fol. 151r.

Boleslavi nad Jizerou obývajícím, za sejry, máslo, plátno, což mně vše od téhož nepřátelského lidu pobráno jest, vedle spravedlivého oučtu 68 ss míš. 20 kr.“, tedy nemalou částku.¹⁰⁷⁷ Podle vlastnoručního zápisu na zadním přideštit radního manuálu z let 1630-1642 zemřela Podhorským 15. listopadu dcera Eva. Je pravděpodobné, že pocházela z prvního manželství Anny Podhorské a stala se ženou Jana Karla Scintilly.¹⁰⁷⁸

Na Melicharu Podhorském se dá názorně dokladovat kumulace funkcí, která by asi za standardních podmínek pro osobu radního písaře nepřicházela v úvahu. Již v průběhu stavovského odboje, v létě 1620, byl poprvé pověřen výkonem některých městských úřadů. Je to s podivem, že mu jako katolíkov, nota bene po předcházejících událostech, byla svěřena funkce desátníka a zároveň také jednoho ze tří kostelníků. Jeho jméno je ovšem v pamětní knize doprovázeno poznámkou, dokládající, že se tak stalo právě z konfesních důvodů: „*Z šelmovství učiněn byl pro náboženství katolické.*“¹⁰⁷⁹ Poté vystřídal řadu dalších úřadů – v byl úředníkem nad kalem, resp. nad tržným, kalem a kašnou (1622, 1624-1626, 1635), k dohlížení nad pekaři, řezníky a vězni (1624-1626, 1628-1629, 1631, 1635), nad sladovnou (1635), k pekařům (1636). Ne ke všemu byl asi plně kvalifikován, např. v r. 1629 „*někteří pekaři směli mluvit o p. Melicharovi, panu Scintillovi a p. Bašovi, že nic chlebům nerozumějí*“, rada ale rozhodla napomenout je prostřednictvím cechmistrů, „*aby takových důtek zanechali*“.¹⁰⁸⁰ V radě poprvé zasedl v r. 1624 (i s tím mohl souviset ústup z povinností radního písaře) a zůstal jejím členem nepřetržitě až do r. 1638. Potom asi na nějakou dobu po švédském vpádu město opustil, ale od r. 1641 se jeho ruka v radních manuálech znovu objevuje. Odpovídá tomu i zápis z čelákovického Ježdíkova manuálu, kde je ke 4. březnu 1642 jsou spolu s Janem Pelikánem zachyceni jako radní a „*páni literáti města Brandejsa*“, jednající o zbožný odkaz.¹⁰⁸¹ V některých vypjatých letech tedy zároveň vykonával funkci konšela, radního písaře a zároveň zastával dva menší městské úřady.

Ve městě, které si vybral za domov, nakonec přežil Melichar Podhorský takřka celou třicetiletou válku. Jeho písmo je zachyceno v městských knihách ještě začátkem 50. let, naposledy r. 1652. Lze tedy mít za to, že zůstal i nadále městským písařem. Pokud se ve velmi

---

¹⁰⁷⁷ Podhorského vlastnoruční žádost na českou komoru o zprostředkování strpení při splácení a nedopuštění stavného práva ze září 1638 je uložena v NA, SM, sign. B 94 32/I. Podle vyřizovací poznámky z 2. 9. byla žádost vyřízena kladně a mladoboleslavský císařský rychtář byl v tomto směru instruován.

¹⁰⁷⁸ „15. Nouemb. Anno 1632. Mortua Filia, nomine Eua, Scintillae, circa horam 10, Bohemici Horologii. Melchior Podhorský, mpp.“

¹⁰⁷⁹ Pamětní kniha 1582-1622, fol. 266v. Zápis o obnově úřadů je psán rukou Adama Chytrea, zmíněný dopisek je ale dílem někoho jiného.

¹⁰⁸⁰ Radní manuál 1624-1630, zápis z 27. 8. 1629, fol. 260v.

¹⁰⁸¹ SOKA Praha-východ, Archiv města Čelákovice, tzv. Ježdíkův manuál, fol. 66r (srov. kapitolu VI).

pokročilém věku neodstěhoval, zemřel tedy zřejmě někdy v této době. V městských knihách se poté trvale zabydluje jiná písařská ruka a v berní rule už uveden není.¹⁰⁸²

Vrátíme-li se ještě k problematickému období počátku 30. let, kdy se v městských knihách střídá řada, pro nedostatek komparativního materiálu těžko identifikovatelných rukou, narazíme na podobně záhadnou osobu, jakou je pro Nymburk Matouš Gregorin z Tulechova. Na výpisu z městských knih týkajícím se sporu o dům mezi Martinem Tučkem a Annou Peškovou, manželkou brandýského obyvatele Václava Dlouhého, je podepsán „**Václav Libertin** [zvýraznil M. Ď.], *písař radní města Brandejsa nad Labem*“.¹⁰⁸³ Osoba s tímto jménem se v radních manuálech nevyskytuje, je tedy dost pravděpodobné, že působení tohoto písaře bylo zcela epizodické. Snad se mohlo jednat o latinskou verzi jména Václava Svobody Žamberského, který je v radních manuálech na více místech uveden a 15. října 1629 byl přijat za souseda,¹⁰⁸⁴ žádné přímé důkazy pro tuto možnost ale nejsou. Nedosti na tom. Rozpaky městské rady v otázce obsazení místa radního písaře ilustruje i zápis ze 6. února 1630, kdy „**Daniel Hussonyus** [zvýrazněno M. Ď.] *při vyžádaném vstoupení žádal, aby vedle předešlého svého ohlášení a P.P.P. zakázání jeho službou písařskou ráčili fedrovati a jej přijíti; za odpověď dáno mu; poněvadž p. primátor doma není, aby strpení a lhůtu další do příjezdu p. primátora domů z cesty měl, že odpovědí konečně místnou spraven býti má.*“¹⁰⁸⁵ Patrně nebyl přijat nebo si sám našel lepší místo, protože postrádáme náznak jakékoli další zmínky o něm.¹⁰⁸⁶ Zápis je ovšem poměrně přesvědčivým svědectvím o zásadní roli Jana Sautora v městské kanceláři ve druhé polovině 20. let, po němž zůstala až do návratu Melichara Podhorského těžko vyplnitelná mezera.

Potenciálním autorem některých zápisů mohl být také **Matyáš Prachatický**, původně měšťan v Kostelci nad Labem,¹⁰⁸⁷ který ve třicátých letech v Brandýse zastával funkci úředního služebníka (servus). I z jeho případu, podobně jako u Jana Sautora, je zjevné, jak blízko mohlo být (zvláště za mimořádných podmínek) od tohoto zaměstnání k úřadu radního písaře. Městské právo v Brandýse získal před 19. červencem 1632, kdy už skládal část příslušných poplatků.¹⁰⁸⁸ Původně se muselo jednat o poměrně zámožného člověka, protože v průběhu 30. let s manželkou neúspěšně vymáhali od brandýské obce dluh ve výši 300 kop

¹⁰⁸² M. HAASOVÁ (ed.), Berní rula 18. Kraj kouřimský I, s. 61-65.

¹⁰⁸³ NA, SM, sign. B 94 32/II.

¹⁰⁸⁴ Radní manuál 1623-1630, zápisy ze 14. 9. 1629, fol. 265v a 15. 10. 1629, fol. 275r.

¹⁰⁸⁵ Radní manuál 1623-1630, zápis ze 6. 2. 1630, fol. 297r.

¹⁰⁸⁶ Můžeme se jen dohadovat o jeho potenciálních příbuzenských vztazích k Janu Hussoniovi (Hůšovi), který byl v r. 1612 potvrzen za správce školy v Netolicích. Rukověť 2, s. 375n.

¹⁰⁸⁷ V r. 1631 řešili radní spor jeho manželky Kateřiny o dědickou spravedlnost po Maruši Millerové. Srov. radní manuál 1630-1642, zápisy z 27. 1., 10. 2., 7. 4. a 27. 10. 1631.

¹⁰⁸⁸ Radní manuál 1630-1642, zápis z 19. 7. 1632.

míšeňských.¹⁰⁸⁹ Dne 27. června 1633 žádal, „aby mohl za písaře do Kostelce propuštěn býti“, s čímž rada souhlasila.¹⁰⁹⁰ K jeho odchodu do Kostelce ale nedošlo a o rok později se s úspěchem ucházel o místo radního služebníka.¹⁰⁹¹ Snad i vzhledem k dluhu, který u něj obec měla, se mu radní snažili vycházet vstříc aspoň v drobných přilepšeních.¹⁰⁹² Po více než třech letech služby žádal na počátku r. 1638 o propuštění,¹⁰⁹³ ještě po několika měsících ale byla „vedle odkladu odpověď dána, aby s námi, totiž ouřadem, trpíce zlé, bohdá lepšího očekával a ještě na tento rok v službě pozůstával a trval.“¹⁰⁹⁴ O plat za svou službu žádal ještě na prahu švédského vpádu,¹⁰⁹⁵ kdy patrně opustil město nastálo.

Zajímavá je otázka jazyků používaných v městské kanceláři. Jednací řečí i jazykem naprosté většiny písemností produkovaných v Brandýse byla čeština. Lze předpokládat, že latinské texty mohli vzhledem ke svému vzdělání obstarat Chytraeus, Sautor i Podhorský vlastními silami. K psaní německých textů byly využíváno služeb místních sousedů pocházejících z německo-jazyčných oblastí, konkrétně Baltazara Wenera, původem z Broumovska.¹⁰⁹⁶ V dubnu 1627 mu byla povolena koupě nemovitosti s přímým odkazem na jeho pomoc v této oblasti písemné agendy.¹⁰⁹⁷ Dobrá znalost německého jazyka byla podle všeho v rodině Wernerových cílevědomě udržována.¹⁰⁹⁸

¹⁰⁸⁹ Radní manuál 1630-1642, zápisy z 11. 10. 1632 a 26. 6. 1634.

¹⁰⁹⁰ Radní manuál 1630-1642, zápis z 27. 6. 1632.

¹⁰⁹¹ „Matyáš Prachatický podle sobě vyžádaného vstoupení podal Memorialu, aby p.p.páni (opakujíc někdejší zámluvu) jeho k ouřadu za služebníka přijíti ráčili. Z uvážení v plné radě jest přijat.“ Radní manuál 1630-1642, zápis z 1. 5. 1634.

¹⁰⁹² Tak mu byl dán v září 1635 korec žita a v následujícím roce odpuštěny čtyři tolary „památného“ za zápis nemovitosti do městských knih. Radní manuál 1630-1642, zápisy z 3. 9. 1635 a 7. 9. 1636.

¹⁰⁹³ „Matyáš Prachatický vzal odpuštění, že děleji nechce v službě od S. Jiří zůstávati, aby PPPáni jiného služebníka sobě opatřiti ráčili.“ Radní manuál 1630-1642, zápis z 11. 1. 1638.

¹⁰⁹⁴ Radní manuál 1630-1642, zápis z 3. 5. 1638.

¹⁰⁹⁵ „Matyáš Prachatický skrze spis žádal, aby jemu nětco na službu zadržalou odvedeno bylo. Má strpení jmíti, pokud odkud bude, že jej chce rád spokojiti.“ „Matěj Prachatický žádal, aby jemu některý zlatý na službu z várky učiněné dán byl.“ Radní manuál 1630-1642, zápisy z 15. 11. 1638 a 11. 4. 1639.

¹⁰⁹⁶ Srov. Kniha zachovacích listů, č. 63 (zachovací a výhostní list Baltazara Wenera) a č. 64, 65 (zachovací a výhostní list jeho bratra Kašpara Wenera).

¹⁰⁹⁷ „Prohlídajíce p. purkmistr, páni k jeho volnosti, kterouž jest mnohdykráte tyto obci v psaních německých posluhoval, jemu p. Baltazarovi Wernerovi s Dorotou Chlumeckou k trhu a zápisu na kus zahrady od téhož do[mu] Chlumecký za sumu 24 ss míš. odprodaného ráčili povoliti.“ Radní manuál 1624-1630, zápis ze 30. 4. 1627, fol. 160v.

¹⁰⁹⁸ „[Kašpar Werner] Při tom ohlášení učinil, že Jana, pastorka svého, dle svého zakázání chce k paní matěři své dáti k učení německému, žádaje v tom za povolení.“ Radní manuál 1624-1630, zápis ze 30. 9. 1624, fol. 25v.

VI. ČELÁKOVICE

VI.1 Prameny a literatura k dějinám Čelákovic v době třicetileté války

Pro Čelákovice platí, co se týče průvodce po okresním archivu, to samé, co pro Brandýs nad Labem; opět lze odkázat na Wolfův popis.¹⁰⁹⁹ Ačkoli dochované městské knihy z fondu Archiv města Čelákovice představují pouze část původního rozsahu písemného materiálu, na město velikosti Čelákovic je jejich dochování nezvykle vysoké. Fond není inventarizován, proto jsou uváděny v odkazech důsledně uvádět názvy jednotlivých archiválií. Písemnosti jsou uloženy ve Státním okresním archivu Praha-východ se sídlem v Přemyšlení. Rozčleníme-li čelákovické městské knihy podle schématu použitého pro Nymburk a Brandýs nad Labem, jedná se o následující:

2 b. Knihy městské správy v užším slova smyslu – kancelářské knihy:

a) Radní manuál tzv. Ježdíkův 1639-1654.

3 a. Knihy městského soudnictví sporného:

a) Kniha svědomí od r. 1612.

3 b. Knihy městského soudnictví nesporného:

a) Kniha smluv svatebních od r. 1560.

Co se týče komplementárních pramenů, nejsou rozsáhlé. Pro tuto práci mohlo být použito pouze několik relevantních jednotlivin z provenience české komory – při nedostatku jakýchkoli pramenů pro větší část třicetileté války v Čelákovících ovšem velice zajímavých – uložených ve fondu Stará manipulace v Národním archivu.¹¹⁰⁰ O to důležitější jsou příležitostné zmínky o Čelákovících v brandýských městských knihách.

* * *

Čelákovice mají stejně jako Nymburk to štěstí, že už v polovině 19. století se mezi měšťany našel amatérský zájemce o historii svého města, který byl ochoten a schopen věnovat svému zájmu patřičný čas a energii a jeho výsledkům odpovídající formu – byť ani v tomto případě stejně jako u Med. Dr. Jana Dlabáče nebyl rozsáhlý rukopis dějin města nakonec vydán tiskem. Mužem, jenž se v Čelákovících zasloužil o dějiny svého města a odpovědný přístup k městskému archivu, byl **Antonín Ferles**.¹¹⁰¹ Tento poměrně zámožný hospodář, činný také v městské správě a po několik let jako městský kronikář, pořídil v r.

¹⁰⁹⁹ M. WOLF, Popis městských archivů, s. 45n.

¹¹⁰⁰ NA, SM, sign. C 84/6, C 84/13 a C 84/14.

¹¹⁰¹ O něm naposledy a nejpodrobněji Jaroslav KAŠPAR, Ferlesové v Čelákovících, in: 100 let městského muzea v Čelákovících. Sborník vydaný ke 100. výročí založení muzea, Čelákovice 2004, s. 465-512.

1855 soupis staré městské registratury. Mohl tak využít i některé městské knihy, které byly později ztraceny, což pochopitelně zvyšuje cenu jeho prací. Jedná se o „Sepsání památností města Čelákovic nad Labem“, přepsané později také do městské kroniky, a zejména „Paměti královského komorního města Čelákovic“, dochované v několika rukopisech odrážejících prohlubující se stav Ferlesova poznání dějin rodného města i podobné zájmy jeho syna **Bohumila Ferlese**.¹¹⁰² Ten z nich pořídil i stručný tiskem vydaný výtah.¹¹⁰³

Z Ferlesových prací vycházel do velké míry historiograf Brandýsa **Justin Václav Prášek**, který – jak již bylo řečeno – do objemného třetího svazku své monografie o Brandýsu zahrnul také dějiny okolních lokalit, ať už se jednalo o vsi, nebo města a městečka (vedle Čelákovic věnoval pozornost také s Brandýsem na opačné straně, tedy po proudu řeky sousedícímu Kostelci nad Labem).¹¹⁰⁴ Prášková stať je pro období třicetileté války založena zejména na pramenech z Brandýsa (tam, kde neměl po ruce žádné místní) a pro konec třicetileté války na Ježdíkově manuálu, do jeho podrobnějšího rozboru se ale nepouštěl.

Posledním syntetickým zpracováním dějin Čelákovic je monografie ředitele čelákovické školy a později správce muzea **Emanuela Vlasáka**. Byla vydána z rukopisu až po jeho smrti péčí Jaroslava Špačka a Jaroslava Kašpara, kteří ji také doplnili o pasáže týkající se pravěkých dějin a současnosti Čelákovic a zajistili její kvalitní ikonografické vybavení.¹¹⁰⁵ Období třicetileté války je v ní zpracováno na základě pramenů – pro účely této studie bohužel bez poznámkového aparátu, z hlediska charakteru monografie ale zcela pochopitelně –, přičemž značná pozornost je věnována Pavlu Ježdíkovi a manuálu, jež nese jeho jméno. O nich bude podrobněji pojednáno dále. E. Vlasák věnoval tomuto prameni a jeho autoru také samostatnou studii, jež je z obecného hlediska kvalitní charakteristikou jednoho i druhého, diplomatickým zhodnocením a dějinami správy v užším slova smyslu se ale cíleně nezabývá.¹¹⁰⁶ Ježdíkova charakteristika je ovšem díky dobré znalosti kontextu i dalších dochovaných pramenů celkem přesvědčivá.

V nedávné době se dějinami Čelákovic v raném novověku, konkrétně zejména demografickými a majetkoprávními poměry v rámci města soustavně zabýval Jaroslav Kašpar. Z jeho série článků, postihující uvedenou problematiku mezi polovinou 17. a

¹¹⁰² O dochování rukopisů děl a jejich struktuře podrobně J. KAŠPAR, Ferlesové v Čelákovících, s. 484-491.

¹¹⁰³ Bohumil FERLES, Stručné dějiny královského komorního města Čelákovic. Přehled událostí dějinných a kulturních královského komorního města Čelákovic v pořadu časovém. Čelákovice 1908.

¹¹⁰⁴ Justin V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem III, o Čelákovících od s. 177.

¹¹⁰⁵ Emanuel VLASÁK – Jaroslav KAŠPAR – Jaroslav ŠPAČEK, Polabské město Čelákovice. Stručné dějiny, Čelákovice 1990.

¹¹⁰⁶ Emanuel VLASÁK, Čelákovický Ježdíkův manuál, SSH 6, 1971, s. 55-67.

počátkem 19. století,¹¹⁰⁷ je pro sledovanou problematiku relevantní především studie o držbě nemovitostí a počtu obyvatel v Čelákovících v letech 1642-1654.¹¹⁰⁸ Nejnovější prací k dějinám Čelákovic, studie Markéty Špůrové o pozdně středověkých čelákovických testamentech, leží mimo chronologické vymezení předkládané práce.¹¹⁰⁹

VI.2 Přehled dějin města v letech 1618-1648

Čelákovice sdílely již před r. 1547 společný širší rámec vývoje s Brandýsem jako součást jednoho panství. Také v inkriminovaném roce přešly spolu s ním prostřednictvím konfiskací z držení Arnošta Krajíře z Krajku do správy české komory. Na počátku třicetileté války představovaly Čelákovice typické městečko¹¹¹⁰ řemeslnicko-zemědělského typu; paralelní provozování zemědělské a řemeslné výroby bylo charakteristické pro většinu zdejších sousedů. Trvale jich bylo v Čelákovících v této době ke čtyřiceti.¹¹¹¹ Počet všech obyvatel městečka se pohyboval zřejmě pod hranicí čtyř set.

Typickým jevem byla pro Čelákovice také poměrně rozsáhlá držba výstavnějších nemovitostí ve městě majiteli z řad nižší šlechty. Část z nich byla vrchnostenskými úředníky, část ve městě přímo sídlila a hospodařila (ze známějších lze uvést alespoň Jana Koutského z Kostelce, jehož erb dodnes zdobí kazatelnu v čelákovickém kostele,¹¹¹² nebo brandýského hejtmána Viléma z Oppersdofu). Přestože jako privilegované osoby vyššího stavu podepisovali reversy se závazkem, že budou odvádět řádně všechny běžné peněžní i naturální dávky jako ostatní sousedé, v době třicetileté války byly tyto závazky takřka okázale ignorovány. Zvláště výrazně se v tomto ohledu zapsal Valdštejnův důstojník Alexandr Jošt Haugvic, který v letech 1624-1626 získal levně tři dvory ve městě; řadu sousedů navíc donutil k prodeji nejlepších polností. Převody nemovitostí neměl ani pojištěny zápisem v městských

---

¹¹⁰⁷ Jaroslav KAŠPAR, Čelákovice na počátku osmnáctého století, Středočeský vlastivědný sborník 16, 1998, s. 29-54; TÝŽ, Čelákovice v roce 1785. Historicko-topografický obraz města podaný na základě údajů josefského katastru, SSH 24, 1998, s. 38-77; TÝŽ, Čelákovice roku 1842. Historicko-topografický obraz města podaný na základě údajů stabilního katastru, Historická geografie 29, 1997, s. 103-151.

¹¹⁰⁸ TÝŽ, Lidé a domy v Čelákovících v polovině 17. století (1642-1654), in: Studie Okresního muzea Praha-východ 13, 1998, s. 9-40.

¹¹⁰⁹ Markéta ŠPŮROVÁ, Testamenty z 15. století v nejstarší čelákovické městské knize, in: K. Jíšová – E. Doležalová (red.), Pozdně středověké testamenty, s. 243-251.

¹¹¹⁰ Pavel Ježdík (srov. dále) používá jako synonyma termíny „městečko“ i „městys“.

¹¹¹¹ Tak V. BERÁNEK, Osedlé obyvatelstvo na komorních panstvích, s. 122; E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 46. Vlasák také uvádí (tamtéž, s. 52 a 60), že v r. 1608 byli vojáci v Čelákovících kvartýrováni u 38 sousedů, dále pak, že před Bílou horou zde bylo podle Ježdíkovy zprávy 55 gruntů.

¹¹¹² K rodině Koutských z Kostelce podrobně Roman KOLEK, Čelákovice a Koutští z Kostelce, in: Sto let městského muzea v Čelákovících 2004, s. 273-296.

knihách a do r. 1641, kdy je prodal Jindřichu Janovi z Bubna, z nich nic neplatil ani neodváděl.¹¹¹³

O detailnějším průběhu stavovského povstání v Čelákovících se můžeme jen dohadovat. Večer 9. listopadu 1620 přepadli a vydrancovali město lisovčáci, je ale zřejmé, že Čelákovičtí nebyli postiženi tak zle jako nešťastná Mečeříž. Záhy poté opustil město poslední nekatolický kněz Pavel Strenický. V dalších třech desetiletích žádný duchovní na čelákovické faře nesídlil a bohoslužby byly zajišťovány farářem z Nehvizd, později děkanem z Kostelce nad Labem. Ke zpovědi chodili Čelákovičtí patrně nejčastěji do Staré Boleslavi.¹¹¹⁴

Bylo již řečeno, že na konkrétní průběh protireformace v některých městech je vzhledem k nedostatku přímých pramenů možné z větší části usuzovat spíše z analogií. Do značné míry to platí i pro Čelákovice. Přesto zjevně nemá tak úplně pravdu Emanuel Vlasák, který na základě místních (a dodejme, že ex post psaných) úředních zpráv dospěl k závěru o jejím rychlém a víceméně bezkolizním průběhu,¹¹¹⁵ a to i ve stínu poddanského povstání na brandýském a lyském panství v r. 1625.¹¹¹⁶ Čelákovice se podle něho „*patrně toto hnutí odporu nedotklo, ale jistě zde o něm také věděli*“.¹¹¹⁷ Ačkoli fond Stará manipulace není ve vztahu k Čelákovickým bohatší než městský archiv, přesto obsahuje jednu zajímavou složku se dvěma písemnostmi, jejichž obsah Vlasákovi evidentně nebyl znám.¹¹¹⁸

Starší z obou písemností je suplikace „*sousedů městys Šelákovice nad Labem pod obojí přijímajících*“ adresovaná nejvyšším zemským úředníkům a místodržícím z 16. května 1625. Zdá se, že z jejich strany došlo k jakési dezinterpretaci účelu přítomnosti komisařů (zřejmě rekatolizačních) na brandýském, lyském, benáteckém a přerovském panství. Ti měli podle autorů suplikace nařídit, „*aby všickni sousedé všech, jak v městech, tak městečkách i všech [...], kteříž příčinou náboženství od gruntův a živnůstek svých před některým téhodnem přinuceni jsou odjíti, k týmž gruntům a živnůstkám svobodu měli, beze všeho utiskování v náboženství a překážky v provozování svých handlů a živností se navrátili*“. V tom jim ovšem měla bránit čelákovická městská rada.

Suplikace zřejmě putovala z místodržitelství okamžitě na komoru, jež si hned 23. května vyžádala od čelákovických konšelů vysvětlení, datováno je však až 16. červnem 1625. Tento ojedinělý dokument si zaslouží obsáhlejší citaci: „*Na milostivé Vašich milostí jménem a*

¹¹¹³ E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 45, 55, 60.

¹¹¹⁴ J. KAŠPAR, Lidé a domy v Čelákovících, s. 39; E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 54nn.

¹¹¹⁵ E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 55n a 79.

¹¹¹⁶ A. REZEK (ed.), J. Beckovský, Poselkyně, díl II, sv. 3, s. 3. Vzbouření poddaní, kteří měli mít „*zlaté praporce a na nich zlatý kalich namalovaný*“, byli podle Beckovského záhy pacifikováni a potrestáni; pochybnosti vzbuzuje jeho údaj, že se měli dostat až do České Lípy a zapálit ji.

¹¹¹⁷ E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 56.

¹¹¹⁸ NA, SM, sign. C 84/13.

na místě JMC pána, pána nás všech nejmilostivějšího nám učiněné, kteréhož jest datum na Hradě pražském 23. dne měsíce Máje léta přítomného 1625 poručení v příčině některých sousedův šelakovských, kteříž jsou tak předně vůle Boží, potom JMC pána pána nás všech nejmilostivějšího naplniti a k víře svaté katolické přistoupeni nechtěli, nýbrž se proto z obce naší přeč vystěhovali. Že bychom (prý) proti JMC jich milostem pánům komisařům (jistému nařízení čeliti, se na odpor stavěti a jich zase do té obce přijíti nechtíc) jměli. Tomu my všickni společně i jeden každý obzvláštně (rače odpustiti, Vašich milostí pro Boha prosíme) zjevně, světle a patrně před pánem Bohem i vším světem odpíráme a oni suplikanti Vaše milosti tou svou nedůvodnou suplikací omylně spravujíc, ani hrdly, ani statky svými na věky toho za pravé učiniti moci nebudou a neučiní. Nýbrž vystěhovavše se tíž sousedé a suplikanti od nás, z pouhé spoury, tvrdošíjnosti a urputnosti své do okolních vesnic na grunty Jeho milosti pana pana Jana Rudolfa Trčky a do vsi Záluží na grunty pánův Staroměstských, k nám do městys Šelákov, do těchž domův svých jak sami, tak i s manželkami a dětmi svými (bez všelijakého jim od nás v tom zbraňování a překážky) každodenně nacházeti se dají a na noc vždychy zase z těchž domův svých (nevíme proč) do těchž vesnic odcházejí. Avšak přicházejíce tíž suplikanti s někdejšími sedláky sobě rovnými, rebelanty a buřiči k nám, nám, purkmistru a konšelům i jiným spolu našim sousedům, kteříž jsme víru svatou katolickou přijali, co mohou nejhoršího na vzdor a truc činí (an my jim k tomu, toť Pánu Bohu vědomé jest, žádné nejmenší příčinky nedáváme) nám nových křesťanův, jednušek, katových kolíků, šelem a zrádcův, že jsme Krista zapřeli, nadávají. Tím se honosíce a chlubíce, i také nám téměř z oust v uši mluvíce a patrně pohružky činíce, nežli tomu malý a krátký čas mine a Fridrich král s Uhrem přijede, že nás z té obce ven psy štváti, až z nás katolických lidí hlavy skákati budou, a tak tudy k nevolám a různicím nemalé než veliké příčiny dávají.

Pročež my, chudí JMC pána, pána našeho nejmilostivějšího věrní a dědiční poddaní, sousedé katoličtí v městys Šelákově nad Labem, Vašich milostí, milostiví páni páni a ochráncové naši laskaví, že týmž suplikantům (jichž více, kteříž jsouce tak buřičové zjevně, šest nejní) v tom místa a víry dávati, ani také aby se k nám zase do obce obraceti jměli, k tomu že jim na místě JMC pána, pána nás všech nejmilostivějšího (pokudž možné jest) povolovati neráčíte, Vašich milostí se vši náležitou šetrnou uctivostí pokorně a poníženě nejvyš pro živého Pána Boha a svaté milosrdenství jeho žádáme. Nebo ráčíte to Vaše milost, milostiví páni páni vejborně dobře znáti, pokudž by se takoví buřičové, rebelanti a kalvínové do té obce mezi nás, lidi v víře a v náboženství katolickém srovnalé, zase dostali, honosíce a chlubíce se oni zjevně tím, že jsou nad námi, katolíky, zvítězili a vyhráli, že by mezi námi dokonce žádné svornosti sousedské (an tak téměř pro jich nestoudná mluvení a nám od nich mnohých a

častých pohrůžek činění z domův našich, svých hlav vystrčiti nesmíme) nebylo, nýbrž by z toho časem mnoho zlého pojíti a povstati muselo.“

Je jistě dost těžko představitelné, že by šest nekatolických sousedů mohlo takto terorizovat celé, byť nevelké městečko, navíc v době největšího protireformačního tlaku. Zajímavá je ovšem v této souvislosti zmínka o sedlácích, která by mohla podporovat údaje o poddanském povstání, a rovněž údaj o místech, kam se nekatoličtí sousedé uchýlovali, protože se jedná o bezprostřední okolí městečka. Uprchlíci tedy rozhodně v této fázi nepomýšleli na trvalý odchod. Můžeme se také domýšlet, že neuvedení konkrétních jmen v suplikaci bylo vedeno obavou z případného postihu a je tedy otázkou, nakolik mohla být celá suplikace míněna vážně. Ani replika čelákovických konšelů, ač udává počet těchto osob, neuvádí konkrétní jména – snad ve snaze otupit ostří případným dalším konfliktům. Vyznění vyřizovací poznámky ze 17. června na rubu spisu se nese ve zcela očekávatelném tónu: *„Oznámiti suplikujícím, když katoličtí budou, a toho vysvědčení přinesou, že mají náležitě chráněni býti a k svému jmění přijíti.“* Je dost pravděpodobné, že alespoň část z nich, tak nakonec učinila. (Lze uvažovat i o tom, že některým se případně podařilo prodat majetek a odstěhovat se trvale na panství, kde byli nekatolíci ještě trpěni.)

Z čelákovických pobělohorských exulantů je později jmenovitě uváděn pouze rytíř Kašpar Zálužský z Vostroskal,¹¹¹⁹ jehož odchod pravděpodobně spadá až do období po vydání Ferdinandova patentu z 31. července 1627. Uvedené dvě písemnosti jsou tedy dokladem toho, že v náboženských otázkách jisté pnutí v obci bezesporu existovalo, a to i pokud se v listech poněkud nadsazovalo. Stejně tak dokládají, že pozdější zdůrazňování rychlosti přijetí katolického náboženství celou čelákovickou obcí patřilo především do arzenálu argumentační strategie ve válečné době, jak se vyvinula nejpozději ve 40. letech 17. století.¹¹²⁰

K již vícekrát zmiňovanému povstání poddaných na brandýském a lyském panství existuje z místních pramenů ještě jedna zajímavá zpráva. V roce 1626 stanul před brandýským právem čelákovický soused Tomáš Rožďalovský, který byl obviněn ze zabití Jana Nováka Kozovazského, poddaného obce Starého Města pražského (žalovala jej jeho vdova i Staroměstští). Spor se táhl téměř celou první polovinu r. 1626,¹¹²¹ teprve začátkem

¹¹¹⁹ Ježdíkův manuál, fol. 19r-20r (přehled čelákovických nemovitostí v majetku šlechty, sepsaný pro českou komoru 28. listopadu 1640; grunt po Kašparu Zálužském ujal na poručení české komory v r. 1630 Purkart Hartung), podobně fol. 22v (obdobný přehled z 19. prosince 1640, u Kašpara Zálužského výslovně uvedeno, že odešel proto, že „*k víře katolické přistoupiti nechtěl*“). Srov. E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 57.

¹¹²⁰ Ještě v r. 1650 Ježdík hejtmana brandýského panství ujišťoval, že „*v roce 1625 poslušně a rádi k víře svatě samospasitelné katolické jsme přistoupili a od toho času žádných poběhlých predikantů se nepřidržovali*“. J. KAŠPAR, Lidé a domy v Čelákovících, s. 11.

¹¹²¹ Srov. SOKA Praha-východ, Archiv města Brandýsa, radní manuál 1623-1630, zápisy z 2. 3. 1626, fol. 103r; 20. 4. 1626, fol. 110v; 4. 5. 1626, fol. 112v.

července ale můžeme sledovat – byť pouze na základě výpovědi obviněného – meritum věci. K incidentu mělo dojít ve středu 21. května 1625 v Čelákovících. Tomáš Rožďalovský tehdy coby městský rychtář údajně vedl z příkazu rady do vězení Samuele Václava Samkova, který „našeho náboženství S^é římské říše katolické sousedy potupoval, je haněl a naříkal“. Do toho se měl připlést Jan Novák a „nebyvši je[mu] do toho nic, tu j[es]t v tom městys Šelákovících chtěl novou sedlskou vojnu zaraziti a začátek zbouření všeho lidu pozdvihnouti, tak jak sedláci neníčko pod milostivou Resedenci [?] J. M. C. svůj obyčej zarazili, že se všemi vál[č]iti chtějí, a když obhajoval sedláka svého, sobě rovného, do vězení bráti, na něho rychtáře poručeného Tomáše Rožďalovského jest fecht [?] po něm kamením házel a se upokojiti nechtěl. Vida pak To[máš] Rož[d'alovský], že zbytí není, měl sobě právem městským takovou svobodu propuštěnou, aby násilí svému násilím zase odpíral, a že mu šrám učinil, to neodepřel, k tomu se přiznal.“¹¹²² Zraněný Novák pak ještě nějakou dobu žil a Rožďalovského v té době neobvinil – snad také proto byl Tomáš Rožďalovský koncem srpna zcela osvobozen.¹¹²³

Privilegia s výhradou platnosti pouze pro katolíky potvrdil Čelákovícím Ferdinand II. až v r. 1628, podobně jako většině ostatních českých měst.¹¹²⁴ To už se k městu blížilo první střetnutí s válkou in natura – durchcuky saských i císařských vojsk na přelomu let 1631-1632, ačkoli řady durchcuků samozřejmě nebyli Čelákovičtí ušetřeni po celá dvacátá léta.¹¹²⁵ Opravdovou pohromou byl ale pro Čelákovice rok 1634, kdy ve městě a jeho okolí ležely dva měsíce hlavní vojenské síly císařských (od 22. července do 28. září). Vojáci zlikvidovali úrodu, pobrali obyvatelstvu dobytek, vyloupili kostel a pobořili řadu domů včetně radnice, obecního pivovaru a masných krámů. Od té doby bylo město podle Ježdíkova pamětního zápisu až do r. 1637 pusté,¹¹²⁶ podle jeho pozdější úřední zprávy bylo ve městě v r. 1636 osm hospodářů a během následujících tří let jich získalo sousedství dalších dvanáct.¹¹²⁷

Klidnější rysy vykazují poslední měsíce před švédským vpádem v r. 1639, zachycené v Ježdíkově manuálu. V dubnu téhož roku zřejmě Čelákovičtí načas znovu opustili město, jak o tom svědčí mj. téměř dvanáctiměsíční proluka v úřadování.¹¹²⁸ Brandýské panství zaplavili

¹¹²² SOKA Praha-východ, Archiv města Brandýsa, radní manuál 1623-1630, zápis ze 6. 7. 1626, fol. 122r-v.

¹¹²³ SOKA Praha-východ, Archiv města Brandýsa, radní manuál 1623-1630, zápis ze 29. 8. 1626, fo. 125r-v.

¹¹²⁴ Privilegium je datováno 20. I. 1628. A. HAAS, Soupis privilegií středočeských měst a městeček, s. 134; E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 57.

¹¹²⁵ V. LÍVA (ed.), Prameny 4, s. 189 (Cellerova přímluva října 1626, aby byly zubožené Čelákovice ušetřeny durchcuku).

¹¹²⁶ Srov. pamětní zápis Pavla Ježdíka, otištěný J. KAŠPAREM, Lidé a domy v Čelákovících, s. 38-39.

¹¹²⁷ „List o škody otevřený“ ze 4. 7. 1640, Ježdíkův manuál, fol. 10r.

¹¹²⁸ Srov. přílohu V. Velmi poškozen byl bohužel zápis v Ježdíkově manuálu, fol. 7r, který tento vývoj naznačuje: „V létu 1639 od 12. Aprilis není při ouřadě nic řízeno až do [...] navrátilvše se domů 25. Julii, od toho

nejprve císařští a brzy poté se stalo širším zázemím švédského tábora v Brandýse. Teprve s odstupem pořídil Ježdík stručný pamětní zápis do manuálu: „*Léta Páně 1639 na tejden před Božím vstoupením*¹¹²⁹ *nepřítel vtrh do české zemi Panýr a zůstával v české zemi až do středopostí, a v tom čase zloupili chrám Boží, vornáty, komže, obrusy, rouchy a jiné kostelní věci pobrali, kostel, faru, školu, rathauz a některé domy poboři[li].*“¹¹³⁰ V suplikaci vrchnímu hejtmanu komorních panství Jozue Kořenskému z Terešova z června 1640 pak byla rozvedena i hospodářská nouze Čelákovických, kteří „*skrze lid nepřátelský o všecka svá jmění, na svršcích, obilích, potazích, dobytčích zdělajíc nastavení nemalé škody, tak že i chrám Páně na díle zbořen, zloupen i dům farní, v pivovaře vezmouc pánev, jiné potřeby, podlahy, dveře spálili, což jsme se na obec zdlužili, v nemalých dluzích zůstáváme a nic na ozim i na jaře oseto nemáme, takže nám všeho možné vypravit nejn*“.¹¹³¹

Více než dva roky od jara 1640 do podzimu 1642 byly pro Čelákovické nadlouho nejkliďnějším obdobím, přestože i tehdy byly v radním manuálu průběžně zachycovány pohyby menších vojenských jednotek, kterým bylo třeba přispět menším obnosem či potravinami. Nejpravidelnějším příjmem obce se po zničení městského pivovaru stalo šenkování piva, přiváženého z vrchnostenského pivovaru v Přerově nebo dokonce až z Prahy. Za účelem tímto účelem pronajímali Čelákovičtí šenk na radnici Martinu Prokůpkovi a jeho ženě, a to na rok od sv. Havla.¹¹³² V této době se také pokusili vymoci alespoň část dlužných gruntovních a jiných peněz od svých urozených spolusousedů, ovšem bez valného výsledku.¹¹³³

Ve zmatcích po porážce císařských u Lipska uprchli Čelákovičtí znovu do Prahy. Ježdík opět situaci svým lapidárním způsobem zaznamenal: „*V témž létu 1642 v sobotu před*

času až do 1. Martii [...].“ Ještě na tom samém listu Ježdík poznamenává, že 10. dubna 1640 „*po vyhnání nepřítel z české země, zase povinnost ouřadu purkmistrského ouřad vzložili na primasa*“.

¹¹²⁹ Tj. kolem 24. května.

¹¹³⁰ Ježdíkův manuál, fol. 8v.

¹¹³¹ Ježdíkův manuál, fol. 9r.

¹¹³² „*Martin Prokůpek podle vyžádaného vstoupení dal promlouvati skrze p. přítele svého, kterak předešle majíc sobě pronajatý dům rathauzní, z jistého platu od P. P. Pánův, že pak již čas takového nájmu vyšel. Pročež že PPPánův šetrně, vážně a uctivě žádá, aby takový dům rathauzní zase od téhož Sv. Havla v létu 1640 až zas do Sv. Havla v létu 1641 zas též do S. Havla z jistého platu pronajítí ráčili. PPP pováživše slušné žádosti Martina Prokůpka a přímlyvy zaň od poctivých lidí, takový dům rathauzní do roku pořád zběhlého na posudní z 4 věderního sudu piva bílého po 24 kr. a hořkého sudu po 1 R. zl. a 4 v. hořkého po 30 kr. pronajítí ráčili.*“ Ježdíkův manuál, fol. 16v.

¹¹³³ „*Léta Páně 1641, 11 Martii stalo se jisté snešení PPPánův se všeckou obcí, kterak někteří sousedé i zemané, majíc krunty své v obci této, vojákův nevychovávali, ani durchcuků zbírkami nevypravují, pročež že nařizují p. starší obecní s p. rychtáři, kdyby který z týchž sousedův neb zemanů se nadjítí dal, aže by buďto z polí užítky brátí, dluby náky neb kruntovní peníze aneb co jaký užitek brátí chtěli, jim se ta moc zanechává, je obstatiti a jim se vším do sekvestru vzíti do vyplnění, čímž k obci povinovat jest.*“ Jak ale ukazuje následná korespondence s pány z Bubna, z Gerštorfu a z Nostic, snaha narážela na jejich značnou neochotu a brzy byla znovu nivelizována novými náporův válečných událostí. Ježdíkův manuál, fol. 27v.

S Martinem císařští soldati bitvu prohráli u Lybska [!]. Rejtaři rozražení okolo Prahy nemalé škody činili, dobytky, nábytky, obilí a in sumou všecko brali, lidi bili [a] zs[v]láčeli, sotvy [!] toho dne v noci do Prahy ušli.“¹¹³⁴ Do města, jehož zpusťování dovršili Gallasovi vojáci v r. 1643,¹¹³⁵ se pak obyvatelé spíše sporadicky vraceli, takže v r. 1644 psal Ježdík do Prahy „do Prahy některým konšelům a sousedům“. ¹¹³⁶ Nedlouho potom Ježdík znovu zaznamenal, že „pro velké durchcuky vojenské nemohli doma býti od 15. Decembris v létu 1644 až do 22. Julii v létu 1645 a tak městečko všecko pusté bylo a prázdné“. ¹¹³⁷ Nápadně rychle řídňující zápisy v Ježdíkově manuálu až do r. 1649 svědčí o tom, že několik následujících let nebylo ničím jiným, než přežíváním. Lze jen litovat, že na pro tyto roky jsou prameny tak torzovité – právě dosud málo zmapované období konce třicetileté války by si zasluhovalo podrobné zpracování dvojnásob.

VI.3 Městská správa a kancelář

Pro podrobnější analytickou sondu do praxe výkonu městské správy v Čelákovících v období třicetileté války jsem se musel spokojit s obdobím 1639-1648¹¹³⁸ – pouze tolik totiž časové důvody a dochované prameny dovolují, chceme-li se zároveň pokusit o srovnání s oběma dalšími městy na základě relevantního archivního materiálu. Opravdu detailnější

¹¹³⁴ Ježdíkův manuál, fol. 71v.

¹¹³⁵ Odkazů na míru destruktivity této události je i s odstupem času příliš mnoho na to, aby ji bylo možné považovat za „strategicky“ formulovanou výmluvu. Srov. např. Ježdíkův manuál, fol. 78v, kde je zapsána zpráva brandýskému hejtmanu o zpustlých gruntech z 28. července 1644: „Tak, jakž jsme v předešlé zprávě roku pojmínulého 1643 Vaší milosti obšírně dali, kterak a jakým způsobem všeckno městys Šelákovice, k JMC panství brandejskému a správě vaší milosti náležející, k zruinování, k nemalé zkáze a k záhubě, jak předně od JMC celé armády několikrát protažení, od začastých durchcukův, it. od lidu švédského, až již k dokonalému zpuštění všeho, obilíčka k zkažení, stavení zádušní, obecní, k poboření, a in summa celé městečko od Armady JMC nejvyššího jenerál Kallaše, ležících polem u Brandýsa pojmínulého roku 1643 jest přišlo, čehož všeho možné není na papír vložiti, jakých škod, kteréž až posavad se spatřují v obci naší. A který soused se ještě v živobytnosti vynachází, [...] jest mu v takové zbořenině v domu zůstávati. Takže toliko sousedův v domích svých šest zůstává a někteří sousedi při nich se zdržují. [...] Nepozůstánouc v obci naší ani jednoho celého domu, že by se v něm zavřítí, aneb podlahy, dveře, vrata, okna, kamna, lavice, která zůstati jměla. Zůstávající jako poustevníci v tak pobořených domích, an se čím dále tekouce na zdi krovy hnijí a nemálo boří, rádi bychom aspoň těch šest domů, v kterých zůstáváme, lípajíc jako laštovice, aby se dokonce na nás neobořily [...] Ale žádného zniku neosívajíc nemáme. Na díle pobořených domů i s těmi šesti 17, p[ustých] domů 22 a do konce zbořených domů 16. Potahův, koní ani volův v obci naší žádný soused nemá, svých vlastních dobytkův toliko 6 krav, a to dosti špatných sousedé mají. Nemohouce míti sobě žádného zpomožení, rolí ladami ležeti musí.“

¹¹³⁶ Ježdíkův manuál, fol. 87r-v. Opravdu se nejedná o list „vyslaným do Měst pražských“, jak by bylo třeba chápat podobnou písemnost v mírových dobách. V dopise se přímo uvádí, že „na díle konšelů a sousedů v Městěch pražských zůstávají“.

¹¹³⁷ Ježdíkův manuál, fol. 88r. Ještě téhož roku zaznamenával Ježdík znovu: „museli jsme opět z Šelákovíc nocí 19. Octobris a co jsme ještě [měli], to jsme všechno v Praze, ač dosti poskovně s manželkami a dětmi protrávili“. Tamtéž, fol. 90v.

¹¹³⁸ Následující pětiletí zachycující v Ježdíkově manuálu bezprostřední poválečné poměry a obnovu mírových poměrů nemohlo být bohužel vzato v rámci této studie v potaz.

pohled je navíc možný pouze pro léta 1639-1642, protože po porážce císařských vojsk v bitvě u Lipska došlo k jednomu z dlouhodobých odchodů čelákovických obyvatel do pražských měst a do konce války už město trvale osídleno nebylo. Právě z uvedeného období pochází zásadní pramen: tzv. Ježdíkův manuál.

Bez jakékoli nadsázky můžeme hned zpočátku konstatovat, že tehdejší primas Pavel Ježdík byl ústřední, zcela zásadní postavou čelákovické městské správy. Nebývalé je už dlouhodobé spojení funkce primátora a radního písaře v jedné osobě, vyplývající beze vší pochybnosti z omezených finančních možností čelákovické obce a ještě více jistě z omezených lidských zdrojů. Koncentrace výkonu nejpodstatnějších atributů lokální správy v jedné ruce se tak jeví jako zcela logické vyústění nestandardní situace. Stejně tak je nade vší pochybnost, že pouze Ježdíkově houževnatosti (chtělo by se říci přímo zarputilosti) vděčíme za existenci tak barvitého úředního pramene, vzniklého v tak malé obci za naprosto rozvrácených poměrů. I když – existence tohoto rukopisu může být také důkazem určitého stupně udržitelnosti života i v mimořádně nepříznivé době za předpokladu, že odpovědné osoby ovládnou celý rejstřík obranných mechanismů. V porovnání s jinými městy tak lze už na tomto místě předběžně konstatovat, že udržení alespoň základní administrativy v mimořádně nepříznivé době bylo především otázkou silné osobnosti a vůle – pro malá městečka typu Čelákovice to asi platí dvojnásob, protože byla vzhledem k minimálnímu počtu obyvatel ušetřena důsledků ostrých vnitřních rozporů mezi měšťany, byť ani tady ve sledované době nescházejí. Svou roli jistě sehrál také vliv nedaleké vrchnosti a její důvěry ve vztahu k přednímu představiteli místní samosprávy, nekomplikovaný vnitřními rozpory tolik jako v sousedním Brandýse. Ježdík svou aktivitou na jedné straně a loajalitou na druhé usnadňoval hejtmanu brandýského panství situaci v řadě ohledů.

Ani Ježdíkově osobnosti nescházela řada tvrdých rysů, s nimiž se setkáváme u těch, kterým se podařilo obstát v náročných pobělohorských letech. V této souvislosti lze jistě souhlasit s výstižnou literární hyperbolou Umberta Eca: „*Kdo byl ve třicetileté válce (tak jí říkám já, ale kdo v ní byl, ten ji tak nenazýval, a možná ani netušil, že to byla jediná dlouhá válka, během níž se tu a tam podepsal mír), ten se prostě naučil nemít měkké srdce.*“¹¹³⁹ U Ježdíka je ovšem tato tvrdost mírněna řadou úkonů, směřujících bezesporu ku prospěchu celé obce, z nichž sám mohl těžko mít nějaký bezprostřední prospěch. Každopádně nebude bez užitku podívat se při zkoumání charakteru čelákovické městské správy poněkud blíže na jeho

---

¹¹³⁹ Umberto ECO, *Ostrov věčejšího dne*, Praha 1995, s. 42.

osudy. Než tak ale učiníme, je třeba alespoň krátké sumarizace nemnoha údajů, které jsou známy pro Čelákovice doby před jeho nástupem do funkce primátora.

Zásadní normou pro vnitřní život čelákovické městské obce a její správu bylo čtrnáct článků, přijatých celou obcí v r. 1593, ale známých už z předchozích desetiletí. Jejich obsah podrobně reprodukovali a jejich genezí se zabývali Justin V. Prášek i Emanuel Vlasák.¹¹⁴⁰ Snad měly určité českobratrské zabarvení, odkazující ještě na krajířovskou dobu. Postulovaly mj. zákaz rušení nočního klidu, svornost v obci s vyloučením osobní msty,¹¹⁴¹ povinnost bezpečného zacházení s ohněm, ostražitost ve vztahu k sociálním vrstvám na okraji společnosti (tuláci, povaleči, „běhlé“ ženy), podmínky přijímání podruhů do obce, postup při řešení sousedských sporů, podmínky pro těžbu kamene v „obecní skále“, pokuty za výstupky proti obci aj. Pavel Ježdík je v poněkud zhuštěné formě zanesl hned na první stranu radního manuálu, dnes bohužel mimořádně poškozenou.¹¹⁴² Brandýská obec měla veškeré atributy místní městské samosprávy, dokonce i nepříliš využívané hrdelní právo a stálé místo radního písaře.¹¹⁴³

Ježdíkovi patrně bezprostředním předchůdcem na postu radního písaře byl **Josef Nepomucký**, jež někdy počátkem 20. let po kratším intermezzu nahradil **Šimona Gregoriadese Brandýského**.¹¹⁴⁴ Kniha svědomí obsahuje pro tuto dobu zajímavý údaj k nepravdělným příjmům radních písařů v Čelákovících. Za zápis svědomí jednoho svědka byly písaři vypláceny 2 groše české, což byla stejná částka, jakou dostávali oba relátoři dohromady a dvojnásobek platu obecnímu služebníku za doručení obsílky. Identifikaci písařské ruky Josefa Nepomuckého dokonale usnadňuje časté používání formule „*psáno ode mě, Josefa Nepomuckého, písaře radního*“. Není vyloučeno, že ve druhé polovině 20. let došlo v jeho působení ke kratší přestávce. Zápis z té doby, podepsaný radním písařem Tobiášem Felixem se ale týká přímo osoby Nepomuckého a sporu o náрек „zkurvysynstva“, takže mohlo jít o dožádaného radního písaře z některého z okolních měst.¹¹⁴⁵ Poslední zápis psaný rukou Nepomuckého nese datum 19. května 1631.¹¹⁴⁶ Než jeho funkci přijal někdy ve druhé polovině 30. let Ježdík, muselo uplynout několik těžkých válečných let, kdy bylo místo

¹¹⁴⁰ J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem 3, s. 186-189; E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 40-42.

¹¹⁴¹ O míře návaznosti na tato základní ustanovení v pobělohorském období svědčí zápis ze shromáždění obce 30. 11. 1640, kdy byla obec „*jsouc pospolu [...] napomínána do Chrámu Páně k modlitbám S. choditi, škody jeden druhému nečiniti, co sám sobě nechceš, nečiň také jinému.*“ Ježdíkův manuál, fol. 20v.

¹¹⁴² Ježdíkův manuál, fol. 1r.

¹¹⁴³ J. V. PRÁŠEK, Brandejs nad Labem, s. 182, 186, 190.

¹¹⁴⁴ Mezi jejich zápisy v knize svědomí a knize smluv svatebních v letech 1618-1620 se v minimální míře vyskytuje ještě jedna, bohužel zatím neidentifikovaná ruka. Srov. zejména knihu svědomí, fol. 21r-27v.

¹¹⁴⁵ Kniha svědomí, zvl. fol. 34r a 35r.

¹¹⁴⁶ Kniha svědomí, fol. 45r.

městského písaře zcela jistě neobsazeno. Obsazení úřadu Ježdíkem, který jej vykonával vedle svého „primaství“, tak nese všechny znaky nouzového řešení. Jako písař byl podle všeho dokonalý autodidakt a vzorem mu často jistě byly zápisy jeho předchůdců.

Vycházíme-li z údajů berní ruly, pak se **Pavel Ježdík** narodil snad r. 1595. Podle Emanuela Vlasáka mu bylo v pátém roce války, kdy vstoupil do městské rady, osmadvacet let.¹¹⁴⁷ S tím nejsou v rozporu údaje z knihy smluv svatebních pořízené v r. 1626, kdy už byl Ježdík primátorem Čelákovic. Podle nich byl farářem Tomášem Pohádkou z Nehvizd oddán v úterý 3. července 1618 v čelákovickém kostele s Alenou, dcerou zdejšího zemřelého souseda Bartoloměje Řezáče. Z tohoto manželského svazku se jim narodil syn Samuel. Vysvědčení zapsané v městské knize bylo pořízeno na základě svědectví radních Pavla Hartmana, Víta Rybáře a Jakuba Bobrovského; pro Ježdíkovy osobní svazky v rámci obce není nepodstatné, že jeho dlouholetý soupevník v čelákovické radě Jakub Bobrovský mu byl na svatbě za družbu.¹¹⁴⁸ Již v r. 1620 se Pavel Ježdík objevil mezi svědky v jedné při¹¹⁴⁹ a v r. 1625 sám figuruje mezi radními, kteří zastávali místa relátorů k jednotlivým přím.¹¹⁵⁰

Funkci písaře přijal Ježdík zřejmě po návratu obyvatelstva do opuštěných Čelákovic v r. 1637, nejdříve snad jen dočasně, protože v pamětním zápisu z tohoto roku sám sebe označuje slovem „místopísař“.¹¹⁵¹ Od r. 1639 už běžně používá označení „písař radní“. Jako takovému mu náležely příslušné taxy za zápis do městských knihy. Také obec mu, patrně nepravidelně, vyplácela nevelký plat.¹¹⁵² Zatímco písařskou funkci Ježdík v průběhu 50. let složil, primátorem byl až do své smrti, snad v r. 1662.

Co se týče majetkových poměrů, vlastnil Pavel Ježdík grunt, který koupil r. 1627 za 40 kop od Martina Honzyty. Platil z něj roční poplatky 1 kopu 18 grošů českých na sv. Jiří, 2 kopy 32 grošů č. na sv. Havla a 1 korec 2 věrtele ovsa. Podle berní ruly měl 42 korců polí, osíval 16 korců ozimu a 6 korců jaře, vlastnil 2 potahy, 3 krávy, 3 jalovice, 11 ovcí, 8 kusů vepřového dobytka a živil se také jako řezník. V domácnosti s ním žila o čtyři roky mladší manželka Alena a dvě děti, pětadvacetiletá dcera Anna a patnáctiletý syn Jan.¹¹⁵³ Po smrti své první ženy se Ježdík v r. 1661, na sklonku života, znovu oženil. Jeho druhá, o třicet let mladší

¹¹⁴⁷ E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 56.

¹¹⁴⁸ Kniha smluv svatebních, fol. 46r-v. Srov. také obrazovou přílohu.

¹¹⁴⁹ Kniha svědomí, fol. 32r-33r.

¹¹⁵⁰ Kniha svědomí, fol. 23r.

¹¹⁵¹ J. KAŠPAR, Lidé a domy v Čelákovících, s. 39.

¹¹⁵² Tak na podzim 1640 „za polouletní práci“ 2 zl., za roční službu od sv. Havla 1644 do sv. Havla 1645 celkem 4 zl. Ježdíkův manuál, fol. 18r, 93r.

¹¹⁵³ M. HAASOVÁ (ed.), Berní rula. Kouřimský kraj I, s. 68; přehledně J. KAŠPAR, Lidé a domy v Čelákovících, s. 18.

manželka Elena pocházela ze Sadské.¹¹⁵⁴ Po smrti Pavla Ježdíka napadly kšaft děti z prvního manželství, záležitost byla ale na přímý zásah hejtmána brandýského panství urovnána.¹¹⁵⁵

Radní manuál, který byl Ježdíkem založen v r. 1639, si zaslouží podrobnější pozornost – je typem podobně svérázným jako jeho autor. Kniha měla svého předchůdce v „*manuálu radním, kterýž od vojáků roztrhán jest*“ – zápis se vztahuje k počátku r. 1639.¹¹⁵⁶ Ježdík do manuálu zapisoval takřka všechno. Jakousi chronologickou páteř tvoří zápisy ze zasedání rady (srov. přílohu V), které jsou proloženy opisy korespondence a dalších písemností vydávaných městskou radou, zápisy o jednáních před radou mimo úřední termíny ve věcech, které nesnesly odklad (vysvědčení kšaftu, kontribuce apod.), zápisy majetkoprávního charakteru (převody nemovitostí), některá obecní vydání a příjmy a zápisy pro paměť. Posledně jmenované jsou dvojího typu. V menší míře se jedná o ucelenější popis jako v následujícím případě: „*Léta Páně 1639 na tejden před Božím vstoupením nepřítel vtrh do české zemi Panýr a zůstával v české zemi až do středopostí, a v tom čase zloupili chrám Boží, vornáty, komže, obrusy, rouchy a jiné kostelní věci pobrali, kostel, faru, školu, rathauz a některé domy poboři[li].*“¹¹⁵⁷ Daleko častější jsou krátké zápisy o pohybech drobnějších vojenských jednotek, spojené někdy i s výčtem nákladů na ně. Příkladně: „*Léta Páně 1642 6 Aucusti [!] přijelo z Sacký do dvou set koní a zůstávali tu 5 dní, zbirka na ně po 2 R zl.*“¹¹⁵⁸ Tyto údaje pro paměť potom Ježdíkovi umožnily sestavovat obsáhlejší zprávy o pobytech vojska, tvořící součást zpráv o stavu města a jeho hospodářství vyžadovaných českou komorou nebo brandýským hejtmánem.

Rozsah úřední korespondence, kterou musel Ježdík jménem rady vyřizovat, můžeme nahlédnout prostřednictvím menší sondy do let 1639-1642. Z tabulky, resumující počet v manuálu zachycených misivů vycházejících z kanceláře, je zřetelně vidět, jak dokonale přerušilo jakoukoli úřední činnost válečné dění roku 1639. Jinak byla agenda tohoto typu nevelká, v průměru vyřizoval Ježdík 2-3 listy měsíčně. Je třeba si ale uvědomit, že tak činil jen in margine vedení svého vlastního hospodářství; celkově mu práce pro obec musela zabírat nemálo času.

¹¹⁵⁴ Kniha smluv svatebních, fol. 51v-52v.

¹¹⁵⁵ E. VLASÁK, Čelákovický Ježdíkův manuál, s. 66.

¹¹⁵⁶ Ježdíkův manuál, fol. 12v.

¹¹⁵⁷ Ježdíkův manuál, fol. 8v.

¹¹⁵⁸ Ježdíkův manuál, fol. 67v.

Tabulka 6 – *Počty misivů vydaných čelákovickou městskou kanceláří v letech 1639-1642*

	1639	1640	1641	1642
leden	0	0	3	4
únor	1	0	3	3
březen	3	0	1	4
duben	0	1	3	4
květen	0	1	4	4
červen	0	1	2	1
červenec	0	1	5	1
srpen	0	1	1	3
září	0	3	4	3
říjen	0	3	6	0
listopad	0	1	4	0
prosinec	0	2	3	0
	4	14	39	27

Okruh adresátů uvedených misivů je očekávatelný – nejpočetnější skupinu mezi nimi tvoří vyšší vrchnostenská úředníci, konkrétně v první řadě brandýský hejtman (30 misivů; 35,7%), o něco méně se Ježdík obracel na nižší vrchnostenské úředníky v čele s brandýským purkrabím (9; 10,7%). Do měst směřovalo celkem 15 listů (17,9%), z toho nejvíce do těch bezprostředně okolních, propojených s Čelákovici množstvím hospodářských i osobních vazeb (Brandýs – 5, Sadská – 3, Mochov – 2), méně do poněkud vzdálenějších (po jednom listu do Kostelce nad Labem, Nymburka, Kolína, Pardubic a Berouna. Co se týče šlechty, jsou zastoupeni pouze tři příslušníci vyšších stavů, kteří vlastnili v Čelákovici nemovitosti a komplikovali místním sousedům život tím, že z nich neplatili stanovené poplatky a kontribuce, jež za ně musela odvádět obec (10; 11,9%). Stejný počet opisů listů náleží adresátům z řad jednotlivých měšťanů a duchovních (po sedmi; 8,3%), z toho pět dopisů psal Ježdík děkanovi do Kostelce nad Labem, odkud do Čelákovice v této době nejčastěji docházel k bohoslužbám. U zbylých listů se adresáta nepodařilo přesně identifikovat (4; 4,8%).

Z přílohy V můžeme také zřetelně vidět, nakolik byl rytmus úředního roku v menších Čelákovici i v klidnějších obdobích povlovnější než v Brandýse a Nymburce. Za regulérní „právní sedění“ rady byla pokládána pouze dvě zasedání v čtyřtýdenním období výkonu funkce purkmistra jednotlivým radním. Konala se každé druhé úterý a v manuálu byla důsledně označována jako „první“ a „poslední“. Shromáždění obce spadala spíše do konce týdne a stejně jako v ostatních lokalitách byla jejich frekvence ovlivňována aktuální potřebou (zejména to platí o kontribucích a platech na vojáky). Stejně jako v Brandýse probíhalo

v Čelákovcích ve dnech kolem Nového roku „řízení sirotků“, ovšem pouze v mírových podmínkách – „pyšná vojna to změnila“.¹¹⁵⁹

Rada sestávala z dvanácti konšelů, což je počet, který za třicetileté války představoval slušný díl čelákovických sousedů. Když Ježdík na stránkách manuálu v r. 1644 vypočítával zbylé hospodáře ve městě, dobral se čísla 28 – z toho bylo vedle dvou vdov dvanáct radních, dva starší obecní, městský rychtář, tři kostelníci a několik desátníků!¹¹⁶⁰ K obnově městské rady v letech 1639-1648 došlo pouze jednou, a to 16. září 1641. Když Ježdík jménem sousedů o tři dny dříve brandýského hejtmana o provedení tohoto aktu žádal, argumentoval i nedostatečným počtem konšelů, z nichž někteří zemřeli, a výhodami, které bude funkčnost rady pro hejtmana mít, protože mu tím odpadnou některá zbytečná zaneprázdnění.¹¹⁶¹ Tehdy bylo ve městě patrně ještě dostatek sousedů na plné obsazení všech městských úřadů. Byli to vedle dvanácti radních dva městští rychtáři (starší a mladší), dva starší obecní, působící zároveň jako „měřiční i nad rozsuzováním škod“, čtyři kostelníci, tři „desátníci, kominíci i povrubní“, dva úředníci nad pekaři a řezníky (ovšem z řad členů rady), dva hajní a dva úředníci záduší.¹¹⁶² Jak vidno, jednalo se o jakousi zmenšeninu brandýského systému městské správy, nikoli však proporcionálně úměrnou podstatně nižšímu počtu obyvatel. Ke snížení počtu konšelů na osm až šest docházelo až v 18. století.¹¹⁶³ Úřadujícímu purkmistrovi náležel po výkonu funkce v r. 1639 plat 45 grošů českých, snížený v následujícím roce po odchodu Švédů na 30 grošů.¹¹⁶⁴

Spory mezi měšťany a radou – i při tak malém počtu obyvatel, kdy sousedů nebylo o mnoho více než radních – nepatřily ani v Čelákovcích k výjimečným událostem. Běžným případem bylo odmítnutí vykonání některého úkonu nařízeného radou jako např. u Jana Pymla, který byl v r. 1639 uvězněn za nezaopatření jednoho z poslů, jichž byly soudobé cesty

¹¹⁵⁹ Na počátku roku 1642 Ježdík do manuálu zaznamenal (přesné datum není uvedeno): „*Sirotci na ten den se na rathauze řídívali, od ouřadu k pobožnejm ctnostem se napomínali, pyšná vojna to změnila, z ctností svatých lid zloupila, čiň, co čiň, pomni na Boha.*“ Ježdíkův manuál, fol. 49v.

¹¹⁶⁰ Ježdíkův manuál, fol. 76r.

¹¹⁶¹ „...*Vaší milosti, milostivý pane hejtmane, v laskavé paměti žádost svou, nedávného času od nás Vaší milosti přednášenou, přivozujeme, poněvadž v těchto převelice obtížných a zarmoucených letech všemohoucí Pánbůh z prostředku našeho některé konšely skrze časnou smrt z tohoto světa vynítí ráčil, tak že málo nás konšelů v živobytnosti zůstává, Vaší milosti šetrnovážně a uctivě žádati nepřestáváme, že k nám, chudým lidem té lásky a milosti dobrotitivě dokázati a do městys Šelákovíc v tento pondělí nejprv přídší 16 7bris se pouchejliti a na místě JMC krále a pána pána nás všech nejmilostivějšího, it. p. pánův rad zřízené komory české ouřad konšelský laskavě obnoviti, nás z povinnosti JMC konšelské propustiti a na místa naše, kohož by se Vaší milosti z obce naší líbilo a vidělo, voliti ráčíte. Když by časem jsouce ouřad dosazen od některých lidí z nastupování na Vaší milosti sjíti mohlo, čehož i my se vaší milosti povinně a poslušně po vše časy vším dobrým odsluhovati zamlouváme.*“ Ježdíkův manuál, fol. 39v-40r.

¹¹⁶² Ježdíkův manuál, fol. 40r.

¹¹⁶³ E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 77.

¹¹⁶⁴ Ježdíkův manuál, fol. 3r, 6r, 7r, 27r, 35v.

plné. Odmítnutí navíc doprovodil šťavnatým komentářem.¹¹⁶⁵ Když odmítlo v říjnu 1641 několik sousedů poskytovat potahy pro vojenské účely a byli za to radou uvěznění a pokutováni, dostala se jejich stížnost záhy k hejtmanovi. Ježdík vzal zřejmě věc osobně: „*kterak sousedé naši, když nějakou pěchotu na rozkaz Vaš[í] [Milos]ti vyvážet měli, že odjeli s hovady, takže primas náš k nemalému zbití přišel a kdy[by] byl nepoustoupil, nevíme, jak by s ním dále bylo, v ničemž poslušnosti nezachovajíc, na díle vojáci voly chytali. Podruhé 24. Octobris majíce rejtarům příprah dáti a obzvláštně starší rychtář jsouc ta povinnost jeho, nejprve sám zahnal a jiní za ním. My pak [...] při nich nařizujíc, poněvadž jináče býti nemůže, aby je ráno vyvezli, k Vaš[í] [Milos]ti v noci, abyšte ráčili s nimi p. Šimona vyslati, poslali. Přijeda k nám, kdoví kde po lesích byli a p. Šimona Písaře, purkmistra, primasa v štychu nechali. Primas pak náš věda, že zbylí nejní, an se toho nikdy v obci naší nestalo, sám po lesích běhati a za nimi posílali musel. Oni pak zalezouce smích z něho jměli, i poněvadž práva to s sebou přinášejí, co sobě která obec za právo zvolí, tak zůstávati jmá, aniž my, uchovej nás Pánb[ůh], na ně nětco nebejvalého mimo předkův našich snešení, co vzkládáme.*“¹¹⁶⁶ Přítomnost staršího rychtáře je jedním z příkladů kolizních situací, které vznikaly uvnitř samotných orgánů městské správy v souvislosti s obrovskými nároky vojska. V tomto konkrétním případě dal hejtman zjevně za pravdu primátorovi.¹¹⁶⁷ V obci velikosti Čelákovice navíc nepřekvapuje výskyt asi ne zcela neoprávněného názoru, „*že dvě nebo tři osoby vládnou*“.¹¹⁶⁸

Pavel Ježdík starostlivě pečoval o městský archiv. Z jeho pamětního zápisu víme, že již v r. 1634 byla privilegia zazděna v kostele, neprospělo to ale jejich fyzickému stavu. Městské knihy se tehdy podařilo zachránit.¹¹⁶⁹ O zničení radního manuálu v r. 1639 byla již řeč. Po těchto zkušenostech byl zvolen jiný způsob ochrany městských pramenů – odvezení do Prahy. Došlo k němu na podzim 1642: „*Knihy všeckny měst[s]ký s manuály a s některými kraduály [!] z kůru literátského v domě v Praze.*“ Spolu s nimi bylo do Prahy odvezeno i zbylé vybavení čelákovického chrámu a uloženo v kostele sv. Petra.¹¹⁷⁰ Městský archiv se do

¹¹⁶⁵ „*P. Jan Pyml jsouc na poručení PPPánův obeslán, jest jemu napomenutí učiněno, kterak na rozkázání PP majíc posla opatřiti, nestoudně, že žádným biřicem není, jest vzkázal. Z té příčiny PPPáni jemu arest vynacházeti ráčili.*“ Ježdíkův manuál, fol. 5v.

¹¹⁶⁶ Ježdíkův manuál, 45r.

¹¹⁶⁷ „*P. sousedé potahy mající svolili rukou podáním p. hejtmanu, když z věže puštění byli, že ve všem chtějí k ouřadu lepší poslušnost zachovati a firšpon dávatí, jakž v psaní p. hejtmana.*“

¹¹⁶⁸ „*Andreska na vejchozi mluvila, že dvě nebo tři osoby vládnou, pročež aby oznámila, kdo jsou ty tři osoby, který jsou, aby oznámila anebo do vězení aby se postavila.*“ Ježdíkův manuál, fol. 50v.

¹¹⁶⁹ „*Privilegia ve zdech zadělaná v rumách porušení vzaly. Knihy městské, kostelní věci s velikou prací, což pozůstává, k zachování přišly.*“ J. KAŠPAR, Lidé a domy v Čelákovících, s. 39.

¹¹⁷⁰ Ježdíkův manuál, fol. 71v.

Čelákovice později na nějakou dobu vrátil,¹¹⁷¹ natrvalo pak ale až v r. 1649. Podle Ježdíkova soupisu tehdy obsahoval tyto knihy: „1. urbář, 2. smluv svadebních knihy, 3. zádušní s přeskou [!],¹¹⁷² 4. knihy staré kruntovní, 5. nové kruntovní knihy, 6. pamětní kniha, 7. ortelní kniha, 8. kniha kšaftovní, 9. sirotčí kniha, 10. práva měst[s]ká, 11. kniha svědkův, 12. zřízení zemská.“ Současně s nimi byly přivezeny i rukopisy liturgického obsahu, patřící do čelákovického kostela.¹¹⁷³

Co se týče jazyků, lze snad mezi čelákovickými sousedy u některých předpokládat alespoň elementární znalost němčiny. Pro chod nevelké městské kanceláře si Pavel Ježdík vystačil s češtinou. Dokládá to i údaj o platu, který Čelákovičtí platili blíže neuvedenému tlumočnickovi při jednáních v Praze v r. 1643.¹¹⁷⁴

---

¹¹⁷¹ V prosinci r. 1645 Ježdík zaznamenal, že bylo zapláceno „od opravení truhlice, v kteréž knihy městské zůstávají za pantík a hřebíky“. Ježdíkův manuál, fol. 90r.

¹¹⁷² Jde o zajímavý doklad, že uvedený název byl pro tuto starou knihu používán již v Ježdíkově době. O tzv. knize pamětní s přezkou srov. E. VLASÁK, Polabské město Čelákovice, s. 40.

¹¹⁷³ Mělo se jednat o dvojí „kostelní pašije“, dva graduály a žaltář. Ježdíkův manuál, fol. 97r.

¹¹⁷⁴ „Tlumočnicku v Praze i s tím, co utraceno při prodaji 10 [grošů] č.“ Ježdíkův manuál, fol. 75r.

Závěr

Třicetiletá válka byla pro česká města přelomovým obdobím, což se do značné míry odrazilo i na jejich správě, jíž se výrazným způsobem dotkly v menší míře politické tlaky za stavovského povstání, v mnohem větší míře pak perzekuce následující stavovské povstání, jehož se naprostá většina měšťanů zásadním způsobem neúčastnila. Královská města, představující samostatný politický stav, byla s výjimkou Plzně a Českých Budějovic postižena jako celek a v jednotlivých případech také dočasnou ztrátou obecního majetku a příjmů právě v letech co do finančních nároků mimořádně vypjatých. V poddanských městech by bylo třeba postupovat případ od případu. U měst komorních sice bylo proti zájmům samotného panovníka podlamovat jejich hospodářské možnosti, přesto mnoho v tomto směru učinili představitelé vrchnostenské správy, vojenští velitelé a – rekatolizace.

Předkládaná práce se vedle souhrnnějšího pohledu na problematiku městské správy a stavu jejího současného výzkumu snaží postihnout hlavní trendy i lokální odlišnosti na třech konkrétních městech. Jak již bylo vytčeno v úvodu, tyto lokality představují tři rozdílné městské typy: královské město (Nymburk), speciální typ města vrchnostenského – komorní město a zároveň centrum panství se specifickými rezidenčními funkcemi (Brandýs nad Labem) a vrchnostenské městečko tvořící rovněž součást komorního panství (Čelákovice). Komparace takto vybraných lokalit se ukázala jako nosná. Přes torzovitost dochovaného pramenného materiálu bylo možné nalézt styčné plochy pro paralelní sledování základních správních struktur – složení městských rad a menších městských úřadů, personální obsazení městských kanceláří a základní prvky, z nichž se skládala každodennost výkonu městské správy, jinými slovy to, co nazývám rytmem úředního roku. Svého druhu vedlejším produktem práce jsou biografické údaje o osobách působících v městské správě sledovaných měst, které mohou být použity pro připravované doplňky Rukověti humanistického básnictví.

Všechny tři sledované lokality leží v jednom regionu a v podobných přírodních podmínkách, v úrodné rovině v oblasti středního Labe v bezprostřední blízkosti jeho toku. Přes zemědělský charakter tohoto regionu na hranicích Boleslavského a Kouřimského kraje nebyl jejich hospodářsko-sociální profil zcela podobný – zatímco v Nymburce měla i za třicetileté války významné postavení i jiná než potravinářská řemesla (soukeníci), Brandýs neměl v tomto období sebemenší podmínky pro to, aby mohl jakýmkoli způsobem změnit své postavení hospodářského zázemí příležitostně císařské rezidence. Čelákovice byly městečkem agrárního typu, jímž zůstaly i v následujících stoletích.

Při srovnání struktury orgánů městské správy Nymburka, Brandýsa nad Labem a Čelákovic je třeba konstatovat, že jejich nejdůležitější část, podstatná pro výkon moci v rámci města, byla zcela totožná. Všechna tři města měla dvanáctičlennou radu, čtyř- nebo šestičlenný sbor obecních starších a městského rychtáře, resp. městské rychtáře (v obou menších městech, tedy dokonce i ve vylidněných Čelákovcích přelomu 30. a 40. let 17. století, působili zároveň starší a mladší rychtář). Jistě je to třeba přičítat společnému právnímu základu (magdeburské právo, ale zejména Koldínův zákoník) a setrvačnosti kombinované s konzervatismem lidí, žijících v raně novověkých městech. Zhruba úměrně velikosti města se ovšem lišila struktura dalších městských úřadů.

Královské město Nymburk a komorní města Brandýs a Čelákovice se střetávala se zastupováním nároků panovníka různým způsobem. Zatímco Nymburští měšťané se mohli na císařské rychtáře vesměs dívat jako na ty, kteří jsou jim ve společenské rovině zhruba rovni, jen jsou „o něco rovnější“, hejtman brandýského panství stál oproti tomu vůči sousedům obou dalších měst přinejmenším o jednu sociální vrstvu výš. O to nesnadnější byla i obrana proti případným útiskům. Stížnosti Nymburských proti císařským rychtářům tak mohly už ve 30. letech někdy dojít sluchu podkomořího, pro Brandýské ale znamenala stížnost na podobná příkoří k české komoře nebo přímo k císaři mnohem komplikovanější problém. Z Čelákovic – pravda, jen na základě dochovaných pramenů ze 40. let – nevíme o jakémkoli podobném pokusu sebemenší zmínku.

V zásadě lze tvrdit, že v průběhu třicetileté války docházelo ve sledovaných lokalitách (a velmi pravděpodobně i jinde) k určité simplifikaci struktury městské správy, ale především každodenní praxe jejího výkonu. Toto zjednodušení agendy a zúžení počtu osob nepřekračovalo určitou základní mez. Zůstávala zachována struktura stěžejních orgánů (rada, starší obecní) a měnil se jen počet osob, obsazujících menší úřady, nikoli už tolik počet menších úřadů samotných. (To platí především pro Brandýs a Čelákovice, pro Nymburk bude třeba tento jev ještě ověřit, pokud to ovšem i při velmi náročné heuristice pro nedostatek relevantních pramenů bude vůbec možné.) Tato tendence trvala až do doby, kdy vylidňování přerostlo únosnou mírou (čtyřčlenný sbor radních v Brandýse v r. 1640).

Přímá návaznost na předbělohorské formy správy v zásadních a ve velké míře i v méně zásadních otázkách je mimo vší pochybnost; menší míra kontinuity z pochopitelných důvodů platí pro záležitosti personální. V tomto ohledu měly podstatně výhodnější podmínky k přímé návaznosti a plynulejšímu přechodu do nových politicko-konfesijních podmínek zvláště menší obce, kde nebylo místní předbělohorské politické elity kým nahradit. Prokázat

míru platnosti této teze ovšem bude teprve otázkou dalšího výzkumu, zaměřeného na detailnější rozbor městské správy v dalších menších lokalitách, kde to prameny dovolují.

V Nymburce a Brandýse došlo zhruba v polovině třicetileté války k dlouhodobé redukci obsazení úřadu radního písaře na jednu osobu, v Čelákovících byl dokonce po mnoho let písař totožný s primátorem. Je nanejvýš pravděpodobné, že k takové kumulaci funkcí by za standardních podmínek nedošlo. Stejně tak je zarážející častější působení písařů zároveň jako členů městské rady v Nymburce i Brandýse (Jakub Dvorský, Adam Chytraeus, Melichar Podhorský). Obecně jsou výše uvedené jevy v těžkých válečných poměrech logické a předvídatelné, bylo by ale výhledově žádoucí, sledovat jejich podoby v dalších městech, protože co do detailů se zjevně značně odlišovaly.

Je-li možné o císařských rychtářích hovořit jako o lidech „na sociálním švu“, stojících ve svém rozhodování mezi zájmy panovníka, jehož zastupovali, na jedné straně a zájmy obce, s níž žili v každodenním kontaktu a byli k ní vesměs vázáni sociálními i majetkovými vazbami, na druhé straně, pak tento příměr v období třicetileté války rozhodně platí ve zmenšené míře. Pro období mimořádných pravomocí a značné personální fluktuace císařských rychtářů ve 20. letech patrně neplatí vůbec.

Pro sledovanou oblast lze se značnou mírou pravděpodobnosti tvrdit, že období posledního desetiletí třicetileté války, období boje o co nejlepší výchozí podmínky pro mírová jednání, bylo zároveň dobou materiálního a psychického vyčerpání nejen v globálních, ale i v lokálních podmínkách. Zároveň se jednalo o období, kdy u městského obyvatelstva už takřka nezachytíme větší ovlivnění jednání náboženskými a politickými ideály předbělohorské doby. (Nezachytíme ho ve větší míře nakonec už o několik let dříve za saských vpádů.) Lze to vedle všeobecné destrukce přičítat i generační výměně. Tato tendence se projevuje i v rámci městské správy a vedení její písemné agendy, jež přechází do jakéhosi „udržovacího režimu“. Prosazení zásad písemného jednání, váha zápisu v městských knihách i autorita městských orgánů si udržovaly svůj stupeň vážnosti, ale dělo se tak především ve chvílích konsolidace nebo alespoň odpočinku od bezprostředního válečného ohrožení. Jinak byly vyřizovány jen opravdu neodkladné záležitosti, vše ostatní muselo počkat na příznivější dobu.

Představitelé místní správy si byli po zkušenostech předchozích let také dostatečně vědomi nebezpečí, které pro jejich „klenoty“ znamenali vojáci té i oné strany, a snažili se ohrožení nejdůležitějších písemností za každou cenu zabránit. Významnou roli v těchto trendech hrály místní osobnosti, patřící ještě k bělohorské generaci, jako např. nymburský radní písař Jan Šud ze Semanína nebo v daleko větší míře čelákovický primátor Pavel Ježdík.

Jako by přijali filosofii, že už není kam utéci a je třeba z podstatných věcí zachránit ty, které se zachránit ještě dají. Lidé tohoto typu byli také přijatelní a potřební pro moc jim nadřazenou. Pavel Ježdík měl podle všeho plnou důvěru hejtmana brandýského panství a byl pro něho na druhou stranu zárukou pro zachování funkčnosti zbytků lokální správy.

Zatímco větší města nebyla až na výjimky zcela opouštěna ani v dobách nejtvrďšího válečného ohrožení (Nymburk), v menších, zvláště nehrazených městech se stal dočasný odchod obyvatel jedním z běžných sebezáchovných mechanismů. Měl podobu několikahodinového až několikadenního pobytu v okolních lesích, ale také mnohaměsíční až několikaletý odchod, kdy naprostá většina obyvatelstva Brandýsa a Čelákovic směřovala v takových případech do bezpečí Měst pražských. Výkon městské správy a činnost kanceláře byly v takovém případě zcela ochromeny, nedocházelo ale kupodivu k jejich úplnému přerušení – jisté mimořádné úkony bylo třeba provést i za těchto nestandardních podmínek.

Situace na konci třicetileté války představovala dobrou výchozí pozici k prosazení nového, resp. alespoň značně modifikovaného modelu výkonu městské správy a jejího ovlivňování ze strany nadřízených úřadů. Jisté unifikační a centralizační tendence je možné sledovat již v průběhu 40. let 17. století. Viditelným příkladem je pokles významu dříve ústředního úkonu dodávajícího vážnost a lesk městským radám – momentu jejich slavnostní obnovy. Rituální náboj ceremoniálu je v královských městech zatlačen nepřítomností podkomořího či hofrychtěře zcela do pozadí; písemná obnova rady zcela povyšuje faktický úřední obsah úkonu nad jeho tradiční formální stránku.

Vyvrcholením tohoto trendu je instrukce pro městské rady z r. 1651, která dále stírá některé individuální rozdíly ve správě jednotlivých měst, sjednocuje v tomto ohledu svobodná královská města s městy věnnými a stanovuje základní rámec pro jejich vnitřní uspořádání. Ústřední úřady tak mají plně připravenu půdu ke kontrole i těch oblastí správy měst, kde se o tři desetiletí dříve setkávaly vnější zásahy s nevolí a někdy i otevřeným odporem (konfesijní otázky). V budoucnu by bylo jistě velmi přínosné podrobněji sledovat, jaké vnější podoby na sebe unifikační trend bral v jednotlivých lokalitách ve druhé polovině 17. století. To však už vykračujeme příliš daleko za časový rámec této práce.

VIII. PŘÍLOHY

Příloha I – Soupis členů městských rad, starších obecních a volenců v královských městech v letech 1624-1636

Soupis byl pořízen na základě protokolů podkomořího o obnovování městských rad v královských městech v letech 1624-1636.

V poznámkách jsou uváděny odkazy: a) Na Rukověť humanistického básnictví, s níž byly soupisy pro jednotlivá města konfrontovány, se základními údaji o dotyčné osobě podle Rukověti. Je-li za hned odkazem uveden otazník, není identifikace osoby zcela jasná. b) V případě některých nejasností (není-li v poznámce odkaz na Rukověť) jde o doplňující informaci přímo z protokolů o obnovování rad, např. vysvětlivku k výslednému čtení, změnu v úřadě zachycenou v protokolech apod.

Je-li v protokolech zachyceno také úmrtí měšťana, je uvedeno formou křížku. V potaz nebyla brána původní označení tohoto druhu u první série obnov, kam byla zřejmě dopisována i několik let zpětně (mnoho osob takto označených se běžně vyskytuje v dalších sériích obnov po r. 1625, takže toho roku jistě nezemřely).

Příjmení jsou uvedena víceméně ve všech podobách, které se v protokolech vyskytují, což poskytuje lepší výchozí pozici pro další dohledávání osob v jiných pramenech. Jako výchozí pro abecední řazení byla zvolena podoba, jež se v protokolech podkomořího nejčastěji vyskytuje, ostatní varianty následují v závorce. Různé psaní jmen téže osoby komorními písaři je časté zejména německo-jazyčných oblastech (Ústí nad Labem, Kadaň, Most).

Beroun 1624-1636

	Primas	Radní	Starší obecní	Volenci
Brzobohatý Adam			1628-1634	
Collidius (Kolidius) Daniel	1636	1624, 1628-1635		1624, 1630, 1635-1636
Čermák Jonáš		1629-1631 (+)		1629
Čížek Jindřich	1624-1626 ¹¹⁷⁵	1627		
Čížek Pavel				1626
Dobříškej Václav		1627		
Erazim Daniel		1631-1636		1636
Grynwold (Krynwold, Krynewold) Jan		1628-1636		1635
Houšek Jan			1631	
Hruška Jan			1632	
Chrudimský Jan			1628-1631	1630
Julii Štefan		1624		
Kameš Jan				1624
Kavan Viktorin		1624		1624
Každých Daniel mladší ¹¹⁷⁶			1632	
Každých (Každý) David mladší ¹¹⁷⁷			1630-1631, 1634-1636	1631
Každých David starší			1636	
Každých (Každý) Jan		1626, 1630-1632 (+)	1628	1629-1630
Každých Pavel		1635-1636		
Knoflíček Jindřich		1624-1632 (+)		1627, 1629-1630, 1632
Kolda Jan		1624		1624
Kovařík Jan			1632-1636	
Kulhánek Pavel ¹¹⁷⁸		1624, 1628-1634 (+)		1628-1629, 1631, 1634
Lucius Jan			1634-1636	
Machonis Václav		1628-1636		1634
Machulka Václav			1634-1636	
Mates Rudolf			1628	
Matrásek Jiřík			1628-1635	
Mitis Prostějovský Bartoloměj ¹¹⁷⁹	1629	1628		

¹¹⁷⁵ Rukověť 3, s. 226n. Jindřich Luteola-Čížek, 1627-1628 královský rychtář, zemřel 1628.

¹¹⁷⁶ Omyl písaře? Zřejmě David Každých.

¹¹⁷⁷ Z protokolů není zcela zřejmé, v kterém případě se jedná o Davida Každých staršího a Davida Každých mladšího. Uvedená varianta se mi jevila jako nejpravděpodobnější.

¹¹⁷⁸ Rukověť 1, s. 367? Otec Daniela Colidia-Kulhánka, mělnického konšela a primátora?

¹¹⁷⁹ Rukověť 3, s. 334n. Od r. 1614 městský písař, zemřel koncem října 1629.

Modla Jan		1624		
Nedvídek Jiří		1628, 1630-1631, 1634-1636	1629, 1632	
Orabin Jan		1626-1627	1628-1630	
Pager Jan		1626-1627	1628	
Petrželka (Petržilka) Vít		1624-1629		1626-1627
Pokorný Jiří			1634-1636	
Poláček Tomáš		1626		
Procházka Jan			1631-1636	
Příbyl Jiřík		1627	1636	
Rýc (Ryk) Jiří		1634-1636		1634
Řehořovic Vavřinec ¹¹⁸⁰	1627-1628	1624, 1626		1626, 1628
Řehořovic Vilém			1631	
Salát (Salátek) z Kronperku Jan Václav	1630-1634	1629, 1635-1636		
Salát Jan mladší			1636	
Samuelovic Jiří		1636	1632-1635	1636
Saul Václav			1636	
Skřivan Vavřinec			1628-1635	
Sládek Jindřich			1629-1630	
Souček Jiřík		1626		
Strnad Josef			1630-1632	
Suchánek Jan		1624		
Sušil Jan ¹¹⁸¹				1626
Svojanovský (Svojnovský) Jan ¹¹⁸²		1629-1636	1628	
Šebesta Ondřej			1628-1629	
Šebestovic (Šebesta) Petr			1630-1636	1635
Šelakovský Martin		1628-1630		1628
Špindler Jan			1628	
Táborský Jan		1626		
Tichý Jakub		1624, 1627-1632, 1635		1627-1628, 1631-1632, 1635
Truhlář Jiřík			1629-1631	
Truhlář Šimon		1627		
Vlček Jan			1628-1630	
Vlček Řehoř	1635	1632-1634	1629	1632

¹¹⁸⁰ Rukověť 2, s. 227. Vavřinec Gregoriades-Řehořovský, původem z Berouna 1627 primátor, 1629-1635 císařský rychtář; 1611 manžel Ludmily, dcery Matěje Luteoly-Čížka, k tomuto sňatku vydán sborník.

¹¹⁸¹ Rukověť 5, s. 246n. Původem z Rakovníka, 1569 žák žatecké školy, 25. 9. 1581 bakalářem na pražské akademii, poté správce školy v Bělé pod Bezdězem a záhy v Berouně, kde se r. 1585 oženil s Dorotou, vdovou po Zikmundu Švíkovi z Perče; měšťan spoluradní. Podle Rukověti „žil ještě r. 1619“.

¹¹⁸² Rukověť 1, s. 490? Jan Crispus Svojanovský rodem z Prahy, příspěvek z r. 1594. Dáván s jistou pravděpodobností do souvislosti s mužem téhož jména, který podle zprávy Mikuláše Dačického působil jako medik v Kutné Hoře a tam r. 1599 zemřel.

Zbirovský Jan			1635-1636	
Zelenka Jan		1626-1627		1627
Zelenka Mikuláš		1626-1628	1629-1630	
Zuna Jan			1634-1635	
Zvojnovský Karel		1636		
Žďárský Jiří			1631-1634	1631-1634, 1636
68	6	37	37	25

Čáslav – 1625-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Agricola Martin M. ¹¹⁸³		1628-1636			1625, 1628, 1631, 1633- 1634, 1636
Achilles Tomáš		1625, 1628- 1629			
Aquila Adam		1633-1634	1635	1632, 1636	
Aquinas Václav		1625-1636			1627-1628, 1630-1636
Bočan Samuel				1636	
Borovský Martin			1636		
Boyan Jan				1628	
Březina Jan					1632, 1636
Březina Řehoř		1626-1627			1626-1627
Cliderius Jan MedDr.		1625-1626			1626
Formika Václav		1628-1633		1634-1636	1635-1636
Holub Mikuláš		1626-1627, 1629			
Homolka (Homelius) Daniel		1626-1627, 1630-1633		1629, 1634	1628-1629
Horský Pavel		1625		1628-1630	1630-1631
Hovorka Duchoslav					1625
Hromádka Jiřík				1632-1633	
Chmel Ondřej				1633-1636	
Jamský Mikuláš	1628	1625, 1629- 1631 (+)			1628-1630
Jamský Václav		1628-1631 (+)			
Janůvka Samuel			1628		
Janůvka Šimon		1625, 1629- 1631, 1634- 1636		1632-1633	1633-1635
Jaroměřský Samuel ¹¹⁸⁴	1625	1628-1636			1632
Jaroměřský Václav ¹¹⁸⁵		1626-1627	1629 (+)		
Jaroměřský Václav ¹¹⁸⁶					1634

¹¹⁸³ Rukověť 1, s. 56. Absolvent pražské univerzity (mistr 27. 4. 1610), r. 1612 správce školy v Čáslavi, kde se záhy oženil; v matrice literátského kúru připomínán ještě r. 1650.

¹¹⁸⁴ Rukověť 5, s. 441? Zřejmě Samuel Valeš Jaroměřský, syn Jana st. Jaroměřského a nevlastní bratr níže uvedeného řezníka Václava Jaroměřského, od r. 1617 čáslavský měšťan.

¹¹⁸⁵ Rukověť 2, s. 430? Snad se jedná o Václava Jaroměřského, bratra mimořádně plodného autora Jana ml. Jaroměřského. Václav pokračoval po otci a dědovi v řeznickém řemesle; od r. 1605 provozoval živnost v Čáslavi, kde je podle Rukověti připomínán ještě v r. 1617.

¹¹⁸⁶ Možná omyl? Má být Samuel?

Jemnický Jiří		1634-1636			
Klatovský Jan				1631	
Knoflíček (Knoflicius) Ezechiel ¹¹⁸⁷		1630-1632, 1635-1636			
Koníček Václav				1629	
Kopecký Mikuláš		1632-1633, 1636		1628, 1630- 1631, 1634	
Kopřiva Matěj		1627			
Kořínek Jindřich		1626			
Kounický Jiřík		1627, 1632		1630	1627, 1629, 1630-1631
Koželuh Jiřík		1625			
Matoušek Václav		1628-1629, 1634-1635 (+)		1630-1631, 1633	1632
Neapolitán Lukáš		1626-1627			
Ostrejš Matěj	1626- 1627, 1629- 1636	1625, 1628			1626, 1629
Pergman Karel		1627-1629			
Plaňanus Jan M. ¹¹⁸⁸		1625, 1628- 1636			
Prčenka Jan		1626-1627			
Přibyslavský Samuel		1630, 1632- 1636		1628	
Soběslavský Blažej		1625			1625
Sušický Samuel		1631		1632	1635
Štěpánovský Jiřík		1626			1626
Štycha z Radoňova Martin		1625, 1628, 1633-1636		1629, 1631	1633
Trmalius (Trmal) Zachariáš		1627, 1634- 1635	1629 (mladší), 1633, 1636		
Zachův (Zachaeus) Jan		1632-1633, 1636	1625, 1634	1635	1625
Zelman Jan ¹¹⁸⁹		1626-1627			1627
47	3	36	6	18	22

¹¹⁸⁷ Rukověť 3, s. 50. Zřejmě čáslavský měšťan Ezechiel Knoflíček Sušického, bakalář pražské akademie, učitel a později měšťan v Čáslavi; případně jeho syn: r. 1618 žák školy v Žatci, poté zřejmě studium v Praze, sukcentor čáslavské školy a člen literátského kůru, připomínán jako konšel 1650, zemřel 1666.

¹¹⁸⁸ Rukověť 4, s. 199. Jistě též Jan Plaňanský, který psal r. 1621 příspěvek do sborníku Janu Zárybnickému, čáslavskému měšťanu († 1624). Srov. Rukověť 5, s. 561.

¹¹⁸⁹ Rukověť 5, s. 571. Původem z Kostelce, studium asi v kolegiu v Litoměřicích a bakalaureát v Praze (1611), r. 1617 měšťanem v Čáslavi.

Český Brod 1624-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Cynadr Šimon		1627-1628			
Čapek Jan			1624, 1633		
Čáslavský Jakub		1626-1627, 1634 (+)	1629	1631	1634
Čeňkovský Matěj		1631-1631, 1633-1636		1632	
Černý Pavel				1630-1633	1631
Červenka Jiřík		1629, 1631- 1634	1628		1631-1632
Domažlický Tomáš		1624, 1627, 1630-1634	1635		1624, 1630, 1633-1634
Dyes Václav		1635-1636		1633-1634	
Fiala Tatounovský Jakub	1624-1627	1628-1629			
Hervirt Jan		1635-1636		1633	
Homolka Václav		1629-1633, 1635	1634, 1636		
Hyls Václav					1624
Charvát Jan				1636	
Chovranský Jan		1624-1628, 1630-1631			1627-1628, 1630-1631
Jiskra Jan		1624-1626, 1628			
Jozífek Václav					1636
Kašnovský Jiří		1628			1628
Kolářník Václav		1629			
Kopřiva Matěj	1634 (+)	1629-1633			1629, 1633- 1634
Kouřimský Jan		1624-1626			1626-1627
Koutský Jeroným					1627
Krynewold (Grynwald, Krynsword) Mikuláš		1626-1627, 1629-1631, 1634-1636			1635
Křivka Martin		1624			
Kurfířt (Korfeřt) Václav		1624-1629			1624-1626, 1628-1630
Kurfířt Václav mladší		1632			
Malý Matěj		1633, 1636		1630-1632, 1634-1635	1635-1636
Mežřický (Mezeřický) Ondřej	1630-1633	1624, 1628- 1629, 1634			1628, 1630
Miller Lorenc				1635	

Nemastil Václav					1636
Ochtman Václav		1634-1636	1631-1632	1630, 1633	1636
Plachta Jan Jeroným		1626-1627			
Plachta Řehoř					1624
Plička Laurenc		1630-1635			
Podkostelský (Podkostelecký) Samuel ¹¹⁹⁰				1635-1636	
Procházka Václav		1634-1636			1634
Procházka Vít		1626-1627, 1633, 1635-1636		1630-1632, 1634	1629, 1632-1633
Radilovský Lukáš		1632-1633			
Ratibořský Řehoř		1632			1632
Sedmikrása Jiřík		1624, 1627-1629	1626, 1630		
Smetana Jan		1624, 1628-1632, 1634-1635 (+)			
Svoboda Jiřík		1635-1636		1633	
Svoboda Vít		1626			1626
Šafářů Václav		1626, 1630			
Štanryk Šebestián					1635
Tintěra Jiřík		1626, 1636	1627		1626
Trnka Šimon		1624, 1627-1632			1627, 1629, 1631-1632
Truhlář Jiřík		1624			
Voříšek Jan				1634-1636	
Zámečník Matouš				1636	
Žlutický Soběvolný Jan ¹¹⁹¹	1628-1629, 1635-1636	1630-1634			1635-1636
50	4	37	8	14	26

¹¹⁹⁰ Otec Zikmunda Podkostelského (*1594), českobrodský radní? Rukověť 4, s. 204-208.

¹¹⁹¹ Rukověť 5, s. 138. Soběvolný Jan, rodem ze Žlutic, napsal jako sukcentor nymburské školy verše při úmrtí Jana Šuda ze Semanína (1604).

Domažlice 1625-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Bělohradský Kryštof Arnošt		1627-1629		1630-1633	
Beran Jiřík		1626-1630			1626-1630, 1634
Blatnický Jan Šebestýán				1635-1636	
Breysam Claudius				1634	
Cyriak Nikodým				1627-1628	
Čáslavský Jan				1633-1636	
Čípek Jakub				1634-1636	
Felix Pavel ¹¹⁹²	1634 (+)	1629-1633			
Filoxenus Daniel				1628	
Franc Pavel		1635-1636		1629-1634	1634-1635
Halík Benjamin				1627-1629, 1634	
Haur Jan		1625			1625
Havlík Srnovec z Varvažova Jan ¹¹⁹³		1634-1636			
Hejtmánek Adam		1625			
Hlava Samuel ¹¹⁹⁴		1625-1627, 1629-1633		1628	
Hoz Jan Jeroným	1625				
Jalovecius (Jalovec) Jan ¹¹⁹⁵		1629-1633		1627-1628	
Jamský Daniel				1631	
Jarošík Václav		1626-1628, 1630		1629	1628
Kačerovský Václav		1626-1627, 1631-1635	1628-1630		1636
Kantorovic z Hořiměřic Jan		1634-1636		1631-1633	
Kaplanek Jan ¹¹⁹⁶				1629-1633, 1635-1636	

¹¹⁹² Rukověť 2, s. 137. Pavel Felix, rodem ze Stříbra, 1609-10 žákem v Žatci, 1614 bakalář pražské akademie, 8. 11. 1619 přijat v Domažlicích za souseda, 1618 městský písař. Od r. 1623 v městské radě, 1630 primas. Zemřel 30. 4. 1634 na rány, jež utrpěl od vojáka při hájení radnice o požáru vzniklém 15. dubna téhož roku.

¹¹⁹³ Rukověť 2, s. 279. Jan Havlík Srnovec z Varvažova (*8. 12. 1598 v Rokycanech), 1610 žákem školy v Brémách, 1613 v Rakovníku, 1616 snad na univerzitě v Marburku, 1619 v koleji královny Hedviky. Bakalářem 1. 9. 1619, 1622 školním správcem v Domažlicích, po delší nepřítomnosti připomínán tamtéž 1629. Oženil se s dcerou bývalého rektora M. Václava Preneise, 1634 přijal městské právo, zasedal v radě 1635-1637 i později, zemřel před 1649.

¹¹⁹⁴ Rukověť 1, s. 355; Rukověť 2, s. 308? Není jasné, zda Samuel Hlava Písecký a Samuel Cephalus Hlava jsou jednou osobou. Cephalus byl r. 1618 famulem u Petra Fradelia a stal se bakalářem 22. 8. 1619.

¹¹⁹⁵ Rukověť 2, s. 419. Jan Jalovec (Jalovecius, Jalovicus) z Jaroměřic na Moravě byl r. 1600 přijat za domažlického měšťana. Tamtéž zprvu kolegou, cca. 1604-1607 školním správcem; 25. 5. 1605 bakalářem na pražské univerzitě.

Klaudius Tobiaš		1627-1628		1629	
Koránek Daniel		1627-1636			
Košťálek Šimon				1627	
Kralovický Matyáš Fridrich		1631-1636			
Kříž Jan				1634-1636	
Lounský Adam		1634-1636		1627-1633	
Malý Mikuláš				1627, 1634- 1636	
Mathiades Daniel		1625, 1628- 1634		1635-1636	1636
Miletický Jan		1626, 1635		1627, 1631- 1634, 1636	
Moučka Jan				1627-1630	
Najpaur (Najkepaur) Jan		1635-1636			
Nemanický Jan		1625			
Pařízek Matěj				1634	
Pavlovec Matouš ¹¹⁹⁷	1626- 1628	1625			
Pelikán Jan					1634
Pelikán Nikodým		1625-1626, 1628-1629	1627	1630-1631	1625, 1627, 1631
Pelikán Vít		1627		1628-1630	
Pelikán Zikmund				1634-1636	
Plzák Jiřík				1630-1634	1629-1630, 1634, 1636
Povolil Jan		1627-1635 (+)			1634-1635
Povolil Václav				1628-1633	1628-1630, 1633
Prancis Václav M. ¹¹⁹⁸		1625, 1628- 1630	1626		1626
Sal Andreas		1625			
Slánský Šimon				1627-1636	
Slánský Václav		1625-1630			1625-1627, 1629-1631
Sochor Jan				1634	
Starý Jan				1627-1630	1626-1628
Šarboch Jan		1631		1627-1630, 1633-1634 (+)	

¹¹⁹⁶ Rukověť 3, s. 17. Jan Kaplánek pocházel z rozvětvené domažlické rodiny Kapláneků, později s titulem ze Sonnenfelsu. 1618 napsal přání k sňatku Danielu Thermenovi ze Zhoře.

¹¹⁹⁷ Rukověť 4, s. 115n? Matyáš Pavlovecius, původem ze Žákavy u Plzně, žák školy v Žatci. 25. 9. 1591 bakalář na pražské univerzitě, od 1601 s přídomkem a Kankovicz, od 1603 měšťan ve Stříbře; podílel se na tamní správě a byl podporovatelem vzdělání a literatury.

¹¹⁹⁸ Rukověť 3, s. 142. Václav Laurentii (Praneis), pocházel z Brtničky na Moravě. Studoval na žatecké škole, 28. 7. 1609 bakalářem a 17. 4. 1614 mistrem na pražské akademii. Prinejmenším 1608-1611 praeceptorem synů Václava st. Štampacha ze Štampachu, od r. 1613 správcem školy a později konšelem v Domažlicích. Jeho dcera Alžběta byla manželkou Jana Havlíka z Varvažova (↑).

Šejnoha Daniel M. ¹¹⁹⁹	1629	1626-1628, 1630-1634			1631-1635
Štemberk Daniel		1634, 1636		1634, 1635	
Töwl Adam				1635-1636	
Vokoun Jan		1625-1626, 1631-1636			1631-1633, 1635-1636
Vokřínek (Vokoroncius, Vokorynaeus) Jeronym	1630- 1633, 1634- 1636	1626, 1634			
Wolff Mates			1625		1625
Zachar (Sochor) Jan				1634-1636	
Zajíc Adam		1634		1631-1633	
Zajíc Matouš		1636			
Zlatý Jan		1636			
Známka Tobiáš		1626, 1633- 1634		1627	1633
59	5	35	4	37	18

¹¹⁹⁹ Rukověť 5, s. 52-55. Daniel Šejnoha (Schaeneius aj.), původem z Kolína, 30. 6. 1593 bakalářem a 7. 10. 1596 magistrem pražské akademie. Sloužil na školách v Litoměřicích, Mělníce, Písku. Od r. 1605 měšťanem v Domažlicích, kde se dvakrát znovu oženil. Zde od r. 1606 radním a 1611-1615 městským písařem (autor veršů ještě r. 1638).

Hradčany 1625-1636

	Primas	Radní	Volenci
Altman Daniel			1625
Altman David		1627	1627
Arant Mates		1635-1636	
Brewn Andreas		1625	
Cimrmon Jan ¹²⁰⁰		1631-1632	1630
Cinner Samuel		1627-1632	
Florýn Mates		1632-1636	1635
Haberhans Lorenc		1635-1636	
Hanzlinský (Hozlinský) Jiří Fridrich		1630-1636	1631, 1633, 1636
Helbigmaier Antonín		1631	
Hene Eliáš		1625-1626	1626
Hes Hendrych		1625-1626	1628-1629
Jeník Šebestián		1626-1636 (+)	1625, 1627, 1630, 1632-1633
Jobst Urban		1625-1628	
Kučera Jiřík		1625	
Leman (Lemon) Adam		1628-1636	1627-1629, 1632
Lepšr Martin		1626-1628	
Lorenc Jan			1632
Mercz (Marcz) Filip		1628-1636	
Nykles (Nykläs) Andres mladší	1632	1631, 1633-1636	1636
Nykles Andreas starší		1626-1630	1626
Pampach Melichar		1629	
Perger Michal		1631-1633	
Preyneysen (Prejnajzn) Jan			1633-1636
Straka Bartoloměj		1625-1630, 1633	1625-1630
Šenfeld Jeroným		1625-1627	
Šlemiller Jakub		1635-1636	
Šlemiller (Šenmiller) Jan		1625-1627, 1629- 1631	
Šraier Kryštof		1625	
Šwaner (Šwoner, Šwander) Jan		1633-1636	1629-1635
Trewano (Trewan, Trnava) Antonín		1625-1627, 1630- 1633	1631, 1635
Tyšer Jan		1625-1629	1626, 1628
Vochůzka Václav	1625-1631, 1633-1635	1632, 1636	1625
Waisengruber (Wagznkrober, Wagsngryner) Valentin		1628-1630	
Wagner (Bognar) Lukáš	1636	1628-1635	
35	3	32	18

¹²⁰⁰ Rukověť 5, s. 579? Zimmerman Jan ze Slezska, podrobil se v listopadu 1595 beání v Olomouci.

Kadaň 1625-1636

	Primas	Radní	Starší obecní	Volenci
Benyš Adam		1627-1636		
Benyš Daniel			1633 (+)	
Cedlicar Martin		1625-1628	1631 (+)	
Czerer (Zehrer) Daniel			1628-1629, 1633	1636
Czerer Jan Vilím			1634	
Czelczer Martin			1629-1630	
Czeypert (Czeyper) Michal			1634-1635	
Fisl Mates (Matěj) Augustin		1634-1636		
Fišer Jiřík		1625-1628		1625-1627
Foyt Kašpar			1634-1636	
Francklypl Jiřík		1634-1636	1629-1631	
Frank Filip			1633 (+)	
Frayšlok Zikmund			1633-1636	
Freyschlag Wolf		1627-1630		1627-1628
Frycz Jan			1634-1636	
Frytsch (Frytš, Frysch, Frytcz) Kašpar		1628-1633 (+)		1628, 1631-1633
Geßner (Gezner, Kezur) Konstantin	1627-1631 (+)	1625-1626		1626-1627
Gotfried Albertus		1625		
Gres Mates			1636	
Groshayser (Kroshaizr) Jiřík			1629-1633 (+)	
Grymmich Samuel		1636	1634	1636
Herer Daniel			1634	
Herer Jan			1636	
Hillebrandt Matěj (Mates)			1628-1631 (+)	
Holmschneider (Hohnschneider) Filip (Philip)		1634	1628-1633, 1636	1630-1636
Chyterka Jakub		1626-1628		1627-1628
Ilau Andres			1634-1636	
Kystenfeger (Krystnfeger) Jan		1626-1636		1626, 1629, 1633
Leb Samuel			1633-1636	
Lecz (Lece, Letcz) Jan		1627, 1633-1636	1628-1631	
Lecz Martin		1625		

Maissner Valentin			1636	
Martin (Martinů) Jan ¹²⁰¹		1625-1629	1630-1631	
Mayšvanc Simeon			1633-1636	
Melcer (Melczr) Jiřík		1631-1636		1634-1636
Mulcer (Mulczr) Kryštof		1625-1626		1625
Naimann (Naimon, Neimann, Neyman) Kryštof	1633 (+)	1629-1631	1628	1629
Pernaur Kristian		1625-1636 (+)		1626
Predau (Bredau) Jan Kryštof		1634 (+)	1630-1633	1634
Puschmann (Pušman) Laurenc		1626, 1630-1633 (+)	1629	1630-1631
Riesenberger Joachim M.		1629-1633 (+)	1628	1629
Rott Kryštof		1634-1634	1633	
Saiffryd Gotfried		1631		
Schmidt (Šmíd) Šimon (Simeon)		1627-1633 (+)		1628, 1630, 1633
Schmidtboch Ondřej			1628-1631 (+)	
Schönhöffer (Schenheffer) Jindřich (Hendrych)			1628-1636	
Schuffenhauer (Schaffenhawer, Šuffnhauer) Jan			1628-1636	
Štěrba Jan		1631 (+)	1628-1630	
Štěrba Timoteus		1625-1630		1625, 1629-1630
Thombseker (Thumbseker) Wolf	1634-1636	1633		
Trelcz Wolf		1625		
Ulrych Jan ¹²⁰²		1629-1636		1631, 1634
Welfl Wolf	1625-1626			
Xelandr Egidius		1625-1626		1625
54	4	32	33	20

¹²⁰¹ Rukověť 3, s. 264? Jan Martini, Cheinovius, 1615 mistr a téhož roku písař pražské univerzity. (??)

¹²⁰² Rukověť 5, s. 418? Jan Ulrici, původem ze Zhořelce, napsal z vděčnosti za poskytnutí příležitosti ke studiu příspěvek do sborníku Mikuláši Albertu z Kaménka r. 1612.

Klatovy 1625-1636

	Primas	Radní	Starší obecní	Volenci
Achilles Jan		1629-1631, 1635-1636	1633-1634	1634
Achilles Samuel			1635-1636	
Bártů Jan				1635
Bártů Viktorin	1634	1627-1628, 1631, 1634	1629, 1630-1633	1627
Brandejský Jan		1625, 1626		
Derbin Franc		1625-1630	1631	
Formánek Jan			1636	
Hanzlík Adam			1634-1636	
Chrudimský Jan		1625-1626	1627-1628	
Jehla Jan				1625
Knězovský Jan	1635	1625, 1627-1634, 1636		1627, 1633, 1634
Knoflíček Jan			1634-1635	
Konvos Václav			1628-1631	1628, 1631
Kopidlanský Kašpar			1628-1631	
Košan Jan			1634-1636	
Král Stanislav		1626, 1628-1636		1626, 1634
Kralovický Jiřík			1634-1636	
Kramář Jan		1625		
Kuchař Jiří			1627	
Letovský Tobiáš			1633	
Matoušů Jakub		1625-1627, 1635-1636	1634	1636
Mirovský Jan		1626, 1633	1627-1631, 1635	1629-1630
Netolický Jiří		1627-1628, 1631-1636		1631, 1634
Petyngar Jan			1631-1634	
Plechšmíd Jiří	1625-1626, 1634	1627-1636		1628-1630
Prachatický Bartoloměj		1625-1631	1634-1636	1625-1627, 1631, 1635
Preydar Samuel		1627	1628-1630	
Rott Jan Adam		1636	1633	
Růžený Jakub		1626, 1628	1629-1633	1629, 1630
Růžený Pavel			1627	
Sedlečko Jan			1636	
Sedlečko Jaroslav			1629-1630, 1636	
Sedlečko Jindřich		1625-1636		1629-1630, 1633, 1634
Skála Josef			1633-1636	1633, 1635-1636
Smetko Samuel				1626
Stodský Lukáš		1625	1627	

Stolinský Martin ¹²⁰³	1627-1633, 1636	1634-1635		
Stránský Kašpar			1636	
Sýkora Jakub			1633	
Šlemer Jan		1633-1636	1627-1631	1635
Šmíd Viktorin				1625-1626
Šolta Matěj			1627-1633	
Štotz Andres		1625-1631		1625
Štrancinger Jan		1634		
Štyling Tobiáš		1629-1636	1628	
Tříška Joachim			1634-1636	1634
Velek Jindřich			1634-1635	
Viktora Václav			1634-1636	1634
Vodička Jiří		1625-1627, 1629- 1636	1628	1626-1628, 1631
Vodňanský Ezechiel		1633-1636	1629-1631	1636
Vrabec Václav			1629-1635	1634
Vyškovský Albrecht			1627-1636	
Wögner Jan Jiří		1633	1628-1631	1633
Záhrobský Pavel		1629-1630	1627	1628
Zeman Matěj			1628	
55	4	27	42	26

¹²⁰³ Rukověť 5, s. 203-206. Stolinský Martin, rodem ze Zvoleněvsi, bakalářem na pražské akademii 17. 7. 1585, od r. 1588 správce školy v Klatovech. Tam se 1591 oženil; od r. 1598 trvale členem městské rady. V r. 1626 se znovu oženil s Dorotou, vdovou po císařském rychtáři M. Lukáši Vodňanském. Zemřel 1648.

Kolín 1625-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Brandejský Adam		1635		1634, 1636	1634-1635
Brodský Jakub		1635-1636			
Bysterský Václav		1625-1626		1627	
Černovský (Černohorský) Tomáš		1629-1630		1628	
Čulík Burjan		1629, 1632- 1634		1625-1626, 1628, 1631	1625, 1628- 1629, 1631
Donát Václav				1625	
Frank Martin		1626-1628, 1630-1632	1629, 1633-1634, 1636		
Horyna Pavel		1626-1636		1625	
Hruška Havel		1635-1636		1629-1634	1630-1634
Hrzáň (Herzáně) Jan			1626	1627, 1629- 1631 (+)	1629
Hyttych Daniel	1628	1625-1627, 1629-1636			1625-1628, 1630-1634, 1636
Jaclínus z Vrabiny Jakub	1625- 1627, 1629- 1634	1628			1629
Khynczl (Khynstl) Martin				1633-1635	
Kolumban (Columban) Václav Jiří M.		1628, 1634- 1636		1633	1635-1636
Komárek Jan				1627, 1632- 1634, 1636	1628
Kovář Stanislav		1625			
Kozlíček (Kozel) Pavel				1626-1627, 1629-1630	
Kozovazský Vít				1630-1632 (+)	
Krška Jan ¹²⁰⁴		1625-1635			
Krumpolec Jan		1625-1633			1625-1634
Matule Matouš					1626-1627
Menšík Martin			1625		
Mydlář Bartoloměj		1627			
Nygrin Jiří			1635		1636
Opavský		1628, 1630-			

¹²⁰⁴ Rukověť 3, s. 95. Krška Jan, rodem z Nového Města pražského, napsal r. 1613, kdy byl žákem u sv. Jiljí v Praze přání Melicharu st. Haldiovi. R. 1614 kustoš, r. 1615 sukcentor školy v Lounech; 2. 3. 1617 dosáhl bakalářského gradu. Kollega u sv. Mikuláše v Praze a od r. 1618 v Kolíně.

Bartoloměj		1636			
Pokorný Martin		1625-1629			
Prunar Štefan M. ¹²⁰⁵		1625			
Příbramský Jan		1625			1625
Salaj Michal				1635-1636	
Salava Václav		1625-1626, 1633-1636	1627-1628, 1630-1632		1630
Sasín Václav		1626-1631 (+)			
Slánský Jan				1631-1632	
Spira Jeremiáš ¹²⁰⁶	1635- 1636	1625-1634			1635
Šarka (Šarek) Jan				1625-1626	1626
Šiška Jiří				1636	
Šultys Václav		1632-1636			
Tatenický Havel		1629-1634		1628, 1635	
Večán Šimon		1625-1636 (+)			
Velimský Pavel		1636		1635	1635-1636
Zikmund (Zikmundův) Kašpar					1632-1633
Zvora Pavel					1636
Žiželický Mikuláš		1627		1626, 1628- 1629	1627
42	3	27	5	20	19

¹²⁰⁵ Rukověť 4, s. 265. Prunerus Štěpán, původem z Prahy; 16. 8. 1605 bakalářem a 17. 8. 1606 mistrem na pražské univerzitě. Od r. 1608 radním písařem v Kolíně, 1614 sňatek Alžbetou, dcerou radního Jana Krumpolce. Za stavovského povstání mluvčí obce; 1623 zbaven místa písaře, 1625 odešel do Kutné Hory a 1626 do exilu (Skalice); zemřel před 18. 5. 1632.

¹²⁰⁶ Rukověť 5, s. 149n. Spira Jeremiáš, narodil se 1599 v Turnově; 1615 žák zhořeleckého gymnázia, 1620-1622 řídil školu v Kolíně. 1622 sňatek s Annou, zámožnou vdovou po Kryštofu Veletovském, 1625 se oženil podruhé a 1641 potřetí. Katolíkem se stal 1626; pro zámožnost a znalost práv císařským rychtářem (1645-1650) a primátorem (1637[!]-1643 a 1652-1655). Zemřel 24. 6. 1664. Častý věřitel kolínské obce; v odkazu pamatoval na chudé žáky (20 kop míš.) a literátské bratrstvo (100 kop míš.).

Kouřim 1625-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Bělský Jan		1625			
Bukač Jan	1634- 1636	1629-1633		1628	1631, 1635- 1636
Bukač Jeroným		1625, 1628- 1629, 1632- 1635	1630-1631	1636	
Čermák Pelhřimovský (Švec) Jan				1627-1629, 1632-1634	1628
Čermák Petr				1635-1636	
Habán Matěj		1630-1631, 1634-1636	1632-1633		
Hájek Jan		1635			
Hantil Jiřík		1635	1627	1632	1632
Jiřík Stanislav		1625			
Kamberský Jan		1628, 1630- 1636	1629		1631
Karlovský Duchoslav		1625-1633			1625-1628, 1632-1633
Karlovský Ondřej					1627
Keller Kašpar ¹²⁰⁷		1625-1627	1628		
Klásterský Jan					1625
Knížata Jan		1625			
Kouřimský Štefan		1626, 1629- 1631			1626-1627, 1630
Křeník (Chřeník) Tobiáš		1630-1636			
Kyryš Daniel		1633-1636		1632	
Kyryš Daniel (ml.?)				1636	
Lounský Florián	1630	1625, 1628- 1629			1625, 1629- 1630
Miller Jakub		1626-1629, 1631-1634, 1636			1626, 1634
Mladoš Jan		1625, 1627- 1628	1626		
Nosek Jiřík		1626-1627, 1631			1626, 1630
Nuselský Jan		1628-1630, 1636	1634	1633, 1635	
Nuselský Václav		1632-1635	1636		
Pacovský Havel		1626, 1628,			1630-1631

¹²⁰⁷ Rukověť 3, s. 26? Keller Caspar, napsal verše k počtě Šimona Sigismunda Pražského r. 1592.

		1632			
Pacovský Jan				1629	
Padyas Václav ¹²⁰⁸		1626-1627			
Poličský Jakub				1634	
Roháč Bartoloměj	1627-1629	1626, 1635	1625		1628-1629
Rosůlka Jan		1626			
Rožmitalský Daniel				1628-1629, 1631-1635	1631-1635
Rožmitalský Jiří ¹²⁰⁹		1629-1636			
Straka Martin		1628			1628
Stredonius Jiří M.	1625				1625
Strnad Jan					1633-1636
Svatoška Jan					1629
Svoboda Jan		1626-1627, 1629-1633			
Svoboda Václav				1636	
Šípek Ezechiel		1627, 1630-1634, 1636		1629	
Tejnecký David				1633	
Tkadlec Uriáš		1626-1627			
Trubacius Adam		1636		1635	1636
Tuchlovský Mikuláš		1625			
Tyrš Daniel				1631	
Tyrš Jiřík		1629		1628	1629
z Větčína Štefan		1625			
Vlasák Václav				1634	
Vorlíček Martin (Matěj?)		1634, 1636	1635		
Votava Václav	1626	1625, 1627			1627
Zedník Pavel		1627			
Zelenka Kutnohorský Jan		1628			
Zyvalda Václav	1631-1633	1628-1630, 1634-1636			1632-1636
53	6	39	9	18	22

¹²⁰⁸ Rukověť 4, s. 90. Padyas Václav, pocházel z Kouřimi. V zimním semestru 1612 přešel z českobrodské školy na pražskou univerzitu, bakalářský gradus 6. 3. 1614.

¹²⁰⁹ Rukověť 4, s. 377. Rožmitalský Jiří, rodem z Kouřimi, 1610 žákem v Českém Brodě, 2. 3. 1617 bakalářem na pražské akademii a téhož roku kolegou na litoměřické koleji. R. 1637 připomínán jako člen literátského kůru v Kouřimi.

Litoměřice 1625-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Šestipáni	Volenci
Arcadius Václav		1625, 1628		1631 (+)	
Bohdalovský Matouš		1634, 1636		1633	1634
Budinský Jan		1625			
de Pest Hendrych		1633			
Deyčman Matěj				1625	1627, 1629
Deyčman Petr				1633-1634	
Dvorský Adam		1630, 1633- 1636		1631	
Fryzek Adam		1627, 1636		1635	1636
Hanuš Jan ¹²¹⁰	1626	1625, 1627- 1635 (+)			1625, 1627, 1629
Heliades Jan		1631-1633, 1635		1634	
Henych Václav		1625			
Herold Jiří Vilém	1629-1630				
Hilarius Mikuláš				1634-1636	
Holub Martin					1626-1629, 1635-1636
Hoštěcký Václav		1625			
Houška Jan		1625			
Hradištský Jan	1627- 1628, 1631	1625-1626, 1629-1630, 1633-1634 (+)			1626, 1628- 1629, 1631- 1634
Jiskra Adam		1627, 1636		1633-1635	
Knejzl (Kneyzl) Jan ¹²¹¹		1625-1626, 1628-1629, 1631			1625
Koch Kašpar Melichar				1625	
Královic Pavel				1625	1625
Kytan Jakub				1636	
z Lerchenfelzu Jan Jaroslav		1630			
Lesný Pavel		1631-1636			1633
Lukas Jan		1635-1636			
Lukas Matěj		1625-1631			1628, 1631

¹²¹⁰ Rukověť 2, s. 263? Hanuš Jan, z Litoměřic napsal r. 1608 příspěvek do sborníku Duchoslavu Ryndovi. Litoměřický měšťan Jan Hanuš a jeho syn téhož jména se připomínají k r. 1613 v díle Václava Rokycanského Uvae Lydomierzicenses.

¹²¹¹ Rukověť 3, s. 46. Kneizelius (Kneysl, Kneyzl) Jan st. z Nového Města pražského, 20. 8. 1586 bakalář na pražské univerzitě, téhož roku se oženil v Litoměřicích. Zde přisedícím úřadu šestipanského. Zemřel podle Václava Nosidla z Geblic 14. 6. 1633 ve věku cca. 70 let v Litoměřicích jako odpadlík od evangelické víry. Měl dceru Dorotu a syny Jana (!) a Samuela.

		(+)			
Malinovský Tobiáš				1633	
Mišot (Mišodt) Franc (František)		1626, 1628- 1634 (+)			1630
Moudrý Kryštof					1634
Pičan Erazim		1628-1629		1631-1636	
Pičan z Bellefortu Jan Karel	1633-1636	1630-1631			1634-1636
Preczyker Augustin		1626-1630		1625	1630
Radkovský Václav		1633-1634			
Rakovnický Linhart		1629, 1634- 1636			
Sobotecký Jan Burjan		1626-1628, 1630-1636			1630
Sojka Jan				1625	
Sokol Václav				1631 (+)	1631
Stránský Pavel ¹²¹²		1625			
Strobelius Jakub		1633-1636			
Studihrach Jan		1635-1636		1631-1634	1631, 1635
Sylvanovský Jan Jiří		1629-1631 (+)			
Šantrůček Jiří				1635-1636	
Šermer Jan		1626-1628		1625, 1631 (+)	1626, 1628
Šermer Viktorin				1635-1636	
Šimeček Jiří Matyáš	1625	1626-1628			1627
Šimeček Václav		1629-1631 (+)			
Šultys Štefan		1626	1625		
Šuman Jan		1626-1627			1626
Švamich Jan			1627		
Toman Václav		1633-1635		1636	1633, 1635- 1636
Turinský David		1626			
Voborský Jan		1627			
Votík Jiří		1627-1631	1626		
Zoubek Matyáš					1633
Žatecký Matyáš		1635-1636			
Žatecký Pavel		1625			1625
56	5	40	3	22	23

¹²¹² Rukověť 5, s. 211-215. Stránský Pavel, bakalář na pražské univerzitě 17. 7. 1607, mistrem 11. 8. 1608. V Litoměřicích se 1610 oženil s Kateřinou Zlatohlávkovou z Milešovky. Od r. 1614 městským písařem v Litoměřicích. Do vyhnanství odešel 3. 8. 1627, usadil se v Toruni, kde v únoru 1657 zemřel.

Louny 1624-1636

	Primas	Radní	Starší obecní	Volenci
Bakalářovic Jan		1626-1628	1629-1631 (+)	
Balhonius Michal (Mikuláš?)			1628-1636	
Bolenda Vilém Hynek ¹²¹³		1624-1630, 1634		
Černý Tomáš		1627-1630	1631	1630
Černý Václav		1635-1636		
Češtínský Václav		1632	1627-1631	1626, 1628-1632
Dědek z Vlkové Jan ¹²¹⁴	1636	1628-1635	1627	1627, 1635-1636
Dlouhý z Šenpachu Jan		1626-1627, 1631- 1632, 1635-1636	1628-1630	
Drastil Mikuláš				1626, 1628-1629
Filip Jiřík			1627-1628	
Hádek Václav		1634-1636	1632	
Hercius Jan			1632-1636	
Hošek Jan			1634-1636	
Cholosius Jan		1626-1636		1626-1629, 1632, 1635
Jahoda Martin		1624-1628, 1630- 1632 ¹²¹⁵		
Knínský Daniel		1632-1636	1627-1631	1634
Kocorovský Strachota			1627	1624
Kořínek Jan ¹²¹⁶				1632
Kořínek Václav		1636 ¹²¹⁷	1627-1636	
Kostka Jan		1636	1632-1635	
Koudelka Daniel (David?)			1632-1636	
Krása Jan				1635
Krupský Jan		1624		
Kuna Andres		1635-1636 ¹²¹⁸		
Kyhar Simeon		1624-1631 (+)		
Leybold Bartoloměj			1634	
Ležák Václav		1626, 1628-1630	1627	
Makšovic Matouš				1627
Malecius Mikuláš M.		1624-1627, 1629- 1636	1628	1636

¹²¹³ Rukověť 1, s. 217. Bolenda Vilém, rodem z Chotěboře, r. 1616 chovancem koleje Všem svatých, kdy také napsal dva příspěvky do sborníků.

¹²¹⁴ Rukověť 2, s. 34. Dědek z Vlkové, Jan, syn Jiřího, císařského rychtáře v Lounech, studoval od r. 1603 na pedagogiu v Herbornu ar. 1605 na univerzitě v Basileji.

¹²¹⁵ Propuštěn, protože se odstěhoval do Žatce, místo něj Řehoř Šafářovic.

¹²¹⁶ Rukověť 3? Muž téhož jména (Kořínek Jan Kostelecký) byl r. 1619 žákem týnské školy v Praze

¹²¹⁷ Viz Kuna.

¹²¹⁸ Po jeho smrti obsazen místo něj do konšelského úřadu Václav Kořínek.

Malovický Jan ¹²¹⁹		1626-1634		
Mauric Václav			1636	1632, 1636
Papáček Matěj		1624, 1631	1627-1630, 1632-1636	1634, 1636
Pinelle Bernard			1635-1636	
Pšanský Matěj	1628-1634	1624-1627, 1635- 1636		1624-1626
Rak Jan			1627-1629, 1631-1635	1631
Rejnský Jan			1627-1631, 1636	1628-1631, 1634-1635
Roháč Jakub			1630-1632	1630
Roškovský Mikuláš		1631, 1634-1635	1628-1630	
Růžička Jiřík			1634-1636	1634
Rybička Václav				1624
Sadílek Jan		1634	1627, 1636	
Saifert Adam		1635-1636	1629-1634	
Slánský Jakub		1629-1630, 1636 ¹²²⁰	1635-1636	1635-1636
Slánský Jan				1636
Sobolovský Michal			1630-1635	
Šafářovic Řehoř	1624-1627	1628-1634 ¹²²¹		1624, 1631
Tancr Jiřík		1624		
Trochopaeus Jan M. ¹²²²	1635	1631-1631, 1636 (+) ¹²²³		
Vít Mates		1632-1634		
Voda Jiřík		1624		
Vostrovský Jan ¹²²⁴			1627-1629, 1631-1632	
Vraštil Pavel		1624		
Zhorský Řehoř ¹²²⁵		1624-1629		
53	4	32	31	22

¹²¹⁹ Rukověť 3, s. 253. Malobicen Jan, původem z Uherského Brodu, promován na bakaláře na pražské univerzitě 22. 9. 1609. Téhož roku krátce správcem školy v Brandýse nad Labem, od r. 1613 kolegou v Louch, kde se oženil s Dorotou, dcerou Jakuba Raka, jinak Černohorského. Zemřel 2. 1. 1638.

¹²²⁰ Viz Trochopaeus.

¹²²¹ Viz Jahoda.

¹²²² Rukověť 5, s. 392n. Trochopaeus Jan, rodem z Tábora. Bakalářem na pražské akademii 4. 8. 1615, mistrem 6. 10. 1616. Kolegou školy ve Vodňanech, od r. 1616 kantorem v Lounech, kde se 1618 oženil s Annou, dcerou Jana Vopozdila. Dne 14. 9. 1622 přijat za mladšího písaře, 28. 9. 1625 přestoupil na katolickou víru. Písařem ještě 1629, 1631 a 1631 uváděn jako konšel, 1635 jako primas. Poslední zmínka o něm z r. 1635.

¹²²³ Po jeho smrti nastoupil místo něj do konšelského úřadu Jakub Slánský.

¹²²⁴ Rukověť 5, s. 537? Vostrovský Jan, napsal za studií v Mladé Boleslavi r. 1602 příspěvek do sborníku Janu Wichaeovi.

¹²²⁵ Rukověť 5, s. 574n. Zhorský Řehoř, rodem z Kladru, 14. 6. 1593 bakalářem na pražské akademii. Do r. 1597 spravoval školu v Kolíně, poté v Lounech, kde se 1599 oženil s Markétou Mýtskou, vdovou po Adamu Cholossiovi a Petru Caseliovi. Znovu se oženil 1607 s vdovou po Janu Píseckém z Třebeska a 5. 5. 1622 s Kateřinou, vdovou po Zikmundu Maštálkovi Třebenickém – tehdy už byl oddán katolickým knězem. 1602-1607 písařem, později primátorem. Proslovem vítal Fridricha Falckého. Za protireformace vězněn, 1624 opět primátorem a purkmistrem, v radě naposledy 1629. Neoblíben pro svou přizpůsobivost (přezdívka „Omnibus placeto“). Zemřel 2. 7. 1634.

Malá Strana 1625-1628

	Primas	Radní	Volenci
Basilius Daniel ¹²²⁶			1625
Boocz (Bocz) Jan		1625-1628	
Castelli Jan Baptista		1627	
Cykota Jiří		1625-1626	1625-1626
Czoka Marek		1627-1628	
Čáp Jan	1627-1628		
Foit Urban		1626-1628	1626, 1628
Geller Valentin		1628	1628
Globic (Klobic) Balcar ¹²²⁷	1626	1625, 1627	
Groff (Gräff) Jan		1627-1628	
Charvát Jan			1625
Jense Valentin		1625-1628	
Kobr Melichar			1626
Kroff Jan		1626	
Kunc Petr		1626	
Lang Tomáš			1627
Malvazí Tomáš		1628	
Pehm Kryštof ¹²²⁸		1626	
Piscina Petr		1625, 1627	1627
Rattych Jan	1625	1626, 1628	1625, 1627-1628
Romada Jan Baptista		1625	
Šilhovej Jiřík		1626, 1628	
Šobr Kryštof		1625-1626	1625
Štypink Cyrus		1627	1626
Štáhlavský Jan		1625-1626	1628
Wagner Kryštof		1625	
Wichman Jan		1628	
Wollich Pavel		1627-1628	1627
Záblatský Matyáš		1625-1626	1625
29	3	24	14

¹²²⁶ Rukověť 1, s. 168-173. Basilius Daniel z Deutschenberka, narodil se 1585 v Německé Lupči na Slovensku. Bakalářem na pražské univerzitě 25. 8. 1609, mistrem 29. 3. 1612; zabýval se studiem práv a přírodních věd. V l. 1612-1615 rektor školy u sv. Mikuláše na Malé Straně, 1615 přijat mezi univerzitní mistry. Děkan filozofické fakulty 1616, 1619, 1621; 1619-1620 malostranským radním. R. 1622 přestoupil ke katolické víře (byla mu vyčítána nestálost), 1624 dosáhl potvrzení nobility a zároveň primasem na Malé Straně, poté sekretářem české kanceláře a radou apelačního soudu. Zemřel náhle 25. 6. 1628. Majetek odkázal církvi.

¹²²⁷ Rukověť 2, s. 220. Globic z Bučina Baltazar, měšťan a primas Menšího Města pražského napsal přání Tomáši Smichaeovi (1601); 1617 mu věnoval verše Jan Landschadlius.

¹²²⁸ Propuštěn, za něj Jan Štáhlavský.

Mladá Boleslav 1625-1636

	Primas	Radní	Starší obecní	Volenci
Adamovic Jiřík		1629-1633 (+)	1628	1629, 1631-1633
Arnberger Eneáš		1628-1631 (+)	1625	
Arnberger Jan Jakub		1632-1636		1636
Bělohubek Mikuláš			1636	
Beška Adam		1633-1636		
Biskup Martin		1626-1627	1628-1629	
Březina Jiří			1633-1634	
Budějovský Augustin			1626	1627
Cornelius Jan		1625-1636		1625-1626
Cvikart Kryštof		1634 (+)		
Červenka Petr	1629-1636			
Dudinský Jiřík		1625		
Fagel (Fayl) Samuel		1625-1636		
Franc jinak Ungr Šimon			1635-1636	
Hájek Jiří	1626	1625, 1627		1625-1626
Hájek Václav		1632		
Havíř Kryštof			1632	
Hertl Jiří		1625		
Hollar z Práchně Jan		1635-1636		
Holoubek Jan		1625-1636		1627, 1634
Hoštecký Štefan			1625	
Hubáček Jakub ¹²²⁹	1625, 1627	1626		1625
Jakeš Adam			1627	
Just Jiřík			1625	
Kapoun Jakub		1626		
Kayl Adam	1628	1625, 1629-1636		1625, 1630, 1632, 1635-1636
Králíček Jiřík			1625-1627	
Myconius Daniel ¹²³⁰				1627-1631, 1634-1636
Palýngelius Jan		1626		
Papal Václav			1628-1632	1632
Pekař Kryštof		1625, 1630-1631, 1633-1636	1626-1629, 1632	1628-1629
Pernikář Jan		1628		

¹²²⁹ Rukověť 2, s. 361. Hubáček Jakub, rodem z Telče. Kantor a později měšťan v Mladé Boleslavi, od r. 1612 v radě; 1623 primasem a purkmistrem na celý rok. Po přestupu ke katolictví (1625) pronásledoval utrakvisty. Od r. 1628 císařským rychtářem, 20. 9. 1630 povýšen do vladyckého stavu s titulem „z Pelikánské Hory“, zemřel 1634.

¹²³⁰ Rukověť 3, s. 391, s. 391. Myconius Daniel, původem z Mnichova Hradiště, 1603 navštěvoval tábořskou školu. Bakalářem na pražské univerzitě 16. 8. 1605. Správcem školy v Rokycanech, Kouřimi a posléze v Mladé Boleslavi, kde se r. 1614 oženil s Kateřinou, vdovou po měšťanu Janu Hranickém a stal se předním písařem radním; byl jím přes 35 let. Ke katolictví přestoupil 1626, radním 1648. Zemřel začátkem září 1653 ve věku více než 70 let.

Pinkovský Václav		1630		
Práchenský Jiří			1628-1636	
Procházka Václav			1626-1628	
Průšek Jan			1626-1627	
Rameš Jan		1625		
Richter z Playštejna Fridrich		1625, 1628-1634		
Sádlo Jan ¹²³¹		1627-1630		
Sladovník Samuel			1630-1631	
Soběslavský Jan		1625, 1632	1629-1630, 1633-1636	
Stehlík Petr			1625, 1632- 1634	1632-1633
Svoboda Adam (mladší)		1635-1636		1633
Šifner Andreas			1631-1636	
Štercz Jan			1626	
Šveinfeld Kašpar		1628		
Trunsa Simeon starší ¹²³²		1626-1634		1627-1631, 1634
Trunsa Simeon		1635-1636		
Turek Václav		1626-1629, 1631	1625	1626
Vodička Benjamin			1635	
Vorel Jiřík		1626-1627		
Vorlíček Jan		1625, 1627	1630-1631, 1633-1636	1626, 1628, 1634-1636
Vořichovský Jiřík			1627	
Vrkoslav Adam			1629-1631	1630-1631
Zahradník (Zahradníkův) Kryštof		1627-1636 (+)		1633, 1635
55	3	33	27	18

¹²³¹ Rukověť 5, s. 14. Sádlo Jan, rodem z Mladé Boleslavi. Přišel r. 1579 na pražskou akademii z domácí školy.

¹²³² V r. 1634 u volenců patrně omylem jako Adam.

Most 1625-1636

	Primas	Radní	Starší obecní	Volenci
Aichlman Andreas		1628-1629	1634 (+)	
Albrecht Vít Kristián		1627, 1631-1633	1629-1630	1630
Arnold Mates			1634-1635	
Barthlum Andreas			1630	
Blumenštan Ondřej Arnošt ¹²³³	1625			1625
Bogner (Bögner) Martin		1625	1629-1631	
Czapius Kryštof		1625, 1628-1630		
Czaitler (Czeidler) Antonín Kryštof		1625-1626, 1633- 1635	1631	
Czaitler Jan		1636		
Dilingr (Tylingr) z Stradaně Pavel		1625-1627, 1630- 1636	1629	
Donát Jiřík			1630-1634	
Frank Jiřík			1636	
Frank z Frankenthalu Vilím Frank		1628-1636		1635-1636
Gebel (Gebl) Petr Albrecht		1626-1627, 1629- 1636		
Groff Jan			1631-1633, 1635-1636	1636
Hänel (Handl) Gregor (Řehoř)		1631-1634	1630	1627-1628, 1633-1634
Hang (Hant, Hauch) Jakub		1635-1636	1631-1634	1635
Helmar Jan			1629	
Hepfler (Hepler) Filip			1629, 1633 (+)	
Hes Kašpar			1636	
Hezl Kašpar		1628		
Hofman Gregor		1625-1636		1626-1628, 1631
Jobst Florián Šebestián		1626-1627, 1631- 1636	1630	1631, 1636
Khukl Andreas			1636	
Khytner Jan			1634-1636	
Kohl (Khol, Kel) Bartoloměj			1629-1635	1629
Koch Šimon			1630-1631 (+)	
Leman Zachariáš			1635-1636	
Limpacher (Limpochr) Jakub		1625-1636		1625, 1627- 1628, 1630-1635

¹²³³ Rukověť 1, s. 212. Blumenstein Ondřej Arnošt, studující u jezuitů, napsal r. 1603 epithalamia, jimiž pozdravil sňatek své sestry Kateřiny s pražským lékárníkem Bartolomějem Wagnerem.

Mainer (Maner) Kryštof		1625-1629		1626
Manlicher Adam starší		1626-1630		1626
Manlicher Adam mladší		1634-1636	1629-1633	1628-1629, 1633-1634
Mus (Mas) Lorenc		1629, 1635-1636		
Muk z Mukenthalu Jan	1626-1634			1625
Otto (Otta) Kryštof			1629-1636	1633-1634
Pauhofr Ulrych		1625, 1628, 1631	1629-1630	1626-1627, 1629-1631
Pek Mates			1631	
Pek Šebestián		1625-1631	1633 (+)	
Prykner Jan			1633-1636	
Richter Kryštof Arnošt		1633, 1635-1636	1634	
Šel Jan		1631-1636	1635	
Šofrt Kryštof		1629-1630		
Štecher z Sebenic Jan Melichar ¹²³⁴	1635-1636	1625-1627, 1630-1634		
Šubart Wolf			1634-1635	
Šwob (Švab) Mikuláš			1635-1636	
Teyfl (Teyvl) Jan			1633-1636	1636
Wagner Pavel Ferdinand		1634-1636	1633	
Waidlich Jan			1629	
Walter Jiří Arnošt		1625-1630		1625, 1629-1630
49	3	27	34	18

¹²³⁴ Rukověť 5, s. 179. Stecher ze Saběnic, Jan Melichar, rodem z mostu. Napsal jako žák pražské jezuitské univerzity verše k počtě Slezana Kryštofa Jana Fligelia. Bakalářem 17. 4. 1608, verše mu při té příležitosti věnoval mj. Matyáš Koutek Nečanský z Minic.

Nymburk 1625-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Aquila Jan		1625			
Bašta Václav				1630-1632	
Bitovec Jan ¹²³⁵		1626-1627, 1630-1634			1626
Bohatý Jan		1631-1633, 1635-1636			
Čáda Jiří		1635-1636			
Čejka Jiří		1625-1631			1627-1629
Dušta Václav		1628, 1632-1636			
Dvorský Jakub		1626-1629			1628-1629
Dvorský Brandejský Jakub ¹²³⁶		1629-1630			
Felix Jan		1627-1628			
Fontana Horatius	1625				
Frič Jiří				1633-1634	
Hager Joachim		1625			
Hauser Jiří			1634-1636		
Herynk Pavel				1627-1630, 1635	1629
Hlaváč Jan Novopražský		1634-1636	1625	1633	
Hodaň Jan					1625
Horský Ondřej				1634	1633
Hradecký Mikuláš		1627, 1630			1631
Chládek Jakub		1631, 1634		1633	1631-1632
Chotounský Adam ¹²³⁷		1630-1632			
Jelínek Václav		1625			
Kadeřávek Jan	1634- 1636	1629-1633			1633
Kalivoda Václav				1636	
Karafilátek Václav		1633-1636		1632	1633
Kešl Filip				1627-1628	
Kleser Jan				1636	

¹²³⁵ Rukověť 1, s. 210. Bitovec Jan, rodem z Nymburka, napsal jako žák místní školy příspěvek do skladby, kterou uspořádal Petr Fradelius.

¹²³⁶ Rukověť 2, s. 92. Dvorský Jakub, rodem z Nymburka, později měšťan v Brandýse, napsal přání Pavlu Sabatenovi r. 1605. (Srov. podrobně IV.4 – Dvorský ve skutečnosti pocházel z Brandýsa a v Nymbuče se usadil.)

¹²³⁷ Rukověť 2, s. 397. Chotounský z Chotouně Adam, rodem z Nymburka. Stal se 19. 7. 1605 bakalářem a 17. 8. 1606 mistrem na pražské univerzitě; správce škol v Miličíně, Novém Městě pražském a Lounech (zde byl jeho žákem Jakub Jacobaeus). Do Nymburka se vrátil zřejmě r. 1609, zde ještě 1629 jako poručník dětí po Matyáši Jeronýmovi Píseckém, kdy mu jeho bratr Václav, císařský rychtář, odkázal knihovnu [to není pravda]. (Srov. podrobněji IV.3.)

Klesl Melichar		1625			
Liška Valentin				1629-1630	1629
Martinel Jan		1625-1626			1625
Mecner Jan				1635-1636	1630
Melhauzský Jiří				1635-1636	
Mělnický Jan		1632-1636			1635-1636
Městecký Jan				1631-1634	1634
Moutvička (=Motovecius) Jan ¹²³⁸	1626- 1627				
Mynych Jan				1635-1636	
Náchodský Jiří		1632, 1634			1632, 1633
Nejlink Joachim		1627-1631, 1633-1636			1626, 1628, 1630, 1635- 1636
Pátek Jeroným		1635-1636			
Pavlíček Václav	1630- 1633			1629	1630
Pecolt Eliáš		1631-1636			1631, 1633
Penízek Zikmund		1635-1636			
Písecký Matyáš		1625			
Písecký Mikuláš				1632-1636	1632-1633, 1635-1636
Pískolhotský Václav		1625-1632			1626, 1632
Procházka Jiří				1628-1629	
Provazník Pavel			1628		
Pšenička Jan		1628-1629, 1632-1634		1627	1626
Rathouzský Samuel		1625-1634			1626, 1634
Rousek Mikuláš	1628- 1629	1625-1627, 1630-1631			1625, 1627
Rybníček Jan				1635-1636	1635-1636
Sobotecký Vít		1626-1628			1625, 1627
Stehlík Jan				1628-1631	
Strom Pavel			1629, 1631-1634		
Šedivý Jiří		1625-1630			
Šubrt Pavel		1626-1630, 1633-1634		1631-1632	1630
Šud Václav ¹²³⁹		1629	1626, 1630	1627, 1631	1628
Táborský Václav				1627-1634	

¹²³⁸ Rukověť 3, s. 383. Motovecius Jan, původem ze Žatce se stal bakalářem na pražské univerzitě 4. 7. 1589, poté rektor školy v Nymburce, kde se oženil. R. 1627 odešel z Nymburka [není pravda]; na téže straně uváděn jeho stejnojmenný syn (srov. podrobně IV.3).

¹²³⁹ Rukověť 5, s. 314n. Šud ze Semanína Václav, syn Eliáš Šuda ze Semanína. Byl měšťanem v Mělníce, kde je jeho pobyt literárními prameny doložen v letech 1612-1622. R. 1630 byl purkmistrem v Nymburce. (Srov. podrobně IV.4.)

Tunkl Adam ¹²⁴⁰		1626			
Vlach Martin		1635-1636			
Zvěřina Jan			1627		
61	5	36	6	24	27

---

¹²⁴⁰ Rukověť 5, s. 410n. Tunkelius (Tunkl) Adam, zvaný podle původu Litoměřický, je jmenován v Bacháckově listu z 22. 4. 1608 Petru Fradeliovi do Nymburka. Tam byl zřejmě ustanoven na školu a později se stal měšťanem. K jeho svatbě s Magdalenou, dcerou Daniela Neylinka, vydali přátelé sborník.

Pelhřimov 1625-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Benešovský Albrecht		1626-1636			
Berounský Pavel		1634-1636			
Broumovský Erhart		1625-1633, 1635-1636			1635
Bystřický (Píka?) Martin		1635		1627	
Cypsar Matouš				1628-1629	1626, 1634- 1635
Hodáček Daniel		1634		1633	
Hodáček starší Jan		1628-1631 (+)			
Hrůza Adam		1625-1628			
Hrůza Jakub	1625	1626-1636			1628, 1633- 1636
Hrůza Jan Jacobides				1628-1629	
Hrůza Jan starší			1635	1633-1634, 1636	1633
Hrůza Pavel			1625	1627-1636	1629, 1632
Hrůza Šimon	1631 (+)	1629-1630			1630
Hrůza Václav				1632-1636	
Kaňkovský Jan		1625, 1627	1626		1625
Kmoch Jakub				1627	
Kohout Daniel z Horštejna		1636		1635	
Krašovský Jakub			1627	1630	
Křen Jakub		1628-1629			
Martinů Václav				1627-1629	1626-1627
Masopust Jan			1629-1631, 1633, 1636		
Maydl Jan Hendrych		1632-1633	1634	1630-1631	
Mezřický Timoteus		1626-1627, 1630-1632	1628		
Mezřický, jinak Žďářský Alexandr		1633-1634			
Milleder Baltazar		1633-1636	1632		
Pánů Matěj		1628-1636		1627	1627-1628, 1631, 1635
Pánů Šimon				1636	
Pekař Jan				1634-1635	
Pekař Jiří		1625-1636			1629, 1632, 1636
Pichman Karel				1630	
Polesný Jiří				1628-1632	1630, 1632

Rokos Jan				1628-1629, 1631-1636	1635
Ruth Matouš				1632-1635	1633-1634
Řečický Jan	1626, 1628- 1630	1625, 1627			1628
Samka Daniel	1632- 1636	1625-1631			1626-1627
Smytka Václav					1631
Střechovský Havel				1631-1632 (+)	
Sudlický Jeroným					1628-1630
Šimana (Šimanů) Jan		1625-1626, 1631-1632		1636	
Širůček Matouš				1627, 1630- 1636	1625, 1631, 1636
Širůček Václav	1627	1625-1626, 1628-1636			1627
Štefl Jan		1625-1636 (+)			1629-1634
Švob Václav		1625-1627			1625-1626
Vrabec Martin		1625			1625
44	5	25	8	22	22

Rakovník 1624-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Albín Daniel		1624, 1627-1629		1630-1632	1629, 1634
Aleš Jan				1629, 1631-1632	
Andres Jakub		1629-1630, 1632-1636		1631	
Arnošt Simeon				1634, 1636	
Aster Jiřík				1628-1636	
Cihla Jan					1630, 1632-1636
Dilinger (Tylyngr) Zikmund		1628	1626	1629-1636	
Doubrava Šimon		1624			
Erazim Adam		1624			
Fenyx (Pfenyx) Pavel		1626-1628, 1631-1636		1630	1630
Fugl (Fügl, Fukl, Kugl) Jan				1628-1636	
Fryzl Jiřík		1629-1632 (+)			
Hančl Jiří		1626			
Hazuka Jakub		1628-1630			1628
Chyterka Daniel				1634-1636	1627, 1635-1636
Kavan z Čejkov Jan ¹²⁴¹	1631-1634	1624-1626, 1628-1630			
Klatovský Jeroným		1624, 1628-1636			1628, 1630
Kohout Samuel		1624			
Kochanský Jan		1634-1636		1628-1632	
Kozlanský Jan				1628	
Křenek Matěj		1627		1629-1636	
Laner Jan ¹²⁴²		1626-1636			1628
Malinovský Jan starší (Voldřich)	1624	1626-1631 (+)			1624, 1628-1629, 1631
Moravec Jan		1626-1627		1628-1629	1628, 1630-1636
Moutvička Adam	1635-1636	1631-1634			
Perkner Laurenc ¹²⁴³		1624			

¹²⁴¹ Rukověť 3, s. 22? Kavan z Čejkov Jan, původem z Domažlic, 6. 9. 1611 bakalářem na pražské akademii. Poté působil na školách u sv. Štěpána Většího v Novém Městě pražském, v Rychnově nad Kněžnou a v Hradci Králové, kde se oženil.

¹²⁴² Rukověť 3, s. 135? Laner Jan, napsal jako sukcentor školy chlumské 6 dvojverší pro Mikuláše Latoma (1610).

Pich (Picha, Poch) Eliáš		1630		1628, 1631- 1636	1634
Polický Jakub Burian		1632-1635 (+)		1629-1631	
Posthumus Matyáš ¹²⁴⁴		1624-1627, 1635- 1636		1628-1630, 1632	1626, 1628, 1630
Pouba (Pub) Mikuláš				1635-1636	
Rejček Simeon		1624			1624
Rousek Jan		1628, 1631-1634 (+)			
Rousek Jan				1635-1636	
Rusín Ondřej				1632-1636 (+)	
Saidter (Saifter) Jakub				1635-1636	
Samson Bartoloměj	1626- 1630	1624			
Samson Diviš		1631-1636		1628-1630	1631, 1634- 1636
Sekera (Sekyra) Benedikt		1626-1627		1628	1624-1626
Sekera (Sekyra) Jan					1626
Sklenářovic Jiří		1626-1627		1629-1632	1629, 1632
Tichý Matouš				1628	
Tyčka Jan		1628-1632, 1635- 1636		1634	1632
Tyftrung (Dyftrung) Jan				1634-1636	
Urbánek Jan					1627
Zábranský Jan		1626-1636			1624-1627, 1630, 1632- 1634
Zábranský Tomáš				1628-1636	1629, 1631, 1635-1636
Žákovíc (Žáků) Jiří		1624-1627, 1629- 1636		1628	1624-1627, 1629, 1631, 1635-1636
47	4	31	1	28	21

¹²⁴³ Rukověť 4, s. 140? Pergner Vavřinec, původem z Rakovníka. R. 1608 byl učitelem v Písku, 9. 8. 1611 bakalářem na pražské univerzitě. Spravoval školy v Nymburce a ve Vimperku, později v Písku.

¹²⁴⁴ Rukověť 4, s. 234n. Posthumus (Smíšek) Matěj, původem z Poličky, 22. 9. 1609 bakalář na pražské univerzitě. V l. 1610-1614 působil ve školské službě v Rakovníce, kde se oženil a zasedal v radě. Žil ještě r. 1642.

Rakovník 1624-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Albín Daniel		1624, 1627-1629		1630-1632	1629, 1634
Aleš Jan				1629, 1631- 1632	
Andres Jakub		1629-1630, 1632- 1636		1631	
Arnošt Simeon				1634, 1636	
Aster Jiřík				1628-1636	
Cihla Jan					1630, 1632- 1636
Dilinger (Tylyngr) Zikmund		1628	1626	1629-1636	
Doubrava Šimon		1624			
Erazim Adam		1624			
Fenyx (Pfenyx) Pavel		1626-1628, 1631- 1636		1630	1630
Fugl (Fügl, Fukl, Kugl) Jan				1628-1636	
Fryzl Jiřík		1629-1632 (+)			
Haněl Jiří		1626			
Hazuka Jakub		1628-1630			1628
Chyterka Daniel				1634-1636	1627, 1635- 1636
Kavan z Čejkov Jan ¹²⁴⁵	1631- 1634	1624-1626, 1628- 1630			
Klatovský Jeronym		1624, 1628-1636			1628, 1630
Kohout Samuel		1624			
Kochanský Jan		1634-1636		1628-1632	
Kozlanský Jan				1628	
Křenek Matěj		1627		1629-1636	
Laner Jan ¹²⁴⁶		1626-1636			1628
Malinovský Jan starší (Voldřich)	1624	1626-1631 (+)			1624, 1628- 1629, 1631
Moravec Jan		1626-1627		1628-1629	1628, 1630- 1636
Moutvička Adam	1635- 1636	1631-1634			
Perkner		1624			

¹²⁴⁵ Rukověť 3, s. 22? Kavan z Čejkov Jan, původem z Domažlic, 6. 9. 1611 bakalářem na pražské akademii. Poté působil na školách u sv. Štěpána Většího v Novém Městě pražském, v Rychnově nad Kněžnou a v Hradci Králové, kde se oženil.

¹²⁴⁶ Rukověť 3, s. 135? Laner Jan, napsal jako sukcentor školy chlumské 6 dvojverší pro Mikuláše Latoma (1610).

Laurenc ¹²⁴⁷					
Pich (Picha, Poch) Eliáš		1630		1628, 1631- 1636	1634
Polický Jakub Burian		1632-1635 (+)		1629-1631	
Posthumus Matyáš ¹²⁴⁸		1624-1627, 1635- 1636		1628-1630, 1632	1626, 1628, 1630
Pouba (Pub) Mikuláš				1635-1636	
Rejček Simeon		1624			1624
Rousek Jan		1628, 1631-1634 (+)			
Rousek Jan				1635-1636	
Rusín Ondřej				1632-1636 (+)	
Saidter (Saifter) Jakub				1635-1636	
Samson Bartoloměj	1626- 1630	1624			
Samson Diviš		1631-1636		1628-1630	1631, 1634- 1636
Sekera (Sekyra) Benedikt		1626-1627		1628	1624-1626
Sekera (Sekyra) Jan					1626
Sklenářovic Jiří		1626-1627		1629-1632	1629, 1632
Tichý Matouš				1628	
Tyčka Jan		1628-1632, 1635- 1636		1634	1632
Tyftrung (Dyftrung) Jan				1634-1636	
Urbánek Jan					1627
Zábranský Jan		1626-1636			1624-1627, 1630, 1632- 1634
Zábranský Tomáš				1628-1636	1629, 1631, 1635-1636
Žákovice (Žáků) Jiří		1624-1627, 1629- 1636		1628	1624-1627, 1629, 1631, 1635-1636
47	4	31	1	28	21

¹²⁴⁷ Rukověť 4, s. 140? Pergner Vavřinec, původem z Rakovníka. R. 1608 byl učitelem v Písku, 9. 8. 1611 bakalářem na pražské univerzitě. Spravoval školy v Nymburce a ve Vimperku, později v Písku.

¹²⁴⁸ Rukověť 4, s. 234n. Posthumus (Smíšek) Matěj, původem z Poličky, 22. 9. 1609 bakalář na pražské univerzitě. V l. 1610-1614 působil ve školské službě v Rakovníce, kde se oženil a zasedal v radě. Žil ještě r. 1642.

Stříbro 1635-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Češpivo Daniel		1635-1636			1636
Dub Jan					1636
Forter Václav		1635	1636		
František Jan starší				1635-1636	
Heřmanský Jan ¹²⁴⁹				1635-1636	
Hlavsa Hendrych		1636	1635		
Holubář Vít				1635	
Houska Daniel		1635-1636 (+)			1635
Jelínek Urban				1636	
Jírovič Matěj					1636
Jírovič Šimon				1636	
Kaňkovský Martin				1636	
Kopáček Jan				1635-1636	
Kurc Jiřík		1635-1636			
Leng Matěj				1635	
Miress Daniel		1635-1636			1635
Myslík Tobiáš ¹²⁵⁰		1635-1636			
Nejedlý Matěj ¹²⁵¹					1636
Nejedlý Matěj starší		1636		1635	1635
Nový Pekař Jan				1635-1636	
Saytl Pavel				1635-1636	
Stodský Zikmund	1635-1636				1636
Stříška Daniel		1635		1636	
Stuchlík Václav				1635-1636	
Štolc Jiljí		1635-1636			
Teyvl Jan				1635	
Trubač Adam		1635-1636			
Voborský Daniel		1635-1636			1635
Voborský Vít					1635
Voslička Jan				1635-1636	1635-1636
Železník Adrian				1635	
Železník Burian				1636	
Železník Michal		1635-1636			
33	1	13	2	17	11

¹²⁴⁹ Rukověť 2, s. 303. Heřmanský Jan, rodem ze Stříbra, byl r. 1613 žákem školy v Rakovníku.

¹²⁵⁰ Rukověť 3, s. 333? Mislicius (Myslicius) Tobiáš, původem z Plánice, působil před r. 1571 v Jihlavě, r. 1579 byl rektorem školy ve Stříbře, 1614 radním tamtéž.

¹²⁵¹ Rukověť 4, s. 18. Nejedlý Matyáš, rodem ze Stříbra, označovaný jako mladší na rozdíl od svého otce Matyáše staršího Nejedlého Drahelčického, měšťana a radního ve Stříbře. Stal se 22. 8. 1619 bakalářem na pražské univerzitě; 1621 byl kolegou na kouřimské škole.

Sušice 1625-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Bidman Jiřík Karel		1635-1636			
Bochauff Jan		1627	1629	1628, 1630-1631	
Bochauff Lukáš M. ¹²⁵²		1625, 1628, 1630		1629	1628, 1630
Ceysl Václav				1625	
Cvok (Cvek) Václav		1626, 1633		1625, 1627-1631, 1635	1636
Čadauš Jan				1626-1629	
Čadauš Václav	1625	1626-1629			1626-1629
Čech Adam		1625			
Doborský Ondřej				1633	
Ertrych (Entrych, Ertych) Jan				1634-1635	
Fraňkovský Lukáš ¹²⁵³		1625-1631 (+)			1630-1631
Hlasivec Jan				1634-1636	
Horažďovský Václav				1634-1636	
Hrdlička Florián				1626	
Hubáček Karel				1625	
Huttar Jiřík				1631	
Jozefů (Jozeffi) Daniel		1625, 1628-1631 (+)			1625
Kabát (Kubát) Gotfried			1634	1633, 1634-1636	
Kabát Jan Jiří		1627-1630, 1633	1626	1625, 1631, 1634 (+)	
Kalina Jan				1628	
Kaudens (Caudens) Jan		1634	1630-1631	1627, 1633	
Knejslík Jaroslav Simeon		1625-1627, 1629-1634 (+)		1628	1629, 1634
Kolínecký Fridrich		1626, 1633-1634 (+)	1627	1628-1631	
Konvář (Konvářovic) Václav		1627-1629, 1631-1636		1626, 1630	1631
Koušecký Václav				1634	
Královský Václav		1626			
Kramář Tomáš				1626-1627, 1630	1629-1630

¹²⁵² Rukověť 1, s. 215nn. Bochaufius z Polkenštejna Lukáš, 19. 5. 1609 bakalářem a 27. 4. mistrem na pražské univerzitě. Působil na školách v Čáslavi, u sv. Václava n Zderaze a v Praze u sv. Havla – tehdy se oženil (1612) s Annou Kosmickou, dcerou Martina, měšťana Starého Města pražského. V r. 1616 odešel do Sušice, kde byl r. 1619 městským písařem.

¹²⁵³ Rukověť 2, s. 163. Frankovský (Franconides) z Újezdce, Lukáš, měšťan a radní v Sušici. Jeho první manželka pocházela z rodu Bochauffů, druhý sňatek s Evou Rosaciovou byl oslaven dvěma sborníky (1617).

Krocín Martin				1625	
Krocín Petr		1633-1634	1635	1636	
Kropáček Samuel			1625		
Krušecký Václav				1635	
Krychynger Jiřík				1631	
Leskovec Tobiáš				1627	1627
Makovský Kryštof		1633-1634, 1635-1636		1634	1635
Malina Šimon (Simeon)		1626-1627, 1633-1636		1625, 1628-1631	1625-1626
Marek z Bavorova Martin		1627-1631 (+)			
Mertček Matyáš		1636			
Michal Petr				1626-1627, 1629, 1633	
Mitis Simeon		1628		1629	
Neczzer Zachariáš				1633-1635	
Pavlovic (Pavlů, Pavlovec) Tobiáš		1628-1630, 1633-1634, 1635		1625, 1631-1634, 1636	1634
Pekařovic Jan				1628, 1633-1634	1633-1634
Pekker Wolf		1625		1626	
Petrovský Jiřík				1633-1636	
Plonk Jiřík		1625			1625
Plonk Martin				1625	
Praun (Praym) Jan				1629, 1634-1636	
Prolyk Florián		1625			
Pretlyk Adam starší		1635		1625, 1629-1630, 1633-1634, 1636	
Pretlyk Adam Jaroslav		1631, 1634- 1636	1633- 1634	1629-1630	
Pretlyk Jan ¹²⁵⁴				1636	
Purkrabě Daniel		1635-1636			
Rozacín Tomáš M. ¹²⁵⁵	1633	1626-1631, 1634-1636		1625	1633-1636
Řešátka Jan		1625-1626		1627-1628	
Střela Jan	1634- 1635	1625-1633			1625, 1634- 1636
Šmidperker Martin ¹²⁵⁶		1626-1627, 1629-1636			
Šperl Jakub starší				1626-1627, 1630, 1636	1636

¹²⁵⁴ Rukověť 4, s. 243? Pretlík Jan, původem z Prahy, r. 1594 měšťan Starého Města pražského, obdržel toho roku k sňatku blahopřejný sborník.

¹²⁵⁵ Rukověť 4, s. 363n. Jsou uváděni dva muži téhož jména. První byl rodem ze Sušice, 26. 10. přijat do koleje Rečkovy, poté v Táboře, kde s r. 1583 oženil; 1601 farář osady běličské. Druhý, rodem z Tábora, byl asi r. 1607 žákem žatecké školy, 23. 8. 1611 se stal bakalářem pražské akademie, poté působil v Lounech (nejasné).

¹²⁵⁶ Rukověť 5, s. 68. Schmidbergerus Martin, původem ze Sušice, r. 1615 žák Jana Galerina ve svém rodišti, později odešel studovat na pražskou akademii, kde se stal 22. 3. 1618 bakalářem.

Šperl Jakub mladší			1636	1633-1635	
Šretr Ondřej				1625	
Táborský Ondřej				1636	
Treml Ludvík				1636	
Utršín Jan				1625	
Vachulka Viktorin				1626-1627, 1630-1631, 1634-1636	1634, 1635
Vodička Jan		1631-1636		1628-1630	
Voprcha Adam mladší				1626-1631	
Voprcha z Feldenštejna Matouš	1626-1631	1625			1626-1633
Xenofil Samuel ¹²⁵⁷				1626-1628, 1631-1633, 1634 (+)	1626-1628, 1631-1633, 1634
Zhorský Jan	1636	1629-1634	1628	1635	
Zmat Jiřík				1631	
Zvoník Jiří				1626-1627	
70	5	34	10	55	20

¹²⁵⁷ Rukověť 5, s. 551. Xenophilus Samuel, syn císařského rychtáře v Sušici a mecenáše humanistů Jiřího Xenophila Polenského (†1618), 1605 přijat do koleje Nationis. Poté učil v Kníně, ve Vodňanech a v Polné, bakalářem 11. 9. 1607.

Tábor 1625-1636

	Primas	Radní	Městský rychtář	Starší obecní	Volenci
Augusta Jeremiáš					1633-1634, 1636
Balhon (Balhoun) Jan starší				1631-1632	1626-1627, 1629-1632
Borejčko (Borečko) Jan				1626-1629	1627-1628, 1632
Bříekovec Jan				1636	
Čáp Pavel		1625-1629, 1631-1634 (+)			1631-1632
Černý Václav	1626- 1633, 1636	1625, 1634- 1635			
Duchek Jan		1636	1634-1635	1629-1633	1631, 1633- 1634
Dusík Ondřej				1627	
Fiala Matěj	1634- 1635	1625, 1628, 1632-1633		1631	1628, 1632- 1633
Filečka (Fileček) Jan				1635-1636	
Fišer (Fišar) Jan		1626-1627	1625	1635-1636 (+)	
Fryša Jan		1630-1631, 1634-1636		1628-1629, 1633	1628-1629, 1633
Hájek Jan, uzdař			1633	1634	
Horáček Pavel				1625	
Hradský Jan ¹²⁵⁸		1625-1626			
Hubatý Jan			1630	1631-1633	1633
Hubatý Jan mladší				1634, 1636	1634, 1636
Hubatý Joachim		1625-1626, 1628	1627	1629-1630	1627, 1630, 1635
Hubatý Ludvík		1627, 1629- 1636		1625-1626, 1628	1629
Hůřecký Jan		1625-1636			1625-1626, 1631-1632, 1636
Jordán Jan					1636
Klap Jan		1628-1632, 1634-1636		1627, 1633	1635
Kršňák Pavel ¹²⁵⁹		1630	1628	1625-1627, 1629	1626-1627

¹²⁵⁸ Rukověť 2, s. 357? Hradský Jan, snad z Budišova u Třebíče, diakon v Německém Brodě, napsal epicedion Jiřímu Posthumovi (1614) a pochvalu Pavlu Prussiovi Pcherskému tamtéž. Není jisté, zda je totožný s Janem Hradeckým, který napsal r. 1631 v Drážďanech příspěvek k úmrtí Mikuláše Troila.

¹²⁵⁹ Rukověť 3, s. 95? Kršňák Pavel napsal r. 1606 na podnět svého erbovního strýce Jiřího Carolida příspěvek do sborníku Jiříku Zabyllanskému. Společně s Carolidem měl přídomek z Karlšperku.

Kubíř (Kubíč) Václav				1626, 1629	1629, 1632
Mucelín Pavel				1635-1636	
Nedělka Joachim		1625-1636			1630, 1633, 1635-1636
Nelyk (Neryk) Baltazar (Balcar)				1625, 1632, 1634	
Nökrel (Nökler) Jan		1632-1636		1631	
Pasečka Daniel			1632	1630	
Pasečka Jan				1628	
Pasečka Pavel			1629		
Plocek Jan			1636	1630-1631, 1635	1631, 1635
Poznanský Jan		1627, 1630- 1633		1626, 1628- 1629, 1634- 1635	1626, 1630, 1635
Příhoda Štěpán					1634
Raušar Simeon		1625-1636			1628, 1630- 1631, 1634
Rolant Pavel	1625	1626-1636			1625, 1628- 1629
Sas Jiřík					1627
Senožatský Jan		1625-1627			1625-1627
Sosna Václav				1630, 1632	
Stupanský Michal		1625	1626		
Školiaster Jonáš		1626, 1628- 1630		1625, 1627, 1631, 1633	1625-1626, 1628-1629
Thesaur Pavel		1625-1628			
Třeboňský Nikodém		1629, 1632- 1636			1627-1628
Třeboňský Viktorin		1630	1631		
Valenta Daniel		1627-1629, 1631, 1633, 1636		1625-1626, 1634-1635	1634-1636
Zámostský Jan mladší				1630, 1632- 1634	
Zálužský z Helfenštejna Pavel		1635-1636			
Zlatický Matyáš					1630
48	3	25	11	29	28

Ústí nad Labem 1625-1636

	Primas	Radní	Starší obecní	Volenci
Aiserich Jiří			1633-1636	1636
Albrecht Mates		1633-1636		1633, 1635
Dressel Jan		1626		
Eczl (Eczlt) Jiřík	1625-1627, 1633	1628-1631, 1633-1636		1629
Fleissner (Flaysner, Flaišner) Havel			1625-1626, 1628-1629	1628-1629
Fogl (Fögel) Jan			1634-1636	1636
Freidenberger Šalomoun		1625-1626		1625
Fryč (Frisch) Jiřík (starší)		1633 (+)	1626-1628, 1630-1631	1625, 1627, 1630
Fuk (Fok) Adam		1625-1635	1636	1631-1633
Gebrt Kašpar		1626		
Gens (Genš) Jan		1627-1636	1625-1626	1627
Hartl Martin			1631	
Heidrich (Hedrych) Adam		1628, 1631-1636	1625-1627, 1629-1630	1628, 1630-1631
Herolt Jan			1634-1636	1635
Herolt Lorenc ¹²⁶⁰		1625	1627-1629	
Hezler Michal		1625-1633 (+)		1630
Hezler (Hesler) Rafael			1636	1631, 1636
Hofeldt Jakub			1636	1636
Iling Jiří			1634-1635 (+)	
Jakobi (Jakobův) Václav ¹²⁶¹		1634-1636		1634, 1636
John (Joan, Jahn, Jön) Jiřík		1635-1636	1626, 1630-1634	1630, 1633-1635
Kaltšmíd (Koldšmíd) Jakub			1625, 1627-1630, 1633 (+)	1633
Khol (Khel) Jan			1634-1636	
Khun Bartoloměj			1635	1635
Koch Jan				1634
Kopic Šimon (Simeon)		1625-1636		1629, 1634
Kříž Václav		1625, 1627-1631 (+)		1625, 1627, 1628
Kypłt (Kypölt, Kypelt) Adam		1627-1636	1625	1626-1627, 1630, 1634-1635
Lindner (Lidner) Jan			1625-1631	
Menhardt (Meynhart) Kryštof			1635-1636	1631, 1635

¹²⁶⁰ Rukověť 2, s. 299? Heroldus Laurencius, rodem z Teplé, přispěl skladbou do sborníku, vydaného na památku studenta univerzity v Lipsku Jana Girckia († 1594), v r. 1598 zapsán na univerzitě v Altdorfu.

¹²⁶¹ Rukověť 2, s. 415. Iacobi Venceslaus Augustinus, měšťan a notář v Ústí n. L., napsal pochvalu J. A. Tichtenbaumovi (1614) a báseň na svatbu Jana Arnošta Schossera (1616).

Miller Kryštof			1626-1627	1626
Mollerus (Moller) Zalinský ze Zaliny Jakub ¹²⁶²	1634-1636	1625-1633		1627, 1633
Mollerus (Moller) Michal ¹²⁶³			1627-1629, 1633	
Petrych Martin			1634-1635	
Rabuský Václav ¹²⁶⁴		1625-1631 (+)		1625, 1627, 1630-1631
Scopman Jiřík ¹²⁶⁵			1626-1630	1626
Schichl (Šichl, Šykl, Schigkel) Andreas		1625	1630-1633	1628
Schmidt (Šmíd) Petr Paul (Pavel)			1626, 1629- 1633 (+)	1629, 1631
Schoer Christian Theodor Dr.		1629-1630		
Solcmon Jan			1626	
Šiling Kašpar		1631-1633 (+)	1625-1630	1629
Šmidt Michal			1634-1636	
Tatík Jan			1628, 1630- 1636	
Thám Mikuláš		1625		
Tome (Tom) Pavel			1633-1636	
Tresser (Treczr) Jan		1625-1627, 1633- 1636	1629-1631	1636
Ulrych Mates starší ¹²⁶⁶	1628-1631 (+)	1625-1627		1626, 1628
Ulrych Mates mladší			1627-1631	
Ursus Jan ¹²⁶⁷		1625-1630		1626
Waimer Mikuláš			1633	
Walter Jan				1629
Wechter Josef			1633-1634 (+)	1633
Wechtr Jobst		1626		
Wels Jan Václav ¹²⁶⁸		1634-1636	1631-1633	1634

¹²⁶² Rukověť 3, s. 371. Mollerus Zolynsky a Zolyno, Iacobus iun., narozen 6. 6. 1588 v Ústí n. L., švagra Jana Arnošta Schossera; v l. 1634-1637 primátor, poté až do smrti 16. 6. 1643 královský rychtář tamtéž.

¹²⁶³ Rukověť 3, s. 371n. Mollerus Zolynsky a Zolyno, Michael, původem z Ústí n. L., bratr Jakuba ml. Mollera (†), švagr Jana Arnošta Schossera.

¹²⁶⁴ Rukověť 4, s. 280. Rabuský Václav Pankrác, měšťan a radní v Ústí n. L., doloženy verše z l. 1614 a 1616.

¹²⁶⁵ Rukověť 5, s. 34. Scopmannus Georgius, podpisuje se v svých příspěvcích do humanistických spisů, které mají vztah k Ústí n. L. (1607-1616), zprvu jako artium et poeseos studiosus, později jako civis et cantor Ustensis.

¹²⁶⁶ Rukověť 5, s. 419? Ulrici Matouš, původem z Nymburka, byl patrně příbuzný Matouše Ulricha, jemuž věnuje verše Urban Šikl ve sbírce Lectissimae coronae (1611) určené nymburské městské radě a snad totožný se studentem na latinské škole ve Zhořelci (1611); bakalářem v Praze 7. 3. 1619.

¹²⁶⁷ Rukověť 5, s. 426. Ursus a Bernfels, Ioannes Adalbertus, studoval r. 1599 ve Vitenberku. V l. 1609-1616 městským písařem, 1616-1619 vrchním písařem a členem rady v Ústí n. L. Dne 4. 4. 1621 obdržel spolu s Janem Augustinem Tichtenbaumem titul poeta laureatus.

¹²⁶⁸ Rukověť 5, s. 456. Wels Iohannes Venceslaus, pocházel z Českých Budějovic. R. 1611 zapsán v matrice studentů v Olomouci, usadil se v Ústí nad Labem a oženil se sestrou Jana Augustina Tichtenbauma. R. 1614 spravoval ústeckou školu, 1622 připomínán jako veřejný notář. V l. 1625 a 1631-1633 byl obecním starším, 1628 městským rychtářem a 1634-1637 zasedal v radě. Kolem r. 1638 zemřel.

Wels Václav			1625	
Windiš (Winš) Adam			1627-1628, 1631	
Windiš (Winš) Kristián Hendrych ¹²⁶⁹		1627-1634, 1636	1625	1627
Windiš (Winš) Nikodém			1634-1636	
58	3	29	40	37

---

¹²⁶⁹ Rukověť 5, s. 503. Windisch Christianus Fridericus, narozen v Ústí n. L. 1593, podrobil se r. 1616 beánii v Klementinu. Od r. 1627 veřejný notář, 1638-1641 primátor, od 3. 7. 1643 do smrti v r. 1659 císařský rychtář v Ústí n. L.

Žatec 1624-1636

	Primas	Radní	Starší obecní	Volenci
Bartoloměj Martin			1628	
Cihlář Jan			1628-1629	1627-1631
Čáslavský Karel Jindřich ¹²⁷⁰		1634-1636		
Čejka Šimon		1635-1636	1630-1634	1635
Černobýl Jan				1636
Čížek Jan mladší			1631-1636	
Čížek Jan starší ¹²⁷¹		1627-1636		1626, 1631, 1636
Duchek Tomáš			1631-1632	
Ďoubal (Doubal) Jan			1631	1629
Fetter (Wetr) Jiřík		1624-1627, 1632- 1636		
Fiala Jiří			1632-1636	
Frank Donát				1624, 1634
Herkules Mikuláš		1627-1628		
Honomon Pavel			1634	
Jahoda Martin		1634-1636		
Jelínek Jan starší				1624, 1627, 1631- 1632
Jichlínek (Jichlink) Mikuláš			1632, 1636	
Jindra Jan			1630-1632 (+)	
Klatovský Samuel		1624-1632 (+)		1624-1626, 1629- 1632
Klatovský Václav mladší			1630-1631, 1636	
Klatovský Václav starší		1624-1627, 1629- 1631	1628	1629
Kliment Daniel			1628-1629	
Kliment Havel		1626-1636		1627
Kliment (Klement) Jakub			1628-1629, 1631-1635	
Kluk Jan Jakub		1631-1632 (+)	1630	
Knězovský Jan			1630-1631	
Knězovský Matěj			1631-1632	
Kočka Pavel		1635-1636	1634	
Komes (Comes) Daniel ¹²⁷²			1628-1629, 1631-1635	1626

¹²⁷⁰ Rukověť 2, s. 10. Čáslavský Karel Jindřich, z Kladrub, byl v Žatci od r. 1631 měšťanem a syndikem, v l. 1636-1639 konšelem, v l. 1640-1652 královským rychtářem. Napsal r. 1617 příspěvek do sborníku Kryštofu Ehrlichovi.

¹²⁷¹ Rukověť 2, s. 226? Luteola (Čížek) Jan, narodil se v Berouně, 1607 studoval na akademii v Altdorfu. Za pasovského vpádu se uchýlil do Slavkova v Čechách.

Komes Jan starší			1636	
Koñas (Konas) Jan starší			1630-1635	1634-1635
Kopáč Bartoloměj				1634-1635
Krafilátek Jan ¹²⁷³		1634	1628-1632, 1635-1636	
Kulhánek Martin		1624		
Labuška Samuel ¹²⁷⁴		1624		
Leopold Gabriel			1635-1636	
Litomyšlský Matyáš (Matouš)		1624-1626, 1628-1636		1629-1630, 1634-1635
Maier (Majer) Jan			1630-1634	
Malina Daniel			1634-1636	1635
Malina Jan			1628-1629, 1631-1632	1628, 1634, 1636
Netrefa Daniel			1636	
Paulín Martin ¹²⁷⁵		1626, 1632	1628-1629, 1631	1632
Pek Kryštof			1634-1636	
Pícha Pavel			1632-1636	
Pok Jan Jiří			1635-1636	
Příbramský Jan ¹²⁷⁶	1634-1636	1624, 1627-1629, 1632	1630-1631	1628
Radonický Martin		1629-1631		
Rakovnický Jakub			1628-1629, 1632-1635	
Ratajský Jiřík		1634	1631-1632, 1635-1636	
Reynek Burian		1634-1635		1636
Samek Tomáš starší			1634-1636	1636
Strial Bohuslav ¹²⁷⁷	1624-1626, 1628-1632 (+)	1627		
Světic Havel			1628-1631	

¹²⁷² Rukověť 1, s. 457. Comes Daniel, syn Mikuláše Comes Žateckého, kněze v Kralovicích, narodil se tamže. R. 1607 byl žákem v Žatci a v Litoměřicích, 23. 8. 1611 bakalářem na pražské univerzitě. v l. 1611-1612 spravoval školu v Berouně.

¹²⁷³ Rukověť 3, s. 81. Krafilátek Jan, původem z Nymburka, napsal jako žák školy v Žatci verše na památku Daniela Bruncvíka (1608).

¹²⁷⁴ Rukověť 3, s. 128. Labussius (Labuška) Samuel, syn kutnohorského obchodníka sukny a šepmistra Jindřicha Labušky. Chodil do škol v Českém Brodě a v Žatci, poté studoval v Annaberku. V r. 1608 kollegou u sv. Jindřicha v Praze, 1609 konrektor v Žatci, 9. 8. 1611 bakalářem a 29. 3. 1612 mistrem na pražské univerzitě. V r. 1613 se oženil s Reginou, dcerou královského rychtáře v Žatci Václava Jindry, vdovou po Brikcím Lukešovi. V l. 1618-1630 zasedal v radě, 1637-1638 primátorem. Žil ještě r. 1644.

¹²⁷⁵ Rukověť 4, s. 111. Paulinus (Sádlo) Martin, původem z Vodňan, v l. 1598-1599 žákem školy u sv. Jindřicha v Praze, poté na škole v Žatci, odkud povolán k obecní správě. Oženil se r. 1600 s Ludmilou Humeliovou z Prochova, vdovou po Tobiáši Ctiboru Poděbradském.

¹²⁷⁶ Viz Strial Bohuslav (1632).

¹²⁷⁷ Po jeho smrti v r. 1632 dosazen hofrychtýřem písemně na místo primátora Jan Příbramský.

Rukověť 5, s. 223. Strialius (Strial) z Pomnouce, Bohuslav, narodil se 1. 8. 1573 v Českých Budějovicích. V r. 1580 se jeho rodina přestěhovala do Žatce, kde studoval na městské škole, poté na gymnáziu ve Zhořelci. Oženil se 24. 1. 1596 s Barborou, dcerou žateckého primátora Václava Jelínka. Sám členem městské rady a od r. 1619 primátorem, po Bílé hoře donucen přijmout katolickou víru.

Šimček Šimon				1629
Širůček (Syrůček) Jan			1631-1636	
Šolda Jan ¹²⁷⁸			1634-1636	
Šoustal Jiří ¹²⁷⁹		1632-1636	1628-1631	
Štecher Kašpar mladší			1636	
Termen Bohuslav			1631-1634	
Toužimský Daniel	1627	1624-1626, 1628- 1631		1624
Třeštík Jan		1624		
Tylyngar Jan Pavel			1629	
Urbanovic Pavel		1626, 1628-1631		
Vodička Matěj		1626-1628, 1630- 1636	1629	1630
Vrabec Matouš			1631	
Vysocký Jan		1626-1629	1630-1631	1628
Vysocký Václav		1624		
Zelenka Petr			1630-1631	
Žlutický Adam			1635-1636	
Žlutický Daniel		1624-1636		1626-1627, 1632- 1635
70	3	29	48	25

¹²⁷⁸ Rukověť 5, s. 286. Šoldius Jan, původem ze Žatce, napsal blahopřejné verše k svatbě Florianu Aegidii (1621).

¹²⁷⁹ Rukověť 5, s. 288n. Šoustal Jiří, rodem z Třebchovic pod Orebem, 1599 žákem na žatecké škole. Dne 21. 7. 1605 se stal bakalářem na pražské univerzitě, poté kolegou na školách u sv. Jakuba v Kutné Hoře a v Žatci, kde se r. 1608 oženil s Annou, vdovou po Janu Pýchovi. Po r. 1621 přestoupil ke katolictví, zasedal v městské radě a byl císařským výběrčím daní.

Příloha II – Soupis zápisů o zasedání nymburské městské rady od června do 1635 do prosince 1636

Soupis je zpracován na základě radních protokolů z let 1635-1636. V položce purkmistr je uváděno konkrétní jméno pouze v případě, že bylo výslovně uvedeno v hlavičce zápisu nebo je z jiných okolností jednoznačné (v tom případě v hranatých závorkách). Políčko je proškrtnuto, není-li v zápisu purkmistr uveden. Další sloupec uvádí formu zasedání rady. Za běžné je považováno takové zasedání, kde se nevyskytují obzvláště závažné záležitosti – obnova rady a dalších úřadů, shromáždění obce, řízení počtů nebo hrdelní soud a jiné, evidentně mimořádné případy. Poslední sloupec uvádí vesměs původní označení zasedání tak, jak je radní písař zapsal do protokolů.

	Datum	Den	Purkmistr	typ sezení	poznámka
	1635				
	1. 6. 1635	Pá	Jan Mělnický	běžné	„rada“
	12. 6. 1635	Út	Jan Mělnický	běžné	„rada“
	19. 6. 1635	Út	Jan Mělnický	běžné	„rada“
	22. 6. 1635	Pá	Jan Mělnický	běžné	„rada“
	26. 6. 1635	Út	Jan Mělnický (odevzdal úřad)	běžné	„den radní“
	3. 7. 1635	Út	Eliáš Pecolt	běžné	„den radní“
	6. 7. 1635	Pá	-	běžné + obnova rady	„den radní“ + obnova rady
	10. 7. 1635	Út	-	běžné	„Usazena rada po obnovení p. hofrychtýře.“
	17. 7. 1635	Út	-	běžné	„den radní“
	24. 7. 1635	Út	[primátor Jan Kadeřávek]	běžné	„den radní“
	27. 7. 1635	Pá	-	běžné	„rada“
	31. 7. 1635	Út	-	běžné	„den radní“
	7. 8. 1635	Út	[primátor Jan Kadeřávek]	běžné	„den radní“
	28. 8. 1635	Út	-	běžné	„den radní“
	4. 9. 1635	Út	-	běžné + obec	„den radní“ + „obec valní“
	7. 9. 1635	Pá	Eliáš Pecolt	počty	
	11. 9. 1635	Út	-	běžné	„den radní“
	14. 9. 1635	Pá	-	běžné	„rada“
	18. 9. 1635	Út	-	běžné	„rada“
	25. 9. 1635	Út	-	běžné	„den radní“
	2. 10. 1635	Út	Jan Mělnický (odevzdal úřad)	běžné	„rada“
	5. 10. 1635	Pá	Eliáš Pecolt	běžné	„rada“
	9. 10. 1635	Út	-	běžné	„rada“
	16. 10. 1635	Út	-	běžné	„rada“
	23. 10. 1635	Út	Eliáš Pecolt	běžné	„den radní“
	30. 10. 1635	Út	Eliáš Pecolt (odevzdal úřad)	běžné	„rada“
	6. 11. 1635	Út	Václav Karafilátek	běžné	„den radní“
	20. 11. 1635	Út	-	běžné	„rada“

	30. 11. 1635	Pá	Václav Dušta	běžné	„páni v kanceláři shromáždění“
	4. 12. 1635	Út	-	běžné	„rada“
	7. 12. 1635	Pá	-	běžné	„den radní“
	1636				
	? 1636	?	Jan Hlaváč	shrom. obce	„vobec shromážděna v domě Joachima Nejlinka“
	15. 1. 1636	Út	Jan Hlaváč	běžné	„den radní“
	18. 1. 1636	Pá	Jan Hlaváč	běžné	„den radní“
	22. 1. 1636	Út	Jan Hlaváč	běžné	„den radní“
	29. 1. 1636	Út	Jan Bohatý Chlumecký	běžné	„den radní“
	1. 2. 1636 ¹²⁸⁰	Pá	Jan Bohatý Chlumecký	běžné + shrom. obce	„den radní“ + obec
	12. 2. 1636	Út	Jan Bohatý Chlumecký	běžné	„den radní“
	19. 2. 1636	Út	Jan Bohatý Chlumecký (odevzdal úřad)	běžné	„den radní“
	26. 2. 1636	Út	Jiří Čáda	běžné	„den radní“
	29. 2. 1636	Pá	Jiří Čáda	běžné	„rada“
	7. 3. 1636	Pá	Jiří Čáda	běžné	„rada“
	11. 3. 1636	Út	Jiří Čáda	běžné + shrom. obce.	„den radní“ + obec
	18. 3. 1636	Út	Jiří Čáda (odevzdal úřad)	běžné	„shromáždění páni v příbytku pana Jana Kadeřávka, primátora“
	28. 3. 1636	Pá	Martin Vlach	běžné	„den radní“
	1. 4. 1636	Út	Martin Vlach	běžné	„den radní“
	8. 4. 1636	Út	Martin Vlach	běžné	„den radní“
	11. 4. 1636	Pá	Martin Vlach	běžné	„den radní“
	15. 4. 1636	Út	Martin Vlach (odevzdal úřad)	běžné	„den radní“
	22. 4. 1636	Út	Zikmund Penížek	běžné	„den radní“
	25. 4. 1636	Pá	Zikmund Penížek	běžné	rada + obec
	29. 4. 1636	Út	-	obnova rady	
	13. 5. 1636	Út	-	běžné + shrom. obce	„páni shromáždění v kanceláři“ + obec
	23. 5. 1636	Pá	-	běžné	„páni shromáždění v kanceláři“
	27. 5. 1636	Út	Jan Kadeřávek	běžné	„rada“
	10. 6. 1636	Út	Joachim Nejlink	běžné	„den radní“
	13. 6. 1636	Pá	Joachim Nejlink	běžné	„den radní“
	1. 7. 1636	Út	Joachim Nejlink	běžné	„den radní“
	15. 7. 1636	Út	-	běžné + shrom. obce	„shromážděna rada v kanceláři ...“ + obec
	18. 7. 1636	Pá	Jan Mělnický	běžné	„den radní“
	29. 7. 1636	Út	Jan Mělnický (odevzdal úřad)	běžné	

¹²⁸⁰ V protokolech uvedeno „v pátek ... 31. Januarii“, pátek ale připadal toho roku na 1. února.

	5. 8. 1636	Út	Eliáš Pecolt	běžné	„den radní“
	26. 8. 1636	Út	Eliáš Pecolt	běžné	„den radní“
	2. 9. 1636	Út	Václav Karafilátek	běžné	„den radní“
	11. 9. 1636	Pá	Václav Karafilátek	běžné	„den radní“
	16. 9. 1636? ¹²⁸¹	Út	Václav Karafilátek	běžné	„den radní“
	23. 9. 1636	Út	Václav Karafilátek (odevzdal úřad)	běžné	
	29. 9. 1636	Po	-	shrom. obce	„valní obec“
	3. 10. 1636	Pá	Václav Dušta	běžné	„den radní“
	7. 10. 1636	Út	Václav Dušta	běžné	„den radní“
	10. 10. 1636	Pá	Václav Dušta	běžné	„den radní“
	17. 10. 1636	Pá	Václav Dušta	běžné	„den radní“
	21. 10. 1636	Út	Václav Dušta (odevzdal úřad)	běžné	„den radní“
	31. 10. 1636	Pá	Jiří Čáda	běžné	„den radní“
	4. 11. 1636	Út	Jiří Čáda	běžné	„den radní“
	14. 11. 1636	Pá	„Václav Karafilátek, poručený purkmistr“	běžné + shrom. obce	
	2. 12. 1636	Út	Martin Vlach	běžné	„den radní“

¹²⁸¹ V protokolech uvedeno „v outerý ... 15. 7bris“, úterý ale připadalo na 16. září.

Příloha III – Soupis zasedání brandýské městské rady v letech 1618-1642

Následující soupis byl sestaven na základě tří dochovaných radních manuálů, první z nich byl ale excerpován teprve od počátku r. 1618.

Číslice v prvním políčku označuje pořadí ve vztahu k jednotlivým rukopisům, nikoli celkové. Zásadním důvodem pro toto řešení je skutečnost, že dva manuály nemají foliaci (ani původní, ani dodatečnou), takže tabulka zároveň slouží jako přehledný klíč pro citace v textu, kde je odkazováno na datum zápisu v příslušném manuálu; s výjimkou manuálu z let 1624-1630, kde bylo možné uvést i foliaci. Data jednotlivých zasedání byla z valné většiny převedena na současný způsob datování – ještě ve 20. letech byl převážně používán starší způsob datování pomocí svátků. Číslovka v závorce v kolonce „purkmistr“ označuje, kolikátému zasedání rady příslušný purkmistr předsedal, je-li to v rukopisu výslovně uvedeno. Jména osob s predikátem jsou v téže kolonce z prostorových důvodů uváděna zkráceně (tak jsou často uváděna i v originále). Políčko je proškrtnuto, není-li v zápisu purkmistr uveden. Další sloupec uvádí formu zasedání rady. Za běžné je považováno takové zasedání, kde se nevyskytují obzvláště závažné záležitosti – obnova rady a dalších úřadů, shromáždění obce, řízení počtů nebo hrdební soud a jiné, evidentně mimořádné případy. K takovým případům je většinou uvedena vysvětlující poznámka v posledním sloupci.

	Datum	Den	Purkmistr	typ sezení	poznámka
	1618				
1.	8. 1. 1618	Po	Jan Sylvestr (1.)	běžné	
2.	15. 1. 1618	Po	Jan Sylvestr (2.)	běžné	
3.	22. 1. 1618	Po	Jan Sylvestr (3.)	běžné	
4.	29. 1. 1618	Po	Jan Sylvestr (posl.)	běžné	
5.	5. 2. 1618	Po	Kašpar Sojka (1.)	běžné	
6.	12. 2. 1618	Po	Kašpar Sojka (2.)	běžné	
7.	19. 2. 1618	Po	Kašpar Sojka (3.)	běžné	
8.	5. 3. 1618	Po	Martin Khenik (1.)	běžné	
9.	12. 3. 1618	Po	Jan Sylvestr (1.)	běžné	po obnovení rady
10.	19. 3. 1618	Po	Jan Sylvestr (2.)	běžné	
11.	2. 4. 1618	Po	Jan Sylvestr (3.)	běžné	
12.	30. 4. 1618	Po	David st. Houžvička	běžné	
13.	7. 5. 1618	Po	David st. Houžvička (posl. – „ultima sessio“)	běžné	
14.	14. 5. 1618	Po	Martin Khenik (1.)	běžné	
15.	28. 5. 1618	Po	Martin Khenik (2.)	běžné	za ... téhodne druhého
16.	12. 6. 1618	Po	Kašpar Sojka (1.)	běžné	
17.	18. 6. 1618	Po	Kašpar Sojka (2.)	běžné	
18.	25. 6. 1618	Po	Kašpar Sojka (3.)	běžné	
19.	9. 7. 1618	Po	Jan Menc (1.)	běžné	
20.	16. 7. 1618	Po	Jan Menc (2.)	běžné	
21.	27. 8. 1618	Po	Matouš Šiblí (posl.)	běžné ?	pouze „mustruňk sousedů“
22.	17. 9. 1618	Po	Jakub Švestka (posl.)	běžné	
23.	22. 10. 1618	Po	Matouš Mšenský (posl.)	běžné	
24.	5. 11. 1618	Po	Pavel Průša (2.)	běžné	
25.	12. 11. 1618	Po	Pavel Průša (3.)	běžné	
26.	19. 11. 1618	Po	Pavel Průša (posl.)	běžné	
27.	26. 11. 1618	Po	Václav Bukač (1.)	běžné	

28.	10. 12. 1618	Po	Václav Bukač (2.)	běžné	
	1619				
29.	7. 1.	Po	Ondřej Procházka	běžné	
30.	14. 1. 1619	Po	Ondřej Procházka (posl.)	běžné	
31.	21. 1. 1619	Po	Jan Sylvestr (1.)	běžné	
32.	28. 1. 1619	Po	Jan Sylvestr (2.)	běžné	
33.	4. 2. 1619	Po	Jan Sylvestr (3.)	běžné	
34.	18. 2. 1619	Po	David st. Houžvička (1.)	běžné	
35.	25. 2. 1619	Po	David st. Houžvička (2.)	běžné	
36.	4. 3. 1619	Po	David st. Houžvička (3.)	běžné	
37.	11. 3. 1619	Po	David st. Houžvička (1.)	běžné	po obnovení rady
38.	18. 3. 1619	Po	David st. Houžvička (2.)	běžné	
39.	8. 4. 1619	Po	Matěj Šiblín (1.)	běžné	
40.	15. 4. 1619	Po	Matěj Šiblín (2.)	běžné	
41.	22. 4. 1619	Po	Matěj Šiblín (3.)	běžné	
42.	29. 4. 1619	Po	Matěj Šiblín (posl.)	běžné	
43.	6. 5. 1619	Po	Jakub Švestka (1.)	běžné	
44.	13. 5. 1619	Po	Jakub Švestka (2.)	běžné	
45.	27. 5. 1619	Po	Jakub Švestka (posl.)	běžné	
46.	3. 6. 1619	Po	Matouš Mšenský (1.)	běžné	
47.	10. 6. 1619	Po	Matouš Mšenský (2.)	běžné	
48.	17. 6. 1619	Po	Matouš Mšenský (3.)	běžné	
49.	1. 7. 1619	Po	Adam Chytraeus (1.)	běžné	
50.	8. 7. 1619	Po	Adam Chytraeus (2.)	běžné	
51.	19. 8. 1619	Po	Jan Vorel (posl.)	běžné	
52.	26. 8. 1619	Po	Oldřich Košetický	běžné	
53.	2. 9. 1619	Po	Oldřich Košetický (2.)	běžné	
54.	9. 9. 1619	Po	Oldřich Košetický (3.)	běžné	
55.	16. 9. 1619	Po	Oldřich Košetický (posl.)	běžné	
56.	23. 9. 1619	Po	Martin Rakovnický (1.)	běžné	
57.	30. 9. 1619	Po	Martin Rakovnický (2.)	běžné	
58.	7. 10. 1619	Po	Martin Rakovnický (3.)	běžné	
59.	14. 10. 1619	Po	Martin Rakovnický (posl.)	běžné	
60.	21. 10. 1619	Po	Melichar Seyffert (1.)	běžné	
61.	4. 11. 1619	Po	Melichar Seyffert (3.)	běžné	
62.	11. 11. 1619	Po	Melichar Seyffert (4.)	běžné	
63.	18. 11. 1619	Po	Melichar Seyffert (5.)	běžné	
64.	2. 12. 1619	Po	David st. Houžvička	běžné	„druhej tejden za p. a primasa Davida“
65.	9. 12. 1619	Po	David st. Houžvička (3.)	běžné	
66.	16. 12. 1619	Po	David st. Houžvička (4.)	běžné	
	1620				
67.	13. 1. 1620	Po	Matouš Šiblín (posl.)	běžné	
68.	20. 1. 1620	Po	Jakub Švestka (1.)	běžné	
69.	27. 1. 1620	Po	Jakub Švestka (2.)	běžné	
70.	3. 2. 1620	Po	Jakub Švestka (3.)	běžné	
71.	10. 2. 1620	Po	Jakub Švestka (posl.)	běžné	
72.	17. 2. 1620	Po	Matouš Mšenský	běžné	
73.	24. 2. 1620	Po	Matouš Mšenský	běžné	

74.	9. 3. 1620	Po	Matouš Mšenský (posl.)	běžné	
75.	16. 3. 1620	Po	Adam Chytraeus (1.)	běžné	
76.	23. 3. 1620	Po	Adam Chytraeus (2.)	běžné	
77.	30. 3. 1620	Po	Adam Chytraeus	běžné	
78.	6. 4. 1630	Po	Adam Chytraeus (posl.)	běžné + přizvání	jednání o děkana, přítomni starší ob. aj.
79.	27. 4. 1620	Po	Jan Vorel (3.)	běžné	
80.	4. 5. 1620	Po	Jan Vorel (posl.)	běžné	
81.	11. 5. 1620	Po	Oldřich Košetický (1.)	běžné	
82.	18. 5. 1620	Po	Oldřich Košetický (2.)	běžné	
83.	25. 5. 1620	Po	Oldřich Košetický (3.)	běžné	
84.	15. 6. 1620	Po	Martin Rakovnický (3.)	sešlo z něho	spor s hejtmanem
85.	22. 6. 1620	Po	Oldřich Košetický (1.)	běžné	
86.	13. 7. 1620	Po	Oldřich Košetický (posl.)	běžné	
87.	17. 7. 1620	Po	Jakub Švestka (1.)	běžné	
88.	30. 8. 1620	Po	Jakub Švestka (3.)	běžné	
89.	7. 9. 1620	Po	Jakub Švestka (posl.)	běžné	
90.	14. 9. 1620	Po	Matouš Mšenský (1.)	běžné	
91.	5. 10. 1620	Po	Matouš Mšenský (posl.)	běžné	
92.	12. 10. 1620	Po	Kašpar Sojka (1.)	běžné	
93.	19. 10. 1620	Po	Kašpar Sojka (2.)	běžné	
94.	26. 10. 1620	Po	Kašpar Sojka (3.)	běžné	pouze jedna věc, ostatní, jichž se kauzy týkaly, se nedostavili
95.	2. 11. 1620	Po	Kašpar Sojka (posl.)	běžné	
96.	9. 11. 1620	Po	Vít Matějův (1.)	-	pouze nadepsáno, nekonalo se
	1621				
			nedochováno ¹²⁸²		
	1622				
97.	17. 1. 1622	Po	Václav Bukač	běžné	
98.	24. 1. 1622	Po	Václav Bukač (posl.)	běžné	„při odevzdání ouřadu“
99.	31. 1. 1622	Po	Šimon Nosek (1.)	běžné	
100.	14. 2. 1622	Po	Šimon Nosek (3.)	běžné	
101.	28. 2. 1622	Po	-	obnova rady	
102.	7. 3. 1622	Po	-		volení obec. starších
103.	14. 3. 1622	Po	-	běžné	
104.	4. 4. 1622	Po	-	běžné	
105.	11. 4. 1622	Po	-	běžné	
106.	18. 4. 1622	Po	-	běžné	posl. zápis rukou Adama Chytraea
107.	9. 5. 1622	Po	-	běžné	odtud ruka M. P.
108.	14. 5. 1622	So	-	shrom. obce	o šenkování vín
109.	20. 5. 1622	Pá	-	běžné	
110.	22. 5. 1622	Po	-	běžné	

¹²⁸² „Paměť. Co j[es]t od nadepsaného času při právě kdy řízeno, jak v tom 1620 létu, tak i za celý rok 1621, to se zaznamenáno nachází v menším manualu.“

111.	26. 5. 1622	Čt	-	shrom. obce	o šenkování vín
112.	30. 5. 1622	Po	-	běžné	
113.	16. 6. 1622	Čt	-	shrom. obce	publikování generálního pardonu
114.	27. 6. 1622	Po	-	běžné	
115.	11. 7. 1622	Po	-	shrom. obce	napomínání k víře, darování zahrady hejtmanu
116.	20. 7. 1622	St	-		přijetí za souseda
117.	28. 7. 1622?	Čt	-	běžné	
118.	1. 8. 1622	Po	-	běžné	
119.	24. 8. 1622	St	-	rada + starší + rychtáři	sbírky, ustanovení pro nádeníky (mlatci)
120.	29. 8. 1622	Po	-	běžné	
121.	31. 8. 1622	St	-	shrom. obce	nařízení o prodeji domů aj.
122.	5. 9. 1622?	Po	-	běžné	
123.	12. 9. 1622	Po	-	běžné	
124.	16. 9. 1622	Pá	-	běžné	nemovitosti a clo
125.	19. 9. 1622	Po	-	běžné	
126.	21. 9. 1622	St	-	shrom. obce	
127.	23. 9. 1622	Pá	-	počty	příjmy obce
128.	26. 9. 1622	Po	-	běžné	
129.	30. 9. 1622	Pá	-	běžné	
130.	3. 10. 1622	Po	-	běžné	
131.	7. 10. 1622	Pá	-	běžné	mj. starší z obce o pohořelé
132.	10. 10. 1622	Po	-	běžné	
133.	17. 10. 1622	Po	-	běžné	
134.	24. 10. 1622	Po	-	běžné	
135.	31. 10. 1622	Po	-	běžné	
136.	3. 11. 1622	Čt	-	shrom. obce	čteno poručení hejtmana
137.	14. 11. 1622	Po	-	běžné	
138.	18. 11. 1622	Pá	-		přísaha + plat vartýřů
139.	26. 11. 1622	So	-	shrom. obce	napomínání k víře aj.
140.	5. 12. 1622	Po	-	běžné	
141.	9. 12. 1622	Pá	-	shrom. obce	napomínání k víře, náklady na vojáky aj.
142.	12. 12. 1622	Po	-	běžné	
	1623				
143.	2. 1. 1623	Po	-	řízení sirotků	aj.
144.	16. 1. 1623	Po	-	běžné	+ J. Herynk z nařízení hejt. primátorem
145.	23. 1. 1623	Po	-	běžné	+ volení konšelů
146.	30. 1. 1623	Po	-	běžné	
147.	3. 2. 1623	Pá	-	obnova rady	
148.	6. 2. 1623	Po	-	běžné	
149.	8. 2. 1623	St	-	shrom. obce	rekatolizace aj.

150.	13. 2. 1623	Po	-	běžné	+ rekatolizace a výslech poddaných
151.	20. 2. 1623	Po	-	běžné	+ cechy aj.
152.	24. 2. 1623	Pá	-		napomínání obyvatel k obecnímu dílu
153.	6. 3. 1623	Po	-	běžné	
154.	8. 3. 1623	St	-	běžné	
155.	13. 3. 1623	Po	-	běžné	
156.	15. 3. 1623	St	-	běžné	+ počty
157.	17. 3. 1623	Pá	-	běžné	+ počty
158.	20. 3. 1623	Po	-	běžné	
159.	24. 3. 1623	Pá	-	běžné	
160.	27. 3. 1623	Po	-	běžné	
161.	29. 3. 1623	St	-	běžné	
162.	3. 4. 1623	Po	-	běžné	
163.	24. 4. 1623	Po	-	běžné + soud	hrdelní zločin
164.	28. 4. 1623	Pá	-	běžné +soud	dtto
165.	2. 5. 1623	Út	-	běžné	+ vyšetřování jiného hrdelního zločinu
166.	5. 5. 1623	Pá	-	běžné	
167.	8. 5. 1623	Po	-	běžné	
168.	15. 5. 1623	Po	-	běžné	
169.	24. 5. 1623	St	-	shrom. obce	rekatolizace
170.	25. 5. 1623	Čt	-		rekatolizace – do rady povolání obyvatelé
171.	26. 5. 1623	Pá	-	běžné + soud	opuštění dětí
172.	29. 5. 1623	Po	-	běžné	
173.	13. 6. 1623	Út	-	běžné + změna rady	na poručení hejtmana výměna 4 radních
174.	19. 6. 1623	Po	-	běžné	
175.	26. 6. 1623	Po	-	běžné	
176.	30. 6. 1623	Pá	-	běžné	rekatolizace
177.	3. 7. 1623	Po	-	běžné	
178.	7. 7. 1623	Pá	-	běžné + počty	
179.	24. 8. 1623	Čt	-	shrom. obce	rekatolizace, mlatci aj.
180.	1. 9. 1623	Pá	-	počty	„řízení počtů“
181.	4. 9. 1623	Po	-	běžné	+ rekatolizace
182.	11. 9. 1623	Po	-	běžné	+ rekatolizace
183.	18. 9. 1623	Po	-	běžné	+ rekatolizace
184.	25. 9. 1623	Po	-	běžné	+ rekatolizace
185.	2. 10. 1623	Po	-	běžné	
186.	9. 10. 1623?	Po	-	běžné	
187.	16. 10. 1623	Po	-	běžné	
188.	30. 10. 1623	Po	-	běžné	
189.	6. 11. 1623	Po	-	shrom. obce	rekatolizace, sbírky aj.
190.	17. 11. 1623	Pá	-	počty	

191.	20. 11. 1623	Po	-		vyšetřování vraždy
	1624				
1.	12. 2. 1624	Po	-	běžné	
2.	26. 2. 1624	Po	-	běžné	
3.	11. 3. 1624	Po	-	shrom. obce + běžné	napomenutí o sbírání paroží [!]
4.	?			shrom. obce	kontribuce aj.
5.	1. 4. 1624	Po	-	shrom. obce	napomenutí k víře, kontribuce aj.
6.	11. 4. 1624	Čt	-	shrom. obce	kontribuce
7.	15. 4. 1624	Po	-	běžné + shrom. obce	kontribuce
8.	16. 4. 1624	Út	-		platy k obci
9.	19. 4. 1629	Pá	-		výdaj obce
10.	20. 4. 1624	So	-		platy k obci
11.	22. 4. 1624	Po	-	běžné	
12.	26. 4. 1625	Pá	-	shrom. obce	odpověď hejtmana na supliku obce
13.	29. 4. 1624	Po	-	běžné	
14.	2. 5. 1624	Pá	-	běžné	
15.	5. 5. 1624	Po	-	běžné	
16.	20. 5. 1624 ¹²⁸⁴	Po	-	běžné	
17.	22. 5. 1624	St	-	běžné	mj. čteno poručení hejtmana
18.	3. 6. 1624	Po	-	běžné	
19.	10. 6. 1624	Po	-	běžné	
20.	11. 6. 1624	Út	-	obnova rady	
21.	17. 6. 1624	Po	-	shrom. obce	kontribuce aj.
22.	25. 6. 1624	Út	-	posudek	volba úředníků aj.
23.	1. 7. 1624	Po	-	běžné	
24.	8. 7. 1624	Po	-	běžné	
25.	12. 7. 1624	Pá	-	běžné	řízeno „při úřadě purkmistrském“
26.	19. 7. 1624	Pá	-	soud	
27.	26. 8. 1624	Po	-	běžné	
28.	2. 9. 1624 ?	Po	-	běžné	
29.	9. 9. 1624 ¹²⁸⁵	Po	-	shrom. obce	
30.	16. 9. 1624	Po	-	běžné	
31.	23. 9. 1624	Po	-	soud + běžné	
32.	30. 9. 1624	Po	-	běžné	
33.	7. 10. 1624	Po	-	běžné	
34.	14. 10. 1624	Po	-	běžné	
35.	21. 10. 1624	Po	-	běžné	
36.	4. 11. 1624	Po	-	běžné	

¹²⁸³ Snad při restauraci vevázána jiná stránka, evidentně nenavazuje na předchozí text.

¹²⁸⁴ Zde došlo (při převazbě?) k porušení návaznosti zápisů.

¹²⁸⁵ Zápis je přerušen, na tomto místě zřejmě scházejí listy.

37.	5. 11. 1624	Út	-	shrom. obce	kontribuce
38.	8. 11. 1624	So	-	běžné	
39.	11. 11. 1624	Po	-	shrom. obce	kontribuce
40.	14. 11. 1624	Čt	-		rekatolizace
41.	15. 11. 1624	So	-		rekatolizace
42.	18. 11. 1624	Po	-	běžné	
43.	28. 11. 1624	Čt	-	shrom. obce	posudné, kontribuce
44.	2. 12. 1625	Po	-	běžné	
45.	9. 12. 1624	Po	-	běžné	
46.	16. 12. 1624	Po	-	shrom. obce	kontribuce aj.
47.	30. 12. 1624	Po	-	řízení sirotků	
	1625				
48.	13. 1. 1625	Po	-	běžné	
49.	14. 1. 1625	Út	-		rekatolizace (přítomen hejtman)
50.	16. 1. 1625	Čt	-		rekatolizace
51.	17. 1. 1625	Pá	-		rekatolizace
52.	18. 1. 1625	So	-		rekatolizace
53.	14. 1. 1625	Ne	-		rekatolizace
54.	20. 1. 1625	Po	-	běžné	
55.	27. 1. 1625	Po	-	běžné	
56.	3. 2. 1625	Po	-	běžné	
57.	17. 2. 1625	Po	-	shrom. obce	kontribuce
58.	24. 2. 1625	Po	-	shrom. obce	napomenutí k víře, kontribuce
59.	1. 3. 1625	So	-	soud	urážka rady
60.	3. 3. 1625	Po	-	běžné	
61.	10. 3. 1625	Po	-	shrom. obce	
62.	12. 3. 1625	St	-		sbírka na vojsko
63.	14. 3. 1625	Pá	-		finanční záležitosti
64.	17. 3. 1625	Po	-	běžné	
65.	19. 3. 1625	St	-	běžné	
66.	21. 3. 1625	Pá	-	soud	vražda
67.	7. 4. 1625	Po	-	běžné	
68.	9. 4. 1625	St	-	obnova rady	
69.	14. 4. 1625	Po	-	běžné	
70.	21. 4. 1625	Po	-	běžné	
71.	22. 4. 1625	Út	-	posudek	obnova úřadů, napomenutí obce
72.	28. 4. 1625	Po	-	běžné	
73.	10. 5. 1625	So	-		rekatolizace
74.	12. 5. 1625	Po	-	běžné	
75.	26. 5. 1625	Po	-	běžné	
76.	2. 6. 1625	Po	-	běžné	
77.	9. 6. 1625	Po	-	běžné	
78.	16. 6. 1625	Po	-	běžné	
79.	18. 6. 1625	St	-	soud	zbití
80.	23. 6. 1625	Po	-	běžné	
81.	25. 6. 1625	St	-		rekatolizace

82.	26. 6. 1625 ¹²⁸⁶	Čt	-	soud	urážka rady, zbití
83.	4. 8. 1625	Po	-	běžné	
84.	25. 8. 1625	Po	-	běžné	
85.	1. 9. 1625	Po	-	běžné	
86.	8. 9. 1625	Po	-	shrom. obce	napomenutí k víře, varty, platy
87.	15. 9. 1625	Po	-	běžné	
88.	17. 9. 1625	St	-	počty	
89.	19. 9. 1625	Pá	-	počty	
90.	22. 9. 1625	Po	-	běžné	
91.	24. 9. 1625	St	-	počty aj.	
92.	26. 9. 1625	Pá	-	počty	
93.	1. 10. 1625	St	-	počty	
94.	6. 10. 1625	Po	-	běžné	
95.	8. 10 1625?	St	-	shrom. obce	napomenutí k víře, platy aj.
96.	13. 10. 1625	Po	-	běžné	
97.	18. 10. 1625	So	-	shrom. obce	napomenutí ke konverzi
98.	20. 10. 1625	Po	-	běžné	
99.	27. 10. 1625	Po	-	běžné	
100.	3. 11. 1625	Po	-	běžné	
101.	4. 11. 1625	Út	-		povolení k manželství
102.	10. 11. 1625	Po	-	běžné	
103.	17. 11. 1625	Po	-	běžné	
104.	24. 11. 1624	Po	-	běžné	
105.	1. 12. 1625	Po	-	běžné	
106.	8. 12. 1625	Po	-	běžné	
107.	15. 12. 1625	Po	-	běžné	
	1626				
108.	5. 1. 1626	Po	-		„stavení sirotků“
109.	12. 1. 1626	Po	-	běžné	
110.	13. 1. 1626	Út	-	běžné	
111.	19. 1. 1626	Po	-	běžné	
112.	20. 1. 1626	Út	-	shrom. obce	
113.	21. 1. 1626	St	-		vydání zachovacího listu
114.	23. 1. 1626	Pá	-		obeslání z poručení hejtmána
115.	26. 1. 1626	Po	-	běžné	
116.	28. 1. 1626	St	-	?	majetkoprávní spory
117.	4. 2. 1626	St	-	počty aj.	
118.	9. 2. 1626	Po	-	běžné	
119.	13. 2. 1626 ¹²⁸⁷	Pá	-	?	spor o dluh
120.	2. 3. 1626	Po	-	běžné	

¹²⁸⁶ Je pravděpodobné, že na tomto místě došlo ke ztrátě listů (přerušený zápis).

¹²⁸⁷ Po tomto zápisu pravděpodobně několik listů v rukopisu schází.

121.	4. 3. 1626	St	-	běžné	
122.	9. 3. 1626	Po	-	běžné	
123.	13. 3. 1626	Pá	-	shrom. obce	
124.	16. 3. 1626	Po	-	běžné	
125.	23. 3. 1626	Po	-	běžné	
126.	30. 3. 1626	Po	-	běžné	
127.	20. 4. 1626	Po	-	běžné	
128.	24. 4. 1626	Pá	-	shrom. obce	
129.	27. 4. 1626	Po	-	běžné	
130.	4. 5. 1626	Po	-	normání	
131.	11. 5. 1626	Po	-	běžné	
132.	12. 5. 1626	Út	-	volba rady a shrom. obce	
133.	25. 5. 1626	Po	-	?	jen kontribuce
134.	8. 6. 1626	Po	-	běžné	
135.	22. 6. 1626	Po	-	běžné	
136.	25. 6. 1926	Čt	-	obnova rady	
137.	29. 6. 1626	Po	-	posudek	jmenování městských úředníků
138.	6. 7. 1626	Po	-	běžné	
139.	11. 7. 1626	So	-	?	vysvědčení dobrého původu a chování
140.	6. 8. 1626	Čt	-	?	nerealizovaný zápis
141.	24. 8. 1626	Po	-	?	pouze platy mladcům
142.	29. 8. 1626	So	-	soud	
143.	31. 8. 1626	Po	-	běžné	
144.	9. 9. 1626	St	-	počty aj.	
145.	11. 9. 1626	Pá	-	počty	
146.	14. 9. 1626	Po	-	běžné	
147.	2. 10. 1626	Pá	-	počty	
148.	5. 10. 1626	Po	-	běžné	
149.	12. 10. 1626	Po	-	běžné	
150.	14. 10. 1626	St	-	shrom. obce	
151.	19. 10. 1626	Po	-	běžné	
152.	26. 10. 1626	Po	-	běžné	
153.	2. 11. 1626	Po	-	běžné	
154.	9. 11. 1626?	Po	-	běžné	„pondělí po památce sv. Lidmily“
155.	13. 11. 1626	Pá	-	počty aj.	majetkoprávní spory
156.	16. 11. 1626	Po	-	běžné	
157.	18. 11. 1626	St	-	počty aj	záležitosti vnitřní správy města
158.	20. 11. 1626	Pá	-	počty aj.	
159.	4. 12. 1626	Pá	-	?	spor o dluh
160.	7. 12. 1626	Po	-	běžné	
161.	9. 12. 1626	St	-	počty	
162.	11. 12. 1626	Pá	-	počty	
163.	28. 12. 1626	Po	-	řízení sirotků aj.	záležitosti vnitřní správy města

	1627				
164.	4. 1. 1627	Po	-	volení konšelů	
165.	11. 1. 1627	Po	-	běžné?	uvážení 2 pří
166.	13. 1. 1627	St	-	běžné?	
167.	18. 1. 1627	Po	-	běžné	2 zápisy z téhož dne
168.	20. 1. 1627	St	-	počty aj.	
169.	22. 1. 1627	Pá	-	?	obecní dluhy
170.	27. 1. 1627	St	-	běžné	
171.	29. 1. 1627	Pá	-	?	„Nic není řízeno.“
172.	1. 2. 1627	Po	-	běžné	
173.	8. 2. 1627	Po	-	běžné	
174.	22. 2. 1627	Po	-	běžné	
175.	1. 3. 1627	Po	-	běžné	
176.	2. 3. 1627	Út	-	shrom. obce	na příkaz hejtmana
177.	8. 3. 1627	Po	-	běžné	
178.	12. 3. 1627	Pá	-	?	obecní dluh
179.	15. 3. 1627	Po	-	běžné	
180.	22. 3. 1627	Po	-	běžné	
181.	12. 4. 1627	Po	-	běžné	
182.	16. 4. 1627	Pá	-	obnova rady	
183.	19. 4. 1627	Po	-	běžné	
184.	21. 4. 1627	St	-	posudek	obnova městských úřadu a shrom. obce
185.	28. 4. 1627	St	-	běžné	
186.	30. 4. 1627	Pá	-	počty aj.	
187.	5. 5. 1627	St	-	běžné	
188.	6. 5. 1627	Čt	-	shrom. obce	vyhlášení artikulů vrchního hejtmana
189.	4. 6. 1627	Pá	-	shrom. obce?	
190.	7. 6. 1627	Po	-	běžné	
191.	9. 6. 1627	St	-	?	„pro pršku a jiné příčiny nic řízeno nebylo“
192.	11. 6. 1627	Pá	-	počty	
193.	14. 6. 1627	Po	-	běžné	
194.	16. 6. 1627	St	-	počty	
195.	21. 6. 1627	Po	-	běžné	
196.	28. 6. 1627	Po	-	běžné	
197.	5. 7. 1627	Po	-	běžné	
198.	9. 7. 1627	Pá	-	počty aj.	
199.	12. 7. 1627	Po	-	běžné	
200.	16. 7. 1627	Pá	-	běžné	záležitosti vnitřní správy obce
201.	19. 7. 1627	Po	-	běžné	
202.	post 24. 8. 1627	?	-	běžné	
203.	6. 9. 1627	Po	-	běžné	
204.	10. 9. 1627	Pá	-	shrom. obce?	obecní dluh

205.	13. 9. 1627	Po	-	běžné	
206.	17. 9. 1627	Pá	-	počty aj.	
207.	20. 9. 1627	Po	-	běžné	
208.	21. 9. 1627	Út	-	shrom. obce?	
209.	24. 9. 1627	Pá	-	počty	
210.	27. 9. 1627	Po	-	běžné	
211.	1. 10. 1627	Pá	-	shrom. obce?	
212.	4. 10. 1627	Po	-	běžné	
213.	11. 10. 1627	Po	-	běžné	
214.	15. 10. 1627	Pá	-	počty aj.	spory o majetek
215.	18. 10. 1627	Po	-	běžné	
216.	25. 10. 1627	Po	-	běžné	
217.	8. 11. 1627	Po	-	běžné	
218.	15. 11. 1627	Po	-	běžné	
219.	29. 11. 1627	Po	-	běžné	
220.	6. 12. 1627	Po	-	běžné	
221.	24. 12. 1627	Pá	-	volba radních	
	1628				
222.	14. 1. 1628	Pá	Pavel Průša (posl.)		pronajmutí Labe
223.	17. 1. 1628	Po	-	běžné	
224.	21. 1. 1628?	Pá	-	běžné	
225.	24. 1. 1628?	Po	-	běžné	
226.	25. 1. 1628	Út	-	shrom. obce	napomínání k víře
227.	31. 1. 1628	Po	-	běžné	
228.	4. 2. 1628	Pá	-	shrom. obce	napomínání k víře + sněmovní artikule
229.	7. 2. 1628	Po	-	běžné	
230.	9. 2. 1628	St	-	běžné	
231.	14. 2. 1628	Po	-	běžné	
232.	21. 2. 1628	Po	-	běžné + obnova rady	
233.	28. 2. 1628	Po	-	běžné	
234.	2. 3. 1628	Čt	-	posudek	„obnovení ouředníkův obecních“
235.	13. 3. 1628	Po	-	běžné	
236.	17. 3. 1628	Pá	-	počty + shrom. obce	napomenutí k víře, sbírky aj.
237.	20. 3. 1628	Po	-	běžné	
238.	22. 3. 1628	St	-		jediná záležitost
239.	24. 3. 1628	Pá	-	počty aj.	majetkoprávní věci
240.	27. 3. 1628	Po	-	běžné	
241.	29. 3. 1628	St	-	shrom. obce	
242.	31. 3. 1628	Pá	-	počty	
243.	3. 4. 1628	Po	-	běžné	
244.	7. 4. 1628	Pá	-	počty	
245.	10. 4. 1628	Po	-	běžné	
246.	17. 4. 1628	Po	Pavel Průša (posl.)	shrom. obce?	vzdání úřadu Jakubu

					Švestkovi
247.	2. 5. 1628	Út	-	shrom. obce	
248.	8. 5. 1628	Po	-	běžné	
249.	9. 5. 1628	Út	-	běžné	jen 2 záležitosti
250.	10. 5. 1628	St	-	běžné	jen 3 záležitosti
251.	12. 5. 1628	Pá	-	soud	infanticidum
252.	15. 5. 1628	Po	Jakub Švestka (posl.)	běžné	
253.	17. 5. 1628	St	-	počty aj.	
254.	27. 5. 1628	So	-		vysvědčení řádného původu
255.	16. 6. 1628	Pá	-		publikování majestátu Ferdinanda II.
256.	19. 6. 1628	Po	Jiřík Herynk (1.)	běžné	
257.	26. 6. 1628	Po	Jiřík Herynk (2.)	běžné	
258.	3. 7. 1628	Po	Jiřík Herynk (3.)	běžné	
259.	10. 7. 1628	Po	Jiřík Herynk (posl.)	běžné	
260.	11. 7. 1628	Út	-		vyhrožování úřadu?
261.	12. 7. 1628	Út	-		obnovení úřadu městských rychtářů
262.	17. 7. 1628	Po	Melichar Podhorský (1.)	běžné	
263.	24. 7. 1628	Po	Melichar Podhorský (2.)	běžné	
264.	3. 8. 1628	Čt	Melichar Podhorský	soud	dědická spravedlnost
265.	7. 8. 1628	Po	Melichar Podhorský (posl.)	běžné	
266.	28. 8. 1628	Po	Jan Pelikán (1.)	běžné	
267.	4. 9. 1628	Po	Jan Pelikán (posl.)	běžné	
268.	11. 9. 1628	Po	Ondřej Procházka (1.)	běžné	
269.	18. 9. 1628	Po	Ondřej Procházka (2.)	běžné	
270.	25. 9. 1628	Po	Ondřej Procházka (3.)		
271.	2. 10. 1628	Po	-	běžné	
272.	4. 10. 1628	St	-	počty	
273.	6. 10. 1628	Pá	-	počty aj.	„řízení počtův a jiných věcí“
274.	9. 10. 1628	Po	Jan Karel Scintilla (1.)	běžné	
275.	11. 10. 1628	St	-	soud	náрек na cti
276.	13. 10. 1628	Pá	Jan Karel Scintilla	počty	
277.	16. 10. 1628	Po	Jan Karel Scintilla (2.)	běžné	
278.	18. 10. 1628	St	Jan Karel Scintilla	shrom. obce	publikování patentů, sbírky aj.
279.	23. 10. 1628	Po	Jan Karel Scintilla (3.)	běžné	
280.	27. 10. 1628	Pá	Jan Karel Scintilla	počty aj.	
281.	30. 10. 1628	Po	Jan Karel Scintilla (posl.)	běžné	
282.	6. 11. 1628?	Po	Matouš Mšenský	počty	omyl? snad Pá 3. 11.?
283.	6. 11. 1628	Po	Matouš Mšenský (1.)	běžné	
284.	8. 11. 1628	St	Matouš Mšenský		jediná záležitost
285.	13. 11. 1628	Po	Matouš Mšenský (2.)	běžné	
286.	27. 11. 1628	Po	Matouš Mšenský (4.)	běžné	
287.	1. 12. 1628	Pá	Melichar Hykl	shrom. obce	napomenutí k víře, patenty aj.

288.	4. 12. 1628	Po	Melichar Hykl (1.)	běžné	
289.	7. 12. 1628	Pá	Melichar Hykl		jediná záležitost
290.	11. 12. 1628	Po	Melichar Hykl (2.)	běžné	
291.	28. 12. 1628	Čt	Václav Nosek (purkm.), Jakub Švestka (primátor)	volba rady, řízení sirotků	
	1629				
292.	15. 1. 1629	Po	Václav Nosek (1.)	běžné	
293.	19. 1. 1629	Pá	-	obnova rady	
294.	22. 1. 1629	Po	Pavel Průša (1.)	běžné	
295.	25. 1. 1629	Čt		posudek	obnovení úředníků a shrom. obce
296.	29. 1. 1629	Po	Pavel Průša (2.)	běžné	
297.	30. 1. 1629	Út	Pavel Průša		vysvědčení kšaftu
298.	2. 2. 1629	Pá	Pavel Průša	shrom. obce?	
299.	12. 2. 1629	Po	Pavel Průša (4.)	běžné	odloženo o týden „pro prodej dříví“
300.	14. 2. 1629	St	-	shrom. obce	
301.	16. 2. 1629	Pá	Pavel Průša	počty	
302.	19. 2. 1629	Po	Pavel Průša (posl.)	běžné	
303.	2. 3. 1629?	Pá	Jakub Švestka	počty	
304.	5. 3. 1629	Po	Jakub Švestka (1.)	běžné	
305.	9. 3. 1629	Pá	Jakub Švestka	počty aj.	majetkoprávní spory
306.	12. 3. 1629	Po	Jakub Švestka (2.)	běžné	
307.	16. 3. 1629	Pá	-	počty	
308.	19. 3. 1629	Po	Jakub Švestka (posl.)	běžné	
309.	23. 3. 1629	Pá	-	počty	napomenutí k církv. slavnostem
310.	2. 4. 1629	Po	Pavel Průša na místě Jiřího Herynka	běžné	„za p. purkmistra poručeného“
311.	6. 4. 1629	Pá	Pavel Průša na místě Jiřího Herynka	shrom. obce	
312.	30. 4. 1629	Po	-	běžné	
313.	7. 5. 1629	Po	Matěj Suchánek	běžné	
314.	14. 5. 1629	Po	Matěj Suchánek (posl.)	běžné	
315.	21. 5. 1629?	Po	Melichar Podhorský	běžné	
316.	11. 5. 1629	Po	Melichar Podhorský	běžné	
317.	18. 6. 1629	Po	Jan Pelikán (1.)	běžné	
318.	22. 6. 1629	Pá	-	soud	„v plný radě“, vypovězení z města
319.	25. 6. 1629	Po	-	běžné	
320.	30. 6. 1629	So	-	soud	zlodějství
321.	9. 7. 1629	Po	Jan Pelikán	běžné	
322.	16. 7. 1629	Po	Ondřej Procházka	?	prodej gruntu
323.	17. 7. 1629	Út	-	?	dtto
324.	6. 8. 1629	Po	Ondřej Procházka (posl.)	běžné	
325.	27. 8. 1629	Po	Jan Karel Scintilla	běžné	
326.	3. 9. 1629	Po	Jan Karel Scintilla (posl.)	běžné	
327.	4. 9. 1629	Út	Jan Baše		vypovězení tovaryše
328.	5. 9. 1629	St	Jan Baše	počty aj.	

329.	10. 9. 1629?	Po	Jan Baše	běžné	
330.	14. 9. 1629	Pá	Jan Baše	počty aj.	
331.	17. 9. 1629	Po	Jan Baše	běžné	
332.	19. 9. 1629	St	?	počty aj.	
333.	24. 9. 1629	Po	Jan Baše	běžné	
334.	1. 10. 1629	Po	Jan Baše (posl.)	běžné	
335.	5. 10. 1629	Pá	Václav Nosek (1.)	počty aj. ?	
336.	8. 10. 1629	Po	Václav Nosek (2.)	běžné	
337.	10. 10. 1629	St	Václav Nosek	soud, počty	
338.	12. 10. 1629	Pá	Václav Nosek	počty	
339.	15. 10. 1629	Po	Václav Nosek	běžné	
340.	19. 10. 1629	Pá	Václav Nosek	běžné?	
341.	22. 10. 1629	Po	Václav Nosek	běžné	
342.	26. 10. 1629	Pá	Václav Nosek	počty aj.	
343.	29. 10. 1629	Po	Václav Nosek (posl.)	běžné	
344.	12. 11. 1629 ?	Po	Martin Lichovský	běžné	
345.	14. 11. 1629	St	-	počty	
346.	26. 11. 1629	Po	Martin Lichovský (posl.)	běžné	
347.	3. 12. 1629	Po	Pavel Průša (1.)	běžné	
348.	10. 12. 1629	Po	Pavel Průša (2.)	běžné	
349.	17. 12. 1629	Po	Pavel Průša (3.)	běžné	
350.	28. 12. 1629	Pá	Jakub Švestka	řízení sirotků	
	1630				
351.	2. 1. 1630	St	-	obnova rady	
352.	7. 1. 1630	Po	Pavel Průša (1.)	běžné	
353.	8. 1. 1630	Út	-	obnova úřadů	
354.	14. 1. 1630	Po	Pavel Průša (2.)	běžné	
355.	21. 1. 1630	Po	Pavel Průša (3.)	běžné	
356.	23. 1. 1630	St	-	běžné?	
357.	28. 1. 1630	Po	Pavel Průša	běžné	
358.	?	?	posl. sedění Pavla Průši, na jeho místě Jan Karel Scintilla	běžné	
359.	6. 2. 1630	St	Jakub Švestka	běžné?	
360.	11. 2. 1630	Po	Jakub Švestka (1.)	běžné	
361.	13. 2. 1630?	St	Jakub Švestka	soud?	spor o nemovitost
362.	23. 2. 1630	So	Jakub Švestka		obvinění z výtržnosti
363.	25. 2. 1630	Po	Jakub Švestka (3.)	běžné	
364.	27. 2. 1630	St	Jakub Švestka	počty	
365.	4. 3. 1630	Po	Jakub Švestka (posl.)	běžné	
366.	6. 3. 1630	St	Matyáš Borek	shrom. ob.?	
367.	11. 3. 1630	Po	Matyáš Borek (1.)	běžné	
368.	15. 3. 1630	Pá	Matyáš Borek	počty	
369.	18. 3. 1630	Po	Matyáš Borek (2.)	běžné	
370.	20. 3. 1630	St	Matyáš Borek	?	počet a spor o peníze?
371.	15. 4. 1630	Po	Melichar Podhorský (1.)	běžné	
372.	23. 4. 1630	Út	Melichar Podhorský	soud	cizoložství

373.	26. 4. 1630	Pá	-	shrom. obce	
374.	29. 4. 1630	Po	Melichar Podhorský	běžné	
375.	3. 5. 1630	Pá	Matěj Suchánek	?	
376.	7. 5. 1630	Út	-	?	přijetí za obyvatele
377.	27. 5. 1630	Po	Matěj Suchánek (posl.)	běžné	
378.	3. 6. 1630	Po	Jan Karel Scintilla (1.)	běžné	
379.	10. 6. 1630	Po	Jan Karel Scintilla (2.)	běžné	
380.	17. 6. 1630	Po	Jan Karel Scintilla (3.)	běžné	
381.	22. 7. 1630	Po	Ondřej Procházka (posl.)	běžné	
382.	26. 8. 1630	Po	Václav Bukač (1.)	běžné	
383.	28. 8. 1630	St	-	soud	žhářství
384.	30. 8. 1630	Pá	Václav Bukač	shrom. obce	
385.	2. 9. 1630	Po	Václav Bukač (2.)	běžné	
386.	9. 9. 1630	Po	Václav Bukač (3.)	běžné	
387.	11. 9. 1630	St	-	soud?	jediný případ, o gruntovní peníze
388.	16. 9. 1630	Po	Václav Bukač (posl.)	běžné	
389.	20. 9. 1630	Pá	-	?	přijetí za obyvatele Matěje Kozelského
390.	23. 9. 1630	Po	Matěj Kopřiva (1.)	běžné	
391.	30. 9. 1630	Po	Matěj Kopřiva (2.)	běžné	
1.	7. 10. 1630	Po	Matěj Kopřiva (3.)	běžné	
2.	14. 10. 1630	Po	Matěj Kopřiva (posl.)	běžné	
3.	21. 10. 1630	Po	Jan Baše (1.)	běžné	
4.	4. 11. 1630	Po	Jan Baše (3.)	běžné	
5.	11. 11. 1630	Po	Jan Baše (posl.)	běžné	
6.	18. 11. 1630	Po	Daniel Milota (1.)	běžné	
7.	2. 12. 1630	Po	Daniel Milota (2.)	běžné	
8.	5. 12. 1630	Čt	Daniel Milota	soud?	na poručení hejtmana „shromáždění pánův“
9.	9. 12. 1630	Po	Daniel Milota (posl.)	běžné	
10.	11. 12. 1630	St	Pavel Průša	soud	vražda, z poručení hejt.
11.	30. 12. 1630	Po	Pavel Průša	běžné	
	1631				
12.	13. 1. 1631	Po	Pavel Průša	běžné	
13.	20. 1. 1631	Po	Pavel Průša	běžné	
14.	27. 1. 1631	Po	Pavel Průša	běžné	
15.	3. 2. 1631	Po	Pavel Průša	běžné	
16.	4. 2. 1631	Út	-	obnova rady	
17.	10. 2. 1631	Po	Pavel Průša (1.)	běžné	
18.	17. 2. 1631	Út	-	“posudek”	shromáždění obce + volení osob do úřadů
19.	17. 2. 1631	Po	Pavel Průša (2.)	běžné	
20.	20. 2. 1631	Čt	-	soud	infanticidum
21.	17. 3. 1631	Po	Jakub Švestka (2.)	běžné	
22.	24. 3. 1631	Po	Jakub Švestka (3.)	běžné	
23.	31. 3. 1631	Po	Jakub Švestka (posl.)	běžné	
24.	25. 4. 1631	Pá	-	shrom. obce	napomenutí obce po

					velikonocích
25.	7. 4. 1631	Po	Matyáš Borek Lipnický (1.)	běžné	
26.	5. 5. 1631	Po	Melichar Podhorský (1.)	běžné	
27.	7. 5. 1631	St	-	shrom. obce	spory s Cellerem
28.	12. 5. 1631	Po	Melichar Podhorský (2.)	běžné	
29.	21. 5. 1631	St	Melichar Podhorský	rada	spory s Cellerem
30.	23. 5. 1631	Pá	Melichar Podhorský	shrom. obce	
31.	30. 5. 1631	Pá	-	rada	suplikace Gryslovi
32.	16. 6. 1631	Po	Matěj Suchánek (3.)	běžné	
33.	30. 6. 1631	Po	Matěj Suchánek (posl.)	běžné	
34.	7. 7. 1631	Po	Jan Karel Scintilla	shrom. obce	
35.	28. 7. 1631	Po	Jan Procházka (1.)	běžné	
36.	8. 8. 1631	Pá	-	soud	vypovězení obyvatele
37.	25. 8. 1631	Po	Jan Pelikán	běžné	
38.	15. 9. 1631	Po	Jan Pelikán (posl.)	běžné	
39.	22. 9. 1631	Po	Václav Bukač (1.)	běžné	
40.	6. 10. 1631	Po	Václav Bukač (3.)	běžné	
41.	10. 10. 1631	Pá	Václav Bukač	běžné?	
42.	13. 10. 1631	Po	Václav Bukač (posl.)	běžné	
43.	20. 10. 1631	Po	Jan Rotcimer (1.)	běžné	
44.	27. 10. 1631	Po	Jan Rotcimer	běžné	
45.	3. 11. 1631	Po	Jan Rotcimer	shrom. obce	
46.	10. 11. 1631	Po	Jan Rotcimer (posl.)	běžné	
	1632				
47.	5. 1. 1632	Po	Pavel Průša	běžné	
48.	2. 2. 1632	Po	Pavel Průša (posl.)	běžné	
49.	1. 3. 1632	Po	Jakub Švestka (posl.)	běžné	
50.	29. 3. 1632	Po	Matyáš Borek (posl.)	běžné	
51.	26. 4. 1632	Po	Melichar Podhorský	běžné	
52.	7. 5. 1632	Pá	Matěj Suchánek	běžné	
53.	24. 5. 1632	Po	Matěj Suchánek (posl.)	běžné	
54.	21. 6. 1632	Po	Ondřej Procházka	běžné	
55.	2. 7. 1632	Pá	Jan Karel Scintilla	shrom. obce	vypsání sbírky
56.	19. 7. 1632	Po	Jan Karel Scintilla	běžné	
57.	2. 8. 1632	Po	Jan Pelikán?	běžné	
58.	16. 8. 1632	Po	Jan Pelikán	běžné	jen vzdání úřadu
59.	19. 8. 1632	Čt	Václav Bukač	běžné	trh domu
60.	30. 8. 1632	Po	Václav Bukač	běžné	
61.	13. 9. 1632	Po	Václav Bukač (posl.)	běžné	
62.	24. 9. 1632	Pá	Jan Rotcimer	běžné	jednání o dluhy
63.	8. 10. 1632	Pá	Jan Rotcimer	běžné?	mj. obvinění z vraždy
64.	11. 10. 1632	Po	Jan Rotcimer	běžné	
65.	18. 10. 1632	Po	Melichar Hykl	běžné	
66.	19. 10. 1632	Út	Pavel Průša, primas	soud	výtržnost
67.	?	Po	Adam Svoboda (posl.)	běžné + shrom. obce	kontribuce a ovsy roční
	1633				
68.	8. 1. 1633	So	Pavel Průša Pherský	řízení právní	vdavky Chytraeusové

69.	7. 3. 1633	Po	Matěj Suchánek (posl.)	běžné	
70.	14. 3. 1633	Po	Melichar Podhorský (1.)	běžné	
71.	4. 4. 1633	Po	Melichar Podhorský (posl.)	běžné	+ dva zápisy „není v místě radním řízeno“
72.	16. 4. 1633	So	Jan Pelikán	mimoř.	kontribuce
73.	18. 4. 1633	Po	Jan Pelikán	běžné	
74.	25. 4. 1633	Po	Jan Pelikán	běžné	
75.	2. 5. 1633	Po	Jan Pelikán (posl.)	běžné	
76.	23. 5. 1633	Po	-	posudek	volení osob k úřadům
77.	30. 5. 1633?	Po?	Václav Bukač (posl.)	běžné	
78.	7. 6. 1633	Út	Jan Rotcimer	běžné	
79.	27. 6. 1633	Po	Jan Rotcimer	běžné	
80.	4. 7. 1633	Po	Adam Svoboda	běžné	
81.	11. 7. 1633	Po	Adam Svoboda	běžné	
82.	22. 7. 1633	Pá	-	shrom. obce	kontribuce aj.
83.	25. 7. 1633	Po	Adam Svoboda (posl.)	běžné	
84.	29. 7. 1633	Pá	-	soud	urážka, loupežná vražda
85.	29. 8. 1633	Pá	-	soud	nářek na cti
86.	22. 8. 1633	Po	Václav Kladrubský	běžné	
87.	12. 9. 1633	Po	Václav Šiblín z Světic	běžné	
88.	19. 9. 1633	Po	Václav Šiblín (posl.)	běžné?	„řízení právní“
89.	29. 9. 1633	Čt	Ondřej Procházka	běžné	
90.	3. 10. 1633	Po	Ondřej Procházka	běžné	
91.	10. 10. 1633	Po	Ondřej Procházka	běžné	
92.	17. 10. 1633	Po	Ondřej Procházka	běžné	
93.	24. 10. 1633	Po	Pavel Průša	běžné	
94.	31. 10. 1633	Po	Pavel Průša	běžné	
95.	2. 11. 1633	St	Pavel Průša	soud	2 vraždy
96.	7. 11. 1633	Po	Pavel Průša (3.)	běžné	
97.	14. 11. 1633	Po	Pavel Průša	běžné	
98.	16. 11. 1633	St	Melichar Podhorský	soud	vražda
99.	28. 11. 1633	Po	Melichar Podhorský	běžné	včetně téže vraždy
100.	5. 12. 1633	Po	Melichar Podhorský	běžné	
101.	12. 12. 1633	Po	Melichar Podhorský (posl.)	běžné	
	1634				
102.	6. 3. 1634	Po	-	posudek	
103.	28. 3. 1634	Út	Melichar Podhorský	shrom. obce	kontribuce
104.	31. 3. 1634	Pá	Melichar Podhorský (3.)	běžné	
105.	3. 4. 1634	Po	Melichar Podhorský (posl.)	běžné	„právní sedění“
106.	5. 4. 1634	St	Matěj Suchánek	shrom. obce	kontribuce
107.	10. 4. 1634	Po	Matěj Suchánek	shrom. obce	mj. kontribuce
108.	14. 4. 1634?	Čt	Matěj Suchánek	shrom. obce	kontribuce a durchcuky
109.	21. 4. 1634	Pá	Matěj Suchánek (5.)	plná rada	salva guardia
110.	24. 4. 1634	Po	Matěj Suchánek (6.)	shrom. obce	kontribuce aj.

111.	26. 4. 1634	St	Matěj Suchánek		dluhy, salva guardia
112.	1. 5. 1634	Po	Matěj Suchánek	běžné	
113.	3. 5. 1634	St	Jan Pelikán (1.)	shrom. obce	kontribuce aj.
114.	17. 5. 1634	St	Jan Pelikán (2.)	shrom. obce	kontribuce aj.
115.	29. 5. 1634	Po	Jan Pelikán (posl.)	běžné	
116.	7. 6. 1634	St	Václav Bukač (1.)	shrom. obce	spor s purkrabím aj.
117.	16. 6. 1634	Pá	?	soud	smilstvo
118.	19. 6. 1634	Po	Václav Bukač (3.)	běžné	„třetí právní sedění“
119.	26. 6. 1634	Po	Václav Bukač	shrom. obce	válečné věci aj.
120.	28. 6. 1634	St	Jan Rotcimer (1.)	běžné	
121.	4. 7. 1634	Út	Jan Rotcimer		kontribuce
122.	14. 7. 1634	Čt	Jan Rotcimer	shrom. obce	válečné věci aj.
123.	24. 7. 1634	Po	Jan Rotcimer (před odevzd. Adamu Svobodovi)	běžné	
124.	16. 10. 1634	Po	Melichar Hykl	běžné	
125.	25. 10. 1634	St	?	shrom. obce	
126.	6. 11. 1634	Po	Václav Šiblí z Světic	běžné	
127.	13. 12. 1634	St	Václav Šiblí (posl.)	běžné	
	1635				
128.	27. 3. 1635	Út	?	?	rada – platy řemeslníků
129.	? (1634?)	?	Václav Nosek	volba rady	
130.	? 1635	?	Matěj Suchánek		
131.	16. 7. 1635	Po	?	?	zbití
132.	18. 7. 1635	St	?	?	koupě nemovitosti
133.	30. 7. 1635	Po	Jan Pelikán	obnova rady + obec	
134.	10. 8. 1635	Pá	Pavel Průša „na místě“ Jana Pelikána	posudek	obnova obecních úřadů
135.	27. 8. 1635	Po	Jan Pelikán	běžné	„právní řízení“
136.	3. 9. 1635	Po	Pavel Průša	běžné	
137.	10. 9. 1635	Po	Pavel Průša	běžné	
138.	17. 9. 1635	Po	Pavel Průša	běžné	
139.	24. 9. 1635	Po	Pavel Průša	běžné	
140.	1. 10. 1635	Po	Pavel Průša místo M. Podhorského	běžné	„právní sedění“
141.	8. 10. 1635	Po	Melichar Podhorský (2.)	běžné	„sedění právní“
142.	15. 10. 1635	Po	Melichar Podhorský	běžné	
143.	18. 10. 1635	Čt	-	shrom. obce	odvozování sbírek
144.	22. 10. 1635	Po	Melichar Podhorský (posl.)	běžné	
145.	29. 10. 1635	Po	Matěj Suchánek	běžné	
146.	5. 11. 1635	Po	Matěj Suchánek (2.)	běžné	
147.	12. 11. 1635??	St	Matěj Suchánek	běžné	nebo Po 12. 12.? (v orig. 12. 12.)
148.	26. 11. 1635	Po	Jan Karel Scintilla (1.)	běžné	„sedění právní“
149.	3. 12. 1635	Po	Jan Karel Scintilla (2.)	běžné + shrom. obce	„sedění právní“

150.	10. 12. 1635	Po	Jan Karel Scintilla (3.)	běžné	„sedění právní“
151.	17. 12. 1635	Po	Jan Karel Scintilla (posl.)	běžné	
	1636				
152.	7. 1. 1636	Po	Václav Bukač	shrom. obce	náboženství aj.
153.	13. 1. 1636??	Ne?	Václav Bukač (posl.)	běžné	
154.	21. 1. 1636	Po	Jan Rotcimer (1.)	běžné	
155.	28. 1. 1636	Po	Jan Rotcimer	běžné	
156.	11. 2. 1636	Po	Jan Rotcimer (posl.)	běžné	
157.	18. 2. 1636	Po	Václav Nosek	běžné	
158.	27. 2. 1636	St	Václav Nosek		purkmistrovské účty
159.	3. 3. 1636	Po	Václav Nosek	běžné	
160.	10. 3. 1636	Po	Václav Nosek (posl.)	běžné	
161.	7. 4. 1636	Po	Melichar Hykl	běžné	
162.	14. 4. 1636	Po	Šalomoun Houžvička z Světic (1.)	běžné	
163.	21. 4. 1636	Po	Šalomoun Houžvička	běžné	
164.	25. 4. 1636	Pá	Šalomoun Houžvička	shrom. obce	převod nemovitosti
165.	5. 5. 1636	Po	Šalomoun Houžvička (posl.)	běžné	
166.	26. 5. 1636	Po	Václav Čaban	běžné	
167.	2. 6. 1636	Po	Václav Čaban (posl.)	běžné	
168.	9. 6. 1636	Po	Václav Dlouhý (1.)	běžné	+ volba rady
169.	11. 6. 1636	St	Václav Dlouhý	soud	vražda
170.	12. 6. 1636	Čt	Václav Dlouhý		spravedlnost – z nařízení hejtmana
171.	14. 6. 1636	Pá		obnova rady	
172.	16. 6. 1636	Po	Pavel Průša (1.)	běžné	
173.	18. 6. 1636	St	?	řízení počtů	
174.	20. 6. 1636	Pá	Pavel Průša	posudek	obnova obecních úřadů
175.	23. 6. 1636	Po	Pavel Průša	běžné	
176.	14. 7. 1636	Po	Pavel Průša (?) (posl.)	běžné	
177.	18. 7. 1636	Pá	Jan Pelikán	?	mj. výslech trestěnpr.
178.	11. 8. 1636	Po	Jan Pelikán (posl.)	běžné	
179.	25. 8. 1636	Po	Matěj Suchánek	běžné	
180.	1. 9. 1636	Po	Matěj Suchánek	běžné	
181.	4. 9. 1636	Čt	?		z nařízení hejtmana - výslech
182.	15. 9. 1636	Po	Jan Karel Scintilla	běžné	
183.	22. 9. 1636	Po	Jan Pelikán (místo Jana Karla Scintilly)	běžné	
184.	6. 10. 1636	Po	Jan Karel Scintilla (posl.)	běžné	
185.	13. 10. 1636	Po	Melichar Podhorský (1.)	běžné	
186.	20. 10. 1636	Po	Melichar Podhorský (2.)	běžné	„při druhém řízení právním ... M. Podh.“
187.	24. 10. 1636 (nebo 23. 10.)	Pá? (Čt)	Melichar Podhorský	řízení počtů	

188.	27. 10. 1636	Po	Melichar Podhorský (3.)	běžné	„při třetím právním sedění...“
189.	3. 11. 1636	Po	Melichar Podhorský	běžné	„před vzdáním úřadu“
190.	10. 11. 1636	Po	Václav Bukač	běžné	puštěn kvůli výkonu úřadu z vězení
191.	1. 12. 1636	Po	Václav Bukač (posl.)	běžné	
192.	5. 12. 1636	Pá	Václav Nosek	řízení počtů	asi omylem „9bris“
193.	8. 12. 1636	Po	Václav Nosek	shrom. obce	
194.	10. 12. 1636	St	Václav Nosek	řízení počtů	
195.	15. 12. 1636	Po	Václav Nosek	běžné	
196.	29. 12. 1636	Po	Václav Nosek	běžné	vzdání úřadu
	1637				
197.	12. 1. 1637	Po	Václav Čaban (1.)	běžné	
198.	19. 1. 1637	Po	Václav Čaban	běžné	
199.	26. 1. 1637	Po	Václav Čaban (posl.)	běžné	
200.	9. 2. 1637	Po	Šalomoun Houžvička	běžné	
201.	16. 2. 1637	Po	Šalomoun Houžvička (2.)	běžné	„při druhým sedění právním“
202.	23. 2. 1637	Po	Šalomoun Houžvička (posl.)	běžné	„při vzdání ouřadu“
203.	2. 3. 1637	Po	Václav Dlouhý	běžné	
204.	16. 3. 1637	Po	Václav Dlouhý	běžné	
205.	23. 3. 1637	Po	Václav Dlouhý (posl.)	běžné	
206.	30. 3. 1637	Po	Matěj Long (1.)	běžné	
207.	20. 4. 1637	Po	Matěj Long	běžné	
208.	27. 4. 1637	Po	Kašpar Werner	běžné	
209.	4. 5. 1637	Po	Kašpar Werner	běžné	
210.	6. 5. 1637	St	Kašpar Werner	shrom. obce	
211.	11. 5. 1637	Po	Kašpar Werner	běžné	volba radních
212.	16. 5. 1637	So	Kašpar Werner	shrom. obce	přípravy na císařův příjezd
213.	18. 5. 1637	Po	Kašpar Werner	běžné	vzdání ouřadu „u přítomnosti soldatův“
214.	3. 6. 1637	St	Jan Pelikán (poručeno od Pavla Průši)	soud	
215.	19. 6. 1637	Pá	Jan Pelikán	soud	týž jako předchozí
216.	22. 6. 1637	Po	Jan Pelikán	běžné	
217.	17. 7. 1637	Pá		obnova rady	
218.	22. 7. 1637	St	Jan Pelikán	posudek	uvedení obecní úředníků
219.	3. 8. 1637	Po	Jan Pelikán	běžné	
220.	31. 8. 1637	Po	Pavel Průša	běžné	„za ouřadu ... post ferias“
221.	7. 9. 1637	Po	Pavel Průša	běžné	
222.	14. 9. 1637	Po	Jan Karel Scintilla	běžné	„za ouřadu poručeného p. Jana Karla Scintillu“
223.	4. 10. 1637	Ne?	Matěj Suchánek	běžné	totiž podle obsahu
224.	12. 10. 1637	Po	Matěj Suchánek (posl.)	běžné +	

				shrom. obce	
225.	19. 10. 1637	Po	Melichar Podhorský (na místě Jana Karla Scintilly)	běžné	
226.	26. 10. 1637	Po	Jan Karel Scintilla	běžné	
227.	9. 11. 1637	Po	Jan Karel Scintilla (posl.)	běžné	
228.	16. 11. 1637	Čt	Melichar Podhorský	soud	
229.	7. 12. 1637	Po	Melichar Podhorský (posl.)	běžné	
230.	14. 12. 1637	Po	Václav Bukač	běžné	
	1638				
231.	4. 1. 1638	Po	Václav Bukač (posl.)	běžné	
232.	11. 1. 1638	Po	Václav Nosek (1.)	běžné	
233.	18. 1. 1638 ?	Po	Václav Nosek	běžné	
234.	?? 1638			shrom. obce	
235.	1. 2. 1638	Po	Václav Nosek (posl.)	běžné	
236.	8. 2. 1638	Po	Matěj Long (1.)	běžné	
237.	22. 2. 1638	Po	Matěj Long	běžné	
238.	1. 3. 1638	Po	Matěj Long (posl.)	běžné	
239.	8. 3. 1638	Po	Šalomoun Houžvička (1.)	běžné	
240.	10. 3. 1638	St	-	řízení počtů	
241.	12. 3. 1638	Pá	-	řízení počtů	
242.	16. 3. 1638	Út	Šalomoun Houžvička	běžné	
243.	17. 3. 1638	St	Šalomoun Houžvička	shrom. obce	
244.	22. 3. 1638	Po	Šalomoun Houžvička	běžné	
245.	24. 3. 1638	St	Šalomoun Houžvička		podle obsahu běžné
246.	29. 3. 1638	Po	Šalomoun Houžvička	běžné?	přítomen hejtman
247.	14. 4. 1638	St	Kašpar Werner	shrom. obce	
248.	28. 4. 1638	St	?	?	
249.	30. 4. 1638	Pá	?	řízení počtů	
250.	3. 5. 1638	Po	Václav Dlouhý	běžné	
251.	5. 5. 1638	St	Václav Dlouhý	běžné	
252.	7. 5. 1638	Pá	Václav Dlouhý	řízení počtů aj.	
253.	14. 5. 1638	Pá	Václav Dlouhý	shrom. obce	
254.	24. 5. 1638	Po	Václav Dlouhý (posl.)	běžné	pouze vzdání úřadu
255.	7. 6. 1638	Po	Václav Nadlabský	běžné	
256.	11. 6. 1638	Pá	-	řízení počtů	
257.	14. 6. 1638	Po	Václav Nadlabský	běžné	
258.	16. 6. 1638	St	-	počty aj.	
259.	18. 6. 1638	Pá	-	řízení počtů	
260.	21. 6. 1638	Po	Václav Nadlabský (posl.)	běžné	
261.	23. 6. 1638	St	Jan Pelikán	řízení počtů	
262.	28. 6. 1638	Po	Jan Pelikán	běžné	
263.	30. 6. 1638	St	-	řízení počtů	
264.	2. 7. 1638	Pá	Jan Pelikán	obnova rady	
265.	13. 7. 1638	Út	Matěj Long	posudek	ustanovení úředníků
266.	2. 8. 1638	Po	Matěj Long ?	běžné	
267.	30. 8. 1638	Po	Jan Pelikán	běžné	
268.	5. 10. 1638	Út	?	shrom. obce	

269.	25. 10. 1638	Po	Matěj Suchánek	běžné	
270.	8. 11. 1638	Po	?	běžné	
271.	15. 11. 1638	Po	Václav Bukač	běžné	
272.	22. 11. 1638	Po	Václav Bukač (posl.)	běžné	
273.	29. 11. 1638	Po	Melichar Podhorský (1.)	běžné	„první sedění právní“
274.	17. 12. 1638	Pá	Melichar Podhorský	shrom. obce	
275.	20. 12. 1638?	Po?	Melichar Podhorský (posl.)	běžné	pouze vzdání úřadu
276.	29. 12. 1638	St	Václav Nosek	řízení sirotků	
	1639				
277.	10. 1. 1639	Po	Václav Nosek	běžné	
278.	14. 1. 1639	Pá	Václav Nosek	soud + počty	
279.	17. 1. 1639	Po	Václav Nosek (posl.)	běžné	
280.	24. 1. 1639	Po	Šalomoun Houžvička	běžné	
281.	26. 1. 1639	St	?	soud?	
282.	28. 1. 1639	Pá	Šalomoun Houžvička	soud	
283.	31. 1. 1639	Po	Šalomoun Houžvička	běžné	
284.	7. 2. 1639	Po	?	běžné	
285.	14. 2. 1639	Po	Šalomoun Houžvička	běžné	
286.	21. 2. 1639	Po	Kašpar Werner	běžné	
287.	28. 2. 1639	Po	Kašpar Werner	běžné + obec	
288.	14. 3. 1639	Po	Kašpar Werner	běžné	
289.	11. 4. 1639	Po	Martin Lichovský	běžné	
	1640				
290.	11. 9. 1640	Út	-	obnova rady	
291.	21. 9. 1640	Pá	Pavel Průša		
292.	8. 10. 1640	Po	Pavel Průša (posl.)		
293.	12.-17. 10. 1640	Pá - St	Jan Pelikán		
294.	8.-19. 11. 1640	Čt - Po	Václav Bukač		
295.	3. 12. 1640	Po	Václav Bukač (posl.)		
296.	11. 12. 1640	Út	Václav Čaban		
	1641				
297.	16. 11. 1641	Po	Jan Pelikán		
298.	2. 12. 1641	Po	Jan Pelikán		úřad přijal 2. 12.
299.	10. 12. 1641	Út	?		
300.	30. 12. 1641	Po	Jan Pelikán (posl.)		odevzdání úřadu Václavu Bukačovi
	1642				
301.	13. 1. 1642	Po	?		
302.	27. 1. 1642	Po	Václav Bukač		odevzdání úřadu Václavu Čabanovi

Příloha IV - Složení městské rady v Brandýse nad Labem 1618-1640

Soupis byl pořízen na základě údajů tří radních manuálů a dvou pamětních knih, o nichž podrobněji v kapitole V. Zkratka „(odv.)“ označuje osoby, odvolané v rámci rekatolizace v r. 1623.

	Primas	Radní	Starší rychtář	Mladší rychtář	Starší obecní
Baše Jan, krejčí		1622-1623, 1626-1627, 1629-1630			1628
Beran Jan					1625
Borek Lipnický z Křížové Hory Matyáš, vrchnostenský úředník		1623, 1630-1631			
Bukač Václav, řezník		1618, 1620-1623 (odv.), 1630-1631, 1635-1636, 1638-1640			
Burian Václav					1622
Cyrýn Ludvík, krejčí		1623 (odv.)			
Čaban Václav, řezník		1635-1636, 1640			1633, 1637
Čapek Tomáš, řezník					1626, 1628, 1630, 1632
Dlouhý Václav, švec		1635-1637		1640	1633
Dvořáček Jan				1618	
Herynk Jiří, řezník a nákladník	1623	1618, 1624-1629			1619-1620, 1630-1631, 1635
Hlaváček Jiří, švec					1627, 1629-1632
Houžvička z Světlavy David st., řezník, nákladník	1619	1618, 1620, 1623-1628			
Houžvička Šalomoun, řezník		1635-1638	1640		
Hykl Melichar, uzdař (šenkýř 1639?)		1631, 1635			1628-1629, 1632, 1636-1638
Chocholín Jan		1620			1622, 1627, 1633
Chytraeus z Karlšperka Adam, ¹²⁸⁸ radní písař, nákladník		1619			
Jelínek Jan, krejčí				1638	
Jelínek Jiří, pekař					1618

¹²⁸⁸ Rukověť 2, s. 408. Srov. oddíl V.4.

Kheller z Livachu David		1622			1619
Kheller Ondřej					1618
Khunik Martin		1618			1619-1622
Kladrubský Václav		1637			
Kopřiva Matěj, sládek		1629-1630			1632
Korfiřt Václav, řezník			1638	1635- 1637	
Košetický z Horek Oldřich, nákladník	1620- 1622	1619			
Kropáček Matěj, pekař		1620-1623 (odv.), 1624-1625			1619, 1626
Long Matěj, pekař	1638	1636-1637	1635	1631	1628
Lichovský Jan, krejčí					1618-1619
Lichovský Martin		1622, 1629, 1638			1636-1637
Matějů Vít		1620-1623			1618-1619
Mečír Franc					1625
Menc Jan, nákladník		1618-1619			
Miller Kryštof, nákladník		1624, 1627			1625-1626, 1628
Milota Daniel, nákladník (?)		1630	1628- 1629	1622- 1627	1629
Mšenský Matouš, řezník		1618-1620, 1623- 1625, 1628			1622, 1627, 1629-1631
Nadlabský Václav, řezník					1637-1638
Nosek Šimon		1620			
Nosek Václav, švec		1626-1629, 1635- 1638			1625, 1632
Orel (Vorel) Jan, kožešník		1619	1618, 1620- 1623 (odv.)		
Pelikán Jan, pekař	1627, 1635, 1637	1623-1626, 1628- 1631, 1636, 1640			1620, 1622
Pepperle Vít		1622-1623 (odv.)			1620
Peřina Jakub					1626-1628
Poděbradský Jan, řezník		1638			1635
Podhorský Melichar, ¹²⁸⁹ radní písař a nákladník		1624-1631, 1635- 1638			
Prachatický Matyáš, servus					1632
Procházka Ondřej, pekař		1618-1619, 1622- 1631			

¹²⁸⁹ Rukověť 4, s. 204. Srov. oddíl V.4.

Průša (Prussius) Pavel, ¹²⁹⁰ nákladník	1629- 1631, 1636	1618, 1620, 1623- 1628, 1635, 1637- 1640		1619	
Rakovnický Martin, pekař		1618-1619, 1624- 1625, 1628	1623, 1626- 1627, 1630- 1631	1620	1622
Raych Jiří		1628			
Rotcimer Jan		1623-1625, 1631, 1635	1636	1628- 1630	
Rybář Jiří					1625
Řepka Jan, nákladník, rybář (?)					1630-1631, 1633, 1635- 1636
Sautor Tomáš					1627, 1631
Scintilla Jan Karel		1625-1626, 1628- 1631, 1635-1638			
Sedlář Matěj, sedlář (?)					1625
Seyffert Melichar		1619			1620
Sojka Kašpar, řezník		1618, 1620	1619		
Suchánek Matěj, švec	1628	1620-1623 (odv.), 1627, 1629-1631, 1635-1638	1624- 1625		
Svoboda Adam, krejčí		1631	1637		1635-1636, 1638
Sylvestr z Těšínské Hory Jan Alexius, řezník	1618	1619			
Šiblín z Světic Matouš ¹²⁹¹		1618-1619			1620
Šiblín Václav					1629-1631
Škoda Václav		1622			
Škopek Vilém		1623			
Švestka Jakub, nákladník	1624- 1626	1618-1623, 1627- 1631			
Werner Kašpar, mydlář		1636-1638			1626-1627, 1629
67	9	48	10	8	41

¹²⁹⁰ Rukověť 4, s. 267n. Prussius Pavel ze Pcher u Slaného, 9. 8. 1611 se stal bakalářem na pražské univerzitě. Působil na školách v Rychnově nad Kněžnou, Vysokém Mýtě a Poličce. Jedná se bezpečně o tu samou osobu. Srov. Kniha zachovacích listů, č. 66 (zachovací list vydaný slánskou radou v r. 1616); radní manuál 1630-1642, zápis z 3. 2. 1631 (označen jako „Pavel Průša Pherský“).

¹²⁹¹ Rukověť 5, s. 61n. Schiblin Matouš, pocházel z Kladrub. Studoval na žatecké škole (1575) a pražské univerzitě; usadil se v Brandýse a v r. 1604 získal přídomek ze Světic. Jako představitel evangelických měšťanů rázně odporoval snahám, aby byli do Brandýsa dosazeni katolický farář a učitelé, kteří by nebyli poslání z pražské akademie.

Příloha V - Soupis zasedání čelákovické městské rady v l. 1639-1642

Ježdíkův manuál je knihou smíšeného typu, obsahující velmi různorodý typ zápisů, proto bylo záznamy o úředních jednáních rady oproti nymburským a brandýským radním manuálům do jisté míry „vypreparovat“. Do soupisu byly zahrnuty vedle běžných radních sezení pouze takové z nich, u nichž je zřejmé, že jejich základem bylo jednání před radou. Ostatní zásady jsou stejné jako v předcházejících přílohách tohoto typu.

	Datum	Den	Purkmistr	typ sezení	poznámka
	1639				
	15. 1. 1639	Út	Pavel Ježdík (1.)	běžné + počty	
	1. 3. 1639	Út	Pavel Ježdík (posl.)		
	15. 3. 1639	Út	Tomáš Bernart (1.)	běžné	
	29. 3. 1639	Út	Tomáš Bernart (posl.)	běžné	
	12. 4. 1639 ¹²⁹²	Út	Jakub Bobrovský	běžné	plošné skládání gruntovních peněz
	27. 9. 1639	Út	Jan Vejprava		pouze předání úřadu
	25. 10. 1639	Út	Jiřík Rybář		pouze předání úřadu
	22. 11. 1639	Út	Jan Zbožský		pouze předání úřadu
	20. 12. 1639	Út	Václav Čech		pouze předání úřadu
	1640				
	17. 1. 1640	Út	Andres Rut		pouze předání úřadu
	14. 2. 1640	Út	Pavel Ježdík		pouze předání úřadu
	13. 3. 1640	Út	Tomáš Bernart		stvrzení kšaftu
	10. 4. 1640	Út	Pavel Ježdík	běžné?	
	26. 4. 1640	Čt	Pavel Ježdík	počty	skládali je obecní starší
	8. 5. 1640	Út	Pavel Ježdík	běžné	přijetí za obyvatele, odevzdání úřadu
	18. 5. 1640	Pá	Jakub Bobrovský (poručený úřad)		předvolání osoby
	12. 6. 1640	Út	Jan Zbožský (posl.)	běžné + počty	
	26. 6. 1640	Út	Jiřík Rybář (1.)	běžné	
	9. 7. 1640	Po	Tomáš Bernart (!)		pojištění dluhu
	10. 7. 1640	Út	Jiřík Rybář (posl.)	běžné	
	24. 7. 1640	Út	Tomáš Bernart (1.)	běžné	přítomnost obce
	25. 7. 1640	St	Tomáš Bernart		spor, kontribuce
	7. 8. 1640	Út	Tomáš Bernart (posl.)	běžné	
	?		Václav Čech (posl.)		spor
	11. 9. 1640	Út	-		prodej trávy na obecní louce
	26. 9. 1640	St	-		povolání k manželství
	1. 10. 1640	Po	Pavel Ježdík		stvrzení kšaftu
	2. 10. 1640	Út	Pavel Ježdík (posl.)	běžné	
	14. 10. 1640	Ne	-	shrom. obce	o kopaniny

¹²⁹² Následuje poznámka: „V létu 1639 od 12. Aprilis není při ouřadě nic řízeno až do [schází roh stránky].“

	16. 10. 1640	Út	Tomáš Bernart (1.)	běžné	
	17. 10. 1640	St	Tomáš Bernart		stvrzení kšaftu
	30. 10. 1640	Út	Tomáš Bernart	běžné + počty	
	13. 11. 1640	Út	Jiřík Rybář (1.)	běžné	
	27. 11. 1640	Út	Jiřík Rybář (posl.)	běžné	
	30. 11. 1640	Pá	-	shrom. obce	napomínání k víře, prodej olšovi
	2. 12. 1640	Ne	-		sázení cen vína
	11. 12. 1640	Út	Jan Zbožský (1.)	běžné	
	27. 12. 1640	Čt	Jan Zbožský (posl.)	počty	+ odevzdání úřadu
	1641				
	22. 1. 1641	Út	Václav Čech	počty	+ odevzdání úřadu
	19. 2. 1641	Út	Pavel Ježdík	běžné + počty	počty starších z obce a úředníků záduší
	11. 3. 1641	Po	-	shrom. obce	o kontribuce sousedů z vyššího stavu
	19. 3. 1641	Út	Tomáš Bernart (posl.)	běžné	
	16. 4. 1641	Út	Jiřík Rybář (posl.)	běžné	
	19. 4. 1641	Pá	-		pronajetí obecních luk
	7. 5. 1641	Út	-		pronajetí obecních luk
	14. 5. 1641	Út	Jan Zbožský (posl.)	běžné	
	28. 5. 1641	Út	Jiřík Žehrovský (1.)	běžné	
	11. 6. 1641	Út	Jiřík Žehrovský (posl.)	běžné	
	29. 6. 1641	So	-	shrom. obce	náklady na vojáky
	1. 7. 1641	Po	-		převod nemovitosti
	9. 7. 1641	Út	Václav Čech (posl.)	běžné	
	12. 7. 1641	Pá	-		trest za urážku rady
	23. 7. 1641	Út	Pavel Ježdík (1.)	běžné	
	6. 8. 1641	Út	Pavel Ježdík (posl.)		nic se neřídilo ¹²⁹³
	20. 8. 1641	Út	Tomáš Bernart (1.)	běžné	
	27. 8. 1641	Út	Tomáš Bernart		spor o ublížení na zdraví
	28. 8. 1641	St	-		vydání spravedlnosti
	2. 9. 1641	Po	-		vyúčtování
	3. 9. 1641	Út	Tomáš Bernart (posl.)	běžné	
	16. 9. 1641	Po	-	obnova rady	
	1. 10. 1641	Út	Pavel Ježdík (1.)	shrom. obce + běžné	mj. obměna obsazení menších úřadů
	15. 10. 1641	Út	Pavel Ježdík (posl.)	běžné + počty	
	26. 10. 1641	So	-	shrom. obce	o přípřahy
	29. 10. 1641	Út	Tomáš Bernart (1.)	běžné	
	30. 10. 1641	St	-		složení gruntovních peněz
	1. 11. 1641	Pá	Tomáš Bernart	počty	skládány staršími obecními
	12. 11. 1641	Út	Tomáš Bernart (posl.)	běžné	

¹²⁹³ „...nic se neřídilo. Jest odklad všem učiněn do dvou nedělí v příčině vojákův.“ Ježdíkův manuál, fol. 37r.

	22. 11. 1641	Pá	Jiřík Rybář		pronajetí zádušního pole
	26. 11. 1641	Út	Jiřík Rybář (1.)	běžné	
	2. 12. 1641	Po	Jiřík Rybář		složení gruntovních peněz
	10. 12. 1641	Út	Jiřík Rybář (2.)	běžné	
	30. 12. 1641	Út	-		nárek na cti
	1642				
	7. 1. 1642	Út	Jiřík Žehrovský (posl.)	běžné	
	8. 1. 1642	St	-	počty	
	21. 1. 1642	Út	Michal Jon	běžné + shrom. obce	napomenutí k víře + prodej olšoví
	4. 2. 1642	Út	Michal Jon (posl.)	běžné	
	18. 2. 1642	Út	Václav Čech (1.)	běžné	
	27. 2. 1642	Čt	-		nespecifikovaný spor
	4. 3. 1642	Út	Václav Čech (posl.)	běžné	
	18. 3. 1642	Út	Jan Novotný (1.)	běžné + shrom. obce	napomenutí k víře, prodej olšoví, gruntovní peníze aj.
	21. 3. 1642	Pá	Jan Novotný		převod nemovitosti
	24. 3. 1642	Po	-	počty	
	26. 3. 1642	St	-	shrom. obce	skládání gruntovních peněz ¹²⁹⁴
	1. 4. 1642	Út	Jan Novotný (posl.)	běžné	
	7. 3. 1642	Po	-		jednání s Jindřichem Ottou z Nostic o plat ze dvorů
	8. 4. 1642	Út	-		dědická spravedlnost
	9. 4. 1642	St	-		o gruntovní peníze
	15. 4. 1642	Út	Jan Cypra (1.)	běžné	
	25. 4. 1642	Pá	-	shrom. obce	o plat na skotáka a kněze
	29. 4. 1642	Út	Jan Cypra (posl.)	běžné	
	1. 5. 1642	Čt	-		spor o prodej krávy
	3. 5. 1642	So	-		spor o gruntovní peníze
	8. 5. 1642	Čt	Jindřich z Mydlovaru		složení gruntovních peněz
	13. 5. 1642	Út	Jindřich z Mydlovaru (1.)	běžné	
	27. 5. 1642	Út	Jindřich z Mydlovaru (posl.)	běžné	
	4. 6. 1642	St	-		vyžádání zápisu o dobrém chování
	5. 6. 1642	Čt	-		pojištění odkazu
	9. 6. 1642	Po	-		zápůjčka ze sirotčích peněz
	8. 7. 1642	Út	Matěj Pechník (posl.)		pouze předání úřadu
	6. 8. 1642	St	-		čtení kšaftu

¹²⁹⁴ Tento obsáhlý zápis je podrobně zpracován ve studii J. KAŠPARA, Lidé a domy v Čelákovících.

	15. 8. 1642	Pá	-	shrom. obce	o vojáky
	19. 8. 1642	Út	Jan Sláma (1.)	běžné	
	20. 8. 1642	St	-		odpor kšaftu
	22. 8. 1642	Pá	-	shrom. obce	napomenutí k víře
	2. 9. 1642	Út	Jan Sláma (posl.)	běžné	
	16. 9. 1642	Út	Pavel Ježdík (1.)	běžné	
	18. 9. 1642	Čt	-		urážka primátora, spor o peníze
	25. 9. 1642	Čt	Pavel Ježdík		složení gruntovních peněz
	26. 9. 1642	Pá	-	počty	
	30. 9. 1642	Út	Pavel Ježdík (posl.)	běžné	

SOUPIS NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Smyslem soupisu je usnadnit orientaci v textu, proto do něj byly zařazeny pouze často citované archiválie, rukopisy, monografie a články. Ostatní zmiňované prameny a literaturu lze nalézt v oddílech II.1, II.2., IV.1, V.1 a VI.1.

Soupis pramenů:

Archiv Národního muzea, fond Sběrka F (topografická sbírka)

kart. 11 (Brandýs nad Labem)

kart. 110 (Nymburk)

Knihovna Národního muzea

Joseph MERKL, Geschichte der k. Stadt Nimbürg [...], Nymburk 1819, sign. KNM VII C 21.

Národní archiv v Praze, fond Stará manipulace

sign. B 94 – Brandýs nad Labem

sign. C 84 – Čelákovice

sign. C 215 N 6 – konfiskace Nymburk

sign. N 17 – Nymburk

Národní archiv v Praze, fond Úřad zemského podkomořího

Protokoly obnovování rad královských měst 1624-1636 (rkp. 2850a)

Protokoly obnovování rad královských věnných měst 1638-1658 (rkp. 2854)

Registra listů podkomořího 1640-1645 (rkp. 2823)

Registra listů podkomořího 1647-1648 (rkp. 2824)

Polabské muzeum – Vlastivědné muzeum Nymburk

Jan DLABAČ, Memorabilien-Buch der k[öniglichen] Stadt Nimbürg begründet im J[ahre] 1846.

Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, fond Archiv města Nymburk

Kniha příjmů a vydání peněz z důchodu obecního 1630-1631

Kniha zápisní nová krozená 1614-1652

Liber testamentorum 1617-1708

Radní protokoly 1635-1636

Registra („kniha konceptní“) 1629-1634

Spisy předmagistrátního období

Státní okresní archiv v Praze-východ se sídlem v Přemyšlení, fond Archiv města Brandýs nad Labem

Gruntovní kniha 1613-1718

Kniha pamětní 1582-1622

Kniha pamětní 1622-1782

Kniha zachovacích listů 1588-1658

Radní manuál 1609-1623

Radní manuál 1624-1630

Radní manuál 1630-1642

Státní okresní archiv v Praze-východ se sídlem v Přemyšlení, fond Archiv města Čelákovice
Kniha smluv svatebních od r. 1560
Kniha svědomí od r. 1612
Radní manuál tzv. Ježdíkův 1639-1654

Edice pramenů a staré tisky:

Johann Philipp ABELINUS – Mattheus MERIAN (der Ältere), Theatrum Europaeum II (1629-1632), Frankfurt/Main 1634.

Johann Philipp ABELINUS – Mattheus MERIAN (der Ältere) – Heinrich ORAEUS, Theatrum Europaeum III, Frankfurt/Main 1670.

Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia 1-7, Praha 1971-1981.

DAČICKÝ Z HESLOVA Mikuláš (edd. Eduard PETRŮ – Emil PRAŽÁK), Prostopravda. Paměti, Praha 1955.

EMLER Jan (ed.), Emigrace česká z Nymburka nad Labem v třicetileté válce, ČSPSČ 6, 1898, s. 144.

EMLER Josef (ed.), Paměti Rakovnické z let 1425-1639, Praha 1894 (Zvláštní otisk z Věstníku Královské české společnosti nauk).

HAAS Antonín et al. (edd.), Soupis privilegií měst a městeček Jihočeského kraje od roku 1526, in: Archivum Trebonense '73, s. 89-216.

HAAS Antonín (ed.), Soupis privilegií měst a městeček ve Středočeském kraji od roku 1526, SSH 6, 1971, s. 125-161.

HAASOVÁ Marie (ed.), Berní rula 18. Kraj kouřimský I, Praha 1952.

JANÁČEK Josef (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře. Praha 1984.

JIREČEK Hermenegild (ed.), Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého – Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627, Praha 1888.

JIREČEK Josef (ed.), Práva městská Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína, Praha 1876.

KAMPER Zdeněk (ed.), Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná, Mladá Boleslav 1935.

KOLDINSKÁ Marie – MAŤA Petr (edd.), Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633, Praha 1997.

KOPIČKA Petr (ed.), Deníky roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 a 1625, Praha 2003.

KULÍŘOVÁ Květa – SANDER Rudolf, *Patenty*. Katalog sbírky patentů Státního ústředního archivu v Praze, Praha 1956.

LÍVA Václav (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*. Regesta fondu Militare. Díl 3-8, Praha 1951-1957.

MARSCH Angelika – BILLER Josef H. – JACOB Frank-Dietrich (edd.), *Die Reisebilder Pfalzgraf Ottheinrichs aus den Jahren 1536/37 von seinem Ritt von Neuburg a. d. Donau über Prag nach Krakau und zurück über Breslau, Berlin, Wittenberg und Leipzig nach Neuburg*. Kommentarband, Weissenhorn 2001.

MENČÍK Ferdinand (ed.), *Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a z Bezdržic od roku 1624 do roku 1648*, Historický archiv ČAVU č. 10, Praha 1897.

MERIAN Mattheus, *Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae, das ist Beschreibung und eigentliche Abbildung der Vornehmsten und bekandtesten Stätte und Plätze in dem Königreich Boheim und einverleibten Landern, Mähren und Schlesien*, Frankfurt/Main 1650.

MILTNER Jan Bohuslav (ed.), *Kalendář historický* Daniele Vepřky, měšťenína slánského, Výroční zpráva cís. král. vyššího gymnasia v Hradci Králové na konci školního roku 1883, Hradec Králové 1883, s. 1-19.

PROKEŠ Jaroslav (ed.), *Protokol vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z let 1618 a 1619*, Sborník Archivu Ministerstva vnitra VII, Praha 1934.

REZEK Antonín (ed.), *Jan Beckovský, Poselkyně starých příběhův českých*, díl II, sv. 2, Praha 1879; díl II., sv. 3, Praha 1880.

RYBA Bohumil (ed.), *Pavel Stránský, O státě českém*, Praha 1946³.

SEKYRKOVÁ Milada (ed.), *Otakar Odložilík, Deníky z let 1924-1948*, sv. I-II, Praha 2002.

TRUC Miroslav (ed.), *Album Academiae Pragensis Societatis Iesu 1573-1617 (1565-1624)*, Praha 1968.

URBÁNKOVÁ Libuše (ed.), *Povstání na Moravě v roce 1619. Z korespondence moravských direktorů*, Praha 1979.

Literatura

ADAMOVÁ Karolina, *Apelační soud v českém království v letech 1548-1651*, in: *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*, Praha 1975, s. 101-112.

ADAMOVÁ Karolina, *K politickému programu městského stavu v českém státě v roce 1619*, *Právněhistorické studie* 31, 1990, s. 169-175.

BERÁNEK Karel, *Soupis archivních rukopisů a jiných archiválií v Universitní a v Strahovské knihovně v Praze*, *SAP* XXI, 1971, s. 185-234.

BERÁNEK Vladimír, Hospodářská proměna panství Brandýs nad Labem za Rudolfa II., *Historický obzor* 16, 2005, č. 9-10, s. 211-217.

BERÁNEK Vladimír, Osedlé obyvatelstvo na komorních panstvích Brandýs nad Labem, Přerov nad Labem a Lysá nad Labem v předbělohorském období, in: Milan Svoboda (red.), *Pax bello potior. Sborník doc. R. Andělovi*, Liberec 2004, s. 115-125.

BERÁNEK Vladimír, Proměny dvorového hospodářství na komorních panstvích do prvních let třicetileté války (panství Brandýs nad Labem, Přerov nad Labem a Lysá nad Labem, ČNM 174, 2005, řada historická, č. 1-2, s. 23-55.

BÍLEK Karol, Sobotecká samospráva do zřízení regulovaného magistrátu a počátky městského archivu, in: Karol Bílek – Vladimír Rada – Karel Samšíňák, *Sobotka* 1968. Vlastivědný sborník vydaný Osvětovou besedou v Sobotce, Sobotka 1968, s. 23-31.

BÍLEK Tomáš V., Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské, Praha 1892.

BIŠKOVÁ Petra, Městská rada na Malé Straně v letech 1547-1650, in: O. Fejtová – J. Ledvinka – J. Pešek (red.), *Osm set let pražské samosprávy. Sborník příspěvků z 18. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy (4.-6. 7. 2000)*. Documenta Pragensia 21, Praha 2002, s. 67-79.

BIŠKOVÁ Petra, Malostranské radní elity na přelomu 16. a 17. století, in: O. Fejtová – V. Ledvinka – J. Pešek, *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil. Sborník příspěvků z 21. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy (1.-2. 10. 2002)*, Praha 2004, s. 107-116.

BŮŽEK Václav (red.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době. Opera historica 1*, České Budějovice 1991.

BŮŽEK Václav – KELLER Katrin – KOWALSKÁ Eva – PÁLFFY Géza, Společnost zemí habsburské monarchie 1526-1740 v české, maďarské, rakouské a slovenské historické vědě posledního desetiletí, ČCH 104, 2006, s. 485-526.

ČÁŇOVÁ Eliška, Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620-1671), SAP 35, 1985, s. 486-560.

ČAREK Jiří, Městské a jiné úřední knihy Archivu hlavního města Prahy. Přehled, Praha 1956.

ČELAKOVSKÝ Jaromír, Postavení vyslaných královských měst na sněmích českých a spor měst Hory Kutné, Plzně a Českých Budějovic o přednost' místa a hlasu na sněmě, ČČM 43, 1869, s. 115-157, 243-277.

ČELAKOVSKÝ Jaromír, Úřad podkomořský v Čechách, ČČM 51, 1877, s. 3-31, 239-271, 437-458, 557-580; ČČM 52, 1878, s. 14-43.

ČORNEJOVÁ Ivana (red.), Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.-5. 6. 2003, Praha 2003

DOBIÁŠ Josef, Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí I-V.1, Pelhřimov-Praha 1927-1970.

DOUŠA Jaroslav, Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském v letech 1550-1650, SAP 32, 1982, s. 321-418.

DOUŠA Jaroslav, Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571-1602 a 1630-1650, Documenta Pragensia 15, 1997, s. 43-74.

DŘÍMAL Jaroslav, Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745, SAP 19, 1969, s. 348-440.

DVORSKÝ Jiří, Praha v českém stavovském povstání (1618-1620), PSH X, 1977, s. 51-120.

DVOŘÁK Miloš, Městská správa v Českém Brodě a její písemnosti do roku 1623, SAP 32, 1982, s. 170-224.

ŘURČANSKÝ Marek, Kolektivní paměť měst? Narativní prameny městské provenience, jejich autoři a vztah k pramenům diplomatické povahy na příkladu středních Čech v první polovině 17. století, in: Bůžek Václav – Král Pavel (edd.), Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740), České Budějovice 2006, s. 375-388.

ŘURČANSKÝ Marek, Město bylo vypáleno a zkaženo, znamenité škody tam zdělány... Nymburk a Sasové v roce 1631, Kaplanka. Poučné čtení o královském městě Nymburce a okolí, č. 40, Nymburk, s. d. [2006].

ŘURČANSKÝ Marek, Nymburk v letech 1629-1634 ve světle městských register a jiných pramenů 1 (Situace města po bitvě na Bílé hoře a stručný diplomatický rozbor rukopisu), SSH 25, 1999, s. 85-104; Nymburk v letech 1629-1634 ve světle městských register a jiných pramenů 2 (Městská kancelář a obsahový rozbor register), SSH 26-27, 2000-2001, s. 15-43.

ŘURČANSKÝ Marek, Nymburská registra z let 1629-1634 jako pramen k dějinám pobělohorské emigrace, in: Michaela Hrubá (red.), Víra nebo vlast? Exil v dějinách raného novověku. Sborník z konference konané v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 5.-6. listopadu 1998, Ústí nad Labem 2001, s. 291-294.

ŘURČANSKÝ Marek, Nymburská registra z let 1629-1634, diplomová práce na katedře PVH a AS, FF UK Praha 1998.

ŘURČANSKÝ Marek, Obnovování městských rad v českých královských městech v letech 1624-1636, in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (red.), Osm set let pražské samosprávy. Documenta Pragensia 21, Praha 2002, s. 93-101.

ŘURČANSKÝ Marek, Úřední knihy vedené v rámci podkomořské úřadu jako pramen k výzkumu šlechtických dvorů v období třicetileté války, SAP 52, 2002, s. 243-256.

ŘURČANSKÝ Marek, Zkušnosti Nymburských s vojáky za třicetileté války. Sonda do problematiky obrazu vojáka v českém městském prostředí, Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny 1, 1999, č. 1, s. 22-38.

EBELOVÁ Ivana, Finanční zajištění městských písařů na příkladech kanceláří v Lounech, Žatci a Domažlicích v 16. a na počátku 17. století, AUC – Philosophica et historica 5, Z pomocných věd historických XIV, s. 47-52.

EBELOVÁ Ivana – HOLODŇÁK Petr (ed.), Žatec, Praha 2004.

FEJTOVÁ Olga – LEDVINKA Václav – PEŠEK Jiří, Osm set let pražské samosprávy. Sborník příspěvků z 18. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy (4.-6. 7. 2000). Documenta Pragensia 21, Praha 2002.

FEJTOVÁ Olga – LEDVINKA Václav – PEŠEK Jiří, Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil. Sborník příspěvků z 21. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy (1.-2. 10. 2002), Praha 2004.

FIALA Jan, Jan starší Šultys z Felsdorfu, in: Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, II. řada, 1. sešit, Kutná Hora 1923, s. 17-27.

FIALA Jan, Kutná Hora v letech 1618-1620, in: Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české II.3, Kutná Hora 1925, s. 96-148.

FIALA Václav, Slaný v letech 1618-1632. České město za 30leté války. Rozpravy KČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, nová řada (VIII), č. 1, Praha 1925

FORST František, 16. srpen 1634 a nymburští emigranti. (Byli mezi Sasy, dobyvšími 16. srpna 1634 Nymburka, i nymburští emigranti?), Nymburské listy 3, 1934, č. 38-40.

FORST František – CHARVÁTOVÁ Jarmila – LIŠKOVÁ Vlasta, Archiv města Nymburka. Katalog spisů předmagistrátního období (1262) 1499-1789, Nymburk 1980.

FORST František – TUMPACH Václav – NĚMEČEK Adolf, Okresní archiv v Nymburce. Městské archivy v Lysé nad Labem a v Sadské. Průvodce po fondech a sbírkách, Praha 1958.

FORST František – VELINSKÁ Eva – VELINSKÝ Mirko, Bibliografie historicko-vlastivědné literatury okresu Nymburk, Praha 1961.

FRANCEK Jindřich (red.), Hrdelní soudnictví v českých zemích v 16.-18. století. Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 21.-22. 9. 1995, Pardubice 1996.

FRANCEK Jindřich (red.), Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993.

FRIEDRICHS Christopher R., Urban Society in an Age of War: Nördlingen, 1580-1720, Princeton (New Jersey), 1979.

HAAS Antonín, Městské zřízení ve Velvarech před třicetiletou válkou, SSH 3, 1959, s. 5-41; SSH 4, 69, s. 1-49.

HALAS František X., Čeští měšťanští dějepisci třicetileté války, ČMM 98, 1979, s. 137-162

HANZAL Josef, Těžké časy (1620-1848). In: Jílové u Prahy, Jílové u Prahy 1987, s. 63-90.

HEJNIC Josef, Měšťtí písaři a jejich literární a kulturní činnost v českých středověkých a raně novověkých městech, in: I. Hlaváček, Městská diplomatika a správa v českých zemích do druhé světové války. AUC – Philosophica et historica 1-1992, Z pomocných věd historických X, Praha 1992, s. 31-41.

HLAVÁČEK Ivan (red.), Městská diplomatika a správa v českých zemích do druhé světové války. AUC – Philosophica et historica 1-1992, Z pomocných věd historických X, Praha 1992.

HLEDÍKOVÁ Zdeňka – JANÁK Jan – DOBEŠ Jan, Dějiny správy v českých zemích od počátků po současnost, Praha 2005.

HOJDA Zdeněk, Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů v letech 1627-1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy 1, PSH 26, 1993, s. 30-102.

HOJDA Zdeněk, Kulturní investice staroměstských měšťanů v letech 1627-1740, Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy 2, PSH 27, 1994, s. 47-107.

HONCOVÁ Jaroslava (red.), Kapitoly z dějin Říčan, Říčany 1997.

HRNČÍŘ František, Královské město Nymburk nad Labem. Obraz minulosti i přítomnosti, Nymburk 1894.

HRUBÁ Michaela (red.), Města severozápadních Čech v raném novověku, Ústí nad Labem 2000.

HRUBÁ Michaela, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“. Pozůstalostní praxe a agenda královských měst v severozápadních Čechách v předbělohorské době, Ústí nad Labem 2003.

JAROŠOVÁ Jitka, Podbořanská městská rada v letech 1553-1618, in: Michaela Hrubá (red.) Města severozápadních Čech v raném novověku, Ústí nad Labem 2000, s. 223-237.

JORDÁNKOVÁ Hana – SULITKOVÁ Ludmila, Brněnská městská kancelář v předbělohorském období. (Prosopografická a diplomatická studie), SAP 45, 1995, s. 291-510.

KAISEROVÁ Kristina – KAISER Vladimír a kol., Dějiny města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1995.

KALISTA Zdeněk, 1000 let v dějinách našeho kraje, in: Emanuel Strnad (ed.): Boleslavsko. Čtení z kraje středního a dolního Pojizeří, Mladá Boleslav 1947, s. 61-129.

KALISTA Zdeněk, Zpráva o kraji boleslavském a jeho církevní organizaci z r. 1636, Boleslavan 4, 1929-1930, s. 228-234.

KASTNER Quido, Městská správa v Litoměřicích, in: Petr Vorel (red.), Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.-30. 9. 1997, Pardubice-Praha 1999, s. 135-144.

KAŠPAR Jaroslav, Lidé a domy v Čelákovících v polovině 17. století (1642-1654), Studie Okresního muzea Praha-východ 13, 1998, s. 9-40.

KAVKA František, Bílá hora a české dějiny, Praha 1962¹.

KIBIC Karel, Historické radnice, Praha 1988².

KILIÁN Jan, Filip Fabricius z Rosenfeldu a Hohenfallu. Život a dílo defenestrovaného sekretáře, České Budějovice 2005.

KILIÁN Jan (red.), Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.-5. května 2004, Mělník 2004.

KLABOUCH Jiří, Staré české soudnictví. (Jak se dříve soudívalo), Praha 1967

KNOZ Tomáš, Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty, Brno 2006.

KOLEK Roman, Písemné prameny k dějinám Brandýsa nad Labem – Staré Boleslavi, in: Studie a zprávy Okresního muzea Praha-východ 13, 1998, s. 41-47.

KOSTLÁN Antonín, Vliv třicetileté války na vznik a utváření barokní mentality v českých zemích, in: Vilém Herold – Jaroslav Pánek (red.), Baroko v Itálii – Baroko v Čechách. Setkávání osobností, idejí a uměleckých forem, Praha 2003, s. 111-129.

KOTYZA Oldřich – SMETANA Jan – TOMAS Jindřich a kol., Dějiny města Litoměřic, Litoměřice 1997.

KROC Jaroslav, Městská správa v Radnicích za třicetileté války, Minulostí Rokycanska 5, 1969, s. 11-14.

KRÁSL František, Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský. Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623-1667, Praha 1886.

KREUZ Petr, Hrdelní soudnictví města Nymburka v době předbělohorské a jeho výkon, Právněhistorické studie 33, 1993, s. 53-88.

KRUMPHOLCOVÁ Jana, Komunikace českých královských měst v době předbělohorské. (Úřední korespondence mezi Českým Brodem, Kolínem a Nymburkem), Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny 4, 2002, č. 1, s. 20-34.

KRUMPHOLCOVÁ Jana, Komunikace nymburské a kolínské městské rady v době předbělohorské ve světle úřední korespondence, Vlastivědný zpravodaj Polabí 34, 2000, s. 42-62.

KRUMPHOLCOVÁ Jana, Písemná komunikace královských měst v době předbělohorské. Korespondence z Nymburka do Českého Brodu, in: Petr Čornej – Bohdan Zilynskyj et al. (red.), Celostátní studentská konference Historie 1998. Sborník prací, Praha 2000, s. 73-109.

KRUSENSTJERN von, Benigna, Selbstzeugnisse der Zeit des Dreißigjährigen Krieges. Beschreibendes Verzeichnis, Berlin 1997.

KŘESADLO Karel, Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století, SSH 10, 1975, s. 173-182.

KŘÍŽOVÁ Vladislava, Vybírání posudného v kraji hradeckém podle kopiáře Václava Pergera z Altenperka z let 1594-1601, in: Východočeský sborník historický 8, 1999, s. 65-85.

KULHÁNEK František, Dějiny královského města Nymburka, Nymburk 1911.

KULHÁNEK František – MIKOLÁŠEK František, Královské město Nymburk v minulosti a přítomnosti, Nymburk 1910 („zvláštní otisk z díla Poděbradsko“).

KULHÁNEK František, Zkáza Nymburka 1631 a 1634. (Z druhé knihy o Nymburce památce padlých), Nymburské listy 3, 1934, č. 19-35.

KUTNAR František – MAREK Jaroslav, Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, Praha 1997

LEDVINKA Václav, Česká města v době třicetileté války a problematika jejich vývoje v epoše baroka, in: Jan KILIÁN (red.), Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.-5. května 2004, Mělník 2004, s. 22-31.

LEVÝ František, Dějiny královského města Rakovníka, Rakovník 1896.

LÍVA Václav, Seznamy pražských novoměšťanů za léta 1618-1653, Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze VII-VIII, 1935-1936, s. 8-35, 121-158.

MACEK Josef, Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) 3. Města, Praha 1998.

MÁCOVÁ Libuše, Městská správa v Táboře na počátku 17. století, in: Sborník k 550. výročí vzniku města, Tábor 1970, s. 50-74.

MACHÁČEK Fridolin, K hospodářskému stavu českých měst venkovských po válce třicetileté, in: Otakar Odložilík – Jaroslav Prokeš – Rudolf Urbánek (red.), Českou minulostí, práce věnované profesoru Karlovy university Václavu Novotnému jeho žáky k šedesátým narozeninám, Praha 1929.

MACHÁČKOVÁ J., Nymburk – stavebně historický průzkum historické části města, Praha 1970 (strojopis, vzniklý ve Státním ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze).

MALÝ Karel (red.), Městské právo v 16.-18. století v Evropě, Praha 1982.

MARTÍNEK Zdeněk, Hospodářství a správa královských měst podkomořských v Čechách v letech 1620-1784, in: I. Hlaváček (red.), Městská diplomatika a správa v českých zemích do druhé světové války. AUC – Philosophica et historica 1-1992, Z pomocných věd historických X, Praha 1992, s. 101-106.

MAREŠ Jan, Vydání při obnovování městské rady v Lounech na přelomu 16. a 17. století, in: Sborník Okresního archivu v Lounech 7, 1995, s. 37-42.

MAŘÍK Antonín, Správa města, písaři a archiv Karlových Varů, SAP 48, 1998, s. 105-187.

MATZNER Jan, K dějinám města Písku a Královského Hvozdu po smrti Huertově, Sborník historický 1, 1883, s. 160-175.

MAUR Eduard, Český komorní velkostatek v 17. století, AUC-Phil. et hist., Monographia LIX, Praha 1976.

MAUR Eduard, Urbanizace před urbanizací, in: Pavla Horská – Eduard Maur – Jiří Musil, Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa, Praha – Litomyšl 2002, s. 80-120.

MAUR Eduard, Vznik a územní proměny majetkového komplexu českých panovníků ve středních Čechách v 16. a 17. století, SSH 11, 1976, s. 53-63.

MENDELOVÁ Jaroslava, Rada Nového Města pražského v letech 1600-1650, PSH 29, 1996, s. 59-106.

MENDELOVÁ Jaroslava, Správa Nového Města pražského v letech 1348-1784, in: Nové Město pražské ve 14.-20. století, Praha 1998, s. 43-59.

MENDELOVÁ Jaroslava, Třicetiletá válka a Nové město pražské (1620-1650), PSH 31, 2000, s. 149-185.

MIKULKA Jaromír, Dějiny Hradce Králové I.1-2 – II.1-2, Hradec Králové 1994-1997.

MILLER Jaroslav, Uzavřená společnost a její nepřátelé. Město středovýchodní Evropy (1500-1700), Praha 2006.

MILLER Jaroslav – ČERNIKOVSKÝ Petr, Urbánní historiografie (raného novověku) ve středovýchodní Evropě: Stručná úvaha o minulosti, současném stavu a perspektivách oboru, ČČH 103, 2005, s. 861-884.

MUŽÍK Petr, Hospodářství a městská správa města Domažlic za třicetileté války, Minulostí Západočeského kraje 16, 1980, s. 199-217.

MUŽÍK Petr, Městská kancelář, správa a hospodářské poměry v Domažlicích v 16. a na počátku 17. století, SAP 27, 1977, s. 53-109.

NOVÝ Rostislav (red.), Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526, AUC – Philosophica et historica 4, Praha 1963.

ODLOŽILÍK Otakar, Zkáza Nymburka za třicetileté války. (K třístému výročí napsal O. O.), Nymburk 1934.

PÁNEK Jaroslav (red.), Česká města v 16.-18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 16. listopadu 1990, Praha 1991.

PÁNEK Jaroslav, Města v politickém systému předbělohorského českého státu, in: Jaroslav Pánek (ed.) Česká města v 16.-18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Praha 1991.

PÁNEK Jaroslav, Politický systém předbělohorského českého státu, FHB 11, 1987, s. 41-101.

PÁNEK Jaroslav, Regionální historiografie v českých zemích v první polovině sedmdesátých let. (Organizační základy, ohrožení a kontinuita badatelského směru na počátku „normalizačního“ období), in: Antonín Kostlán (ed.), Věda v Československu v období normalizace (1970-1975). Sborník z konference (Praha, 21.-22. listopadu 2001), Praha 2002, s. 321-336.

PAVEL Jakub, Nymburk. Historický a stavební vývoj města, Nymburk 1970.

PEKAŘ Josef, Kniha o Kosti. Kus české historie, Praha 1970⁴.

PEŠÁK Václav, Obecní dluhy královských, věnných a horních měst v Čechách, zvláště Starého Města pražského, po třicetileté válce, in: SPDHM 7, 1933, s. 310-466.

PEŠÁK Václav, Vojenské vlivy na správu kontribucí v Čechách v letech 1621-1623, in: Vojensko-historický sborník 5, 1936, s. 33-99.

PEŠEK Jiří, Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620. (Všední dny kulturního života), Praha 1993.

PETRÁŇ Josef a kol., Dějiny hmotné kultury II (1-2), Praha 1995-1997.

PETRÁŇ Josef, Matouš Ulický a poddanské povstání na Kouřimsku a Čáslavsku roku 1627. (Příspěvek k dějinám třídních bojů v Čechách), AUC – Philologica et historica 7, 1954, s. 43-66.

POLÁK Stanislav, Lobkovická kapitola z dějin Sedlčan, SSH 10, 1975, s. 183-200.

POLIŠENSKÝ Josef, České dějepisectví předbělohorského období a pražská akademie, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis IV, 1963, č. 2, s. 115-137.

POLIŠENSKÝ Josef, Měšťanští historikové českého stavovského povstání, Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci. Historie III, Praha 1956, s. 95-122.

POLIŠENSKÝ Josef, Přehledy bádání od stavovského povstání k české revoluci 1618, ČČH 89, 1991, s. 78-87.

PRÁŠEK Justin V., Brandejs nad Labem. Město, panství i okres I-III, Brandýs nad Labem 1908-1910, třetí díl s. d. [Čáslav 1916?].

PROKOP Jaroslav, Nový Bydžov v proměnách staletí, Nový Bydžov 2005.

REZEK Antonín, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637-1638), Praha 1890.

ROEDL Bohumír, Huertova mise v Lounech, in: Jindřich Francek (red.), Rekatolizace v českých zemích. Sborník příspěvků z konference v Jičíně konané 10. září 1993 s. 111-118

ROEDL Bohumír (ed.), Louny, Praha 2005.

ROEDL Bohumír, Vademecum městské správy v Lounech v letech 1573-1727, Louny 2004.

ROEDL Bohumír, Žatecká rodina Hošťálků z Javořice, Žatec 1997.

ROUBÍK František, Itinerář Albrechta z Valdštejna z let 1625-1634, in: Přátelé čsl. starožitností svému učiteli. Sborník k šedesátinám univ. prof. Dra J. V. Šimáka, Praha 1930, s. 124-130.

ROUBÍK František, Královští rychtáři v pražských a jiných českých městech v letech 1547 až 1783, in: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy VI, 1930, s. 265-355.

ROUBÍK František, Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749, SAP 17, 1967, s. 539-603.

RYŠAVÝ Vratislav, Present Sušických panu podkomořímu v roce 1637, in: Vlastivědný sborník Muzea Šumavy 5, 2001, s. 119-121.

SEDLÁČEK August, Děje Prácheňského kraje, Písek 1926.

SEDLÁČEK August, Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou I-III, Písek 1911-1913.

SCHWALLER Jan, Fenomén roku 1646 v pardubických dějinách, ČNM-A 157, 1998, č. 3-4, s. 13-18.

SMOLOVÁ Věra, Rada Starého Města pražského v letech 1650-1715, PSH 24, 1991, s. 5-37.

SPÁČIL Vladimír, Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786, Olomouc 2001.

STARÝ Václav, Přehled vývoje městské správy v Prachaticích v 16. století, in: Vlastivědný sborník muzea Šumavy 4, 2001, s. 50-59.

STERNECK Tomáš, Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s Vysokou Portou (1593-1606), Praha 2006.

STERNECK Tomáš, Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války, JSH 74, 2005, s. 104-150.

SVÁTEK Josef, Dvorská kancelář Valdštejnova frýdlantského vévodství, in: Studie Muzea Kroměřížska '83, Kroměříž 1985, s.43-96.

ŠÁMALOVÁ Jana, Kozáci a české země v raném novověku. Obraz kozáka a jeho proměna ve světle pramenů a literatury, in: Dominik Hrodek (red.), Česká a polská historická tradice a její vztah k současnosti. Pardubická konference (18.-20. dubna 2002), Praha 2003, s. 88-105.

ŠEBÁNEK Jindřich – FIALA Zdeněk – HLEDÍKOVÁ Zdeňka, Česká diplomatika do r. 1848, Praha 1971².

ŠMILAUEROVÁ Eva, Dějiny města Jílového do bitvy na Bílé hoře, in: Jílové u Prahy, Jílové u Prahy 1987, s. 27-62.

ŠMILAUEROVÁ Eva, Poděbrady v proměnách staletí. I. díl (do roku 1850), Praha 2001.

ŠPECINGER Otakar, Historie a současnost města Velvar 1482-1982, s. 1., s. d. [Velvary 1982].

ŠTĚPÁNEK Karel, Město Louny a české stavovské povstání roku 1618-1620. Příspěvek k problematice dějin českého měšťanstva v době Bílé hory, in: Sborník Severočeského musea – Historia 4, 1964, s. 151-244.

ŠTINDL Martin, Velké Meziříčí a Velká Bíteš ve svazku sousedství. (Každodenní komunikace poddanských měst v 17. století), Západní Morava 1, 1997, s. 3-19.

ŠULC Jaroslav, Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura na panství Brandýs nad Labem v 16.-18. století, in: Confluens. Sborník vlastivědných prací z Mělnicka 1, 2005, s. 1-35.

ŠULC Jaroslav, Třicetiletá válka a všední den venkovské společnosti v Čechách (se zřetelem k situaci na komorních panstvích a ve středním Polabí), ČNM 175, 2006, řada historická, č. 1-2, s. 42-47.

TOŠNEROVÁ Marie, Městská správa a hospodářství v Berouně v polovině 16. století, Minulost Berounska 1, 1998, s. 9-20.

TRUHLÁŘ Antonín – HRDINA Karel – HEJNIC Josef – MARTÍNEK Jan, Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě 1-5, Praha 1966-1982

VANČURA Jindřich, Dějiny někdejšího královského města Klatov, Díl I-II, Klatovy 1927-1936.

VÁVRA Josef, Dějiny královského města Kolína nad Labem. Oddělení druhé. Od roku 1618 až po naše časy, Kolín 1888.

VLASÁK Emanuel, Čelákovický Ježdíkův manuál, Středočeský sborník historický 6, 1971, s. 55-67.

VLASÁK Emanuel – KAŠPAR Jaroslav – ŠPAČEK Jaroslav, Polabské město Čelákovice. Stručné dějiny, Čelákovice 1990.

VOJTÍŠEK Václav, Manuály radní Nového Města pražského z let 1548-1553 a jejich písari (Příspěvek k vývoji městských knih pražských.), in: Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 11-51 (původně vyšlo v ČSPSČ 1910-11).

VOJTÍŠEK Václav, O studiu městských knih českých, in: Václav Vojtíšek, Výbor rozprav a studií, Praha 1953, s. 52-85.

VOJTÍŠEK Václav (red.), Památník Josefa Emlera k stému výročí narození, Praha 1936.

VOJTÍŠEK Václav, Soud a rada v královských městech českých, in: Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 240-272.

VOJTÍŠEK Václav, Z právních dějin československých měst, in: Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 426-457.

VOREL Petr, Dějiny Přelouče I-II, Přelouč 1999-2002.

VOREL Petr, Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.-17. století, Pardubice 2001.

VOTOUPAL Igor, Domnělý epitafní obraz rodiny nymburské měšťanky Anny Huňaté, in: Vlastivědný zpravodaj Polabí 33, 1999, s. 44-59.

VOTOUPAL Igor, Historie starého obrazu. Kaplanka, poučné čtení o královském městě Nymburce a jeho okolí, č. 34, Nymburk, s. d. [2002].

VOTOUPAL Igor, K původu malířů Josefa (1730-1802) a Václava (1733-1799) Kramolínů, Umění 52, 2004, č. 5, s. 452-454.

VYBÍRAL Zdeněk, Mocenské elity v tábořské obci doby předbělohorské. Prosopografická studie k táboru raného novověku I, Tábořský archiv 9, 1999, s. 151-184.

WINTER Zikmund, Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku I.-II., Praha 1890-1892.

WOLF Miloslav, Dvorská komora a české finance před Bílou horou a po ní (1610-1640), SAP XXX, 1980, s. 62-109.

WOLF Miloslav, Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře, SAP 27, 1977, s. 3-52.

WOLF Miloslav, Pokus budějovického patriciátu připojit se k českému povstání r. 1618, ČSPSČ 69, 1961, č. 3, s. 151-160.

WOLF Miloslav, Popis městských archivů v Čechách, Praha 1947 (zvláštní otisk ze Zpráv českého zemského archivu XI.).

WOLF Miloslav, Prameny k dějinám českého stavovského povstání 1618-1620, SAP XXI, 1971, s. 235-263.

ZAP Karel Vladislav, Nymburk, královské město nad Labem, in: PAM 3, 1859, s. 340-360.

ZÍBRT Čeněk, Kulturní obrázky z dějin král. města Nymburka, Český lid 22, 1913, s. 257-284.

ZIMMLER Anton Johann, Die Zerstörung Nimburgs und grausame Ermordung der Einwohner. Aus der Epoche Wallensteins, Prag 1833.

ZIMMLER Emil, Původní zpráva velitele saského vojska, které dobylo Nymburk 16. srpna 1634, Nymburské listy 5, 1936, č. 45.

ZILYNSKIJ Bohdan, Mezi dvěma vrchnostmi. Městečko Čistá u Rakovníka v době vlády Fridricha Falckého (1619-1620), Rakovnický historický sborník 6, 2005, s. 63-97.

Městská správa a kanceláře ve středním Polabí za třicetileté války - Abstrakt

Marek Ďurčanský

Zpracování problematiky vlivu válečných událostí na městskou správu a chod městských kanceláří v době třicetileté války není možné bez podrobnějších dílčích studií zachycujících situaci v jednotlivých městech. Takový výzkum by umožnil srovnání situace v různých regionech, srovnávacího materiálu ale zatím není dostatek. Zatím lze takové srovnání podniknout pouze pro menší území a na jeho základě se pokusit načrtnout základní tendence a jevy, jež se mohou ukázat jako klíčové pro další výzkum, jako jsou např.: a) rozsah a struktura orgánů městské správy a jejich změny pod vlivem válečných událostí; b) snaha o uchránění archiválií a způsoby zajištění nejdůležitějších písemností ve válečných podmínkách; c) přerušení práce městské rady a městské kanceláře způsobené přítomností vojenských jednotek, vměšování se důstojníků do místní správy; d) personální obsazení kanceláře a jeho změny, osobnosti písařů (jejich politické a náboženské přesvědčení, vzdělání, společenské postavení); e) reakce městských rad na aktuální potřeby obyvatelstva (mimořádné změny v obsahu běžně projednávaných záležitostí); f) vzájemné styky s jinými městy, šlechtou a zemskými i krajskými úřady.

Práce sestává ze tří hlavních částí. První z nich má za cíl jednak podat základní přehled o současném stavu výzkumu v oblasti raně novověké urbánní historiografie a především o situaci na poli dějin správy a městské diplomatiky, jednak jistý ucelenější pohled na proměny, které pro správu českých měst znamenala třicetiletá válka. V zorném úhlu se tu nacházejí zejména města královská, která představují v nesourodém souboru českých měst a městeček víceméně ideální skupinu pro alespoň rámcové srovnání. Na základě pramenů vzniklých z činnosti úřadu podkomořího bylo možno je pro některá období třicetileté války sledovat stejnou měrou.

Druhá část je zaměřena na tři typy měst ve středním Polabí – Nymburk jako královské město, Brandýs nad Labem jako speciální typ města vrchnostenského (komorní město a zároveň centrum panství i do jisté míry město rezidenční) a Čelákovice jako vrchnostenské (také komorní) městečko. Cílem nebylo podat vyčerpávající dějiny jejich městské správy a kanceláře v letech 1618-1648 – na to bylo pramenů i při torzovitém dochování příliš mnoho a času na jejich zpracování příliš málo –, ale podat určitý základní přehled, který by umožnil srovnat srovnatelné. Hlavní pozornost je věnována těm orgánům městské správy, které měly pro všechna města stejně klíčový charakter a povaha jejich úřadu byla z větší části dána platným městským právem (městská rada, obecní starší, radní písař apod.). Praxe se ale

v jednotlivých případech někdy více, někdy méně lišila. Kapitoly jsou strukturovány stejným způsobem – po přehledu literatury a dějin města v letech 1618-1648 následují oddíly věnované struktuře správních orgánů a kanceláři, zejména jejímu personálnímu zajištění. Tam, kde to prameny dovolují, byla pro sledovaná města užita forma podrobnějších sond, jejichž prostřednictvím je možné detailněji sledovat mechanismy výkonu městské správy (role městské rady při rekatolizaci v Brandýse nad Labem, každodennost městské správy v Nymburce v l. 1629-1634).

Třetí část sestává z příloh, koncipovaných jako podklady ke komparaci. Jsou trojího typu. V první řadě se jedná o přehledy osob angažovaných ve stěžejních orgánech městské správy, a to jednak pro královská města v letech 1624-1636, jednak pro Brandýs nad Labem v letech 1618-1642. Nymburk je zahrnut ve výše uvedeném přehledu pro královská města – rekonstrukce personálního složení městské rady pro celé období let 1618-1648 si ještě vyžádá důkladnou heuristiku a s maximální pravděpodobností nikdy nebude úplná; to samé platí pro Čelákovice. Druhým typem příloh jsou přehledy zasedání městských rad v Nymburce, Brandýse a Čelákovících pro určitá období, kdy jsou díky existenci radních manuálů sledovatelná. Díky těmto pramenům lze prostřednictvím příloh nahlédnout na to, co můžeme právem nazvat rytmem úředního roku. Obrazové přílohy jako třetí typ mají v první řadě ilustrovat rukopis těch písařů, o nichž je řeč v souvislosti se třemi polabskými městy.

Municipal administration and offices in the Middle Elbe region during the Thirty Years' War – Abstract

Marek Ďurčanský

The operation of municipal offices and municipal administration in general was not a too popular topic in Czech historiography. Even this aspect of the life of Czech towns was strongly influenced by the persecution of Czech estates after the battle on the White Mountain and following processes with the gravity centre in the third decade of the 17th century, as well as by the direct and indirect consequences of military actions. Research in such area can also enrich our knowledge of many aspects of contemporary city life and contribute to a better explanation of such consequential phenomena as emigration and recatholicization. The municipal councils and municipal offices can often be named as *nervus rerum* in these circumstances.

To elaborate the problems of military influences on administration in the times of the Thirty Years' War fully is not possible without more detailed studies about the situation of particular municipal offices. This kind of research would enable us to compare several regions. But there is a lack of such studies. The way out can be found by using proper surveys of the situation of several towns. Such probes would outline basic tendencies and phenomena, or the key questions for the subsequent research, such as: a) the extent and structure of the bodies of municipal administration and municipal offices and their changes under the influence of military events; b) preservation and loss of archival material in the war (for example in fires during the state of siege), efforts to secure the most important documents (to entrench, to wall up or to hide them outside the town), problems caused by a loss of such documents; c) interruptions of the work of municipal council and office caused by the presence of garrisons, interference in the work by the military officers; d) the staff of the office and its changes, personalities of scribes (their political and religious conviction, education, social status); e) reactions of the municipal councils on the actual needs of inhabitants (outstanding changes in the themes of transacted affairs); f) contacts with other municipal offices, overlords and provincial institutions.

The study consists of three main parts. The aim of the first part is to outline a brief sketch of contemporary research in the area of urban historiography and especially the situation in the field of history of municipal administration and offices. In six chapters it also brings an attempt of a coherent look at the changes caused in the administration of Czech towns by the war. The royal towns, representing more or less ideal group for comparative

research in the heterogeneous Czech urban net, are lying in the centre of the visual angle of this part of the study. The sources originating in the official activities of the vice-chamberlain of Czech royal towns enabled the well-balanced measure of attention paid to all royal towns in some periods (1624-1636; 1640-1645; 1647-1648).

The second part of the dissertation is focussed on three kinds of towns in the Middle Elbe region: a) Nymburk as a royal town; b) Brandýs nad Labem as a special kind of subordinated town, belonging to the complex of royal estates and serving as the administrative centre and casual royal residence; c) Čelákovice as an agricultural small-town belonging to the royal estate of Brandýs nad Labem. The aim was not to reconstruct a detailed outline of their municipal administration and offices in the period 1618-1648 (the preserved sources are fragmentary, but still too ample for such detailed procedure), but to bring the basic survey that can enable to compare the comparable, i. e. the administrative bodies of the key character (municipal council, municipal elders, scriveners etc.). Their basic forms were determined by the Urban Code by Pavel Kristián Koldín z Koldína, but their detailed structure and everyday practice were differentiated. Three chapters concerning these problems are structured in the same way – the survey of relevant sources and literature and the brief history of individual town in the period of the Thirty Years' War are followed by the parts about the administrative bodies, office and especially its staff. Preserved source enabled a few more detailed probes. By means of it we can follow the mechanisms of the municipal administration in the key points of its decision making (the role of the municipal council during the recatholicization in Brandýs nad Labem, everyday practice of municipal administration in Nymburk in the period 1629-1634).

The third part of the study consists of the supplements drafted as a basic comparative material. First it concerns the surveys of the personalities engaged in the pivotal administrative bodies as municipal councils and municipal elders in the royal towns (1624-1636) and Brandýs nad Labem (1618-1642). The second part of supplements presents the surveys of the sessions of municipal councils in Nymburk (1635-1636), Brandýs (1618-1642) and Čelákovice (1639-1642) based on the preserved books of records from these sessions. Thanks to this kind of source we can reconstruct the working rhythm of the municipal councils and offices. The illustrations in the end of the study should show the character of the writing of above mentioned scriveners.